LIETUVOS TSR MOKSLŲ AKADEMIJA
LIETUVIŲ KALBOS IR LITERATŪROS INSTITUTAS

ŠIAURĖS LIETUVOS SAKMĖS IR PASAKOS

VILNIUS 1985

82.3L-6
Ši-06

Surinko Mato Slančiausko bendradarbiai:
JONAS TRUMPULIS, PRANAS NARVYDAS, JUOZAPAS STONEVIČIUS, JONAS LIDEIKIS, PILYPAS GRIGUTIS, STEPONAS STRAZDAS

Parengė
NORBERTAS VĖLIUS

Redagavo
KOSTAS ALEKSYNAS

S $\frac{4702360100—007}{M852(08)—85}$ 24—85

© Leidykla „Vaga", 1985

PRATARMĖ

Lietuvių tautosaka ypač intensyviai pradėta rinkti XIX a. pabaigoje, stiprėjant nacionalinio ir socialinio išsivadavimo judėjimui, kylant liaudies sąmoningumui ir kultūrai. Tautosakos rinkimas tada tapo neatskiriama dažno lietuvio veiklos dalimi, tiesiog mada. Į šį darbą įsitraukė ne tik aukštuosius mokslus baigę inteligentai, bet ir mažaraščiai valstiečiai, amatininkai. Žymiausieji lietuvių tautosakos rinkimo iniciatoriai J. Basanavičius ir J. Jablonskis turėjo platų korespondentų tinklą, apėmusį beveik visą Lietuvą. Iš jų iškilo ne tik žymių rinkėjų, sukaupusių pagrindinius mūsų folkloro fondus, bet ir gabių organizatorių, šiam darbui paskatinusių šimtus savo draugų ir pažįstamų. Vienas iš darbščiausių tokių Lietuvos periferijoje veikusių tautosakos darbininkų buvo siuvėjas Matas Slančiauskas (1850—1924), surinkęs apie 3000 lietuvių tautosakos kūrinių ir rinkimo aistra uždegęs nemažą savo vienminčių būrį. Jo surinkta pasakojamoji tautosaka paskelbta leidiniuose „Šiaurės Lietuvos pasakos" (V., 1974) ir „Šiaurės Lietuvos sakmės ir anekdotai" (V., 1975). Šioje knygoje spausdinama M. Slančiausko bendradarbių (Jono Trumpulio, Prano Narvydo, Juozapo Stonevičiaus, Jono Lideikio, Pilypo Grigučio, Stepono Strazdo) surinkta pasakojamoji tautosaka, saugoma Lietuvos TSR Mokslų Akademijos Lietuvių kalbos ir literatūros instituto Lietuvių tautosakos ir Bibliotekos rankraštynuose. Spausdinama medžiaga nevienoda tiek savo žanrine sudėtimi, tiek menine verte ir užrašymo kokybe. J. Trumpulio, J. Lideikio užrašytoje tautosakoje vyrauja sakmės, o J. Stonevičiaus — pasakos. J. Trumpulio, P. Narvydo ir kitų tautosaka perteikta gyva, liaudies kalba, išlaikomos atskiriems žanrams būdingos stiliaus ypatybės. Tuo tarpu J. Stonevičiaus pasakos gerokai suliteratūrintos, ištęstos, kalboje gausu svetimybių, lietuvių kalbai nebūdingų konstrukcijų. Nors šios pasakos negalės būti panaudotos kaip gyvosios kalbos šaltinis, tačiau jos įdomios tautosakos, literatūros, apskritai kultūros tyrinėtojams ir todėl skelbiamos kartu su kitų M. Slančiausko bendradarbių užrašyta tautosaka. Spausdinama medžiaga į skyrius suskirstyta pagal rinkėjus. Skyriuose medžiaga pateikiama rinkinėliais, kuriuos patys rinkėjai buvo sudarę. Rinkinėlių ir atskirų kūrinių pavadinimai nekeičiami. Pavadinimai, duoti leidinio parengėjo, rašomi laužtiniuose skliaustuose.

Leidinys skiriamas mokslo reikalams, todėl medžiagą stengiamasi pateikti kuo autentiškiau. Kartu norima, kad jis būtų parankus visiems tautosaka besidominties skaitytojams. Todėl redaguojant ano meto rašyba keičiama dabartinės literatūrinės kalbos rašyba. Skyryba irgi tvarkoma pagal dabartinės literatūrinės kalbos normas, kartu stengiantis išlaikyti originalo sakinių struktūrą, specifines tautosakos ir apskritai šnekamosios kalbos sintaksės ypatybes. Redaguojami tie sakiniai, kuriuose staigus perėjimas iš vienos konstrukcijos į kitą, literatūrinei kalbai neįprasti žodžių tvarkos nenuoseklumai, didelės inversijos (ypač J. Stonevičiaus užrašytose pasakose) apsunkina suprasti mintį.

Leidinyje skelbiama tautosaka užrašyta tose vietose, kur eina riba tarp vidurio ir šiaurinių vakarų aukštaičių tarmių. Todėl vienuose tekstuose persveria šiaurinių vakarų aukštaičių elementai, kituose — vidurio aukštaičių. Pasitaiko ir viena kita žemaitiška lytis. Redaguojant leidiniui atrinktą tautosaką, keičiamos dėsningosios fonetikos ypatybės. Iš jų paliekamos tiktai tos vietos tarmėms būdingos iki balsio netekimo sutrumpintos galūnės, pvz.: g a l s (g a l a s), v i e n s (v i e n a s), a t e i n (a t e i n a), s a k y d a m s (s a k y d a m a s), nes šis trumpinimas labai artimas vadinamajam morfologiniam galūnių trumpinimui, pvz.: g a r s i o v i e t o (g a r s i o j v i e t o j), t i k r u o s (t i k r u o s e) ir pan. Tos galūnės, kurioms fonetiškai sutrumpėjus balsis išlaikytas (nors ir pakitęs), keičiamos literatūrinės kalbos atitikmenimis, pvz.: d a r b i n i n k a, t a v a, s a k a, s u k u l e keičiama į d a r b i n i n k o, t a v o, s a k o, s u k ū l ė.

Išlaikomos visos originalo morfologinės ir sintaksinės ypatybės. Taip pat paliekamas ir morfologinis lyčių įvairavimas, pvz.: k u n i g ą ir k u n i n g ą, e i s i u ir e i s u, p r i ė j ę s ir p r ė j ę s, d v y l i k a ir d v y l e k a (skaitmenimis išreikštą tokį skaitvardį rašant žodžiu, pasirenkama pirmoji forma: v i e n u o l i k a, d v y l i k t a s . . .).

Leksika leidinyje nekeičiama. Tarminiai, šiaip retai vartojami žodžiai bei mažiau žinomos svetimybės paaiškinta žodynėlyje. Kartais retesnį žodį rankraštyje yra paaiškinę ir tekstų užrašytojai. Redaguotame tekste aiškinamasis žodis pažymimas žvaigžd u t e, o aiškinimas nukeliamas į knygos gale esančius paaiškinimus.

Medžiagą leidiniui atrinko ir parengė, įvadą, paaiškinimus parašė, rodykles sudarė N o r b e r t a s V ė l i u s. Tekstus redagavo ir žodynėlį sudarė K o s t a s A l e k s y n a s. Redaguojant kalbiniais klausimais konsultavo ir spaudai parengtą rankraštį recenzavo A l d o n a J o n a i t y t ė.

M. SLANČIAUSKO BENDRADARBIAI IR JŲ SURINKTA PASAKOJAMOJI TAUTOSAKA

Į lietuvių kultūros istoriją M. Slančiauskas įėjo ne tik kaip liaudies švietėjas, tautosakos, kalbinės bei etnografinės medžiagos rinkėjas, bet ir kaip tautosakos rinkimo organizatorius. Savo pažįstamus jis nuolat ragino užrašinėti dainas, pasakas [1]. Jo iniciatyva įkurtos švietėjiškos „Atgajos" draugijos vienas iš svarbiausių tikslų irgi buvo rinkti tautosaką bei kitokią kraštotyros medžiagą. To raginimo paveikti, tautosaką XIX a. pabaigoje Gruzdžių ir Joniškio apylinkėse ėmė rinkti nemažas prasilavinusių valstiečių bei amatininkų būrys, o surinktą įteikdavo M. Slančiauskui. Kai prasidėjo „Atgajos" byla, žandarai, kratydami M. Slančiauską, rado kelias dešimtis tautosakos rinkinių, tarp kurių buvo ir jo bičiulių surinkta medžiaga. Dauguma M. Slančiausko bendradarbių priklausė „Atgajos" draugijai, dalyvaudavo jos susirinkimuose, skaitė ir platino lietuviškas knygas. Tačiau apie jų gyvenimą ir veiklą iki šiol beveik nieko nežinota. Kadangi kai kurie iš jų konspiracijos sumetimais pasirašinėjo tik inicialais arba slapyvardžiais, buvo nežinomos net jų tikrosios pavardės. Šiame straipsnyje, remiantis dar gyvų amžininkų atsiminimais ir archyvų duomenimis, bandoma aptarti svarbiausiuosius M. Slančiausko bendradarbių gyvenimo bei veiklos bruožus ir įvertinti jų surinktą pasakojamąją tautosaką.

Jonas Trumpulis. Vienas artimiausių M. Slančiausko bendradarbių, ištikimas jo bičiulis ir bendramintis buvo Sargūnų kaimo valstietis Jonas Trumpulis. Jų bičiulystę stiprino panašios visuomeninės pažiūros, darbai, padėtis visuomenėje. Abu jie paprasti kaimo gyventojai, abu skaitė ir platino lietuviškas knygas, kūrė eilėraščius, rinko tautosaką, abiejų pažiūros evoliucionavo ta pačia kryptimi. Amžiaus skirtumas netrukdė jų bičiulystei, tik J. Trumpulis, kaip jaunesnis, buvo stipriai veikiamas M. Slančiausko. Beje, jo ir indėlis į mūsų kultūrą kur kas kuklesnis.

[1] Žr. *Vėlius N.* Matas Slančiauskas ir jo pasakos.— Kn.: Šiaurės Lietuvos pasakos. Surinko Matas Slančiauskas. Parengė *N. Vėlius* ir *A. Seselskytė*. Redagavo *K. Aleksynas*.— V., 1974, p. 30.

J. Trumpulis gimė apie 1862 m.[2] Sargūnų k. (Joniškio vls.) vidutinio valstiečio šeimoje. Jo tėvas Dovydas Trumpulis buvęs raštingas, turėjęs gerą balsą. Už gražų giedojimą pakasynose ponas jį net iš baudžiavos atleidęs ir gražią sodybą įrengęs [3].

J. Trumpulis jokios mokyklos nelankė, mokėsi tik namuose [4], tačiau išmoko ne tik lietuviškai skaityti, rašyti, bet susipažino ir su latvių, rusų, lenkų, vokiečių, lotynų kalbomis. Vėliau tomis kalbomis yra citavęs atskirus posakius, nurašęs ištisus eilėraščius, vertęs juos į lietuvių kalbą. Domėjosi net graikų kalba [5]. Latvių, rusų ir lenkų kalbų tikriausiai pramoko bendraudamas su tų tautybių žmonėmis, kurių būta Joniškio apylinkėse.

Jaunystę J. Trumpulis praleido dirbdamas tėvo ūkyje. Tautosaką anksti pradėjo užrašinėti. Užrašinėjo ne tik savo apylinkėse. Pirmojo išlikusio jo tautosakos rinkinėlio „Giesmės paukščių ir talaluškos, teipogi patarlės ir pryžodžiai..." kūriniai yra „tarp Joniškės, Gruzdžių, Žagarės no žmonių surankioti 1882 m."[6] Tautosaką J. Trumpulis, matyt, jau užrašinėjo ir anksčiau, nes rinkinėlis sudarytas ne naujoko ranka: visi kūrinėliai suskirstyti pagal žanrus, žanrai pavadinti teisingais vardais, patarlės ir priežodžiai pagal pirmąjį žodį išdėstyti abėcėlės tvarka, nors metrikos gana šykščios, nurodyta tik užrašymo vieta. Sunku atspėti, kas paskatino J. Trumpulį tautosaką rinkti. Vargu tai buvo M. Slančiauskas, nes, sprendžiant iš išlikusių rankraščių, jis pats tuo metu tautosakos intensyviai dar nerinko.

Panašiai surinktą tautosaką J. Trumpulis sutvarkė ir 1885 m. sudarytame mitologinių sakmių ir joms artimų pasakų rinkinėlyje „Lietuviški mitai, arba senovės pasakėlės" [7]. Iš įrašo tituliniame puslapyje ir eiliuotos prakalbos matyti, kad mus pasiekė tik antroji rinkinio dalis. Sakmės jame suklasifikuotos pagal mitines bū-

---

[2] Gimimo data įvairiuose šaltiniuose nurodoma nevienodai. Jungtuvių akto įraše, darytame 1892 m. liepos 4(16) d., pažymėta, kad J. Trumpuliui 34 metai, vadinasi, jis gimęs 1858 m. (CVIA f. 669, a. 12, b. 84, l. 159); tardymo protokole nurodoma, kad gimęs 1861 m. (CVIA f. 446, a. 2, b. 245, l. 241), o mirties akte — 1862 m. (RCMVA kn. 832, l. 157). Įtikinamiausia paskutinė data, nes mirties akte paprastai būdavo stengiamasi tiksliai užrašyti mirusiojo amžių. Skliaustuose datos patikslinamos pagal naująjį kalendorių.

[3] Žr. Brigitos Trumpulytės-Molienės atsiminimus apie Joną Trumpulį. Užrašė N. Vėlius 1973 m. sausio 12 d.— LTR 4451(4).

[4] CVIA f. 446, a. 2, b. 245, l. 241.

[5] LMD I 368(127), 907(4, 5), 910(5), 1061(35—37, 48, 49, 65—67, 200).

J. Trumpulis buvo nusirašęs graikų kalbos abėcėlę. Žr. LMD I 1060 9-to sąsiuvinio pabaigą.

[6] LMD I 1060(947—1477).

[7] LMD I 978.

tybes [8]. Rinkinys sudarytas „Aušros" laikais ir yra tarsi atsakas į aušrininkų kvietimą domėtis gimtojo krašto istorija ir mitologija.

Kitas J. Trumpulio rinkinėlis „Surinkimas šio ir to ir visokių niekniekių ir užsižymėjimas nekurių daiktų" [9] (1887 m.) irgi skirtas su mūsų krašto mitologija ir istorija susijusiems kūriniams: etiologinėms bei mitologinėms sakmėms, padavimams, pasakojimams. Medžiaga čia užrašyta geriau — tiesiog iš žmonių lūpų, labiau jaučiasi pasakotojų individualus stilius, nurodomi pateikėjai. Rinkinyje sudėta ir M. Slančiausko užrašyta panašaus pobūdžio medžiaga [10].

Su M. Slančiausku J. Trumpulis, turimais duomenimis, artimai bendradarbiavo nuo 1885 m.— juodu persirašinėjo vienas kito poeziją, tautosaką [11], dalijosi kūrybiniais sumanymais [12], parūpindavo vienas kitam draudžiamos lietuviškos literatūros [13], kurią paskui platindavo tarp susipratusių valstiečių. Kaip tautosakos ir etnografinės medžiagos rinkėjas, J. Trumpulis buvo žinomas M. Davainiui-Silvestraičiui, kuris yra lankęsis jo namuose Sargūnų k. [14]

Visuomenines J. Trumpulio to meto pažiūras galima įžvelgti iš jo poezijos bandymų. Eiliuoti jis pradėjo gana anksti. Seniausias išlikęs jo poezijos rinkinėlis „Dainiavimai" [15] yra 1885—1886 metų. Jo pradžioje įrašyta: „II ras pluoštas". Vadinasi, pirmasis „Dainiavimų" pluoštas, parašytas prieš 1885 m., nežinomas. 1886—1887 m. paruoštas trečiasis „Dainiavimų" pluoštas [16].

[8] Tai vienas iš pirmųjų bandymų klasifikuoti lietuvių mitologines sakmes. Reikia pažymėti, jog panašiai mitologinės sakmės klasifikuojamos ir dabar (žr. *Vėlius N.* Mitinės lietuvių sakmių būtybės.— V., 1977, p. 19—24).

[9] LMD I 1063(932—1028).

[10] LMD I 1063(952—986). J. Trumpulio užrašytos tautosakos yra ir kituose daugiausia individualiai kūrybai skirtuose jo rinkinėliuose. Pavyzdžiui, 1889 m. sudarytame rinkinėlyje „Lietuviški eiliavimai, pasakos ir dainės..." įterpta 57 patarlės bei priežodžiai ir 6 talalinės dainelės — žr. LMD I 1061 (134—196), kitame rinkinėlyje įrašyti 68 burtai bei prietarai — žr. LMD I 910(1—3).

[11] Žr. LMD I 904(9—11), 567(11—24), 1061(1—36, 52—68), 1063 (932—1028) ir kt.

[12] Pavyzdžiui, 1888 m. spalio 19(31) d. laiške M. Slančiauskui J. Trumpulis nusiskundžia, kad per vasarą susikaupę daug medžiagos laiškams, pasakoms ir visokioms istorijoms, bet nesant palankių sąlygų ir dėl persekiojimų viskas išsibarstę.— CVIA f. 446, a. 2, b. 245, l. 206.

[13] Žr. Jono Trumpulio 1886 m. lapkričio 7(19) d. ir 1888 m. spalio 19(31) d. laiškų nuorašus M. Slančiauskui.— CVIA f. 446, a. 2, b. 245, l. 206—207.

[14] CVIA f. 446, a. 2, b. 245, l. 401.

[15] LMD I 368(126—148).

[16] LMD I 1061(52—68). 1895 m. gegužės 23 (birželio 4) d., caro žandarams darant kratą L. Vaineikio tėviškėje Svirpliuose, buvo rastas ir užregistruotas ketvirtasis J. Trumpulio eilėraščių pluoštas (CVIA f. 446, a. 2, b. 245, l. 111). Jo likimas nežinomas.

1888 m. sudarytas poezijos rinkinėlis „Dainės eiliuotos J. Trump. Kirminėlio" [17], 1889 m.— „Lietuviški eiliavimai, pasakos ir dainės" [18]. Daugelyje kitų J. Trumpulio rinkinėlių, skirtų tautosakai ir šiaip visokiems dalykams pasižymėti, pasitaiko ir vienas kitas eilėraštis [19]. J. Trumpulį gerai pažinojęs L. Vaineikis apie jį rašo: „Buvo tai tikras dainininkas, t. y. beardamas parašydavo puikių dainelių, kurių negalėjai atskirti nuo senovės liaudies dainų."[20]

J. Trumpulio eilės daugiausia siužetinės, proginės — tai rodo jau patys pavadinimai, pavyzdžiui: „Joniškis ir jo miesčionys", „Gruzdžiuose ant šv. Roko 1885 meto", „Visi šventi Joniškyj 1885", „Kels nuo Sargūnų į Joniškį", „Joniškės miestas", „Joniškės bažnyčia" ir t. t. Daug eilių skirta gamtai.

Sprendžiant iš šios kūrybos, J. Trumpulis mylėjo gimtąjį kraštą, jaudinosi dėl nacionalinės priespaudos, ypač lietuviškos spaudos draudimo, žmonių tamsumo. Tačiau jo patriotizmas gana ribotas. Sielodamasis dėl lietuvių nacionalinės priespaudos, jis drauge carą laiko jų apgynėju ir geresnės ateities kraštui maldauja iš dievo [21]. Socialinių klausimų savo eilėse jis visai nelietė.

J. Trumpulis, kaip rodo jo poezija ir kunigui Rakauskui rašytos „gromatos" [22], buvo religingas. Net jo šviečiamoji veikla susijusi su religija. Jis manė, kad apsišvietę žmonės pames blogus papročius ir labiau pamils dievą.

To meto J. Trumpulio pažiūros, atrodo, yra stipriai paveiktos M. Slančiausko. J. Trumpulis bendradarbiavo ne tik su M. Slančiausku, bet ir beveik su visais jo pažįstamais: Aug. Baranausku, A. Ratkumi, L. Vaineikiu, entuziastingai kartu su jais įsijungė į besikuriančią slaptą „Atgajos" draugiją [23], buvo vienas iš jos organizatorių [24].

---

[17] LMD I 1061(37—51).

[18] LMD I 1061(103—200).

[19] LMD I 1060(1420), 1063(1024—1028), 567(9, 10), 901(4—6), 910(4, 8) ir kt.

[20] *Avižonis P.* Mateušas Slančiauskas.— Kn.: Knygnešys, II.— K., 1928, p. 78.

[21] LMD I 368(140).

[22] LMD I 1061(129, 130).

[23] „Atgajos" įkūrimo proga J. Trumpulis, tarsi papildydamas šios draugijos įstatus (juos persirašė į savo sąsiuvinėlį), samprotauja: „Susižinosme, susidraugausme, pasirokuosme, pasirodavosme, ką kurs bežinodams, gal ir, po kelias kapeikas susimetę, už tas gerų knygų ir knygelių įsigaminsme, tas įgavę, viens kitam pasidalydami, skaitysme ir kitus ant skaitymo viliosme ir raginsme.— Da: mes patys pagal gerą mokslą, knygose atrastą, stengsmės gyventi irgi kitiems gerą paveikslą ir rodą duoti. Toki tiktai mislis ir tokie įstatymai „Atgaja"."— LMD I 1061(132—133).

[24] A. Ratkus 1889 m. laiške J. Trumpuliui rašo: „Kad jau sakeis rūpinaties apie draugystę, tai džiaugdamos iš to prašau danešti jos sutaisymą ir užduotį, bo aš teipgi noriu būti draugu." Laišką J. Trumpulis buvo persirašęs į knygelę (žr. LMD I 910(5). Be to, iš M. Slančiausko 1889 m. rugsėjo 22 (spalio 4) d.

Draugijos veikloje J. Trumpulis iš karto aktyviai dalyvavo. 1889 m. rudenį M. Slančiauskas, kalbėdamas apie „Atgajai" pasitaikančius sunkumus, sako: „Mudu, aš ir Jons Trumpulis iš pakuršės, gan lengvą maistą jauniems ukvatninkams dalinam, bet jie da suvisam į sveikatą mažai tepaėjo."[25] O daktaras L. Vaineikis, prisimindamas, jog atgajiečiai kiekvienas darbavosi savo apylinkėje, rašo: „Aš su Al. Ratkum ir Jonu Trumpuliu iš Sargūnų k. darbavausi apie Joniškį. Apie „Atgają" jis galėtų daug ką papasakoti."[26] Tačiau nei didesnių tautosakos, nei savo kūrybos rinkinių po 1889 m. J. Trumpulis nebesudarė. Tiesa, iš 1893 m. yra išlikę pora tautosakos rinkinėlių: „Senoviškos pasakėlės" [27] ir „Vaidinimasis, arba žebelos" [28]. Viename iš jų ketinta surašyti pasakas, o kitame — sakmes apie vaiduoklius. Tačiau užsimotas darbas liko neįvykdytas: pirmajame įrašytos tik dvi pasakėlės, o antrajame — viena mitologinė sakmė, ir ta pati ne J. Trumpulio ranka. Iš viso J. Trumpulis užrašė apie 650 lietuvių tautosakos kūrinių (apie 75 dainas, 70 sakmių ir pasakų, 490 patarlių bei priežodžių, 14 gamtos garsų pamėgdžiojimų). Iš naujesnių laikų jau nebėra nė vieno rinkinio. Nors kai kuriuos rinkinius galėjo sunaikinti laikas, vis dėlto matyti, kad J. Trumpulio veikla tada buvo gerokai prigesusi. 1894 m. vasario 23 (kovo 7) d. laiške M. Slančiauskui Aug. Baranauskas teiraujasi, kur dingęs J. Trumpulis, kad net atsakymo neparašęs [29]. Į šį klausimą mums atsako paties J. Trumpulio žodžiai. Prasidėjus „Atgajos" bylai, J. Trumpulis buvo policijos griežtai prižiūrimas, kratomas, tardomas. Tardomas jis pareiškė, kad mėgęs eilėraščius, dainas ir pats kūręs, tačiau po vedybų viską metęs [30]. Todėl jis nebuvo, kaip M. Slančiauskas ar A. Baranauskas, ištremtas iš tėviškės.

J. Trumpulis vedė 1892 m. liepos 4(16) d. Eleną Žigulytę iš Buivydžių [31]. Žmona, kaip teigia L. Vaineikis, jo nesupratusi ir sužlugdžiusi jo talentą („apsivedęs Trumpulis žuvo" [32]).

laiško J. Šliūpui matyti, kad draugiją įkurti sumanę dviese: M. Slančiauskas ir J. Trumpulis („viens artojus, antras kriaučius"), ir kad jie abu, norėdami parodyti pavyzdį kitiems, patys rinko „senovystę" (VRBR F 1—153). O 1889 m. gruodžio 4(15) d. laiške J. Šliūpui M. Slančiauskas tiesiog nurodo ir to savo bendradarbio, būtent J. Trumpulio, pavardę (VRBR F 1—153). Jis draugijai padaręs ir antspaudą (CVIA f. 446, a. 2, b. 245, l. 237).

[25] M. Slančiausko 1889 m. gruodžio 3(15) d. laiškas J. Šliūpui.— VRBR F 1—153.

[26] *Avižonis P.* Mateušas Slančiauskas, p. 78.

[27] LMD I 1063(1029—1040).

[28] LMD I 907.

[29] CVIA f. 446, a. 2, b. 245, l. 211.

[30] CVIA f. 446, a. 2, b. 245, l. 241.

[31] CVIA f. 669, a. 12, b. 84, l. 159.

[32] *Avižonis P.* Mateušas Slančiauskas, p. 78.

Iš tėvo ūkio J. Trumpulis gavo 5 ha žemės, pats pasistatė namelius, užsiveisė gražų sodą, įsitaisė keletą kelmų bičių ir ramiai, kultūringai gyveno. Laisvalaikį praleisdavo sode arba daržely. Pats sodino ir skiepijo obelaites, prižiūrėjo gėles. Mėgo meistrauti, dirbo baldus, atrodo, buvo padaręs net linų minamąją mašiną, drožinėjo antspaudus ir kitokius nedidelius rankdarbius [33]. Kadangi žemės nedaug teturėjo, ėjo uždarbiauti į dvarą ir pas turtinguosius ūkininkus. Su broliu Antanu, kuris paveldėjo tėvo ūkį, ir kitais kaimynais sugyveno gražiai, tačiau buvo kiek atsiskyręs, užsidaręs. Nesikviesdavo kaimynų, nevaišindavo jų alumi, kaip buvo įprasta tose apylinkėse, ir pats negėrė. Visą gyvenimą mėgo skaityti; skaitė daugiausia ūkiškas knygas, prenumeruodavo spaudą. Kaip ir M. Slančiauskas, iš uolaus kataliko pasidarė laisvamaniu. Į bažnyčią neidavo. Jau senatvėje pajuokaudavo: „E, kol jaunas buvau, sesių pažiūrėti nueidavau, o dabar ko eisiu."[34]

Visą laiką J. Trumpulis išgyveno Sargūnuose. Net per Pirmąjį pasaulinį karą, kai visi bėgo iš namų, jis sakė: „Jūs bėkit, o aš ir už akmenėlio pasislėpsiu". Niekur nebėgo ir per Didįjį Tėvynės karą. Sulaukusį žilos senatvės mirtis jį užklupo 1943 m. liepos 20 d.[35] Palaidotas Prankiškių kapeliuose (Daunoraičių k. netoli Sargūnų).

Daug J. Trumpulio kūrybos ir galbūt tautosakos žuvo. Jam mirus, kaimo vaikai, radę daug ranka prirašytų popierių, sąsiuvinių, nešiojęsi juos, deginę, kol visus sunaikinę [36].

Pasakojamosios tautosakos J. Trumpulis užrašė nedaug (apie 70 kūrinių), tačiau ji dėl savo meniškumo ir savitumo gana reikšminga. Joje vyrauja ne pasakos, o glaudžiau su mūsų krašto žmonių buitimi, papročiais bei tikėjimais susijusios daugiau nacionalinių bruožų turinčios sakmės (per 50 vienetų). Jos paplitusios daug siauresniuose arealuose negu pasakos, sunkiau peržengia etnines ribas, o beveik ketvirtadalis iš jų yra labai retos, gal net unikalios arba sudaro žinomų siužetų savitas versijas. Retos J. Trumpulio užrašytos mitologinės sakmės apie užkeiktų pinigų sargus (6, 7) [37], užmuštą aitvarą (13), vilkais pavirtusius raganiaus sūnus (29), vilktakio protą (18), gyvačių kiaušinius (42), gyvačių kerštą (43). Tik J. Trumpulio užrašyta klasikinė, mūsų mitologijos

[33] Žr. Jadzės Trumpulienės, Jono Jutaus, Olgos Pukienės ir Brigitos Trumpulytės-Molienės atsiminimus apie Joną Trumpulį. Užrašė N. Vėlius.— LTR 4451.
[34] Brigitos Trumpulytės-Molienės atsiminimai apie Joną Trumpulį.
[35] RCMA Joniškio vls., mirties akto įrašas Nr. 76.
[36] LTR 4451.
[37] Skaičius skliaustuose rodo kūrinio numerį leidinyje.

studijoms reikšminga etiologinė sakmė apie velnio ir dievo padargus (62).

J. Trumpulio sakmių reikšmingumą lėmė savitos šiaurės Lietuvos folkloro tradicijos, kuriose susikryžiuoja kelių etninių grupių (baltų — lietuvių, latvių — bei finougrų) įtakos ir archaiškumas. Dalis jo užrašytų sakmių kitų rinkėjų neužfiksuotos.

J. Trumpulis vienas pirmųjų lietuvių folkloristikoje atkreipė dėmesį į etiologines sakmes ir užrašė jų net keliolika. Kai kurios jo etiologinės sakmės sudarytos iš daugelio siužetų bei motyvų, kurie šiuo metu kartais jau yra priskiriami ne sakmėms, bet pasakoms apie gyvūnus (žr. 36, 40, 41). Iš mitologinių sakmių daugiau užrašyta apie užkeiktus pinigus, velnius, raganas, vilktakius, aitvarus, gyvates.

Specialiai pasakomis J. Trumpulis, atrodo, nesidomėjo ir rinko tik tas, kurios artimesnės sakmėms. Kiek daugiau užrašė pasakų-legendų apie senelį dievą. Rinkinyje „Lietuviški mitai..." sudarytas net atskiras jų skyrelis, pavadintas „Sens ubagėlis". Kituose rinkiniuose šio pobūdžio pasakos pateikiamos šalia etiologinių arba mitologinių sakmių. J. Trumpulio dėmesį pasakos-legendos pirmiausia patraukė ryškiais socialiniais momentais. Senelis dievas jose nubaudžia šykštų elgetas mušantį poną (19), poną, kuris be saiko išnaudodavo darbininkus (20, 34), nesumanų pagyrūną ūkininką (53).

Pažangus socialinis nusiteikimas jaučiamas ir kitose J. Trumpulio pasakose bei sakmėse (žr. 23, 30). O anekdotuose pajuokos objektas yra ir bažnyčios tarnai, nors J. Trumpulis tuo metu dar tebebuvo tikintis.

J. Trumpulio užrašytos sakmės ir pasakos gerai perteiktos, nesutrumpėjusios, jų stilius — gyvas, lakoniškas, panašus į M. Slančiausko užrašytų. Į M. Slančiausko panaši ir visa J. Trumpulio pasakojamosios tautosakos rinkimo metodika. Todėl tyrinėtojams kartais sunku atskirti, kas kurio padaryta. Pavyzdžiui, J. Balys J. Trumpulio užrašytas sakmes buvo priskyręs M. Slančiauskui [38]. „Lietuvių tautosakos apybraižoje" jam priskiriamas ir kitas J. Trumpulio rinkinėlis „Giesmės paukščių ir talaluškos" [39].

J. Trumpulio pasakojamoji tautosaka rinkta tose pat apylinkėse kaip ir M. Slančiausko. Todėl, savaime suprantama, sutampa ir dalis užrašytųjų kūrinių. Net pasitaiko, kad tą pačią sakmę iš

[38] Lietuvių liaudies sakmės, I. Parengė *J. Balys*.— K., 1940, p. 190—191, 307—308 ir kt.

[39] Lietuvių tautosakos apybraiža. Redakcinė kolegija: *K. Grigas, Ambr. Jonynas, K. Korsakas* (vyr. redaktorius), *L. Sauka*.— V., 1963, p. 79.

J. Trumpulio yra užrašęs M. Slančiauskas ir ją pateikęs pats J. Trumpulis (žr. 52 ir ŠLSA 181). Tokių kūrinių panašumas gana didelis. Šiaip ir vieno, ir kito užrašyti to paties siužeto kūriniai sudaro skirtingus variantus, padedančius geriau suprasti gyvąją tų apylinkių folklorinę tradiciją. Be to, nemaža J. Trumpulio užrašytų pasakų ir sakmių neturi atitikmenų M. Slančiausko tautosakoje ir yra vieninteliai Joniškio apylinkės XIX a. pabaigos tautosakos atstovai.

Pranas Narvydas. Teigiamą M. Slančiausko švietėjiškos ir folklorinės veiklos įtaką jaunystėje patyrė tautosakos rinkėjas Pranas Narvydas, nors buvo už jį žymiai jaunesnis ir gyveno tolokai nuo jo gimtinės.

P. Narvydas gimė 1882 m. birželio 1 (13) d. Trumpaičiuose [40] (Joniškio vls.) — tipiškame pobaudžiavinio laikotarpio kaime su dar palyginti inertišku, ramiu, patriarchaliniu gyvenimo būdu, tačiau su ryškiais socialiniais prieštaravimais, vis stipriau juntamu naujo gyvenimo dvelkimu. Abu P. Narvydo tėvai buvo raštingi, suprato mokslo reikšmę ir kiek išgalėdami stengėsi visus vaikus pramokyti. Pirmasis Prano mokytojas buvo motina, o elementorius — maldaknygė. Vieną žiemą mokėsi slaptoje Linkaičių kaimo lietuviškoje mokykloje, įsikūrusioje ūkininko Krago pirkioje, o vėliau — rusiškoje Žagarės valsčiaus mokykloje.

Šeimoje iš penkių sūnų Pranas buvo vyriausias, todėl nuo mažens turėjo kibti į visus ūkio darbus. Veikiai mokslus pakeitė žagrė ir spragilas [41]. Tačiau meilė spausdintam žodžiui išliko visam gyvenimui. Pirmosios jo skaitytos knygos buvo religinio turinio — maldaknygės, šventųjų gyvenimai, parašytos svetimybėmis užteršta kalba, neįdomios, nedirginančios vaiko fantazijos ir proto. Kas kita buvo „Aušra" bei jos kalendoriai, su kuriais Pranas susipažino visai atsitiktinai. Kartą, grįždami iš garsiųjų Roko atlaidų Gruzdžiuose, Narvydai užsuko pas giminaitį Stasiulį, kažkada priklausiusį M. Slančiausko suburtam lietuviškų knygų skaitytojų būreliui, ir Pranas rado už sijos užkištą apdulkėjusį „Aušros" kalendorių [42].

„Aušra" P. Narvydui ir jo vienmečiams paliko neišdildomą įspūdį.

Aš ir mano pusbrolis Antanas skaitėme „Aušrą" ir tą kalendorių iki sudylant. Suradau apie seną lietuvių tikybą, Perkūną ir kitus dievus, kuriuos mūsų

[40] CVIA f. 669, a. 12, b. 52, l. 83.

[41] Žr. Juliaus Narvydo atsiminimus apie Praną Narvydą. Užrašė N. Vėlius 1978 m. sausio 15—30 d.— LTR 5003.

[42] *Narvydas P.* Tolimos praeities atsiminimai.— LTR 3004, p. 1—2.

protėviai garbindavo. Apie piliakalnius, senas pilis ir kaip, įvedus krikščionybę, atsiųstieji lenkų kunigai naikino viską, kas buvo mūsų bočių branginama. Už tai mes neturime žinių apie savo praeitį. Radome, kad kaip kur laukuose esą randami kirvukai, perkūno kulkos ir t. t. Tuo susižavėjęs pradėjau ir aš, gyvulius ganydamas, laukuose ieškoti kirvukų ir perkūno kulkų, nors nežinojau, kaip jie atrodė <...>, pradėjau tokius įvairius akmeniukus rinkti ir savo sodelyje apie obelę dėstyti [43].

Šis naivus, vaikiškas akmenų kolekcionavimas, vėliau perauges į tikrą kraštotyrininko aistrą kaupti visa, ką vertingo mūsų liaudis yra sukūrusi, pridarė P. Narvydui rimtų nemalonumų. Tamsūs kaimo žmonės ėmė kalbėti, jog Narvydų Prancė su savo bendraminčiais išpažįsta naują, M. Slančiausko įkurtą „vierą": užuot tikėję į dievą, ėmę garbinti akmenis. Esą jie sodžiaus gale pasistatę didžiulį akmenį, ir, iš lauko grįždami, vis turį parnešti po vieną akmenėlį ir krauti apie tą didįjį [44]. P. Narvydo tėvai buvo karštai tikintys ir tokių kalbų nepraleisdavo negirdomis.

Dar vaikystėje P. Narvydas susipažino su draudžiamomis lietuviškomis knygomis, kurių retkarčiais atnešdavo Serafinu vadinamas keliaujantis „škaplierininkas", o vėliau nuolatos jų gaudavo iš Jonišky gyvenančios Stasiulienės. Stasiulienė knygomis, kontrabanda gautomis iš Šiaulių, aprūpindavo gana plačią apylinkę. P. Narvydas prisimena, kaip draudžiamų knygų ryšulį iš Stasiulienės vežęs net į Žagarę daktarui P. Avižoniui. Be P. Narvydo, Trumpaičiuose karšti lietuviškų knygų skaitytojai buvo A. Šliažas ir A. Gabrys. Visi trys bičiuliai palaikė ryšius su savo vienminčiais Skaistgiryje, Gruzdžiuose ir kituose aplinkiniuose miesteliuose. „Mūsų tų laikų skaitytojai buvome lyg koki neorganizuota, bet labai tampriai susirišusi draugija,— prisimena P. Narvydas.— Per kokius prekymečius ar atlaidus miesteliuose vieni su kitais susipažindavom ir jautėmės, kad mus jungia tautinio atgimimo dvasia. Dalindavomės turimom knygutėmis, pasikeisdavom įvairiomis žinutėmis..." [45] Skaistgiryje susieidavę pas pažangių pažiūrų zakristijoną. Zakristijonas knygas slėpdavęs zakristijos spintos stalčiuose. Kartą kunigas Kazimieraitis, nekentęs lietuviškų knygų skaitytojų — „cicilikų", besirausdamas spintoje, aptiko tas knygas ir zakristijoną su mažais vaikais šaltą žiemos naktį, siaučiant pūgai, išvijo iš Skaistgirio [46]. Šis įvykis atsiliepė ir Pranui. Pasikvietęs tėvą, kunigas jį smarkiai išbarė, kam

[43] Ten pat, p. 2—3.
[44] Ten pat, p. 3.
[45] Ten pat.
[46] Žr. P. Narvydo 1967 m. birželio 13 d. laišką broliui Juliui.— LTR 5006(1).

leido sūnui susidėti su bedieviais „cicilikais". Įsikarščiavęs tėvas sūnų prilupo [47].

Lietuviškos knygos plėtė P. Narvydo akiratį, ugdė tautinę savigarbą, paskatino jį atsidėti sąmoningai veiklai. Ano meto spaudoje neretai buvo užsimenama apie archeologinės, etnografinės ir tautosakinės medžiagos rinkimą bei jos svarbą tautos praeičiai pažinti. Vienas toks J. Basanavičiaus raginimas rinkti lietuvių tautosaką (pasakas, burtus, patarles ir priežodžius, mįsles) pakliuvo į Prano rankas. To raginimo padrąsintas, jis užrašė keletą žinomų pasakėlių ir pasiuntė J. Basanavičiui į Bulgariją [48]. Gavęs P. Narvydo pasakėles, J. Basanavičius tuoj skuba pranešti, jog jos visos esančios geros, būsiančios išspausdintos, nurodant užrašytojo vardą, ir ragina rinkti ne tik pasakas, bet ir burtus, priežodžius, dainas [49]. J. Basanavičius stengėsi P. Narvydui suteikti ir metodinę paramą. Tame pat laiške jis nurodo, jog viską reikia užrašinėti „teip, kaip pasakojama", pažymėti metrikas. Po kelių dienų J. Basanavičius, matyt, gavęs naujos medžiagos pluoštelį, vėl rašo, ragindamas viską rinkti ir tikindamas, kad „mokslas, o ir pati tauta, bus Tamstai, kaip ir kožnam kitam, už atlikimą tokio pagirtino darbo visados dėkingas" [50]. Ir vėliau rašytame laiške vis raginama rinkti viską, ką „girdėt tenka", nes tai esą „perlai mūsų literatūros" [51]. J. Basanavičiaus laiškai paskatino jauną tautosakos rinkėją, didino pasitikėjimą savimi, kėlė jo autoritetą pažįstamų akyse. Vėliau tuos laikus P. Narvydas prisimena su šypsena: „Dabar vaikščioju išdidžiai, rodau laišką savo dviems draugams — skaitytojams. Tie stebisi mano sumanumu."[52] Užsidegęs P. Narvydas rašo visas pasakas, sakmes, burtus bei prietarus, mįsles, patarles bei priežodžius, kuriuos pats moka, teiraujasi kitų ir viską mažais pluošteliais siuntinėja J. Basanavičiui į Bulgariją.

Rinkti tautosaką P. Narvydą tikriausiai skatino ir M. Slančiauskas, su kuriuo jis buvo gerai pažįstamas ir kuris, nepaisydamas toloko kelio, kartais užsukdavo į jo namus [53].

---

[47] Juliaus Narvydo atsiminimai apie Praną Narvydą, p. 6.

[48] *Narvydas P.* Tolimos praeities atsiminimai, p. 2.

[49] J. Basanavičiaus 1902 m. lapkričio 2(15) d. laiškas P. Narvydui.— LKLIR F 2—1903, l. 59.

[50] J. Basanavičiaus 1902 m. lapkričio 7(20) d. laiškas P. Narvydui.— LKLIR F 2—1903, l. 72.

[51] J. Basanavičiaus 1903 m. gegužės 16(29) d. laiškas P. Narvydui.— LKLIR F 2—1903, l. 141.

[52] *Narvydas P.* Tolimos praeities atsiminimai, p. 2.

[53] Žr. Juliaus Narvydo atsiminimus apie Matą Slančiauską.— LTR 4457, p. 3; P. Narvydo 1967 m. birželio 13 d. laišką broliui Juliui.

Pradėjęs tautosaką užrašinėti 1902 m. rudenį [54], P. Narvydas intensyviai ją rinko beveik metus, kiek lėčiau tik 1903 m. vasarą, nes reikėjo darbuotis ūkyje [55]. Rugsėjo mėnesį vėl sudaro ir J. Basanavičiui pasiunčia net du tautosakos pluoštelius [56]. Iš viso jis užrašė apie 40 pasakų, etiologinių ir mitologinių sakmių, 3 dainas, 80 mįslių, 52 patarles ir priežodžius, 40 tikėjimų, burtų bei prietarų — iš viso apie 210 kūrinių. Prie daugumos kūrinių, išskyrus porą dainų, 32 mįsles ir 1 sakmę [57], pateikėjai nenurodomi. Viename iš pirmųjų pasakų rinkinėlių P. Narvydas informuoja J. Basanavičių, jog „tos pasakos visos yra mano locnos. Įsiklausydavau, kaip bandą ganiau, nog savo bendrų ir tebmokėjau lig šiolei. Aš labai buvau žingeidus. Dėl to labai daug jų moku" [58]. Ir prie vėliau užrašytų kūrinių nurodo: „Dabar vėl atmindamas dar nekurias pasakas vėl siunčiu jumis."[59] Arba: „Dar surinkęs, kiek atmindamas, burtelių ir šiaip pasakų, užrašiau ir prisiunčiau..." [60]. Tad į P. Narvydo užrašytą tautosaką iš dalies galima žiūrėti kaip į vieno pateikėjo repertuarą.

Su entuziazmu pradėtas tautosakos užrašinėjimas 1903 m. rudenį nutrūko dėl nuolatinių konfliktų su tėvais. P. Narvydo tėvai buvo pamaldūs, šventai tikėjo kiekvienu kunigo žodžiu [61]. Tokius pat tikinčius norėjo išauklėti ir savo vaikus. Bet vaikai buvo veikiami pažangių to meto švietėjiškų, neretai laisvamaniškų ir net revoliucinių idėjų ir pastebimai suko kitu keliu [62]. Nors Pranas nebuvo laisvamanis, tačiau pats prisipažįsta, kad buvo „mažai praktikuojantis" [63]. O dar kunigo Kazimieraičio pagraudenimai, pamaldžių kaimo moterėlių gandai apie naują „vierą" daug nerimo sukėlė dievobaimingiems tėvams, ir jie visokiais būdais sten-

---

[54] J. Basanavičiaus 1902 m. lapkričio 2(15) d. laiškas P. Narvydui yra rašytas gavus pirmuosius jo surinktos tautosakos kūrinius.

[55] 1903 m. rugsėjo 12(25) d. J. Basanavičiui jis rašo: „Jau seniai su laišku pas tamstą mačiaus. Buvo ta priežastis, kad laukų darbai nepaleidė, dabar apsidarbavęs galėsiu šiuom tuom su jumis pasidalyti."— LMD I 213.

[56] LMD I 213, 318(8).

[57] LMD I 318(7, 9, 15), 885.

[58] LKLIR F 2—440.

[59] LMD I 327.

[60] LMD I 213.

[61] Juliaus Narvydo atsiminimai apie Praną Narvydą, p. 3—4.

[62] Revoliucionieriaus kelią pasirinko jaunesnysis Narvydų sūnus Feliksas (žr.: *Vaitkevičius B.* Socialistinė revoliucija Lietuvoje 1918—1919 metais.— V., 1967, p. 145, 248, 343, 346, 413, 461; *Tautkaitė E.* Takais takeliais į didį kelią.— V., 1957, p. 16, 18; *Pelėdžiūtė-Norvydienė M.* Mano sesėms.— V., 1969, p. 162—169 ir kt.). Jam talkininkavo Julius (žr. *Pelėdžiūtė-Norvydienė M.* Mano sesėms, p. 184—188). Konfliktų su tėvais dėl tikėjimo turėjo ir jauniausiasis sūnus Jonas (ten pat, p. 187).

[63] P. Narvydo 1967 m. birželio 13 d. laiškas broliui Juliui.

gėsi perauklėti savo vyriausiąjį sūnų — palenkti vėl prie tikėjimo. „Tėtė ir mama mane pasisodinę, būdavo, grieždavo ir grieždavo,— prisimena P. Narvydas,— o čia visokios bobelės pletkus sunešdavo, atsibosdavo iki gyvo kaulo."[64] Ir jis sumanė bėgti iš namų. Kadangi dėl sveikatos negalėjo išvykti į Ameriką, draugo V. Preikšto paragintas, 1903 m. rudenį išvažiavo į Peterburgą.

Peterburge tuo metu siautė nedarbas. Pranas, kaip ir kiti atvykusieji iš Lietuvos, ilgai skurdo. Galiausiai gavo menkai apmokamą darbą geležinkelio remonto dirbtuvėse[65]. Gyvendamas darbininkų tarpe, Pranas dalyvavo 1905 m. sausio 9-osios ir po to sekusiuose įvykiuose — vienos demonstracijos metu ant Žiemos rūmų tvoros iškėlė raudoną vėliavą,— skaitė pažangią darbininkų spaudą, pats parašė korespondenciją į ją apie gyventojų bruzdėjimus ir juodašimčių kazokų žiaurumus Jonišky, sukūrė net eilėraštį, skirtą 1905 m. sausio 9-osios įvykiams atminti[66]. Tačiau revoliucijoje P. Narvydas dalyvavo ne tiek tvirtų įsitikinimų, kiek jaunatviško smalsumo skatinamas ir nuosekliu revoliucionieriumi netapo.

Pralaimėjus revoliucijai ir prasidėjus reakcijai, P. Narvydas grįžta į Lietuvą, tačiau, tų pačių negandų spiriamas, vėl yra priverstas ją palikti. 1907 m. jis atsiduria Amerikoje, kur nueina visus senųjų emigrantų vargo kelius. Ilgai neturėjo nei pastovaus darbo, nei pastogės. Gyveno Niujorke, Harisone, Brukline ir kituose miestuose. Dirbo geležies, stiklo dirbtuvėse, mokėsi cinkografijos, bandė steigti fotostudiją, galiausiai Niujorke nusipirko nedidelę krautuvėlę ir vertėsi prekyba. Kasdieniniai buitiniai rūpesčiai neužgožė P. Narvydo kultūrinių interesų. Jis dalyvauja daugelio lietuvių draugijų ir organizacijų veikloje, knygų leidimo bendrovėje, dainuoja M. Petrausko suorganizuotame chore, o sulaukęs vyresnio amžiaus, rašo atsiminimus, autobiografinio pobūdžio vaizdelius, apsakymus, eilėraščius[67]. Jo rašiniai Amerikos lietuvių spaudoje ėmė rodytis nuo 1956 m. 1968 m. išėjo atskira knyga „Gimtinės takais". Knygoje sudėtos kraštotyrinio pobūdžio apybraižos apie gimtąjį Trumpaičių kaimą, jo istoriją, gamtą (akmenis, ežerus, durpynus), žmonių buitį, papročius. Aprašant senojo Trumpaičių kaimo gyvenimą, gausiai panaudojama tautosaka, ypač mitologinės sakmės, padavimai, tikėjimai.

---

[64] Ten pat.
[65] *Narvydas P.* Tolimos praeities atsiminimai, p. 4.
[66] Ten pat; Juliaus Narvydo atsiminimai apie Praną Narvydą, p. 8.
[67] Jono Narvydo 1978 m. birželio 26 d. laiškas broliui Juliui.— LTR 5006(3).

Nors ir patyręs emigracijoje daug vargo, P. Narvydas nesuartėjo su pažangiaisiais mūsų išeivijos atstovais, neįsitraukė į kovą dėl socialinių ir politinių pertvarkymų. V. Kazakevičius pastebi, kad „jis pasuko su tais, kuriems rūpėjo ne socialiniai Lietuvos darbo žmonių išsivadavimo interesai, o „grynai tautiniai" reikalai" [68]. Mirė 1976 m., palaidotas Niujorke.

Išvykęs iš Lietuvos, P. Narvydas, atrodo, daugiau tautosakos neberinko. Savo raštuose naudojo tik vaikystėje bei jaunystėje įsimintus kūrinius. Visa jo tautosaka yra užrašyta 1902—1903 metais.

„Aušros" ir kitų to meto lietuviškų leidinių veikiamas, P. Narvydas labiau domėjosi tokiais kūriniais, kuriuose atsispindi lietuvių praeitis, nacionalinis savitumas, mitologija. Jo surinktoje pasakojamojoje tautosakoje vyrauja mitologinės sakmės arba glaudžiai su senąja lietuvių mitologija susijusios etiologinės sakmės, stebuklinės pasakos, tikėjimai. Pasitaiko viena kita novelinė, buitinė pasaka, anekdotas.

P. Narvydo pasakos ir sakmės gerai perteiktos. Jų siužetai išbaigti, tradiciniai,— pasitaiko vienas kitas unikalus, niekieno daugiau neužfiksuotas (83, 84, 91, 98). Stebuklinės pasakos pasektos išraiškingai, neskubant, tarsi pasidžiaugiant kiekvienu vaizdu ir neretai, kaip įprasta pasakose, jį trissyk pakartojant. Paimkim kad ir pasaką apie ežį (76). Pradedama ji lietuvių stebuklinėms pasakoms įprasta įžanga „Kitą kartą", nukeliančia pasakos veiksmą iš mums įprastos kasdienybės į istoriškai neapibrėžtą, pasakišką laiką. Pasakojimo tonas pakilus, šventiškas, išskiriantis visą tekstą iš kasdieniškos kalbos srauto. Išsipildęs kūmos prakeikimas (netyčia ežiu pavadintas vaikas iš tiesų pavirsta ežiu) įveda klausytoją į stebuklingą pasaulį, kuriame žmogus yra apdovanotas antgamtinėmis galiomis, gali pasiversti ir kitus paversti gyvuliais bei paukščiais, kuriame ryški senoji mitologinė spalvų (raudona—mėlyna—balta), skaičių (trys), daiktų (auksinis gaidelis, šilkinis kamuolys, auksinis pirščiukas...) prasmė bei simbolika. Jose viskas pajungta griežtiems pasakos dėsniams. Per tą stebuklų pasaulį klausytojas vedamas iš lėto, laikantis visų epinio pasakojimo reikalavimų. Tris kartus karalius atklysta pas ežį klaustis kelio, o ežys prašo vis kitos dukters; tris kartus ežys joja pas karalių, keisdamas savo žirgą — gaidį, tris kartus karalaitė, ieškodama savo vyro, užklysta pas pagalbininkes seneles ir pagaliau tris naktis už tris stebuklingus daiktus ji išsidera iš

[68] *Kazakevičius V.* Iš užsienio lietuvių kultūrinio gyvenimo.— Pergalė, 1970, Nr. 7, p. 182.

raganos teisę permiegoti su savo vyru. Nuolatiniu veiksmo sutrigubinimu tarsi paryškinama fatališkas veikėjų kelyje pasitaikančių kliūčių neišvengiamumas bei sunkumas, pastangų nugalėti šias kliūtis stiprumas ir pasiektos pergalės didybė. O baigiasi ši pasaka, kaip ir daugelis kitų, herojaus išaukštinimu („karalius ežiui atidavė visą karalystę"), puota ir vėl tradicine formule: „Ir aš ten... buvau." Beje, kai kurios P. Narvydo pasakų baigiamosios formulės savitos, rodančios jo, kaip pasakotojo, išmonę. Pavyzdžiui, kita jo pasaka „Trys galinčiai" (74) baigiasi šitokia reta formule: „Per veseliją aš buvau, daug visako mačiau ir įgėręs ėmiau rėkti: „Putpieks išgelbėjo karalaites!" Rižuražu pūtė, Alksnimars metė ir atmetė mani ing dabartinę vietą."

Pasakojimo nuoseklumu, epišku stiliumi, ryškiais mitiniais vaizdais pasižymi pasakos „Trys galinčiai" (74), „Trys broliai" (90), „Pasaka apie senį ir senelę" (107) ir kt.

Mitologinėse sakmėse atkuriama tikroviška buitinė aplinka, fonas, kuriame atsitinka nepaprastas įvykis — susiduriama su mitinėmis būtybėmis. Sumažėjus tikėjimui mitinių būtybių egzistavimu, ne viena sakmė perteikiama tik kaip praeities gandas, atpasakojama būtojo laiko dalyvinėmis konstrukcijomis, įvedant „apsidraudėliškus" žodelius: „kaip pasakoja", „sako", nukeliant visą veiksmą į „senovę", „nežinomą gadynę" ir pan. Štai kaip pasakotojas atsiriboja net nuo populiarių mitinių būtybių — laumių: „Laumės, *kaip pasakoja, gyvenusios* miškuose, didžiuose tankumynuose. Būdavę koželkos, kur laumės plaudavo drapanas ir pačios mazgodavos. Lietuviai, mūsų probočiai, didžiai laumių bijodavę..." (82). Šitoks santykis ir pasakojimo stilius vyrauja tada, kai kalbama apie mažiau tikimas būtybes arba kai perteikiama sakmė su išplėstu, pasakoms artimu siužetu. O kai kalbama dar apie tvirtai tikimas būtybes (pvz., žvakeles, grįžtančius numirėlius), tvirtinama, kad tai „tikras atsitikimas", įvykęs „neseniai", ir pasakojama veiksmažodžio būtuoju laiku, tarsi pačiam pasakotojui aktyviai dalyvaujant įvykyje. Pavyzdžiui: „Kartą važiuoja kūmai naktį namo iš miesto įgėrę. Jiems bevažiuojant, prisivijo žvakelė ir ein paskui vežimą. Kūms turėjo revolverį ir šovė į žvakelę. Žvakelė pranyko..." (75). Tačiau šitaip perteiktų sakmių nedaug, nes P. Narvydas buvo palyginti išprusęs, vargu ar tikėjo senųjų mitinių būtybių egzistavimu ir sakmes apie jas užrašinėjo ne tikėjimo, o mokslinio, patriotinio intereso skatinamas. P. Narvydo mitologinės sakmės dėl savo savitumo, gausios mitologinės informacijos, kaip ir stebuklinės pasakos, yra reikšmingos mūsų mitologijai, senajai liaudies pasaulėžiūrai tyrinėti.

Šiuo požiūriu taip pat labai vertingi jo užrašyti tikėjimai, burtai bei prietarai. P. Narvydas puikiai suvokė užrašomos tautosakos mitologinę vertę ir retkarčiais stengėsi ją dar padidinti. Ar tik ne jo paties pastangomis etiologinėse sakmėse apie kurmį (103), vėžį (104), vorą (105) vietoj tradicinio dievo atsirado senasis lietuvių perkūnas? Tačiau daugiau tokių „persistengimų" nepastebėta, ir apskritai jo užrašyta tautosaka yra patikima.

P. Narvydo pasakos bei sakmės perteiktos gyva, vaizdinga kalba, turinčia aiškiai juntamą šiaurinių vakarų aukštaičių tarmės atspalvį. Sakiniai dažniausiai trumpi, nesudėtingi, dominuoja veiksmažodžiai, neretai vaizdingieji, šnekamajai kalbai įprastos gramatinės konstrukcijos. Paėmus bet kurią teksto vietą, taip ir jauti pasakotojo sugebėjimą taikliais žodžiais, lakoniškais deriniais ir nuolat besikaitaliojančia intonacija sukurti ekspresyvius, įsimenančius vaizdus. Pavyzdžiui:

> Už valandos pardūmė smakas, ugnį springdams, ir užriko:
> — Kas čia smirdž?!
> Karalaitė:
> — Ogi mano brolis buvo atėjęs.
> — O tavo brolis — gal jis mislij mani užmušt, kaip mano brolius užmušo? Aš jį... Kur jis?
> — Išėjo,— tarė karalaitė.
> Ir smakas išbėgo ieškoti. Užuodęs upė, pagavo ugnį pūsti ir vandenį kaityt. Vanduo pradėjo virt, ir smakas prilso... (74).

Arba:

> ...raganuitė prilipus ėmė už kojos tempti. Šiam apsnukis išsitraukė, ir bimpt ant vokietėlių. Tie ką tik norėjo draskyt, kaip šit gaidys „kakariko!", ir vokietėliai iš jaujos lauka, o raganuitė bimpt į grabą ir vel nebegyva. Jis atsigulo ir miegojo liki dienos (72).

Nors retkarčiais pasitaiko viena kita svetimybė (visų pirma latvizmas), siauriau vartojamas dialektizmas ar pasenęs, dabartinėje literatūrinėje kalboje nevartojamas žodis, tačiau jie nesuardo grakštaus P. Narvydo sakmių ir pasakų kalbos audinio.

P. Narvydo užrašytos pasakos bei sakmės tiek atskirų siužetų atranka iš gausaus lietuvių pasakojamosios tautosakos lobyno, jų interpretacija, tiek savo stiliumi bei kalba yra artimos M. Slančiausko užrašytosioms. Jos formavosi ir gyvavo veikiant tų pačių etninių grupių kultūrinėms tradicijoms [69]. Akivaizdžiausiai jose pastebima latvių įtaka. Vieni iš P. Narvydo užrašytų kūrinių (pvz., pasaka „Apie bagočių ir beturtį" — 78, sakmė „Supykinti aitvarai" — 93) yra populiarūs Lietuvoje ir Latvijoje, kituose pasitaiko latvių folklorui būdingų motyvų (pvz., gaidžio motyvas

[69] *Vėlius N.* Matas Slančiauskas ir jo pasakos, p. 34.

„Pasakoje apie ežį" — 76, vėjo — „Pasakoje apie senį ir senelę" — 107), dar kituose — latviški veikėjų vardai (pvz., *Putpieks, Alksnimars* pasakoje „Trys galinčiai" — 74), atskiri žodžiai ir t. t.

Juozapas Stonevičius. Didžiausią šiame leidinyje publikuojamos medžiagos dalį sudaro tautosakos rinkėjo, pasirašinėjusio *Juozapu Stoneviče iš sodžiaus Bučiūnų, parapijės Gruzdžių,* užrašytos pasakos. Seniausieji apylinkės gyventojai neprisimena, kad Bučiūnuose būtų toks žmogus gyvenęs. Tuo tarpu aplinkiniuose kaimuose XIX a. pabaigoje — XX a. pradžioje buvo net keli J. Stonevičiai [70]. Nustatyti tautosakos rinkėjo J. Stonevičiaus asmenybę, šalia kitų duomenų, padeda jo užrašytos tautosakos stilius ir pateikimo ypatybės.

Tautosakos rinkėjas J. Stonevičius labai mėgo beletrizuoti. Visas jo pasakų rinkinys prasideda sceniniu vaizdeliu: paprašius įkaušusių svečių nešūkauti, nedainuoti, kad neišsigąstų miegantys vaikai ir kaimynai, vienas senelis pradeda sekti pasakas [71]. Atskirose pasakose be saiko išplečiamos pradžios arba pabaigos, pateikiami moralizuojantys palyginimai, kuriuose pasakos prasmė susiejama su aktualiomis lietuvių nacionalinio atgimimo problemomis [72]. Pasitaiko paties rinkėjo sukurtų meniškai silpnokų eilių, kviečiančių visus lietuvius vienytis [73]. Ir pačių pasakų kalboje tai vienur, tai kitur prasikiša gyvajai valstiečių kalbai neįprasti posakiai su aiškiomis pretenzijomis į tarsi aukštesnį „inteligentišką" kalbos stilių (pvz., *pakėlė publikaciją po visą miestą* „viešai paskelbė", *materijalnu daiktu rodytis* „kūnišku pavidalu rodytis" ir pan.). Kai kurių pasakų pabaigos sueiliuotos [74]. Visa tai rodo, kad J. Stonevičius turėjo kūrybinių pretenzijų, tačiau buvo nelabai išsilavinęs. Atrodo, kad šis tautosakos rinkėjas yra tas pats *Juozefas Staneviče (Stonys),* siuvėjas, kuriam M. Slančiauskas dar prieš 1886 m. rašė eiliuotą laišką „Gromatą pas kriaučių Stonį", prašydamas būti jo „prieteliu" ir atsiųsti naujų dainelių, kurių ketinąs „daugel surinkti, surašęs į druką siųsti ir svietui apskelbti" [75]. Tikriausiai to paties eiliuotojo dvi sukurtas dainas apie medinės Gruzdžių bažnyčios gaisrą ir naujos, mūrinės statybą 1912 m. liepos 9 (rugpjūčio 22) d. iš turimo rankraščio į savo dainų rinkinį perrašė Gruzdžių tautosakos rinkėjas Mečius

[70] Žr. Atsiminimai apie Stonevičius. Užrašė N. Vėlius 1978 m. balandžio 4—10, liepos 14 d. — LTR 5002(24—32).
[71] LTR 2189(15).
[72] LTR 2189(1, 5, 10, 21, 29, 30 ir kt.).
[73] LTR 2189(11); LKLIR F 2—450.
[74] LTR 2189(5).
[75] LMD I 567(28).

Jurgelys, pažymėdamas, kad: „Juozas Stonys (arba Stonevičius) pirmiau buvęs prastu siuvėjėliu, paskui dalyvavęs kaipo darbininkas statyme Gruzdžių bažnyčios <...>. Buvęs nemokytas, bet labai gabus sustatyme eilių: kiekviename atsitikime ekspromtu pasakydavęs savo naujas eiles."[76] O po pirmos dainos pažymima, kad „autorius tos dainos Juozas Stonys, arba Stonevičė (jau miręs)"[77].

Eiliuotojo Juozefo Stanevičės (Stonio) ir tautosakos rinkėjo Juozapo Stonevičiaus tapatumą iš dalies patvirtina surasti kad ir šykštūs jo gyvenimo faktai.

J. Stonevičius gimė 1849 m.[78] nusigyvenusių bajorų Lauryno ir Eleonoros Stonevičių šeimoje. Šeima, kaip įprasta anuo metu, buvo gausi[79], o žemės Stonevičiai mažai teturėjo ar iš viso buvo bežemiai[80]. Sulaukęs 29 metų, J. Stonevičius susituokė su Ona Bertulyte iš Ratkūnų[81]. Žemės jaunavedžiai neturėjo, nuolat kraustėsi iš vieno kaimo į kitą. Tai rodo jų vaikų gimimo vietos: Pirmoji jų duktė Jadvyga gimė Bučiūnėliuose, metais jaunesnė Joana — Beržėnėliuose, sūnus Leonas — Sauginiuose, Ipolitas — Raubaičiuose[82] ir t. t. Kai 1894 m. J. Stonevičius ėmė intensyviai užrašinėti pasakas, jis jau turėjo 3 sūnus ir 5 dukteris.

Kaip matyti iš minėto laiško, pažintį su J. Stonevičium stengėsi užmegzti pats M. Slančiauskas[83]. Juoba kad tai jau buvo antrasis jo laiškas. M. Slančiauskas tikriausiai jį paskatino ir rinkti tautosaką, nes, ką surinkdavo, jis atiduodavo M. Slančiauskui[84], o šis — J. Jablonskiui[85]. Kad M. Slančiauskas buvo J. Stonevi-

---

[76] LMD I 424(52—53a).

[77] LMD I 424(53a).

[78] J. Stonevičiaus sutuoktuvių registracijos įraše, darytame 1878 m. lapkričio 12(24) d., pažymėta, kad jam 29 metai — CVIA f. 669, a. 12, b. 41, l. 9, o mirties akto įraše, darytame 1901 m. liepos 19 (rugpjūčio 1) d.,— kad 52 metai — RCMVA kn. 3509, l. 4.

[79] Mirdama Eleonora Stonevičienė 1883 m. lapkričio 28 (gruodžio 10) d. paliko šešis sūnus ir vieną dukterį — CVIA f. 66, a. 12, b. 57, l. 10.

[80] J. Stonevičiaus sutuoktuvių registracijos įraše, darytame 1878 m. lapkričio 12(24) d., nurodoma, kad jis kilęs iš Margių kaimo atrėžų, o jo brolio Silvestro įraše, darytame 1885 m. vasario 3(15) d.,— kad iš Paskynų užusienių.— CVIA f. 669, a. 12, b. 62, l. 3. Ten mirė ir jų motina.— CVIA f. 669, a. 12, b. 41, l. 9. Vadinasi, jie gyveno ne vienoje vietoje ir ne kaimuose, o galulaukėse, kur paprastai įsikurdavo neturtingieji kaimo trobelninkai.

[81] CVIA f. 669, a. 12, b. 41, l. 9.

[82] CVIA f. 669, a. 12, b. 49, l. 2; b. 52, l. 11; b. 76, l. 18; b. 82, l. 21.

[83] LMD I 567(28).

[84] Kratydami M. Slančiauską, žandarai rado ir vieną J. Stonevičiaus pasakų sąsiuvinį.— Žr. CVIA f. 446, a. 2, b. 245, l. 204.

[85] Kai J. Basanavičius paprašė J. Jablonskio atsiųsti tautosakos straipsniui „Marės pasakose", šis tarp kitos medžiagos nusiuntė išrašą ir iš J. Stonevičiaus

čiaus ir J. Jablonskio tarpininkas, rodo ir J. Stonevičiaus tautosakos rinkinyje įrašytas prašymas „Garbingam Lietuvos ponui" įvertinti jo darbą ir atsaką perduoti „per storauną žmogų užsiėmime platinime žinių, budinime miegtančių" — M. Slančiauską [86].

Rašydamas pasakas, J. Stonevičius nuolatinio darbo neturėjo ir gyveno labai skurdžiai. Susitvenkusį kartėlį kartais išliedavo net pasakose. Pavyzdžiui, sulygindamas pasakos apie šunim ir žvirbliu paverstą vyrą vaizdus ir prasmę su savo meto buitimi, skundžiasi, kad visą ūkį tėvai palieka vienam sūnui, o kitiems neduoda nė „desentinos" (1,1 ha) žemės, nė griovio krašto trobelei pasistatyti [87]. O pasaką „Kalviai — tėvas su šešiais sūnais ein į svietą bėdos ieškot" užbaigia šitokiu graudžiu prisipažinimu: „Paliko ir jis [kalvis] teip biednas, kaip ir aš: užsidirbt nebegaliu, o valgyt noriu. Uždarbio nė kokio žiemos laike neturiu, o 8 asabum reik gyvastį vilkt. Todel nont pasakas rašydams bene sulauksiu ir kokio grašio del pražyvenės <...>. Be žemės ir be aukšto mokslo, rankų darbu ir silpna syla nieko [ne] uždirbsi."[88]

Padėti J. Stonevičiui M. Slančiauskas nieko negalėjo, nes pats buvo vargeta. O paskutinis sąsiuvinis J. Jablonskio jau nebepasiekė — prasidėjus „Atgajos" bylai, jis pakliuvo į žandarų rankas [89]. J. Stonevičius iš „garbingo Lietuvos pono" nebesulaukė prašyto atsako. Negaudamas paskatinimo, J. Stonevičius tautosakos daugiau, ko gero, neberinko, nors eilėraščius rašė ir toliau [90].

Pragyventi tik iš „rankų darbo", kaip sakosi pats J. Stonevičius, matyt, iš tiesų buvo nelengva, juo labiau kad ir sveikata buvo ne per stipriausia. Reikia tik stebėtis, kad, taip sunkiai versdamasis, jis dar kūrė eilėraščius, rinko tautosaką, palaikė ryšius su labiau apsišvietusiais savo vienminčiais: M. Slančiausku, J. Trumpuliu ir kt. Tačiau jo sveikata silpo. Galutinai ją palaužė vienuolikamečio sūnaus Leono netekimas. Nepraėjus nė metams po sūnaus mirties, 1901 m. liepos 19 (rugpjūčio 1) d. mirė ir J. Stonevičius, palikęs dešimt vaikų [91]. Palaidotas Gruzdžių kapinėse.

Į lietuvių folkloristiką J. Stonevičius įėjo kaip pasakų rinkėjas. Šiuo metu žinomas vienas stambus (460 p.) J. Stonevičiaus

---

„Pasakos Rastiniuko" (žr. LKLIR F 2—407). Vadinasi, tuo metu J. Stonevičiaus pasakos buvo pas J. Jablonskį. Į LTR dauguma jų kaip tik ir pateko iš J. Jablonskio archyvo (žr. LTR 2189).

[86] LKLIR F 2—450.

[87] LKLIR F 2—450(2).

[88] LTR 2189(23).

[89] Žr. CVIA f. 446, a. 2, b. 245, l. 204.

[90] Žr. eilėraštį apie Gruzdžių bažnyčios statybą.— LMD I 424(53a).

[91] RCMVA kn. 3509, l. 4.

sudarytas tautosakos rinkinys iš 7 sąsiuvinių, kuriuose surašyta apie 30 pasakų, kelios sakmės, 1 daina, 2 mįslės ir 2 savos kūrybos eilėraščiai. Kaip matyti iš pastabų, J. Stonevičius stengėsi surašyti visas savo mokamas pasakas [92], retkarčiais nurodydamas, kada ir iš ko jas girdėjęs [93]. Rinkinys pradėtas sudarinėti 1894 m. lapkričio 17 (29) d. ir baigtas 1895 m. balandžio 21 (gegužės 3) d.

J. Stonevičiaus užrašytų pasakų repertuaras būdingas vakarų ir vidurio Lietuvai. Jame dominuoja stebuklinės pasakos, tuo tarpu gyvulių, novelinių, pasakų-legendų ir pasakų apie kvailą velnią užrašyta tik po keletą. Dauguma stebuklinių pasakų tarptautinės, labai populiarios tiek Lietuvoje, tiek kitose Europos tautose. Tai pasakos apie kovą su antgamtišku priešininku — užkeikta karalaite (115), burtininku (116), mirusiu kareiviu (138), apie Rastiniuko atliktą nepaprastą uždavinį (118), stebuklingą sūnų su saule kaktoj, mėnesiu pakaušy (142), nykštukėlio nuotykius (143) ir kt. Tačiau ir šiose populiariose pasakose pasitaiko vienas kitas retesnis, mažai težinomas arba visai negirdėtas motyvas, įvaizdis. Pavyzdžiui, neįprastas jau pats Rastiniuko kelionės tikslas — sužinoti laimingą valandą, originalus ir mitinės būtybės vardas — *Devyniaragis*, suponuojantis tokią pat neįprastą jos išvaizdą (118), retas jojančios merginos stebėjimasis mirusio kareivio rankų, kojų ilgumu, pasikeitusiu veidu (138) ir pan. Viena kita J. Stonevičiaus pasaka, pavyzdžiui, apie medžiotojo kelionę pas dievą (121), apie šunimi ir žvirbliu paverstą vyrą (141), paplitusi mažesniame areale ir turi daugiau tautinių bruožų. Tuo tarpu pasakų su heroje moterimi (AT 412, 425M, 450—459, 511 ir kt.), iš kurių, D. Saukos teigimu, labiausiai matyti lietuvių liaudies kūrybingumas ir išmonė [94], vos viena kita tepasitaiko, ir tos pačios žinomos daugeliui Europos tautų — pavyzdžiui, pasaka apie užkeiktų brolių vaduotoją Elenėlę (130), neteisingai persekiojamą karalienę, pagimdžiusią stebuklingą sūnų (142). J. Stonevičiaus užrašytos kitų žanrų pasakos ne tokios populiarios tarptautiniu mastu, labiau susietos su mūsų tautos kultūrinėmis, etnografinėmis tradicijomis, o kai kurios, pavyzdžiui, „Žmogus ant kryžiaus" (145), galbūt yra net lietuviškos kilmės.

Beveik trečdalį J. Stonevičiaus užrašytos tautosakos sudaro kūriniai, kuriuos pagal tarptautinį A. Arnės ir S. Tompsono pasakų tipų katalogą reikėtų priskirti juokams ir anekdotams. Juose daug naivaus, valstietiško gudravimo, išmonės, komiškų si-

[92] Žr. pastabas LTR 2189(20, 31).
[93] Žr. LTR 2189(4, 18, 27, 30).
[94] *Sauka D.* Tautosakos savitumas ir vertė.— V., 1970, p. 82—98.

tuacijų. Nesvetima šiems kūriniams didaktika — su pasigardžiavimu juose šaipomasi iš žmonių nenuovokumo, lengvatikystės (123, 140), kvailumo (119), bailumo (135), žavimasi sumanumu, gudrumu (117, 134). Čia tarsi išliejama širdyje susikaupusi gėla dėl varganos buities, skurdo, socialinės nelygybės. Komiškose situacijose kaip tik dažniausiai atsiduria turtingieji — kunigai, ponai, stambūs ūkininkai. Senas bekojis kunigas mirtinai išsigąsta riešutus triauškiančios moters (135); turtinga kunigaikštienė apgaviką lošėją palaiko dangaus žmogum ir atiduoda jam visas brangenybes nunešti į dangų mirusiam sūnui, o kunigaikštis dar prideda savo drabužius ir geriausią arklį (123); apgautas žemaitis užneria Mintaujos ponui virvę ant kaklo ir tąso po kambarį, manydamas, kad tai jo išmokslintas jautis, nuoširdžiai stebėdamasis: „Veizėk, koks tu dabar kapriznas palikai, kad išmokė! Ar tu atmeni, kad tu veršiu buvai, kad aš tavi putra girdžiau, tai uodegą sukdams, prie manės bėgai?!.." (140). Nevengiama čia ir riebesnių posakių, obsceniškų situacijų, visi daiktai vadinami tikraisiais vardais. Tačiau vaizdo kūrimo principais, visa struktūra šie J. Stonevičiaus užrašyti kūriniai artimesni pasakoms, o ne tikriesiems anekdotams. Jų siužetai išplėtoti, sudaryti iš daugelio epizodų bei motyvų, neturi anekdotams būdingo pabrėžto juoką sukeliančio finalo. Anekdotų žanrui artimesnis nebent kūrinys apie „velnią" — kalvio žmonos meiluži (125). Vieni J. Stonevičiaus juokai bei anekdotai labiau populiarūs baltų ir slavų (117, 125), kiti — baltų, slavų ir finougrų (133) kraštuose, o dar kiti žinomi beveik visoje Europoje (123, 134, 135, 140).

J. Stonevičiaus tautosaka užrašyta tose pat apylinkėse kaip ir M. Slančiausko. Todėl visai pagrįstai galima tikėtis didelio panašumo. Išties, daugiau kaip trečdalis J. Stonevičiaus kūrinių siužetų turi atitikmenis M. Slančiausko tautosakoje. Ir vis dėlto J. Stonevičiaus tautosaka sudaro savitą, nuo M. Slančiausko surinktos analogiškos medžiagos aiškiai besiskiriančią meninę visumą. Net tie patys abiejų rinkėjų užfiksuoti siužetai atspindi skirtingas kaimų, o gal net atskirų pateikėjų tradicijas. Tai ypač akivaizdu palyginus bet kurios pasakos užrašymus (žr. pasakas apie užkeiktos karalaitės vadavimą — 115 ir ŠLP 74; apie burtininko mokinį — 116 ir ŠLP 151; šunim ir žvirbliu paverstą vyrą — 141 ir ŠLP 148; nykštukėlį — 143 ir ŠLP 87 ir kt.).

Skiriasi ir abiejų rinkėjų pasakų stilius bei kalba. Šalia lakoniško M. Slančiausko pasakų stiliaus, gyvos liaudies kalbos J. Stonevičiaus pasakos atrodo perdėtai iškilmingos, ištęstos, jose viskas plačiai apibūdinama ir detalizuojama. Jų kalba labiau už-

teršta svetimybėmis, lietuvių kalbai nebūdingomis konstrukcijomis, sakinio struktūra sudėtingesnė, kartais net artimesnė rašytinei, o ne gyvajai šnekamajai kalbai. Štai kaip skirtingai tą patį pasakos apie užkeiktos karalaitės vadavimą epizodą perteikia vienas ir kitas užrašinėtojas.

M. Slančiauskas:

Tie [karaliaus tarnai] nuėję atidaro duris — žiūr, kad nebe jis viens, bet abuodu su visa tąja pana suklaupę poterius kalb pas altorių. Tuoj jie kuo greičiausiai nubėgę pas karalių, pasakę, kad teip ir teip. Tas karalius tuoj pats atėjęs pasižiūrėt. Nu, jau kaip teip radęs, tai ir sakąs jam:

— Kad tu par tris naktis atlikai gyvs ir mano dukterį išratavojai, tai dabar aš tavi priimu už savo sūnų ir atiduodu tau pusę karalystės.

Nu, tai daugiau jiedu su tąja pana neženijsys, bet teip ir nusigyvenę, kai brolis su seseria... (ŠLP 74).

J. Stonevičius:

Ryto sulaukę, visi dvariškiai ir pats karalius ėjo į bažnyčią žiūrėt. Jei teberas Joną gyvą, tai žiūrės, ar tebėra pana karalaitė grabe: sutulmočijo, kad pirmiau naktim keldavos ir radus žmogų suėsdavo, o dabar, kad jau trečią naktį nebus užkabavojus, tai gal kitaip su jąja atsitiko. Atrakin duris, įein į bažnyčią — pamatė abudu gyvu. Dyvijos didžiausiai. Kalbinami — šneka. Vadinos į palocių. Ėjo visi, ėjo ir Jonas su karalaite. Parvedę parodė motinai dukterį, kuri bijojo pirmiau ir paminavot apė ją. Stojos džiaugsmas didžiausis karaliui ir karalienei. Pakėlė publikaciją, po visą miestą apgarsino, kad pražuvusioji atsirado. Kas gali apsakyt, koks ten balius pakilo! Ėjo didžiūmenė, norėjo pamatyt paną karalaitę mislydami, ar gal būt ta pati, kad žinojo jos nelaimingą pražuvimą. Dūmojo, kad karalius apgautinai priskyręs kitą pasisavino už dukterį ir pakėlė šlovę apjovydams, kad jo duktė išliuosuota yra. Bet pamatę pažino — vienai ta pati. Džiaugės kartu su jos tėvais ir Joną didelio pašėnavonė laikė. Teip karalius pamylėjo Joną, jog prė visų susirinkusių ant to baliaus atsiradimo karalaitės pasakė:

— Jonai, esi didžios čėsties žmogus, kad pats nepražuvai, ale mano dukterį pražuvusią išliuosavai. Nu, tai dabar pavedu tau ją už pačią ir dovanoju vieną kunigaikštystę, jei apsimi būt žentu mano.

Jonas, norėdams būt žentu karaliaus, palenkė galvą ir susigadijo ant prižadėjimo karaliaus. Visi ten asantieji „ura!" nušaukė.

Tokios zaručinos Jono su pana karalaite... (115).

Šitokia pasakų sekimo ir užrašymo maniera, kaip J. Stonevičiaus, būdinga šiek tiek literatūrinių gabumų turintiems tautosakos rinkėjams, ypač kai jie kūrinius užrašinėja ne iš pateikėjo lūpų, o iš savo atminties.

Jonas Lideikis. Kratydami M. Slančiauską (1895 m.), caro žandarai tarp daugelio rankraščių aptiko keletą pasakojamosios tautosakos rinkinėlių ir eilėraščių, pasirašytų inicialais *J. Li.* ir slapyvardžiu *Žuvis*. Teismo tarnautojas, aprašinėjęs iš M. Slančiausko atimtus rankraščius, spėjo, kad šie darbeliai priklauso Jonui

Lideikiui [95]. Spėjimą patvirtina M. Slančiausko rinkinys „Kas girdėtis iš senovės", kuriame yra keletas tų pačių sakmių, kaip ir pasirašytų minėtais inicialais, su pastaba: „Jons Lideikis iš Ražų sod. Gruzdžių parapijos..." [96] Vadinasi, tautosakos rinkinėliai ir eilėraščiai iš tiesų priklauso Jonui Lideikiui, M. Slančiausko bičiuliui ir bendraminčiui.

J. Lideikis gimė 1861 m. Ražų k. (Gruzdžių vls.) [97]. Jo tėvas Rokas Lideikis, žagarietis, iš dvarininko D. Nariškino gavo žemės Ražuose, už kurią ėjo lažą Beržėnų dvare. Ten susipažino su baudžiauninke Marijona Dabrikaite iš Karvelių k., su ja apie 1857 m. susituokė ir susilaukė aštuonių vaikų. Panaikinus baudžiavą, R. Lideikis iš D. Nariškino išsipirktinai gavo 31 dešimtinę žemės. Nors nelengva buvo pragyventi su tokia didele šeima ir visą laiką vargino išperkamieji mokesčiai, Lideikiai stengėsi savo vaikus kiek išgalėdami leisti į mokslus.

Jonas Lideikis skaityti ir rašyti išmoko iš savo brolio Juozo. Tikriausiai mokėsi ir pas daraktorių Roką Vaitkų, kuris artimo kaimyno Bandzos namuose rengė vaikus į gimnaziją [98]. Toliau į mokslą tėvai jo neleido, nes reikėjo rūpintis besimokančiu Juozu. Jonui teko eiti tėvo pėdomis — iš pat mažens dirbti sunkius ūkio darbus. Šviestis, skaityti knygas jis galėjo tik laisvalaikio valandėlėmis. Knygų tikriausiai gaudavo iš brolio Juozo, kuris, besimokydamas ir vėliau bekunigaudamas įvairiose Žemaitijos parapijose, buvo sukaupęs gražią bibliotekėlę. A. Lideikytės-Šopauskienės liudijimu, Juozo bibliotekoje buvę A. Becenbergerio, brolių Juškų, S. Daukanto, M. Valančiaus lietuviškų raštų, A. Puškino, J. Lermontovo, N. Gogolio, N. Nekrasovo, J. Kraševskio, A. Mickevičiaus ir kitų rašytojų grožinės literatūros kūrinių [99]. Broliui mirus, biblioteka buvo pergabenta pas tėvus ir atsidūrė visai šalia Jono. Knygos ir bendravimas su broliu praplėtė J. Lideikio akiratį, pažadino jo nacionalinę savigarbą, kuri dar labiau sustiprėjo įsijungus į „Atgajos" draugiją. Nėra duomenų, kada ir kaip J. Lideikis susipažino su M. Slančiausku, tačiau jų draugystė buvo ilga ir patvari. M. Slančiauskas dažnai aplankydavęs J. Lideikį, abu pasikeisdavę knygomis, kartu vykdavę į „Atgajos" draugijos narių susirinkimus Pamūšy, o ištrėmus M. Slan-

[95] CVIA f. 446, a. 2, b. 245, l. 223. Vėliau ši medžiaga pateko į Lietuvių mokslo draugijos fondus. Žr. LMD I 288, 793, 822.

[96] LMD I 1063(741).

[97] Albinos Lideikytės-Šopauskienės atsiminimai apie Joną Lideikį, užrašyti 1978 m. gegužės 5—8 d.— LTR 5007, p. 15.

[98] *Šliūpas J.* Rinktiniai raštai.— V., 1977, p. 269.

[99] Albinos Lideikytės-Šopauskienės atsiminimai, p. 11—12.

čiauską į Rygą, susirašinėdavę laiškais. „Tie laiškai ir vienam, ir kitam buvę graudūs iki ašarų [100]. Iš J. Lideikio M. Slančiauskas yra užrašęs dainų [101]. Patriotinį J. Lideikio jaunystės nusiteikimą, norą paspartinti besiplečiantį nacionalinį lietuvių judėjimą ir skausmą dėl šiam judėjimui carizmo daromų kliūčių rodo 1893 m. gegužės 6 (18) d. rašytas jo eilėraštis, prasidedantis žodžiais „Meilingi draugai, prabudinti dvasėje". Jame su jaunatvišku entuziazmu kreipiamasi į atbundančią gimtinę, kad ji savo vaikus ragintų „prie darbo tėvynės" [102].

Eilėraštyje atsispindi „Atgajos" idealai, gal jis ir buvo parašytas vykdant atgajiečių prisiimtą programą. Lapelis su eilėmis buvo perduotas M. Slančiauskui, kuris kitoje pusėje surašė savo eilėraštį, agituojantį rinkti vietovardžius. M. Slančiauskui J. Lideikis perdavinėjo ir savo surinktą tautosaką.

1894 m. M. Slančiauskas gavo pluoštą J. Lideikio užrašytos liaudies medicinos, kurią įtraukė į rinkinį „Gydymai žmonių ligų, nuo daugumo užžymėti" [103], 1895 m.— sakmes apie žalčius, ligas [104], kurias surašė į rinkinėlį „Kas girdėt iš senovės" [105]. Tų pačių metų kovo—gegužės mėnesiais J. Lideikis sudarė pasakų ir sakmių rinkinėlį „Pasakos", kuris irgi pateko M. Slančiauskui. Tautosaką J. Lideikis rinko M. Slančiausko skatinamas, iš viso užrašė apie 70 liaudies medicinos pavyzdžių, 19 sakmių bei pasakų. Šis darbas nutrūko prasidėjus „Atgajos" bylai.

Nuo tautosakos darbo J. Lideikį atitraukė ir kelios skaudžios viena po kitos patirtos nelaimės, pasikeitęs jo asmeninis gyvenimas. 1896 m., sulaukęs tik 25 metų, džiova miršta jaunesnysis brolis Klemensas. Neatlaikiusi šio smūgio, tais pačiais metais miršta motina. 1897 m. ištekėjus paskutinei seseriai Liudvikai, Jonui teko ieškoti šeimininkės; 1899 m. jis susituokė su artimiausio kaimyno K. Jurgelio dukra Izabele. Po metų gimdydama mirė žmona. Norint žmonos tėvui grąžinti pasogą, visą turtą teko parduoti iš varžytynių [106]. 1907 m. Jonas antrą kartą vedė Eleonorą Gedminaitę iš Žiogų k.[107], su kuria susilaukė 10 vaikų. Bet ūkis netapo vieninteliu jo gyvenimo tikslu. Vaizdžiu dukters Albinos palyginimu, visas jo gyvenimas susidėjo tarsi iš dviejų pusių.

[100] Ten pat, p. 18.
[101] LMD I 793(2).
[102] LMD I 1063(654).
[103] LMD I 283(286—346).
[104] LMD I 288(1—5).
[105] LMD I 1063(741—745).
[106] Albinos Lideikytės-Šopauskienės atsiminimai, p. 13, 20—23.
[107] RCMVA kn. 3511, l. 8.

„Viena jo gyvenimo pusė — sunkus fizinis darbas. Potraukio kaupti turtą neturėjo. Sunkų fizinį darbą dirbo iš pareigos, kad išlaikytų šeimą. Antroji jo gyvenimo pusė buvo svajonė, noras žinoti, kankinte kankinęs jį visą amžių."[108] Trokšdamas žinių, J. Lideikis daug skaitė. Spaudos draudimo metais, nenorėdamas patraukti žandarų dėmesio, knygas skaitydavęs laukuose, rugių gubose [109], jas slėpdavęs akmenų krūsnyse. Po kurio laiko kaimynas Vladas Stonevičius, ardydamas krūsnis, rado nemaža sutrūnijusių „Aušros" laikraščių su užrašyta jo pavarde [110]. J. Lideikis buvo susipažinęs su „Aušra", „Varpu", mėgo knygas apie Lietuvos senovę, stabmeldystės laikus. Daug V. Kudirkos ir J. Vaičaičio eilėraščių mokėjęs atmintinai. Dažnai vaikams pasakodavęs padavimus apie piliakalnius, pilkapius, aiškindavęs, kaip lietuviai kovojo su kryžiuočiais, ir pan. Jo bibliotekėlėje buvę ir populiarių mokslinių knygelių, patarimų, kaip geriau įdirbti žemę, pažangiau ūkininkauti, prenumeruodavęs „Lietuvos ūkininką", „Lietuvos žinias" su priedu „Sveikata". Įgytas žinias pritaikydavęs praktikoje. Jis pirmasis apylinkėje, nebepasitenkindamas pasenusia trilauke sėjomaina, ėmęs sėti dobilus, nusipirkęs naujus žemės ūkio padargus, auginęs geresnės veislės gyvulių, užveisęs didelį sodą [111]. Knygomis ir visu patyrimu noriai dalydavosi su kaimynais. V. Žymantas prisimena, kaip jo tėvelis, parsinešęs iš J. Lideikio, skaitydavęs lietuviškas knygas, o mama bardavusis: „Skaitai, dar žandarai pamatys. Gavai iš tų cicilikų!" [112] Paaugus vaikams, leido juos į mokslą.

Savo visuomeninėmis pažiūromis J. Lideikis buvo artimas M. Slančiauskui. Nors augo religingoje šeimoje ir bendravo su broliu kunigu, išaugo laisvamanis. Nuvykęs 1905 m. į Steigiamąjį Vilniaus seimą, kur jis kartu su Šniuku atstovavo Gruzdžių valsčiui, nepasidavė klerikalų įkalbinėjimams ir prisidėjo prie pažangiečių [113]. Kaip ir M. Slančiauskas, J. Lideikis jaunystėje daugiau žavėjosi nacionalinio išsivadavimo idealais, tačiau vėliau, nors ir tapo nemažo ūkio savininku, vis labiau jautė socialinių pertvarkymų reikalingumą, simpatizavo revoliucionieriams. Grįžęs iš nenusisekusio Steigiamojo seimo, sakęs: „Kuo ilgiau laikys

---

[108] Albinos Lideikytės-Šopauskienės atsiminimai, p. 17.
[109] Ten pat, p. 18.
[110] Vlado Žymanto atsiminimai apie Joną Lideikį. Užrašė N. Vėlius 1978 m. balandžio 10 d.— LTR 5002(7).
[111] Albinos Lideikytės-Šopauskienės atsiminimai, p. 17, 24—25, 27—29 ir kt.
[112] Vlado Žymanto atsiminimai.
[113] Albinos Lideikytės-Šopauskienės atsiminimai, p. 27.

liaudį prispaudę, tuo revoliucija bus žiauresnė" [114] Savo pažangias politines ir laisvamaniškas pažiūras J. Lideikis stengėsi skleisti jaunimui. Tai akivaizdžiai rodo jo draugo G. Gedaminsko laiškas iš Amerikos, kuriame jis rašo: „Gerbiamas drauge, girdėjau, kad tamsta esi labai pasišventęs dėl jaunimo labo ir esi anų pravadninku, tai, mielas drauge, darbuokis ir toliau, nenuleisk rankų ir trauk jaunimą daugiaus..." [115] Ne be J. Lideikio pastangų Laumakiuose įsikūrė pažangus Lietuvos jaunimo sąjungos būrelis, kuriam priklausė J. Lideikio vaikai, R. Rimdžius, P. Ramanauskas ir kiti pažangiai nusiteikę jaunuoliai.

J. Lideikis buvęs jautrus grožiui, ypač mėgęs gamtą. Su vaikais eidavęs pavaikščioti po miškus, pauogauti, pagrybauti. Pats pertvarkęs sodybos kiemą, užtvėręs darželį, prisodinęs įvairių dekoratyvinių krūmų. „Matydavau tėvą su pašaro doklu ant nugaros, pasirėmusį ant darželio tvoros, besigėrintį kuriuo nors žydinčiu augalu",— prisimena duktė Albina [116]. Gamta galėjo grožėtis tik protarpiais, nes visą gyvenimą diena iš dienos turėjo sunkiai dirbti. Bedirbdamas ir sveikatą pagadino. Mirė 1927 m. gegužės 26 d. Palaidotas Gruzdžių kapinėse [117].

Išlikusi J. Lideikio užrašyta tautosaka rodo, kad jam kur kas lengviau buvo rankoje laikyti šakę ar plūgą, o ne plunksną. Tik didžiulis jaunatviškas užsidegimas, noras kad ir menkomis išgalėmis padėti išsaugoti kultūros vertybes vertė jį imtis plunksnos. Jis stengėsi užrašinėti viską, ką pats žinojo arba ką teko iš kitų išgirsti. Prie vienų kūrinių (pvz., mitologinių sakmių apie žalčius, ligas, slogutį, etiologinių sakmių apie vilko, arklio kilmę ir kt.) pateikėjai nenurodomi. Tikriausiai šie kūriniai yra paties užrašinėtojo prisiminti. Juoba kad ir sūnus Felicijonas prisimena tėvelį mėgdavus pasakoti apie slogutį ir kitas mitines būtybes [118], nors jokiais prietarais netikėjo [119]. Tuo tarpu prie kitų (pvz., pasakų „Nekask kitam duobės, bo pats įkrisi", „Boba bjauresnė už velnią", mitologinių sakmių „Velnias už berną", „Iškasti velnio pinigai" ir kt.) pateikėjai nurodomi.

J. Lideikio užrašytą pasakojamąją tautosaką ir sudaro daugelio žanrų kūriniai — gyvulinės, stebuklinės ir buitinės pasakos, sakmės, anekdotai. Tautosaką J. Lideikis trumpai teužrašinėjo, nedaug tedėjo pastangų surasti geriausius pateikėjus ir iš jų viską

[114] Vlado Žymanto atsiminimai.
[115] Gasparo Gedaminsko laiškas J. Lideikiui.— LTR 5007(2).
[116] Albinos Lideikytės-Šopauskienės atsiminimai, p. 23.
[117] RCMVA kn. 3587, l. 118.
[118] Felicijono Lideikio atsiminimai apie Joną Lideikį. Užrašė N. Vėlius 1978 m. balandžio 5 d.— LTR 5002(6).
[119] Albinos Lideikytės-Šopauskienės atsiminimai, p. 26.

išgauti, todėl daugiausia užrašė toje apylinkėje populiarius kūrinius. Užrašė tiksliai, paprastai, kaip girdėjo ir kaip jam diktavo įgimtas valstietiškas kalbos jausmas. Tačiau ir jo surinktoje medžiagoje pasitaiko vienas kitas retas, o kartais ir visai negirdėtas motyvas ar net ištisas kūrinys (151, 159—163 ir kt.).

Pilypas Grigutis gimė 1876 m. birželio 7 (19) d. neturtingų valstiečių Gaudento ir Onos Grigučių šeimoje Trumpaičių k. (Gruzdžių vls.) [120] Grigučių šeima artimai bičiuliavosi su Slančiauskais. Pranciškus Grigutis (Pilypo senelis) buvo M. Slančiausko krikštatėvis [121]. M. Slančiauskas dažnai lankydavosi Grigučių šeimoje, užrašinėjo jų tautosaką, mažą Pilypą išmokė skaityti, rašyti [122]. Geras pasakotojas buvęs Pilypo tėvas, pasekęs M. Slančiauskui 8 pasakas bei sakmes [123]. Iš tėvo išmokusi, M. Slančiauskui pasakas sekė devynerių metų Pilypo sesuo Agnieška [124]. Kita sesuo Antanina dainavo dainas [125]. Daugiau kaip 25 dainas M. Slančiauskui padainavo ir Pilypas [126]. Tikriausiai M. Slančiausko paskatintas, 1894 m. Pilypas Grigutis pats ėmė užrašinėti pasakas. Kratydami M. Slančiauską, caro žandarai rado P. Grigučio užrašytų pasakų sąsiuvinį, prasidedantį žodžiais: „Rašau tas pasakas Pilypas Grigutis" [127]. Keturias P. Grigučio užrašytas pasakas M. Slančiauskas įtraukė į stambiausią savo pasakų rinkinį „Pasakos" [128], kurios tik ir išliko iki šių dienų. Nuo tautosakos rinkimo P. Grigutį, kaip ir kitus, matyt, atgrasė visus metus užsitęsusi „Atgajos" byla ir sunkus, nepastovus jo paties gyvenimas. Negalėdamas pragyventi namuose, P. Grigutis emigravo į Ameriką, ten labai sunkiai dirbo anglių kasyklose. Apie 1903 m. susituokė. Pagausėjus šeimai, 1911 m. grįžo į Lietuvą ir bandė ūkininkauti. Tačiau žemės mažai teturėjo (tik 4 ha), ir pragyventi su didele šeima buvo nelengva. 1914 m., palikęs šeimą Lietuvoje, vėl išvyko į Ameriką ir grįžo tik po Pirmojo pasaulinio karo. Grįžęs visą laiką gyveno Trumpaičiuose [129]. Mirė 1967 m. kovo 24 d.[130] Palaidotas Rudiškių kapinėse šalia savo draugo ir mokytojo M. Slančiausko.

[120] CVIA f. 669, a. 12, b. 34, l. 376.
[121] LMD I 1063(1334).
[122] Juzės Grigutytės-Dargužienės atsiminimai apie Pilypą Grigutį. Užrašė N. Vėlius 1978 m. balandžio 5 d.— LTR 5002(9).
[123] LKLIR F 1—3862(VIII—XI), LMD I 324(5), 1063(32, 1234, 1275).
[124] LKLIR F 1—3862(I—III).
[125] Žr. LMD I 1060(117, 119), 1062(121, 279, 285, 286, 291, 292), 1063(554).
[126] Žr. LMD I 1060(104, 106), 1062(369—391), 1063(1043).
[127] CVIA f. 446, a. 2, b. 245, l. 204.
[128] LKLIR F 1—3862(IV—VII).
[129] Juzės Grigutytės-Dargužienės atsiminimai.
[130] RCMVA kn. 34, l. 265.

Nors ir vargingai gyvendamas, P. Grigutis visada būdavęs linksmas, mėgdavęs dainuoti. „Kaip dainuodavo, tai dieve mano! — prisimena jo duktė.— Rytą ars, dar saulė netekėjus — visas sodžius skambėdavo. Nesuskaičiuosi, kiek tų dainų mokėjo. Pareis nuvargęs, vos kojas vilkdamas,— ir vis dainuos." Mėgdavęs skaityti knygas, laikraščius. Anot dukters, net ir mirė skaitydamas. Prie bažnyčios, kaip ir M. Slančiauskas, nebuvo linkęs. Visą gyvenimą liko ištikimas švietėjiškiems „Atgajos" idealams, nors prie kraštotyros daugiau nebegrįžo.

Apie **Stepono Strazdo** gyvenimą ir veiklą kiek daugiau duomenų nepavyko rasti. Žinoma tik, kad jis kilęs iš Vaškų parapijos (Pasvalio raj.) ir ilgą laiką gyveno Joniškio bei Žagarės apylinkėse [131]. Yra išlikęs vienas nedidelis S. Strazdo surinktas tautosakos pluoštelis (4 pasakos ir 2 mitologinės sakmės), kurį M. Slančiauskas buvo persirašęs į savo rinkinį.

S. Strazdo surinktos pasakos tradicinės, žinomos visoje Lietuvoje. Sakmės — retesnės, o viena iš jų (apie vilkų sudraskytą velnią), turimais duomenimis, daugiau niekieno neužfiksuota. S. Strazdo tautosaka užrašyta gyva, vaizdinga kalba.

Tautosakos rinkimas M. Slančiausko bendradarbiams netapo nuolatiniu gyvenimo tikslu. Veikiau tai tik trumpas M. Slančiausko įžiebtas didesnių idealų siekiančios jaunystės polėkių blykstelėjimas, greitai užgesęs nesibaigiančių kasdieninių rūpesčių ir vargų sraute. Išimtį sudaro nebent J. Stonevičius, rinkti tautosaką pradėjęs jau savo gyvenimo saulėlydy. Lemiamą vaidmenį užslopinant vos prasidėjusį tautosakos rinkimą suvaidino reakcinga, bet kokį nacionalinį kultūrinį judėjimą persekiojusi carizmo politika, ypač 1895 m. pavasarį prasidėjusi „Atgajos" byla, tiesiog palietusi ne vieną M. Slančiausko bendradarbį. Tačiau, kad ir trumpai tepasidarbavę, jie išvarė pastebimą vagą tautosakos rinkimo istorijoje ir už tai nusipelno mūsų pagarbos ir dėmesio.

Tik nedidelė M. Slančiausko bendradarbių užrašytos tautosakos dalis tebuvo paskelbta J. Basanavičiaus [132], J. Balio [133] ir kitų

---

[131] LKLIR F 1—3865(1).

[132] Lietuviškos pasakos yvairios. Surinko *J. Basanavičius,* II.— Chicago, 1904, p. 66, 70; Iš gyvenimo lietuviškų vėlių bei velnių. Surinko *J. Basanavičius.*— Chicago, 1903, p. 309—310, 352—353, 369—371; *Basanavičius J.* Levas lietuvių pasakose ir dainose.— V., 1919, p. 61—62.

[133] Lietuvių liaudies sakmės, I, p. 1, 26—27, 45—46, 48, 49, 55, 56—57, 70—71, 81, 86, 93—94, 108, 190—192, 229—230, 285—286, 307—308, 317—318, 423—424; *Balys J.* Užburti lobiai.— Londonas, 1958, p. 87—88 ir kt.

folkloristų [134] parengtuose leidiniuose. Visa kita medžiaga iki šiol gulėjo rankraštynuose ir šiame leidinyje spausdinama pirmą kartą. Tuo ne tik bus pagerbtas šviesus M. Slančiausko ir jo bendradarbių atminimas, bet ir į mokslinę apyvartą įvesta nemãža naujos pasakojamosios tautosakos iš savito šiaurės Lietuvos lygumų krašto.

Norbertas Vėlius

[134] Lietuvių tautosaka, III. Vyr. redaktorius *K. Korsakas*, šio tomo redaktorius *L. Sauka*. Medžiagą paruošė *L. Sauka, A. Seselskytė*.— V., 1965, p. 325—330; Lietuvių tautosaka, IV. Vyr. redaktorius *K. Korsakas*, šio tomo redaktorius *L. Sauka*. Medžiagą paruošė *L. Sauka, A. Seselskytė, N. Vėlius, K. Viščinis*.— V., 1967, p. 391.

LIETUVIŠKI MITAI, ARBA SENOVĖS PASAKĖLĖS

I skyrius. PRO NEČYSTAS DVASIAS

Ponaitis juodu švarku, su kepalušėliu ir su glencavotais bačiukais, kaip balos velniuks. (Pryžodis.)

1. [VELNIUKAI IŠ PUTKOS]

Ant Vaineikių kaimos lauko sienos (Joniškės parap.) yra bala, apaugusi su karklynais, vadinama Putka. Tai sako, jogei senovėj ten gyvendavę velniukai. Kad aplinkiniuose kaimuose postuviais susirinkdavę zėnai ripkų mušt, tai ir ateidavę tie velniukai no balos ir padėdavę ripkas mušti. Kiteip negalėdavę jų pažinti, kaip kad pasistebėdavę, kad nosis be skylaičių, tai ir suprasdavę, jogei tas yra velniuks.

2. [RIPKOS MUŠĖJAS]

Vieną kartą viename kaime šventą dieną per postuvį vaikesai ant ūlyčios mušo ripkas. Tarp tų ir viens ponaitis buvo, katras kad mušo, tai ripka ėjo ūždama, ir vis jis, ripką išmetęs, pasidėdavęs keinį ir šniaukdavęs taboką iš tabakerkos pasidaužydams. Tuo tarpu viens dikts vaikesas pasidėjęs netoli ripką no jo ir iš visos sylos su keiniu mušęs ant ponaičio pusės. Ripka kai ėjus ūždama — tiesiai atsikorus ponaičiui į nosį, teip smarkiai, kad net tabakerka iškritusi ir taboka išbirusi. Tai tuoj tas ponaitis pražuvęs. Pasikėlęs viesulėlis ir nubėgęs į minėtą balą. Tai ir supratę visi, jogei ponaitis yra buvęs velniuks.

3. [SVIETI, KLOPCA]

Viens žmogus ganęs arklius apė minėtą balą. Naktis buvus mėnesėta ir reti debesėliai vaikščioję padangėm. Šis buvęs užsnūdęs, potam atbudęs, ėjęs arklių pasižiūrėti, ar gerai tebėr. Lįsdams par tuos kūlynėlius, išgirdęs kaszin ką ten tokį bešnekantį. Daugiau jis ant to balso palengva ir lendąs, ar negaus pamatyti, kas ten teip sako: „Svieti, klopca, svieti, klopca." Ir prilindęs par tankynę artyn ir pamatęs ant eikštelės, ant vieno kelmelio, besėdžiantį ponaitį ir čebatus besiuvantį. O kaip tik debesys užeinąs priešiais mėnesiui, tuoj ir surinkąs: „Svieti, klopca!" Daugiau tas žmogus palengva palengva atslinkęs atgal ir parbėgęs namo.

4. [PUSPONIS PAS BERŽĄ]

Viens žmogus vasarą, prėš šienpjūtį, dienos vidury jojęs į kitą sodžių žinios kokios ten paduoti, o jam kels atsitiko jot par mišką, par pievas. Daugiau bejodams pamatęs priešiais pas vieną beržą tokį pusponį bestoviantį ir taboką bešniaukiantį. Tas žmogus tuoj nulipęs no arklio, bo jis mislijęs, jog ten strielčius jį tykoj nugriebti, tai ans galės veikiaus jam atsitūrėti. Ale kaip prisivedęs arčiau, ir jau nebematęs to strielčiaus. Ale šis mislijęs, jogei jis užsitraukė už beržo. Teip tas žmogus prisivedė prė to beržo ir ką tik norėjo sakyti „labryt", ale pasistebėjęs ir nebeatrado nieko už to beržo. Tai ir suprato, jog čia yra buvęs velniūkštis.

5. [PASIKORĖLĖS VESTUVĖS]

Šarkių sodžiaus (Joniškės parapijos) gyveno gaspadorius, o jis buvo didelis pijanica: ką sučiupdavo, tą ir pragerdavo, nieko nesistorodavo apė vedimą gaspadorystės. O jo gaspadinė buvo labai rūpestinga apė vedimą gyvenimo. Vieną kartą vasaros laike užspyrė vyresnybė randą mokėti keturias dešimtis rublių. Tai tada storauna gaspadinė pardavinėjusi kiaušinius ir kitus smulkius daiktus, tei ir sukrapštinėjo randos piningus, tiktai reikė laukti dienos mokėjimo. Teip šin nabagytė, kavodama no savo vyro tuos piningėlius, ir pakavojusi, jogei ant laiko reikalingo

nė pati nebeatradusi. Teip tada iš tos priežasties, nė vienam nematant, nubėgus į jaują, po ardu ir pasikorusi. (Žmonys sako: kol no šniūro nepaleidžią, tai vis dar dūšia kūne esanti.) Daugiaus visi ieško gaspadinės ir niekur nerandą.

Antrą dieną viens gaspadorius iš susiedų ėjęs į kalvę, į kitą sodžių, par kūlynus. Eidams galvą nulenkęs ir giliose misliose įsileidęs, ant vieno būrio žiū! — išgirdęs didelį trenksmą muzikų. Pakėlęs galvą, žiūrįs, kad jau arti prė vieno labai gražaus dvaro priėjęs, ir suvisu nepažįstams krašts, ir nebežinąs, kur beeiti. Tada apsidrąsinęs ir ėjęs į tą dvarą, kur tos muzikos skambą, pasiklausti kelio ant savo namų. Kaip tiktai priėjęs prė rūmų durų, tuoj ir išbėgę du ponaičiai šiam priešiais sakydami:

— O-o, mūsų pažįstams atėjo! — šaukę vardu ir pavarde. Šis norįs klausti, kur namai, ale šie prašą: — Susimildamasis, eikš į vidų!

Nu, šis ir įėjęs. Mislijęs, kad atrasįs daug ten asabų, ale daugiau nebuvę, kaip tie du. Nu, šie vel duodą jam muziką — tegul jis pagrajijąs, kol būsią marčią parvesti. Nu, šis sakąs:

— Aš nemoku!

O šie saką:

— Susimildamasis, grajyk, kad ir nemoki, kaip eis, teip, mums vis bus gerai, kiek norėsi, tiek užmokėsim.

Šis pamislijęs, padėjęs savo kepalušą:

— Na, pripilkit pilną tą piningų, tai imsiu muziką į rankas.

Šie tuoj pripylę ir įbrukę muziką, tegul grajij. Daugiau šis pradėjęs griežti — kad ir nemokąs, ale teip skardžiai einą, kad bėda. O tie du ponaičiai teip kaip pasiutę šokinėją. Pašokę bėgą laukan žiūrėti, ar jau marčios neparvež, ale vis išbėgdami su pirštu pabraukią par pečiaus kaktą ir sau akis pasitepą. Ir vel kaip tie ponaičiai išbėgo lauka, ir šis muzikants priėjęs prė pečiaus ir su pirštu pabraukęs ir pasitepęs vieną akį. Daugiau kaip su tąja akia pasižiūrįs ant tų piningų, tai pilns kepalušas esąs supuvusių skiedrų, su antra kaip žiūriąs, tai piningai. Šis ir pradėjęs žegnoti tuos piningus,— tuoj ir įbėgę ponaičiai, surikę:

— Kas tau yr, kad tu nebegrajiji teip, kaip reik?! Tuoj parveš marčią, o tu nestorojies savo amato varyti!

Šiam begrajijant, pasižiūrįs,— kad jo susiedę, su lunkais ir su šiaudų ryšiais pažabotą, viens ponaitis parjojąs. Tuoj par pirmąją stanciją [perėję] kiaurai par durų duris — nė bematyt, nė girdėt (tai mat buvo ta valanda, kurioj no šniūro [pakaruoklę] paleidė). Daugiaus pradėjęs kaip griaustinis griauti, ausys ūžti, ir pasijutęs bestoviąs ligi kelių į balą įsibridęs ir du maitkauliu ran-

ko beturiąs už muziką, o kepalušas su piningais pilns pas kūlyną bestoviąs. Daugiaus šis pasiėmęs tuos savo piningėlius ir parspūdinęs namo. Ką tik parėjusiam namiškiai sakinėjo baisią naujyną apė susiedką, ale šis sakė:

— Cit, nesakykit nieko, tai vis regėjau.

O tas laimingas žmogelis, gavęs no velnio pilną kepalušą piningų, nežinojo, kur bepadėti. Jis pamislijo, kad tai tokie velnio piningai nėra geri, ir ketino nedėlioj nešti pas kleboną į Joniškį. Nedėliai atėjus, mūsų pininguotis jau spūdin pas kuningą. Ale buvo nobaženstva, kuningas buvo bažnyčioj. Teip ir šis pamislijęs: „Nunešiu po visam, o dabar eisiu į bažnyčią."

Ligu tikt įėjęs — ir pamatęs savo velniuką (no kurio piningus gavo) po žmonis besisukinantį, žmonim špygą po nosų bekaišiojantį ir už galvos sukinantį. Katram špygą pakiš, tas tuoj snaudž, o katram galvą pasukin, tas tuoj žvalgos, užvis labjaus mergės. Daugiaus šis puoląs par tuos žmonis ant to velniuko sakydams:

— Muškit, muškit tą velnią, va kur yra!

O kiti, nė viens nematydami, misliję, kad tas yra berazumis, ir išvarę iš bažnyčios.

Daugiaus šis, vaikščiodams ūlyčia, pamatęs, kad du žmonys išėjo iš raudonosios karčemos. Kur buvęs, kur nebuvęs tas velniuks, iš patiltės išlindęs, kopt tam vienam žmogui į čiupryną, tas atsisukęs vel tam antram — nu ta rautis, nu ta peštis, o velniuks juokias, užpakaly stovėdams. Šis, tas mūsų minavojamasis žmogus, puolęs vel sakydams:

— Va kur velns, muškit tą žaltį! — ir pats norėjęs užduoti kokią doveną su kūloku tam velniukui, ale velniuks išsitraukęs iš kišenio parako saujelę ir bėręs šiam į akis sakydams:

— Tu ilgliežiuvi! Aš negaliu čia nė pasirodyt, tu tuoj sakinėji ir neduodi man pakajaus!

Šis, akis krapštydamies, ir nematė, kur paliko velniuks, ir pribertos akys pasigadino jo, negalėjo gerai matyti.

Daugiaus kad nunešęs pas kleboną tuos piningus, ir klebons nepriėmęs po apsakymų bėdos. Sakęs:

— Tu buvai švents žmogus, kad galėjai velnį matyti, ale par savo smarkumą ir sugriešijai, ir jo nebematai, o tie piningai pareis tau ant pražyvenijos ir akių gydymo. Keliauk sau sveiks namo su visais savo piningėliais.

6. [IŠKASTI PININGAI]

Milvydžių sodžiaus (Joniškės parapijos) viens žmogus, vadinams M., pamatęs piningus bedegant ir iškasęs čielą viedrą raudonųjų. Nieks to nežinojo, tik visi dyvijos, kaip galėjo M. teip ūmai palikti bagots. Dabar mūsų M. yra turtings su rastais piningais.

M. važiavo rudenį iš Mintaujos ir pasivėlino, jogei sutemė, atvažiavus į tą vietą arti koplyčios, kur buvo radęs tuos piningus. Ir stapt sustojo arkliai. M. buvo su poriu, o jo sūnus — su vienu. Daugiaus jis pliek tuos arklius, o arkliai negal patraukti — tuoj verčias ratai apsukui. Negal ir negal bepavažiuot. Sūnus, paskutiniuose ratuose būdams, ir pamatęs veršį, po tėvo ratų belandžiojantį, ir sakė:

— Tete, žiūrėk, kas po tamstos ratų!

Tėvs išlipo ir pamatęs veršį. Ir suprato, jogei veršis jį yra užstojęs del rastųjų piningų. Daugiaus tėvs vel norėjo pavažiuoti toliaus, ale negalėjo nė no vietos pasijudyt. Tėvs, pajutęs tokią negerą pirtį, pradėjo veršio prašytis:

— Ar tu girdi, verši,— ko tu nori no manės, kad neleidi manės važiuoti?

Ale veršis — kaip jau veršis, nieko neatsakė, o važiuoti neleidž. Daugiaus M. prižadėjęs:

— Aš tau užpirksiu mišias, pamylėsiu ubagus ir pakelsiu žėlaunus pietus ir benkietą ko no didžiausį — tai vis del tavės.

Veršis tuoj ir prapuolė. M. tuoj ir suprato, kad veršis to buvęs reikalings. Dabar M. laimingai parvažiavo namo. Prižadus išpildęs, paliko turtingu ūkinyku. Dukteris vartodams, davė gerą pasogą, o ant galo gyvenimo jo sūnai paliko pavargėliais gaspadoriais.

7. [ŠUVA PRIE PININGŲ]

Kitą kartą viens žmogus ėjo iš bažnyčios anksti (galėjo būti dar pati suma). Eidams par savo pievas, ir pamatęs piningus bedegančius. Jis tuoj atradęs akėčvirbalį ir pradėjęs kniurvyti to vieto. Atradęs ten akminiuką, didesnį už žmogaus galvą. Tą iš-

metęs iš tos duobelės, pradėjęs krapštyt giliaus. Atradęs paplokštą akmino dangtį. Tą dangtį kaip pakėlęs — tuoj mėlyna ugnis jam į akis iššokus. Nu, šis akis išsikrapštęs, išmetęs dangtį ir atradęs čielą katiliuką pilną raudonųjų. Ir pasiėmęs už lankelio ir ein sau namo su katilėliu kaipo kleckus nešins iš kuknės į gryčią. Ką tik priėjęs laukugalio krūmelius, ir pamatąs, kad atbėgąs didelis bjaurus šuva išsižiojęs, ant piningų katilėlio žiūrėdams. Šis parsigandęs einąs į šalį su savo katilėliu, ale šuva vel ein už akių, išsižiojęs ir žiūr į katilėlį. Nu, nebėr ką bedaryti šiam, negal no šunies išbėgti. Pametęs katilėlį, ėjo sau tolyn, ir šuva jau dabar nebeėjo žmogui priešiais, ale, pribėgęs prė katiliuko, visus pinigus išlakė.

Žmogus ant pavakarės nuėjęs nors to katiliuko parsinešti, ale katiliuką rado dar pilną su piningais,— ir velns nieko negalėjo padaryti, kad tik no vietos gavo iškelti. Daugiaus parsinešęs namo tuos piningėlius. Del buvimo buvęs bagots, ale iš tos baimės gavęs išgąstį ir labai susirgęs, o tie jo piningėliai išėję visi ant liekarstų, daktarų, žodžiu sakant, ant pasigydymo savės.

8. [NELAIMINGI PININGAI]

Sako seniejai, jogei iš jų daug kas rasdavęs piningus par ženklą degimo, ale negalėdavę jų vartoti: tai nelabasis kitam sprandą atsukęs, tai vel kitam žandus parkreipęs, o kitą, kur užpuolęs — ar jaujo, ar pirty,— visiškai sulaužęs, negyvai prigūbijęs.

9. [NEIŠKASTI PININGAI]

O kiti vel sako: kad ir piningus degančius matydavę, ale negalėdavę jų iškasti. Kad ir atkasą ligi puodo ar viedro, ar skrynios, ar kokio barabano, kitus suimdavus didelė baimė, kitus kas apgaunąs par pavadinimą, o kitiems pasirodančios kokios baisios baidyklos, iš to turią no piningų pabėgti į šalį. O potam kad ir ateidavę į tą vietą, tai galėdavę ieškot kaip nor ir niekaip nebeatrasdavę tų savo ieškomų piningėlių.

III skyrius. EITVARAI

10. [AITVARŲ TARNYBA]

Sako, kitą kartą daug kas turėdavę aitvarus. Vieni iš klojimų nešiodavę kokius tiktai atrasdavę grūdus, kiti vėlek piningus nešiodavę savo ponams ir vel kiti arklius ir kitus gyvuolius savo pono penėdavę. Tai, sako, vakarais ir gaidgystėm oru švytruodami lakstydavę. Kad tamsus lėkęs, tai tas esąs pilns, o kad šviesus, tai tas esąs tuščias. O kad, einant pilnam aitvarui, parodydavę pliką subinę, tai tas tuoj parsprogdavęs, ir išbirdavę, ką ans ten nešęs: ar tai grūdai, ar tai piningai,— tai tas galėdavęs tuos pasiimti.

Kaip man rodos, tą ščėstį užvis greičiau galėjo apturėti ar mergelė, ar moteriškė, bo jos graitai gal pasikelti sejoną ir aitvarui parodyt pliką sub...

11. [IŠNEŠTI EGLIŠAKIAI]

Vieną kartą viens gaspadorius jaučiąs, kad jo susiedo aitvars jam daug iškados daro, ale negaliąs niekaip nusaugoti atlekiant to aitvaro. Vieną rudenį, kaip susikavojęs visus laukus, tikt reikėję pradėt kulti, gaspadorius nuvažiavo į mišką ir parvežė tris vežimus aglišakių ir su tais pridžiovė jaują, o ant ryto iškūlė aglišakius. Kol šie apyaušrio gulėjo, tol aitvars prinešęs pilną klėtį susiedo su aglišakiais. Teip tai tas žmogus dasekė, jog jo paties susieds yra jo krividytoju ir neprieteliu.

12. [SENAS PANTIS]

Pročiūnų sodžiaus (Joniškės parapijos) viens žmogelis, gaspadorius, buvo labai pavargęs, biednas, tiktai vieną kumelaitę teturėjo ir tą pačią ledva ką galėdavo išmityti. Vieną kartą, su tąja kumelaite važiuodams iš Joniškės, tarpmišky šaly vieškelio atrado seną pantį. Nu, jis pamislijo: „Reiks man paimti tą pantį, nors bus kam ne kam, ar kokioms ėdžiapalaikėms pririšti." Teip šis ir paėmęs tą pantį ir parsivežęs namo. Daugiaus, kai parvažiavęs namo, ir atradęs, kad jo kumelaitės ėdžios yra nukritusios. Šis tuoj su tuo pančiu ir pririšęs tas ėdžiapalaikes.

Daugiaus, kad kokių šapų užkišąs už ėdžių, tai kumelaitei ir kokių ašakėlių užblendžiąs (kaipo jau biednystė žmogus būdams), ale ta jo kumelaitė kad priėdanti, tai skersyn plati. Par porį nedėlių jau kumelaitės negalėjo nė pažinti. Ir tas žmogus pats dyvijos, iš kur jo kumelė teip nusipenėjo. Ir pamislijęs, kad tai toki liga esanti. Nebeužkęsdams nuvedęs ant jomarko ir pardavęs už penkias dešimtis rublių. Žmogus, tiek daug gavęs, nebežino, ką daryti. Jis ėmė už tuos piningėlius apsipirko savo reikalus, ir tai dar už likusiuosius piningus nupirkęs du klumpiu, stervienas, liesus arklius. Teipogi ir tuos įdėjęs į kumelaitės pravarinę, ir tie par keletą nedėlių palikę tokiais išpenėtais, kaipo kokio barono stainaviejai arkliai. Teipogi ir tuos pardavęs už gerų arklių piningus ir vel nusipirkęs kelias skūras, ir tos po laiko paliko penėtais arkliais, ir su tais padarė teip pat, kaipo ir su pirmaisiais. Iš to mūsų pavargėlis gaspadorėlis paliko turtingu ūkininku.

Vieną kartą to paties gaspadoriaus mergelė rudens laike, kad kuldavo, nuėjus viena pati pirma į jaują ir atradus gaidį, po ardu po grūdus besirausinėjantį. Teip ši tuoj capt ir sugavusi. Tas gaidys ir pradėjęs žmogaus balsu prašytis, idant paleistų valioj, o mergelė sakius:

— Jei prikimši del manės pilną pečių vyženų, tai ir paleisiu.

Gaidys ir prižadėjęs. Mergelei gaidį paleidus, ir atsiradęs pilns pečius vyžų. Po to ir suprato, jogei tas yra buvęs eitvars, ale ne visi, ne visi tevierijo, o mergelei užteko vyžų ko dėvėti kokiem trejiem metam.

Ale bet jau ir tą mūsų bagotąjį gaspadorių pradėjo imti baimė, kad tik nebūtų velns apstojęs. Tai jis ir nuėjęs pas kleboną rodos pasiklausti pro savo laimingą gyvenimą. Skundės klebonui, kad tikt pelų po saujelę duodąs savo arkliams, o arkliai labai gaunąsi. Klebons sako:

— Tu pelų po saujelę beri į lovį, ale nematai, kad avižų pilns lovys pripilts.

Gaspadorius:

— Tėve dvasiškas, ką gi tai man reik daryti, kad to viso nebūtų? Bo kad potam nepapultų mano dūšelė į nagus nelabojui už jo geradėjystę!

Klebons klaus:

— Ar neradai kada kur kokio virgalio ar šikšnagalio, ar apivargalio kur pamesto?

Tai gaspadorius — mislyti. Ir mislij, ar nebus radęs. Ir atsiminė, jog pantį yra radęs. Ir pasakęs kuningui. Tai kunings liepęs, idant pantį nuneštų atgal ant tos vietos ir padėtų, kur yra atras-

tas, ir padėjęs kad eitų ko greičiaus namo ir, kol pareis namo, kad neatsižiūrėtų atgal. Nu, gaspadorius teip ir padarė, nunešęs pantį ir padėjo, kur buvo radęs. Ale, eidams namo, arti namų ir žvilgterėjęs atgal. Tiktai pasižiūrįs į antrą pusę — kad jau jo namai bedegą — jauja ir laidarai. Iš to ir buvo kožnam suprantama, jog tos trobos tiktai sudegė, katrose tas eitvars — arklių šėriks — užsilaikė.

13. [UŽMUŠTAS AITVARAS]

Lietuvoj gyveno viens latvis gaspadorius. Apė tą visi šnekėjo, jogei jis turiąs aitvarą, ale nė viens aiškiai to negalėjo prirodyti, tiktai spėjo, todel, kad jo klėtyj vis buvo pilni aruodai rugių niekada nenusemiami. Kaszin kaip vieną kartą jo mergelė vakare užlipus ant gryčios aukšto ir įsistebėjus, kad ant laktos drauge su vištoms tup svetims ir [ne]pažįstams gaidys. Matydama, kad ir jų tikrasis gaidys tup drauge su vištoms, tai ta mergelė ir suprato, jogei tas nėra gaidys, ale yra pūkis. Tai jin susiieškojus gerą brūklį, palengva priėjus, kaigi davus — ir užmušus. Daugiaus ir šaukianti gaspadinę:

— Saimeniec, saimeniec, jau tavs rudzu ruņģītis atvengējas *.

Po trijų dienų ir sudegę tie namai.

IV skyrius. VILKTAKIAI

Ar vilktakis ir esi, kad šalto vandenio baidais? Ar bijai, kad uodega neišlįstų? (Pryžodis.)

14. [VILKAČIAI]

Dabar mes galiam be parstojimo dėkavoti dievui, jog apčysijo mūsų žemaitę nog visokių bjaurybių, jog nebėra teip kaip kitą kartą, sako, būk buvę. Kitą kartą buvę tokie žmonys, kad valandoms palikdavę už vilkus. Tai vyrs, likęs vilku, atbėgęs apdraskydavęs savo tikrus vaikus ir pačią ir kitus žmonis. Tai tuos

vadindavo vilkačiais — už tai, bo kad jie buvo vienoj asaboj vilks ir žmogus. Kad jau jiems užeidavus toji valanda, kad reik pavirsti į vilką, tai reikėdavę pasidėti savo drapanas. Ir vel kad reikią virsti ing žmogų, tai nubėgdavę pas savo drapanas ir palikdavę už žmogų. O jei kas atradęs tas jo drapanas ir pakavojęs, tai tada tas vilks negalėdavo bepavirsti į žmogų, tai ir reikdavę jam tikru žvėriu būti.

15. [KAIP NUŠAUTI VILKTAKĄ]

Vilktako neesą galiama nušauti teip kaipo tikro vilko, su grankuliais, ale, tą noriant nušauti, reik užprovyt muškietą su sidabru — ar kulka, ar šratais,— tai su tokiu zbraju tai ir galią nušauti. Teipogi ir kiti vilkai, tie tikriejai, negalėdavę pažinti, katras vilktaks, kad ir krūvo visi būdavę. Kad kartais tropydavęsi brist par kokį vandenį, tai tie vilktakai keravodavęsi, kad tik nebristų pirma par vandenį, vis jie brisdavę paskutiniai. O jei vilktaks bridęs pirma, tai tie kiti matydavę, kad žmogaus šešėlis prėš vilką vandeny, tą tuoj čiupdavę tie tikriejai vilkai ir sudraskydavę ir suėsdavę.

Paklausus, kaip tie vilktakai atsirasdavo, sako, būk įgirdydavę — ar su alum, ar su arielka, ar kitokium gėrimu. Paklausus, argi negalėdavo pamesti tą vilktakystę, atsako: kodel ne, gal galėti, ale kiteip ne, kaip su įgirdymu.

16. [APDAUŽYTAS VILKTAKAS]

Vieną kartą koks ten strielčius buvęs vilktaks, ale nieks nežinojęs. Viens gaspadorius su savo gaspadine išsidžiovinę miške šieną ir krovę į vežimą. Gaspadorius buvęs ant vežimo, o gaspadinė padavus, ir tas strielčius ten pat stoviąs ir žiūriąs. Daugiaus kas buvo, kas ne — strielčius apsisuko apsisukęs ir nubėgo į kūlynus. Ne po ilgo ir beatbėgąs vilks ir puol tiesiai ant tos gaspadinės. Daugiaus ta gaspadinė gindamos su grėbliu duodanti ir duodanti tam vilkui par galvą, net grėblį sulaužiusi. Vilks, negalėdams tokio mušimo beištūrėti, ir nubėgęs į kūlynus. Potam ir beateinąs tas strielčius iš kūlynų išdraskytom akim, sudaužytu veidu. Ir sakęs ant gaspadinės:

— Kam tamsta, kūmait, man par galvą mušai — argi negalėjai kitur kur mušti?

Gaspadinė sakius:

— Argi aš žinojau, kad tamsta buvai palikęs už draskantį vilką!

17. [VILKTAKO PAMOKYMAS]

Kitą kartą viens vilktaks pamokęs vieną žmogų, kaip jis galėsiąs laimėti ant medžionės, kaip galėsiąs šauti ir šauti kiškius, o kiškiai vis bėgsią ir bėgsią jam viršuj. Tai liepęs teip daryti: nueiti į bažnyčią ir prieiti spaviedės ir, priėmęs švenčiausį sakramentą, [turįs] pasilenkęs ir išimti iš burnos ir parsinešti namo, ir [neštis] einant ant medžionės; nuėjus į mišką, ir įdėti kumoniją į kokį medį ir potam, užsiprovijęs muškietą, šauti ir šauti, o kiškiai vis bėgs ir kris netoli no jo kojų. Teip tas žmogus ir padaręs — ir nunešęs kumoniją į mišką, įdėjęs į medį ir atsitraukęs atgal par keletą dešimtų žengsnių ir atsitūpęs, užprovijęs muškietą, potam atsistojęs ir norėjęs šauti — pirma pasižiūrėjęs į tą vietą, kur kumonija buvus padėta, ir pamatęs Nazaranskąjį besėdentį. Daugiaus kaip jį suėmus baimė, kad net plaukai susistatę. Tuoj ir parbėgęs namo, pametęs muškietą. Potam kad nuėjęs antrą dieną į tą vietą, tai jau ir neberadęs tos kumonijos. Tokiu tai spasabu ir neišmokęs tos velniškos štukos. O tai tas žmogus atras išmoktą tą štuką po smerčio, tai ten jis galės šaudyti tuos peklišKus kiškius.

18. [VILKTAKO PROTAS]

Vilktaks kad ir iš žmogaus yra palikęs vilku, ale razumo neturiąs nė žmogiško, nė žvėriško. Vilktaks žmogų sekdavęs par pėdas. Suuosti negalėdavę, kaip šunys, pėdas, ale par sniegą, ar par dumblus tai sekdavę. Ale žmogus, tai žinodamas, apsiavęs naginėm atbulas. Tai ir iš vilko bepigu buvo išbėgti, bo vilks pėdom nubėgo atgal. Ir vel kad vilktaks vejas žmogų, o žmogus — davai bėgt, kad pribėgąs no pietinės pusės prė kokio vandenio ar prė upės ir įlipąs į kokį medį, tai vilks, [matydams] šešėlį ant vandens bestoviantį, o norėdams žmogų sugaut, davai lakt tą vandenį no tos upės mislydams — išlaksiąs tą vandenį, tai prė to žmogaus prieisiąs. Tol lakąs, kol belakdams ir parsprogstąs.

Sako, kitą kartą ponasdievs, apsimetęs senu ubagėliu, vaikščiodams po svietą, nepažįstantiems stebuklus daręs. (Sako pryžodis.)

19. [SENELIO BAUSMĖ]

Kitą kartą gyvenęs Lietuvoj viens pons. Ir buvęs labai skūpus, nes ubagui niekada ir niekada nedavęs alūžnos. Tiktai tokią alūžną jis davęs: kad pamatydavęs ubagą ateinantį, tai tuoj ieškodavęs, kur bizūns, tai kad ubags atėjęs, tai jis tą ubagą su bizūnu apdalydavęs, apdalijęs ir išmesdavęs pro duris laukan. Tai tokią alūžną ubagai no jo gavo.

Vieną kartą pas minėtą poną beateinąs toks nuplyšėlis apsiseiliavęs ubagėlis, kaip koks žvirblių baidykla. Pons pamatęs ir sakąs:

— Nu nu, ateik ateik, aš tau gant duosiu gerą alūžną.

Ubagėlis įėjęs į vidų. Pons sakąs:

— Tu bjaurybė! Ko tu čia įėjai? Ar velns tavi čia atnešė, tokį nuskverusį, apsisnargliavusį!

Pons paėmęs bizūną ir priėjęs prė ubagėlio, norėdams tą gausingą alūžną ubagėliui duot par kailį. Kaip tik ranką pakėlęs su bizūnu, teip tas ubagėlis išsisukęs ir sakęs:

— Nu, tak i stavai zdies na dvienadcat lietov! * — ir priėjęs prė durų ir išgaišęs. O pons palikęs kaip stiebs į žemę įkastas ir bizūną ranka iškėlusi betūrianti.

Par dvylika metų pons bestovėdams, no tarnų apkuopiams ir pavalgydinams, labai išmoko ubagus mylėti, nes suprato, jogei tas ubagėlis yra buvęs pats ponasdievs.

Kada jau dvylika metų pons buvo išstovėjęs už nepajudinamą stiebą, tada ir vel atėjo tas pats ubagėlis pas poną ir pasakęs:

— Nu, tak i stupai! * — pats pasitraukęs prė durų ir vel išnykęs.

Teip tada pons, palikęs valnu no to vargo, buvo labai linksmas, ir jo visa familija linksminos. Tai pons pakėlė labai riebius pietus ir pakvietė ant tų pietų kokius penkius šimtus ubagų ir dailiai parbenkietavojo su ubagais čielą nedėlę.

Ale koks dabar mūsų pons paliko meilus del ubagų! Kaip tik pamatė ubagą beateinantį, tuoj strajijo gaspadinę, kad jau ubags ateinąs, tegul skubinas greičiaus virti valgymą ir kepti pečenkas. Kad ubags atėjęs, tai jau pats pasisodinęs jį už stalo ir kartu, jį mylėdams, valgęs iš vieno bliūdo ir, ubagui išeinant, vis davęs po kelias grivinas piningų. Teip tai jis pats mylėjo ubagus ir kitems sakinėjo, idant ubagui atiduotų alūžną, kad neištiktų ant mūsų ranka dievo. Visus ubagus mylėdami, galbūt atrasme ir tą visagalingą ubagą — senelį.

20. [ARKLIU PAVERSTAS PONAS]

Vel kitą kartą buvęs labai nedors pons. Savo darbininkams neleisdavęs atsiilsėt, vis varinėjęs ir varinėjęs su kančiuku paskui vaikščiodams. Par naktis, kada reikėtų gulėti, tada jis vis liepdavęs kulti ir kulti par kiauras naktis.

Čia vieną kartą no vakaro atėjo į jaują kaszin koks nepažįstams sens ubagėlis. Pamatęs labai nuvargusius žmonelius, prašęs labai pakarniai urėdo, kad leistų nors pusę minutės tiems žmoneliams atsigulti. Urėds paklausęs pakarnaus prašymo to ubagėlio ir liepęs darbininkams eiti į jaują ir pasiilsėti valandėlę. Teip ir sugulę visi po ardų, ir ubagėlis drauge, teipogi ir urėds buvęs užmigęs, tiktai pabudęs, kad jau no ryto saulė patekėjusi. Daugiaus pradėję kulti — šit ir pons beateinąs. Tuoj priėjęs prė urėdo su kančiuku:

— Ką tu čia padarei, jogei visa jauja dar nekulta?!

— Pons, aš nekalts. Čia toks seniuks atėjo, pradė prašyti, kad leisčia nors minutę pailsėti. Beilsiant ir saulė užtekėjo.

Pons sakęs:

— Te kur yra tas velnio seniuks?

Urėds sušaukė seniuką. Pons tuoj seniukui įkibęs į krūtinę ir norėjęs su bizūnu kailį išdirbt, ale seniuks ant pono sušukęs:

— Tprru!

Tas pons tuoj, akims bematant, ir pavirtęs į arklį. Daugiaus seniuks užsimovęs apinasrį ir išsivedęs tą arklį. Daugiaus šie palikę valni, be pono, džiaugės, kad jų kraugerį seniuks išsivedė.

Daugiaus tas seniuks, vesdamasis par svietą tą išpenėtą arklį, ir atradęs vieną desėtinininką, biedną pavargėlį žmogelį, katras abudu su savo boba savim velk akėčias, arklio neturėdami. Daugiaus tas ubagėlis pasigailėjęs to pavargėlio žmogelio ir sakęs:

— Še, aš tamstai duodu tą arklį del žemės išdirbimo, o po trejų metų aš ateisiu ir atsiimsiu tą arklį. Gali dirbti dieną ir naktį su tuo mano arkliu, be jokio atilsio, ir gali su garadu tvoti ir tvoti jam par šonus, tiktai susimildamasis nesuduok nė vieno karto tam gyvuliui par galvą.

Daugiaus tas desėtinininks dirbo ir dirbo kiaurom dienom ir naktim su tuo arkliu, pakol išdraskė visus dirvonus. Ir paliko jau turtingu, ir nusipirko savo locną arklį.

Trejiems metams praslinkus, šit ir beateinąs tas seniuks prė to savo arklio, katrą desėtinininks yra gerai išdvasinęs badu ir padirbęs liesą, kad net kaulai baršk.

— Nu, ką, žmogel, ar da datūrėjo tas mano arklys?

Desėtinininks pakarniai padėkavojęs ir atidavęs seniukui arklį. Seniuks arklį pasiėmęs ir nuvedęs į jo paties dvarą ir paleidęs, o pats nuėjęs savo keliu, iš kur jis buvo. Daugiaus tas biednas arklys, norėdams ėsti, paršokęs par tvorą į kopūstų daržą ir pradėjęs kopūstus ėst. Daugiaus poni, pamačiusi tokį nusususį arklį savo kopūstuose, liepus graitai mergoms bėgti tą klumpį išvaryt iš kopūstų. Mergos nuėjusios, su žaba ir varančios tą arklį iš kopūstų. Ale arklys neklausąs eiti iš kopūstų. O mergos pradėjusios su žaboms čvičyt, ale šis grauž ir grauž sau tuos kopūstus. Ale jam paliko pikt ant tų mergų — atsisukęs atgal, puolęs su dantim ant mergos. Merga kaip davus su vėzdu par galvą — tuoj ir pavirtęs tas arklys į poną. Daugiaus mergos nusigandusios nubėgusios pas ponią, sakančios, kad tas nėra arklys, ale mūsų pons. Poni pasižiūrianti — jaugi pons ir beateinąs į rūmą, liesas, nudriskęs, nuvargęs, kad ledva ką gal pažinti. Dabar tai dvars pasijuto didžiose linksmybėse, kad savo pražuvusį poną pargrįžtantį sulaukė. Ir pons dabar buvo teip meilus del darbininkų, kad tik kur pamatė dirbant, tuoj liepė pasiilsėti ir kiek galėdams gerai davė darbininkams valgyti ir gerti.

21. [SENELIO PATARIMAS]

Katras paliks mažesnis, tas bus mandresnis. (Sako pryžodis.)

Vieną kartą važiavo viens didelis pons su karieta ir keturiais arkliais ir vel priešais atvažiuojantį tokį pat poną susitiko. Dabar abuodu buvo dideli, nė viens nebenorėjo antram kelio duoti,

teip tai susivažiavę stovėjo ant kelio ilgą valandą besprečydamies. Viens sakos esąs didelis, ir antras sakos esąs didelis. Tuom tarpu ir atsiradęs ten toks žilis seniuks (padabniai bene buvo tas kitos kartos ponasdievs, kaip sako ubagų pryžodžiai). Daugiaus šie ponai ir klausią to seniuko:

— Ar girdi, senel, katram iš mūsų dviejų reiktų kelią pasukti, nes abudu esam dideliais?

Senelis atsakęs:

— Katras pirma pasukste kelią, tas būste mandresnis.

Daugiaus šie ponai kad sukę katras į dešinę pusę savo arklius ir nuvažiavę, kur katram reikėję nuvažiuoti.

22. [PŪSTELNINKĖS IR PALEISTUVĖS MIRTIS]

Kitą kartą ant žemės po dangumi gyveno dvi mergaitės. Abidvi buvo vieno senumo ir vieno gražumo, gyvenusios jos gražiai savo jaunystės dienose ir norėjusios išeiti už vyro. Ale praėję jaunystės metai, ir negavusios ištekėti. Teip daugiaus iš tos altaracijos viena nuėjusi į mišką ir pastojusi už pūstelninkę ant dvidešimt penkių metų, o antra čyst pasileidusi, palikusi didelė paleistuvė, žodžiu sakant, stambų gyvenimą vedus.

Daugiaus, kad jau praėję tie metai, tai ir atėjęs laiks joms abiems kartu mirti. Prė smerčio pūstelninkės atlėkę du aniuolai, idant jos dūšelę paimtų ir nuneštų ing dangų. Ale pūstelninkė, išvydusi tiktai du aniuolu prė jos smerčio atėjusius, labai buvus nekantana, sau teip dūmojusi: „Teip aštrų gyvenimą vedžiau par tiek ilgus metus, badą, šaltį ir lietus, krušas kentėjau, o tik dievs du aniuolu atsiuntė — argi negalėjo kokius penkius ar šešius atsiųsti?" O prė tos paleistuvės mirimo atėję du velniukai. O ta necnatninkė, išvydusi tiktai du kipšiuku atėjusius, labai džiaugusis, atsiklaupusi susiėmusi rankas, dėkavojusi šiaip ponui dievui: „Tokiu plačiu keliu vaikščiojau, tokį bjaurų gyvenimą vedžiau, mislijau, kad prė mano smerčio bus kokie penki tūkstančiai velnių, o dabar matau tiktai du." Teip daugiaus atsiradęs ten jos stancijo toks žilis seniuks (padabniai bene buvo tas kitos kartos dievs). Tas tuoj šakštu bakštu tuos velniukus išvaręs iš tos trobos ir nuginęs į girią pas tą pūstelninkę, o tuos du aniuolu atvaręs pas tą necnatninkę. Teip tai tie velniukai tą pūstelninkę nutraukę į pragarą, o tiedu aniuolai tos paleistuvės dūšią nunešę į dangų.

Teipogi ir mes, kad ką gerą padarom, nesigirkim, kad tai gerai padarėme, o jei blogai padarėme, tai turiam labai nusiminti.

Kožnam žmogui yra laimė, ale ne visur.
(Pryžodis.)

23. [LAIMĖ IR VARGAS]

Kitą kartą po dangum ant žemės gyveno du gaspadoriai vienam sodžiuj gretimais. Jie buvę tikri broliai. Tas viens buvęs labai turtings, o antras vel labai biednas. Tas biednasis, kad ir labai dirbęs, kaip neturįs, teip neturįs.

Vieną kartą pjovę rugius tie abudu ūkininkai. Vakarui atėjus, turtingasis su savo šeimyna parėjęs namo. O biednasis viens pats palikęs ant lauko. Prė gubos atsisėdęs, pypką užkūrijęs ir snaudžiąs. Kaszin kaip pasižiūriąs — kad toks sudžiuvęs žmogpalaikis ateinąs iš bagočiaus dirvos į šio dirvą ir susisukęs į gubą ir nuneš iš šio dirvos rugius į bagočiaus dirvą. Daugiaus šis žmogelis palengva ir prilindęs prė tos žmogystės — capt ir sučiupęs tokį šešėlį rugius benešantį. Ir surikęs:

— Ką tu čia dirbi ir kas tu toks esi?

Šešėlis spardydamies atsakęs:

— Aš esmu to bagočiaus laimė. Užtai aš iš tavo dirvos jam nešu rugius, idant jis būtų bagots.

Teip vel klausęs tas biednasis to šešėlio:

— Tai kodel gi aš nesu bagots, o tečiaus dirbu?

Šešėlis atsakęs:

— Užtai, kad neturi čionai laimės.

Vel biednasis klausęs:

— Nu, ką gi tai man reik daryti?

Šešėlis pasakęs:

— Teip, tau nėra čia laimės. Kad iš čia išsikraustysi kitur gyventi, tai bus laimė. Ale kad kraustysies, tai išsikraustyk ant karto, nieko neužmiršk, bo kad nereikėtų eiti atgal į namus.

Dabar jau mūsų vargšas paleidęs šešėlį, parėjęs namo, pasisakęs pačiai ir ant ryto savo visą mantelę susikrovęs į vežimą, [susėdo] pats ir pati ir išvažiavo. Ale, par savo lauką dar važiuojant, atsiminęs, jog kirvį į edveriją įkirtęs ir užmiršęs. Daugiaus apstabdęs vežimą ir bėgo kirvio pasiimti. Ale kaip įėjęs į vidų kirvį imti, tai ir pamatęs, kad toks sudžiuvėlis žmogelis no pečiaus brazdėdams lip žemė ir sakąs:

— Tai tamsta esi gers žmogus, kad manės neužmiršai.

Daugiaus tas žmogus imąs tą kirvį — ir tas sudžiuvėlis kabinąsis prė to kirvio. Žmogus nešąs kirvį pro duris — ir sudžiuvėlis einąs kartu. Žmogus stumiąs jį atgal, ale šis sakąs:

— Aš čia nepaliksiu, gerai, kad neužmiršai.

Žmogus:

— Kas tu toks esi?

Sudžiuvėlis:

— Aš esmu tamstos vargs.

Žmogus:

— Kad tu esi mano vargs, tai man tavės nereik.

Sudžiuvėlis:

— Ar reik, ar nereik — daryk, ką nori, ale aš nepasiliksiu.

Žmogus, negalėdams atsikratyti, ir vedės sudžiuvėlį kaipo kokią baidyklą lygiai. Daugiaus, nuėjus pas vežimą, pati klausė vyro:

— Kas tas toks yra?

Vyrs:

— Tas yra mūsų vargs.

Negalėdami vargo nusikratyti, liepė jam sėsti ant vežimo. Teip ir visi trys važiavo į miestą ant gyvenimo.

Daugiaus važiuojant sutiko poną atvažiuojantį su keturiais arkliais. Arkliai, pamatę ant šio vežimo tokią sudžiuvusią baidyklą, nusigando ir sudaužė karietą ir poną išmetė. Daugiaus pons, pavijęs tą žmogų, labai primušęs, kodel tokią baidyklą vežiojas lygiai. Potam žmogus vargą varąs no vežimo — tegul einąs sau, jog del jo reikią mūšį kentėti. Ale vargs sako:

— Daryk, ką nori, ale aš no tavės neatstosiu.

Daugiaus žmogus savo vežime radęs antalikėlį ir sakąs ant vargo:

— Tu ant mano vežimo nebesėdėk ir svieto negandyk. Štai lįsk į tą bačkelę ir galėsi toje spakainiai sėdėti — bus ir tau gerai, ir man, ir visiems.

Vargs tuoj įlindęs į antalikėlį, žmogus su spunka užkišęs, pasidėjęs ant vežimo, važiuoj į miestą spakainiai. Važiuodams par vienos didelės upės tiltą, pamislijęs ir įmetęs vargą su bačkele į upę ir paskandinęs.

Daugiaus nuvažiavęs į miestą, apėmęs kvatierą ir pristojęs vienoj karčemoj už stadalos sargą. Kruogo pons, kad nebuvo pri-

važiavusių keleivių, liepė sargui kasti sklepą, parodęs jam vietą. Dabar sargs, kasdams sklepą, atrado žemėse didelę skrynę piningų. Šis niekam nesakęs ir nerodęs. Sulaukęs vakaro, kaip sutemus, pasivadinęs savo pačią, ir paėmė piningų skrynę ir parsinešė į kvatierą. Ant ryto atsakęs slūžmą ir nuėjęs arti rinkos nupirkęs didelį namą, susikraustęs ten su pačia. Dabar, piningų turėdams, paliko ponu ir didžiu kupčium, pirko javus ir viską, kas tik pakliuvo.

Vieną kartą atvažiavęs tas jo brolis į tą miestą su vežimu javų. Šis priėjęs pirkti tų javų, kaip jau kupčius, o tas nėmaž nepažinęs, kad tai kupčius būtų jo brolis. Kupčius kaip pradėjęs klausinėti, kas po namus dedas, tai šis tuoj ir supratęs ir pažinęs, kad tai kupčius yra jo biednasis brolis. Daugiaus tas pons kupčius no savo brolio atpirkęs tuos javus ir nusivedęs į savo gražųjį rūmą, kaipo brolį, ir čestavojęs su gardžiais valgymais (nes ir pirma jie gerai sutikę). Teip bevalgant ir išklausinėjęs tas bagočius to kupčiaus, iš kur ir kaip jis galėjęs teip greitai palikti bagots. Kupčius pasakęs, jog teip ir teip — tropijos pamatyti savo vargą ir pasivedė jį paskandyti to ir to upė, ir pristojau par stadalos sargą, kaipo ir Aleksandra Šiauliuose pas Mejerpuksį, ir iškasiau piningus ir teip tat tokiu spasabu palikau milijončiks kupčius.

Nu, šiam bagočiui širdį skaust, kad biednasis paliko bagotesnis už jį — nu, jis vel mislij, kaip tą vargą sugrąžyti pas savo brolį. Nudirbdinęs tinklą didelį, užmokėjęs septynius rublius dirbėjam, daugiaus pasamdęs žvejotojus, tiem užmokėjęs po pusę rublio ir nuvedęs pas tą upę, kur yra vargs paskandyts, ir liepęs žvejoti, nes jam esanti čia paskendusi bačkelė. Žvejotojai ir sužvejojo vargą. Bagočius džiaugdamasis paėmęs bačkelę, nusišalinęs ir išleidęs vargą iš to turmelio ir sakęs:

— Eik vel pas mano brolį!

O vargs, kabindamasis prė bagočiaus, sakęs:

— Ui ui ui, neisiu pas jį, aš jo bijau, kad neįkištų vel į antalikėlį, nes ir dabar ko nenusprangino. Gerai, kad dar tamsta esi toks mielaširdings, manės pasigailėjai ir išleidei no to baisaus kalinio. Dabar aš prė tamstos tik tūrėsiuos, niekada neatstosiu.

Bagočius jau nebegalėjo vargo atsikrapštyti. Vargs parėjęs kartu į namus, užlipęs ant pečiaus ir išgaišęs. No to karto bagočius palikęs labai biednas ir pavargęs.

Laimings būdams, nepavydėk kitam laimės. (Pryžodis). Nekask duobės kitam, bo pats įkrisi. (Pryžodis).

24. [BROLAITIS IR RAGANOS]

Kitą kartą raganos vaikščiojusios po veseles. Viens brolaitis vieno veselio įsistebėjęs, kad esą daug raganų. Daugiaus ėmęs jas saugoti, ką jos darys ir ką šnekėsis. Ir dagirdęs, kad būsiančios lėkt ten ir ten — tai linų pagadyti, tai žirnių. Ir priėjusios į kertę, atradusios ten kokius spjaudalus ir su tais pasitepusios ir išgaišusios. Ir tas vaikesas paėmęs tų spjaudalų ir patepęs piestą, pas pečių kertėj stoviančią. Daugiaus ta piesta buldu buldu į pečių, par kaminą ir išlėkusi ten pat, kur tos raganos.

Daugiaus tos raganos atlėkusios atgal į veselę ir pradėjusios klausinėti, kas teip esąs padaręs. Šis durnius vaikesas juokdamasis ir pasisakęs. Šios tuoj bakš bakš ir išdūrusios tam vaikesui abidvi aki, kad daugiaus jų neberegėtų ir nematytų, ką jos daro.

MITAI (ARBA SENOS PASAKĖLĖS)

Seku seku pasaką,
Vilks išmetė ašaką.
Kas tą pirmas žodį ištarys,
Tas tą ašaką prarys.

Pasirodė teip kaip jauns mėnuo. (Pryžodis.)

25. [APIE MĖNESIUS]

Kitą kartą, kitą gadynę, seniai seniai, kada brėžiukų * nebuvo, vieno sodžiaus gaspadorius no ryto, ugnies reikalaudams, išėjęs laukan ir pamatęs pakluonėse dūmus beрūkstant ir ugnį besikūrenant. Ir nuėjęs ten atrado dvylika vyrų apė ugnį besėdenčius. Pasveikinęs juos, prašė ugnies. Jie atzvalijo. Potam jie pradėjo klausinėti gaspadoriaus apė sėjimą, nuėmimą, užlaikymą visokių daiktų ir t. t. Gaspadorius pradėjo sakinėti: tame mėnesyj kad pasėj, geriau aug, kitam mėnesyj kad sėj — prastesni ir t. t., ir vel — tame mėnesy kad ką padedi, ilgiau stov, kitame — greit supūv ir t. t. Mėnesiai pas mums kiti geri del gaspadorystės, o kiti labai pikti. Tai tie dvylika vyrų jam sakė:

— Pasakyk, katras mes esam kitoniškas,— nes jie visi buvę vienodo didumo, vieno paveikslo ir vienodom drapanom. Gaspadorius atsakė:

— Jūs esate visi vienodi.

Vyrai:

— Jug mes esame dvylika mėnesių — kaipgi sakai, kits geresnis, kits blogesnis?

Iš tų apmaudų katras vyrs davęs po kartą gaspadoriui į ausį su kūloku — tas ir palikęs ten beguliant. Kad atsikėlęs, nieko neberadęs.

26. [MERGELĖ MĖNESYJE]

Kitą kartą viena mergelė vakarop ėjusi į upę su viedrais vandenio parnešti, o mėnuo buvęs pilns, tik nelabai švietęs. Tai toji mergelė eidama pasakius:

— Mano subinė labjaus švieč nekaip tas mėnuo!

Teip tuoj tame akies mirksny mėnuo ir įtraukęs ją į save (teip kaip Minhauseno kirvelį) su viedrais ir nėšiais. Ir dabar, kad gerai įsisteb į mėnesį, gal matyti mergą su nėšiais bestovinčią mėnesyje. Ir jin ten stovėsianti lig sūdnos dienos.

27. [SUŽALOTA RAGANA]

Kitą kartą buvo viena ragana, jai buvo sūnus. O tas sūnus, išaugęs dvidešimt metų, dar nežinojo, kad jo motina yra ragana. Teip jis įsimylėjęs vieną gražią mergaitę kitam sodžiuj ir pradėjo tankiai lankytis ir naktį eit pas ją gulti. O jo motina smarkiai to nenorėjo, kad jis tą mergaitę myl. Vieną naktį jin išėjusi ant kelio sūnui priešiais ir pasivertùsi į kalę ir pradėjusi lot ir už kulnų griebt. Ale šis zėns kapt ir sučiupęs tą kalę. Nusinešęs pas mergelę į vidų ir suprantąs, kad tai ta kalė tur koki ragana būti. Ir ėmęs nupjovęs ausis ir pirštus * ir paleidęs valio mislydams, jog dasigirs, kokiam sodžiuj yra ragana, kuri bus be ausų ir pirštų. Ant ryto parėjęs namo, rado savo motiną galvą susirišusią ir be pirštų lovo besėdenčią. Ir ant sūnaus tuoj pradėjus bartis, kam teip reikę daryti — ar negalėjęs kitoniškai gintis?

28. [ĮKIRSTAS KIRVIS]

Kitą kartą viens meškuitietis iš Kriukų parapijos vedęs pačią. Daugiaus, pabaigus veselę, veselninkai grįžo namo su jauna marčia ir su aukštais kraičiais. Visi buvę laimingi, ale kraitvežiai negalėję nė no vietos pavažiuoti. Gant arklius ir mušę, ir ką darę — arkliai piesta stojęsi, kriokę, ale iš vietos nė pėdos.

Ale terp tų veselninkų viens buvęs labai mandrus, gers raganius. Tas tuoj tas štukas ir supratęs. Ir paprašęs, tegul jam paduod kokį kirvį. Tuoj tą kaip gavęs, įėjęs į vidų ir takš įkirtęs tą kirvį į edveriją. Išpuolęs lauka, įsėdę važiuoti — arkliai einą kaip pagedę, kad vėjas pro ausis švelpiąs. Daugiau ant kelio pasiviję juos namiškiai ir pradėję prašyti, kad grįžtų atgal kirvį ištraukti iš edverijos, nes motinai jau galvą baigią skelti. Gerai nugadiję, davę geras magaryčias, tai šis sugrįžęs ir ištraukęs kirvį iš edverijos. Tuoj ir boba parstojusi vaitoti ant pečiaus. Tokiu spasabu laimingai sugrįžę namo.

29. [VILKAI BALTOM PAKAKLĖM]

Kitą kartą viens turtings gaspadorius buvęs vilktaks. Turėjęs pačią ir du sūnu, ale nė viens nežinojo jo nelaimės. Jam pievose par žiemą stovėjo penkios kaugės šieno, o nieks jo nevogė, bo gaspadorių laikė už didį raganių. Vieną dieną nebuvo gaspadoriaus namo. Motina siuntusi sūnus parvežti keletą vežimų šieno no kaugių. Sūnūs nuvažiavę pradėję krauti ir atradę butelį arielkos šiene, ir pradėję gerti. Kaip atsigėrę, ir pavirtę į vilkus ir išbėgę. Kur — nieks nežino. Motina nebesulaukė. Tėvs parvažiavęs neradęs vaikų. Dasižinojęs no motinos, labai gailėjos, jog jie jau buvo vilkais stoję. Tai jis išleidęs žinias po svietą, kad kas pamatys kur du vilku bėgiojant baltom pakaklėms, tegul nebijo, ale tegul šauk vardais Jonu ir Petru, tai jie pradėsią šnekėti. Ir tegul papjaun tas baltąsias pagerkles, tai pavirs jie į žmonis. Jei kam teip tropytuos atsitikti ir padaryti, tas gaus didį užnagradijimą.

30. [VELNIAS UŽ BERNĄ]

Senoj gadynioj kitą kartą buvęs viens biednas žmogelis. Turėjęs pačią ir vaikus ir prasną marškonę kumelaitę. Velug jo biednystės visi jį laikę už šventą žmogų. Vieną dieną jis su tąja

kumelaite aręs ir buvęs pasiėmęs pietus kartu — sudžiuvusią duonos plutelę. Tuom tarpu velniuks nubėgęs pas poną dievą ir sakąs:

— Aš tą žmogų atvesiu ant grieko, kad jis tavi pradės keikti.

Dievs pazvalijęs jam tą daryti. Velniuks nuėjęs ir pavogęs jam tą duonos plutelę mislydams, jog jis pradės už tai ant dievo rūgoti. Ale žmogelis, norėdams pietauti, duonos neberadęs, pasidžiaugęs iš to sakydams:

— Mislijau, kad aš viens ant svieto esu biednas, ale ir kits yra už mani dar biednesnis, katras pavogė mano duonos plutelę. Tegul dievs jam padeda...

Daugiau dievs paklausęs velniuko:

— Ar įvedei jį į pagundinimą?

Velniuks atsakęs, jog nenusidavę. Delto dievs siuntęs jį, idant eitų ir atslūžytų trejus metus tam žmogeliui už tą duonos plutelę. Velniuks ir nuėjęs. Prašąs žmogelio, kad jį samdytų. Žmogelis sakąs:

— Man nereik, aš neturiu ko užmokėti ir ką valgyt duoti, ir darbo nebus ko dirbti. Vieną kumelaitę turiu — su tąja aš pats ariu.

Velniuks atsakęs:

— Aš nenoriu algos, nei valgyt, tiktai priimk mani — matysi, kad atsirasis ir darbs abiem ko dirbti.

Gaspadorius, matydams jo tokį norą ir [jį] tokiu pat žmogum esant kaip ir jis, gaspadorius, ir priėmęs sau už berną ant trejų metų.

Ten netoli buvęs didelis dvars, ir bagots pons gyvenęs. Teip tas berns — velniuks — sakąs savo gaspadoriui, tegul einąs pas poną ir paprašąs, tegul pons atiduod tą didįjį kalną ant vienų metų del išdirbimo, nes tas kalns buvo nederlings, molinis, su kadagiais apaugęs, baisi kelmynė... Gaspadorius pamislijęs: „Niekai čia bus",— ir nuėjęs pas poną ir paprašęs. Pons, mislydams vel, kad čia niekai bus, atidavęs kalną ant išplėšimo. Daugiaus tas berns pasikinkęs tą maršką kumelaitę į žambrį ir nuėjęs ant to kalno. Pradėjęs arti, tai kad vertęs, tai vertęs vagas septyniom pėdom gilumo. Apvertęs visus kelmus, visus kadagius į apačią. Visi iš to dyvijos. Daugiau tas berns su gaspadorium pasėję dešimt pūrų kviečių ant to kalno. O tada užėję lytingi metai, tai kviečiai kad augę, tai augę! Kūlys ant kūlio! Kuriem ant laukų buvę sėta, visi javai paskendę. Daugiau rudenį berns viens nupjovęs tuos kviečius ir, pasikinkęs dvi ožkas į prastus ratus, nuvažiavęs prė kviečių ir prikrovęs tokį vežimą,— aukštesnį nekaip

Joniškės bažnyčią, kad negalėję nė viršaus matyti. Ir pats užsisėdęs ant to vežimo ir risčia su tom ožkom važiuojąs vieškeliu namo, kad net ir ratai trašką. Ir iškūlę daugybę pūrų kviečių. Parduodant po penkius rublius gaspadorius gavęs už pūrą. Teip ir palikęs jau bagots.

Ant antrų metų berns liepęs gaspadoriui eit pas poną ir paprašyt tos balės — nes ten smarkiai gili ir didelė bala buvusi. Gaspadorius nuėjęs. Pons, vel norėdams kokius dyvus matyti, ir atidavęs tą balą ant metų del ištaisymo lauko. Daugiau berns nuėjęs į tą balą ir kasęs gilius griovius; išleidęs vandenį ir vel išaręs su tąja marškone kumelaite. Teipogi ir vel pasėję kviečius. Dabar metai vel buvę labai sausi, kitiem javai ant laukų no karščio išdžiuvo, o jam to balo vel buvęs kūlys ant kūlio. Teip pat padaręs, kaip ir su pirmaisiais, ir dar brangiau gavęs parduodant.

Ant trečių metų vel dyvinu spasabu berns pabudavojęs tam gaspadoriui bravarą ir padaręs alų. Ir pakėlę benkietą. Ant to baliaus pakvietę jie ir praamžių (poną dievą). Berns tada pabaigęs trečius metus. Atstodams no gaspadoriaus, pasisakęs, jog velniuks esąs ir už tą pavogtą duonos plutelę jam tarnavęs. Palikdams gaspadorių bagotą, nuėjęs sau pas savuosius.

Teipogi ir šios dienos bagočiai turią bagotystą no prisikišimo velniuko.

31. [ARKLIŲ KILMĖ]

Pačioje pradžioje svieto, kada arklių nebuvę, tai Adoms su Ieva, sukibę abudu prė vienų akėčių, savim traukdami, laukus akėję ir teip sunkiai dirbę, kad net putos dribusios. Tai ir ponasdievs, vaikščiodams po svietą asaboj senelio ubago, priėjęs prė Adomo ir Ievos ir liepęs Adomui pasižiūrėt, kas ant akėčių yra. Šis kaip pasižiūrėjęs, pamatęs bjaurų žaltį beguliantį del sunkumo ant akėčių. Senelis sakąs:

— Čiupk jį ir parplėšk.

Adoms žaltį kaip parplėšęs, tuoj iš vienos pusės atsiradęs arklys, o iš antros kumelė. Tai senelis pasakęs:

— Imk tu, Adomai, žmogau, tuos gerus gyvuolius, pakinkyk į akėčias ir akėk su jais, ir valdyk anuos.

Teip no to karto pradėję veistis arkliai, ale pradžia jų paein no pekliško žalčio.

32. [ŽALTYS ANT KAKLO]

Katra mergaitė dėv karolius ant kaklo, tai po smerčio bus žaltys ant kaklo užsirietęs.

Kitą kartą viena mergaitė šventą dieną sumos laike nuėjus į mišką riešutauti. Ir, jai berenkant, užkritęs žaltys ant kaklo, apsivyniojęs teip, jog nieks nebegalėjęs nuimti. Tol veržęs, kol nusmaugęs.

33. [ARIELKOS VARDAS]

Kitą kartą, kada arielka atsirado, tai dar nė viens nežinojo, kaip ją vadinti, nes vardo neturėjo. Tai atsitropijo vieną dieną — viens <...> bravare, jaučius šerdams, pripuolęs prė to skystimo ir prigėręs prigėręs labai. Ir ėjęs brogos semti iš didelio lovio, ale kaip prigėręs buvęs, kad virtęs į tas putras, tai ir kojas į aukštą pastatęs. Ir surikęs dideliu balsu:

— Vodka! Gorielka!

Tuoj ir pasibaigęs putrose. O no to karto tai ir tas skystims gavęs vardą — rusiškai vodka, mūsiškai — arielka, katra ir dabar slauni ir tankiai minavojama yra: arielka, arielka!

34. [ARKLIU PAVERSTAS PONAS]

Seniai seniai, ponų čėsuose, buvęs labai nedors dvarponis viename dvare, katras labai žmonis mušdavęs ir vargindavęs visokiais spasabais. Liepdavęs žmonims no vakaro pradėti kulti, kad lig saulės tekėjimo būtų jauja pridžiauta. Teip tai žmonys be miego buvę labai nuvargę ir prė to dar su bizūnais buvę tankiai čestavoti.

Vieną vakarą, jiem bekuliant, atėjęs į jaują viens senelis, apinasrį ranko nešins, ir prašąsis darbininkų, kad jį priimtų parnakvoti į jaują. Darbininkai pazvaliję. Daugiaus senelis atsisėdęs ant šalipečio ir prašąs darbininkų, kad jie sueitų į jaują, nes norįs ką pasakyti. Darbininkai, nors ir labai nenorėdami, ale paklausę. Senelis prašąs jų, kad biškį prigultų, nors pusę minutės. Šie gant ir labai nenorėję, ale ant senelio atsakymo ir prigulę ir tuoj užmigę. Tiktai pabudę, kad jau saulė dobram šmote buvus pakilus. Ryto metą, jiem besikeliant, ir pons atbėgęs su bizūnu rėkdams —

ką jie pamisliję! Šie atsakę, jog tai jiems viens senelis tą padaręs. Pons surikęs:

— Kur yra tas senelis?

Šie parodę: ot kur ant šalipečio tebesėdž. Pons supykęs puolęs su bizūnu prė senelio, norėjęs kailį išpilti. Senelis pamatęs, kad prė jo artinas, tai ir sušukęs:

— Tpru!

Pons tuoj pavirtęs į juodą arklį. Senelis apinasrį užmovęs, darbininkams pasidėkavojęs už nakvynę ir išsivedęs tą arklį. Darbininkai pasilikę besidžiaugdamies, jogei nebėra jų skūrlupio.

Senelis vedęsis tą arklį par balas, par krūmus ir atradęs vieną biedną žmogelį su nusprogėle kuika beariant. Senelis sakąs:

— Žmogel, ar nemainysime arkliais?

Žmogelis:

— Tamsta mani bene apjuoki, kad tokį gerą arklį žadi mainyti ant mano nusprogėlės.

Senelis:

— Leisk savo kuiką į krūmus ir še, kinkyk tą arklį ir ark.

Žmogelis iš džiaugsmo vis padaręs, klausęs:

— Ar ilgai galėsiu vartoti tą tamstos gyvulį?

Senelis:

— Vartok trejus metus. Neduok nė ėsti, nė gerti ir varyk kiek gali naktį ir dieną ir su garadu duok par šonus teip, kad ir šonkauliai matytuos, tiktai par galvą nesuduok. O po trejų metų aš ateisiu ir atsiimsiu savo arklį.

Senelis ir nuėjęs. Žmogelis palikęs beariant, teip darydams, kaipo buvo pazvalyta no senelio.

Trejiems metams pasibaigus, senelis atėjęs ir atsiėmęs arklį, teip nubaigtą, kad skūra ir kaulai! Ir nuvedęs į tą dvarą, iš kurio buvo ėmęs, ir paleidęs valio ir pats nuėjęs savo keliu. Arklys išalkęs pamatęs darže kopūstus, o daržas be tvoros. Jis tuoj ir įėjęs į kopūstus ir graužiąs. Poni, pro langą pamačius arklį kopūstuose, siuntusi mergelę išvaryti. Mergelė išvarius, įėjus vel į vidų — arklys iš antro karto vel įėjęs į kopūstus. Vel poni pamačius — išbėgus pati su garadu. Varydama lauka, pradėjusi par šonus pilti — arklys pradėjęs spirti, poni dar labjau pradėjus duoti — arklys atsisukęs poniai puolęs viršuj su dantim kąsti, ponia su garadu kaip davus par galvą — arklys tuoj į jos poną pavirtęs. Ponia parsigandus, pons džiaugęsis, tai ir abu pradėję džiaugtis. Pons parsisakęs visas savo bėdas. Daugiau susikabinę, pasibučiavę, įėję į vidų. Ten valgęs, ten gėręs, ten ir pasiilsėjęs. O no to karto darbininkus labai mylėjęs. Kad pamatęs dirbant,

liepęs pasiilsėti ir ilgai — kone lig pietų — vis liepdavęs iš nakties gulėti.

Teip ir dabar, katrie yra bagotais ponais, tie po smerčio visi bus arkliais.

35. [TABOKOS KILMĖ]

Kitą kartą velniui kad motina numirusi, tai nieks del jos neverkęs. Pats velns labai nuliūdęs, ėjęs pas poną dievą ir klausęs:

— Kodel gi kitiems motinos kad numiršt, tai yra daug, kas verk, o mano motina kad numirė, nieks neverk?

Pons dievs pasakęs:

— Paimk žolę tą, kuri yra macni, ir pasodyk ant kapo savo motinos, tai kas tą žolę užžyvos, tas tavo motinos raudos.

Velns teip ir padaręs. Norians ir žolė didelė užaugo, vienok dar nieks neverkė. Velns, tai matydams, kad niekai yra, ėmęs nuskynęs kelius lapus tos žolės ir įsikišęs į kelinių kišenį. Jam ten tie lapai ir sudžiuvę. Daugiau sutikęs vieną žmogų ir įdavęs tam kelius lapus. Tas žmogus pasitaisęs pypkelę, susikišęs ir pradėjęs, ugnį ėmęs, kūryti. Pakūrijęs ir nusispjovęs. Velns, tai regėdams, labai supykęs, kad ant jo motinos spjaudo, ir nuėjęs toliau. Daugiau vel sutikęs vieną žmogų. Tam išgreibęs tų smulkmenų iš savo kelinių kišenio ir įdavęs pilną saują. Žmogus tuoj ėmęs ir pauostęs ir iš to pradėjęs labai čiaudyti, net apsiašarojęs. Velns pamatęs labai pradžiugęs, kad jau žmonys ims del jo motinos verkti. Tai del to velns ėmęs ir praminęs tą žolę vardu taboka. Labai ją šėnavojęs, laistęs, auginęs ir po visą svietą platinęs, katros ir dabar papilniui yra. Vienok kas taboką kūri[ja], tie velnio neprieteliais yra, o kas šniauk, tie geriausiais prieteliais jo yra.

36. [VILKO PRAŠPARTAS]

Kitą kartą velns dirbęs vilką: iš ruplio beržo nutašęs itin dailų ir ėmęs jau dvasią pūsti. Ale pūtęs pūtęs, o vilks niekaip nejud ir nejud, nepaliekt gyvs. Daugiaus pamatęs pondievą einant pro šalį ir pradėjęs velns šaukti, tegul ein padėti dvasią vilkui įpūsti. Pondievs priėjęs, su lazdele pamojavęs, vilks ir palikęs gyvs — pradėjęs bėgioti. Vilks daugiau klausiąs velnio:

— Ką man dabar reik daryti?

O velns pasakė:

— Vieną mėnesį ėsk senus supuvusius pančius, o antrą mėnesį — arklašūdžius.

Vilks vel atsakęs:

— Tai man reik badu nusprogti! — Ir nesusigadijęs ant to.

Daugiaus einą pondievo šventiejai ten pro šalį: švents Mikols ir kiti. Vilks prašąsis, kad ir jį priimtų kartu vaikščioti. Šventiejai atsakę:

— Jei tu nieko nedarysi, tai mes tave priimsme.

Vilks prisisiegavęs, jog nieko pikto nepadarysiąs,— šventiejai ir priėmę, daugiau kartu su jais ir vaikščiojęs. Vieną dieną ėję jie visi pro žąsių pulką pro šalį. Žąsins, pamatęs vilką, tokį bjaurų šventąjį, pradėjęs šnypšti ir išsižiojęs su sparnais pulti viršum. Vilks atsisukęs kapt ir nutraukęs žąsinui galvą. Daugiaus šventiejai ir nebepriimą vilko:

— Kad tu nesi pakantrus kaip ir mes, tai tu eik į šalį.

Vilks sakąs:

— Ką gi tai man reik daryti?

Šventiejai pazvaliję kumelius pjauti. Vilks:

— Išduokit man raštą, kad nieks nekabavotų.

Šventiejai ir išdavę prašpartą. Vilks tuojaus kumelį sutikęs ir papjovęs. Ale, ėsdams mėsą, biškį sutaukavęs tą prašpartą. Potam susiėjęs šunį ir padavęs tą prašpartą, kad pakavotų, kur nesusitep. Šuva paėmęs nebežinąs, kur padėti. Tas susiėjęs katę ir duodąs katei, kuri tankiaus po vidų lando, kad ji kur pakavotų. Katė paėmus prašpartą, nunešus ant kūtės ir į šiaudus pakavojusi. O ten žiurkės atradusios ir suėdusios prašpartą.

Vel atsitropiję vieną dieną vilkui kumelį pjauti. Strielčius, pamatęs vilką, noriąs šauti. Vilks sakąs:

— Nešauk, aš turiu prašpartą, kad man yra valnia kumelius pjauti.

Strielčius:

— Nu, parodyk!

Vilks apsigraibęs sako:

— Palauk, aš bėgsiu pas šunį, nes jam padaviau pakavoti.

Susitikęs ir prašo prašparto. Šuva tuoj pas katę. Katė tuoj nubėgusi ant kūtės atnešti prašparto, ale jau neberado. Darė vilkui žinoma, jogei jo raštą žiurkės suėdusios. Vilks iš tų apmaudų labai supykęs ir padavęs šunį ant sūdo. Teip ir susišnekėję: tegul šuva atsived iš namų tris sūdžias pamiškė ant sienos ir vilks iš miško atsives tris sūdžias. Teip ir sušnekėto dieno vilks pasiėmęs

meška, lapę ir kiškį už sūdus ir nusivedęs ant sūdo vietos. Teip ir šuva to dieno pasiėmęs naminius sūdus — katiną, žąsiną ir karvelį, ir einą ant sūdo vietos. Vilks, teip greit nesulaukdams šunies ateinant, sakąs kiškiui:

— Tu, bračiukai, moki atsistoti ant užpakalinių kojų — atsistok ir pasižiūrėk, ar jau nein naminiai.

Kiškis atsistojęs pasižiūrėjęs, sakąs:

— Jau ein.

Vilks:

— Kokie jie yra?

Kiškis:

— Gi viens toks juods, ilgą ilgiausią drautį užsidėjęs ant pečių, ein ir vis šunies klaus: „Kur yr? Kur yr?" O antras — toks žils, pasipūtęs, vis sukas ratu ir ieško sakydams: „Kur kūjis? Kur kūjis?" O trečiasis tokiu ilgu kaklu pirma ein, barabaną mušdams „tarara ram tram, tarara ram tram". Jau iš to yra matoma, kad jie ne ant sūdo ein, ale mums išmušti.

Vilks įlindęs į tankynęs, laukdams anų, o meška įkopus į eglę, lapė vėlei palindusi po žabų krūvele, o kiškis sakąs:

— Ko gi aš belauksiu — geriaus bėgsiu į mišką, kur nieks nemato.

Šuva su savo sūdais, atėję į minėtą vietą, nieko nerado. Katins žvalgydamies pamatęs lapės uodegą prė žabų krūvelės ir, mislydams, jog žiurkelė, kapt ir sučiupęs. Lapė parsigandusi, kad sprukusi su visa žabų krūvele į mišką. Katins iš to parsigandęs, mislijęs, kad jį kas nor sugreibt,— pakapt vel į eglę. Meška, mislydama, kad tai tas prė jos puol nudurti, iš išgąsčio pasileidus valio ir nukritus par šakas žemė ir užsimušusi.

Teip tai tokiu spasabu vilkui su šuniu ir neišėjo prova. Teip tai ir daba[r] be jokios provos kits kitą krividij. Strielčius šaun vilką, vilks pjaun šunį, šuva — katę, katė — žiurkes, o delto provos nė kokios nėra.

37. [PIRMAS DIENOS DARBAS]

Kitą kartą viena vargdienė mergaitė ryto metą atsikėlusi ir pasimeldusi dievop, sakydama: „Ką šiandie no ryto pradėsiu dirbtie, kad tą ir dirbčia visą dieną." Daugiaus prėš saulės tekėjimą, kol gaspadinė tebemiegt, iš savo kraičio audeklo šmotelį — kokius penkius mastelius, kiek jau turėjusi — į koželką įmerkus del balinimo. Potam, saulei tekant, nubėgusi ir pradėjus traukt lau-

kan, už galo paėmus. Tai kaip pradėjus traukt, tai traukus ir traukus visą kiaurą dieną lig vakaro ir prisitraukus kokius penkius vežimus drobės audeklų.

Teipogi antrą dieną vel kita ne vargdienė, tėvūnaitė, turtinga mergė pasiklausus tos, kaip ji padarė, ir ta įsimerkus į koželką kokį penkiasdešimt mastelių ir teip pat po paveikslu vargdienės pasimeldus. Saulei tekant, ėjus traukti savo ilgąjį audeklą laukan. Ale ją sutūrėjęs prigimts reikals, teip ta ir pardirbus visą dieną.

Teipogi ta pasakėlė gal būti ir del mūsų geru pamokslu, jog nereik vargdieniui laimės užvydėt, o pilnai turinčiam neieškoti par daug.

38. [VILKUI SKIRTAS ŽMOGUS]

Sako, kitą kartą viens žmogus ėjęs vakaro laike par mišką ir pamatęs vilkų būrį ateinant. Šis tuoj ir įlipęs į medį, į pačią viršūnę. Vilkai ten netoli ir sustoję į eilę ant vieno keliuko. Daugiau atbėgę dar daugybė vilkų, ir visi sustoję į eilę pagal abi puses keliuko. Daugiau ant galo atjojęs seniuks su širmu arkliu ir, pririšęs arklį prė medžio, pats ėjęs par vilkų tarpą ir, iš kišenio pasisemdams baltos druskos, sėjęs vilkams į dantis nueidams ir sugrįždams, o vilkai tiktai kalą dantis (kaip mėnesiena šviesi, žmogus eiškiai galįs matyti). Daugiaus, kai druską išsėjęs, tai, eidams par jų tarpą, vel laiminęs vilkus sakinėdams, ką katram reik pjauti. Vienam liepęs vieną mėnesį senus pančius ėsti, kitam arklašūdžius, kitam šį, kitam tą ir t. t. O tam paskutiniui pasakęs:

— Tau tai reik suėsti, kas ten tame medy klausos.

Tas vilks ir priėjęs prė to medžio ir sėdžiąs, laukiąs išlipant. Kiti vilkai išbėgioję, seniuks pasiėmęs savo arklį ir nujojęs. (Sako, tai buvęs švents Jurgis, gyvulių ir žvėrių patrons.) O tas laukęs, kol saulė pradėjo tekėti ir kiti žmonys vaikštinėti, tai ir nubėgęs, o tas žmogus išlipęs ir parėjęs namo su išgąsčiu. No to karto tai labai saugojęsis, kad vilko nesutiktų.

Vieną naktį išjojęs į arklininkus, o arklininkų buvę koks dešimt. Tai jis pačiam vidury atsigulęs, ir užmigę visi. No ryto kaip sukilę, tai to žmogaus neberadę, tiktai vieną ranką ir vieną koją del ženklo, kad vilks yra jį suėdęs. O iš visų dešimt vyrų nė viens to nejutę.

Visa.

39. [MOTINOS IR DEVYNIŲ VAIKŲ GALVOS]

Kitą kartą Klastorius ėjęs par Lietuvą. Jam užėjęs vakars, keliu einant, ir labai sutemę, kol prisiekęs sodžių. Ten, nenorėdams klapatyti žmonių, baldytis į vidų, geriau nuėjęs į daržinę, užlipęs aukštai ant šieno nampusės ir atsigulęs. Ne po ilgo atėjęs tų namų gaspadorius ir nò pamato atridinęs vieną akminą ir iškasęs duobelę ir įdėjęs puodą piningų, drūtai užkeikdams šiokiais žodžiais:

— Kas čia nukirs motinai ir devyniems vaikams galvas, tas galės prė tų piningų prieiti.

Klastorius, ant šieno gulėdams, atsiliepęs:

— Ne, kas vištą su devyniais višteliais nukirs, tas tegul galės prieiti.

Gaspadorius mislijęs, kad tai ponasdievs iš aukšto sušnekėjo, ir pasakęs:

— Tegul bus, pone dieve, ir teip.

Gaspadorius išėjęs, piningus pakavojęs. Klastorius rytą anksti atsikėlęs, niekam nežinant, ir išėjęs vel savo keliu.

Teip po daug metų tas gaspadorius pabiednėjęs. Potam noriąs prieiti prė savo piningų, ale jau nebegalėjęs, teip ir suvisu pabiednėjęs. Teipogi tropijęsi tam laike tam pačiam Klastoriui sustoti, katras kitados ten nakvojęs. Teip ir su gaspadoriu išsišnekėjęs apė gaspadoriaus nelaimę, kad negalįs prė piningų prieiti. Tai Klastorius jį pamokęs: tegul nukert vištai ir devyniems višteliams galvas, tai prieis. Teip ir tuoj padarė, ir priėjo, o Klastoriui už tai panagradijęs gaspadorius. Tai Klastorius pasakęs, jog prė piningų kavojimo buvęs, jis ten ir su gaspadoriu šnekėjęs ir del motinos, ir vištos.

40. [DIEVO KELIONĖ]

Kitąkart pondievs asaboj senelio ėjęs par svietą. Priėjęs vieną upę, par katrą reikę pareiti, ale liepto nebuvę. Tai, pamatęs ten pat arklį, ant lankos beėdantį, priėjęs ir prašąs to arklio:

— Parnešk mani par upę.

Arklys atsakęs:

— Neturiu laiko, reik ėsti.

Pondievs pasakęs:

— Ėsk, kad tu ir vis ėstum!

Daugiau ėjęs toliau, atradęs jautį ir sakąs:

— Jauti, parnešk mani par upę.

Jautis parnešęs. Pondievs pasakęs jam:

— Ėsk, paėdęs galėsi pasiilsėt.

Daugiaus pondievs ėjęs toliau. Jį ateinant pamatę ant lauko du piemenys, zėniuks ir mergičkė, ir saką:

— Bėkim palįskiam po tiltu ir išgandykiam tą seniuką.

Teip ir padarę: palindę po tiltu, pradėję nernėti ir negražiai bliauti. Pondievs, eidams par tiltą, ir pasakęs:

— Kad jūs tokiais baisiais žvėriais ir paliktumėt, kaip bliaunat.

Tuoj tie ir palikę už meškas,— patins ir patelka. Pondievs nuėjęs savo keliais.

Teip tai no to karto ir dabar da arklys yra ėdinams dieną ir naktį, o jautis, paėdęs dieną, naktį silsias. O žvėrįs meška paein no giminės žmonių, no tų dviejų piemenų. Del to meškos visi sąnariai padabni į žmogaus.

41. [BĖGIMAS Į EGIPTĄ]

Kad pana Marija kitąkart bėgusi į Egiptų žemę, nes iš tolo jau žydai vijęsi, priėjus prė apušės, sakanti:

— Apuše, apdenk mani, kad žydai nepamatytų.

Apušė nepaklausius. Pana pasakius:

— Kad tu visą amžių drebėtum, kaip aš dabar.

Toliaus pribėgusi prė eglės, sakant:

— Apdenk mani.

Eglė ir apleidus žemyn šakas, žydai ir nepamatę. Potam eglei pasakius:

— Kad tu ir žaliuotum žiemą ir vasarą.

Daugiau bėgusi pro vieną sėjėjį ir pasakius:

— Tu šiandie sėji, o ryto pjausi.

Ant rytojaus žmogaus javai buvo pjaunami, ir jis pjovė. Žydai vydamosis paklausė žmogaus:

— Ar neėjo čia koki moteriškė su kūdikiu?

Žmogus atsakęs:

— Kad sėjau, tad ėjo.

Žydai sako:

— Tai ilgs laiks yra, tas niekai,— ir grįžę atgal.

To žmogaus dukterėlė norėjus sušaukt žydus ir sakyt, kad vakar ėjo, ale tas žmogus surikęs ant mergičkės:

— Cit, tu varle!

Mergičkė tuoj ir pavirtus į varlę, nušokavus į purvą.

Teip tai ir dabar dar no to laiko apušės lapai dreb, o eglei šakos žemyn linkusios, žaliuoja tiek žiemą, kaip vasarą, o varlės paeina no mergiškos: visos varlės, visas varlių gimims tęsiasi no anos vienos pirmosios varlės, nes ir dabar tarp bobų laikosi pryžodis: „Cit, varle..."

42. [GYVAČIŲ KIAUŠIAI]

Mušk kaip gyvatę. (Pryžodis.)

Iš daug senoviškų lietuviškų pasakojimų duodasi girdėti šnekės apė gyvates. Vieni sako, kad gyvatės vaisindamos įslinkstančios į kokį medelį ir parsikabinančios ant šakos ir ryjančios gimstančius savo vaikelius. Katruos nepaspėjanti sugriebti, tai tik tie, žemėn nukritę, galią augti. Bo kiteip tai labai daug būtų tų negerų kirminų, gyvačių. Kiti sako, kad gyvatės dedančios kiaušinius ir periančios vaikus. O raganos vasarą rankiojančios gyvačių kiaušius, nes joms geri del pagadinimo ir numarinimo žmonių.

Lietuvos krašto viens vaikesiuks slūžijęs vienam pamary pas gaspadorių. Gaspadinei labai buvęs gers, paklusnus. Metų gale vaikesui išeinant, gaspadinė davus jam čielą saują kaszin kokių grūdelių ir pasakius:

— Kad ant ko būsi pikts, tai įmesk nematant į skleinyčią, kur jis ger, kokį grūdelį, tai jis numirs.

Zėns grūdelius įsipylęs į apatinių kelinių kišenį ir parėjęs namo ir užmiršęs ant ilgo čėso. Daugiau kaszin kada vasarą tropijęsi eiti su tom kelinėm į upę žvejoti. Zėnui kelinės sušlapusios. Einant namo, kaszin kas pradėjęs kelinių kišeny judėti. Šis ranką įkišęs ir ištraukęs pilną saują gyvačiukų. Tai ir atsiminęs apė gaspadinės duotuosius grūdelius, kuriuos suvisu už niekus tūrėjęs. O jug jie tai yr buvę gyvačių kiaušiai.

43. [GYVAČIŲ KERŠTAS]

Vel kiti sako, kad viens žalnierius įėjęs į vienus namus ir neradęs nė vieno žmogaus, tiktai gerus valgymus padėtus bliūduose ant žemės. Šis, norėdams žinoti, kas bus, ir palaukęs. Štai ir pra-

dėjusios lįsti gyvatės iš pasuolių ir einančios prė bliūdų ėsti. Kitos didelės kai rogių ienos. Šis su šoble ėmęs ir iškapojęs visas ir pats išėjęs savo keliu. Kaip nuėjęs kokį vorstą į šalį, atsižiūrįs atgal — jau tie namai vienose ugnyse degą.

44. [GYVAČIŲ KARALIUS]

Vieno pono miške buvę labai daug gyvačių, kad nebegalėdavę nė gyvulio įleisti — tuoj nukirsdavusios. Tai tas pons suieškojęs tą gyvačių sušaukėjį ir žadėjęs užmokėti, kad išvarytų gyvates iš miško. Gyvačių sušaukėjis liepęs iškasti pamiškė gilią duobę, plačią ir gilią. Ant duobės krašto liepęs sukrauti kokį vežimą šiaudų, kad, sušaukus gyvates į duobę, galėtų šiaudus užversti viršųj ir uždegti.

Kad vis buvę gatava, tai pardėjęs par duobę skersai medį, ant to užsilipęs ir pradėjęs švelpti. Tai kad pradėjusios eiti gyvatės — šiokios ir tokios! Visos kaip einančios prė jo, teip ir krentančios į duobę. Ir prikritus pusė duobės. Ant galo atėjęs ir pats gyvačių karalius, didesnis už gegnę. Tas kai kritęs ant galvos į duobę, į vidų, teip su uodega kad davęs tam šaukėjui par pilvą ir įmušęs ir jį į duobę. Tai gyvatės supuolusios jį ėsti, tai šis pradėjęs iš didelio skausmo rėkti — tegul verčią šiaudus viršuj. Vyrai ten netoli buvę ir užvertę šiaudus. Teip ir sudeginę visas to miško gyvates ir jų šaukėjį. No to karto pradėję po mišką ganyti bandą, o gyvatės nė vienos nebebuvę.

45. [GYVAČIŲ KARALIAUS KARŪNA]

Dar girdžiasi minavojant, jog gyvatėms yra karalius su diementine karūna. Kas iš žmonių karūną jam nuimtų, tas visaką žinotų.

Viens atstaunas žalnierius, sako, būk suderėjęs su kokiu ten ponu, kad gyvačių karaliui karūną nuimsiąs. Išprašęs no pono kur užvis greitesnį arklį ir nujojęs į mišką ir sušvelpęs teip, kad visos gyvatės su karalium tuoj pribuvusios pas jį. Tai šis tuoj nutraukęs karūną, užpuolęs ant arklio ir pradėjęs lėkti, kiek tik vien gal. Gyvatės vel ėmusios vytis, į kamuolius, į ritinius susivyniojusios. Šis, matydams, kad nebeišbėgsiąs, numetęs savo kepurę. Gyvatės tą kepurę tuoj ir suėdusios ir vel vyt. Šis vel ma-

tąs, kad nebeišbėgsiąs,— numetęs švarką. Gyvatės, švarką suėdusios, velet vyt. Tai šis ledva gavęs į kiemą įpulti. Arklį palikins įsprukęs į vidų. Gyvatės, arklį suėdusios, jo neberasdamos, sugrįžusios atgal. Teip ir panaudojo karūną.

46. [SAULĖ VERKIA GYVATĖS]

Sako, gyvatę kad užmuši, tai reik ją mesti į pavėsį, kur saulė neužein. Kad saulė mato, tai saulė verk del gyvatės.

47. [GYVATĖS ĮKANDIMAS]

Gyvatė kad įkert, tai tą vietą reik išpjauti su peiliu. Viena moteriškė ėjo basom kojom par mišką, ir įkirto jai gyvatė į kojos didįjį pirštą. Ši tuoj tą vietą išpjovus su peiliu ir padėjus ant kelmo ir nuėjus, kur jai reikę. Potam po pietų grįždama atgal, užėjo tą vietą aplankyti, kur gyvatė įkando. Tai radus tą savo mėsos trupučiuką teip ištinusį, kaip duonos kepalo didumo. Bet jai nieko nevodiję.

48. [GYVAČIŲ ŽIEMOS PASILKAS]

Viens žmogus, rudeniop bevaikščiodams po mišką, ir pasistebėjęs, kad gyvatės prieinančios prė vieno medžiuko, įkandančios ir įlendančios į urvus. Teip ir šis pakaštavojęs, pakramtęs biškį tą medelį ir parėjęs namo. Pavalgęs pietuse kopūstų ir nuėjęs į daržinę, užlipęs ant šieno, palėpyje ir atsigulęs. Teip ir užmigęs. To žmogaus pati ir namiškiai ieškojo jo, ale nerado. Teip ir parėjus visa žiema — nieks nežinojęs, kur jis palikęs... Balandžio mėnesį, baigtuvės[e] pabudęs žmogus ant šieno ir atsikėlęs. Akis krapštydams, nuėjęs į vidų ir prašąs pačios:

— Duok vakarykščių kopūstų — noriu valgyt.

Iš to buvo dideli dyvai, kad jis pargulėjęs teip ilgai ant šieno. Čia yra suprantama, jog tas medžiuks yra buvęs gyvačių žiemos pasilks, par no katro atsikandimą gal jos tvirtai miegoti par žiemą.

49. [ŠUNIM PAVERSTAS VYRAS]

Sakysiu pasaką kaipo teisybę — kaip čia tų pasakų pradžios? Kitą kartą viena ponia buvusi ragana, o vyrs nežinojęs. Ponia par dienas nieko nevalgius, tik ryto metą po skleinyčią arbatos išgėrus. Pons mislijąs, kas tai gal būt. Saugos, bene naktį ji pavalgo. Ką tik sugulus, ponia ant pono pradėjusi pūst miegą, ir jai pasirodę, jogei jau užmigęs jos vyrs. Pons kaip įmanydams budinęsis ir jutęs, kad ponia išėjus. Pons atsikėlęs, iš paskos ponią sekąsis ligi kapų ir ten pasislėpęs. Ponia užėjus ant kapų ir surikus:

— Duok šviežios mėsos!

Tuoj viens neseniai kavots numirėlis iššokęs iš duobės, ši ir pradėjusi ėsti. Pons su išgąsčiu parbėgęs namo. Ponia, paėdus mėsos, parėjus ir atsigulus vel. O rytmetį atsikėlus gerianti arbatą. Pons sakąs:

— Beskuo tu nevalgai nieko, kad tu numirėlį naktį suvalgei.

Iš tokio atspėjimo ponia labai supykus ir surikus:

— Kad tu tuoj į šunį pavirstum!

Pons ir pavirtęs į šunį. Ponia liepus tą šunį tarnams pakarti. Tarnai šunį išsivedę į mišką del korimo, ale šuva ašarodams laižąs rankas tarnų. Tarnai supratę, kad šuva nor, kad jį paleistų, ir paleidę. Šuva, bijodams, kad jo nenušautų, išbėgęs į mišką, ten maitinęsis trejus metus. Daugiaus žiemos laike viens kupčius važiavęs tuom mišku, ir jį prispyręs prigimts reikals eiti į tankynę. Ten jam atbūnant, palikęs piningų čeraslas. Kupčius to nejutęs, sėdęs ir nuvažiavęs. Šuva išalkęs, ten pat būdams norėjęs to ... ragauti ir pamatęs piningų čeraslą. Ėmęs įsikandęs ir pradėjęs vytis kupčių. Kupčius žvilgterėjęs atgal, pamatęs, kad šuva jo piningus jam neš. Sustojęs, priėmęs į savo vežimą šunį, piningus džiaugdamasis įsikišęs, šunei davęs pyragų ėst kiek nor ir parsivežęs namo.

Kupčius šunį pripažino už labai mokytą, nes ką kas šnekėję, tai šuva vis daręs. Ant galo dasekė, jog šuva mok skaityti užrašytą raštą ir rokundą ir piningus apmainyti. Tai kupčius jį uždėjęs savo krome par užveizdėtoją ir piningų išmainytoją. Tai žmonys del ciekavasties labai ėję ten pirkti. Kokį porį metų šuva praslūžijęs krome.

O vienam miške buvusi didelė ragana su dukteria. Tai jos

duktė buvusi krome kelius kartus ką pirkti. Matydama teip mandrų šunį, parėjusi namo, pasakius savo motinai. Motina atsakius:

— Vaikel, tai ne šuva ten toks mandrus, ale ten tur būt žmogus nelaimings, nuburts.

Duktė sakius:

— Galbūt gražus žmogus? Būtų gerai jį vel žmogum padaryti.

Motina:

— Ar negali šunį parsivesti namo? Gal ir galėčia, jei būt no mažesnios raganos padaryts, jį sugrąžyti į žmogų.

Duktė slapta ir išviliojusi šunį iš kromo ir parsivedus į mišką pas motiną. Tai ta ragana kad pradėjus burti ir taisyti, tai ir atgavus,— ir palikęs šuva žmogum (ponu). Ir pasakius, tegul, sugrįžęs į tėviškę, nužudo savo pačią, tai galės gyventi. Pons pirma sugrįžęs į kromą, savo kupčiui prisipažinęs, jog už šunį slūžijęs porį metų ir miške ilgai badu dvėsęs, kaip [buvęs] no pačios nutaisyts ir par raganą atgauts. Tai kaip kupčius tokią naujyną išpažino, ponui dovenojo naujus drabužius, puštalietą ir muškietą ir karietą su poriu arklių. Teip pons padėkavojęs už didelas dovenas, pasakęs sudiev ir parvažiavęs į savo dvarą. Nušovęs savo pačią (raganą) ir apsiženijęs kitą, geresnę. Ant veselės ir aš buvau, par pelų maišą kaip šovė, tai mani čia ir atšovė.

50. [KAIP ATSIRADO MINTAUJA]

Miestas Mintauja yra atsiradęs par atminimą *. Kitą kartą, kur dabar Mintauja, buvęs didelis kalns, o nė viens nežinojęs jo vardo, bet visi numanę, kad ten miests apačio yra. Tai iš viso svieto buvę suvažiavę žmonys spėti, minėti, koks ten miestas yra,— kad įspėsią, tai išsikelsiąs. Teip tai visi spėję, o nė viens negalėjęs įspėti, kaip tik lietuvninks. Kiškis bėgęs par tą kalną. Lietuvninks pamatęs ir surikęs:

— Mat kur kiškis bėg par Mintavos kalną!

Tuoj ir pradėjęs puikus miests, Mintauja, keltis. Kiškis prapuolęs, o žmogus palikęs aklas.

Iš šios pasakėlės yra galiama suprasti, jogei ir kitą kartą lietuvninkai yra buvę mandresni, protingesni ir numaningesni <...>.

51. [LINO MŪKA]

Kitkart viena mergaitė su vienu berniuku labai sutikdavę. Kruoge jiedu vis eidavę šokti, ale, giltinei pasisukus, berniuks miręs, ir kapuose pakavoję. Teipogi po nekurio laiko mergikė, eidama į kruogą pro kapus, ir sušukus ant nabašninko:

— Jonai, kelkis, eikim į kruogą šokti!

Kruogan nukakus, mergikė žiūrianti, jog tarp būrio žmonių ir jos nabašninks šokėjis maišąsis. Ir priėjęs vedąs vel šokti. Mergikė nors didem nusiminime, ale einanti į tancių. Ir teip par visą naktį su kita neidavęs šokti, kaip tik su ta mergike. Artinantis gaidžių laikui, nabašninks Jons vadinąs jau mergikę eiti namo. Mergikė su išgąsčiu priėjus prė vienos senos bobelės, parsakinėjus visą savo nupuolimą ir prašius rodos, ką daryti. Bobelė liepus, tegul prašo Jono, kad palauktų, kol lino mūką apsakinės. Mergikei tai padarius, Jons atzvalijęs. Boba pradėjus visą lino mūką apsakinėti jiems dviems. Bobai ilgai besakinėjant, šiem tvirtai klausantis, gaidys ant aukšto „kakaryko" sugiedojęs — nabašninks Jons ir sudribęs ant žemės kaip balns po visų akių sakydams:

— Tavo ščėstis, o mano neščėstis.

Teip tai par apsakymą lino mūkos tapus išratavota mergikė no smerčio.

52. [ANIUOLŲ IR VELNIŲ SUTVĖRIMAS]

Po sutvėrimo pasaulės pondievs, vaikščiodams po svietą, vienam paupy nusispjovęs ir nuėjęs neatsižiūrėdams toliau. Potam tropijos vel jam sugrįžti atgal į tą vietą, ir ten atradęs žmogų paupy bestoviant. Neparmanydams, kas jis toks yra, klausęs:

— Kas tu toks esi?

Žmogus:

— Aš nežinau.

Pondievs:

— Ko tu čia stovi? Kas tavi čia pastatė?

Žmogus:

— Aš nežinau.

Tai pondievs atsiminęs, kad jis čia nuspjovęs, ir sakęs jam:

— Tai tu esi Liucips. Tu par mani atsiradai, tu manės ir klausyk.

Žmogus pakarniai apsiėmęs. Pondievs Liucipui:

— Lįsk į dugną tos upės ir paėmęs du akminėliu išneški man.

Liucips teip padarė. Pondievs tuos akminiukus ėmęs mušt vieną į kitą, tai iš tų pradėję birti žemėn aniuolai, arkaniuolai kaip žarijos (tie patys dar ir dabar tebėr). Pabaigęs darbą, įmetęs vel akminiukus į upę ir, skirdamasis no Liucipo, pasakęs, kad nebeužkabavotų tų akminiukų, ir nuėjęs toliaus į svietą. Liucips pasilikęs mįslijįs, kad galės teip pat daug aniuolų, arkaniuolų pridirbti kai pondievs,— par tai būtų jam lygus. Suieškojęs tuos pačius akminiukus, pradėjęs teip pat daryti kaip pondievs ir pridirbęs tiek pat aniuolų, arkaniuolų kaip pondievs.

Potam kur buvęs, kur nebuvęs pondievs sugrįžęs. Atradęs Liucipą par nepaklusnumą tokį darbą padirbus, ėmęs ir prakeikęs patį Liucipą už velnį ir jo dirbtuosius aniuolus, arkaniuolus teip pat už velnius. Daugiau apvedęs juos apė didelę duobę, pasakęs:

— Čia yra pekla,— ir sustūmęs visus ten į vidų ant amžių. Teipogi ir šiandie ta pati pekla, tie patys velniai ten yra.

53. [UGNIES VARDAS]

Kitą kartą pondievs, stebuklus darydams, paklausęs vieno ūkininko:

— Kokį vardą tur ugnis?

Ūkininks:

— Nežinau.

Tai pondievs paėmęs šiaudų kūlį, uždėjęs ant trobos stogo ir uždegęs. Kūlys ant pusės kai sudegęs, pondievs pasakęs:

— Ciba!

Šiaudai ir užgesę. Pondievs nuėjo sau. Žmogus suprato, kuom vardu ugnis.

Antro dieno ūkininks, susiėjęs savo pačią, norėdams jai parodyti ugnies vardą, uždegęs šiaudų kūlį ir užmetęs ant stogo. Kūlys ant pusės sudegęs, ūkininks surikęs:

— Ciba!..

Ale ugnis negeso, kad ir daugiau kartų šaukė „ciba", kol visas stogs užsiėmė degti. Ūkininks, strioką pajutęs, piktai ant pačios surikęs:

— Boba, tu <...>, padėk šaukti „ciba"!

Kad ir šaukę, rėkę, ką darę, tik ledva savo gyvybę išnešę no ugnies.

Teip pat ir šiose dienose dedas tarp žmonių. Nekurie, būdami menki syloje, menki turtuose, norėdami teip pat padaryti kaip drūti, turtingi vyrai, prasižudo patys savi.

54. [GUŽO KILMĖ]

Kitą kartą pondievs Dzidoriui padavęs šikšninį maišą, prikištą pilną su gyvatėms, varlėms, žiurkėms ir visokiais vabuolais, liepęs nunešti į upę ir paskandyti, tik pačiam nezvalijo pasižiūrėti, kas ten yra. Dzidorius tuoj nunešęs pas upę, pasidėjęs ant krašto ir mislijęs: „Kaipgi nepasižiūrėjęs aš skandysiu." Tai kaip atrišęs maišą, tuoj žiurkė išbėgusi. Šis pradėjęs ją gaudyti. Tuom tarpu visos bjaurybės — gyvatės, varlės, kirminai — išbėgę iš maišo. Dzidorius smūtnas parėjęs namo. Pondievs klausiąs:

— Ar paskandinai?

Dzidorius:

— Viskas išbėgo, nieko nesugavau.

Pondievs vel pasakęs:

— Tai tu eik ir gaudyk juos par visą amžių.

Dzidorius, pavirtęs į gužą *, ir šiandie tebegaudo po laukus, po balas savo paleistuosius gyvuonius.

55. [TABOKOS KILMĖ]

Kitą kartą, kad pondievs ir Petris vaikščioję po svietą, ir atradę vieną bobą pasigėrusią pliku pasturgaliu beguliant. Pondievs sakąs Petriui:

— Spjauk tu tai bobai į subinę.

Petris kai spjovęs — tuoj ten ir išdygus žolė taboka. Pondievs pasakęs:

— Kas tą žolę užžyvos, tas jos niekada nebeatstos.

Teip ir nuėję toliau. Teip teisingai ir įvyko: kas iš mūsų dabar praded taboką kūryt, šniaukt, už lūpos laikyt, tas niekados nebegal atstoti no jos.

56. [PIEMENUKAI — GUŽAI]

Kitą kartą du piemenukai, zėniuks ir mergičkė, vasaros laike plukdęsi upėj ir pamatę arti pondievą beateinantį paupiu. Tuoj puolę prė drapanų. Marškinių nebespėję apsivilkti, tik ant pliko

kūno kelinėlas ir sejonėlį apsivilkę ir stovį ant pusės pliki, kol pondievs praeis pro šalį. Pondievs eidams išvydęs juos ant pusės baltus, ant pusės juodus ir teip pasakęs:

— Kad jūs tokie ir paliktumėt.

Tuoj tie vaikeliai ir virtę į gužus. Užtai gužam ir dabar yra pasturgaliai juodi, o pirmgaliai balti. O kaip gužai paein no nekaltų vaikelių, del to ponai ir visi geri žmonys juos šenavoja, ded senas ekėčias ant stogų, kad būtų jiems kur lizdui pasitaisyti del vaikų auginimo, ir niekam nevalnia nė šauti, nė užmušti gužo, bo kad iš žmogaus paein.

57. [TRYS SVARELIAI VILNOS]

Kitą kartą viena boba nunešus tris svarus vilnų į miestą ir pardavus, o už tuos piningėlius pasigėrus labai arielkos. Potam išėjus ant rinkos, atsistojus primyžus ir šokinėjanti, kojoms trypdama ant vietos ir sakydama:

— Čia paliko mano trys svareliai vilnos, čia paliko mano trys svareliai vilnos,— vis teip.

Teip beminuojant, ir pajutus, kad iš tos vietos šaly jos pradėjus augti ir išaugus didelė žolė — taboka — ligi galvos. Vyrai, eidami pro šalį, pradėję uostyti tą žolę. Teip ji jiems labai patiko, kad jie susmulkinę sukišę į pypką ir pradėję kūryti, kad net ir dabar dar kūrij.

58. [MOTERYS VELNIO GALVOM]

Kitą kartą pondievs, Petris ir Jonis, vaikščiodami po svietą, pamatė, kad viens velns su boba mušas. Jonis pripuolęs prė jų ir su šoble nukirtęs abiems galvas. Petris, tai matydams, liepęs Joniui — tegul užded jiems vel galvas. Jonis uždėjęs, ale pasiklydęs; bobai uždėjęs velnio galvą, o velniui — bobos galvą. Teipogi ir dabar boboms yra velnio galva, užtai jos ir yra durnesnės už vyriškius. Net ir pryžodis yra: „Durns kaip koks velns."

59. [DIEVO TEISYBĖ]

Kitą kartą pondievs su Petriu, vaikščiodami po svietą, žmonis koroję. Ale del vieno prakaltusio dešimt nekaltų pakoroję: ar ugnia sudeginę, ar kitaip. Tai Petris ant pondievo ėmęs rūgot sakydams:

— Kam tu, pondiev, del vieno griešninko dešimt nekaltų koroji!

O pondievs nieko neatsakęs. Teipogi eidami toliau par svietą, atradę viename krūme bites susispietusias. Pondievs ant Petrio sakąs:

— Imk ir susisemk tas bites į antį.

Petris susisėmęs, ir einą toliaus. Teip jiems beeinant, Petriui viena bitė įkandus į pilvą. Petris, pilvo skaudumą jusdams, supykęs — ėmęs ir sutraiškęs visas bites antyje. Tai pondievs subaręs Petrį:

— Mat, Petri, tau viena bitė įkando, o tu visas sutraiškei. Teip ir aš, vieną prakaltusį korodams, negaliu atskirt dešimt gerų be koronės.

Tai Petris del savo pirmosios kalbos karštai gailėjęsis. Dėl to ir mums nėra ko dejuoti, kad del vieno pasileidusio daugums pripotką apturiam.

60. [STUDENTAS, VELNIAS IR PERKŪNAS]

Kitą kartą vasarop viens students, turėdams ukvatą paliavoti, išėjęs su šaudykle į girią. Jam bevaikščiojant, apsiniaukęs dangus, pradėjęs iš tolo griaustinis belst ir žaibus pliekt iš tolo. Students, grįždams atgal, į šalis žvalgydamasis, pamatęs, kad iš vieno medžio drevės velniuks, iškišdams galvą, kaip žaibus met, teip jis liežiuvį iškoręs mėgdąsis ir po daug kartų teip daraš. Students užsitraukęs už kito medžio ir sulaužęs savo sidabrinį žiedą ir tuom užprovijęs šaudyklę. Daugiau, iš šalies pasistebėjęs, kaip velniuks iškiš galvą no drevės asaboj juodo katino, su liežiuviu mėgdos prėš žaibus, tei students kaip šovęs par galvą, teip velniuks ir palenkęs galvą — nebegyvs. Tai iš debesų atskambėjęs balsas padėkavonės:

— Dėku, dėku, kad nušovei tą ponaitį, nes aš jau devinti metai kaip jo ieškau.

Students parėjęs namo. Teip no to karto ir nebėra giriose tokių žebelių, nes tuo kartu nušovė.

61. [APIE PININGŲ DEGIMĄ]

Duodasi girdėti daug pasakojimų apė piningų degimą ir atkasimą, ale tos visos pasakos paein iš vienos mislies, tiktai kaip kožno sakytojo pilvs išmano, teip ir pataraliuoja. Vieni sako pi-

ningus atkasę, tiktai reikėję paimti,— tuoj atbėgęs juods šuva su atvirą gerkle, teip tai jie parsigandę ir pabėgę šalin. Kitiems vel koki moteriškė sutrikinusi piningų kasimą, jog turėję pasitraukti į šalį. Kitus vel koks žyds išgandinęs, kitiems meška atbėgus iš miško. Kitiems griaustinis pradėjęs griauti. Kitiems vel prots susimaišęs. Teip visi par tokias trivogas turėję be piningų palikti. O tas velnio šuva ar kas kad tik gaunąs prieiti prė kasamų arba atkastų piningų, tai ant rytojaus atėjęs gali kasti, kiek nori — neberasi, bo tai jis nugrūdo teip giliai, kad nieks nebeprieitų. O piningai kas septintuose metuose deg, tai yra, kad septyni metai praein no degimo, tai vel deg, vis teip toliau. Dar kiti sako teip, kad piningkasiui reik būt atvožnui. Kad pasirodą baidyklos prė kasimo — ar šuva, ar boba, ar kas kits,— tai reik tokiems su kokiu vėzdu užpuolus mušti. Tai kad gerai užduosi, tai tas tuoj pavirs į piningus ant žemės viršaus, tai jau duobė nebebus.

62. [DURNAS KAIP VELNIAS]

Dar pirmiau, ne kaip kitą kartą, velns užvis geriausius padargus vartojo. Kad niekur nebuvo žinomi dalgiai ir kiti geri įtaisymai, o jis nors vieną turėjo. Vieną kartą par šienpjūtį velns pjovė šieną su dalgiu, o pondievs kaip dalgio neturėjo, tai jis savo pievose su kaltu pjovė šieną. Pondievs, matydams, kad su kaltu nėra nėkoks pjovims, naktį užleidęs velniui saldų miegą ir paėmęs jo dalgį ir kone visas savo pievas išpjovęs, potam dalgį padėjęs, kur buvo.

Velns, kad gerai išmiegojo, atsikėlęs pamatė, kad pondievs kone visą pievą išpjovęs, o jo dar tik gera pradžia. Tuoj velns ir pradėjęs vadyti pondievą dalgį ant kalto mainyt. Pondievs ir atidavęs velniui kaltą, o no velnio paėmė dalgį. Vel kaip abuodu im pjauti, pondievui ein gerai, o velniui kaip nein gerai, teip nein.

Teip pondievs kitą kartą tankiai apgaudinėjo velnį, bo kad velns durns, nes ir pryžodis tą mums mena: „Durns kaip velns."

63. [PRIEŠGINA PATI]

Kitą kartą viens vyrs pjovė lanko šieną, pati * jam atnešė valgyt. Vyrs:

— Matai, kaip plikai nupjoviau, kaip su britva nuskutau.

Pati:

— Aš su žirklėm geriau nukirpsiu.

Vyrs supyko ir pradėjo mušti savo pačią, ir teip mušo, kad kraujas taškės, o pati vis neparmainė kalbos. Sako:

— Gražiaus su žirklėm nukirpsiu.

Vyrs, matydams, kad su mušimu neparveiksiąs, paėmė už ausų ir lig pusės įkišęs į vandenį *, norėdams skandinimu parveikt, ale pati dar vis savo giesmę giedojo. Vyrs supykęs įgrūdo visą į vandenį. Pati, vandeny baigdamos, nors du pirštu iškišus lauka, sako:

— Aš su žirklėm geriau nukirpsiu nekaip tu su dalgiu.

Tai vyrs, matydams, jog moteries natūra yra didesnė už gyvybę, ištraukė lauka ir buvo vel už pačią kalbo mažesnis.

Teipogi ir šios gadynės moteryse tas pats ginčas dar tebeyra, noriants ir paskutinės darymuose būtų, ale ant savo stato.

UŽSIBRĖŽIMAI VISOKIŲ NIEKNIEKIŲ

64. PALYGINIMAI

Vandenio lašas, nukritęs iš debesių į mares, sakęs:

— O kas aš esu prėš tokią didybę marės vandenų? Menkiausia dulkė!

Viena žuvis, tai girdėdama, paėmus tą lašą ir pavertus į brangų perlą. Daugiau koks ten karalius jį paėmęs ir įsidėjęs į karūną.

Tai yra, kas save nusižemin, tas yra paaukštints.

65. [ZAKRASTIJONO PAMOKSLAI]

Viens pops miręs. Jo vieto zakrastijons lipęs pamokslo sakyti. Įsinešęs didelę knygą ir rodąs žmonims:

— Ar jūs žinote, kas to knygo parašyta?

Žmonys:

— Nežinome.

Zakrastijons:

— Kad nieko nežinote, tai nėra jums ko sakyti, ir viskas.

Ant antros nedėlios žmonys susitarę sakyti, jog žiną. Vel kaip reikę pamokslą sakyti, zakrastijons, knygą rodydams, į žmonis:

— Ar žinote, kas čia to knygo parašyta?

Žmonys:

— Žinome.

Zakrastijons:

— Kad žinote, tai nėra ko besakyti, ir gana.

Teip ir dabar: kas žino, tą nepamokys, kas nežino, tas ir nereikalauj.

66. MELAGYSTĖ BE GALO

Prašum pasiklausyti, ką pasakysiu. Mačiau du keptu gaidžiu oru lekiant. Jie lėkė labai greitai ir buvo pilvus prėš dangų atsukę, o nugaras prėš žemę. Kalvio priekals ir girnų akmuo parplaukė par plačią gilią upę čyst palengva, o varlė, antro pusė ant ledaus šmoto tupėdama, par pat šventą Joną prarijo du lemežiu. Dar ten buvo trys vyrai, jie norėjo gyvą kiškį sugauti. Jie buvo šlubi ir ėjo su medžio kojoms, o pirmasis iš jų buvo aklas, antrasis kurčias, trečiasis negalėjo nė kojos pajudyti. O aklasis pats pirmasis kiškį pamatė par lauką bebėgantį, nebėlis suriko didžiu balsu ant šlubojo — tegul veja, o šlubasis ir suvijo, sugavo. Kiti norėjo par sausą žemę su akrotais važiuoti. Teipogi jie ir važiavo par rugių ir miežių laukus, kol užvažiavo ant aukšto kalno, tai ten ir paskendo. Vėžys vijo šunies vieto kiškį, o ant pat stogo viršaus gulėjo karvė, nes ji pati buvo ten užlipusi. O toj žemė musės yra tiek didelės kaip pas mums ožkos. Ale dabar reik visus langus atidaryti, tegul visos melagystės išbėg laukan.

* * *

67. VAIKS IR KUNINGAI

Kuningai ant pietų suėję valgo. Štai neužilg įein vaiks į vidų. Pasakęs „Tegul bus pagarbints..." ir stov prė durų. Kuningai žvalgos kits į kitą ir nieko nesako. Štai viens iš visų ir užklausė vaiko:

— Te ką, vaikel, su kokiom naujynom atėjai?

Vaiks, su rankove nosį šluostydams:

— Gi mūsų kiaulė turėjo keturiolika paršų, o jai tik dvylika papų yra.

Kunings:

— Teigi, vaikel, kad tie dvylika paršų katras po papą nusitvėrę žind, ką gi tie du daro?

Vaiks, su rankove snarglį šluostydams:

— Gi tą patį daro, ką ir aš dabar darau; jūs visi ėdat ryjat, o aš kaip durnius stoviu prė durų.

Kuningai visi pasijuokė ir vadino vaiką prė stalo. Davė valgyt ir gerti, kiek tik vaikui norėjos. Teip ir ta pasaka pasibaigė.

68. DU DRAUGAI

Du vaikai, ganydami bandą, labai sutiko ir buvo geri draugai. Potam viens pradėjo eiti į iškalas, o antras pasiliko teip. Daugiau po kiek metų jiedu nebesusieinas, tiktai par žmonis girdėjo tas namiškis, kad jo draugas einąs į kuningus. Vieną kartą tas namiškis nuėjęs į bažnyčią ieškot to savo draugo. Žiūrįs į spaviednyčią,— rodos, kaip ir jo draugas sėdžiąs. Pradėjęs grūstis ir, prisigrūdęs prė spaviednyčios, žiūrįs į kuningą galvą parkreipęs ir sakąs:

— Joni, Joni, teigi, ar tu čia? Joni, ar biesas tavi čia atnešė? Ar tai jau tu kunings esi?..

Tiek tos pasakos.

VAIDINIMASIS, ARBA ŽEBELOS

69. [AUKSO SKRYNĖ]

Netoli Skaistgirio yra kalnas, iš kurio žmonys ima ir veža smiltis. Kitą kartą, sako, tame kalne, smiltis beimdami, užtikę skrynę su aukso piningais. Tą skrynę norėjo išimti. Taigi atkasė aplinkui smiltis ir buvo beiškelią ją su medžiais, kaip viens žmogus, pamatęs pamiškėje gražų ponaitį jojant ant žąsino, sukeikė:

— Koks čia velns teip navatniai joj!

Ir skrynė nužvangėjo į galą.

70. ŠIKŠNOSPARNIS

Kitą kartą, labai seniai, viens žalnierius, eidams iš vaisko namo, kaszin kaip kokį ten seniuką ubagą susitikęs ir kaszin kaip ir už kokį gerą tas ubags jam davė maišą tokį, kad [kai] pasakė, tegul būk kas tame, tai tuoj ir atsirasdavo.

Kaszin kokiam ten pakelyj buvo didelis dvars, velnių apstots. Ten negalėjo nieks gyvent. Už apčystijimą to dvaro buvo apsiūlyta didelė alga. Išgirdęs tas žalnierius susiderėjo tai padaryti. Žalnierius vakare, maišą pasiėmęs, nukervino į dvarą. Pasiėmęs arielkos butelį, uždegęs žvakę ir naktavoj. Kaip sutemė, pradėjo velniai rinktis. Katras įein, paklaus:

— Ko čia sėdi? Eik laukan!

Žalnierius nein, sako:

— Kaip ateiste visi, tai aš išeisiu.

Keli šimtai jau susirinko, o dar nebuvo visi. Ant galo atėjo viens kuprots šlubis. [Žalnierius] paklausė:

— Ar jau visi?

Atsakė:

— Jau visi.

— Tai lįskit į maišą!

Tai visi velniai ir sumarmėjo į maišą. Ant ryto suvadino dvylika kalvių su priekalais, tą maišą su velniais padėjo ant priekalų ir pradėjo mušti su kūjais. Ir teip kalė lig vakaro, kol visus velnius sukalė į miltus. Daugiaus tuos miltus iš maišo kaip iškratė, tai visi tie miltai paliko — pavirto į šikšnosparnius. Teip no to karto ir atsirado šikšnosparniai. Ir vaisinas po šiai dienai, tiktai naktims lekioj, nes jie paein iš velnių dvasių.

71. ŠIKŠNOSPARNIS, VARNALĖKŠTIS IR TILVIKS

Kitą kartą, seniai seniai, šikšnosparnis, varnalėkštis ir tilviks, pasisamdę akrotą, važiavo į užmarį kokių ten tavorų pirkti. Bet šikšnosparnis, neturėdams savo piningų, žyčijos no kito kaszin ko. Kaip nuvažiavo į užmarį, tai prisipirko tavorų daugybes. Šikšnosparnis nežinau ką ir kokius tavorus pirko, o varnalėkštis prisipirko daugybes gelumbės. Bet tilviks pirko brangius diemento akminėlius. Ir teip, susidėję į akrotą, važiavo namo. Bet, ne-

laimei sutikus, paskendo akrots su visais tavorais, tik led jie patys išsigelbėjo no smerčio. Bet tos nelaimės ir po šiai dienai neužmiršt. Šikšnosparnis, nebeturėdams piningų skolai užmokėti, teip ir po šiai dienai slapstos, idant nesutiktų to, no ko tur piningus paėmęs,— užtai dienoms ir nelaksto, tiktai naktį. O varnalėkštis dar po šiai dienai patvoriuose ir šalikelėms tykinėj tų savo gelumbių — kas ein pro šalį, jis tam vis grieb už drabužių, čiupinėj, bene jo gelumbes dėv. Teip pat ir tilviks visais paupiais tebelaksto, ieškodams tų savo brangių akminėlių.

* * *

72. PASAKA IŠ KURŠIŠKO GYVENIMO

Senovė vienam name gyveno motina ir duktė. Prė namų buvo žemė *, kaip ir kitiem, ir jos ūkininkaudavo. Tiktai tuom blogai buvo, kad šeimyna nepastovėdavo, o ypatingai vaikesai *. Nes motina abi su dukteria buvusios raganos, ir jeigu katras norėdavo ištverti metus, tai gyvas nelikdavo.

Teip nusamdė jos jauną vaikiną. Pavasario laikas, reik arti. Vieną dieną aręs, vakare atsigulęs. Rytą prikėlę vel arti. Bet jam teip kaulai skaudu, kojos tirpst. Bet ko daryt, dirbt reikia pristojus. Antrą rytą vel blogiau.

Dieno ardamas, jaučius palikęs, nuėjo į ten pat esantį kruogą * ir išsišneko su kruogeliu *. Jis tarė:

— Jog tu čia ilgai gyvas nepabūsi. Bet jeigu man duosi trisdešimt piningų, tai tau pasakysiu, ką daryt.

Vaikesas ir prižada. Tada kruogelis sako:

— Vakare, nuėjęs gulti, ne mik, bet lauk. O kada raganuitė pasirodys su apinastriu rankoj, nuduok miegančiu. O kad norės apmauti, iš ūmo čiupk ir ją apmauk, o potam dirbk su ja, ką nori.

Berniukas teip ir padarė: vakare atsigulo, bet kaip galėdamas rymojo, kad neužmigti.

Šit, gerai sutemus, įein į daržinę duktė gaspadinės su apinastriu rankoj. Jis teip nor miego, jog nusitūrėt negalia, bet išsitūrėjo. Kaip tik ji norėjo apmauti, jis tuoj atsistojęs, ją ir apmovė, ir tuoj valandoj pavirto į kumelką. Užsėdęs ir išjojo į balas. Paėmęs gerą vėzdą, un tik duod par šonus, par galvą, duod ir duod. Ir teip par visą naktį po pelkynus išjodinėjo. Dienai auštant, parjojęs numovė žaslas ir paleidė. Ši galvatrūkčiais į gryčią nubėgo. O bernelis daržinė apsigulo norts biskį lig dienos. Dieną vel išėjo arti. Šeimyniškiai ėmę rokuoti, kad šeimininkės duktė serga — galva ir šonas sudaužytas, bet šis būk nežinąs.

Tris naktis spakainiai gulėjęs. Ant ketvirtos dienos mirė duktė šeimininkės. Šeimininkė vaikesui pasakė:

— Par tavo rankas ji mirė, par tavo tur būt ir palaidota!

Aptaisė numirėlių drapanom ir nunešė į jaują, įdėjo į grabą. O naktį berniukui reiks eit sergėt *.

Jis prėš vakarą nuėjo pas kruogelį pasiklausti rodos. Kruogelis tarė:

— Duosi man trisdešimt piningų, o būsi sveikas!

— Duosiu.

Kruogelis:

— Kaip nueisi į jaują, palįsk po pečiaus į dešinę kertelę ir kiūtok.

Berniukas parėjo namo. Jau vakaras. Šeimininkė tarė berniukui:

— Tu ją užmušai, dabar eisi sergėt. Už naktį gausi penkiasdešimt piningų.

Po vakarienės bernaitis nuėjo į jaują. Žvakė žibėjo galvų gale, o jauna raganuitė gulėjo grabe. Jis atbulas prėjo prė pečiaus ir palindo. Apė vienuoliktą valandą nakties sučirškė, subruzdėjo ir pilna jauja priėjo tokių vokiečiukų. Raganuitė — tuoj iš grabo. Su svečiais pasibovijus, ėmė vaikino ieškoti. Visur žiūr — nėra ir nėra. Bėg prė pečiaus, uostydama pėdas. Bet pėdos išeitos — nėra. Palend į pryšakį pečiaus — nėra. Tiktai gaidys kakariko — visi velniukai išdulkėjo. Raganuitė sugrįžo į grabą ir vel negyva stojos. Vaikesas, išlindęs iš pečiaus, atsigulo spakainiai ir ligi dienos parmiegojo.

Dienai išaušus, atėjo šeimininkė kelti. O kaip nuėjo į vidų, atsėmė užmokesnį penkiasdešimt piningų.

Temstant antrai dienai, vel šeimininkė liepė eiti sergėti. Šis tuoj pas kruogelį pasiklaust rodos.

— Duosi man trisdešimt piningų — gausi žinoti.

— Duosiu.

Kruogelis:

— Dabar, eidamas į jaują, pasimk apinastrio * apsnukį ir ties grabu su vinim prikalk palubė ir užlipęs tūrėkis, į apsnukį įsikabinęs, su kojom į sieną atsispyręs.

Šis teip ir padarė: užlipęs par ardus, prisikalęs, įsikabinęs tūrėjos, norts vargu, bet ką daryt. Apė vienuoliktą valandą nakties subruzdėjo po klojimą, ir greitai į jaują įsigriovė būrys vokietėlių. Raganuitė greit iš grabo atsikėlus, ir visas būrys drauge pradėjo jo ieškot: visų pirma po pečiaus, potam ant pečiaus — ir visur nėra ir nėra. Ant galo pati raganiukė įvydo palubė. Kaip preiti? Keli vokietėliai pasikūprino, raganuitė prilipus ėmė už kojos tempti. Šiam apsnukis išsitraukė, ir bimpt ant vokietėlių.

Tie ką tik norėjo draskyt, kaip šit gaidys „kakariko!", ir vokietėliai iš jaujos lauka, o raganuitė bimpt į grabą ir vėl nebegyva. Jis atsigulo ir miegojo liki dienos.

Dienai praaušus, šeimininkė prikėlė prė pusryčio. Po pusryčio užmokėjo penkiasdešimt piningų už sargybą ir prisakė būti gatavam ant trečios sargybos.

Par dieną arė, vakarop nuėjo pas kruogelį pasiklausti rodos. Kruogelis:

— Duosi trisdešimt piningų man pelno — gausi rodą.

— Duosiu.

Kruogelis:

— Dabar, nuėjęs į jaują, stok galvūgaly grabo. O kada jin atsikels, gulkis greitai, kad nepamatytų, į jos vietą. O kad vokietėliai išbėgios, ji eis gulti, tai, gerai primušęs, kol pas grabą bus nebegyva, pats įdėk.

Teip jis ir padarė. Naktį paprastam laike vokietėlių prigrumėjo jauja. Jis tik tykojo, kada ši kelsis. Ta atsikėlus — tuoj su vokietėliais ant ardų. Jis tuom tarpu į grabą. Visur pradėjo ieškot kaip galėdami. Beieškant gaidys „kakariko!" — vokietėliai iš jaujos, ši į grabą. Bet kaip nustebo, pamačius vaikesą jos vietoj. Pradėjo prašytis, kad ją leistų. Šis, tuom tarpu atsikėlęs iš grabo, kaip pradėjo duoti — ši prašytis! Davė, kol užmušo, ir savo rankom įdėjo į grabą. Atsigulo.

Šeimininkė, atėjus rytą, nustebo, pamačius jį gyvą. Kaip nuėjo į trobą, užmokėjo penkiasdešimt piningų.

Par dieną arė, vakare šeimininkė pasakė:

— Tris naktis išsaugojai, dabar šią naktį reikės pakavoti lauko gale, tame miškely. Už tą gausi aštuoniasdešimt piningų.

— Gerai.

Jis vel pas kruogelį:

— Ką daryt?

— Duosi penkiasdešimt piningų — pasakysiu, ką daryt.

— Gausi.

Kruogelis:

— Pasidirbk dvylika uolekčių ilgus ratus, padėk apuolius kliuciukus ir kinkyk porą geriausių arklių. Ir privažiuok prė jaujos lango, o jin su grabu pati išeis. O kad nuvažiuosi į minėtą vietą, rasi duobę iškastą ir būrelį žmonių bestoviantį. Į juos tu nežiūrėk. Privažiavęs prė duobės, paėmęs pagaliuką, pagrūsk grabą, o par kliucius lengvai nukris į duobę. O pats tupėk ant pirmračių. Kad grabas nuridės, leisk, kiek arkliai mok, į užpakalį nežiūrėk, norts kaži kas būtų!

Berniukas teip ir padarė. Ir, privažiavęs prė lango jaujės, laukė. Po valandos subildėjo, ir grabas stačias, kaipo nešamas nematančios rankos, pasidėjo į ratus ant kliučių. Jis važiavo į laidojimui paskirtą vietą žengine. Nuvažiavęs rado duobę iškastą ir būrį keistų sutvėrimų belaukiantį. Jis, į tuos žmonis nežiūrėdams, savo darbą dirbo. Su pagaliuku pastūmė, ir grabas nužvangėjo į duobę. Potam vikriai sukirtęs arkliam, užsitūpęs ant pirmračių, dūmė namo. O čia užpakaly girdėjos balsai ir bildesys. Bet jis savo išpildė — nežiūrėjo, kas darosi. Kad pardūmė į laidarį, arkliai buvo balto puto. O jis atsistojęs pasižiūrėjo į užpakalį — gi nė menko šlankelio ratuos nebebuvo, kaip vieni pirmračiai, kur jis sėdėjo.

Šeimininkė atdavė jam aštuoniasdešimt piningų ir už jo mandrybes išvarė nog savės. Jis, kruogeliui atsilyginęs, kitur pristojo [už] tarną.

73. [VELNIO GYVULYS]

Kitą kartą pradžioj sutvėrimo svieto dievas sutvėręs nekuriuos gyvuolius. Velnias prisistebėjęs, jis ant savo paveikslo užsimanė nulipyti kokį sutvėrimą. Nulipė su barzda, ragais ir liepė bėgt. Bet nulipytas galvijis stov, ir gana. Tada velnias, užkėlęs pirmutines kojas ant tvoros, rėkė:

— Ožk, par tvorą!

Ožk[a] stov, ir gana. Pamatęs dievas velnio puikybę, o ne galybę, liepė pripūsti dvasės. Velnias, pakėlęs lipą *, pradėjo pūsti. Kad pripūtė, užmiršo atlenkt, ir gyvuolys pradėjo judėti. Dievas tarė:

— Gyvuoly, bėk!

Ir gyvuolys striuokt par tvorą! Kas jis par gyvuolį: velnio dirbtas, dievo tvertas. Tai mūsų ožka.

74. TRYS GALINČIAI

Kažkur kitą sykį gyveno karalius ir turėjo tris dukteris labai gražias, kuriom išėjus pavaikštinėt, kaži kur prapuolė be pėdsakio. Tam pačiam mieste gyveno trys galiūnai pas savo motiną, nes turėjo savo menką trobelę. Karalius, dasižinojęs apė tuos stiprius vyrus, savo dukterų niekur nerasdams, nuėjo pas juos. Jie apsiėmė jam suieškoti. Karalius žadėjo juos apdovanoti di-

džiais turtais. Jų vardai buvo tokie: vyriausis — Alksnimars, antrasis — Rižuražu, trečiasis — Putpieks. Putpieks buvo už savo brolius daug stipresnis. Delto jie, išgulėję savaitę, kaipo tai darydavo galinčiai, išėjo ieškoti. Eidami iš namų, paėmė po drūčiausią geležinę lazdą ir ilgą lenciūgą pasėmė, prė kurio galo vel gelžies lopšys kabojo.

Eidami kelias dienas, užėjo didį mišką. Vaikščiodami po mišką, užėjo didį kalną. Nusidyvijo: kas čia par kalną tokį? Alksnimars su lazda uždaužė — sudunskėjo kalnas. Rižuražu vel uždaužė — kalnas sudrebėjo. Putpieks kaip duos su lazda — suskambėjo kalnas. Broliai šnekasi:

— Tai čia yra kas nont — reik žiūrėti.

Putpieks kaip metė su lopšiu į kalną — ir lopšys kiaurai parlindo, pasirodė šviesa pro skylę. Ištraukė už lenciūgo lopšį. Ir tarės broliai leistis į tą urvą. Alksnimars su Rižuražu liepė Putpiekui leistis, o jie žadėjo pritūrėt už lenciūgo. Sako:

— Kad tau blogai bus, sujudysi lenciūgą, o mes ir ištrauksme.

Putpieks įlipo į lopšį, o broliai įleidė lenciūgą į kalną. Kaip paleidė giliau, išvydo, jog vel toks sviets kaip pas juos. Ant galo nuleidė žemyn. Jis, savo lazda pasiremdams, ir ein, ein, ein. Prein, žiūr — toks senis kasinė[ja] su lopeta žemę ir prigulęs klausos.

— Padėk dieve!

— Gerai gyvas.

— Ką gi čia dirbi?

— Ot, kasinėju žemę ir klausaus naujynų.

— Duok, aš kasinėsiu, o jūs klausykitės.

Putpieks, paėmęs lopetą, pagavo žemę žert, net lopeta nulūžo. Senis:

— Kad aš negirdžiu gerai, negaliu tamstai pasakyti. Eik toliaus, rasi kitą mano brolį, tai jis pasakys, kokios naujynos.

Putpieks ir eina. Eina eina ir vel prėjo tokį seniuką bekasinėjant.

— Padėk dieve.

— Gerai gyvas.

— Ką gi čia dirbi?

— Žemę kasinėju, naujynas girdžiu.

— Kokias girdi naujynas?

Senis:

— Imk pakask su lopeta žemes, aš pasiklausysiu.

Putpieks teip kasė, kad net lopeta nulūžo. O senis tarė:

— Girdžiu, kad iš kito svieto karaliaus dukteris smakai pasi-

vogė, bet kur jos yra, negaliu pasakyti. Eik, rasi mano brolį toliaus bekasant, tai jis pasakys.

Ein Putpieks toliaus ir vel rand senį bekasant.

— Padėk dieve!

— Gerai gyvas.

— Ką gi čia dirbi?

— Ot, naujynas klausaus.

— Kokias girdi?

— Pakask už mani, aš pasiklausysiu.

Putpieks biskį pakasė, o senis sako:

— O dabar gerai girdžiu. Iš kito svieto karaliaus tris dukteris smakai pasivogė ir dabar sau už pačias pasiskyrė.

Putpieks:

— Pasakyk, seniukai, kaip pas jas nueiti.

Senis:

— Sunkiai ten nueiti, nes reik pareiti britvų upelį, kuris kiekvieną autuvą supjausto, nors būtų ir gelžinis.

Ant galo senis nuavė savo nagines ir padavė:

— Apsiauk,— sako,— ir eik drąsiai.

Pasikloniojo seniui Putpieks, apsiavęs naginėm ir nuėjo.

Ant galo prėjo britvų upelį, kuriame stačios aštriausios britvos kyšojo. Putpieks drąsiai parėjo upelį ir už upelio išvydo smako gyvenimo pilį didžiausią. Eidams par kiemą, pamatė karalaitę, žiūriančią pro langą, kuri jį pamačius tuoj pažino, nes iš vieno miesto buvo.

— O, sveikas, mano išgelbėtojau!

Įsivedė jį į vidų, pavalgydino, pasiguodė apė savo vargus, potam sako:

— Jau ne po ilgai mano smakas parlėks. Jis yra Vėjas. Kažin kaip nuveiksi jį — gal abu žūsme.

Potam karalaitė sako:

— Aš parmainysiu spėko vandenį. Kaip judu susipešte, o jis prašys atilsio, kaip atleisi, jis bėgs prė spėko bačkos. Bet to vieto bus prastas vanduo, o vandenio vietoj bus spėkas. Tai tu atsigerk to spėko.

Netrukus suūžė vėjas, ir smakas įsmuko į trobą. Patraukė šnerkšlom ir šauk į pačią:

— Čia yra svetimas žmogus!

— Taigi yra mano brolis.

Smakas:

— Ko gi jis nor: ar blogo, ar gero?

Putpieks pasirodė ir tarė:

— Atiduok karaliaus dukterį, o ne, tai užmušiu!

— Kad teip, tai eikim kovotis. Katras katrą nukovosme, tai to bus.

— Nu, eikim.

Ir išėjo abu su smaku ant lauko ir pradėjo kovotis. Smakas pūtė ir nupūtė žemę variu. Putpieks pūtė — nupūtė sidabru. Smakas pailsęs sako:

— Eikim atilsėt.

Putpieks:

— Eikim.

Smakas, įbėgęs į trobą prė bačkos, atsigėrė čysto vandenio, Putpieks gi spėko atsigėrė ir paliko daug stipresnis. Dabar kaip išėjo ant lauko, iš vieno susėjimo Putpieks smaką nukovė. Paėmė karalaitę ir ein. Priėjo vel kitus namus ant dviejų gyvenimų ir pamatė vel antrą karalaitę po langu verkiančią. Įėjo į vidų. Karalaitė juodu pasveikino, pavalgydino. Bešnekant karalaitė sako:

— Jau tuoj parbėgs mano smakas — jis yra Vėsulas. Bet, kaip susimušte, jis bėgs stiprytis. Aš parmainysiu spėko dvi bačkeles — jis atsigers vandenio prasto, o tu atsigerk spėko, tai teip jį priveiksi.

Už valandos sutratėjo visi namai ir įbėgo smakas kaip visa piktybė!

— Kas čia smirdž?

Karalaitė:

— Mano brolis atėjo pas mani.

— Ko gi jis nor: ar gero, ar blogo?

Putpieks išėjo iš kamaros, sako:

— Atiduok karaliaus dukterį!

— Kad teip, tai eikim į lauką. Katras katrą apgalėsme, to ir bus.

Ir susirėmė Putpieks su smaku. Smaks kaip pūtė — visa žemė aplinkui pabalo kaip cidabras. Putpieks kaip pūtė — kaip auksas pavirto aplinkui žemė. Smakas:

— Palauk, eikim pasilsėt.

— Nu, eikim.

Į vidų įbėgęs, smaks atsigėrė iš dviejų bačkų paprasto vandenio. Putpieks atsigėrė spėko ir stojos labai tvirtas. Išėjo, susikibo grumtis, ir Putpieks smaką užmušo ir namus išardė.

Ein toliaus su tom dviem karalaitėm ir vel iš tolo pamato namus ant trijų gyvenimų. Ir, eidami par padvariją, pamatė kara-

laitę verkiančią po langu. Įėjęs į vidų, ramino, prižadėdams gelbėt. Bet karalaitė sako:

— Kažin kaip mani išgelbėsi, kad mano smaks ugnį vem ir vandenį užvirin. Jis vadinas Alkuns. Kitaip su juo nepadarysi, kaip nueik į artimą upelį, pasislėpk vandenyj. Jeigu ištūrėsi, tai išgelbėsi, o jei ne, tai tavi sudegys, ir mes žuvę. O aš apmainysiu spėko bačkeles, kurių yra trys. O tu išlindęs, kaip jis gers, atsigerk, tai gal ir apgalėsi.

Putpieks nuėjęs pasikavojo vandenyj. Už valandos pardūmė smakas, ugnį springdams, ir užriko:

— Kas čia smirdž?!

Karalaitė:

— Ogi mano brolis buvo atėjęs.

— O tavo brolis — gal jis mislij mani užmušt, kaip mano brolius užmušo? Aš jį... Kur jis?

— Išėjo,— tarė karalaitė.

Ir smakas išbėgo ieškoti. Užuodęs upę, pagavo ugnį pūsti ir vandenį kaityt. Vanduo pradėjo virt, ir smakas prilso. Putpieks tik beištūrėjo. Smaks pripuolė prė bačkų ir tris bačkas vandenio prasto išgėrė. Putpieks gi spėko prisigėrė ir stojos neišpasakytai stiprus. Su didžia drąsa ant pailsusio smako užpuolė ir sutriuškino į šmotus. Dabar su džiaugsmu pas karalaites sugrįžo, ir visos karalaitės jam po žiedą dovanojo.

Dabar karalaitėm vedinas ėjo prė palikto lopšio. Parėjo pats ir karalaites parnešė par britvų upelį ir atsidūrė pas lopšį. Susodino karalaites į lopšį, sujudino lenciūgą, ir broliai Alksnimars ir Rižuražu ištraukė. Dar įleidė lopšį, idant jį ištraukt. Bet jis numanė, kad broliai su vyliu dirbs. Del to vietoj sėsti įdėjo akminą ir sujudino lenciūgą, o broliai, patraukę arti viršaus, kurio aukštis pusę vorsto užėmė, ir paleidė žemyn. Lopšys su didžiu trenksmu įlindo į žemę. Putpieks džiaugės, išlikęs no užmušimo, ir liūdnas, kad vienas pasiliko ant nežinomo svieto. Vaikščiojo nusiminęs.

Ant galo eidamas rado stiebą, ant kurio užlipęs, rado tris plaukus — bėrą, juodą ir baltą — ir parašą: kas kokį plauką padegys, toks arklys atbėgs. Mat buvę smakų arkliai. Putpieks padegino bėrą plauką, ir atbėgo gražus bėras arklys, ant kurio jis sėdos, ir arklys sulinko. Arklys sako:

— Tu del manės sunkus.

Jis tą arklį paleidė o padegino juodą plauką. Atbėgo arklys dar gražesnis, ant kurio jis užsėdęs jojo. Bet arklys ką tik jį paneš. Arklys tarė:

— Tu del manės dar par sunkus.

Putpieks, arklį paleidęs, padegino baltą plauką, ir atbėgo baltas arklys, dar gražesnis. Ant to kaip užsėdo, tai nesijuto, kaip vėju, rodos, buvo išneštas ant svieto jam žinomo. Prisivijo brolius, kuriuos norėjo bausti. Broliai puolė ant veido prieš jį ir atsiprašė.

Parėjo visi namo. Karalius pakėlė didį puotą ir išleidė savo dukteris už tų galinčių.

Par veseliją aš buvau, daug visako mačiau ir įgėręs ėmiau rėkti: „Putpieks išgelbėjo karalaites!" Rižuražu pūtė, Alksnimars metė ir atmetė mani ing dabartinę vietą.

75. [ŽVAKELĖS KERŠTAS]

Kartą važiuoja kūmai naktį namo iš miesto įgėrę. Jiem bevažiuojant, prisivijo žvakelė * ir ein paskui vežimą. Kūms turėjo revolverį ir šovė į žvakelę. Žvakelė pranyko. Parvažiavę namo, juokės, kad nušovė žvakelę. Gerai įgėrę, apė dvylektą valandą ten pat atsigulę troboj ant žemės, pasikloję šiaudų.

Naktį, kaip visi sumigę, tik senutė nemiegojus, prė kūdikio buvus. Tik durys atsidarę, ir žvakelė į trobą įėjus ir guliantiems ant krūtinių pašmėžuliavus, o kaip kūmą prėjus, tai ant to pražuvus.

Ant ryto visi atsikėlę rado kūmą nebegyvą. Nieks nežinojo, o seniukė tik teip apipasakojo.

76. PASAKA APĖ EŽĮ

Kitą kartą gyveno neturtingi tėvai. Ilgai neturėjo vaikų. Ant galo susilaukę. Kūdikį įdavė kūmam vežti ing bažnyčią. Tiem važiuojant, vaikas pradėjo rėkti, ir kūma užpykus suriko:

— Cit, ežy, nerėkęs!

Parvežė namo — ir vaikas pavirtęs į ežį. Ką gi daryt,— augin tėvai, ir gana.

Biskį paaugus, eželis ėmė ganyti kiaules. O buvo didžiai guvus, visaką žinojo. Ėmė jis su tėvais atsisveikinęs ir išginė sau kiaules į mišką didžiausį. Gano ten gal trejus metus. Kad prisiveisė kiaulių daugybės!

Kartą medžiodams karalius po girią paklydo kelį ir parjodinėjo čielą dieną. Vakarop užjojo ant ežio kiaulių, o pamatęs ežį, paklausė:

— Ar nežinai, parodyk man kelį.

— Atiduosi man savo dukterį už pačią, tai parodysiu.

Karalius užpyko:

— Dar jaunas [dėl] mano duktės. Kiaules po mano girią ganyk — aš tau parodysiu dukterį.

Ir nujojo sau.

Ežys juokiasi sau, pasiliko beganąs.

Antrą dieną vel karalius parjodinėjo. Užjojo ežį su kiaulėm ir prašo parodyt kelį. Ežys sako:

— Atiduosi man savo antrą dukterį už pačią, tai parodysiu.

Karalius užpykęs ir nujojo.

Parjodinėjo trečią dieną ir visiškai nusilpo nevalgęs. Ir vel prijojo ežį su kiaulėm, paprašė parodyt kelį. Ežys sako:

— Atiduosi man savo trečią dukterį už pačią, tai parodysiu.

Karalius dar nenorėtų, bet ką daryt — badu gal girioj numirt. Norts veidmainiai, bet prižadėjo. Ežys tarė:

— Tai aš ryto atjosiu.

Karalius:

— Galėsi.

Ežys išvedė karalių ing kelį, ir tas parjojo. Bet mislijo: „Ką jis man padarys, kad ir neduosiu!"

Tuom tarpu ežys suturškė kiaules, ir tos visos parbėgo į tėvo namus. Nusigando tėvas: iš kur tiek kiaulių? Bet šit parėjo ežys. Džiaugias tėvai:

— Mes,— sako,— mislijom, kad tavės seniai nebėr, o tu mat kiaules ganei!

Pardavė tėvai daug kiaulių ir šiek tiek praturto.

Pargulėjęs ant ryto ežys paprašė motinos raudono gaiduko ir išjojo pas karalių. Nujojo į dvarą, ir gaidelis užgiedojo. Sulojo dvaro šunys. Atbėgo panaktiniai ir paėmė ežį ir gaiduką. Įnešė pas karalių, sako:

— Kokie čia žvėreliai?

Karalius sako:

— Čia ne žvėreliai — čia mano žentas atjojo. Buvau nežadėjęs leist savo dukters, bet ka[d] atjojai, jeigu eis, tegul ein.

Įvedė karalius ežį pas savo dukterį, bet ši kur tau eis — juokiasi iš tėvo:

— Et,— sako,— kur mulkis: ežį rado — tai man vyrs! Tpiu!

Karalius sako:

— Atjok ryto, gal vidurinė eis.

Ežys išjojo. Parjojo pas tėvus, parnakvojo, o rytą paprašė motinos mėlyno gaiduko. Gavęs užsėdo ir išjojo. Nujojęs į kiemą — gaiduks užgiedojo, šunys sulojo. Atėjo panaktinis ir įnešė į vidų. Sako:

— Kokį čia žvėrelį radau.

Karalius sako:

— Čia ne žvėrelis, o mano žents.

Ir įvedė ežį pas antrą dukterį. Ežys, pamatęs karalaitę, net apsilaižė, kaip graži. O ši sako ant tėvo:

— Tokie žentai krūme, o nė pas mane vedžiok, nė ko.

Karalius sako:

— Atjok dar ryto.

Ežys išjojo namo, o karalius džiaugias, bel dukterys nein.

Ant ryto ežys paprašė motinos balto gaidžiuko, pasiėmė gražiausį žiedą, kurį buvo radęs kiaules girioj ganydams, užsėdo ir išjojo. Įjojo į dvarą. Karaliaus mažoji duktė prydury bestovianti. Kaip ežys pašvitriavo žiedą — visas dvaras nušvito, net karalaitė prasijuokė. Gaiduks užgiedojo. Atbėgo panaktinis ir įnešė pas karalių ežį. Sako:

— Matai, koks čia žvėrelis.

Karalius sako:

— Čia ne žvėrelis, čia mano žentas.

Ir nuvedė ežį pas trečią dukterį. Sako:

— Ar eisi už to ežio? Aš tavi jam žadėjau.

Ant tų žodžių karalaitė nuliūdo, bet po valandos tarė:

— Kad žadėjai, ką bedaryt: ar eisiu, ar ką.

Tuoj ežys atidavė karalaitei savąjį žiedą, iš ko ji labai džiaugės, o no jos teipgi ežys vel gavo žiedą ir seiles nurijo. Linksmas namo parplevestavo su savo gaideliu.

Karalius suprašė gimines ir daugybes svečių važiuot ant šliūbo. Visi linksmūs, tik karalaitė nuliūdus, kad už tokio vyro reikės eiti.

Šit rytą išgirdo gaidį sugiedojus. Išbėgo, žiūria — ežys atjojęs. Išbėgo muzikantai, užčirpino puikų maršą, o ežys sėdžia sau ant gaidžio ir laukia, kada važiuos ant šliūbo. Sukinkė arklius į karietą, įsisėdo karalaitė ir ežys į karietą su gaidžiu drauge. Verk graudžiai karalaitė, kad tokį vyrą gaus, o seserys juokias, sako:

— Kam ėjai?!

Nuvažiavo kur ten jie, ant šliūbo jau reik eit — ežys ant valandos su gaidžiu prapuolė. Nusivilko savo ežiškus marškinius

ir stojos neišsakyto gražumo ponaitis. Marškinius padavė gaidukui — sako:

— Kavok, kol man reiks, kad vel man atneštum.

Gaiduks parlėkė pas tėvus, o ežys nuėjo ant šliūbo — atrado jo belaukiant. Visi žiūria, kur ežys, o čia šit atein gražiausis jaunikaitis. Karalaitė pamačius pamislijo: „Kad toks,— sako,— man būtų vyrs, tai del jo apeičia visą svietą." Kaip visiem žiūriant, ežys atėjo ir atsistojo šaly karalaitės. Karalaitė kone apleipo iš džiaugsmo.

Po šliūbo karalaitė važiuoj namo, apsikabinus bučiuoj savo sužieduotinį. O seserys iš didžio širdies skausmo pavirto į geges ir kukuoj atmindamos savo jaunas ir laimingas dienas, ir spjaudos iš savo kvailumo ir liūdžia ligi mūsų dienų.

Par visą vestuvės puotą ūžė, linksminos visi, o labjaus karalaitė.

Po vestuvių išėjo ežys ir sušaukė gaiduką, o tas atnešė ežio marškinius. Šis ir vel apsivilko. Karalaitė ir vel nuliūdo. Naktį ežys palend po lova, paded savo marškinius ir gul pas karalaitę, o dienom vel pavirst į ežį.

Pargyvenus nekuriam laikui, karalaitės motina, anksti rytą atsikėlus, prikėlė savo dukterį, ežaičiui dar bemiegant, ir sako:

— Paieškok jo tų ežiškų rūbelių, pamesk po ugnies — lai sudeg, ir nebvilksis niekados.

Patiko ta motinos roda. Karalaitė palindus rado po lova ežiškas išnaras, pametė po ugnia ir sudegino.

Ežys, atsikėlęs rytą, palindo po lova, o nebradęs savo rūbų, išlindęs pasakė:

— Aš,— sako,— savo būčia atpakūtavojęs ne po ilgam laikui ir būčia ant visados tokiu buvęs, o dabar ką gi man padarėt: sudeginot mano pakūtos rūbą! No šios dienos daugiaus manės nebmatyste. O jeigu norėste mani matyti, nusikalk geležines kurpes trijų colių storumo ir lazdelę trijų mastų ilgumo, prisikepk tris kašes duonos, eik par svietą. Kaip sudils čeverykai, sudils lazdelė, išvalgysi duoną, tada mani atrasi.

Tą spėjo ištarti — susisuko vėsulas ir akių mirksniu prapuolė iš akių ir ant visados.

Karalaitė labai gailėjos, norts motina visaip ramino:

— Argi tu nebgausi vel tokio gražaus vyro?!

Bet nieko nebgelbėjo. Ir ryžos eiti ieškoti. Liepė kalviui nukalti kurpes, lazdelę, prisikepė duonos tris kašes ir leidės į svietą. Vaikščiojo nekurį laiką — metus, gal daugiaus,— ir nudilo kurpių colis ir lazdelės mastas ir išvalgė duonos kašę. Užėjo eidama to-

kią trobelę. Pasiprašė į trobelę į nakvynę. Ten nieko daugiaus nebuvo, kaip senelė toki. Karalaitė, apsisakius, kur ji vaikštinėjanti, klausė senelės, ar nežino ko pro jos vyrą. Senelė sako:

— Žinau: tavo vyrą pavogė ragana. Ale dar lig jo toli, dar du metai kelionės.

Rytą išeinant jai ta senelė dovanojo gražų auksinį pirščiuką, ale taip gražų, kad atsigėrėt negalima.

Ėjo vel karalaitė par svietą. Jau nudilo kurpių antras colis, lazdelės mastas, ir antrą kašę duonos išvalgė. Ir vel užėjo trobelę. Pasiprašė į nakvynę. Senelė viena tebuvo ir priėmė. Karalaitė apsisakė, kur ji keliauja, ir klausė senelės, ar nežino ko pro jos vyrą. Senelė sako:

— Žinau — jį pavogė ragana. Nueiti lig jo galima par metus.

Ant ryto karalaitei išeinant senelė dovanojo silkinį obelį, ale tokį gražų, kad nė atsidžiaugt negalima. Ir vel karalaitė išėjo. Ėjo čielus metus, nubaigė plyšti kurpės ir sudilo lazdelė, išvalgė visą duoną. Ir užėjo vel trobelę, pasiprašė į nakvynę. Senelė viena tebuvo ir priėmė. Ji apsisakė, kur einanti, ir paklausė senelės, pro jos vyrą ar nežino ko. Senelė sakė:

— O, gerai žinau! Čia už raganos dvare.

Ir jai senelė dovanojo auksinį gaidžiuką, ale teip gražų, kad ir atsigėrėt negalima, ir sako:

— Kaip nueisi į dvarą, savo vyro nematysi, bo ragana pakavos jį. Paleisk gaidelį, o tas kaip pradės giedot, labai raganai tiks. Norės atpirkt. Kitaip neparduok, kaip tik prašyk, kad ji su savo vyru leistų vieną naktį pargulėt. O daugiau, mano duktė, žinokis.

Karalaitė, pasiklonijus senelei už pamokinimą, ant ryto nuėjo į tą dvarą. Paleidė gaidelį — tas užgiedojo teip gražiai. Atėjo ragana ir prašo parduoti. Bet jin kitaip neparduod, kaip kad ją leistų su savo vyru pargulėt. Ragana ir daleidė. Ale savo vyrą užleidė su kietu miegu. Karalaitė, pamačius savo myliamą, apsikabino ir, visaip bučiuodama, parsiprašė, bet tas bo nekelias ne. Ant galo parsitikrino, kad kietai miegąs. Dar visaip draskė, bet veltui. Ant ryto ragana ją išleidė iš vyro kamaros, ir ji verkdama išėjo.

Ežys atsikėlęs klausė raganos:

— Ar nebuvo kas šią naktį pas mani, kad aš teip kai sulaužytas?

— Ne, nieko.

Senelė karalaitę pamokė antrą dieną. Ir vel karalaitė vaikštinėj po dvarą, apsimovus pirščiuką ant piršto, siūdama. Pamačius

ragana tokį gražų pirščiuką, užsimanė gaut. Ji kitaip nepardavė — sako:

— Leisi man su tavo vyru naktį pargulėt — atiduosiu.

Ragana ir leidė. Bet savo vyrą užleidė teip kietu miegu, jog karalaitė niekaip neišbudino jo. Ir gnaibė, ir ko nedarė, bet vis nieko, ir gana.

Ant ryto vel verkdama išėjo pas senelę. Senelė pamokė, ir ji, atėjus į dvarą, ėmė šilkinį kamuolį * mėčiot. Pamatė ragana ir užsinorėjo gaut kaip atpirkt. Bet karalaitė kitaip nepardavė — sako:

— Leisi vieną naktį su tavo vyru pargulėt, tai atduosiu.

Ragana ir leidė. Ale savo vyrą užleidė kietu miegu. Bet ežiukas, jau dvi nakti kankytas, suprato ką norts naktį ateinant pas jį. Nusidavė miegančiu, bet iš tikro nemiegojo. Karalaitė įėjus ėmės jį visaip gnaibyt, bet jis apsikabino — sako:

— Už ką gi mani gnaibai?

Karalaitė bučiavo savo mylėtinį, ir jie abu verkė iš džiaugsmo. Ant ryto karalaitė vel išėjo, o ežys, paėmęs kardą, nubloškė raganą. Ir tuoj visi dvarai pavirto į ežerą, o ant jo viršaus laivelis. Karalaitė ir ežiukas laimingai su pagelba gaidelio įsigavo į laivą ir išplaukė ant krašto.

Potam gaidelis liepė sėsti ant savės karalaitę ir ežį ir vėjo greitumu parlėkė į karalaitės žemę. Obelys gi ir pirščiukas atsirado pas karalaitę. Koki buvo tada linksmybė! Ir pakėlė didį puotą karalius. Karalius ežiui atidavė visą karalystę. Ir aš ten ant tos puotos buvau, del to viską mačiau ir apsakiau.

77. [IŠVADUOTA KARALAITĖ]

Kitąkart gyveno tėvas ir sūnus. Ir buvo labai turtingi, turėjo daugybes viešbučių ir bravarų. Sūnus gyveno vienam mieste, o tėvas kitam.

Kartą sūnus, vardu Jonas, eidamas pamatė ant rinkos bestoviant mažą gražią mergykštę. Jam labai patiko, ir jis parsivedė namo. Ėmė jis ją leist į mokyklą, paskui į giminaziją. O mokslas jai ėjo kuo geriausiai.

Buvo jau septintam skyriuj giminazijos, o buvo jau suaugus į pilną merginą ir teip labai graži buvo, Jonas jau žadėjo paimt sau už moterį. O visados ją važiuotą iš giminazijos Jono tarnas parveždavo. Kartą važiuojant pro jenarolo namus, jenarolas, ant gonkų būdams, pamatė tą merginą ir, ištraukęs iš brikos,

norėjo įsivest į trobą, bet kad ji priešinos, pagavęs kardą, nukirto, o kūną į jūrę įmetė.

Jonas, kad dasižinojo apė mirtį savo mylimosios, kad būtų sumanęs, būt užmušęs tą pulkaunyką, bet nieko negalėjo padaryt. Del to iš didžio širdies skausmo ėmė visas savo gėrybes kleisti ir piningus barstyti, ir trumpame laike tas bepaliko, kad apsivilkęs ir lazdelė rankoj. Jo tėvas teipgi subankrutėjo ir ant to pat kaip ir sūnus. Jonas jau neturėjo nė ko valgyti ir vaikščio[jo] pamariais.

Vieną saulėtą dieną pamatė jis atplaukiant valtelę, kurioj sėdėjo moteriškė su uždengtom akim. Ir privažiavus tarė į nustebusį Joną:

— Jonai, stok tu pas mani už samdinį — aš tau ant metų duosiu po šitą laivelį sidabro.

Mislija Jonas: „Gerai būtų, aš dabar pavargęs, nė valgyt nebturiu. Bet kažin kur mani nuveš." Bet moteriškė parmanė mislį Jono — tarė:

— Bus gerai tau pas mani, nebijokis.

Ir išvažiavo, įsėdęs į laivelį, su moteriške. Plaukė ištisą dieną. Ant galo priplaukė didžią salą. Kaip tik savo akim apmato, visur žaliuoja gražiausiai žolynai. Vidury tos salos stovėjo didis dvaras, puiki pilis. Ten jį nusivedė ta moteriškė. Ir padėjo ant stalo visokių valgių ir gėrimų. Abuodu valgė gėrė, bet vis vienu šaukštu iš vieno bliūdo, žodžiu, viskas buvo jiem kaip del vieno. Vakare reikia eit gult — vel vieno lovo, su viena kaldra užsikloję, ant vienos paduškos gulėjo vis kaip vienas. Bet akių moteriškė nenusidengė nė naktį, nė dieną.

Teip Jonas parbuvo iki metų. Metų gale pripylė jam laivelį piningų. Sako:

— Sėsk ir važiuok, nes tavo tėvas veda pačią. Ale vel atvažiuok pas mani, iki po vestuvių laivelis tavės lauks.

Jonas užsėdo, o laivelis nuplaukė be irklavimo. Priplaukė laivelis prė tėvo trobelės, kuri buvo pamary, ir apsistojo. Jonas išsėmė sidabrą ir įsinešė pas tėvą. Tėvas neišsakytai džiaugės, nes buvo vargšas.

Po vestuvių Jonas taisės važiuot į savo tarnystos vietą. Tėvai — prašyt:

— Nevažiuok, bus ir čia gerai, gali dar kur prapult.

Bet jis nebeklausė ir išvažiavo. Laivutės nereikė valdyt, jį ji vedė gerai. Ir priplaukė dvarą, jį išėjo pasitikt vel ta moteriška su uždengtoms akims. Paklausinėjo, ko gero ten matęs, ir teip toliau.

Teip Jonui ten begyvenant, praėjo apė kelis mėnesius. Kartą Jonas pamislijo: „Pažiūrėsiu, kas jai tom akim, kad nerodo." Del to kaip jiedu vakare atsigulo, ir užmigo. Bet Jonas nemiegojo ir, atkėlęs raištį no akių, pažiūrėjo. Pažiūrėjo — kad gražiausia mergaitė, kokios jis dar nebuvo matęs savo amžių. Daugiaus buvo panaši į nukirstąją, kurią jis mokė. Ir pamatė tai mergužei, kad ant vienos akies erelis atsistojęs, o ant kitos velnias ir abu kariaujas tarp savės be parstojo. Jam bežiūriant, atbudo iš miego Gulbė (teip vadinos ta mergaitė) ir suriko didžiu balsu:

— Neškite, meskite ing tokią vietą, iš kurios niekados...

Ir akies mirksnyj pasijuto Jonas, kad jis atsidūrė tankiausiam erškėtyne, iš kurio išeit, pagaliaus nė pasijudyt negalėjo. Mislijo sau: „Buvau gero vieto, bet dabar turėsiu badu mirt." Ir atsiminė, kad jam kišenyj yra peilis. Delto pradėjo erškėčius pjaustyt. Ir par dienos darbą buvo išėjęs ant lygumos. Ir vel toki salutė, o apsuku vanduo, kaip akim gal apmatyt. Jam bevaikštinėjant ant tos salutės, priėjo vakaras. Ir jis, eidamas par tokius krūmus, išgirdo urzgimą ir pamatė, kad už krūmo apė nukritusį kažkokio gyvulio kūną levas, erelis ir zylė — visi tarp savės kariauja, norėdami pasidalyt rastu maistu. Jis parsigandęs norėjo pabėgt, bet levas jį pamatė:

— Ei žmogau, padalyk man ir kitiems draugams maistą — mes tau atlygysme.

Jonas, nors bijodamas, priėjęs ir padalinęs. Zylei — galvą:

— Tu landus paukštuks, išnaguosi.

Levui — nugarą ir strėnas, kaipo stipriam. Ereliui — pilvą su viskuom, kas jame yr. Už tokį padalinimą levui labai patiko, ir tarė:

— Kad tu pamislysi, kad turėtum levo spėką,— ir turėsi.

Tada erelis tarė:

— O kad pamislysi, kad pavirstum į erelį,— ir pavirsi.

Zylė tarė:

— O kad panorėsi, tai ir į zylę pavirsi.

Jonas padėkavojęs nuėjo. Ir pamislijo: „Kad turėčia levo spėką." Ir stojos stiprus, pradėjo erškėtynus raustyt. Potam pamislijo: „Kad turėčia erelio plunksnas." Ir pavirto į erelį. Pradėjo lėkt par marę. Dvi dienas ir dvi nakti lėkė ir visai pailso. Pamislijo: „Kad būčia zylė." Ir vel įgavo naujo spėko. Dar dieną lėkė. Užlėkė ant salos. Buvo jau vakaras, kad jis, pamatęs trobas, nuėjo, pasiprašė į nakvynę. Tose trobose gyvenęs seniukas ir senelė, kurie turėję vieną dukrelę ir avių pulkus. Bet senelis skundės Jonui — sako:

— Vis būtų man gerai gyvent, kad ne smakas, kalne gyvenąs. Jis išlend ir kas dieną suėd po kelias avis.

Ant ryto Jonas paprašė, kad jį leistų pas avis. Ir seniukas išleidė. Gano Jonas ir žiūr — jau smakas galvą iškišo ir žiūr. Tik Jonas pamislijo, kad turėtų levo spėką,— ir įgavo. Kapt smakui ir nutraukė galvą. Bet iš galvos išriedėjo baltas paveiksle kiaušinio ir įkrito į žoles. Jonas tol ieškojo, kol rado, atradęs pasėmė sau. Parėjęs pas seniuką, atsinešė kirvį ir sukapojo smaką, iš kurio prikapojo dvylika ašių mėsos. Seniukas labai džiaugės ir norėjo Joną užimt par žentą, bet jis atsisakė. Pasakęs seniukam sudievu, pasivertė į erelį ir išlėkė. Lėkė ir, kad ereliu prilso, pasivertė į zylę ir vel lėkė. Ant galo prilėkė vel salą. Pamatęs dvarą, nulėkė ir užsileidė ant stogo, pasivertęs į erelį. Ir pažino dabar jis, jog tam pačiam dvare esąs, kur pirmiau gyveno. Išėjo lauka Gulbė su uždengtoms akims ir pamačius ant stogo erelį:

— Kaipgi tu čia, paukštel, atsiradai? Jau dvidešimti metai, kaip čia gyvenu, o paukščio dar nesu mačius.

Jonas pasivertė į zylę ir ėmė lakstyt padangėm. Tada Gulbė tarė:

— Še, jau matau — ne paukštis, jau mano draugas Jonas. Pasiversk, Jonuti, į savo buvusį paveikslą.

Ir Jonas pavirto į žmogų. Mergaitė džiaugės be galo, sako:

— Man gailu, Jonuti, kad tu buvai pražuvęs, bet už kožną savo akių parodymą turiu kentėti no savo pono.

— Kur yra tavo ponas?

— Ogi tame dvare gyven. Jam sargaun penkiasdešimt velniukų, o jis pats vadinas Nesmertis, nes jo nieks neužmuš.

Tada Jonas sako:

— Ar negali išklausti, kur jo smertis? Tada mes jį užmušme, nes aš turiu levo spėką.

— Nieko su levo spėka nepadarysi. Bet gal aš jo smertį gausiu žinoti.

Ant ryto — pargulėjo — Gulbutė Jonui liepė išeiti, kur buvo. Sako:

— Manės ponas ateis apžiūrėt.

Jonas sakąs:

— Kaip ateis, paklausk, kur jo smertis. Kaip pasakys, papuošk jį.

Jonas išėjo. Po valandos įėjo smakas. Gulbė tarė:

— Koks gi tamstos smertis, pone?

O smakas juokdamos tarė:

— Šita šluota,— ir išėjo.

O Gulbė aprėdė gražiai šluotą.

Antrą rytą Jonas vel išėjo, o smakas vaikščioj. Pamatęs šluotą aprėdytą, sako:

— Kam tą aprėdei?

Gulbė:

— Ogi tamstos smertis — nenoriu apleist.

Tada smakas gardžiai nusijuokė iš tokios godonės jo smerčio ir tarė:

— Mano smertį tur mano brolis. Jis gyven ant kitos sąlos. Mano smertis kaip kiaušinis, ir kas jį į mano kaktą sumuštų, tai ir mani užmuštų.

Mergaitė pasakė Jonui. O jis sako:

— Jau aš turiu.

Dabar jiedu tarias, kaip tą smaką užmušt. Gulbė sako:

— Tas smakas yra labai stiprus. Delto gi jis tur savo kambariuos du kubilus *. Vienas yra spėko vandenio, iš kurio kas dieną ger. Kaip jis rytą išeis, aš įėjus apmainysiu spėko vandenį, tu tuokart įėjęs jo atsigersi ir paliksi stiprus.

Kaip susitarė, teip ir padarė: Jonas įėjęs atsigėrė to vandenio, stojos labai stipriu. Delto, įbėgęs į kambarį, visus smako sargus išmušęs ir prė smako įėjo. Rado tą begulint ant devynių suolų susirietusį. Smakas pamatęs stojos, bet Jonas su jo smerčio kiaušiniu kaip duos į kaktą — ir nukrito ant vietos. Akies mirksnyj atsivertus žemė, ir nuskendęs tas dvaras, Jonas su Gulbe tik palikę. O kur tik marių vanduo buvo, stojos sausa žemė ir žmonys bedirbą, ką dirbo pirm dvidešimt metų. Tą karalystę buvo smaks apvertęs, o ta mergaitė buvus karaliaus duktė. Iš džiaugsmo džiaugės visi. Jonas paėmė Gulbę saų už moterį ir gyveno kuo laimingiausiai. Ant vestuvių aš buvau, ką girdėjau, aprašiau.

78. APĖ BAGOČIŲ IR BETURTĮ

Kitąkart gyveno bagočius, kuris savo turto galo nežinojo. Gyveno netoli jo neturtis žmogelis, kuris maitinos iš rankų prakaitu uždirbta duona.

Kartą tas žmogelis pritaiso skiedrų vežimą vežt ant turgaus. Sutink jį važiuojant bagočius ir prašo:

— Parduok man tas skiedras.

— Kiek duosi?

Bagočius:

— Auksiną.

Ir neturtis atiduod. Nuvež į dvarą pas bagočių, išmet skiedras ir prašo piningų. Bagočius pavarto pavartęs sidabrinius — gaila duot:

— Neturiu, prieteli, kitąkart atsilygysme.

Ir neturtis išvažiavo. Antrądien atein beturtis ir vel prašo:

— Atiduok mano auksiną.

Bet bagočius ginas, kad dabar neturįs. Ir maž kas dieną neturtis vaikštinėjo pas bagočių prė piningų, bet tam nėra, nėra. Teip praėjo ir metai. Ir bagočius, matydams, kad atilsio negaus, pasakė slapčiai pačiai ir vaikams, kad jis mirs. Jie pakėlė pagrabą ir, nuvežę į bažnyčią, palaidojo po didžiuoju altorium.

Varguolis, išgirdęs bagočiaus mirtį, nusiminė. Nuėjo į namus prašyt auksino, bet kas ten duos.

— Prašyk,— sako,— jo paties, kad įdavei.

Ir ein vargšas į bažnyčią, pasislep ir paliek ant nakties. Nuein už didžiojo altoriaus, atsidaro sklepo duris, įein, apžiūr ir rand bagočiaus grabą. Apčiupinė[ja] — sustyręs, bet vargšui pasirodė, kad dar jis gyvas. Delto palikęs, išėjo, uždarė sklepo duris ir mislij: ką čia daryt? Tuom tarpu įsilaužė vagys į bažnyčią. Išlaužė visas skarbonkas, dar iš kitur buvo atsinešę piningų — papylė ant aslos ir pradėjo skaityt. Vargšas varvina seilę — rods jam pažiūrėt, ar daug jiem tų piningų. Iškišo galvą pro krantą altoriaus, pažiūrėjo, kaip trauksis atgal — kaip užkliuvo skverns už liktoriaus, ir parvertė. Vagys išgirdo bildesį ir tarės eit ieškot priešo ir užmušt. Vargšas parsigando ir užriko iš visos gerklės:

— Numirėliai, kelkitės, vagys piningus im!

Bagočius, išgirdęs miniant apė piningus, užsimiršo apė savo slėpimąsi, tuoj su koja nuspyrė voką, ir tas, ant žemės krisdams, išdavė didį bildesį. Potam sklepo duris su trenksmu atmetė ir metės į bažnyčią. Vagys, tai išgirdę, pasileidė bėgt ir išbėgo iš bažnyčios. Dabar vargšas su bagočiu pradėjo piningus dalytis. Kad išsidalino po lygią dalį, vargšas prašė bagočiaus auksino. Bet bagočiui vis gailu, ir neduod, o vargšas varinėjas jį po bažnyčią ir prašo auksino.

Vagys, bėgdami iš bažnyčios, pabėgę. Bet jiems gaila tų piningų. Del to išrinkę du vyrus siuntė pažiūrėt į bažnyčią, kas su piningais dedas. Vagiliai drebėdami artinos prė bažnyčios durų. Išgirdo, kad dar auksino viens prašo,— mislij vagys: „O tai daugums numirėlių, [gerai], kad da išbėgom, o būtumėm kliuvę į nagus jiems." Bagočius jau eina ant durų, o vargšas prašo, paskui eidamas, auksino. Panorėjo vagis pamatyt, ar daug tų numirėlių.

Galvą kyšt pro duris — bagočius capt už kepurės. Kepurė dar nauja:

— Na, še už tą auksiną!

Ir gavo vargšas kepurę už auksiną. O vagys pas draugus nubėgo be dvasios. Draugai tyrinė[ja], kas girdėjos, o atbėgę sako:

— Džiaukimės, broliai, kad neužspėjo bažnyčioj. Numirėlių didi daugybė, jog mūsų tie[k] piningų, o jiems nepriteko nė po auksiną. Aš norėjau pro duris pažiūrėt — kepurę atėmė man, ir atsilygino visi.

— Kad teip,— tarė kiti,— tai tik bėkim.

Ir nuūžė visi be pėdsako.

79. [KAREIVIO BRIJAUS ŠTUKA]

Nežinomo gadynė, kada kariūminė tarnaudavo po 25—30 metų *, buvęs tam mieste, kur karalius gyvenęs, toks senas kareivis vardu Brijus. Kuris, atbaigęs savo tarnystą, užsimanė kokią štuką iškirsti. Del to vieną dieną nuėjęs pas karalių prašė pavelyti štuką padaryti. Karalius, neturėdamas tuom tarpu čėso, atsakė, jog eis kareivių apžiūrėti. Brijus išėjo. Tada karalius užlipo ant aukštūnės namų pasižiūrėti, ar kareiviai prisigatavoję ant sulaukimo jo. Bet pamatė, jog vietoj kareivių visi nudegusių medžių stuobriai. Del to, davęs žodį, jog žiūrėjimą kariūminės atided ant rytojaus, sugrįžo į kalitorių.

Ant ryto vel Brijus stojos prėš karalių ir vel prašė pavelijimo štuką parodyti. Karalius, nenorėdamas užsiimti, atsisakė — del kariūminės pažiūros. Kad užlipo ant namo, pamatė vietoj kareivių vienus apicierius. Davė žodį, jog apžiūrą atided ant ryto dienos.

Ant ryto vel Brijus stojos prėš karalių del pavelijimo štukos padirbti. Karalius atsisakė neištesėjimu del pažiūros. Brijus vėl išėjo. Karalius, norėdamas dasižinoti, ar jau prisigataviję, užlipo ant aukštūnės. Bet vietoj kareivių pamatė akminų daugybes. Del to davė žodį, jog žiūrėjimą atided ant ryto dienos.

Ketvirtą dieną vel Brijus stojos prėš karalių del štukos parodymo. Matydamas, jog teip nieko, pavelijo padaryti štuką, kad būt vien štuka. Ir dar klausė:

— Kokią padarysi?

Jis prižadėjo par vieną adyną * įsodyti miežio grūdą, kad užaugs, nukirsti, iškulti, sumalti ir iškepti ragaišį,— vis par tą adyną. Karalius ant to sutiko po smertine korone. Brijus tuoj miežį pasodino ir pakūrė pečių, miežį vazonike aplaistė, ir tas tuoj užaugo. Brijus, paėmęs kardą, nukirto varpą, ir miežis nukrito. Grūdus sutrynė, paėmęs bliūdą, primaišė pilną tešlos, kad pečius nebaigęs kūrentis, paėmęs vandenio stiklinę užliejo. Atėjo žinia pas karalių, jog už dvidešimt vorstų nog to miesto Brijus toj valandoj, kad varpą kirtęs, nukirtęs jenarolui galvą, o valandoj liejimo pečiaus užgesinęs gaisrą tame mieste. Ir valanda baigės — Brijus ir karalius valgė naują šviežų ragaišį. Karalius už tą Brijui suteikė valnastį, ir jis, būdamas liuosas, apsigyveno tam mieste.

Į pusę metų, kada jis apsigyveno, daug ėmę žmonių skaržytis karaliui, jog Brijus baisius niekdarbius dirba: kada žmonys atvažiuoja ing miestą, turgų, jis, eidamas pro šalį, vištom ir kitiem gyvuliam galvas nutrauko, o popiet eidamas vel sugydo, del to žmonim darė didelę blėdį. Kad jis nakvodavo kokioj karčemoj, jo tarnas nupjaudavo galvą, kojas ir išdėstydavo į tris kambarius — rytą keldavos vel cielybė. Žmonim skųstis neliaujant, karalius prisakė ant kitos dienos vienuoliktoj valandoj pusdienio išsidangyti iš miesto ant visados. Jeigu užtruktų norts pusę valandos, tuoj nušauti.

Prisakytoj dienoj sargai laukė prė penkerių vartų, vedančių į miestą, kad Brijus eis ir kada jį šauti. Jau vakaras toj dienoj buvo — vis vienuolikta valanda: atsuk laikrodį, kaip reik, ir vis vienuolikta. Nė vienas nedrįso Brijaus užkabinti ir šauti. O Brijus gėrė ir dainiavo, po miestą zbitkus dirbdams, par tris dienas. Trečioj dienoj vienuoliktoj valandoj išėjo iš miesto su savo tarnu. Kaip ėjo, visų vartų sargai matė jį einant antkart par visas penkias bromas!

Po kaimus vaikščiojo trejus metus ir visokių knikių * padirbo. Ant galo ir paseno. Norėdamas atsijaunint, prisakė savo tarnui, kad jį nukirstų ir, į bačką sukroveęs, užpylęs vandeniu, įkastų į mėšlą ir laikytų devynius mėnesius. Tarnui tai padarius, praslinko aštuoni mėnesiai, ir visi ponai ir žmonys pasigedo Brijaus. Jo tarną vel visi pažino, del to su užsispyrimu klausė, kur jo ponas prapuolė. Tarnas, neturėdamas pilnos kantrybės, išposakavo vis, kas buvo. Kad atkasė mėšlą ir išėmė bačką, atrado visą suaugusį, tik be gyvybės. Teip ir pasibaigė nebeatgimęs mandragalvis Brijus!

80. [AUKSINĖ PAUKŠTYTĖ]

Kitą gadynę gyvenę senis ir senelė, turėję pamiškėj trobelę. Senis kožną dieną eidavo į mišką, lauždavo beržų šakas, iš kurių dirbdavo vantas, parduodavo, už gautus skatikus abu seneliai maitindavos.

Kartą senelis, išėjęs į mišką, pamatė gražią paukštytę ir stebuklingo gražumo,— žibėjo kaipo auksas. Senelis užsinorėjo sugauti paukštytį, bet kaip tik nor nutvert — špurkš ir vel tolesniai. Tęip parsidarbuojo visą dieną. Sutemus ėjo namo. Parėjęs be naštos vantų, kliuvo savo bobai, kuri jį kiek galiant išbarė, jog dieną išsivalkiojo dykas, o čia duonos paskutinis kampelis — ką beėsi!?

Rytą, vel išleisdama į mišką, prisakė paukščių nebgaudyti, bet žiūrėti sau, kuo reik del valgio užsidarbuoti. Kaip tiktai senis į mišką — paukštytis ir vel laksto slabnai apsukui. Senis vel užsinorėjo nutverti. Ir teip par dieną: kaip tik nor nutverti paukštytę — špurkš ir vel nebėr. Pareina senis vakare vel tuščiom — senė ko neplyšo parpykus:

— Duonos nėra, dirbt nebnori — badu aš dvesiu!..

Trečią dieną išleisdama prisakė:

— Jeigu dabar nebdirbsi, tai gausi iš tiesų į kailį: aš del tavęs badu nedvėsiu!

Senis kai tik į mišką — paukštytė ir vel laksto apsukui jį. Norėjo nebgauti, bet neištūrėjo gražumu jos ir vel ėmės gaudyt. Begaudant atėjo vakaras, ir pasisekė nutverti paukštytę. Nutvėrė, bet pilvas jau antra diena tuščias — ką pasakys senė?! Bet iš džiaugsmo nebebijojo senės — parnešė namo. Ir senė, vel pamačius jį tuščią, pradėjo plūsti:

— Ak tu pusgalvi! Paukštelius gaudo, o neėdusiam reik būti trečią dieną!

Ir ko nepradėjo mušti. Pamačius paukštelį, nusiramino. Ant nakties pavožė paukštytę po kepalušu. Ant ryto, atvožę kepalušą, atrado padėtą aukso kiaušinėlį. Tas senelei labai patiko, o jog trečia diena buvo nevalgę, del to kuo greičiausiai nunešė į dvarą pas poną ir pardavė už šimtą grašių, už kurius nusipirko maitnasties. Antrą dieną vel padėjo kiaušinėlį, ir bobutė vis dvare parduodavo po šimtą grašių. Ir teip čielą mėnesį.

Ant galo užsigeidė ponas nupirkti tą paukštelį, nes iš senelės gavo žinoti, kad tur tokį paukštelį, kur ded auksinius kiaušinėlius. Seniukai pasirodaviję pardavė paukštelį už tris šimtus auk-

sinų. Pas poną paukštelis buvo gražiausiam karidory ir lesė* gryną cukrą.

Po nekurio laiko susirgo ponui myliamiausis liokajus. Sirgdamas jis gulėjo tame pačiam karidory, kur buvo paukštelis auksinis. Kartą gulėdams pamatė, jog, paukšteliui lakiojant, kas ten po sparnu blizga. Atsikėlęs iš lovos, pradėjo gaudyti, o nutvėręs po sparneliu atrado litaras: „Kas mano plaučius suvalgys, tas aukso spjaudulais spjaus, kas mano širdį — tas karalium taps, kas kepenėles * suvalgys, tas išgys nog bel kokios ligos." Tas liokajui labai tiko, del to prašė poną, kad papjautų paukščiuką, išvirtų jam, tai jis pagysiąs. Ponui gailėjo paukštelio, o liokajaus dar daugesniai, del to atidavė jam ant valios. Liokajus pasakė tuoj kukoriui, idant išvirtų paukščiuką ir jam kepenas, širdį ir plaučius įneštų į trobą. Jam kad įnešė, liokajus jaknas paėmęs pradėjo valgyti ir išėjo į savo gulyklą. Tuom tarpu įbėgo pono piemeniukai ir, radę valgį, pagriebė vienas plaučius, kitas širdį ir suvalgę išbėgo. Liokajus, įėjęs atgal, nerado širdies nė plaučių. Norts išgijo, bet nebuvo, ko tikėjos.

Tie piemeniukai, ganydami bandą po girią, kartą išgirdo trenksmą ir pamatė raitėlius atjojant. Tie buvo nekurios giminės, vaidijantys del karaliaus. Tie pagriebę piemeniuką parsivedė namo sau par karalių.

Antras spjaudė aukso spjaudulais. Biškį paaugęs, išėjo į svietą pasižiūrėti — piningų buvo kiek reik, aukso spjaudulais spjaudo vaikštinėdamas po svietą. Nuėjo į kokį tai miestą, kuriame karalius gyveno. O jog be galo turtingas ir pačiam jaunume buvo, pagyvenęs tame mieste, susipažino su dukteria karaliaus ir pamilo ją.

Kartą vaikštinėdami išsikalbo apė to turtą ir kaip jis gal spjauti auksu... Jis, parimtas meile del jos, išposakavo vis, kas jam dėjos. Ir kada parėjo į karaliaus palocių, ir apsinakvojo, rytą karalaitė, duodama pusrytį, įdėjo tokių žolių del vėmimo. Kad jis pavalgė, tai pradėjo vemti. Bevemiant išvėmė kartu ir plaučelius auksinius. Karalyčia pasiėmus numazgojo ir suvalgė. Ir ėmė jin spjauti vien aukso spjaudulais. O jį, kaipo beturtį, atstatė nog savės.

Jaunikaitis, būdamas teip nukroptu, nebžinojo, ką daryti, del to išėjo iš to miesto labai nuliūdęs ir vel po žmonis varguliavo, kaip nebebuvo piningų.

Praėjo gal du metai. Kartą, vaikščiodamas po didelį mišką, įėjo vidury miško ir pamatė obelę gražią, o obeliai buvo daug gražesni ir kvepėt kvepėjo. Del to nuskynęs suvalgė — ir išdygo

ragai didžiausiai. Nusigando varguolis: kur beeiti — nepadabnas * į žmogų! Paėjęs dar tolesniai, vel rado nuskurdusią obelę ir obelius mažus, susitraukusius. Tų nusiskynęs vieną obelį, suvalgęs — ir ragai pranykę. Dabar pradžiugęs užsimislijo sau gešeft! Nusiskynęs krepšelį prisidėjo rukšluotų ir gražiųjų keletą, raginių, ir keliavo tiesiai ing sostamiestį. Nuėjęs atsisėdo ant krašto gatvės ties karališku palociu. Tuom tarpu karalyčia, grįždama iš miesto, parsergėjus ką ten prekiojant. Priėjus pamatė obelius didžio gražumo ir kvepėjimo (o jo jau nepažino). Paklausė, kiek mok. Jis užprašė brangiai. Bet jai kas — buvo garsiausia turtingumu ir spjaudulais auksiniais. Kiek prašė, tiek ir užmokėjo už porį, padavė tarnaitei parnešti. Tarnaitė parnešus padėjo ing lovą. Norėdama datirti, ar gardūs, adatą įdūrus palaižė — ir tuoj pajuto ant kaktos mažą ragiuką. Susigėdus pasislėpė. Karalyčia, parėjus nebmatydama tarnaitės, obelius radus suvalgė abu — ir išaugo didžiausiai ragai. No ko neišpasakytai išsigando karalius ir visas jo dvaras drauge.

Jis tuoj už gautus piningus pasirėdė puikiai. Karalius ieškojo sumanančių gydytojų, bet nė vienas negalėjo. Tuo metu jis, nuėjęs į karališką dvarą, pasisakė, jog galįs išgydyti nog ragų. Dvariškiai nuvedė jį pas karalių. Karalius pavedė savo dukrą gydyti.

Tuo metu jaunikaitis paliepė iškūrent pirtį ir nusivedė savo seniaus mylėtinę į pirtį. Dabar, paėmęs gerą makarą, nupėrė puikiai už padarytas skriaudas, potam davė vemiamų žolių, kuri pradėjo vemti ir išvėmė plaučelius paukščiuko. Tu metu jis nusimazgojęs suvalgęs ir vel pradėjęs auksu spjauti. O karalyčiai davė suvalgyti mažųjų obeliukų, no kurių tuoj ragai pranyko. Ir atidavė sveiką karaliui. Karalaitė iš naujo jį pamylėjo, o karalius, būdamas senu, pavedė savo karalystę, kur jis apsivedė su karalaite. Gyveno laimingai ir buvo vienas iš turtingiausių, nes auksu spjaudavo.

81. SENOBINĖ PASAKA APĖ LAIMES

Kitą kartą vienas žmogus gyvendamas neturėjo laimės — visur, kur jis tarnavo, visur užtikdavo aną nelaimė. Matydamas kitus turiančius laimę, užsimanė ir jis atieškoti. Teip jis ir išėjo į svietą sau laimės ieškoti.

Vaikščiodamas kelias dienas, priėjo mišką. Eidamas par mišką, pamatė trobelę. Įėjęs nieko nerado, o būdamas pavargęs, už-

lipo ant pečiaus pailsėti. Vidury nakties įėjo kelios labai gražiai apsidariusios moteriškės, šukavos savo geltonus kaip auksas žibančius plaukus *. Po valandos už lango atsiliepė balsas:

— Laimės laimės, šimts mirė, šimts gimė.

Laimės tarė:

— Katrie mirė — gyvenimas atilsio, katrie gimė — laimė.

Po valandos įėjo kitos kelios moteriškos, pirmosios išėjo iš stubelės. Dabar įėjusios buvo negražios, nuplyšusios ir atsigulo į lovas. Už valandos vel už lango:

— Laime laime, šimts mirė, šimts gimė.

— Katrie mirė — nelaimingi, katrie gimė, tie vargingi.

Vaikinas, ant pečiaus būdamas, viską girdėjo, del to numanė: ir jam tos nuspėjo nelaimę. Del to, kuo veikiausiai nog pečiaus nulipęs, užriko:

— Tai ir man jūs teip lėmėt ant nelaimės! Tai norts dabar atmainykit savo lėmimą. O jei ne, tai tuoj jum užmušiu!

Laimės tarė:

— Tau mes nebgalim atmainyti lioso. Bet ant tavo vargų atsiveizėjusios,— pačią gausi laimingą gimusią, po turtingom laimėm!

Vaikinas, padėkavojęs laimėm už tokį gerą, išėjo. Parėjus namon, neilgai buvus, ateina piršlys, kuris jį perša už vienturtės ūkinyko dukters. Kada jis apsipačiavo ir buvo šeimininku lauke, kada sėdavo javus, visados ant pačios laimės — ir javai derėdavo ko geriausiai. Pati vieną kartą tarė:

— Kam sėji vis ant mano — sėk ir ant savo.

Šis par apsėtos dirvos kertę parbrido ir tą kertę ant savo laimės augt paliko. O kada javai užaugo, užbristoji dirvos kertelė visiškai buvo nuspelgus — iš ten nė kokio pelno negalėjo išeiti.

Dėl to nog to karto visados viską ant pačios laimės — ir būdavo kuo geriausiai, ir jis gyveno turtingai.

82. [VAIKINAS ERZINA LAUMES]

Laumės, kaip pasakoja, gyvenusios miškuos, didžiuose tankumynuose. Būdavę koželkos, kur laumės plaudavo drapanas ir pačios mazgodavos. Lietuviai, mūsų probočiai, didžiai laumių bijodavę, nes jos mokėdavusios užvarduoti, nulemti ir teip toliau. Jeigu pirtis kūrydavo lietuviai, kada visi išeidavę, ateidavusios laumės ir perdavosios.

Naktim teipgi lietuviai bijodavę laumių. Jeigu vieną atrasdavo, nugaluodavo, nukutydavo, sugnaibydavo. O jei ne, tai padėdavusios nudirbti darbą ligi pusnakties; jeigu pritrūkdavo, tai nugaluodavo tą ypatą.

Vieną kartą subatos vakarą, kada visi išsipėrė, suėjo laumės pertis. Vienas vaikinas, norėdamas panarvoti, nuėjo į priepirtį ir susiperdė *. Laumės pradėjo vytis. Vydamos vien šaukė:

— Stipin-duri, stipin-duri...

Vaikinas, norėdamas greičiau trobą pasiekti, šoko par tvorą. Už tvoros buvo ekėčios. Ant ekėčių vaikinas ir nusidūrė. Laumės vel sugrįžo į pirtį.

83. [SUGAUTA LAUMĖ]

Kitąsyk buvo toks atsitikimas. Kokio ten ūkinyko berniukas išjojo arklių ganyti. Išsigirdo gražiai dainuojanties dainas ir pamatė būrelį laumių ateinant. Nusigando vargšas: kur bėgt, kad jau pamatė jį? Girdėjo, kad jo senuolis šnekėdavo, kad reik apsigriežt su raktu apė savi, o nieks neprieis. Berniuks teip ir padarė: paėmė geležinį raktą ir apgriežė apė savi didį ratą, pats atsistojo vidury rato. Kada laumės atėjo, vidurio rato negalėjo prieiti — nedrįso paržengti rubežių, su raktu užbrėžtą.

Laumės buvusios gražios jaunos merginos. Jos visaip berniuką viliojo pas savi, norėdamos pagriebti. Viena laumė truputį paržengė užbrėžtą rubežių — berniukas capt tą ir įtraukė į vidurį. Laumės prašyti savo draugelkos, bet berniukas nebpaleidė. O kada laumės liūdnos atsitolino, berniukas, eidamas namo, užsodino ant arklio, įdėjęs į gelžinius, ir parjodino namo. Namiškiai laumelei nukirpo čiuprą, nupjaustė nagus ir prirakino gelžiniais prė girnų kamaraitė. Laumė, girnas sukdama, maitinos vandenio garu, daugiau nieko nevalgė.

Kamaraitė buvo langelis. Laumės, subato eidamos į pirtį, kalbėdavos su draugelka.

84. [LAUMĖS VERPIA NAŠLAITEI]

Viena močeka parsekiojo savo podukrą: liepdavo suverpti daugel ant dienos, o kad nesuverpdavo, turėdavo par naktį verpti.

Kartą subatos naktį, ligi vienuoliktos valandos vakaro verpdama, išgirdo bildesį prė durų. Atidarė duris, o didis būrys lau-

mių suėjo į vidų, su jom drauge ir apsisnarglėjus viena laumė. Kitos laumės liepė snarglinę pabučiuoti — prižadėjo visą verpalą suverpti. Ši — ką daryti — pabučiavo snarglinę. Čiupt laumės verpalus paėmė, ir par adyną viską buvo suverpusios. O motiną nubūrė ant paralyžiaus.

85. [PIKTA MOČEKA]

Gyvenęs žmogelis. Turėjęs vieną dukrelę. Kad pati mirus, apsivedęs su kita moteria, kuri kaip įmanydama kankino podukrą, nes vyras ant to nežiūrėjo. Kada susilaukė keleto vaikų, su savo vaikais apleidė podukrą. Par naktis verpdavo ir kentėdavo daug nog močekos.

Vieną sykį vaikai išnešė špuolę ir įmetė į šulnį. Močeka užpuolė ant nekaltos podukros, mušdama prisakė išimti iš šulnio špuolę *. Ši, matydama galo nėsant, įšoko į šulnį prė špuolės. Vanduo prasiskyrė, ir atsirado našlaitė kitam sviete.

Ten išvydo eidama pečių besikūrenant, kuris, išvydęs našlaitę, prašė, kad pakurstyt. Ši ir pakurstė. Eidama toliaus, rado besiganant karvę. Ta, pamačius našlaitę, prašė, kad išmilžtų. Ir išmilžo. Toliaus eidama, pamatė obelę. Obelė pamačius prašė, kad aplaistytų. Ši aplaistė. Toliaus eidama, užėjo trobelę, kurioj buvo žmona. Senelė prašė paduoti gerti. Ji padavė. Senelė dabar liepė grįžti atgal ir pasimti iš jos kambarėlio, ką vien nor. Našlaitė, įėjus į kambarėlį, visokių gėrybių rado, bet pasimt pasėmė naują auksinę špuolę ir ryšelį prastų daiktelių.

Grįždama atgal, rado obelę, kurią laistė. Obeliai kvepėjo išaugę gražūs. Našlaitė prisiartino prė obelės. Obelės šakos su visais obeliais nuslenkė teip žemai, jog mergaitė galėjo be vargo nusiskinti ir valgyt. Toliaus grįždama atrado karvę, pritvinkusią pieno. Norėdama gerti, pasimilžo ir atsigėrė gardaus pieno. Tolesniai grįždama priėjo pečių, pilną pyragų. Atsidengė dangtį ir išsiėmė pyragą del pavalgymo, nes buvo praalkus. Tolesniai priėjo šulnį. O kad parlindo vandenį, ir atsirado ant prigimtos žemės, sugrįžo į trobą antro dieno.

Močeka užsipuolė su klausimais, kame buvo, kur teip ilgai užtruko. Jin viską išpasakojo, kas atsitiko.

Močeka užsigeidė savo išlepintą mergikščią irgi teip pat padaryti laimingą, nes podukros ryšelyje rado — gražiausiai drabužiai silkų ir aukso, visokių gėrybių! Del to, savo dukterį apibarus,

mažiemsiem liepė išnešus špuolę įmesti į šulnį. Potam spyrė dukterį ieškoti špuolės.

Mergikščia įsileidė į šulnį ir už vandenio atrado teipgi naują svietą. Eidama priėjo pečių besikūrenant. Pečius, pamatęs ateinant, prašė, kad pakurstyt, bet ši atsakė:

— Aš eisiu čia tampytis su malkom...— ir nuėjo tolesniai.

Rado karvę. Karvė prašė išmilžti, bet ši:

— Aš čia lankstysiuos, ir gan...

Eidama tolesniai, rado apdžiūvusią obelę. Obelė prašė aplaistyti, bet ši nuėjo tolyn. Ir užėjo trobelę, kurioje rado seniukę. Įėjo ant nakvynės. Senelė prašė gerti, bet ši atsakė:

— Aš prisibaigus kelionėje — eisiu tau ieškoti vandenio...

Ant ryto išeinant, seniukė tarė, kad įeik į kambarį ir pasimk, kas tink, ir keliauk namo. Mergicė pasiėmė iš kamaraitės daugybes aukso, audeklų. Prisitaisius naštą, vos parkeliavo ligi obelės, ir teip nuslabnėjo nevalgius. Bet pamatė gražius kvepiančius obelius. Kad prėjo skinti, šakos pasikėlė į aukštą, jog negalėjo prieiti nusiskinti. Kad norėjo tolesniai nešti naštą, bet apsilpus nebgalėjo. Parskyrus par pusę naštos, keliavo toliau ir priėjo karvę, pieno pritvinkusią. Kad norėjo pamilžti pieno, bet karvė nedavės, ir turėjo keliauti tuščia. Bet nevalgius visiškai silpna, negalėjo panešti naštos, del to vel skyrė par pusę. Atkeliavo ligi pečiaus — pečius pyragais kvepia. Bet išimti negalia. O kad lindo par nevalią, labai apsvilo ir vos gyva, be dalios atsidūrė ligi šulnio. Įlindo, bet išlipti negalėjo. Ir močia, seniai laukus, ištraukė dukrą juodą, pusgyvę. Iš to labai nusiminė.

O podukra išsivartojo už turtingo ūkininko ir gyveno laimingai.

86. [PAPARTIES ŽIEDAS]

Švento Jono vilijo eidavo ieškoti paparties žiedo. Reikdavo paimti žvakę, dvi paklodes ir šermukšninę, nueiti į mišką, vieną paklodę pasikloti, su kita pačiam užsidengti, su šermukšnine apsigriežti ratą, kad nieks neprieitų.

Vieną kartą berniukas užsimanė rasti paparties žiedą, nes turiantis žiedą žinodavęs viso svieto mandrybę. Pasiėmęs drobules, žvakę, šermukšninę ir knygą, nuėjęs į mišką, apsibrėžė su šermukšnine, pasiklojo drobę, užsidegė žvakę ir pradėjo skaityti knygą. Apė pusnaktį kad pradėjo skambėti, šnypšti, jog berniukui net plaukai pasistatė ant galvos. Norėtų bėgt — bijo, reik

kentėt, o žiūrėt negalima, nes gal palikt nebyliu. Berniukas skaitė knygą be žiūrėjimo, o šmėklos sylijos pariškadyti, kad pasižiūrėtų: tai šnypštė, tai kaip žmonys šnekėjos. Bet berniukas ištūrėjo. Po pusnakties gaidžiai užgiedojo, ir baidyklės pranyko. Bet berniukas vis sėdėjo ir skaitė knygą. Diena praaušo, prieš saulės tekėjimą sušniokštė vėjas, ir nuskambėjo ant drobulės pilkas žiedelis. Berniukas pasėmė ir, atbielijęs rankos skūrą, įdėjo žiedą, užrišo ranką. Kaip užgijo, stojos žinovu visko ant svieto.

87. [LAIMĖS IEŠKOTOJAI]

Apsivedęs vienas bernas, ir abu su pačia užsimanė ieškoti laimės. Del to švento Jono naktį irgi teip pat kaip berniukas pasėmė paklodes, žvakę ir t. t. Kada atsisėdo ir pribėgo žvėrių, ėmė visaip cypti, jog tie parsigandę pradėjo bėgti ir atsižiūrėjo į šmėklas. Del to stojos abu nebyliais, jog, parbėgę namo, negalėjo šnekėti nė kitiem pasakyti, ką matę. Tokie laimės vaisiai.

88. BURTELIAI

1. Kad yra koki liga, ypatingai sausligė, tai reikia kanečnai vožytis *, ir liga paliekanti ant vogų. O jeigu sveikas žmogus sverias, tai ženklas blogas. Nes kožnas pasvėrimas lengvina ir džiovina.

2. Kad nusigąsti, tai reikia, no ko nusigandai, iš to — ar tai šunies, ar žmogaus, ar kitokio galvijo — išsipešti žiupsnį plaukų ir pasmilkyti, ir išgąstis nieko nekenkia.

3. Kad sunkumas ant širdies, tai reikia, atsikosėjus iš gilumos plaučių, skreplių inspjauti į stiklinę * ir išnešti ant kryžkelės ir išlieti (skleinyčio kad būtų vandenio), ir kosulys, sunkumas pražūvąs.

4. Ligonis gulėdamas jeigu toli nuspjauna — ženklas ar tolimo smerčio, arba išgijimo.

5. Užvarduoti šunį. Poperio trikantį šmotelį apvelti su taukais ir užduoti šunei, no ko šuva pablūstąs.

6. Su drignių žiedais galią apduoti žmogų, su kokiu valgomu daiktu, dar reikią pasakyti, kokį jam darbą atlikti: ar ten kur nubėgti, a[r] šiaip, ar teip — vis atpildąs.

7. Jeigu koks skaudulys kur iškyla ant kokios kūno dalies, reikia brėžti su adata apsukui skaudulį ir kalbėti: „Mečs, a mečs,

toliau nebeplėskis",— ir teip antryti tris kartus, ir skaudulys išnykstąs.

8. Navikaulis kad iškyla, reikia nueiti ant kapų ir paimti kaulą numirėlio ir trinti navikaulį, kuris irgi išnykstąs.

9. Eitvarą kad matai einant, reikia parodyti nuogą subinę, bet ant greitųjų, kad nespėtų apipilti utėlėm ar nudegyti. Kad jis škadyti nespės, nubers tada dalį savo naštos: grūdų ar piningų.

89. SENOVĖS POTERIŲ PALAIKŲ TRUPUTYTIS

Bėgo ežia pasikuprinęs par žalias lankas pro girią, pagiriu ant kapelių, iš ten po maldos parbėgo namo.

90. [TRYS BROLIAI]

Kitą gadynę vienas tėvas turėjęs tris sūnus. Du vyriausiejai neapkentė jauniausio, Jono. Kada tėvas mirė, ir atskyrė Jonui dalį. Broliai išvadino Joną į girią. Jonas įsidėjo valgymo. Pirmąją dieną kelionės broliai paėmė Jono valgį ir suvalgė, o tolesniai kad keliavo, broliai Jonui nebdavė valgymo. O kada labai pralko, tai už karto pavalgymą išlupo vieną akį. Tolesnioj kelionė, kada tie sėdos prė valgio, Jonas brolių prašė vel valgymo. Tie už davimą valgymo išlupo antrą akį ir paliko jį ant girios. Jonas, palikęs vienas, nematydamas kur beeiti, nuėjo par girią. Užėjo tiltą ir apsinakvojo patiltė.

O par tą girią ėjo vieškelis, kryžkelė sueidavo ant to tilto. Naktį atbėgdavo trys velniukai ir rokuodavos. Kada Jonas nakvojo po tiltu, vidurnaktį susibėgo ponaičiai, ir prasidėjo šneka. Pirmas velniukas tarė:

— Ką judu blogo padarėt? O aš sugundinau tris brolius, kurie jaunesniam išlupo akis.

Antras:

— O aš vienam dideliam miestui užtvenkiau upę — dabar badaujas vandenių.

Trečias:

— O aš vieno karalystė karaliui vienaitinę dukterį susargdinau.

Visi kartu:

— O kaip dabar galėtų tuos daiktus atgauti?

Pirmas:

— Kad tas brolis išluptom akim nueitų toj girio prė šaltinio ir apsiplautų akis, ir atgautų regėjimą.

Antras:

— Kad tas miestas žinotų, girioj kur yra volas *, sukinkytų dvylika arklių vienodo plauko, užkinkytų į tą volą — ir tuoj atsidarytų upė.

Trečias:

— Kad gydytojai ir šiaip kas žinotų, kad po karalyčios lova po grindų yra rupūžė didumo kepurės, užmuštų ir pasmilkytų ligonį — taptų visiškai sveika.

Po tos šnekos atsisveikinę išsiskirstė katras sau.

Jonas, gulėdamas po tilto, girdėjo visą jų kalbą. Del to, išlindęs iš patiltės, atieškojo šaltinį ir apsiplovė akis — ir tuoj atsirado akys ir regėjimas.

Užsimanė ir tolesnę komediją varyti. Nuėjęs ing miestą, atrado tokį badą, jog stikliņėm vanduo parduodamas. Sušaukė viso miesto diduominę ir prižadėjo išgelbėti nog bado. Sulygo keletą tūkstančių sidabrinių užmokesnio. Liepė dvylika arklių vieniokios spalvos pririnkti ir su daugel žmonių nuvažiavo in tą mišką, kuriame rado volą. Ant karto surišo viržius ir sykiu visus arklius suvarė — ir didžiausį volą atitvenkė, ir išplūdo gausybės vandenio. Potam Joną, pasodinę į karietą, parvežė ing miestą ir davė tiek piningų, kiek jis norėjo.

Iš to miesto jis vyko dasiklausęs ing tą karalystę, kur sirgo karalyčia. Ten į miestą įvažiavęs, apsigarsino kaipo gudriausias gydytojis. Žmonys davė žodį karaliui, kuris liepė atvesti ateivį. O atvestą klausė:

— Ar tu prižadi išgydyti?

Jonas prižadėjo. Karalius po sunkiausiu dekratu uždavė tą išpildymą atlikti, nes nemislino, kad toks menkas žmogutis išgydytų, nes jam buvo visokių, įvairių gydytojų.

Jonas užsiėmė gydymu. Liepė karaliaus tarnams atplėšti grindas, o kad atplėšė, rado rupūžę * didžiausią, net parsigando. Jonas liepė rupūžę užmušti. Kad užmušo, pasmilkė karalyčią, ir ta antrą dieną jau tapo visiškai sveika. Džiaugsmas buvo neišsakytas, ir karalius apdovanojo Joną kuo gausingiausiai. Bet kad jo duktė nesibaidė, bet pamylėjo Joną, atidavė visą karalystę, ir stojos Jonas karaliu.

Po nekurio laiko išsigirdo broliai apė Joną, kurį tarėjo seniai mirusį, ir visus jo darbus, ir kaip jis...— viską žinojo. Susimislijo ir jie tapti laimingais. Del to išsilupo kits kitam akis ir palindo po tiltu, kur kitados Jonas.

Naktį, kada susibėgo velniukai ir vienas norėjo pradėti apsakinėti savo darbus, kitas tarė:

— Gal vel klausos kas po tiltu ir vel gaus žinoti mūsų darbus.

Leidės į patiltę ir atrado šiuodu. Paėmė sudraskė ant šmotų. Ir teip pabaigė savo dienas šykštūnai broliai.

91. [VOKIETUKAS ANT PIRTIES]

Kitą kartą į Trumpaičių kaimą (Joniškės parapijos) ateidavęs velnias paveiksle vokietuko. Kaip tiktai saulė nusileisdavo, apė dešimtą adyną nakties, tiktai tvoros sutrat ir šunys papratę tuoj loti,— viso sodžiaus šunys nusigindavo vokietį. Tas tuoj ant pirties, kojom barškydavo į sieną, o šunys par naktį alu... alu... Apė pirmą adyną, kad gaidžiai pragysdavo, vokietys — no pirties ir bėgdavo sau. Šunys nusigindavo į pusę lauko. Teip jis ir terliodavęs kožną subatos naktį. Apė metus jis parsijodė.

Atsirado koks ten drąsuolis, kuris pamislino vokietėlį paginti. Del to paėmęs puodą, grabnyčių žvakę, šermukšninę lazdą, užsilipo ant pirties, uždegė žvakę, pavožė po puodu ir atsisėdęs laukė svečio.

Apė pusnaktį sutratėjo tvoros, ir šunys atsiginė vokietį į priepirtę. Vokietys vienu šuoliu užlipo ant pirties. Atsisėdęs kojom barškino į sieną, o šunys, apė pirtį sustoję, galus darėsi ir lojo. Berniukas ūmai atvožė puodą, žvakė apšvietė vokietėlį. Berniukas šermukšnine pagrūdo — vokietėlis nukrito no pirties, o šunys apstojo vokietį draskyti. O potam kad bėgo — net adveriją išnešė, ir šunys nusivijo į vidlaukes.

Ant ryto kad nuėjo pažiūrėti — rado kaip smalos bačką paverstą priepirtė. Juokų po sodžių buvo apė vokietį be galo.

Vokietys, žinodams, labai nekentė tokių juokų, del to užsimanė vaikesui atmonyti. Kartą, kada šis, aręs dirvose, pasileidė jaučius prė pusryčio, kad reikė vėl kinkytis arti, neberado niekur savo galvijų. Išieškojo dvi dienas, gavo ir plėgų už neganymą. Kada, eidams pro kūlyną, pamatė žmogų, bedirbantį vyžas, priėjęs paklausė apė jaučius. Šis parodė už kūlyno. Dar berniukas paklausė:

— Ką čia dirbi?

Šis atsakė:

— Vyžas — Trumpaičių šunys sudraskė čebatus.

Berniukas jaučius atrado. Numanė vokiečio atmonijimą.

92. [BURTAI]

1. Karvėm pieną atimti: reikia savo marškinių pažasčių vietas išpjauti ir sudegyti, tuos pelenus karvėm atiduoti — tom karvėm, iš kurių pieną nori atimti, potam pamilžti tos karvės pieną ir atiduoti savo karvei.

2. Jeigu, duoną iškepus, parsprogst kryžiškai minkštimas — ženklas, jog neatbūtinai kam iš tų namų reikės eiti į kapus.

3. Kad patale * miegodamas atlieki savo reikalą *, tai reikia pirmajam nueiti į bažnyčią ir sakyti: „Ir aš mižius atėjau." Dar reik sakyti: „Tegul bus pagarbintas Jezus Kristus, ir aš mižius atėjau",— ir eiti niekadėju toliau į bažnyčią. No to apsistojąs myžti par miegą.

4. Mergaitės laimės ieškodavusios pindamos iš visokių žiedelių vainiką naktį švento Jono, atsėdusios daržely,— laimė ant greito ištekėjimo už vyro.

5. Raganos švento Jono naktį vaikščioja po laukus ir barsto tokias žoles, kur karvėm pieną atim. Slankioja dargi ir po namus. Bet jog gerai privalgiusios, privem kartais kokiam pašaly. Reikia tuos vemalus, su lopeta sukasus, po degančio pečiaus pamesti. Kaip sudeg, praded raganos širdį degint. Del to ta ragana tur kokį norts daiktą gauti iš tų namų, o ypatingai iš valgomų. O jeigu neduodi, tai širdį sudegin, ir miršt ragana.

6. Jeigu ant arklio jojančiam ima rodytis baidyklė, o jos pamatyti negali, reikia arklio ausis kryžiškai sudėti, par ausis žiūrėti — ir pamatysi velnį savo paveiksle.

7. Kad pavasarį varlės ima kurkti *, reik varlę paimti (ale porinę), nunešti į skruzdyną, įsprausti į uzboną ir padėti skruzdyne, o potam apė pusnaktį eiti parsinešti.

Kada varlės bebus tik kaulai, tai reikia tuose kauleliuos ieškoti tokį kaulelį kaip kobinėlį, tai bus laimės kaulelis. Ką norėsi, kad tavi mylėtų, su tuo kobinėliu patrauksi (tik reikia prikabyti prė nuogo kūno, kaipo kaklo, rankų) — ir ta ypata teip ims mylėti be galo. Kada tos meilės nebenorėsi, vėl pastumsi su kobinėliu, ir nebmylės.

8. Kad nori [turėti] strielbą laimingą, prėš šventą Joną, kol gegužė neužkukuoj, radęs gyvatę įprovyk į strielbą ir iššauk. O no to karto strielba būsianti kuo geriausia.

9. Norėdami prisivilioti senovė žmonys pūkį *, parašydavę raščiuką, padėdavę ant stogo su paženklinimu, kur ir ką nešt. Ir pūkis pradėdavęs nešti.

93. [SUPYKINTI AITVARAI]

Kad koks ten gaspadorius turėjęs eitvarą*, tas nešdavęs sviestą ir avižas. Buvę du tie pūkiai. Jiem reikdavo kas rytą virti pikliavotų kleckų su sviestu. Nešdavo ir padėdavo ant klėties *.

Apė tą gavo žinoti bernas to gaspadoriaus. Vieną kartą išėjęs vakare užlipo ant klėties ir rado kleckus. Šis tuoj kleckus išėdęs, o vieto kleckų prišpetnijęs išmetom savo.

Kada prėš dieną pūkiai parbėgo, avižas išvėmė į aruodą — patys ant klėties prė pusryčio. Bernas buvęs pasislėpęs, matęs pūkius paveiksle gaidžių juodų žvilgančių. Tie, sustoję prė torielkų, pakaštavoję — pradėjo stridėtis *. Viens rokuoj:

— Kinker klečki...

Antras:

— Kežio šūds...

Bernas neiškentė nesijuokęs. Tie išgirdę iš klėties išlėkė, užlėkė ant stogo, suplusnojo,— ir užsidegė visos trobos. Bernas vos išbėgo laukan. Teip sudegė, kad nebliko nė tvoros mieto *.

* * *

94. [LAUMĖS IR KŪDIKIS]

Kitąkart vienam kaime gyveno našlė. Turėjo vienutinį sūnelį apė vienus metus amžiaus. Kartą, grėbdama šieną, užmiršo savo kūdikį pagal kupstą užmigusį. Vėlai pargrįžusi namo, atsiminė savo kūdikį ir norėjo eiti, bet bijojo tamsio nakty laumių, kad nenugaluotų. Vienok gailėdama, išėjus į pakluonę, klausėse. Ir išgirdo lyliavimą laumių. Nusigando nabagė. Bet kur bėgt?.. Gražiai girdžiasi, kad laumės liūliuoja:

— Učia liūlia, čiučia liūlia, uičia uičia, mažuolėlis, uičia uičia, varguolėlis... šilkuose suvystytas, lopšelyj guldytas...

Rytą, dienai auštant, žmona skubinos pas kūdikį, nes laumių nebgirdėtis — ji nebebijojo. Nuėjus rado kūdikį suvystytą šilkuose. Lopšys iš liepos žievių, vidus minkščiausiai ištaisytas, šilkais išklotas. Kūdikis spakainiai miegta. Džiaugdamos žmona parsinešė kūdikį ir visas gėrybes, kokias rado.

Apė jos laimę pasklido garsas po visą kaimą.

Turtinga kaimynka dantimis griežė, kad tau, tokiai biednai, toki laimė, o kas gi su mano vaiku? Ir didesnis — gražiau parėdytų. Ir antrą dieną nunešė savo kūdikį, pas šieno kupstą paguldė ir, nuduodama užmiršimą, parėjo namo.

Naktį išėjo klausytis. Girdžia, kad laumės lyliuoja:

— Čiučia liūlia, mažuolėlis, čiučia liūlia, tyčiuolėlis, su žarnelėm suvystytas, su žolelėm apkaišytas...— Ir balsas laumės nebuvo linksmus, bet rūstus. Džiaugėsi kaimynka, kad ir jos kūdikiui bus gal didesnė laimė.

Rytą, dienai išaušus, dūmė linksma kaimynka pas savo kūdikį. Bet ne teip buvo. Atrado liepos žievių lopšelyj kūdikį sugnaibytą, žarnelėms apdraikytą. Ir iš pavydo parsinešė žmona nuliūdusi nugalabyto vaiko lavoną...

95. [KAS LEMTA, IŠSIPILDO]

Gyvenę menkoj trobelė vyras ir jo moteris. Vieną vakarą išėjus jo pati į kiemiuką žiūria, kad jų daržely kažkas sužibėjo kaip ugnis. Atsiminė moteriškė, kad piningai dega. Įėjus tarė savo vyrui:

— A žinai ką, aš mačiau mūsų darže piningus degant. Verta juos iškasti — būt mudviem laimė.

Vyras:

— Ką čia kasti: kad bus laimės lemti, patys ateis.

Ūlyčio eidamas vienas kaimietis išgirdo ir užsimislino iškasti piningus. Pasėmė kitą draugą ir pradėjo kasti. Iškasė nunykusį, apipuvusį šunį. Supykę už apgavimą, paėmė už uodegos — no ūlyčios langas atdaras buvo — ir įmetė į trobelę šunį sakydami:

— Še tavo laimė... — ir nuėjo.

Šuva kaip krito ant aslos, ir suskambėjo. Ogi piningų ciela krūva!

Ir nuo to karto paliko turtingi. Ir tas žmogus visados pasakodavo, kad neieškok laimės — pati ateis, kad būsi jos pažadėtas.

96. KAS GOPTŪRE? ROŽĖ

Vieną kartą subatos vakarą susirinkę vaikinai ir daugiau žmonių užsiėmę spėjimu mįslių. Apė adyną vienuoliktą nakties už lango balsas:

— Kas goptūre?

Visi nusigando. Lopšelyj gulėjęs kūdikis pusės metų amžiaus — tas atsiliepė:

— Rožė.

Už lango balsas:

— Tai jūsų laimė, kad ta nekalta dūšia atspėjo.

97. [LAIMĖTA KARALAITĖ]

Myls mylą mylėjo, tas viens du, tiedu du — dvylika, iš linksmybės ugnis stojos, nematantį nušovė, negimusį suvalgė.

Šita ilga [mįslė] eina po tokia pasaka.

Kitoj gadynėj vienam karaliui buvo duktė labai mandri, jog nieks negalėjo jos parkalbėti. Karalius užsimislino išleisti ją už vyro, bet už tokio, kaip ir jin, mandraus. O jeigu katras neparrokuos jos, nustos savo galvos. Ir nė vienas jaunikaitis, noriant mandrus, kad ir daugybę mokėdavo mįslių, bet jos neparšnekėdavo ir nustodavo gyvybės — nukirsdavo galvą.

Vienas jaunikaitis, gyvendamas su savo močeka, užsimislino joti pas karalaitę — gal jo neparrokuos. Močeka nenorėjo jo leisti, idant ne jos tikras vaikas: kartais kad nebūtų laimė. Bet jis panevalia balnojos žirgą. Tada močeka susimislino aną nunuodyti. Kada tas arklį atsivedė prė durų, pašaukė aną į vidų ir padėjo stiklinę arbatos. Jis, numanydamas, kad gal būt negerai su ta arbata, sugirdė savo šuniukui — tas ir nustipo tuoj. Atlėkė varnai du ir pradėjo šuniuką lesti. Palėkę varnai ant dirvų nustipo. Tuos varnus rado vagys, kurių buvo dvylika. O jog praalkę buvo, užėmė, sukūrę ugnį, kepti. O kada suvalgė, ir tie visi išvirto. O jis, ant savo sartoko jodams, matydamas, kas su kitais dedas, iš džiaugsmo, jog jis gyvas, šovė į kūlyną. Už kūlyno buvo stirna, ir liko nušauta. Kada jis stirną išskriodė, atrado viduriuose stirniuką negimusį. Susikūręs ugnį, išsikepė ir suvalgė.

Pavalgęs nujojo pas karalyčią. O kada jis tarp kitų klausimų uždavė įspėti jo mįslę: „Myls mylą mylėjo, tas viens du, tiedu du — dvylika, iš linksmybės ugnis stojos, nematantį nušovė, negimusį suvalgė", — karalyčia gana spėjo, bet niekaip neatspėjo. Tada karalius dalaikė savo žodį, ir jis apsivedė su jo dukra. Tėvas žentui atidavė karalystę, ir jis gyveno laimingai.

98. [SIUVĖJAS IR GILTINĖ]

Kitą kartą buvo pas žmonis * paprotys toks: jeigu kuriam bedėviant praplyšdavo čebatai, tai tą gyvą kavodavo — iškasdavo duobę, tą žmogų įdėdavo į grabą ir užkaldavo antvožą, kad neišbėgtų, ir padėdavo ant duobės. Rytą nuėję rasdavo nebegyvą ir pakavodavo.

Teip vieną kartą pasitropijo, vienam kriaučiui * praplyšo čebatai, ir buvo suimtas ir į grabą įdėtas. Vienog jis, kaipo meistras, nenorėjo dykas nė grabe būti, prašė, kad jam įdėtų žirkles. Žmonys ir įdėjo, antvožą užkalė, nuvežė ant kapų ir padėjo ant duobės krašto.

Užėjo naktis. Jau apė vienuoliktą valandą nakties pradėjo vėsulas suktis apė kapus, ir kriaučius išgirdo skambėjimą lenciūgų artinantis prė duobės. Nusigando, bet ką daryt? Sušniokštė prė grabo ir kaip su liežiuviu lyžtelėjo par voką * — ir tuoj kiaura pasidarė. Potam įkišo savo liežiuvį, bet kriaučius ūmai su žirklėm čirkš ir nukirpo liežiuvio galą. Kad pagavo vėsulas suktis kuo didžiausiai — ko tiktai jo neįvertė į duobę, ir nuskambėjo par girias. Pro tą kiaurynę kriaučius išlindęs pardūmė namo, bet niekam nerodės.

Ant ryto susirinko žmonys ir pagal savo papratimą, nebžiūrėdami į grabą, palaidojo tuščią.

Kriaučius, pas savo pačią būdamas, niekur nebrodės trejus metus. Paskui gavo išsigirsti. Ėmė jo klausinėti, kaip ten buvo, kad jis išėjo. O kada jis apsakė savo nakties atsitikimą, visi didžiai nusistebėjos, jog jie ligi šiolei tokie tamsūs buvo. Ir nog to karto liovės teip laidoję.

99. LAUMĖS RYKŠTĖ

Laumės turėdavusios gelžinius nagus. Su tais nagais užplakdavusios žmonis. Del to ir po šiai dienai alksnių krūmuose suaugusias kernas vadina — laumės rykštės.

100. [SKRENDANTIS AITVARAS]

Eitvarai buvę! Dar ir aš, būdamas mažas, mačiau eitvarą nešantį ką. Galva buvo raudona, šviesi kaip mėnuo, uodega pilka, kaip driežo tokios mados, ilgumas — uolaksčio.

101. TRUMPA PASAKA

Kitą kartą subatos vakarą, kada susirinko į biedno gaspadoriaus trobą daugel bernų, kartom grajydami pradėjo strydėtis * apė baimes ir pradėjo derėtis *, kas atneš iš pirties no krosnies akminą. O buvo apė vienuoliktą nakties. Nė vienas neatsivoži[ja]. To gaspadoriaus bernas, papratęs savo pašaly — nebijojo ir nuėjo. Duris pirties atidarė, paėmė akmenį, bet capt jam už rankos. (Jo vardas Jonas.) Balsas iš krosnies:

— Jonai, prižadėk mani paimti.

Jonas nusigandęs stovėjo. O kada paantrino klausimą, matydamas neišsisuksiąs:

— Prižadu.

Tada tarė balsas iš krosnies:

— Tai išpildyk prižadą ir dirbk veselę.

Jonas parnešė akmenį ir derybą laimėjo. Apė savo atsitikimą niekam nesakydamas, bet širdy vis mislydamas, jog pikta dvasia. Nuėjęs potam gulti į daržinę ant šieno, mislino, jog žebelai, tai niekis. Bet išgirdo balsą, sakantį:

— Jonai, nemislink — turėsi paimti. Be to nepaleisiu ir visur tavi atrasiu.

Kada praėjo nekiek čėso, Jonas jau buvo sutaisęs, ko reik veselei, ir prasidėjo. Bet visi stebėjos, ką jis im. Kad reikėjo važiuoti ant šliūbo, jis privažiavo prė pirties ir laukė, kas dėsis, nes ji tei liepė daryti. Visi nusistebėjo. O šitai pirties durys atsidarė, ir išėjo mergina, skaisti kaip diena, šilkuose, žydenti kaip kvietka, ir įsisėdo greta Jono. Visi dyvijos, kad Jonui nežinoma pati toki graži.

Po šliūbo kad parvažiavo namo, pasveikino tėvus, tai yra gaspadorius Jono. O gaspadoriam buvus duktė nebylė, akla, parlyžuota, vis ant rankų nešiojama, metų devyniolikos. Tada Jono pati, iš tėvų rankų ištraukus, numetė, ir vaikas parsimainė į meduogalį. Ir ji tarė tėvam:

— Ką jūs čia nešiojat velnio dovaną! Žinokit, jog aš esmi jūsų duktė. Kad aš užgimiau, velnias mani pavogė ir augino pirty par devyniolika metų. Ir būčia jam palikus, kad ne Jonas. O jum vietoj manės įdavė meduogalį *, kurį vel išnešiojot metų devyniolika. Ir del to buvot biedni, kad velnias visą jūsų mantą man atnešdavo.

Po veselės Jonui tėvai atidavė dubą *, ir jis gyveno turtingai.

* * *

102. SAMPROTAVIMAS ŽMONIŲ APĖ ATSIRADIMĄ AKMINŲ ANT MŪSŲ LAUKŲ

Dievas, sutvėręs pasaulę, labai puikiai viską surėdęs. Pradėjo žolės žaliuoti, medžiai augti. Bet velniui nepatikęs toks darbas. Užsimanęs pariškadyti dievui ir gamtai. Del to užsėjęs akminine sėkla, smulkiais grūdeliais, kurie labai gašiai augo ir plėtės. Laike trijų dienų augimo užplėtė didžius žalumynų plotus. Matydamas dievas velnio paikybę užsimanė patremti. Užleidė didį šaltį, kuris šaldydamas sutraukė į didžius ir mažus gumulaičius. Traukiantis akminam nog šalčio, velniukai nekuriose vietose šokinėjo, norėdami sutūrėti akminus nog gumuliavimos. Del to dabar daug akminų esą su znokais — rodos, kad žmogaus pėdos, karvių pėdos išsispaudusios, tebesančios jau nog senų laikų, nog svieto sutvėrimo, akminų pasėjimo.

103. [KURMIS]

Kitą kartą perkūnas, būdamas galingu dievu, suvadino žvėrius iš visos pasaulės ir užsakė dirbti kelius ant žemės. Visi žvėriai prisiėmė dirbti. Bet kurmis nenorėjo klausyti:

— Aš,— sako,— pats sau pasidirbsiu kelį, o visiem nedirbinėsiu.

Perkūnas parpyko už tokį žodį atsisakymo, del to pasakė:

— Kad tu parbėgsi kelį, ne savo dirbtą, turėsi stipti.

Del to dabar kurmis, jei landydamas išlend ant kelio ir parbėg par kelį, tuoj ir stimp *.

104. [UŽSISPYRĖLIS VĖŽYS]

Tas pats perkūnas, sutvėręs paukščius ir žiuvis, dėstęs akis. Bet vėžys norėjo, kad jam pirmiau dėtų, o perkūnas varė darbą paeilium. O kad prėjo eilė dėt akis vėžiui, vėžys perpykęs tarė:

— Kiškis savo akis į subinę.

Perkūnas teip ir padarė: įdėjo vėžiui akis į pasturgalį ir paleidė vėžį upėn. Bet šis yrės atbulas. Už tai dar nenorėjo pasiduoti. Paėmęs akmenį į žirkles, mislijo keltis prėš perkūną. O kada šis susijudino ir sugrumėjo, iškrito vėžiui iš žirklių akminėlis. Del to ir dabar dar po šiai dienai vėžiai, išgirdę perkūną grumiant, pasijema norts po žvirzdelį del atsispyrimo prieš galiūną.

105. [VORAS IR SKRUZDĖLĖ]

Kitą kartą ganydami piemenys bandą valgydami pritrupino duonos trupinių. Ką matydamas voras, prisirinkęs trupučių, nusileidė tiesiai pas perkūną skaržydamas piemenis, jog dievo dovaną barsto, prašydamas juos pakoroti. Jau perkūnas būt paklausęs, bet kur nebuvus skruzdė parprašė perkūną, išrodydama piemenėlių vargingumą ir neteisybes voro. Perkūnas už tą perpyko ant voro ir kumštelėjo tam teip smarkiai par kuprą, jog iššoko didi kupra, ir voras iš debesų iškrito ant žemės. O skruzdėlę paglostė. Glostydamas paspaudė par vidurį ir įgniaužė. Del to po šiai dienai skruzdės partrūkusios — tai perkūno darbas.

106. [ARKLYS IR JAUTIS]

Kitą kartą dievas, vaikščiodamas ant žemės, kartą prėjęs didžią upę. Norėdamas ištirti paklusnumą savo sutvėrimų, prėjęs prė arklio, prašė parnešti par upę. Bet arklys tarė:

— Esu nuvargęs, dirbdamas par dienas, neturiu laiko, reik ėst...

Tada dievas tarė:

— Tu ir visi patamkai tavo ėste ir nepasilsėste.

Prėjęs prė ėdančio jaučio, paprašė nešti par upę. Jautis sau ramiai parplaukė, užsisodinęs ant nugaros, par upę. Dievas tarė:

— Tu savo amžį ėsi, prėsi ir pasilsėsi.

Del to po šiai dienai arkliai nėra niekados sotūs, ėd, kol prilst. O jautis, biškį užlaižęs, ir ilsias atsigulęs. Tai dievo parėdymas.

* * *

107. PASAKA APĖ SENĮ IR SENELĘ

Kitą kartą gyveno senelis ir senelė mažam butelyj neturtingai. Atvažiavo iš dvaro ponas ir nusamdė seniuką, algos ant metų — miltų bliūdas. Seniukas, metus išbuvęs, gavo miltų bliūdą ir nešės namo. Bet, einant par kiemą, susisuko vėsulas ir visus miltus išnešė. Pareina senis pas senelę dykas. Ta — plūsti:

— Tu pusgalvi, nemokėjai uždengti!

Antrą metą ir vel dvare tarnavo. O kaip gavo miltus, nešės — ir visus vėjas išnešė. Senelė apibarė dar smarkesniai ir vel išleidė į dvarą ant trečių metų.

Išbuvo seniukas trečius metus — gavo miltų bliūdą. Namo kaip nešės, susisuko didis vėsuls ir išnešė miltus. Pareina dykas senis. Senelė:

— Kur miltai?

— Išnešė vėjas.

— Kad daugesniai aš tavės nematyč! Eik ir ieškok vėjį!

Ką daryt? Žmogelis klauso pačios — ir išėjo. Eina vieną, kitą, trečią dieną. Įėjo ing vidurį didžio miško. Užėjo naktis, paliko tamsu. Pamatė spygsant švieselę mažoj trobelėj. Įėjęs ing vidų, rado moteriškę besiruošiančią. Pasveikinęs paprastais žodžiais, pasiprašė in nakvynę. Moteriškė tarė:

— Nėra vietos, jei bent už pečiaus, nes čion ant dienos pareina vėjas.

— Gerai ir už pečiaus.

Senis, užlindęs už pečiaus, užmigo. Pabudo dienai auštant, kada pradėjo trobelė virpėt, nes vėjas parėjo. Įėjęs vėjas tarė moteriškei:

— Kas čia pas tavi yra? Nes toks smokas, aš parmanau.

Moteriškė išpasakojo viską vėjui, nes jis (senis) buvo savo atsitikimą apsakęs moteriškei. Tada vėjas tarė:

— Žmogau, ko nori? Eikš artyn!

Išėjo iš užpečkio seniukas. Vėjas, jo išklausęs, dovanojo muzikėlę:

— Ta muzikėle užgrajyk ir pamislyk, kokių valgių ir gėrimų nori, o vis bus.

Seniukas padėkavojo ir išėjo. Eidamas praalko valgyt. Pamislino: „Kad man būtų visokių valgių ir gėrimų",— ir sugrajijo muzikėle. Beregiant atsirado stalelis, sėdynė ir valgių visokių ir gėrimų. Senis džiaugsmingai atsisėdęs pavalgė. Paėmęs muzikėlę, sugrajijo, ir vel viskas pranyko. Dabar senis tik šoko iš džiaugsmo.

Baigdamas kelionę, netol savo namų įėjo pakely pas savo giminaitę, dėdiną, ir pasigyrė jai, ką jis dabar gavęs. Dėdina, paėmus muzikėlę, užgrajijo — ir tuoj visokie valgiai. Apė stalą dėdina besisukdama išnešė tą muzikėlę lauka, o kitą, tai lygią, įnešė ir seniui atidavė.

Po tų vaišių pas dėdiną senis sprūdo su neišsakytu džiaugsmu namo. Parėjęs pasveikino savo pačią ir, nedavęs ilgai klausinėti apė jį, liepė kuo greičiausiai dumti pas kaimynus, suprašyti puo-

tą *, o visko bus. Senė iš tokio neregėto stebuklo tuoj išdūmė pas kūmas ir kaimynus. Jau susirinkus kūmutėm, kiti vyrai vien tik pasižiūrėti buvo atėję, kas čia par dyvus. Senis liepė apsėsti stalą ir pasakęs:

— Kad ant to stalelio būt visokių valgymų ir gėrimų!

Ir pradėjo džiržginti muzikėle. Kaip nieko, teip nieko! Senė mato, kas par juokai,— pagriebė kačergą ir užbraukė ir muzikėlę pagriebus sulaužė. Tik senis spėjo išsprukti, daugiau negavęs su kačerga.

Ir vel eina senis žinomu keliu pas vėją. Nuėjęs rado tą pačią moterį. Išpasakojo, kaip jam atsitiko. Moteriškė liepė lįsti už pečiaus.

Dienai auštant suūžė, trobelė subraškėjo, ir ing trobą įėjo vėjas.

— Kas čia pas tavi svetimas? — paklausė moteriškės.

— Tas pats žmogelis.

Ir viską vėjui išpasakojo, ką tik nog seniuko buvo girdėjus. Vėjas, pašaukęs senį, dovanojo mažutę gražią ožkelę:

— Še, kad reiks piningų, papurink ožkelę, ir prispirens, kiek nori.

Seniukas, padėkavojęs vėjui, išėjo namon. Artyn namų papurtė ožkelę, ir ta tuoj prispireno daug piningų. Iš to džiaugsmo ir vel įbėg pas dėdiną pasigirti, ką jis dabar gavęs iš vėjo. Įėjęs kaip parodė dėdinai, o dėdina tuoj senį labai užmylėjo ir ožkelę apmainė ant prastos.

Po tų vaišių senis ožkelę parsivedė namo ir tarė senelei:

— Nu, širdel, lig šiol mani barei — dabar musent nebebarsi. Tiesk greitai paklodę ant aslos, ir kad aš ožkelę papurysiu, ims pirsnot piningais.

Tuoj senelė sunešė paskutines nudriskusias paklodes ir paklojo ant aslos.

— Nu, dabar žiūrėk! — tarė senis ir pradėjo ožkelę puryt, nusitvėręs už gaurų. Kaip nieko, teip nieko nėra. Kad gerai supurino, ėmė ožka bliaudama spiras mest. Tą pamačius, senelė prė kačergos — ir tik senis, keletą ypų gavęs, išdūmė.

Ir vel senis nuėjo ing trobelę pas vėją. Atradęs tą pačią moterėlę, apsiskundė, kaip jam atsitiko. O kad vėjas parėjo, tai moteriškė apsakė vėjui. Šis, pašaukęs senį, tarė:

— Ak, tu, kvaily, argi aš tau liepiau kur eiti?! O ko manės neklausei? Tai dabar aš tau dovanosiu išminties tarbelę. O kaip

išeisi iš trobelės, paėjus sakyk: „Dvylika iš tarbelės!" — tai matysi, kas bus.

Seniukas padėkavojęs išėjo, ir, paėjus už miško, užsikabino tarbelę ir tarė:

— Dvylika iš tarbelės!

Ir išlindo dvylika kančiukų. Kaip pradės senį plūkti! Būt ir užplūkę, tik seniui paėjo mislis, ir užriko:

— Dvylika į tarbelę!

Ir visi kančiukai sulindo atgal.

Dabar senis tiesiai pas dėdiną.

— Dėdinel, užsikabyk tarbelę ir pasakyk: „Dvylika iš tarbelės!" — o pamatysi, kas bus.

Ta, visados papratus iš jo visko imti, su džiaugsmu užsikabino ir užriko:

— Dvylika iš tarbelės!

Ir išlindo dvylika kančiukų. Kaip pradės duoti! Muš ir šnek:

— Atiduok muzikėlę, atiduok ožkelę...

Ko neužmušo, ir dėdina netverdama pasakė, kur viskas paslėpta. Senis suriko:

— Sakyk: „Dvylika į tarbelę!"

Dėdina suriko, ir kančiukai sulindo į tarbelę. Dabar senis, paėmęs savo muzikėlę ir ožkelę, su džiaugsmu pardūmė namo.

— Nu, dabar, senel, visko bus! Pamėgink su tarbele.

Ir senelei užkabino ir liepė pasakyt: „Dvylika iš tarbelės!" Kaip ta pasakė, išlindo dvylika kančiukų, duod senelei par kuprą ir šnek:

— Kam mušai savo vyrą!

Pagailo seneliui, ir liepė savo moteriai sakyt: „Dvylika į tarbelę!" Ta pasakė — kančiukai sulindo.

— Dabar bėk kaimynų suvadinti!

Senelė teip paklusni po tos pirties — suvadino kaimynus, užtiesė stalus. Kaip muzikėlė sugrajijo, visokių valgymų ir gėrimų atsirado. Kand visi, linksmumas be galo. Kad seniukas supurino ožką, pribirėjo daugybės piningų. Visi prisirinko ir paliko turtingi.

Ir aš ten buvau. Prisirinkau pilnus kišenius piningų. Bebėgant namo, nejutau — mantelio skvernai nutrūko, ir pamečiau. O kelinių kišenios sutirpo, del to ožkinių piningų neturiu ant pasirodymo.

108. [VILKAS TARP ŠVENTŲJŲ]

Dievas kol vaikščiojo ant žemės, teip atsitiko. Kartą ein ponas dievas, šventas Petras, šventas Jonas, ir vilkas prisitaisė par draugą. Ein jie drauge pro upę. Ant upės žąsų būrys plauko. Žąsinas, pamatęs vilką, ėmė šnypšti. Vilkas beregiant prišokęs nukando galvą. Ponasdievs subarė vilką, kam teip padarė. Bet vilkas teisinos:

— Kam šnypšč ant šventųjų!

Dievas norėjo vilką paginti visiškai iš draugystės, bet šventas Petras užtarė — gers žvėrelis.

Eidami vel pro trobas kaimo, išgirdo periantis. Buvo tai pirtis. Žiūria — vyriškis ir moteriška. Ponasdievs tarė:

— Čia papiktinimas!

Šventas Petras, nelaukdamas, kas toliau, įpuolė į pirtį ir nurentė kardu abiem galvas. Ponasdievs tarė:

— Kam teip padarei?! Eik ir tuoj uždėk!

Petras įėjęs uždėstė, bet nepasergėjo: moteriškei uždėjo vyro galvą, vyrui — moteriškės. Del to dabar vieni vyrai gudrūs, kitos moteriškos gudresnės už vyriškus. Tai vis tie, katrie paeina iš tos giminės.

109. [STEBUKLINGA DŪDELĖ]

Pas vieną ūkininką pristojo našlaitis. Tarnavo, iki paaugo ing berniuką, ir vis negavo už tarnystą nė grašelio. Paaugęs suseidavo su kitais — ėmė kiti jam sakyti:

— Ko tujei pas jį stovi už dyką: jis tau ne tėvas!

Gerai, berniukas, paklausęs draugų, ėmė ano ūkininko prašyti užmokesnio už tarnystą. Ūkininkas įdavė ant juoko du šilingus. Berniukas vienok nemurmėjo, dar džiaugės: matai, nepažino piningų svarbumo. Įsikišo į kišenį ir vel darbavos su džiaugsmu.

Kartą semiant vandenį iš šulnio, iškrito šilingai į šulnį. Na jis vandenį semt. Kurgi nesems — viso laiko triūsas. Išsėmė šulinį ir atrado šilingus. Ūkininkas labai užsirūstino ir paskaitė už pusgalvį, išvarė iš namų savo.

Ką gi daryt — ein. Išėjo ir vel pristojo par piemenį. Gano kiaules pagal kelį ir žiūria — atvažiuoja su dviem didžiais vežimais. Tai buvo prekėjai su kodylu. Berniukas:

— Prašau man parduoti kodylo.

Prekėjai:

— Už kiek nori?

Berniukas išsitraukė porą šilingų ir parodė savo turtą. Prekėjai juokdamies tarė:

— Jeigu ant vogos, parduotumėm...

Ir padėjo berniukas savo šilingus ant vienos pusės, o prekėjai kodylą dėstė ant kitos. Prekėjai iš pradžios saujom, potam visą vežimą uždėjo ir tik atsvėrė šilingus. Kodylą prekėjai išvertę nuvažiavo spjaudydamies.

Berniukas, gavęs daugybę kodylo, kur jį dės,— ėmė degyt. Prismilko pilnas oras. Nusileidė iš dangaus arkaniuolas su triūbele ir tarė:

— Dievas siuntė mani: ko nori, kad teip daug aukos atsiuntei? Šitai tau duodu triūbelę. Jeigu ko norėsi, papūsi, ir bus tau.

Arkaniuolas pranyko. Berniukas norėjo valgyt — papūtė, ir atsirado valgiai, kurių pavalgęs keliavo toliaus.

Beeidamas prėjo didį miestą. Ir, eidamas pro karališką sodną, užmatė visokių gražybių, uogų, obelių ir kito ko. Įlipo į sodną, skin ir valgo. Pamatė sodno sargas ir pradėjo vyti laukan ir nutvėręs ėmė mušti. Šis tuom tarp[u] užtriūbijo triūbele, ir barzdyla sargas kaip pradės šokti po tankynus, agrazdynus. Nusidraskė drabužius, burną ir būt visai nusidraskęs, bet berniukas liovės pūtęs. Atbėgo daugesniai žmonių ir paėmė ing nelaisvę už tokį nežmogišką paselgimą, įdėjo į kalinį. Kaliny buvo daugybės įvairių nusidėjėlių. Ir jiem kas dieną atveždavo po valktį mėšlo. Tie pasimdavo po saują ir tuom buvo kantani. Berniukas triūbelę buvo pasislėpęs vedant į kalinį, del to dabar užtriūbijo, ir visi kaliniai paliko linksmūs, nes turėjo dabar visokių valgių.

Praėjo nekuris laikas, ir apsūdijo jaunikaitį ant smerčio — kartuvių. Visi kaliniai labai jo gailėjos. Išvedė ant ploto, kur buvo pastatytos kartuvės, ir ėmė skaityti dekretą smerčio. Tarp daugybės žmonių buvo ir sargas karališko sodno. Berniukas užtriūbijo dūdele — ir sargas kad pradės šokti aplinkui! Visi išvirto besijuokdamės, o sargas šoko, nusitverdamas už barzdos, prasidraskė kruvinai. Karalius ir sūdžios atleidė kaltybę jaunikaičiui.

Karalius užsigeidė tos triūbelės nupirkti. Berniukas nenorėjo parduoti, bet [kaip] prėš karalių spirsis — pardavė už du maišu aukso. Karalius paėmęs triūbelę puč, o triūbelė žmogišku balsu gied:

— O karaliau karalėli,
Tu manės nedūduok,
Verčiau savo dukružėlę

Berneliui atiduok.

Visi sužiuro. Karaliui buvo vienaitinė duktė. Padavė triūbelę dukterei pūsti, o triūbelė ir gied:

— Karalaite jaunuolaitė,
Tu manės nedūduok,
Verčiau savo baltą ranką
Berneliui atiduok.

Ir dar daug kam davinėjo triūbelę pūsti, bet vis tiek rėkė savo giesmę, ir gana. Kad ant to karalaitė sutiko, atidavė berniukui dukrą ir karalystę *. Pakėlė vestuves. Ir buvo didi truoksnis.

110. [ŠVENTIEJI IR VILKAS VESTUVĖSE]

Ein ponasdievs, šventas Petras, šventas Jonas ir vilkas drauge. Priein vieną kaimą ir įein. Vienam gale kaimo budės, antram — vestuvės *. Ponasdievs:

— Reik eit į budes *.

Šventas Petras:

— Ne, į veselę.

Ponasdievs:

— Veselioj bus blogai!

Bet šie neklausė. Nuėjo ing trobą — veselninkai pasigėrę stripuliuoj, kiti dainiuoj. Vilkas:

— Aš netversiu nekaukęs!

Ponasdievs:

— Nekauk — bus blogai!

Bet vilkas pradėjo kaukti. Veselninkai, paėmę brūklius, užpumpino.

Šeimininkas poną dievą, šventą Petrą, Joną — visus tris nuvedė į daržinę gult. Šie atsigulo, Petras ant krašto.

Veselninkai, gerai įsigėrę, užsimislino eit atvest keleivius del šokimo. Keli nuėjo ir tuoj no krašto pagriebė Petrą ir nuvedė. Kiti liep šokti, Petras — ne. Apmušę paleidė. Petras nusprūdęs pasiskundė, kaip jam atsitiko, ir sako:

— Nebegulsiu iš krašto, geriau į vidurį,— ir atsigulęs.

Veselninkai, valandą pabuvę, ėmė vel šnekėtis:

— Kad tas nešoko, eikiam atvest antrą! — Ir nuėjo.— Pirma ėmėm no krašto — dabar imkiam iš vidurio, antrąjį.

Ir vel pačiupo Petrą. Nusivedė į trobą, liep šokt, šis — ne. Apdulkinę gerai, vel paleidė.

Atein Petras atgal, pasiskundž ponadievui. Ponasdievs:

— A ko neklausei manės?

— Blogai dariau, kad neklausiau,— atsakė Petras. Ir nebegulo į vidurį, atsigulo į pasienį.

Po valandos veselninkai sugrįžę:

— Dabar imsme iš pasienio, kad tie du tokie mulkiai!

Ir vel Petrą nusitempė. Kad tas nešoko, apibloškę paleidė. Dabar Petras mato, jog dievo valia. Del to nog to karto niekados nepriešydavos — kaip sakydavo, vis klausydavo.

Tas atsitiko Kristui vaikščiojant ant žemės.

111. GILTINĖ

Žmogus kitąkart, eidamas par lauką, susitiko senelį. Senelis buvo didžiai išblyškęs ir rodės paralkęs. Žmogelis turėjo duonos ir pastiprino. Tada senelis tarė:

— Išsirink sau, ko nori, o vis duosiu.

Žmogus išsirinko:

— Jei kur aš ką pasodinsiu, kol liepsiu keltis, kad neatsikeltų.

Senelis tarė:

— Bus, ko nori.

Žmogus parėjo namo ir vel gyveno sau.

Šit vieną kartą ir atein giltinė ir velnias. Giltinė:

— Dabar prisitaisyk ant smerčio, nes šiandien mirsi.

Velnias vel:

— Didis asi kaltininkas, del to eisme ir mudu pas teisdarį, gal man kliūsi.

Nusigando žmogus. Tik atsiminė senelio prižadėjimą. Del to giltinei pasakė:

— Aš esu dailidė *, del to mirdamas nenoriu kitiem palikt savo pabūklių *. O tamstos palaukit kokią valandėlę. Šit pilna obelė, tai tamsta, giltinait, gali įlipus krimsti, pakol aš ateisiu. O tu, velnel, ko čia stovėsi — sėskis šit ant to akmino.

Velniukas atsisėdo. Žmogus nuėjo ir nebeateina. Velniukas praalko ėst. Kelias nog akmino — nebegal. Giltinė vel obelė valgo obelius. Užėjo žiema, šalta, obelių nebėr. Apstojo varnos ir pradėjo kniopėt, bet ale nebegalia išlipt iš obelės. Parstovėjo keletą dešimtų metų. Velniukas besėdėdamas pajuodavo it anglis, giltinė sudžiuvo kaip kempinė, ir varnos par žiemą išlesė, jog beliko sausi kaulai.

Po kiek metų žmogus čystai paseno ir atsiminė apė savo svečius, kur pasodino. Par tiek metų žmonys nebemirė, ir priviso daugybės. Nueina žmogus pas velnį su giltine ir sako:

— Nu, dabar atėjau — lipk lauka iš obelės!

Giltinė kad pūtė, velnias vel sau! Giltinė — pas dievą. Dievas:

— Eik ir papjauk tą žmogų.

Giltinė nebepažino, del to kad pradėjo žmonis pjauti — krito kaip lapas. O velnias nė rodytis nerodės. Sako, buvęs tuokart tikras maras — giltinė ieškojus kaltojo.

112. KAIP ŽAGARĖS NAUJOSIOS KLEBONAS LEMEŽEVYČIA IŠGELBĖJO MACYTAJĮ * NOG VELNIO

Pirm 35—40 metų tas atsitiko. Elkiškių * macytajis su dvaro ponu, teipgi liuterių tikėjimo, labai draugavos ir rėždavo iš piningų kartom. Po nekurio laiko dvaro ponas mirė, ir tas pats macytajis palaidojo savo draugą su didžiausiu gailesčiu.

Apė nedėlę praslinkus, macytajui buvo didžiai ilgu be draugo, nebuvo nė su kuom kartas pagrajyt. Del to jis užsiėmė viens grajyti: parskir kartas į dvi dalis, vieną dalį pats im, o kitą — prėš savi ant stalelio. Kad jis savo išded kartą, tai sako:

— Nu, Juri *, liec tu *,— ir pats paėmęs užded.

Teip vieną, antrą vakarą parsibovij. Ant trečio vakaro apė dešimtą valandą nakties ir įein minėtas ponas pirm buvusiam paveiksle. Paprastai pasveikinęs, atsisėdo ant paprastos vietos ir pradėjo grajyti. Pirmoj valandoj nakties išėjo.

Antrądien vel vakare macytajis jau nesėdo prė žaliojo staliuko grajyt, bet nugiedojęs atsigulo. Apė dešimtą valandą vakaro ir vel ponas atėjo prė kartų. Macytajui net šiurpulys nubėgo par kūną. Varo jau ponas par nevalią prė grajaus. Macytajis papylė ant stalo riešutų ir akminiukų drauge, bet ponas krimto ir riešutus, o kad pasitropijo ir akminiukas, ir to nebrokijo, krimto, kad net žieželkos lakstė.

Macytajui vis baugiaus buvo. Del to, tą vakarą išėjus, ant ryto važiavo į Senąją Žagarę pas kuningą kleboną Lemeževyčią (jau seniai miręs). Prižadėjo duoti šimtą rublių, kad tik jį išvaduotų nog mirusio pono. Kuningas apsėmė ir vakarop, pasėmęs savo zakrastijoną, išvažiavo į Elkiškius. Nuvažiavęs pas macytajį, apsirėdė bažnytiniais rūbais, [su] švęstu vandeniu ir krapyla rankoj laukė atskiram kambaraity, kada ateis ponas.

Vel paprasto valandoj atėjo ponas į kambarį ir pradėjo grajyt su macytaju. Šit kuningas iš kambario:

— Ko gi tu čia?

Ponas:

— Ko tu?

Kuningas:

— Mani kvietė.

Ponas:

— Ir mani.

Prasidėjo kalba. Ir kuningas su krapyla apšliekė. Jau ponas paliko baigštesnis. O kuningas savo zakrastijonui buvo prisakęs, kad keravotų jam stulą, idant nenukristų. Zakrastijons nusižiūrėjo, ir stula ko tik besirokuojant nenukrito, tik spėjo pribėgęs zakrastijons užtraukti. O ponas buvo jau iš tiesų į kuningą bekimbąs. Potam kad dar pašliekė gerai su vandeniu, jau ponas daug nekalbėjo ir norėjo išeiti, bet kuningas nutvėręs tūrėjo, o zakrastijonas šliekė vis su vandeniu, nes negalėjo išgauti žodį iš pono, jog jis daugesniai nebateis pas macytają. O kad išgavo žodį ir ponas prižadėjo niekados nebeateiti, paleidė. Tai šis kad ūžė — net dvejas duris išnešė. Ir no to karto nebatėjo pas macytają. Macytajis užmokėjo klebonui šimtą rublių už išliuosavimą nog velnelio.

113. [UODŲ IR BLUSŲ KILMĖ]

Kitą kartą dievas, vaikščiodamas ant žemės, dirbo vis naujus daiktus. O velniui tas didžiai netiko. Del to sulipinęs nog prakaito žmonių mažučius pailgus kočylaičius praminė uodais ir tais uodais užleidė poną dievą, kurie birbė kaip patrakę ir siurbės kiek galint. Matydamas dievas, jog doros nebus, susikūrė ugnį, ir nė vieno uodo * nebeliko.

Potam prėjęs šiukšlyną paspyrė koja, ir ėmė šokinėti maži juodi sutvėrimai — blusos. Ir jomis velnaitį užleidė. Bet tas, pigiai žinodamas vaistus, kaip nog uodų, susikūrė ugnį. Užšilo — ir blusos ėdė jį labjaus neg pirma. Matydamas nieko dievui nepadarysiąs, prasišalino, sėdamas blusas ir uodus, idant kenktų tie bjaurūs gyvulaičiai žmonims ir žmonys, būdami nekantriais, greičiaus griešytų. Uodai * ir blusos — velnio darbas.

* * *

114. BURTELIAI

1. Kad randi žirnio ankštį, kurioj devyni žirniai yra, tai reik pasikavoti tą ankštį ir laikyti, su kuria galima daug dyvų pridaryti. Teip kad padedi po slenksnio — kas eidamas užmins ją, tuoj susiperdž. O kad kam važiuojančiam įded į vežimą — niekaip arklys nebepatraukiąs. Ale pirm dėjimo reikią apeiti tris kartus apė vežimą.

2. Kad randi kur rugių ar kitokių javų ant vieno šiaudo dvi varpas, tai to vieto reik atkasus ieškot piningų.

3. Dermės juostą pamačius, nereikią rodyt su pirštu, nes asą ratai švento Mikolo, kuris galiąs nutrenkti perkūnu, bet reikią sukalbėti „Sveika, Marija".

4. Kad nabašninks gul ant lentų, tai jis viską girdž, o kaip įded į grabą, nebegirdž nieko.

5. Kad par miegą verkt kam tropijas, tai tas ašaras reik nušluostyt ir škarmaliuką sudegint, nes kad tą ašarą kokią prarytum, tai jau už tikrą ar koki nelaimė, o tankiai mirties priežasčia, būtų.

6. Kad šaudyklę užsiprovysi su paraku, o vietoje kulkos * gyvą gyvatę įkišęs į cielių šausi, tai ta šaudyklė būs be galo naudinga.

7. Kas gužą nušaun, tas savo amžyj papildys žmogžudystę.

8. Kumonija švęsta kad iš šaudyklės sušauni, tai daugiaus ta šaudyklė asanti didžiai laiminga, nes nereik cieliavot: ką pamisliįęs, tuoj šauk, ir pamatysi jau nukritusį. O kad cieliavosi, pražudys savo vertumą.

PASAKOS

Praeitus čėsus bemislydamas, atsiminiau i[r] pro senų žmonių šnekalus, arba zabovas, susėjimuose prė gėrimų.

Pirmas išrodymas labai patinkamas. Atėjęs svečias, įžengęs į trobą, uvožniai pagarbin vardą ponadievo sakydams:

— Tegul bus pagarbintas Jezus Kristus.

— Ant amžių amžinųjų, amen,— atsako viduj buvusiejai.

Svečias pasveikin, duodamas ranką visiem, ir, no jų prašoms, sėdas. Gerdami alų, sveikinas į kits kitą, ir visi apseina linksmai ir šanauniai. Bet potam, kaip jau užtrauk dobrai alučio, praded traškiai šnekėti. Vieni džiaugias iš gerų metų, rokuojas, kiek iškūlę, kiti girias dar daugiau gavę, šlovin žemės gerumą, trečias ir ketvirtas surink dainiuot, penktas ir šeštas tuos padyvija sakydami:

— E tiktai, kaip užger, ir kriok kaip po girią, nevet ausys spengia. Kad neturiat ko gero šnekėt, tai nont pasakas sakytumėt, tai viens šnekės, o kiti klausytis galės, ir bus šmotą spakainiau. Dabar rėkaudami su savo dainum neduodat spakainasčio nė miegtantiem. Vaikus dar išgandyste. Susiedai, girdėdami trenksmą, pradės eit ant ūlyčios žiūrėt, kas daros — ar mušas, ar ugnis pakilo, kad teip lasavoj.

Šiudu parstoja dainiuot, kad išgirdo padyvijant.

— Nu, tai tamsta sakyk pasaką, senuk, mes nebedainiuosme, atsisėdę klausysmės.

Senis atsakė:

— Nugi sėskitės, aš jum pasakysiu, senovė kaip atsitiko su vienu jaunu vaikinu.

Tuojau šūkterėjo:

— Oglos, nutilkit, klausykitės pasakos!

Visi svečiai pritilo savo erezose. Susėdę prašė sakyt pasakos. Senuks praded pasakoti.

115. APĖ JONĄ, PLAUKIANTĮ ANT MARĖS

Jonas vardu, dar jaunas vaikinas, mieste gimęs ir užaugęs į 22 metus, vakaro laike pasimislijo paspacieravot. Apsirėdęs padoriai, išėjo į miestą. Ūlyčium bevaikščiodamas, pasinorėjo ant vandenio paplaukyt. Nuėjo į pamarį, paėmęs laivelę, pradėjo varytis toly no krašto. Kur nebuvęs žilas senelis pradėjo šaukt Joną:

— Sustok, primk ir mani į tą laivę, ir aš noriu pasivažinėt ant marės.

Jonas sustojo, prigrįžo prė krašto. Paėmęs stavorčių, leidos toliau į vandenis. Nesitikėtai išmetė iš rankų valdytoją laivės. Nebeturėdami kuom globtis, pagauti no vėtrų, paliko nunešti už marių. Ano krašto laivininkai, pamatę atplaukiant svečios šalies žmonis, suskubę supuolė laivėms iš visų pusių, paim Joną į nevalę. Vedės į miestą ir prė savo karaliaus pristatė. O senelis pasiliko vienas laivė ant marės.

To karaliaus buvo duktė užkeikta bažnyčio: negyva gulėdavo grabe, o naktį keldavos ir vaikščiodavo po bažnyčią. O kad rasdavo žmogų, tuoj suėsdavo. Karalius, apie tai gerai žinodams, kad jo duktė ėda žmogų, pradėjo duot po vieną ant nakties jai del suėdimo, ir jau buvo daug sušėrę lig to laiko, kada Jonas papuolė. Karalius, žiūrėdamas ant jauno žmogaus, nusprendė atiduot karalaitei ant apieros. Žinoma, jam negailu svetimo krašto žmogaus. Žalnieriai karaliaus, Joną vesdami, pasakė:

— Eini ant smerčio, būsi uždarytas po zomkais bažnyčio. Ten yra karaliaus duktė, no piktų dvasių apsėsta, gul grabe vidury bažnyčios padėta, o naktim kelias ir vaikščioj po bažnyčią, o ką randa, sudrasko, ėda ir kaulus nugraužia.

Jonas, tai išgirdęs, labai parsigando. Smerčio pabūgęs, nebesumanė, ką daryt. Pradėjo prašytis žalnierių sakydams:

— Leiskit mani į pamarį tėvui mano sudiev pasakyt paskutinį kartą.

Žalnieriai, [girdėdami] širdingą prašymą, leidė eiti, sujuosę su lenciūgu, vieną galą turėdami ranko, kad neišbėgtų.

Nuėjęs Jonas teberado senelį laivelė. Priėjęs prė pakraščio, puolė ant kelių, verkdamas pradėjo šaukt:

— Sudievu, mano stavorčiau, mano tėvali, jau ved mani ant smerčio. Duok rodą, ką reik daryti, kaip išsiratavot no pražūties.

Senelis, laivė sėdėdamas, atsiliepė:

— Nu, kad atėjai man sudiev pasakyti, tai duosiu rodą. Kaip uždarys bažnyčio, melskis lig dešimtai adynai baigiantis, potam užlipk ant viškų prė vargonų. Kaip tik atsidarys grabas, iššoks ana — tuojau paleisk vargonus, pradėk grajyt. Teip ji tuom tranksmu neatras tavės. Grajyk, pakol ana įguls į grabą.

Jonas, tokią rodą gavęs no senelio, sudiev pasakęs, žalnierių varomas, paliko nuvestas į bažnyčią ir uždarytas. Kaip žalnieriai sakė, teip ir rado: grabas padėtas ant morų vidury bažnyčios, o daugiau tuščia. Kaip tik Jons [paliko] vienas, meldės prė ponudievo, prašydams išgelbėjimo no smerčio. Parklūpojo prė altoriaus lig dešimtai adynai baigiantis. Kaip tiktai pradėjo dziegorius mušt adynas, bėgo Jonas ir užlipo ant viškų. Užstojus vie-

nuoliktai adynai, brinkt viršus grabo atsivožė, šoko iš grabo karalaitė. Jonas tuojau užgrajijo vargonus, o pana lakstė po bažnyčią su didžiu strioku — ieškojo, ką gaut suėsti. Parbėgiojo visą adyną — Jono nerado. Pasibaigus vienuoliktai adynai, puolė prie grabo, atsigulo, ir viršus užsivožė. Po dvyliktos adynos Jonas, nulipęs nuo viškų, ėjo prė altoriaus ir meldės lig dienos.

Ryto metą vienas žalnierius ėjo į bažnyčią Jono kaulų surinkt sumest į krūvą, kur kitų, pirmiau suėstų, buvo sumesti ten pat bažnyčio vienam pakrašty. Ne mažiau buvo kaulų kaip apė penkias ašis. Bet įėjęs žalnierius išvydo Joną gyvą beklūpantį prė altoriaus. Nusigando,— pamislijo, kad tas žmogus bus apsėstas ir dienum žudys įėjusiuosius,— spruko laukan, palikinas Joną. Greičiausiai danešė žinią vyresnybei, kad vakarykščiai įmestasis į bažnyčią del suėdimo tebėr gyvas. Aukštesnė vyresnybė davė žodį karaliui, jog gyvas atliko iš nakties tas, katrą sugavo — svečios šalies žmogų. Karalius prisakė atvesti pas jį. Nuėjo būrys žalnierių į bažnyčią, kalbino Joną iš tolo stebėdamies, ar šnekės teip, kaip vakar šnekėjo. Jonas, pasakytas no žalnierių:

— Stokis, gana melstis, eisme ant pusryčio! — stojos ir ėjo su jais kartu lauka.

Parvedė į palocių. Karalius stebėjos ir vaišino Joną drauge su savim par visą dieną. Bet, vakarui preinant, pasakė tarnams, kad ir vel ant nakties Joną bažnyčio uždarytų vieną patį. Saulei leidžiantis, žalnieriai paėmę ved Joną į bažnyčią ant nakvynės. Ir vel smūtna valanda del Jono. Vedams ūlyčia, prašos žalnierių, kad jį leistų pas jo draugą senelį, ant marės laivė asantį, bet nebežino peunai, ar teberas, ar ne. Žino strošnumą, praėjusią naktį ką matė, o ką jis darys kitą naktį pats iš savės, kaip gelbėtis, nieko nežino. Leidžiams no žalnierių, nuėjo prė marės krašto. Teberado senelį. Prašo rodos, kaip išsiratavot kitą naktį. Senelis atsisako nebežinąs. Jonelis pradėjo verkti, drebėdamas suriko didžiu balsu:

— Tai dabar tai esmu prapuolęs! Mačiau striošnybę baisiausią praėjusią naktį, o ką aš darysiu šią naktį?! Suės mani ta, kur yra grabe bažnyčio! Gelbėk mani, senel, duok rodą.

Senelis, matydams didį išpuolį, pasigailo Jono. Atsiliepė:

— Trūdna roda, ale teip padaryk. Kaip uždarys tavi bažnyčio, pasimelsk dievo loskos ir no aštuntos adynos pradėk ten asančius kaulus kraut į šalis, įsilįsk į vidurį ir apsikrauk pats savi tais kaulais, bo ana praėjusią naktį ieškojo po kaulus, o kad nieko nerado, tai šiąnakt puls ant viškų. Jei jau iškentėsi — tiktai kauluose, kitoniškai nežinau, ką gali daryti.

Jonas pasakė sudievu seneliui, ėjo, vedams žalnierių, antrą kartą ant striošniausio strioko. Žalnieriai nuvedę uždarė bažnyčio, užrakinėjo duris ir paliko. Jonas meldės lig aštuntai adynai, potam ėjo prė krūvos kaulų suėstųjų žmonių, užsilipęs iš viršaus kraustė į šalis, pasidirbo duobę lig pat žemės, potam kiek galėdams pasisiekdams krovės ant savės. Apsitaisęs kiek galiamai, kentėjo, tylėjo. Priėjus laikui, brinkt atsivožė grabas, iššoko iš grabo, puolė greičiausiai ant viškų. Jodės, baldės, ieškojo, bet, nieko neradus, nulipus žemė, pripuolus senus kaulus grauždavo, o kad papūs, dvasia su liepsna eidavo par visus kaulus kaip dūmas laužo, uždegus par žalius eglišakius. Kentė Jonas sunkumą no kaulų ir karštį, no jos leidžiamą. Pagraužus vel bėgo, po visą bažnyčią puldinėjo ieškodama, kad ką rastų suėsti. Bet, parėjus čėsui, puolė prė grabo, įgulo, ir vel užsivožė viršus. Jonas, iškentėjęs lig po dvylekos pirmos adynos, nebejusdamas jos trenksmo, lindo lauka iš kaulų, ėjo prė altoriaus ir meldės.

Ryto sulaukę, ponybė karaliaus su iškilme ėjo žiūrėt, ar ras Joną gyvą. Atėję atidaro bažnyčią, suėję žiūria — atrado besimeldžiant. Džiaugdamies vedės vel į palocių karaliaus ir vaišino karališkais valgymais ir gėrimais par visą dieną.

Prė vakaro, apė penktą adyną, pareikalavo karalius Jono, kad įeitų pas jį. Liepiamas Jonas įein prė karaliaus, atiduod pašanavonę, jam priguliančią, ir klausos, ką pasakys. Karalius tarė:

— Žmogus esi laimingas, kad išliekti no smerčio, ale priskiriu tau dar vieną naktį eiti pastavorčiaut su dukteria mano, tai jei jau išsisuksi gyvas, paleisiu tavi.

Trečiąkart Jono nelaimė. Priėjo saulės laida — ved žalnieriai į bažnyčią ant trečios nakvynės. Jau Jonas nebespadzievojas išlikt gyvas. Bet, eidamas ūlyčia, prašos žalnierių, kad leistų prė tėvo, ant marės asančio laivelėj. Mislij savy: „Du kartu par jo rodą atlikau no smerčio — gal dar pasakys, kaip globtis dabar, kad atlikčia gyvas. Paskutinis karts būtų, bo žadėjo karalius paleist."

Leidžiams no žalnierių, ein į pamarį — teberado senelį. Prašo Jonelis:

— Dar varo mani ant vienos nakties į bažnyčią. Mielas tėveli, duok rodą, kaip išsigelbėt no apsėstosios — baisiai striošniai ieško ant suėdimo.

Senelis sako:

— Žinokis dabar pats, kaip išmanai, teip daryk, aš nebežinau, ką bepasakyt.

Jonas sako:

— Be tamstos rodos būč pirmoj nakty pražuvęs. Jei nebeduosi rodos, kaip gelbėtis, tuojau galas mano amžiaus.

Senelis sako:

— Žinokis, sūnau, globkis patsai, kaip tavo galva išmano. Kiek apmislijau, tiek daviau rodą — tuos du kartu, o dabar nebežinau.

Striokas Joną apėmė — jau paskutinis galas. Alpst širdis iš baimės, o reik eit į nelaimės vietą. Sukrito, didžiu verksmu prašo:

— Susimilk, senel, ratavok mani biedną, sunkioj bėdoj asantį. Be tamstos rodos gatavas esmu ant smerčio. Tie patys žalnieriai, kur mani dabar varo, ryto rytą suneš ir mano kaulus į tą krūvą, kur praėjusią naktį slėpiaus.

Senelis, matydamas didį verksmą, pagailo Jono, pradėjo sakyti:

— Nu, klausykis, pasakysiu, kaip išsiratavosi. Ale kad paliksi čėsty, neužmiršk ir ant manės.

Jonas atsakė:

— Neapleisu, kol gyvas būsu, tiktai mani ratavok.

Senelis liep teip padaryt — sako:

— Kaip uždarys bažnyčio, melskis, kol dešimtą adyną pradės mušti dziegorius. Baigiantis mušimui, pribėk prė grabo galo, galvų gale ir stovėk. Kaip tik viršų grabo numes šalin — iššoks ji pati, tai tu tuoj į jos grabą atsigulk kniūpsčia ir būk, kol muš dziegorius. Po dvyliktos pirmą adyną, kad ji pribėgus ras tavi savo vieto, tada ne sragiu žodžiu, ale geriausiu prisikalbinės, kad leistum į grabą,— niekaip neleisk ir nekelkis lig pirmos adynos.

Jonas padėkavojo seneliui už rodą. No žalnierių varomas, ėjo į bažnyčią. Uždarytas, vargšas, ant teip striošnio galo meldž ponudievą padėjimo klūpodamas, ligi kol dziegorius pradėjo mušt dešimt adynų. Pakilęs pribėgo prė grabo galo, zaras brinkt numetė viršų grabo, šokos greičiausiai, puolė į kaulų krūvą, pradėjo tratytis. Tuo tarpu Jonas įlipo į jos grabą ir gulėjo įsikniaupęs, bo žiūrėt nebegalėjo — būt nedatūrėjęs, matydams jos striošnumą. Draskės, klykė, ugnis leidė, nerasdama ko suėsti: trečia naktis nieko negavo, baisiai išrodo alkana. Prabėgiojo adyną vienuoliktą, pribėg prė grabo — reik jai jau gult. Rand žmogų savo vieto. Sustojo trenksmingo apsėjimo, praded šnekėt žmogaus kalba — klaus:

— Kas čion atsigulai į mano vietą? Kelkis, leisk mani!

Nieko nesakant Jonui, pradėjo kuštyt, judyt, prašo geriausiu žodžiu:

— Leisk — greitai baigias dvylikta adyna. Prapuldysi mani ant amžių, užtūrėdams mano vietą. O aš būč išsipakūtavojus. Pasigailėk manės, leisk į mano grabą. O kad neleisi mani, tai aš tavi užvošiu — galėsi par dieną gulėt, o naktim mano darbą dirbt.

Teip gandinamas, Jonas pradėjo keltis, palengva judėt. Bet pamatė par dugną grabo tą senelį apačio grabo besėdent ir jam begrūmojant. Sliūgterėjo vel prė dugno ir tylėjo. O karalaitė su didžiausiu strioku strajijo, kad lip[tų] lauka ir ją leistų. Bet teip besiginčijant pasibaigė dvylikta adyna, pradėjo mušt dziegorius. Nutilo pana, pirmai adynai užstojus. Pradėjo šnekėt karalaitė atmainingа ir lengva kalba. Sakė:

— Dėkui tau, prietel, už tavo kantrybę, kad neleidei į mūkos vietą — pikta dvasia apleidė mani.

Teip pasakius, atsitraukė no grabo ir, nuėjus prė altoriaus, meldės. Pasibaigus pirmai adynai, atsikėlė ir Jonas iš grabo. Ėjo ir jis prė altoriaus, kur visada melsdavos. Ten rado ir paną besimeldžiant.

Ryto sulaukę, visi dvariškiai ir pats karalius ėjo į bažnyčią žiūrėt. Jei tebėras Joną gyvą, tai žiūrės, ar tebėra pana karalaitė grabe: sutulmočijo, kad pirmiau naktim keldavos ir radus žmogų suėsdavo, o dabar, kad jau trečią naktį nebus užkabavojus, tai gal kitaip su jąja atsitiko. Atrakin duris, įein į bažnyčią — pamatė abudu gyvu. Dyvijos didžiausiai. Kalbinami — šneka. Vadinos į palocių. Ėjo visi, ėjo ir Jonas su karalaite. Parvedę parodė motinai dukterį, kuri bijojo pirmiau ir paminavot apė ją. Stojos džiaugsmas didžiausis karaliui ir karalienei. Pakėlė publikaciją, po visą miestą apgarsino, kad pražuvusioji atsirado. Kas gal apsakyt, koks ten balius pakilo! Ėjo didžiūmenė, norėjo pamatyt paną karalaitę mislydami, ar gal būt ta pati, kad žinojo jos nelaimingą pražuvimą. Dūmojo, kad karalius apgautinai priskyręs kitą pasisavino už dukterį ir pakėlė šlovę apjovydams, kad jo duktė išliuosuota yra. Bet pamatę pažino — viernai ta pati. Džiaugės kartu su jos tėvais ir Joną didelio pašėnavonė laikė. Teip karalius pamylėjo Joną, jog prė visų susirinkusių ant to baliaus atsiradimo karalaitės pasakė:

— Jonai, esi didžios čėsties žmogus, kad pats nepražuvai, ale mano dukterį pražuvusią išliuosavai. Nu, tai dabar pavedu tau ją už pačią ir dovanoju vieną kunigaikštystę, jei apsimi būt žentu mano.

Jonas, norėdams būt žentu karaliaus, palenkė galvą ir susigadijo ant prižadėjimo karaliaus. Visi ten asantieji „ura!" nušaukė.

Tokios zaručinos Jono su pana karalaite.

Žinomas daiktas, gražiausiuose palociuose, karališkuos raškažiuos netruko diena praslinkt. Jonas, didžiausiai myliamas ir šanavojamas, linksmas bovijos su susirinkusiais karaliaus pamilijantais. Saulei jau ką tik nusileidus, išėjo ant vėjo Jonas, visko sotanas, prasivėdyt. Žvilgterėjo ant bažnyčios — parėmė šiurpis ir baimė: atsiminė, kad senelis sakė: „Kada būsi čėsty, neužmiršk ir manės." O dabar Jonas raškažiuos — senelis vargst laivelė ant marės. Sukrutintas baime, nebegrįžo į palocių nė kepurės paimti, bėg į pamarę greičiausiai, vienas pats, be palydovų, bet valno valio. Atrand senelį — jau no krašto toli į marę nuplaukęs, ką tik matomas. Pradėjo šaukti:

— Sustok, tėvali, nepalik manės!

Senelis atsakė:

— Pavėlavai: kitais vakarais anksčiau ateidavai, kad bėdo buvai. Musėt dabar esi raškažiuj, kad užmiršai.

Išgirdęs Jonas rūgojimą senelio nusiminė labai, mislij sau: „Be jo rodos būčia pražuvęs." Pradėjo parprašinėt prabočijimo, pasisakęs, kad sugaišino jį kiti.

Jiem teip bešnekant, pasigedo Jono palociuj nebesant. Pradėjo ieškot visose palociaus stancijose. Neberasdami sujudino vaiską. Žalnieriai, liepiami ieškot, suprato, kad tai pas savo tėvą nuėjo į pamarę. Leidos paskui ir atrado su seneliu šnekantį. Vadino grįžt prė karaliaus, bet Jonas neatstojo no senelio, prašės primt į laivelę. Dar senelis neskubinos grąžyti laivės prė krašto. Jonas, nieko nelaukdamas, krito į marę ir plauk prė tėvelio. Žalnieriai, tai matydami, visi nusigando. Vieni mislijo, kad nuskęs marė,— gailėjos jo. Kiti mislijo, kad jis išbėgs iš jų šalies. O senelis skubiai sugrąžino laivę prė plaukiančio Jono ir priėmė jį į laivę pas savi. O žalnieriai, ant krašto būdami, šaukė prašydami, kad grįžt prė karaliaus Jonas ir tėvą drauge vežtuos. Prašomi paklausė, priplaukė prė krašto, išėjo iš laivės abudu, Jonas su seneliu. Žalnierių vyresnysis pasveikino abudu ir skubinai aptaisė Joną sausais drabužiais. Vežė važiuotus su didžiu džiaugsmu, bil tik atrado. Parvežę parodė karaliui Joną ir jo tėvą. Karalius žmoniškai priėmęs tėvą Jono — vaišino drauge su svečiais savo ir žentą mylėjo.

Po ilgų valandų bovijimosi ir skanių česnių užžyvojimo karalius, priėjęs prė senelio, tėvu vadinto no Jono, pradėjo sakyt:

— Tėvai, sūnus tavo didžius daiktus man padarė. Už tai nemažas dovanas jam duodu: dukterį už moterį jam pavedu ir kunigaikštystę dovanoju. Ar būsi kantanas?

Senelis, galva linkterėjęs prieš karalių, atsakė:

— Tegul bus valia tamstos.

Po to šnekalo senelio su karalium pradėjo ruoštis visi ant poilsio, bo vėlus laikas nakties buvo. Ant rytojaus, pasisilsėję visi padoriai ir kiek tinkamai, pradėjo rinktis į salę, kur vakarykščiai baliavojo. Tarp kitų svečių ir Jonas su savo apskirtu tėveliu buvo drauge į stalą pasodytas. Prė jų visų asančių įein ir karalius. Sulaukę vyriausio, visi sustojo stati. Pasveikino karalius asančiuosius, o jie visa atsakė žodžiu jam, šlovės vertu. Tuojaus karalius prišaukė dukterį ir parodė seneliui sakydamas:

— Šitai duktė mano bus moteria sūnaus tavo, šiandien bus suvinčiavotais.

Senelis prisiartino prė karaliaus, paėmė jo šoblę, stovinčiai panai šaly tėvo kirto į galvą ir parskėlė išilgui. Vienas šmotas į vieną pusę nuvirto, antras į antrą pusę. Ten asantiejai ir pats karalius — visi nusigando. Bet senelis parodė — prė kairiosios pusės širdies neužkliudė, paliko, ir tą širdį žaltys apsirietęs ir galą širdies tą įsikandęs. Senelis su šoblės galu nuėmė no širdies žaltį, paėmęs abi pusi pastatė, suglaudė į krūvą, ir sulipo. Pasidarė pana gyva, kaip ir pirma buvus. Vaikščiojo, šnekėjo, valgė, gėrė ir dar linksmesnė paliko nekaip pirma buvo. Dvylikto adyno paliko suvinčiavoti Jonas su karalaite. Buvo gražiai parėdyti, gražiai šliūbą davė, gražio vieto, gražus ir parėdkas, gražiai ir lig šiol tebegyven. Galas.

— O toj pasaka tai teisybė gal būt senovės, bo jau senas esmu, o tokios nebuvau girdėjęs,— prašneko Čekanauskas.

Atsiliepė Tamašauskas:

— Dėkavot dievui, aš jau turiu 72 metus ir iš kito mano amžiaus senuko Ramanausko girdėjau sakant, dar pirmus metus pusberniu būdams. O jis sakės girdėjęs sakant bandą ganydams iš viršininko Baranausko.

Keldamasis no stalo, vyriškas pasityčiojo:

— Čekanauskas, Tamašauskas, Ramanauskas, Baranauskas — vis tokie pasakininkai buvę...

Marijona Jurgulienė atsiliepė:

— O Mikalauskas ar nemok pasakų?

Atsiliepė Zakaveckas:

— Jis tuom neužsim.

116. STUDENTAS APGAUN ČERAUNINKĄ

Studentas, išėjęs tris klasas, sustoj mokslą — pritrūko tėvas spasabo. Reik eit namo iš giminazijos. O jis labai nenor prė tėvo grįžti. O ką darysi — pritrūkus spasabo, reik eiti. Bet, eidamas namo, mislij: „Kad kur gaučia slūžmą prė pono."

Jam einant par mišką, prigen iš užpakalio ponas raitas. Pasakęs „labą dieną", pradėjo klausti:

— Kur eini?

Studentas atsakė:

— Einu slūžbos ieškot.

Ponas paklausė:

— O skaityt, rašyt ar moki?

Studentas po greitumu atsakė:

— Moku i[r] rašyt, i[r] skaityt.

Ponas sako:

— Man mokančio nereik.

Suplakė arklį ir nujojo, palikins pėstįjį. Gailinos studentas pasisakęs mokąs. Pasimislijo teip padaryt: nusivilko švarką, išvertė antrą pusę, išvertė kepurę — bėga par mišką tekinas, kad užbėgtų už akių ponui, mislydams: ponas gal nebepažins, bene samdys. Užbėgo kokį pusę vorsto už akių, atsisėdęs šaly griovio, ilsėjos. Prijoj ponas. Radęs besėdžiant, pasakė „labą dieną", klausė:

— Ko sėdi, kur žadi eiti?

Studentas iš lengvo reta kalba atsakė:

— Einu slūžbos ieškoti.

Ponas paklausė:

— Ar mokytas esi?

Studentas sako:

— Kad būč mokytas, seniai būč gavęs slūžmą.

Ponas sako:

— Stok pas mani.

— Stosiu.

Šitas ponas sako:

— Nu, tai eikiam kartu.

Teip ir keliavo abudu. Parsivedęs ponas nemokytą slūgą leidė visur įeiti, raštų ir kningų nekavojo. Studentas bebūdamas, čėso gavęs, ponui namie nesant, rasdamas jo knygas, skaito. Besklaidydamas rado knygą čerauninkystės, mokančią, kaip gali pasiverst į ką tik nori. Praded skaityt tankiai — išmoko ir ant pomėtės, į ką nor, į tą gal pasiverst. Jau tai mokėdamas, nebenor būt pas poną par slūžijantį. Apleidęs poną, sudiev nesakęs, išėjo namo prė tėvo. Parėjęs rado tėvą biedną, ir jis nė grašio neparsinešė. Ponaičiu būt [gerai], o biednam kad nėr ko valgyt — bloga roda. Jau ir tėvas dejuoj:

— Ką reiks daryt, kad visako reik, o nėr už ką pirkti?

Sūnus tėvui sako:

— Ko rūpinies pro piningus? Ot ryto jomarks. Aš eisiu iš vakaro į jomarką, o tamsta ryto rytą ką rasi kūtelė savo, paimk ir veskis į jomarką, parduok. Ale brangiai prašyk — nupirks ponai. Tiktai užmaunamo ant galvos, to neparduok niekaip.

Studentas, tai pašnekėjęs, išėjo, tėvas vienas paliko. Rytą atsikėlęs, tėvas ein žiūrėt į kūtelę. Rado didelį britvoną, su lenciūgu pririštą. Atsikabinęs vedė į jomarką. Atsistojo ant ponų tako. Pamatę praded derėt, klaus:

— Kiek prašai?

Šis pasakė:

— Cenia penkiasdešimt rublių.

Pons užmok. Bet to lenciūgo žmogus ponui nedavė. Ponas turėjo pirktis. Atidavęs ponui britvoną, piningus paėmęs, vaiko nesusėjo, leidžias namo su penkiasdešimt rublių džiaugdamasis. Parein namo — jau sūnus namie. Džiaugias tėvas, piningų apsčiai parsinešęs:

— Dabar galiam gyvent poniškai.

Kaip šnekėjo, teip ir darė, ko reik, pirko, o darbo nedirbo.

Baigiant tuos piningus, prein kits jomarks. Praded tėvs rūpytis:

— Ką dabar turėsme parduot?

Sūnus atsakė:

— Ką rasi kūtelė, tą ir vesk į jomarką.

Priėjus čėsui, sūnus, išeidamas į jomarką, apsako tėvui:

— Ryto rasi arklį gražų kūtelė — vesk drąsiai ant jomarko ir brangiai prašyk, užmokės ponai.

Ant rytojaus įein tėvas į kūtę, rado gražiausį arklį. Ved ant jomarko. Pamatę ponai, užsipuol labai ir der. Paklaustas, „kaip brangini?", pasako:

— Pora šimtų.

Derėtojus teduod pusantro šimto. Teip ir nesutink. Kur nebuvęs, prėjo tas ponas, pas katrą students slūžijo, i[r] pažino, kad tas jo slūga į arklį pasivertęs. Tas der drąsiai, klaus:

— Kiek nori už tą arklį su visu, kaip stov?

Pardavėjis pasakė:

— Du šimtu rublių.

Pirkėjis užmok du šimtu rublių ir paim arklį su visum kamanum. Kliuvo studentas į rankas pono. Sėd ant nugaros, jodo, kaip nor,— nebegal atsimainyti. Mūčijo par dieną po visą jomarką jodinėdams, kad ir der, niekam neparduod. Prė vakaro užsimislijo pakaustyt. Ved į kalvę, liep kalt patkavas po penkius svarus sunkumo. Kalvis im žagrinę, gelžį lenk į krūvą, dirb patkavą.

Sulenkęs karštą patkavą, nešė prė kojos pamieruot. Beriktavojant prakalbo arklys į ausį kalvio:

— Numauk kamanas nont no vienos ausies.

Kalvis griebė ir nutraukė no abiejų ausų. Arklys šmukš ir nusimovė suvisu. Pamatęs ponas nusimovusį, puolė arty, bet studentas, mokslą ant pomėtės turėdams, iš arklio pasivertė į karvelį, lėkė į orą. Tuoj ponas, pasivertęs į vanagą, paskui gintis. Matąs karvelis neišsisuksįs — krito prė žemės, pasivertė į zuikį. Ponas tuojau — į vilką, gen. Vel matąs zuikiu neišbėgsįs — puolė į dvarą. Pana sėdėjo pas sodną, dirbo antelazą su tamburka. Krito į jos skraitą, į aukso žiedą pasivertęs. Vilkas pasiverč į ponaitį, ein prė panos, sveikin. O pana žiedą užsimovė ant piršto. Ponaitis prašo panos parodyt gražaus žiedo. Pana numaun no piršto žiedą, nor parodyt. Žieds pavirto į žiurkę tarp jos rankų. Pana nusigandus žiurkę brinkt ant žemės. Tuoj ponaitis pasiverč į katiną. Žiurkė matos kliūsiant — pasiverč į žirnį. Katins pasiverč į gaidį. Students iš žirnio pasivertė į lapę, knapt galvą gaidžiui i[r] nukando. Teip studentas pargalėjo savo poną ir iš lapės pasivertė į ponaitį. Ir su tąja pana padarė zaručinas ir apsiženijo. Gavęs pasogo tą patį dvarą ir lig šiol gaspadorystę gerą tebevaro. Nonts ponu yra, kad elgias padoriai, tebėr dar gyvas, nieks jo nepakorė. Saugokiamės ir mes piktai padaryti — nieks nedrįs blogais vadyti. Galas.

117. REVIZORIUS SŪDIJ GASPADORIŲ SU JO ĮNAMIU

Gaspadorius, norėdamas nugriaut grytelę įnamio, kuri buvo už ūlyčios prieš jo kiemą, medaus puodą, dviem gorčiais einamą, pasiėmęs, nušutino pas revizorių. Pabruko gastinčių poniai, pats, įėjęs pas poną, pradėjo skaržyt savo įnamį, apsakydams visokias priklastis turįs, nevet nebegalįs gyvent.

— Ponuti, būk loskavas del manės, nugriauk grytelę — išeis jis iš to sodžiaus. Jo kiti gaspadoriai nė viens neprims, bo jau visiem yra įkyrėjęs, smarkiai priklus.

Ponas paklausė:

— Ar seniai jis gyven pas tavi?

— Matai, ponuti, jau bus dvidešimt su viršum metų. Mano tėvo nabašnyks davė jam plecių, pasistatė savo locną grytelę ir gyven sau kai pons.

— O kiek jis tau mok už plecių? — paklausė ponas.

Gaspadorius sako:

— Eik, meldamasis, ką jis mokės — primačij prė darbų, kol laukus nukavojam, i[r] gana, piningais nieko nemok.

Revizorius suriko:

— Tai tu pats esi negeras! Teip seniai gyven, niekada neskundei, o dabar skaržiji!

Poni, išgirdus sragumą pono, įėjus iš kitos stancijos, žvilgterėjo į gaspadorių. Priėjus prė pono, šnek:

— Chukana, nesvaž tego človieka, on miod pšinios *.

Zaras atsisukęs ponas ant gaspadoriaus:

— Nu, mano mielas, grįžk namo, aš pribūsu apmierkavot.

Gaspadorius, pabučiavęs ranką ponui ir jo poniai, sudiev pasakęs, išėjo namo.

Ponas revizorius pamislijo: „Reik man ir įnamio kalbos pasiklausyti." Pasiuntė lavininką pakviesti, į dvarą kad pribūtų įnamys.

O gaspadorius parvykęs apsigyrė susiedui — sako:

— Buvau dvare pas poną revizorių, dar biškį gastinčiaus nunešiau, įskaržijau savo įnamį — žadėjo ponas trobelę nugriaut ir iš mūsų sodžiaus išmest.

Susiedas, eidamas namo, pranešė įnamiui, ką no gaspadoriaus girdėjo. Nusiminė įnamys. Šnek tarp savės:

— Kad jau gaspadorius su medaus puodu nuėjo pas poną, tai mum bus blogai.

Pati sakydama:

— Kad jau kvieč lavininkas, tai dievžin, kaip bus. Kad tik plakt negautum.

— Už ką plaks — aš nieko blogo nepadariau.

— Ką gali žinot — gal labai neteisybių prisakė. Su gastinčium nuėjęs, gaspadoriaus kalbos klauso, o tavo kas klausys! O ką, tėvel, eidams pas poną, neškis žąselę, kur gavau už ganymą viršininkais. Nuėjęs pulk po kojų ponui, prašykis, kad negriaut grytelės: jug mes nieko blogo nedarom gaspadoriui — ko jis teip įpyko?! — šnek verkdama įnamio pati.

Tas įnamiuks paėmęs tą žąsį įsikišo į maišelį, ein į dvarą. Atėjęs pas poną, paleidė kuknė, lauk, kada pons išeis prė jo. Ta žąsis paleista kirkt suriko. Poni, pradarius duris, pasižiūrėjo — pamatė žmogų stoviant. Atsitraukus į stanciją, pasakė ponui, kad jau yra įnamys atėjęs ir žąsį atnešė. Ponas išein į kuknę. Įnamiuks pribėgęs pasveikino, pabučiavo abi rankas, klaupės ant kelių, norėjo ponui i[r] kojas pabučiuot, bet ponas atsitraukė toly, nesileidė kojų bučiuot. Ponas paklausė įnamio:

— Dėl ko tavi gaspadorius skundžia, kodel tu jam esi teip

priklus, kad jis tavi nor išnaikyt, prašo manės, kad aš ir trobą tavo nugriauč? Ar tu jam neužsimoki už plecių?

Įnamys nulenkė galvą prėš poną:

— Jo mylesta, tamstos valia visaip padaryt. Teisybė, piningais nemoku, ale šeimyną kad išleidž į dvarą, tai ciongliu prė darbo einu kasdien, ar aš, ar pati, kada katro prireik, no pat pavasario lig rudenio, kol laukus nukavoj, dar ir kūlę kol iškul, ir tai reik eit padėt. Jo tėvo nabašninks, būdavo, rudenį, pradėjęs kult, duodavo po pūrą rugių, miežių ir žirnių kartais už padėjimą dirbt ir plecavo nieko nerokuodavo. O šis dabar dar daugiau prė darbų varo, o nieko neduod. Sunkiai suspausti asam. Kad ne locna grytelė būtų, seniai būtumėm išėję kitur gyvent. Dabar tik tuom kenčiam, kad savo trobelė.

Teip ponui bešnekėdams, įnamiuks pradėjo verkt. Išgirdę verkiant, išėjo poni, du ponaičiai, sūnai ponų, dvi panelės, dukterys ponų, žiūr į tą žmogų. Ponas paklausė:

— Kam tu tą žąsį atnešei?

Šis atsakė:

— Ponui.

Ponas sako:

— Nu, tai padalyk mum visiem tą savo žąsį, kad būt pritinkamai. Šitai poni, ponaičiai, panelės ir aš — paskirk kaip priguliančiai, dar ir sau pasilik, tai tavi leisiu gyvent ant vietos.— Ponas tyčiojos iš įnamio.

Taigi šitas įnamiuks, pono liepiams, apsiėmė padalyt vieną žąsį, septynium asabum. Ponui su ponia paskyrė galvą, kaipo tėvai — galva vaikų, valdytojai. Ponaičiam paskyrė kojas sakydams:

— Judu, mokslus išėję, eiste į svietą, tai jum prigul kojos. O panelium prigul sparnai, bo užaugusios iš tėvų išlėkste į svietą. Tai man rumpis paliekt.

Ponui patiko toks pamierkavojims. Liepė eit namo ir gyvent spakainiai. Sudiev pasakęs ir išėjo.

Praėjo koki nedėlė — nesulauk gaspadorius revizoriaus. Nujuto, kad įnamys pas jį buvo ir žąsį nunešė ponui. Šnek:

— Kas man znočij, kad įnamys vieną, o aš galiu penkias penėtas nuvežti — tur būt mano viršūnė!

Susidėjęs penkias žąsis, nuvažiavo į dvarą. Įein pas poną, pasisako penkias žąsis atvežęs ponui. Zaras revizorius liepė sunešt žąsis į stanciją. Sunešė gaspadorius, ponas sako:

— Dabar padalyk mum visiem po lygią dalį: du ponai, du ponaičiai, dvi panelės.

Tėr penkios žąsys, o šešios asabos — nėr kaip būt po lygią dalį. Niekaip neapsijim padalyt gaspadorius.

Liepė ponas pašaukt tą įnamį. Lavininkas pašaukė įnamį, dar tebėr ir gaspadorius,— visų akyse ponas liepė įnamiui:

— Padalyk mum šitas penkias žąsis ir sau pasilik, ir kad būt visiems po lygią dalį.

Zaras tas įnamiuks paėmė poną su ponia sustatė greta, ponaičius į gretumą suvedė, teip ir paneles pastatė greta. Prėjęs pas duris, paėmęs vieną žąsį, prinešė ir sako:

— Ponai du, žąsis trečia.

Vel ein prė durų, paim vieną žąsį, prineš ir sako:

— Ponaičiai du, žąsis trečia.

Vel priėjęs prė durų, paėmė vieną žąsį, prinešė panelium:

— Panelės dvi, žąsis trečia.

Prigrįžo prė durų, atsistojo prė tų dviejų žąsų ir sako:

— Žąsys dvi, aš trečias.

Visi ponai sušneko:

— A matai, ot viernai visiem lygiai padalijo.

Revizorius liepė abiem eit namo ir gyvent zgado, o įnamiui už gerą išmierkavojimą liepė neštis tas dvi žąsis, kur jam kliuvo.

Teip pasibaigė prova gaspadoriaus su įnamiu. Kas užgyventa, tai griaut nevalnu.

118. PASAKA RASTINIUKO

Praėjusiuos amžiuose buvo ponas, lokamnas ant turtų. Turėjo savo locną dvarą. Ale to negana: dar užsiėmė kupčyste. Važinėjo po svietą pirkdamas visokius tavorus — gerus ir prasnus. Turėjo pažintį ir po svetimas karalystes kupčiavo, bet apygardo savo krašte važinėdavo ir po sodžius, pirkdams no žmonių, ką kas turėjo parduot, bil tik jam nupelnyt sau uždarbį gerą. Bekupčiaujant atsitiko teip. Apsinakvojo sodo pas ūkininką. Vasaras laiks buvo. Įvažiavo vežimą į klojimą, ir ponas pats keravojo jį, bo vežime buvo tavorai ir piningų skryniukė. O purmonas jo su arkliais apluoke nakvynę turėjo. Nakties vidury, ponui guliant, pradėjo šnekėt vieno šaly klojime teip, sako:

— Gimė šią naktį biednos našlės sūnus. Kokį duosme talentą?

Antro šaly atsiliepė balsas:

— Jis to bagočiaus turtus vartos.

Teip pasakę, nutilo balsai.

Ponas, išgirdęs balsus, nusigando: mislijo, kad apstojo jį piningus atimti. Kėlės greičiausiai, pasidirbo šviesą, apsižiūrėjo — niekur nieko nematė, duris kaip buvo užsidaręs, teip ir teberado. Mislij sau: „Kas čion galėjo šnekėt?" Atmindams žodžius sakytus, atsisėdęs mislij: „Kaip išauš, visiem sukilus, eisiu par visą sodžių kupčiaudams ir teirausiuos, ar bus gimęs kieno vaikas šią naktį. Kad rasiu, tai bus teisybė, ką girdėjau šnekant, o kad nerasiu, tai gal sapnavau." Bet iš rūpesčio užmigt negalėjo lig dienos. Išaušus ir jau saulei pakilus, ponas atsirakino klojimą ir pradėjo vaikštinėt. Įėjo į trobą, atprovijo pusrytį, ėjo į sodą žiūrėt, kame kur ką gaus nupirkt. O užvis labiaúsiai rūpinos dasižinot pro pasakytą užgimimą tokio vaiko, kuris užaugęs jo turtą vartos. Ėjo pakiemiui prė gaspadorių klausdams tavorų, bet ir mažiausių trobelių neapleidė, to vis teiravos, ką mislio turėjo. Ant galo sodžiaus menka grytelė, įein ir į tą. Atrado moteriškę besiknirkinančią su mažu vaikeliu ir pati dejuoja kaip ligonis. Ponas, teip matydamas, klausė:

— Ko vaitoji, moteriške, ar sergi?

Jinai atsakė:

— Eik, ponali, šitai davė ponus dievas, šiąnakt sūnų pagimdžiau, o neturiu nė pati nė kokio pasilko, nė vaikui nėr ko duot, bo labai biedna esmu našlė. Vyras mano mirė jau trečias mėnuo. Po jo mirimo ir aš labai sirgau, ilgai nebegalėjau užsidirbt, sunkiose dienose būdama. O dabar nežinau, ką darysiu su mažu palikus.

Ponas, išgirdęs pasiguodimą moteriškės, atmen, ką girdėjo nakvynė klojime vidurnaktį šnekančius. Jam girdžiant, viens balsas sakė:

— Gimė šią naktį biednos našlės sūnus. Kokį duosme talentą jam?

Antras balsas atsiliepė:

— Jis to bagočiaus, kur čion yra, turtą vartos.

Mato dabar, kad tikra teisybė. O ką reik daryti? Tiešydamas tą moteriškę kaipo ligonį, matydamas jos didę biednystę, išėmęs iš kišenio davė vieną rublį. Pasakęs sudievu, išėjo sau. Parėjo prė purmono, liepė kinkyt arklius ir važiavo į kitus sodžius kupčiaut. Bet iš mislės negalėjo atsikratyt rūpesčio, kad tas vaiks užaugęs vartos jo turtus. Dvi nedėles praleidęs, grįžo į tą sodą, kur buvo našlė motina su mažu sūnum. Teip pat tame laike, pusryčio čėse, privažiavo prė sodžiaus galo. Liepė purmonui sustot. Ponas, išlipęs iš vežimo, įėjo į tą trobą. Rado moteriškę jau sveiką, linksmą ir sūnų sveiką, buinų vaikelį apmatė. Bežiūriant po-

nui ant vaikelio, supyko širdis, pradėjo mislyt: „Pevnai jis užaugęs bus razbaininku ir, mani užmušęs, paglemš turtą mano. Kaip man reik nusikratyt su juom sulig mažu?" Praded ponas derėt no motinos vaiką. Sako:

— Parduok, motin, man tą savo sūnų. Aš turiu savo locną dvarą — užaugysiu gražiai, ponu padarysiu jį, ir tu, gavus piningų, geriau pramisi. Šitai gražių cidabrinių trisdešimt rublių.

Teip sakydams, papylė piningus ant staliuko. Moteriškė, pamačius šmotą cidabrinių, pamilo, pavierijo pono kalbos ir apsiėmė atiduot vaiką. Paėmus iš lopšio, pakarmijo, suvystė, į škarmalus suvyniojo, paržegnojo ir atidavė ponui. Ponas, paėmęs pirktą vaiką, išsinešė ryšy škarmalų įvyniotą, sėdo į vežimą ir nuvažiavo. Liepė purmonui leist arklius kaip spėja, pilnąja rysčia. Par tą dieną lig saulei leidžiantis jis nuvažiavo dvylika mylių. Mislija ponas — kaip reik nužudyt. O savo rankom nenor smerčio padaryt, kad nebūtų kaltu nužudymu nekalto kraujo. O gyvo nenor palikt, kad nevartotų turtų jo. Privažiavo prė miško, jau čėsas priebrėško. Pamislijo ponas, liepė purmonui sustot, išlip iš vežimo, paėmęs ryšį, nuėjo į mišką. Paėjęs no kelio no penkiasdešimt žingsnių, rado eglės kelmą, lig žmogaus stuomeniu aukštumo seną ir jau luobą atsikniovusią. Užkišo už tos luobos tą ryšį škarmalų su tuom vaikeliu. Vaikas spaudžiams pradėjo kniurksėt. Ponas, išgirdęs jo balsą, skubinai nubėgo no vietos tos, ėjo prė vežimo, sėdo ir važiavo palikinas mislydamas: „Tu ten nusigalabysi alkiu ir šalčiu."

Bet kur nebuvęs strielčius, sargas, mišką apžiūrėjęs, ėjo par tą šmotą namo — išgirdo vaiko mažo balsą. Nusiminė. Apsistojo, praded gerai klausytis — rėk mažas vaikas, o nemato, kur yra. Pamislijo, kad kokios painiavos. Atsilaužęs strielbą, atstražniai žvalgos. Bet nusiklausęs parmanė, kad rėk tam kelme, kur prėš jį par penkius žingsnius stov. Artinos arty — pamatė už luobos krūvą škarmalų. Pradėjo tuos traukt lauka. Išėmęs žiūr — įvyniotas mažas vaikas, o dar gyvas, verkia. Susupstė kuo greičiaus, mislij: „Ką reik daryt? Žmogystė — nevalna žudyt. Paliksiu — sušals. Reik ratavot, nešt namo." Kaip apmislijo, teip ir padarė. Skubinai paėmęs tuos škarmalus su tuom vaikeliu, bėgo tekinas namo gelbėdams, kad nesušaltų. Parnešęs namo, aprodo visiem, ką radęs, miške už eglės luobos. To strielčiaus gaspadinė priėjusi išrišo iš škarmalų. Pasidėjus ant lovos, suriko balsiai:

— Del meilės ponudievo, vaiks gyvas! Verkia, į šalis graibos, nor valgyt!

Gaspadorius tarė:

— O ką, motin, karmyk prė savės. Augykiam, jei augs — o kur dėsi žmogystę, ne paršas — nepapjausi.

O ta gaspadinė buvo su mažu, turėjo dukterį keturių mėnesių, prė savės tebelaikė. Ką darys dievobaimingi gaspadoriai — sutarė augyt. Par naktį prabuvę, važiuoj pas kuningą pasiklausti, ar pazvalys žindyt kartu su savo dukteria ir kaip jį augyt. Matydami jauną, mislij, kad nekrikštyts, bo to nežino — rado, ir gana. Nuvažiavę apsako, kaip rado ir kur. Kuningas liepė krikštyti atvežti po dviejų nedėlių, jei yr tvirtas vaikas, o par tuos du nedėldieniu apgarsint ant bažnyčios žadėjo — gal kas prijovys, kieno yra, gal jau krikštytas. Kaip sakė, teip ir padarė. Kuningas nedėlio po kozoniaus apsakė strielčiaus radimą:

— Vaiką, jei kas žinotumėt, kieno būtų, duokit žinią bažnyčiai.

Bet par du nedėldieniu jovyto nieks neprirodė, iš kur ir kieno jis būtų. Po dviejų nedėlių jovijimo gaspadoriai abudu — vyras su savo pačia — nusivežę pakrikštydino, davė vardą Jono, parsivežė ir augino kaip savo locną vaiką.

Praėjus vienuolikai metų, ponas pradėjo mislyt šiaip: „O kad aš palikau jį gyvą ir netoli no kelio, gal jis pradėjo dideliai rėkt — galėjo keliu kas nont eiti, gal išgirdo ir, radęs mažą vaiką, gal parsinešė namo, gal jį augin." Tos mislės negalėdamas nusikratyt, pradėjo labai rūpytis: gal jis auga kur? Važiuoj pons kupčius vel į tą kraštą, parsiteiraudams apė jį, kur buvo palikęs. Atvažiavo prė tos vietos — neberado nė miško, an to šmoto buvo jau nukirstas. Važiuoj į sodžių. Apsistoja pas vieną ūkininką pasiganyt. Purmonas ilsin arklius, o ponas, įėjęs į trobą, šneka su gaspadoriais. Pradėjo pietavoti ponas, mislydams pasišnekėt ir daug ko pasiteiraut, kas girdėt tame krašte, bo jau seniai bebuvo buvęs no ano laiko, jau dvylikti metai.

Ponui su gaspadorium bešnekant, navynų besiklausinėjant, asanti vaikai trobo susiginčij — siuntinėjas kits kitą vandenio įnešt. Motina sako:

— Mare, eik įnešk vandenio!

Marė atsiliep:

— Ogi Rastiniuks a[r] negal eit įnešti?

Teip ir motina suriko:

— Eik, Rastiniuk, tu, kad Marė neklauso.

Tas, no motinos liepiamas, ėjo ir įnešė vandenio atsigert. O pono ausys klusios: norint su gaspadorium rokuojas, bet girdžia,

ką ir kiti šneka. Išgirdęs minavojant Rastiniuką, pradėjo žiūrėt ant vaiko nuaugimo ir lyties. Klaus jis gaspadoriaus:

— Del ko tam sūnui tokį vardą uždėjai — Rastiniuks? Jau amžių esu gyvenęs ir daug svieto matęs, o tokio vardo nebuvau girdėjęs.

Gaspadorius atsako:

— Ponali, matai, tamstos loska, mano tas vaikas rastas miške, jau dabar dvylikti metai. Buvau strielčium ir dabar tebesu miško keravotoju. Tada einu, mišką apžiūrėjęs, namo — pradėjo rėkti mažo vaiko balsas. Žvalgaus — niekur nieko nematyt. Pradėjo baimė imti: ar painiava koki pasirodys — jau priebrėškos laikas, temsta. Atsilaužiau strielbą ir žiūriu, kas dėsis. Surink ir vel nutyl. Kol aš įsiklausiau. Priešais manės suvisu netoli kelmas eglinis aukštas, senas, luoba atšokus. Žiūriu — škarmalų krūva, ir tuose rėk. Išėmiau iš už luobos, prasklaidžiau škarmalus, žiūriu — yr vaikas, rėk apgesdams. Sukau vel, kad nesušaltų. Mislijau: bėk palikins,— bet žmogystė, o kad gyvas, reik ratavot. Paėmęs ir nešiau namo. Ot šit ta mano duktė buvo maža, keturių mėnesių, dar prė motinos. Liepiau motinai augyt abudu, i[r] gana. Teip ir užaugino kartu su Mariuke. Krikštijom, jo vardas Jonas. Bet kaip jau rastas, pradėjo vaikai šaukt Rastiniuku. Teip ir visi papratom.

Ponui dieg par širdį strielčiaus apsakyms. Atmen savo darbą. Stebias ponas išplėstum akim ant Rastiniuko, žino viernai, kad tas pats yra, kur jo turtą paskyrė vartot. Mato buinų vaiką, aug sveikas, dalikatnas. Mislij: ką reik daryt? Praded įkalbinėt jis tiem gaspadoriam, prašo parduot jam, sako:

— Ar žinai, tėvai, turiu locną dvarą, o vaikų neturiu — parduok manai jį. Už savo klapatą, ką auginai, gausi piningų, turėsi savo locniesiems vaikams ką gerą padaryt: ar sūnus į mokslus leist, arba dukterim pasoga. Žinok, ta teisybė seniai yr įspėta: negimdytas ne vaikas, nesamdyta ne šeimyna. Dabar visi žino, kad rastas, ir jis užaugęs žinos, kad netikri tėvai asat,— eis sau, kur galva neš. O kad man atiduotum, aš išsivežčia iš to krašto, tai nieks jam nepasakys, koks ir iš kur jis yra.

Atsirakinęs skrynelę, cidabro piningų pripiltą, atskaitė šimtą rublių, papylė ant stalo ir sako:

— Ar būsi kantenas? Šit šimtas rublių gražiausių piningų.

Gaspadorius nė šio, nė to neatsako prėš kupčių. Gaspadinė atsiliepė tuojau:

— Ponali, už šimtą rublių neatiduosme. Kad jau lig tokio išauginom — zaras bus darbininks, lai būk pas mum.

Kupčius sako:

— Motin, turi savo vaikų tikrų ketvertą — užteks darbininkų, kaip užaugs. Nepavydėk čėsties šitam Rastiniukui. Aš jį dailiai užaugysiu, išmokysiu. O mirdams savo dvarą paliksiu jam.

Teip pasakęs, prisišaukė prė stalo vaiką ir rodo piningus.

— Ar matai, kiek aš turiu piningų labai gražių čion, o namie dešimtkart daugiau. Važiuok su manim, vaikel, aš tavi tokiu ponu padarysiu, kokiu mani matai. Dėvėsi gražiais čebatais ir su gelumbiniais švarkais.

Teip šnekėdams, paėmė tris rublius no stalo ir padavė vaikui. Rastiniukas, gavęs no pono piningų gražių, kokių niekada nebuvo turėjęs, pabučiavo ponui ranką ir pribėgęs girias motinai, kad piningų gražių gavo. Ir prašos, rankas bučiuodams motinai, kad leistų išvažiuot su ponu kupčium. Kupčius, matydams, kad Rastiniukas pamilo, nor važiuoti su ponu, stipriai praded įrokuot gaspadoriam, kad parduotų. Siūlė šimtą, siūlė du šimtus, tris, keturius, duod penkius šimtus rublių. Aprodo piningus, pripil didelę krūvą ant stalo. Bežiūriant gaspadoriam pamilo gražums ir daugums piningų. Atiduod Rastiniuką, šnek linksmai:

— Tuojau vežkis, pon, vežkis, kad jau už mūsų klapatą tiek pamoki, o jį žadi vel čėslyvą padaryt. Žinokis, dieve padėk.

O kupčiui širdis sprogst, žiūriant, kad jam reik savo turtą teriot del jo: jo motinai trisdešimt vieną rublį, o dabar penkius šimtus rublių užmok, o skaito neprietelium savo, greičiau, mislij, kaip tik reik nugalabyt, kad užaugęs turto jo nevartotų, ne teip, kaip prėš gaspadorius šneka, kad žad ponu padaryt.

Po surokavimo ir piningų užmokėjimo taisos ponas išvažiuot, taisos ir Rastiniuks — linksmus, pasakė sudiev tėvam ir jų likusiem vaikam, sėdo į vežimą ir išsileido namo. Važiuodams mislij ponas: „Ką darysiu, kaip nusikratysiu su šituo neprietelium? Savo rankum žudyt nenoriu: ar papjaut, ar nušaut — būsiu kaltas nekaltu krauju. O daleist užaugt negaliu — kam jis mano turtą vartos." Tai mislydams, buvo ponas kupčius didelio altaracijo. Nesumanydams, ką daryt, parvažiavo tiesiai į namus ir Rastiniuką parsivežė, apmislijęs teip: „Lai būn po akim mano. Apsidrąsinęs pradės sauvalyt arba paims kokį daiktą nepazvalytą — pripiaksiu, i[r] nustips. Teip juom nusikratysiu." Laiko Rastiniuką stancijose, kad daug kas iš jo dvariškių neįstebėt ir neklausinėt vaiko: „Iš kur tu esi?"

O to pono kupčiaus buvo viena duktė, vardu Jelvyra, jau trylikos metų — par metus vyresnė už Rastiniuką. Šita panelė pamėgo Rastiniuką: čuinus vaikelis, baltas ant veido, linksmus ant

išrodymo. Abudu, stavorčiaudami po stancijas, kaipo vaikai, greit sujunko. Bet Rastiniuks prabėglas, razumnas, uvožnas, šanavoja Jelvyrą panelę — tuom jai labai įtiko. Klausė ir ponios, tuomi niekados kaltu nebuvo. Par jo didę uvogą, paslušenstvą niekaip ponas nerado priežasties, kuom jį apkaltyt ir kad būt verts prikorojimo.

Teip ponui besitiekiant ant Rastiniuko, praslinko dveji metai. Aug dailiai vaikelis. O ponas savo kaily netverias, kad nerand pričynos ant jo nužudymo. Ir tar pats savy:

„Žinau pasakyta, kad jis mano turtą vartos, tai bus neprietelius mano, o auginu jį kaip gegužė vanaguitį."

Pamislij ponas teip padaryt: apsisako poniai, kad važiuosįs kupčiaut į kitas karalystes ir ant penkerių metų išvažiuosįs ir viešėsįs, kartu ir Rastiniuką mokysįs kupčystės, ir jam būsįs del draugystės. O savy mislij: „Kad išsivešiu į kitus kraštus svieto, tai ten greičiau aš juom nusikratysiu: ar tolimuose kraštuose parduosiu, savo piningus atgausiu, arba, par marės važiuodams, į vandenį įmesiu,— teip ir bus gerai." Tuojaus liepė sutaisyt vežimą, purmonui kinkyt arklius, taisos ponas ir Rastiniukui liepia taisytis. Viską susitiekę, sudievu pasakę, sėdo į vežimą ir išvažiavo.

O buvo čėsas junijo, pabaiga mėnesio, rugiai jau žydėjo. Jelvyra, išleidusi tėvą ir Rastiniuką, labai gailėjos, kad jai nebeliko stavorčiaus, su kuriuo buvo labai supratusi. Tuomi gailesčiu ėjo į lauką tuom keliu, kur jie nuvažiavo, kaipo palydėdama; iš rugių žydenčias žoleles skabė ir į kvietkelę dėjo. Teip besibovydama, nuėjo arti krašto lauko savo dvaro. Pamatė pagrįžtant Rastiniuką pėsčią ir popierių ranko nešins pareina. Išėjus iš parugės ant vidurio kelio, stojos ir laukė prieinant. O priėjus Rastiniukui, klausė Jelvyra:

— Ko sugrįžti: ar užmiršot kokį reikalingą daiktą?

Rastiniuks sako:

— Nežinau nieko. Nuvažiavom penkis vorstus. Ponas liepė purmonui apsistot. Išėmęs iš kišenio popieriaus, parašė raštą, man padavė ir liepė grįžt namo, o jie nuvažiavo.

Paim Jelvyra no Rastiniuko tą raštą, skaito tėvo parašymą — rand šiokius žodžius: „Poni mano, šitai žodžiai, mano parašyti,— įsakyms, ką turi daryt. Augintinį vaiką nugalabyk, kad parvažiavęs neberasč, bo matau būsiant neprietelių mano, už tai pagrąžinu, kad mani kelionė nenušautų ir neatimtų piningus mano."

Parskaičius Jelvyra nusmūtnėjo ir tarė:

— Blogai ponas rašo apė tavi. Nu, jei būsi man teip geru, kaip buvai, tai aš tavi ratavosiu.

Rastiniuks prižadėjo būt dar geresniu. Tai Jelvyra ir sako Rastiniukui:

— Pasilik čion lauke ir lauk, kol aš sugrįšiu. O ašai pareisiu namo, paimsiu popieriaus, atramentą, plunksną, parašysiu tėvo žodžiais kitą raštą, tavi ratavojantį.

Rastiniuks pasiliekt tarp rugių, griovy atsisėdęs, o Jelvyra, parėjus namo, paėmus ko reikiant, nugrįžo į lauką pas jį. Parašo, raštą riktavodama tėvo karaktorium. Rašo: „Mano miela poni, pagrąžinu šitą jauną vaikiną. Pagailo man jo, niekur nebuvęs ir nemokytas, jegui pražūs svetimos karalystės; marių baisybę pamatęs, gal nusigąst. Jaunas tebėr, paspės dar svieto primatyt. Ir to, nurodo man, prė išminties ir razumnas,— mokslo davus, gal būt geru žmogum, bo yra įstabus ir pomėtnas. Teip tai, miela poni, apiekavok prė namų. O jegui tropytuos nesčėstis, ligos tamstai, tai dazvaliju dukteriai Jelvyrai šliūbavotis su Jonu Rastiniu." Teip parašius, prisakė pareit po pusės adynos, o ji parėjo pirmiau. Įėjus į stanciją, langą atsidarius, atsisėdus siuvo ir dainiavo palengva; garsinos, kad motina girdėtų, jog ji yra stancijo. Motina varinėjo kalakutus po padvariją — ir įein į dvarą Rastiniuks. Poni pamačius žiūr:

— Ko sugrįžai?

O jis ein tiesiai prė ponios su raštu. Padavė poniai popierių. Parskaito poni ir dyvijas, del ko ponas teip loskavas paliko: pirmiau, būdavo, pažvelgęs paliks rūstings, o dabar rados gailingas. Nešina popieriu, įėjo į stanciją pas Jelvyrą, padavė dukteriai skaityt no tėvo parneštą raštą. Panelė, paėmusi iš motinos popierių, parskaitė be mikčiojimo. Bet nekantana pasirodė Jelvyra prėš motiną sakydama:

— Eit, ir tėvas anksti velij man žanatvę. Ale aš to dar suvisu nenoriu. Vienok žodžiui tėvo nepriešinuos, bo žinau pavynastį tėvą, motiną šėnavot ir jų klausyt.

Po tokio šnekalo poni no pono raštą duotą padėjo į kredensą del atminties jo pazvalijimo, ir teip apsispakajiję gyven linksmai. Rastiniuks, pono dvare no Jelvyros myliamas, paded urėdui kamandavot darbininkus, ir vis gerai eina.

Teip praėjo treji metai. Suserg poni staiga. Matos jau mirsiant. Vežė daktarus, tiem nepaglobiant, prašo kuningo. Po atbūtos ceramonijos ligonė poni prašo kuningo, kad suvinčiavotų jos dukterį su Jonu Rastiniu. Kaip prašė, teip ir padarė: už piningus

ir kunings pravorniai apsein. Surašęs reikalo rokundą, išsiuntė į vyskupą. Trečio dieno gavo dispensą. Atvažiavo į dvarą, stancijo po ponios akim suvinčiavojo Jelvyrą su Rastiniu. Jau Rastinis vartoj pono turtą. Praleidę pusantrų metų, sulaukė duktės ir daros tikru ponu viso dvaro.

Ant žadėto žodžio po penkerių metų pagrįžo ponas. Parvažiuoj į dvarą devinto adyno dienos — parein ir Rastinis, laukus apžiūrėjęs. Pamatė tėvas, kad dar tebėr Rastinis,— supyko didžiausiai, draskos kaip į ugnį įdėtas. Išėjo poni primti, duktė išbėgo pasitikt pono seniai matyto, nor sveikyt — neleidžias nė arty, šauk ant ponios:

— Kodel nepildei žodžio mano, kaip buvo rašytas išvažiuojant?

Poni sako:

— Vis teip yra, kaip rašei. Šitai tebėr raštas tamstos.

Paėmus iš kredenso, padavė ponui. Skaito ponas — savo padavimus atrand, kad dazvalyta jį šliūbavot su Jelvyra. Klaus ponas:

— O gal ir apženydinai?

Poni sako:

— Jau antri metai, jau ir jie dukterį augin.

Ponas iš zlasties vos nepatrako. To minutė išgen Rastinį:

— Eik tu sau, kur tavo galva neš, kad mano akys nematytų tavės.

Jau bėda Rastiniui: kur jis tur eiti, kad niekur nieko nežino. Verk abudu su Jelvyra. Atsisudievijo, išein Rastinis. Norėjo palydėt jo myliama pati, bet tėvas nezvalijo — suriko:

— Kad tu eisi kartu, tuoj tavi nušausiu!

Tėvui nezvalijant, negalėjo Jelvyra savo vyro nė lydėt. Verk vienas išeidamas, jinai verk išleisdama. O ką darysi: kad tėvs nelaiko, reik skirtis. Bet prė paskutinio atsisveikinimo klaus Rastinis Jelvyros:

— Kur aš dabar eisiu?

Jelvyra sako:

— Mano mielas, eik čėslyvos adynos ieškot, kol rasi, tada žinosi, kaip reiks gyvent.

Apsišluostę ašaras, abudu pasibučiavo, sudievu pasisakę, ėjo katras sau: Jelvyra grįžo į dvarą, o Rastinis išėjo tuom keliu, kuriuom ponas parvažiavo.

Eidamas rado žmogų ant kelio — min i[r] min ant vietos. Minantysis, pamatęs jį praeinant, klausė:

— Žmogau, kur eini?

Atsakė Rastinis:

— Einu čėslyvos adynos ieškot.

Minantysis prašė:

— Kaip rasi čėslyvą adyną, paklausk, kada bus man gals mint ant tos vietos.

Šis atsakė:

— Gerai.

Vel toliau eidamas, rado kalną šaly kelio ir apė tą trys panos ėjo apsukui po vienų tulių aptaisu, maž būtinai nuogos. Jam praeinant klausė:

— Žmogau, kur eini?

Šis atsakė:

— Einu čėslyvos adynos ieškot.

Anos prašo:

— Kad rasi čėslyvą adyną, paklausk, kada bus čion gals mum eiti.

— Gerai,— Rastiniuks atsakė.

Ein toliau — susitiko žmogų sugrįžtantį. Pamatęs jį, klausė:

— Žmogau, kur eini?

— Einu čėslyvos adynos ieškot.

— Kaip rasi čėslyvą adyną, paklausk, kur mano duktė: po gimimo pirmoj nakty iš lopšio dar be krikšto prapuolė.

— Gerai,— atsakė Rastiniuks.

Ein vel toliau, bet beeinant paliko oras miglotas, pradėjo niauktis. Pasibaigė geras kelias, pradėjo eiti takais. Įėjo į krūmus, tokios pelkės, balos atsirado. O jau grumtaunas vakaras — nėr kur dėtis Rastiniukui tose pelkėse. Pamatė — rodos, būt toki kaip trobelė. Ein ten nakvynės prašytis. Įein į tą trobelę — rado moteriškę teip špetnią, kad baimė žiūrėt: burna anos kaip sutraukyts kailis, čiupra suvienyta su šašais, į kaltūną suaugus ir lig žemės nutįsus, jai vaikščiojant, valkiojas paskui it lopeta, — teip baisi, kad Rastinis dreb, į ją pažvelgęs. O ką darys — reik būt, kad kitur nėr kur. Ana jo klaus:

— Kur tu eini ir ko ieškai?

Rastinis atsakė:

— Einu čėslyvos adynos ieškot.

Jinai sako:

— Mano vyras viską žino. Jei ko nori žinot, tai pasakyk man, tai aš paklausiu jo, bo jis nekenč žmogaus. Aš tavi pakavosiu.

Rastiniuks sakė:

— Eidams keliu, radau žmogų ant kelio beminant. Klausė: „Kad rasi čėslyvą adyną, paklausk, kada bus gals man mint."

Potam eidams mačiau tris panas — ein apė kalną ir ein, o galo nerand. Vel toliau ėjęs, sutikau žmogų begrįžtantį — ieškojęs duktės pražuvusios pirmoj nakty tai gimus. Prašė, kad rasiu čėslyvą adyną, paklaust, kur ji paliko.

Šita nezgrebnioji moteriškė iškasė duobę užpečky, liepė Rastiniukui įsilįst, o ji jį apkrovė torpum ir įsakė:

— Kentėk tykiai, bo mano vyras kad pareis, pajutęs tavi sudraskys.

Jau nelaimė ir bėda Rastiniukui. Šit už adynos parūžė devynragis. Įėjęs į trobiukę, šnirpš par nosis:

— Kas čia smird žmogum?

Jo moteriškė sako:

— Žinai pats, kad niekada nieks neatėjo ir neateis čia — jei vė[ja]s užpūtė garo no svieto.

Zaras gulos pasilsėt. Prisivadinęs pačią arty, pradėjo apsakyt uždarbį, ką nupelnęs: kruoge subuntavojęs pijokus susimušt, paleistuvus sukuseęs — susivaržę viena merge, nusišovė viens kitą; girtą jojant no arklio nugrūdęs į vandenį i[r] prigirdęs,— tokį pelną turėjęs iš pijokų ir paleistuvų. Jam pabaigus kalbą, pradėjo ji sakyt:

— Rodos, kaip būč mačius einantį žmogų čėslyvos adynos ieškot. Pamislijau: kur jis ras?

Atsakė:

— Po dvylikos pirma adyna — ta yra čėslyva.

— Vel rodos, kaip būčiau mačius žmogų minant ant kelio. Pamislijau: kada bus gals jam ten mint?

Atsako raguočius:

— Kaip atsitiks toks tokį, tada bus gals jam mint.

— Potam rodos, kaip panos trys šalykelio ein ir ein apsukui kalno. Pamislijau: kada anum bus gals ten eiti?

Atsako raguočius:

— Mano paties ten darbas. Ten karalaitės. Anos ėjo dvylikto adyno į vandenį plukdytis, ten asantį prė palociaus. O kad neparžegnojo šventu kryžium prūdo, tai aš turėjau valią jų drabužius nunešt no jų ir palocių audrum apipilti žemium. Kad jos žinotų, tai, kaip stoj jauns mėnuo, atsisuktų atgaliau, apeitų apė kalną tris kartus, tai tada nuslūgtų žemės, o išsikeltų palocius, ir jos rastų gonkas ir įeitų į vidų.

— Potam rodos, kai žmogus beeinąs ieškojęs duktės — maža pražuvus iš lopšio.

Tuojaus raguočius kumštelėjo į ją, sako:

— Tai tu pati.

Ši ir nuliūdo.

— Taigi,— sako,— kad jis ir ieško — kur jis ras, kad čion žmogus niekada nėkoks neatein. Kad ir ateitų — ką jis padarys.

Raguočius atsako:

— Kad žinotų, padarytų. Ogi tavo pargobtėlį, kur buvo tau galva surišta ir su spilga susegta,— yra čion įkišta į sieną skylė, tai kad kas tą pargobtėlį kryžmum sumegztų kertės ir uždėtų man ant kaktos ir su tąja spilga į ausį mano įsmeigtų. tai aš tuoj nugramėčia į prapultį ir nebegalėčia ant svieto materijalnu daiktu rodytis, tik sylą dvasios beturėčia. O dabar aš pasiverčiu į visaką: ir į paukštį, į žvėrį, gyvuolį ir į žmogų; galėjau svietui rodytis ir nerodytis — kaip noriu, teip darau.

Priėjus devintai adynai, vel iškilo į svietą. Ta jo pati, dasižinojus, kad ji no žmogaus pavogta, o mato, kad svietas gražus, tuoj Rastiniuką prisikėlė, sako:

— Jei tu man padarysi, ką aš liepsiu, tai tau viską pasakysiu. Ieškokiam sienose skylės — ten rasme mano pargobtėlį.

Ieškojo ir rado. Ir spilgą. Dabar prašo nezgrebnioji Rastinio:

— Surišk kertes kryžmum ir paduok man — turėsiu aš rankose pargobtėlį ir spilgą, lauksiu pareinant.

Vel pakavoj Rastinį to duobė ir įsako:

— Jei dabar iškentėsi, kad jis neparmanyt, tai būt gerai tau ir man. Tylėk, kentėk.

Šit tuoj po valandos parsigriovė devynragis. Šniurkš par nosis:

— Kas čion smirdžia žmogum?

— Kas čia dės,— sako pati,— jei vėjas atpūtė garą.

— Nu, dabar pasakysiu uždarbį, ką nupelniau. Tris prikusiau vogt, o potam, bėdos ištikti, pradejo altaravot — prikusiau pasikarti. Dvi moteriškes suvedžiojau del vyrų, jų pradėjo užsivydėt — prikusiau nutručyt. Mergą prikusiau vaiką nusmaugt.

Jam besakant savo darbus, tuoj ta moteriška blinkt užmetė tą pargobtėlį, surištą kryžmum, ant jo kaktos ir su spilga dūrė į ausį. Tuoj didžiu balsu suriko:

— Kad aš tau teisybę pasakiau, no šios dienos neberodysiuos svietui materijalnu daiktu.

Teip pasakęs, i[r] nuskendo — įlinko žemė ir vel užsiraukė. O Rastiniuks pasiliko su tąja baisia moteriška tarp velėnų krūvos. Sėdėjo lig dienos, kol išaušo. Dienai prašvitus, ėjo atgaliau Rastiniuks, ir ta kartu sekė, jo išvaduotoji no raguočiaus, ir vis apsakė apė savi — kad ji ta vogtinė duktė asanti.

— O tos karalaitės, kur ein apė kalną, kaip tik jaunas mėnuo stos, tegul atsisukie atgaliau,— apeis triskarts ir ras savo taką įeit. O mynėjui tada bus gals mint, kaip atsitiks toks tokį.

Iš tų balų išėjo, ein takais į tikrą kelią. Sutink vel tą žmogų, kur ėjo dukters ieškot. Pamatęs pažino Rastinį, klaus:

— Ar radai čėslyvą adyną? Ar pasakė, kur mano duktė?

Zaras Rastiniuks pasitraukė į šalį ir parodė tėvui sakydams:

— Šitai.

Pamatęs tėvas teip baisią — parsigando: mislijos pekliška asabą pamatęs. Tuojau žegnojo:

— Vardan dievo tėvo, ir sūnaus, ir dvasios šventos, amen.

Tuos žodžius sakė ir su ranka dešine kryžių dėjo. Tuojau parsprogo pusiau, nusinėrė kaip nuo sauso medžio luoba no tos dukters to tėvo: žegnojimu ir kryžium apgynė no pirmgimio grieko. Pasidarė gražiausia mergaitė.

Tas tėvas padėkavojo Rastiniukui už išliuosavimą jam, dukterį vedės namo. O Rastiniuks ėjo toliau.

Priėjęs tą kalną, ein pro šalį. Pamatė tos panos jį, klaus:

— Bene tas pats esi, kur ėjai čėslyvos adynos ieškot? Ar klausei, kada bus mum čion gals eiti?

Rastiniuks sako:

— Kaip stos jauns mėnuo, atsisukit atgaliau eit — ir raste savo taką įeit.

Panos karalaitės trys buvo, o ta minutė — parmaina mėnesio iš galo ant jauno. Tuojaus anos atsisuko atgaliau, apėjo tris kartus — ir nuslinko žemės, rodos, kad palocius iš žemių išdygo. Ein prė gonkų, — rand vis teip, kaip pirma buvo. Įėjusios apsitaisė drabužiais, liepė purmonui užkinkyt arklius į kočą gražiausį, ginės įsėdusios visos trys panos. Pavijo ant kelio Rastinį — prašo maloniausiai, kad grįžtų pas jas ir būtų anum par karalių.

— Jei,— sako — nori, ženykis vieną iš mūsų ir gyvenk su mum.

Rastinis atsako:

— Turiu pačią, žanotas esmu — grįžtu pas ją. O karaliu būt negaliu, kad nemokytas.

Teip jos sako:

— Primk nont dovanas no mūsų. Šitai drabužiai gražiausiai, čebatai puikiausiai — apsirėdyk.

Rastinis dovanas priim duodams. Apsirėdė gražiausiais karališkais drabužiais. Atidavė jam keturius arklius, kočą labai brangų, purmoną i[r] liokajų dovanojo. Džiaugias karalaitės, ka tik jis priim. Apdovanotas važiuoj važiuotas Rastinis. Bet privažia-

vęs prė to, kuris min ant kelio, liepė sustot purmonui. Išlipo Rastinis iš vežimo, ėjo pėsčias pro šalį to minančio. Pamatęs minantysis klausė:

— Bene tas pats esi, kur ieškojai čėslyvos adynos? Ar klausei, kada bus čion man gals minti?

Atsako Rastinis:

— Klausiau — teip sakė: kaip atsitiks toks tokį, tada bus gals jam ten mint.

Teip pasakęs, sėdo į vežimą, važiavo namo, į kupčiaus dvarą, pas savo pačią. Įvažiuoj į padvariją gražiais keturiais arkliais, puikiausiu koču. Pamatę namiškiai. Išbėg ponas be kepurės pasitikti teip didžio svečio: mislijo, kad koks grapas įvažiuoj. Privažiavę prė gonkų, sustoj. Išlip iš kočo — gi jo žentas Rastinis. Ponas, pamatęs grožybę arklių ir kočo, klaus:

— Kame gavai teip brangius arklius, kočą ir drabužius?

Žentas sako:

— Tėvali, kad būčia mokytas buvęs, būčia ir karaliu palikęs. Nueidams mačiau šaly kelio kalną ir tris panas apė jį einant, o dabar radau karališką palocių. Ir labai norėjo, kad būč karaliu pas tas karalaites. Ale kad nemokytas, neapsiėmiau. Tai tik dovanojo vis, ką matai, ir išleidė. Prašė prirodyt karalių.

Ponas kupčius, lokamstvą turėdams, palenkė galvą prėš žentą ir sako:

— Nu, žente, gyvenk čion, tam dvare — atiduodu tau. O aš mokytas, galėsiu būt karalium.

Teip pasakęs, nebegrįžo nė į stanciją kepurės pasimt ir išsileidė pėsčias, bo jis gerai žinojo tą kalną, šaly kelio buvusį. Eidamas mislij: „Kad Rastiniui savo dvarą ir atidaviau, ale aš, būdams karalium, vienok už jį didesnis būsiu." Kaip mislijo, teip ir unorą strajijo. Priein prė to, kur ant kelio min,— davė su keliu į subinę sakydams:

— Ko tu čia ant vidurio kelio painiojies, kur karalius ein?!

Tas, katras mynė, iššoko iš tų pėdų, o tas ponas kupčius — į tas pėdas įmynė. Ir šiand tebemin. O Rastiniuks jo turtą ir vartoj — kaip buvo žadėtas talentas, teip ir išsipildė. O lokamčiui blogas galas.

119. DURNIUS IEŠKO MAIŠO

Gyveno trys broliai vienkiemy ir buvo strielčiais. Eidavo kas naktį ant lauko, sėsdavo ant tako ir gaudavo nušaut — zuikius, lapes, ir visko. Gera laimė buvo dviem broliam, o tretysis nieko

negaudavo. Šiuodu, kada nušovę kokį žvėrį, skūras lupdami, čepkavodavo, o tam nėr ko dirbt. Šiuodu apjuok, kad nieko negauni. Durnesnysis sako:

— Kod aš, strielbą užsikabinęs ant pečių, par naktį tekins bėgioju po laukus, o nieko nesutinku?

Teip šiuodu sako:

— Kad tu durnas; tai reik tylėt, sėdėt kur prė tako — ir sulauksi ką atbėgant.

Įsiklausęs jų pasakos, ateinančią naktį ėjo su strielba. O buvo no jų soda netoli ir tos sodos lauko gale kruogas ir į tą kruogą einams taks. Pas tą taką atsisėdo pagal akminį ir laukė. Valandą palūkėjęs, pamatė ateinant žmogų — no sodžiaus į kruogą ėjo. Priėjo ties juom — tuojaus trapt i[r] nušovė tą atėjusį seną žmogų. Paršautasis voliojas, kol gyvas, o strielčius pribėgęs džiaugias:

— Ot ir aš gavau nušaut.

Žmogui nebespardantis, griebė nešt — nepakel. Vilktų vilktinai — škada skūros, kad nesuteptų, bo mato, kad ir broliai čepkavoj. Ką darys? Palikins jį, bėg namo, parbėgęs sako:

— Dėkui, broliai, kad vakar įrokavot prė tako sėst ir tylėt ir laukt, ot ir aš gavau nušaut.

Broliai klaus:

— O ką tu gavai?

— Ogi nuėjau prė tako, kur ein no sodžiaus į kruogą, — pamačiau ateinant žmogų, su kepelušu kaip su pistonu užsidėjęs. Priėjo ties manim, drožiau — i[r] nuvirto. Tik eikiam, padėkit parnešti — lupsiu skūrą.

Šiuodu du broliai razumnesni rokuojas tarp savės:

— Ką dabar reik daryt, kad tas durnius žmogų nušovė? Bus ir mudviem bėda. Eikiam parneškiam ir pakavokiam kur nont ir tylėkiam.

Kaip sutarė, teip ir padarė: nuėjo visi trys, nusinešė maišą. Atrado jau sustyrusį senį. Sugriebę įmurdė į maišą, nešė visi sukibę į namus pas savi, parnešę įkišo į degutduobę ir apmėtė velėnum. Tai padirbę, ėjo į vidų ir gulo tuoj.

Ant rytojaus sodžiuj vaikai, tėvo nesulaukdami pareinant iš kruogo, bėgo ieškoti. Nubėgo į kruogą — nerado, ir kruogelis sako, kad nebuvo atėjęs jūsų tėvs. Vaikai sako:

— Kaip tai nebuvo, kad jis ėjo vakar vakare vėlai, apė aštuntą adyną.

Kruogelis sako:

— Nu, kad nebuvo. Ieškokit kitur, gal ant lauko vilkai sudraskė.

Vaikai, grįždami iš kruogo, stebias, znokų ar nepamatys kur ties didžiuoju akminu, šaly tako asančiu. Kaip atėjo, rado nuvoliotą ir nukruvintą dirvoną. Suprato, kad tam šmote yra jų tėvas smertį gavęs. Pradėjo verkti. Parėję namo, apsakė motinai, kad radę znokų ant tako kraujo — pelnai bus vilkai nunešę. Motina bėg žiūrėt to šmoto, šauk susiedus. Susirenk būrys žmonių, visi dyvijas. Ein prisižiūrėt znokų ant tako. Teip tiem sodiškiam būriais bevaikščiojant, šitas durnas vakarykštis šovėjis, pamatęs būrius vyrų, ein ir jis pas juos žiūrėt. Jam priėjus, šnek visi:

— Ot, mum žmogus prapuolė šiąnakt, ieškom.

Šis tuoj atsiliepė:

— Tai gal to ieškot, kur aš šiąnakt nušoviau?

Klaus vyrai:

— Tai kur padėjai, kad nušovei?

— Parnešėm su broliais ir įkišom į degutduobę. Eikiam, aš parodysiu.

Tuojau ir ein susiedai ir tie vaikai, katrų tėvas buvo.

Asantiejai broliai namie pajuto, kad jų to durniaus brolio nėr, į sodžių išėjo. Šnek tarp savės:

— Peunai jis prisipažins — bus bėda ir mudviem. Padarykiam teip: traukiam lauka iš degutduobės tą žmogų, pakavokiam kitur, o į tą vietą įkiškiam savo ožį.— Ketverių metų, su dideliais ragais buvo.

Kaip sutarė, teip ir padarė: žmogų ištraukė, užmušę įkišo ožį ir apmėtė velėnom.

Tik spėjo tai padaryt — tuojau parėjo [durnius] su būriu vyrų. Privedė prė pakavotos vietos ir rodo — sako:

— Čia įkišom, kaskit — raste.

Vyrai su skuba pradėjo kasti. Ir jis pats paded kasti. Kaip jau dakasė, pradėjo matytis galva, teip tas šovėjis sugriebė už ragų, pakėlė, atsisukęs klaus tų vaikų:

— Ar jūsų tėvs su ragais buvo?

Tuom susiedai ir atlėžo — mato, kad jis toks abejutis. O šitie mandresniejai broliai priėję pradėjo sakyti:

— Ko čia tamstos jo klausot, puspročio. Ožys mūsų pačių nunyko, ir įkasėm čion.

Tuom galu nuėjo namo visi, nieko nesupratę.

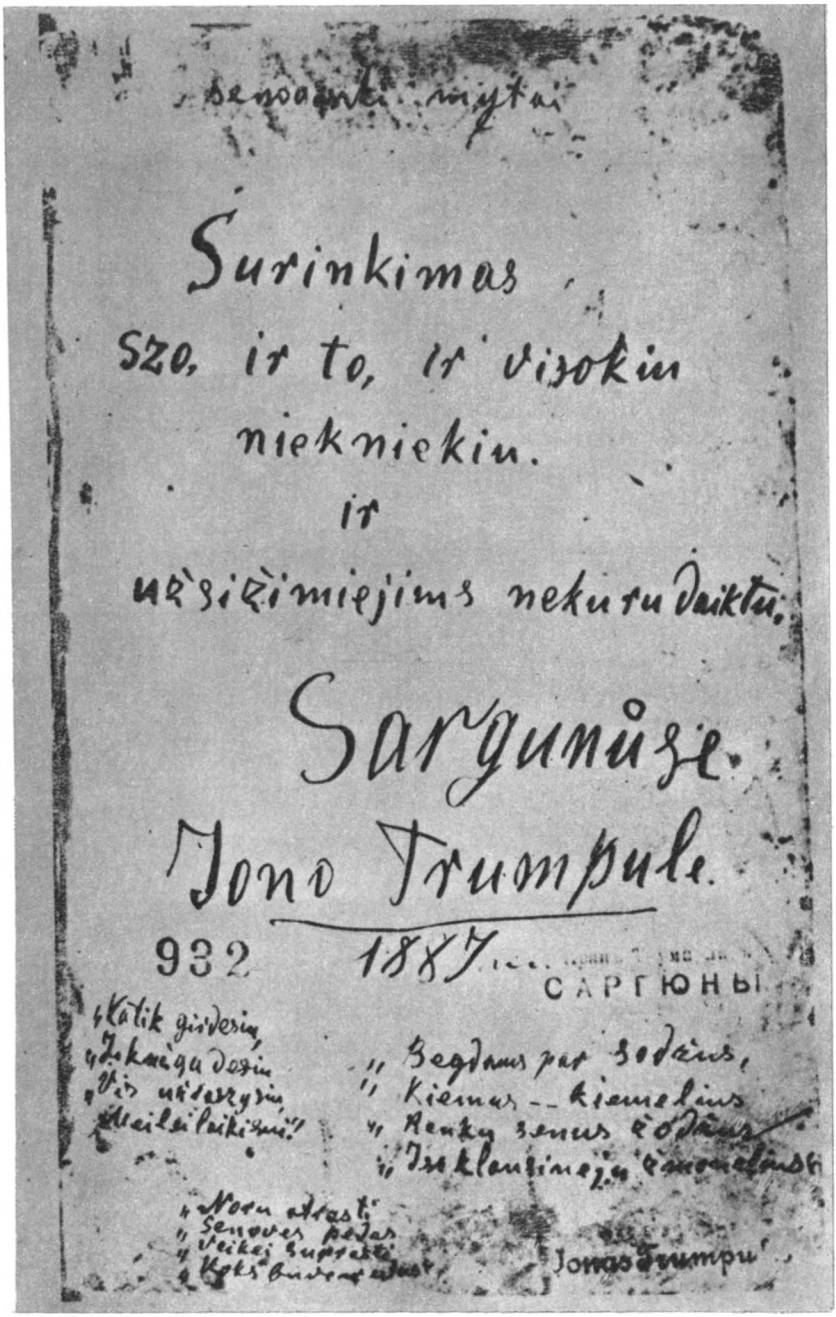

J. Trumpulio tautosakos rinkinio titulinis puslapis

Jonas Trumpulis

31

Pasaka 32.ra

Pasaka Rezuta Labai Grazi.
Isz Jos Jokies Ir Waikai Mazi

Kita karta Tris Mergiukies Skalbuses
Žlukta upieli Szali kiełę pastitta
Pamaeuses Atjojent Karalati Ir Szna=
kunees Tarp Savies Wiena Sakant
Kad Tas karalatis Mani Apsizienitu
Tai Asz jam pagimdie Sunu Kad užaug-
es Wiena riekie Duonas Wisa Ka-
raliste passartu; Antrojj Sakant O.

Juozapo Stonevičiaus užrašytos „Pasakos riešuto" (142) faksimilė

Pranas Narvydas

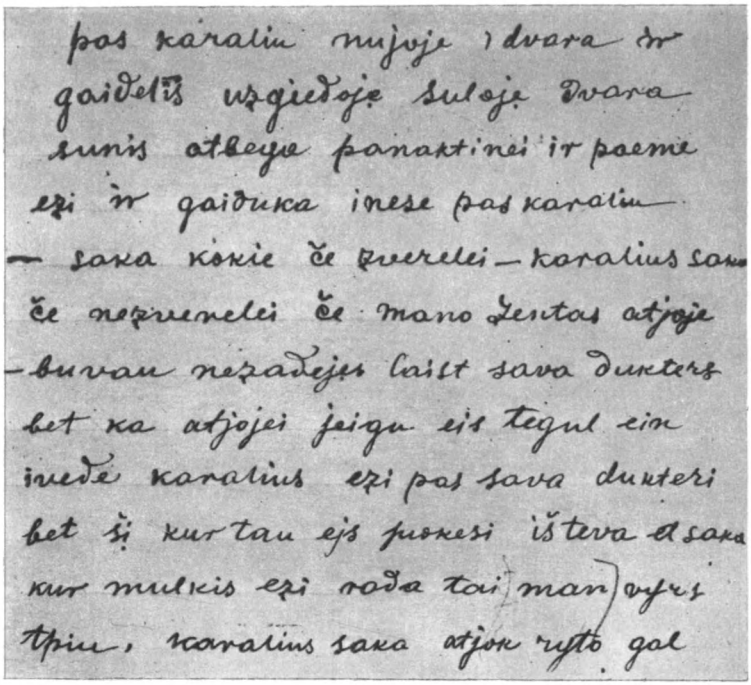

pas karaliu nujoje i dvara ir
gaidelis uzgiedoje suloje dvara
sunis atbeye panaktinei ir poeme
ezi ir gaiduka inese pas karaliu
— saka kokie če zverelei — karalius saka
če nezverelei če mano zentas atjoje
— buvau nezadejes laist sava dukters
bet ka atjojei jeigu eis tegul ein
ivede karalius ezi pas sava dukteri
bet ši kur tau ejs pukesi išteva et saka
kur mulkis ezi rada tai man vyrs
tpiu, karalius saka atjok ryto gal

P. Narvydo užrašytos „Pasakos apie ežį" (76) faksimilė

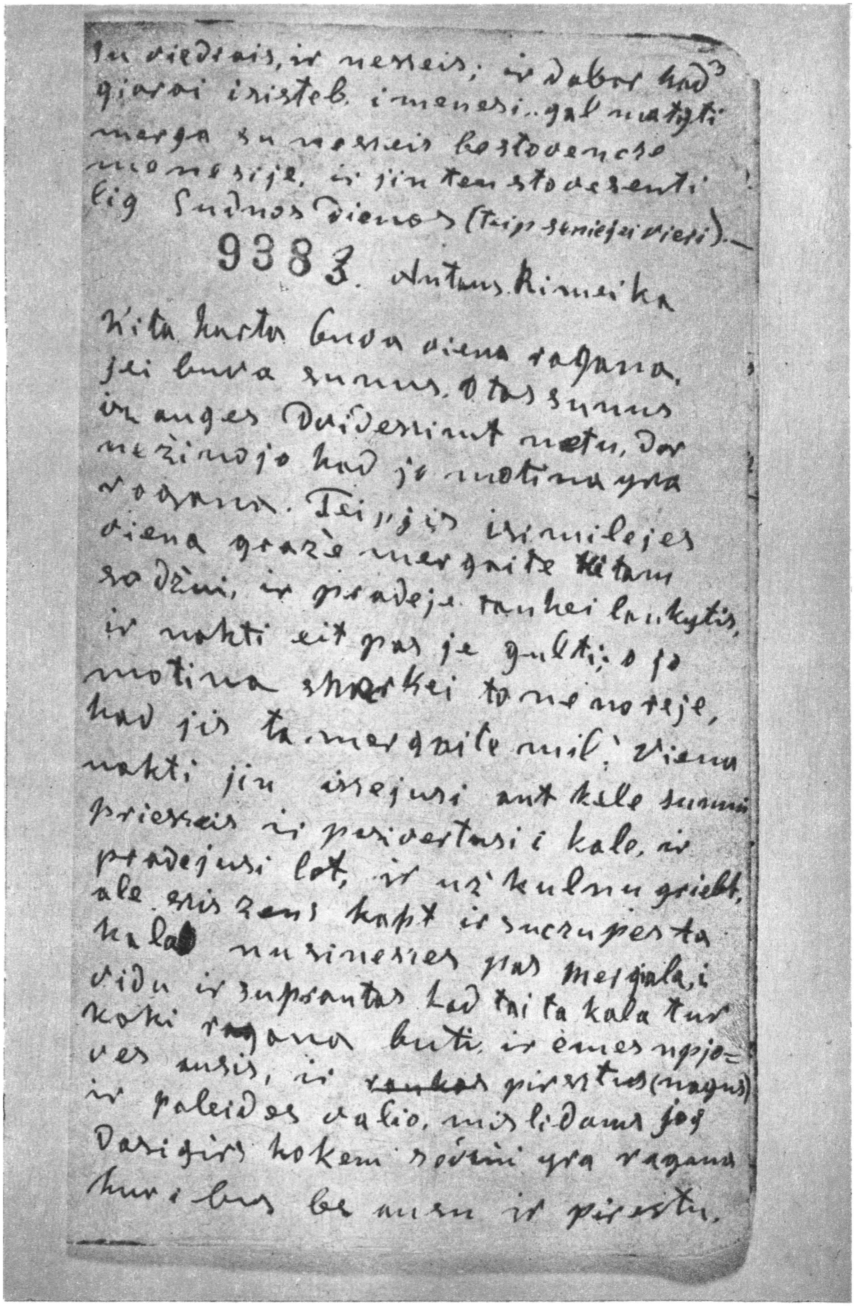

J. Trumpulio užrašytos sakmės „Sužalota ragana" (27) faksimilė

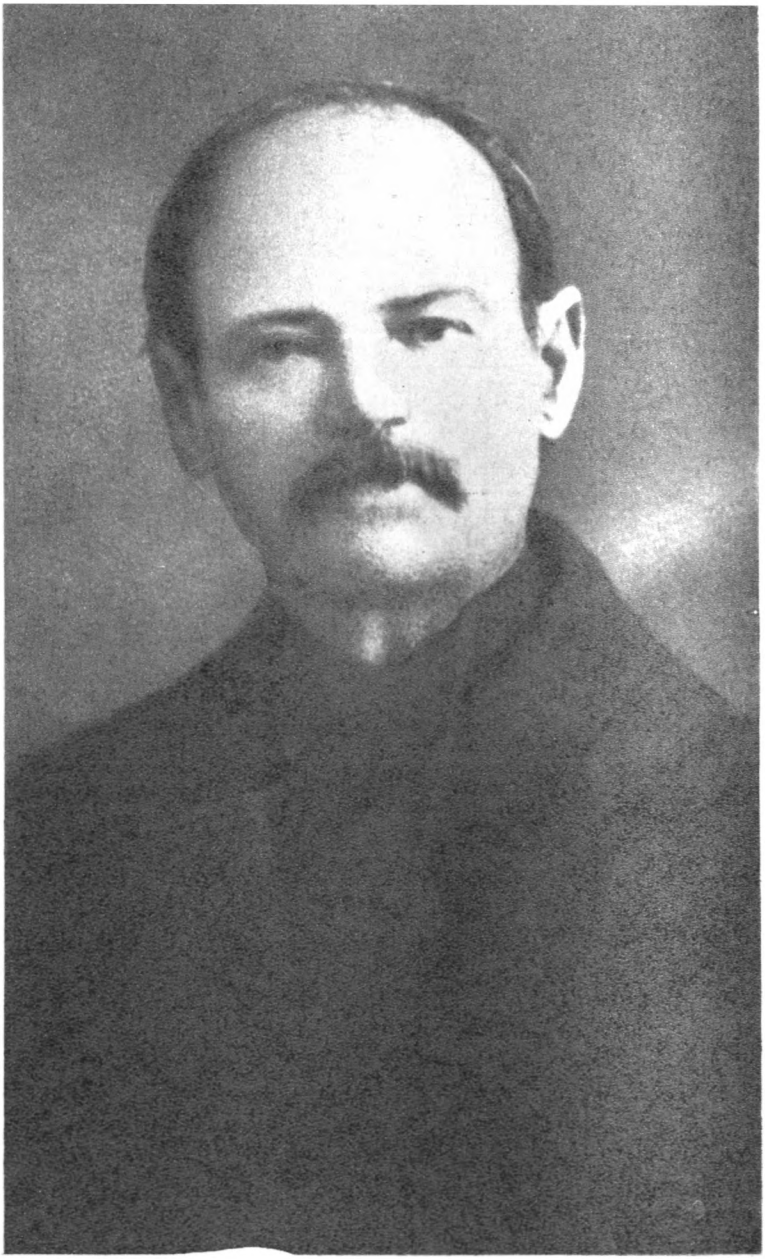

Jonas Lideikis 1931 m.

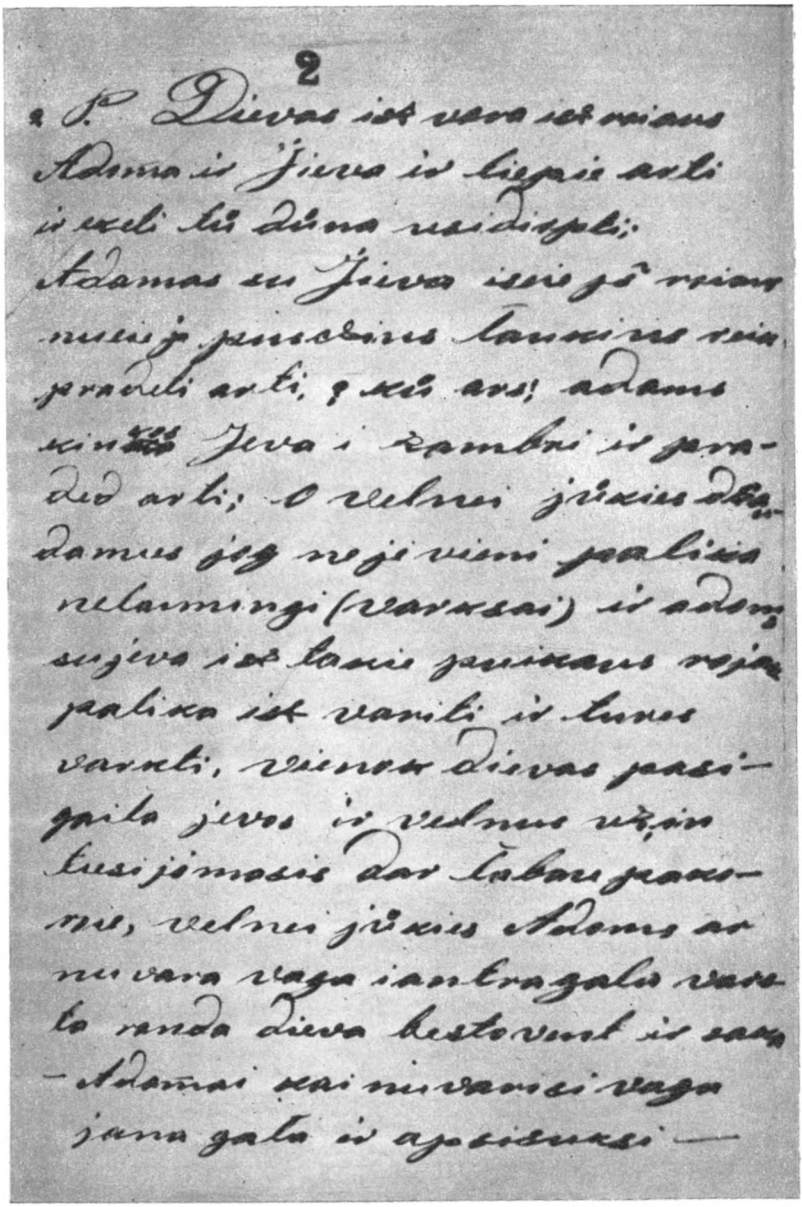

2

2 P. Dievas ist vara ist roiaus
Adoma ir Jieva ir liepie arti
ir ekeli tů důna usidirpti;
Adamas su Jieva iscie jš roiaus
nucie ja pusčius Lauksius reik
pradeli arti, ? ků ars; adams
kinkos Jeva i zambri ir pra-
ded arti; O velnei jůkies dżan-
damus jog ne je vieni palika
nelaimingi (varksai) ir adoms
su jeva ist takie puikaus roja
palika ist variti ir tures
varkti, vienok dievas pasi-
gaila jevos ir velnus už in
tusijimasis dar Labau pako-
roie, velnei jůkies Adoms ar
nuvara vaga iantragala vare-
ta ronda dieva bestovent ir saka
– Adomai kai nuvarisi vaga
jana gala ir apsisuksi —

J. Lideikio užrašytos sakmės „Arklio kilmė" (147) faksimilė

Pilypas Grigutis apie 1903 m.

Teip tie broliai mato, kad jis nelaimę jiem užtrauks ir pražudys,— ryžos išvaryt. Jo uždarbio davė šešerių metų juodą jautį ir išvarė:

— Eik sau, kur tu nori, o mum tavės nereik.

Išvarytasis ein jautį vedinas par laukus į svietą. Priėjo mišką. Norėjo išsiraut alksnelį, tokį kaip botkočio driūtumo, o nepriveikė,— nuėjo palikins. Išėjo par mišką tuom jaučiu vedins. Ein par lauką prė sodžiaus, — rado vieškelį. Grioviai platūs, pilni vandens — negal pareit. Nėr ko daryt. Netoli užvaras skeltinių tvorų. Pamislijo: „Reik tvorą, nuėmus no užvaro, atsinešt, pasidėt skersai griovio — ir pareisiu nesušlapęs. Ale kol tvorą atnešiu, kur jautį padėsiu? Reik pririšt, kad nenubėgtų." Šaly kelio buvo kryžius senas. Prė to kryžiaus privedęs savo jautį pririšo, ein pats prė tvoros. Tas jautis pasipurtė — ir nulūžo tas kryžius sulig pašakne, nusitraukė jautis ir nubėgo atgaliau ant namų. Teip šitas vedėjis i[r] mislij atsistojęs: „Aš tokį laibą alksnelį roviau ir nepriveikiau, o tavi pavedžiau. O dabar tu tokį driūtą medį išrovei." Ein pasižiūrėt, kas do šaknys tam medžiui buvo. Priein, žiūr — to vieto, kur kryžius buvo įkastas, šaly matoms didelis puodas piningų auksinių žėr. Pradžiugo, mislij: „Ką su jais padarysiu? Pilsiu į kišenius — nepareis, imsiu su visu — nepakelsiu. O ką, reik maišo." Netoli sodžius. Palikinas piningus, bėg į sodžių maišo prašyt. Bėgdams par lauką, kad neužmirštų, minavoj: „Maišo, maišo, maišo, maišo..." Įbėgęs į sodžių, įein į pirmąjį kiemą. Ein į vidų. Rado duris gryčios atdaras. Moterys, duoną kepdamos, teip baras, teip baras — nėr kada jam prašyt. Atsistojo pas duris prė edverijos ir šnek pats sau: „Maišo, maišo, maišo, maišo..." Viena iš trijų moteriškė, kurios barės, kapt kačergą iš kertės, taukš par galvą atėjusiam:

— Durniau, ir tu dar maišysi mum, čion atsistojęs! Jau mes ir be to baramės. Sakyk: „Duok dieve zgadą, meilę." Von lauka!

Ir išginė. Šis, išėjęs ant ūlyčios, rado šunis besiriejant. Apsukui bėgiodams:

— Duok dieve zgadą, meilę, duok dieve zgadą, meilę...

Žmonys, pro šalį eidami, sako:

— Durniau, šunys riejas — tu zgados prašai! Sakyk: „Kad jum iškarstyt..."

Tie žmonys, teip jį pamokę sakyt, nuėjo. Tas nuein prė kito kiemo — išvažiuoj veselė. Šis, paskui bėgdams, šauk:

— Kad jum iškarstyt, ka[d] jum iškarstyt!..

Veselninkai apsistoję pradėjo su botagais čaižyt:

— Durniau, sakyk: „Dieve padėk, kas gerai daro..."

Išlupę nuvažiavo. Ein šis prė trečio kiemo — išbėg kalė su šunų būriu. Šis, paskui bėgdams:

— Dieve padėk, kas gerai daro, dieve padėk, kas gerai daro...

Žmonys, eidami pro šalį, pradėjo bart ir lojot:

— Durniau, kalė su šunim draikiojas, tu sakai: „Dieve padėk, kas gerai daro." Sakyk: „Kad jūs visi išsprogtumėt."

Tie, teip pasakę, nuėjo sau, o tas ein prė ketvirto kiemo. Jam preinant, išleidž nabašninką. I[r] šis, paskui eidams:

— Kad jūs ir visi išsprogtumėt, kad jūs ir visi išsprogtumėt!..

Kurie verkė ir giedojo, visi apsistojo, pradėjo šį dalyt su kūlokais:

— Tu dar iš mūsų čydysies, sakysi, kad mes visi išsprogtumėm!.. Sakyk: „Amžinatils, gražiai mirė", jug ir tu mirsi, „amžinatils..." — sakyk.

Apmušę nuvažiavo. Šis ein prė penkto kiemo. Nieko nesutikęs, įėjo į trobą. Rado — gaspadorius meitėlį pasipjovęs berevidavojąs. Sako:

— Amžinatils, duokdiev jam sveikatą...

Gaspadorius ir supyko:

— Dar tu čydysies — ant gyvuolio sakai — amžinatils!.. Durniau, sakyk: „Duok dieve, kad pati su vaikeliais suvalgyt."

O plaučius turėjo išėmęs. Su tais plaučiais par snukį, su keliu į pasturgalį, pamušęs išginė lauka. Šis nabagas išgints išbėgo ant ūlyčios. Rado žmogų besireikalaujant griovy. Priėjęs:

— Duokdiev, kad tavo pati su vaikeliais suvalgyt.

Tas žmogus, vieno ranko kelnes tūrėdams, antra ranka nusilaužė garadgalį, su tuom pokš tam į sprandą:

— Durniau, ar jau mano pati nebetur ko valgyt, kad tu siūlai šūdą ėst! Sakyk: „Kad kiaulės suėstų."

Apmušęs, išdurnavojęs nuėjo sau.

Ein toliau durnavotas — parvažiuoj su miežių vežimu iš lauko vaikesas. O šis, paskui eidamas:

„Kad kiaulės suėstų, kad kiaulės suėstų..."

Tas vaikesas — no vežimo su šake į nugarą bast sakydams:

— Durniau, tu sakai: „Kad kiaulės suėst..." Mes dirbam prociavojam, sėjam, ariam, ekėjam, laukiam, ka tik užaugt, o tu sakai: „Kad kiaulės suėstų..." Sakyk: „Duok dieve, kad tik pareitų iš lauko į klojimą, iš klojimo į klėtį, iš klėties į gyvenamąsias."

Teip pasakęs, nuvažiavo. Ein prė paskutinio kiemo — užsidegė pirtis. Šis tuojau ant ūlyčios šauk visa galva, rodydams su rankum:

— Duok dieve, kad pareitų į klojimą, į klėtį, į gyvenamąsias!

Žmonys, pamatę ugnį, pradėjo bėgt iš visų pusių. Išgirdę jo tokį velijimą, pradėjo papyt su kūlokais ir išginė iš savo sodžiaus.

Nabags maišo negavo, o mušano apsčiai. O vis klausė — kaip kas liepė sakyt, teip ir sakė. Nugrįžo prė piningų — neberado. Ir paliko toks biednas kaip ir aš.

120. KALVIAI — TĖVAS SU ŠEŠIAIS SŪNAIS — EIN Į SVIETĄ BĖDOS IEŠKOT

Buvo vyras galingas, tvirtas, išmintingas, mandrus ir geras kalvis. Gerai ir spėriai viską kaldavo, buvo no visų giriamas, kad geras meistras. Iš visų pusių eidavo pas jį — darbo turėjo be trūkio. Par tai bagotai gyveno. Apsiženijo. Su pačia būdamas, augino vaikus, ir visada viskas gerai klojos. Sulaukė šešių sūnų. Užauginęs visus išmokė savo amato — kalviais visi dirbo dien iš dienos po kalvę ir įgijo daug piningų. O tų asant užtektinai, nėr bėdos nė kokios. Bet prisiklausė no ateinančių žmonių pas juos į kalvę dejavimo, ir vis šnekėdami sako: „Bėda..." Šnekas jie tarp savės:

— Kas ta yr par bėdą, kad mas jos niekada nematom?

Ir sutarė eit visi į svietą ieškot bėdos. Apsitaisė kaip tinkamai, pasiėmė piningų, kiek norėjo, ir išėjo tėvas su šešiais sūnais. Keliavo par dieną. Priėjus vakarui, įėjo į sodžių pas gaspadorių. Ein, kur gražesnes trobas matė. Suėję pasiprašė nakvynės. Priėmė žmoniškai, davė večerę. Pavalgę padėjo no asabos po rublį cidabrinį. Gaspadoriai labai kanteni parnakvino bagotus vyrus labai gražiai. Ant rytojaus užkaič samavorą, patiek sniedavonę gerą, pavalgydin vyrus ir išleidž. Šie eidami šnek ir juokias iš žmonių šnekalų, kurie, pas juos ateidami, sakydavo: „Bėda".

— O kas do bėda — dabar mes ne namie, o kas do bėda. Gerai, i[r] gana.

Ein jie vel par dieną toliau į svietą. Rado šaly kelio nedidžius du vaiku kiaules beganant ir bedejuojant. Išgirdo:

— O tai kad bėda, tai bėda!

Teip šie sustoję klaus tų piemenėlių:

— Kur ta yr bėda?

Šiuodu parodė:

— Ogi antai dvaras mūru apsukui apmūrytas no bėdos — ten didžiausia bėda.

Teip šie su ukvata ein į tą dvarą datirt, kas do bėda. Įeit rado duris. Įėję po padvariją vaikščioj. Rūmas gražus. Ein į rūmą par gonkas. Suėję į stanciją, parveizėjo — niekur nieko nematyt. Susėdo visi šeši sūnai į kanapką už stalo, o tėvas sėdos į krėslą priešais sūnų antropus stalo. Laukė, kas iš kur pasirodys. Po mažos valandėlės išėjo pana su viena akia, ir ta buvo ties pat viduriu kaktos, o didumo kaip skleinyčios dugnas. Pasižiūrėjo ir, radusi svečius, duodama ranką, pasveikino visus, prašė:

— Sėskitės.

Šie vel susėdo: sūnai visi greta, o tėvas priešais. Pana nuėjo į kitus kambarius, o šie pasilikę šneka:

— Mat durni žmonys sako, kad bėda,— o kas do bėda!

Trumpai laukus, atidarė duris mūrines prėš juos — pamatė šie pečių didelį, padabnai dvaro jaujo, karščiausiai kūrinantis, pilną anglių žėruojančių. Šnek tarp savės:

— Ot kur geros anglys prė užkaitinimo gelžies.

Ant jų mislės tuojau ta pana vienakė išnešė gelžies žagrinės kartį ilgumo no dviejų sieksnių, įkišo į tą pečių galą, į karščiausias anglis, ji pati vel nugrįžo į nematomus kambarius. Karštybė didžio gelžis tuoj raudonai užkaito. Netruktinai pana vel išėjo. Radusi gelžį karštą, pagriebė už šaltojo galo, įpuolus pas juos, sėdenčius, dūrė vienam į krūtinę, parmušo kiaurai, pasmeigus kaip varlę ant iešmo nešė į pečių, įkišo ir kepė apsukydama. O likusiejai, tokią nelaimę pamatę, norėjo bėgt lauka, bet anė pakrutėt negalėjo, kur sėdėjo,— tai kaip priklejuoti, nė viens nepasijudino. O ta pana tą iškepus ėdė ir kaulus nugraužė. Potam, tą pabaigus, kitą smeigė ir kepė.

Jau žiūriantiem bėda — mato, kad paskutinis galas. Kaip pradėjo, teip lig vien visus šešius sūnus iškepė ir suėdė. Tėvas, matydamas, kad jau baig griaužti paskutinįjį,— kliūs ir jam kaip vaikam ta česnis, reiks lįst į ugnį ant iškepimo,— pradėjo sakyt tai panai:

— Matau, kad dauggalinga esi, vieną akį teturėdama. O kad dvi aki turėtum, tai dar daugiau galėtum padaryt — ir dangų, žemę parmatyt. O aš asu kalviu, galiu padirbti akį ir įdėt.

Pana vienakė panorėjo tos didesnios galybės — nebežudė kalvio, ale liepė:

— Nugi padirbk man kitą tokią akį. Iš ko dirbsi?

Kalvis sako:

— Reik aukso pusę svaro ir diemento svaro, tai bus gražiausia akis.

Tuojau žadėjo pana pristatyt. Nuėjo į kitus kambarius, atvedė keturius ilgliemenius. Tie paėmė kalvį, įsodino į skryniukę be užvožčio, padėjo ant to stalo lentos, prė katro jis sėdėjo su sūnais. Sulig padėjimu teip prilipo, kaip priklejuots, be pasijudinimo sėdėjo. Suėmę tie visi keturi tą stalo lentą su juom, nešės ant oro, ir tuoj greičiausiai, už kerčių sukibę, nunešė į Indijos žemę. Ten rado aukso ir diemento. Pasiėmė kalvis kiek reikiant. Vel jį parnešė tie keturi tarnai atgaliau pas paną vienakę į bėdos dvarą. Paleidž jį valio, liep dirbt akį, kaip žadėjo. Prašo kalvis priduot nočynų, su kuom galėtų dirbti. Ana atsako:

— Ko tik reik, prašyk — vis bus.

Pridavė nočynus: kūjus, reples, priekalą, šurpštoką, dumples. Kalvis dar prašo šešių zelnių — duod ir tuos. Prašė dvylikos birkavų gelžies — duod ir tos. Kalvis im pats dirbt tą akį iš aukso ir diemento, paėmęs mierą — didumą — su cirkeliu iš panos asančios akies. O tiem zelniam liepė kalt iš žagrinės gelžies rinkius tokius, kiek ana, ta pana, driūtumo buvo. Rinkis prė rinkio kalė apmieruodami del kojų, del rankų ir jos pačios no kaklo lig strėnų. Kalvis prigatavijo akį, o zelniai rinkius. Šauk tą paną. Pastatė prė sienos storo mūro — kiek tik rinkių, tiek skylių par mūrą kalė ir ją ten movė tais rinkiais ir varžė su muterkum iš antros pusės sienos. Kaip jau visą nuvaržė, tada kalvis zelniam liepė eit sau — šis viens būsįs įdėt akį. Žinoma, meistro turėjo klausyt zelniai — liepiami ėjo ir pražuvo. O kalvis panai prisinešė padirbtąją akį gražiausią, parodo: apsukui auksas, vidury diementas. Liep jai tą vieną užmerkt, kol tai naujajai vietą pamieruos. Pana užmerk tą akį, o kalvis prirėmė smaila yla į tą jos buvusią akį, davė sū kūju į tą ylą — tuoj kiaurai išlindo, ir panos akis ištryško. Pradėjo judytis ta pana, pradėjo sienos mūro linguot, pradėjo tie rinkiai trūkinėt. Mato kalvis, kad ji pasileis ir iš tokio tvirto priveržimo ar mūrus sugriaus. Bėgo kalvis lauka, norėdams išsprukt no smerčio. Bet nabagas kur išbėgs, kad ir lauke nėr kur nubėgti, kad mūrai apsukui, o niekur neišeinami, teip vienodi kaip dailiausia siena, o aukštumo keturi sieksniai. Tų vartų ir durių nė znoko nebė[r], kur atėję įėjo. Bėgioj apsukui rūmų, šnek pats sau: „Ot bėda — kažin ir aš ar atliksiu no smerčio?"

Pamatė tą paną išpuolant iš vidaus — jau nusitraukus iš gelžių, bėg jo ieškodama. Kad jau akies ir nebetur, nebemato jo,

ale ieško, apsukui puldinėdama, užuodž, kur ans y[r]. Pana gaudo, kalvis bėgioja. Bėg jis vis už tų kaulų, kur buvo no seno suėstųjų sumesti, ne mažiau kaip dešimt ašių galėjo prikraut. Buvo ten kaulų žmonių, gyvuolių visokių: arklių, jaučių, kiaulių, šunų,— kas tik ten įėjo, nieks nebeišėjo. Kavojas, lipinėj ans už tų kaulų, kad jinai ir gaudo, bet negal sugaut — painiojas jai tie kaulai. Griebė mest lauka par tą mūrą visus kaulus, didžiausius glėbius paimdama. Mato kalvis, kad išmes kaulus — nebebus kur slėptis, ir nutvers. Išsimislijo — įlindo į kuino šonkaulius, prė nugarkaulio tebesančius, išilgui įgulo. Ta pana tuo greitumu metimo, sugriebus su kaulais, išmetė par mūrą ir kalvį. Susiprato pati, kad išmetus, bo kalvis, už mūro nukritęs, tuom užsigavimu suvaitojo. Parstojo šumytis ta pana, pradėjo šnekėt geruoju:

— Tai tu ir atlikai iš mano nagų.

Tame mūre buvo keli straipsniai gelžia išgrotuoti teip kaip tuinai, su tarpais, kaip gal ranką iškišti. Kalvis, no sutrenkimo neįgalėdams tąj skuba toly nueiti, ten pat buvo. O ta pana, kad jau matos kalvio nebepreisiant kitaip, tai jam pradėjo rodyt aukso kirvelį. Sako:

— Nu, tai še tau tą kirvelį už tavo sūnus — aukso yra, gausi sviete brangius piningus, iš to galėsi duoną valgyt.

Iškišus pro gelžinius grotus, duod jam tą kirvelį gražiausį. Kalvis pameilo to kirviuko, uvožodams jo brangumą. Bet bijodams, kad ji nekirstų jam, neėmė iš jos rankos, ale liepė mest jam. Ta pana, nebegalėdama įrokuot, kad kalvis imtų, metė pro tarpą tų grotų į tą pusę, kur kalvis buvo. Bet tas kirvelis lėkdams įsikirto į medį driūtą, bo buvo medžių apsukui apsodytų no senovės, kaip jau prė dvaro. Kalvis priėjęs paėmė už koto to kirvelio, norėjo išsitraukt iš to medžio — prikibo kalviui ranka prė to koto, negalėjo to kirvelio iš medžio ištraukt nė no jo rankos atitraukt — prilipo, i[r] gana. Ta pana pradėjo laužt tuos gelžinius štakietus — ne laibesni buvo už melnyčių girnų šeštarnes, bet pradėjo ir tie piškėt no jos laužimo. Mato kalvis, kad ji išsilauš ir jį nutvers bėda. Išsitraukė peilį iš kišenios, nupjovė ranką dešiniąją par čiurnį, tai tik nubėgo tolyj,— teip teišliko no smerčio. Ale šešius sūnus ir ranką paliko bėdos dvare. Potam lig amžiaus galo bėdo buvo, kad nebegalėjo duonos užsidirbti, ir amžių pabaigė bedejuodams:

— Bėda, kad negaliu dirbt, bėda, kad nėr kuom apsidengt, bėda, kad nėr ko valgyt.

Paliko ir jis teip biednas kaip ir aš: užsidirbt nebegaliu, o valgyt noriu. Uždarbio nė kokio žiemos laike neturiu, o aštuo-

nium asabum reik gyvastį vilkt. Todel, nont pasakas rašydams, bene sulauksiu kokio grašio del pražyvenės, o dejavims kartu su svietu: bėda neturiančiam. Bo ir negal turėt be žemės ir be aukšto mokslo, rankų darbu ir silpna syla nieko [ne]uždirbsi.

121. STRIELČIUS MATO NUSIDAVIMĄ NEREGĖTĄ

Strielčius išėjo iš namų miško apžiūrėti. Išeidams paliko namiškius visus sveikus, linksmius. Ūkana diena buvo. Apvaikščiojęs mišką, grįžt namo. Bet beeinant užėmė jį miegas. Atsisėdo po egle ir snaudė, bet pakilęs ėjo namo mislydams sau: „Ko aš čia turiu miške vargti — galiu namie žmoniškai, į lovą atsigulęs, išmiegot." Bet ein ein par krūmus — neatsižįsta vietų, ties kokiu šmotu išėjęs. Išein į lauką — nepažįstami laukai. Ein par lauką, rado vieškelį, ir to kelio niekadais nebuvo matęs. Mislij savyj: „Ponudiev šventasis, kas čion gal būt, kas pasidarė, kad tam šmote reik mūsų sodžiui būt, o dabar nepažįstami laukai."

Ein strielčius tuom keliu — rado dvi panas: viena vienopus kelio, kita kitopus kelio stov ir aukso obelį mėto. Viena met — sako:

— Še tau, man nebereik.

Antroji paėmus met atgaliau, sako:

— Še tau, man nebereik.

Ir teip su didžiu strioku svaido tą obelį. Strielčius klaus anų, koks čia kraštas,— jos nieko nesako. Palikinas ein toliau. Rado — šaly kelio ant pleciaus du juodvarniai labai kapojas nusikruvinę, o neskirias katras sau, turėdami valią lėkt į visas puses. Pasidyvijęs palikins ein toliau. Rado moteriškę: du kubilu pasistačius, abu po pusę įpiltu, iš vieno semia, į kitą pilia — nė to išsemia, nė antrojo pripilia. Klaus strielčiaus:

— Koks čion kelias?

Nieko ji neatsako, tik su strioku dirbas i[r] dirbas.

Ein toliau, rado lankas dailias. Žolė didelė, avių nedidis būrys — ein bliaudamos parkorusios, kai būt trečia diena kaip neėdusios. Tas, praėjęs toliau, rado didesnį būrį avių ant ganyklos — plikos vietos, bet linksmos, raškažnios, tykios. Nusidyvijo strielčius, mislydams savy: „Ten tokia žolė, o avys parkorusios ir ein bliaudamos, o čion ant plikos vietos — linksmos."

Pamatė šaly to kelio trobą. Ein lig tos, norėdams rasti žmogų, kad galėtų pasiklausti, kas čion do vieškelis. Daėjo lig trobelės, ein į [ją], kieme rado — karvė pririšta prė garadų teip blo-

ga, sudžiuvus, parkorus, kaip, rodos, badą kentėtų. O viedras didelis gerų miltų primaišytas it brogos ir padėtas po snukiu tai karvei, krepšas dobilų prikišts, padėtas pas ją,— tų geriausių daiktų neėd, o siek toli, išrodo, kad ji labai nor ėst. Teip matant, strielčiui dyvai. Ein į trobiukę — rado seniuką. Klaus strielčius:

— Senel, koks čia kraštas, kaip vadinams?

Senelis sako:

— Pasakyk, ką matei, kol lig čion atėjai.

Strielčius sako:

— Mačiau — dvi panos aukso obelį prėš kits kitą mėtė ir sako: „Še tau, man nereik",— antroji met, sako: „Še tau, man nereik." Potam,— sako,— mačiau du juodvarniu smarkiai kapojantis — nusikruvinę baisiai. Radau — moteriškė, prė dviejų kubilų atsistojus, iš vieno sem, o į antrą pil, o abiejuos po tiek. Vel mačiau gražias lankas. Žolė gera, o avių būrys — ein par žolę rėkdamos ir teip blogos. Toliau ėjęs, radau didesnį būrį avių ant ganyklos — pliki dirvonai, o avys gražios ir tykiai bėginėjo. Tai čion į tamstos kiemiuką įėjęs pasidyvijau iš karvės pririštos,— padėta dobilų, miltų viedras primaišyts, o baub, siek par viršų, ką tur, neėd.

Tas senelis sako:

— Tai tų dabar parėjai par svieto gyvenimus, kaip kas užsilaikė, matei. Tos panos, ant svieto būdamos, varžės vienu kavalierium — už auksą turėjo ir viena kitai užsivydėjo. O dabar po smerčio siūlos viena kitai: „Še tau, man nebereik." Kur matei juodvarnius kapojantis, tai yra ponai. Ant svieto būdami, užvydu savo provodavos, neišsiteko plačiam sviete, tai tie ir po smerčio žudos neapykanto. Kur radai moteriškę su dviem kubilais, tai tenai šimkorka. Ant svieto būdama, vis nutraukė, į mierą pildama, o dabar nor sugrąžyt, bet niekam nebereik, už tai iš vieno sem, į kitą pil, o vis tiek. Kur matei gražias lankas, o blogas avis ir vis nekantenas, tai svieto bagočiai — juo daugiau tur, tuo daugiau nor ir iš kito su neteisybe trauk. Už tai ir po smerčio nepasisotins tokie — šauks i[r] šauks, o mūkos galo neras. O kur matei didesnį būrį avių ant ganyklos, tai tos ženklin biednuosius žmonis, kurie sotani yra iš to, ką tur tam kartui, teisybe gyvena, be krividos artimo. O čion, kur radai karvę pririštą,— tai tavo pati, bo tu pats svietku esi, kad skūpa ir lokamna buvo, bagotai turėjo, o dar daugiau norėjo, no visų kručijo, traukė, iš lokamstvos daug nukrividijo ir soties nerado, todel ir po smerčio už krividas pririšta, o soties nėr. Eik namo — teip rasi.

Seniuks pasiuntė strielčių eit. Strielčius iš trobelės lindo pro duris — išlindo pro palinkusią lazdą iš lazdyno. Žiūr — jų lauko gale krūmuos buvęs, ir gana. Parein namo — pati jau ant lentų, mirus staiga iš zlasties, kad piemenė nešdama du kiaušiniu sukūlė.

Vyras, parėjęs teip radęs, aiškiai atminė, kaip matęs pririštą ant kankinimo. Teip tiesa gal būt: kožnas lokamčius neras gero galo. Teip strielčius girdėjo, kaip tamstos man pasakojant girdėjot.

122. PASAKA MIKALOJAUS, GERADĖJO SLŪŽIJANČIŲ

Ano gadynė, kada dar tas vienas vardas tebuvo ant svieto — Mikalojus, buvo didės neteisybės del viernai tarnaujančių. Slūžijantiems nieks nebuvo galo metų įriktavojęs. Juo katras tarnas vierniaus slūžijo, tuo tam didesnė krivida buvo: sukaktuvės neišmanė, o dienos paskirtos nebuvo, kada bus galas slūžyt. Bil tik nusamdė, o geras darbininkas, tai ir trys kartai, ir penki kartai sueidavo, kaip samdė, ir sakydavo, kad dar metų galo nėra. O kaip tas metų galas gal būt, biedni nemokyti žmonys patys iš savės nežinojo, o žinantiejai mokytiejai ponai jiem nedarodė. Taigi šitas galingas vyras Mikalojus ryžos įsteigt. Gruodžiaus mėnesį šešto dieno atėjo pas poną į dvarą ir pasisakė norįs stot slūžyt. Ponas labai su loska priėmė. Matydamas jauną vaikiną, mislij savy: „Jei teip būsi geras, pravornas, kaip išrodai, tai lig pasenstąs parbūsi pas mani — metų galo dėl tavės greit nebus."

Ponas klaus:

— Kuom esi vardu?

Tarnas atsako:

— Vardas mano Mikalojus. Šiandien yra šešta diena gruodžiaus mėnesio, atėjau pas poną ant slūžbos, ir kaip preis vel ta diena šešta mėnesio, tai bus metų galas del manės.

Ponas klaus:

— O kiek norėsi nagrados?

Mikalojus sako:

— Et, ko čia su nagrada: išeidams su spregčiu ponui suduosiu į kaktą, i[r] gana.

Ponas pradėjo juoktis ir sako:

— Nu, tegul bus ir teip.

Ant to ponas su Mikalojum susigadijo. Priėmė už tarną ir ant rytojaus varo prė darbo, kur ponui reik. Mikalojus, ant to

pristojęs, tarnauja vierniausiai ir teip gražiai elgias lig pat velykų. Nuvažiuoj į velykas ponas pas kuningą į kleboniją, o Mikalojų už purmoną pasėmė. Kunigas, matydamas pravorną vaikiną, pasidžiaugė juomi ir klaus pono:

— Ar seniai turi šitą purmoną?

O ponas pradėjo kuningui pasakot, no kokio čėso jį gavęs ir ant kiek čėso suderėjęs. Sako:

— Šeštą dieną gruodžiaus atėjo ir teip pat šeštą dieną to mėnesio būsį metai.

Klaus kuningas:

— Kiek algos duosi?

Pons sako:

— Aš jam nieko nemokėsiu, tik jis man išeidams su spregčiu vieną suduosįs į kaktą, ir gana,— teip sulygom.

Kuningas sako:

— Palauk tamsta, ką tas gal spregtis padaryt — gal sulig tuo ir į grabą atsigulsi.

Ponas krūpterėjo ir tarė:

— Ar gal būt?

Kuningas sako:

— Geriaus būk atstražnas, paleisk pirm to čėso.

Ponas pasistiprinęs prėš kuningą kalbėjo:

— Nu, nieko, aš išmanau, ką su tokiais padaryt! Katras man geras, viernas, tai tokį išlaikau ir po trejus, ir po penkerius apskritus metus ir vis sakau, kad dar galo metų nėra. Ot teip aš jiem įrokuoju, kaip nusamdau: kokio dieno nedėlės pripuol pirma diena kalėdų, tai tol tur būt, kol vel prein to dieno kalėdos,— tai metai. O katras negeras, tai atrandu kur padėt: ar prikoroju, kad ko nedapildo, arba paduodu žvėriam — mano miškų šmotas yra ir žvėrių visokių, bo turiu žvėrinčių: yra man briedžių senų, katrie, pamatę žmogų, puol viršum ir nudur ar su kojom sukapoj.

Teip ponas, prėš kuningą šnekėdams, rodė savo didystę ir galingumą. Pasimylėję par pavakarę, čėse savo ponas važiavo namo. Bet namie dūmojo, kas bus su Mikaloju. Teip sau tarė: „Tai dabar par vasarą gerai nudižysiu, o į rudenį aš juom nusikratysiu."

Augusto mėnesį priėjo diena imeninų. Ponas pakėlė didį balių. Par balių užmislijo ablavot žvėrinčiuj. Bet visi ponai, lauko pusė būdami, žadėjo šaut, o Mikalojų įsiuntė pons į žvėrinčių varinėt briedžių, kad iš vidurio baidyt į kraštus, kad jie gautų šaut. Bet ne to reikė, ale ponas norėjo, kad briedžiai Mikalojų

nužudytų. Klauso Mikalojus pono, ein siunčiams, vienas po žvėrinčių vaikščioj, švelp, šauk, barškin į medžius, baido žvėrius ir gen prė ponų. Bet pajutę briedžiai ir užmatę žmogų puolė viršum, norėdami nudurt arba sumint, bet Mikalojus, ponui dievui padedant, katras briedis prė jo puolė — davė su spregčiu į kaktą — tas tuoj ir gatavs. Teip pono briedžius tris užmušo. Po to užmušimo prė Mikalojaus nė koks žvėrys arty nebelindo. Ein prė ponų sakyt:

— Kod nešaunat? Po vidurį neberandu nė kokio žvėrio, pakraščiais visi bėgioj. Trys briedžiai puolė ant manės, norėjo nudurt arba su kojum sukapot,— tuos besigindams užmušau.

Klaus ponai:

— Su kuom tu užmušai?

Mikalojus sako:

— Su spregčiu daviau į kaktą — tuoj gatavs.

Namiškis ponas, teip girdėdams, suriko:

— Meluoji, šelma,— prikorotas būsi!

O svečiai pono, norėdami tos tiesos datirt, liep vest parodyt užmuštuosius briedžius. Mikalojus įved ponus į žvėrinčių, prived prė tos vietos, kur buvo jį apipuolę, parodo tris guliančius:

— Šit,— sako,— tie ant manės puolė, tai tuos užmušau.

Ciekauniejai ponai tarė:

— Gal seniai nusprogę yra — reik apžiūrėt.

Prein arty, čiupinėj — dar šilti ir kaktos parsprogusios kaip no perkūnijos akmuo. Svečiam dyvai, o namiškiui ponui striokai. Pavaryt Mikalojaus negal — nėr pričinos, bo viernai visur išpildo, ką tik kur liepia.

Po ablavų ir po balių ponas, palikęs vienas, savo kaily nebeliaunas, mislydamas, kaip reik nusikratyt Mikalojum. Išjojo į laukus apžiūrėt. Rado avižas ėdamas pamiškė, o numano, kad gyvuoliai nėkieno negal ateit į vidų, kad meškų braukiamos avižos. Tai tuoj parjojęs prisakė Mikalojui, kad nueitų vakare ir saugotų par naktį, kieno gyvuoliai atein į avižas, paimtų ir parvestų į kūtę. O mislij: kad meškum papuls, tai jį sudraskys.

Mikalojus, siunčiamas pono, įrokuotas, į katrą šmotą, nuėjo į pamiškę ir žiūr. Išėjo trys didelės meškos. Susigaudė visas ir parvedė, į kūtę uždarė ir gulos pasilsėt. Ryto metą ponas pakilo anksti, ein prė stainės, šauk Mikalojų. Atsiliepė:

— Asu.

Ponas klaus:

— O ką, ar nutvėrei, kas avižas ėd?

— Nutvėriau, parvedžiau — yr kūtė uždarytos.

Ein ponas pasižiūrėt, ką gi jis parvedė,— kad ten nė gyvuoliai neidavo, pradaro kūtės duris — stakt meška piestu. Ponas parsigando, bėgo toly kuo greičiaus. O Mikalojus priėjęs vel uždarė meškas.

Dyvai ponui neapsakyti, kad jis galėjo tokias tris meškas parvest viens nuėjęs. Neramus ponas, dar mislij, kur įkišt Mikalojų. Turėjo ežerą, apsėstą no piktų dvasių,— nieks negalėdavo prė jo preiti: kas tik priėjęs vandenio dasilytėjo, tas tuoj įtrauktas į vandenį paliko. Pamislijo ponas apė ežerą, viską žudantį,— siunč Mikalojų žiuvies pažvejot iš to ežero, o savy tur norą, kad jis ten pražūtų.

Viernas tarnas klauso siunčiams. Pasikinkė mešką pačią didžiąją, paėmė du maišu, važiuoj važiuotas prė ežero. Privažiavęs sustojo, išlipo iš ratų, ein prė vandenio. Tuoj ir apstojo juočkiukai. Bet Mikalojus sugreibė vieną kuprį, o kiti nulakstė toly. Teip šitam kupriui liepė žiuvies prigaudyt abu maišu. Tas tuoj ir prigriebė pilnu du maišu. Sudėjo į vežimą, sėdos pats, juočkiuką kuprį par purmoną pasisodino — važiuoj namo, parvež žiuvies ponui. Pagrįžo gyvas.

Nėr ko bedaryt ponui. O jau čėsai baigias. Prein čėsas suderėtasis. Ką darys? Dar pamislijo ponas teip padaryt. Surašė dukementus, kad karalius asąs jam kaltas šimtą tūkstančių torelių. Paduod popierius Mikalojui ir siunč pas karalių parvežt piningų. O nurašė raštus tokius, kad jis pats atvažiavo, katram kalts karalius, mislydams: kad su neteisybe pasirodys, tai karališka syla suvaldys jį.

Mikalojus, niekumet ne sprečnas, liepiams važiuot, kinko mešką. Juočkiuks kupris par purmoną. Sėdo Mikalojus ir išvažiavo. Ponas mislij: dabar turės nebsugrįžt. Po ilgo laiko klausos ponas, kas dėsis. Siunč išteirautojus, ar pakliuvo Mikalojus į karališkas rankas.

Bet Mikalojui ein vis gerai. Nuvažiavo prė karaliaus palociaus. Vartos, pamatę tokį dyvną atvažiuojant — kad meška trauk, o juočkiuks už purmoną,— kas do svečias! — pranešė karaliui. Dyvai ir tam. O kabavot nieks neatsivožija. Mikalojus ein prė karaliaus, parodo raštus, reikalaujančius šimto tūkstančių torelių. Karalius liep bankoriam duot piningus. Šie netrukdomi po rokundu pripylė du antaliku, liep atsimt Mikalojui. Mikalojus liep savo purmonui sudėt bačkas į vežimą. Juočkius kupris grieb, neš, ded. Sudėję varo mešką traukt — jau viena nebeveik. Mikalojus prikinko ir juočkį kuprį — trauk abudu. Grįžt namo, vež piningus del pono.

O ponas siunč žinios dasiklausyt, ar jau papuolė Mikalojus į karališkas rankas. Pasiuntiniai pagrįžę praneš ponui, kad Mikalojus parvažiuoj, jau kaskarts arčiau, jau į savo rėdybą parvažiavo. Nebsumano ponas, ką daryt. Dar apmislijo teip. Norėdams apgaut Mikalojų, pasidirbdino grabą, pasiunč į valsčių žinią, kad sueitų į budes. Apjovij visiem, kad ponas mirė, o nor, gyvu būdams, iš Mikalojaus spregčio išsisukt. Susirinko ant užprašymo padoniejai, apstus būrys. Jau kaip tiktai Mikalojus įvažiavo į dvaro lauką, tuoj iš dvaro išleidž poną mirusį. Ein giedotojai, ein palydovai. Vidury lauko parsikeič pro šalį. Klausia Mikalojus:

— Kas čion mirė?

Visi pasako:

— Ponas mūsų.

Lydentiejai nulydž poną į miestą, o Mikalojus parvež piningus į dvarą. O ta diena jau penkta gruodžiaus. Ant rytojaus, šeštą dieną to mėnesio, tai ir pabaiga metų Mikalojui velug suderėjimo su ponu. Parvež piningus prė gonkų. Išėjo poni verkdama, sako:

— Ot, Mikalojau, numirė ponas. Neberadai gyvo pagrįžęs. Žinokis dabar ir su tais piningais, ir gali eit sau. Visus tarnus atleisiu, o dvarą ant randos išduosiu, pati eisiu į miestą gyvent.

Mikalojus sako:

— Poni, man pono piningų nereik. Kad jam parvežiau, tai jam ir lai būnie.

Privažiavo prė sklepo, atsidaręs duris, atkinkė juoduką kuprį, liep Mikalojus kupriui:

— Sunešk tas bačkas į sklepą!

Juoduks kupris sumetė abi bački. Teip tada ir mešką, ir kuprį juoduką Mikalojus paleidė:

— Eikit sau, nebereik man jūsų.

O pats, kaip jau iš kelionės, gulos pasilsėt. Ant rytojaus atsikėlęs, šnek kitiem:

— Škada pono. Teip vierniausiai tarnavau ir vis, kur ką tik liepė, dapildžiau. O dabar šiandien metai del manės — pabaigiau metus tarnavimo. Eisiu sudievu ponui pasakysiu nont mirusiam.

Poni, išgirdus, kad Mikalojus žad eiti sudiev sakyti, nuginė žinią į kleboniją, kad žad ateit Mikalojus — tegul ponas ratavojas. O ką, kad jau žino, kad pons miręs, tai gal priėjęs rankas pabučiuos, i[r] gana. Teip nusprendė. Ėjo ponas iš klebonijos į bažnyčią, gulos į grabą, padėtą ant morų, ir tysojo pasipūtęs — laukė įeinant Mikalojaus, norėdams, kad, jo rankas pabučiavęs,

pasikloniojęs jam, eitų sau. Bet Mikalojus savotiškai padirbo. Atėjęs klaus:

— Kur poną padėjot? Žinau, kad dar nekavojot, noriu jam sudiev pasakyt.

Ved zakrastijons į bažnyčią, parodo poną ant morų guliantį grabe. Priėjo Mikalojus, atsivožė grabą, pridėjo spregtį prė pono kaktos ir tarė:

— Labai gerai padarei, kad pasigatavijai kaip reikiant — gatavai guli grabe. Čion ir paliksi ant amžių. Už tavo nedorybę nėr praleidimo, bo par amžių daug nukrividijai tarnaujančių. Juo katras viernesnis tarnas, tuo tu jam didesnę krividą darei, užvilkdams čėsą, o metų galo teisybės nesakei. No šios dienos vardą mano minavos visi samdininkai, kurie ant cielų metų stoj. Aš esmu Mikalojus, ir vardas mano to dieno — šešto gruodžio mėnesio — tai bus metų gals. Visur minavos par amžių, ir tau galas ant amžių.

Su spregčiu pamt į kaktą — i[r] gatavs pons, ištižo kakta. Nagradą atsėmė, kas suderėta buvo.

Tokio atsitikimo išėjo garsas po visą Lietuvą ir Žemaitiją. O Mikalojaus įsteigims įvyko ir lig šiol tebėr prė mužikų, kurie po kelius samdininkus samdo, tai nont kada pasamdytų — ar no pusė žiemos, ar no pavasario, ale galas metų ant Mikalojaus dienos, šeštą gruodžio.

123. PASAKA LENDRAUNINKO

Kitą kartą gyveno mieste lendrauninkas kartožninkas. Par miestą eidams, ūlyčio susitiko labai gražią mergaitę. Teip jam patiko, kad ją ir apsiženijo. Ir labai mylėjo, pasamdė gražius namus ir gerai užlaikė. O jis pats eidavo po miestus, po traktierius, grajydavo iš piningų, ir jam labai klodavos užgrajyt. O ką nupelnęs, parnešdavo pačiai ir, duodams piningus, sakydavo:

— Mano miela, laikyk tuos piningus del ilgų dienų,— bo teip darydavo: par žiemas eidavo pelnytis, bet vasarą niekur neidavo, del to ir pačiai liepdavo laikyt piningus del ilgų dienų.

Vieną kartą atsitiko teip. Pasitropijo kromelninkui būt stancijo prė ponios jo. Lendrauninkas, parėjęs uždirbęs keletą šimtų rublių, duod pačiai tuos piningus ir sako:

— Laikyk del ilgų dienų.

Poni, paėmus piningus, dėjo į kumodą. O kromelninkas nužiūrėjo ponią, lendrauninko pačią, kad ji nemokyta,— pamislijo: ar

negalėtų jos apgauti, kada vyro nebus namie. Ant to žodžio, kaip girdėjo, kad sako: „Laikyk tuos piningus del ilgų dienų",— kromelninkas mandrumu savo priskyrė žmogų aukštą ir įrokavo:

— Eikiam, aš tavi nuvesiu prė tokios ponios, pas katrą įėjęs, stovėk, nieko nesakydams, kol tik ana klaus, ko įėjai ir kas tu esi. Pasisakyk jai: „Aš asu Ilga Diena." Gal gausi piningų, tai pasidalytumėm pusiau: tau būt už ilgumą, man už mandrumą.

Kaip surokavo, teip ir padarė. Ilgasis žmogus pas ponią įėjo, kromelninkas pas gonkas stovėjo. Lendrauninko pati, pamačius įėjusį, klaus:

— Kas toks esi ir ko nori?

Žmogus atsakė:

— Aš esu Ilga Diena ir noriu gaut no ponios piningų.

Poni sako:

— Gerai, kad jau atėjai, tuojau gausi, bo mano vyrs liepė laikyt del Ilgos Dienos.

Priėjo poni prė kumodos, atsirakinus paėmė keturius šimtus ir padavė Ilgai Dienai. Ilgasis, gavęs piningų, padėkavojo poniai ir išėjo lauka. Kromelninkas tuoj arty. Abudu skubinos eit sau toly. Nuėję į kitą ūlyčią, pasidalijo gautus piningus po du šimtu rublių.

Po to antro dieno parėjo lendrauninkas, parnešė tris šimtus rublių. Duodamas pačiai:

— Mano miela poni, laikyk tuos piningus del ilgos dienos.

Pati jo, paėmus piningus, sklaido ir pradėjo rūgot — sako:

— Kad tamsta visą uždarbį savo liepi laikyt del Ilgos Dienos. Vakar buvo atėjęs Ilga Diena — atidaviau keturius šimtus. Dabar vel sakai laikyt del Ilgos Dienos. Kas mum patiem paliks, kad vis Ilgai Dienai reiks atiduoti?

Klausos lendrauninkas — suprato, kad ją kas nont apgavo. Supyko didžiausiai ir sako jai:

— Aš tau liepiau laikyt del ilgų dienų, del vasaros: kad aš niekur neisiu ant užpelnų, kad turėtumėm iš ko gyvent. O tu, durna, daveis apgaut miesto gudročiam. Bėda su tavim: kaip tik nemokyta, teip ir durna.

Mažai ką ant pačios barės, bet pats savi kaltino, kad ėmęs nemokytą, už tai netur nuomonio ir duodas apgaut. „O kad ją giltinė pagautų!" — teip sukeikęs, pasimislijo išvažiuoti į kitas karalystes, o pačią apleist. Kaip pamislijo, teip ir padarė: sėdo į akrotą ir važiavo į Angliją. Nuvažiavęs ten, išėjęs iš akroto, ėjo pėsčias žemės keliu. Ir patropijo nueit ant didžio kunigaikščio dvaro labai gražiausio. Stogai aukso blėtum dengti, namai aukš-

čiausiai,— tokių gražumų nebuvo savo amžiuj matęs. Teip įėjęs į padvariją, žvalgos į visas puses, o labiausiai stebias į stogus ir žiūr, galvą iškėlęs į aukštą. Teip lendrauninkui besižvalgant, poni kuningaikštienė, atsidarius langą, išvydo žmogų visur žvalgantis. Nusistebėjo no drabužių, kad ne jų šalies žmogus. O matydama į aukštą žiūriantį, pamislijo poni: „Tas žmogus turbūt iš dangaus, kad ans žiūr į dangų." Bet, norėdama iš ciekavasties dasižinot, kas daros danguj, prašo jį į vidų. Prašomas lendrauninkas įėjo pas ponią. Klausės jo poni:

— Be nesi iš dangaus tamsta, kad į dangų žiūri?

Iš to klausimo lendrauninkas, svieto daug matęs, suprato ponią niekus mislijant: o gal ir už teisybę patūrės? Atsakė tuojaus ant jos klausimo:

— Poni loskava, aš asu iš dangaus.

Poni labai kantana paliko, prašo jį sėstis, liep liokajui įnešti trunkų, su pasizvalijimu jo prašo gert, padėjo užkąst gardžių pyragėlių ir pradėjo klausinėt: kas ten danguj dedas; ką ten daro numirusiejai? Sako:

— Mano Prancelė mažas yr numiręs septynerių metų — ką tas ten daro danguj?

Lendrauninkas atsako:

— Kad ten yra tokių vaikų šimtų šimtai, tūkstančių tūkstančiai — aš negaliu žinot, katras tamstos sūnus.

Poni nuliūdus ir gailesčiu apimta ant vaikų mirusių, verksminga išrodo:

— Gal būt,— sako,— kad jau teip šmots yra danguj vaikų, mažąjį trūdna pažint. Ale Karulis mano ką ten daro? Tas dvidešimt penkių metų numirė.

Lendrauninkas sako:

— Tą tai aš pažįstu. Ale jam blogai eina: kelnės striugos, basum kojum po ražienas kiaules gano, blauzdas nusibraižęs, kraujas teka, i[r] gana.

Poni, teip išgirdus, apalpo iš gailesčio, potam atsigavusi klausias:

— Del ko jam ten teip blogai, tam mano sūnui, danguj?

Lendrauninkas sako:

— Užtai, kad biednas, kad neįdėjai piningų.

Poni sako:

— O gal tamsta galėtum nunešti dabar — aš duočia, kiek tik gali paimti.

Teip pasakius, pribėgo su raktais prė kumodos stalčiaus, atrakino, ištraukė stalčių, pilną aukso piningų, liep lendrauninkui, dangaus žmogui:

— Imk, kiek tik gali panešti, nunešk jam, kad ir danguj tokiu ponaičiu būtų, kaip ant svieto kad buvo: šilkų drabužiais dėvėjo, vario kaliošais nešiojo. O kad dar bus mažai, tai jei ateisi ant žemės, iš dangaus kitą kartą, tai vel pas mani užeik, ir vel aš duosiu piningų, ka[d] tik sūnus mano nebūtų biednu.

Lendrauninkas sėmė su sauja ir pylė į kišenius kelnių ir švarkiuko, kol tik pilni buvo. Prižadėjo poniai tuojau jos sūnui Karuliui nunešti. Teip netrukdomas pasakė poniai sudievu, išėjo sau. Poni pro langą žiūrėjo, kaip anas kelsis į dangų, bet lendrauninkas, apsižvalgęs į visas puses, ėjo toly par padvariją. Poni, langą atsidarius, pradėjo klaust:

— Kodel nesikeli į aukštą?

Atsako lendrauninkas:

— Poni, kad čion šviesūs stogai, šviesus dangus — aš negaliu matyt savo tako į dangų — reik man nueit žemės keliu kokius du vorstu toly no dvaro, tai tada matysiu savo taką į dangų.

Palenkė galvą prėš ponią ir ein sau. <...> * Nuėjo didžiuoju keliu.

Kaip matai ponas kuningaikštis parvažiavo, kurio namie nebuvo, kad buvo dangaus žmogus užėjęs. Poni, sulaukus pono, apsako didę naujyną — sako:

— Buvo pas mani įėjęs iš dangaus žmogus, pasakė, kad mūsų sūnui Karuliui blogai einą: biednas, nuplyšęs, nustyręs, basum kojum po ražienas kiaules ganąs. Taigi aš įdėjau piningų tam žmogui, kad nuneštų del jo.

Ponas klaus:

— Ar daug davei piningų?

Poni sako:

— Tuo širdies skausmu nebegailėjaus piningų. Atidariau kumodos stalčių, liepiau imt, kiek tik jis gal. Prisipylė kelnių du kišeniu i[r] švarkiuko du kišeniu. Auksiniai piningai — tam kartui užteks. O kad dar reiktų, tai liepiau vel sugrįžti ir daugiau duot žadėjau.

Ponui dyvai: ar galėjo būt iš dangaus žmogus? Begu tik ne koks žuliks apgavo ponią? Bar labausiai ją, klaus:

— Ar seniai ans išėjo?

Poni sako:

— Pusė adynos tiktai gal būt.

Ponas klaus:

— Ar tuoj į dangų kėlės, kaip išėjo iš stancijų?

Poni sako:

— Nelipo į dangų čia pat, bo šviesūs stogai, sakės negalįs matyt savo dangaus tako — nuėjo didžiuoju vieškeliu.

Ponas, norėdams pats savo akim pamatyt, sėdo į arklį, no dviejų šimtų rublių vertą, ir ginės pats didžiuoju keliu, o štapetas išsiuntė visais keliais, kad kanečnai sugaut jį. Leidė arklį zovadine šuolia, kaip tik mok bėgti.

Lendrauninkas išgirdo žemės trinkėjimą — numanė, kad atsigen. O pasislėpt nebuvo kur. Ir priėjo jam prigimts reikalas. Pasitraukęs į pakraštį prė griovio, nusireikalavo. Zaras savo trąšą uždengė su kepure ir su burnosu užklojo, pats atsisėdo šaly ir sėdžia. Kuningaikštis prijojęs, radęs šaly kelio žmogų besėdžiant, klausės:

— Žmogau, ar seniai čion sėdi?

Sėdentysis atsakė:

— Bus jau poris adynų.

— Ar nenuėjo čion koks žmogus pro šalį?

Sėdentysis sako:

— Ponuli, nuėjo. Ir divnas žmogus, greit ėjo, ale sunkiai.

— Kiek jis toli jau gal būt? — ponas klausės.

Sėdentysis sako:

— Jau gal būt už kokių penkių vorstų.

O ponas riebus, driūktas, jau keturius vorstus smarkiai greitai jojęs,— susikratė viduriai, nebegal pajot. Prašo ponas to sėdenčiojo, kad jis jotų ir paginęs pagrąžintų lig jo. Bet sėdentysis sako:

— Ponali, aš negaliu palikt čion: nešu paukštį pas karalių — bijau paleist.

Ponas klaus:

— O kur yra tas paukštis?

— Šitai po ploščiaus padengtas ir šu kepure užvožtas.

Ponas sako:

— Aš paukštį padabosiu ir čion palauksiu, kol sugrįši, tiktai jok.

Žmogus sako:

— Kad aš be kepurės.

Ponas sako:

— Še tau mano.

Žmogus sako:

— Tai kad be ploščiaus — raitam bus šalt.

Duod ponas savo ploščių. Apvilktas, aptaisytas sėdo į arklį sunkiai, led užlipo ant aukšto arklio, ir dar ponas, priėmęs koją, pamačijo užžergt. Lendrauninkas, gavęs kuningaikščio kepurę, ploščių, arklį gražų,— ko daugiau reik? — piningų no ponios gavo jau,— žadėdams ponui suginęs praėjusįjį sugrąžint už adynos, prašo:

— Tik, ponali, keravok paukštį, kol aš pagrįšiu.

Teip pasakęs, jojo kuo greičiausiai. Nujojęs toliau kaip mylią, joj sau palengva savo keliais. Grįžt į savo šalį, tą miestą, kur pati buvo.

O ponas lauk pagrįžtančio. Išėjo adyna ir antra — nesulauk pagrįžtant. Nušalė po vienais švarkais. Mislij savy: „Gal ans kitu keliu sugrįžo į dvarą? Arba gal ir čystai nujot mano arklį. Nu, vienok kad paukštį paliko, tai aš tą kad nusiųsiu pas karalių, tai aš dovaną apturėsiu." Ponas džiaugias su karaliaus paukščiu. Sakė, nesulaukdams sugrįžtant, imsįs tą paukštį — bijo paleist. Pradėjo palengva vyniot, kaip melnyčios maišą, ploščių. Nuvyniojo — nematyt dar paukščio, dar tebė[r] kepurė pavožta, nu, tai po tos kepurės tup. Viena ranka už kepurės krašto nutvėręs, palengva kel, o su antra ranka skubinai pakišęs griebė, kad paukštis neišlėktų. Kaip sugniaužė — ir ištryško par pirštus trąša palikta. Suprato kuningaikštis, kad tai tas pats buvo, kur piningus turėjo. Ein namo pėsčias, ranką atkišęs, vokiečio kaką išgniaužęs. Bet parėjęs ponas kuningaikštis be kepurės, be ploščiaus ir be arklio nebebarės ant ponios už pavierijimą, kad iš dangaus žmogus galėt ateit ir piningų kam davė. Nenumaningą ponią apgavo ir razumnas ponas apsigavo: pasiginęs įdavė arklį, kad, piningų turėdams, pėsčias nebevaikščiot.

O lendrauninkas, parjojęs raitas, pas pačią grįžo, ir vel gyveno abudu. Kad ir buvo apleidęs del durnumo, kad davės apgaut miesto mandročiams, ale, į svietą išėjęs, jis apgavo kitus. Suprato pats, kad svieto mandrybę vienas neapžinos. Parsinešė piningų ant karto dvidešimt tūkstančių. No to karto parstojo beeiti į miestus ir begrajyt kartum, gyveno užtenkamai ir poniškai užsilaikė, bo jo pati buvo bevaikė.

124. PASAKA TRIJŲ STAVORČIŲ

Kitą kartą trys jauni vaikinai labai gerą surokavimą turėjo ir, tankiai suseidami, stavorčiavo visi trys, bo netoliese no kits kito gyveno ir jų tėvai.

Vieną kartą atsitiko aniem teip. Šventą dieną susėję į krūvą, susitarė eit į mišką meškeriot. Ir išėjo. O buvo pavasario laikas, mojaus mėnesio pabaiga, ir ta diena ūkana, katro anie ėjo į mišką. Mislijo rast daug paukščių periančių. Bet, aniem beskrajojant po mišką, nuėjo toli ir paklydo. Vakarui priėjus, namo pareit negalėjo. Naktį šiaurus vė[ja]s, šalt miške būtų būti, bijo ir žvėrių. Apsirinkę vietą, nakvojo visi trys. Į vidurnaktį labai anie nušalė, miegoti negalėjo. Pamatė toliau miške ugnelę kūrinantis. Siuntinėjas viens kitą eit ugnies prašyt no to, kas ten kūren. Nuėjo vienas — rado seniuką besėdžiant prė ugnies. Sako:

— Ačiū, senel, duok man ugnies.

Seniuks atsakė:

— Pasakyk pasaką — gausi ugnies.

Tas prašytojus sako:

— Kad nemoku pasakos.

Tuojaus seniuks kopt už sprando, brinkt ant žemės pasivertė, su keliu priklaupė ir išrėžė skūros šmočiuką kaip plaštaką. Pavarė nedavęs ugnies.

Tas, grįždams be nieko, o skausmą kentėdams, apmislijo teip pasakyt. Kaip atėjo be ugnies, klausė tiedu:

— Del ko neatnešei ugnies?

Tas, kuris buvo, sako:

— Man nedavė, liepė: „Kits lai ateina, tai duosiu."

Teip tuojau antrasis ein. Priėjęs prašo:

— Ačiū, senel, duok mum ugnies.

Seniuks atsako:

— Pasakyk pasaką, tai gausi ugnies.

Ir tas sako, kad nemoku. Tuojau ir tam senuks kopt už sprando, brinkt prė žemės, priklaup su keliu, išpjaun skūros lopelį iš nugaros tokio pat didumo kaip ir anam ir pavaro be ugnies. Tas grįždams mislij: „Musėt ir anam teip pat padarė, kad be ugnies atėjo, o nesakės, tai nė aš nesakysiuos." Priėjo prė tų tuščium rankum. Klaus:

— Del ko neatnešei ugnies?

Sako:

— Liepė tas seniuks, lai atein trečias, tai tada duosiu.

Ein tretysis. Nuėjęs prašo:

— Senel, duok ugnies.

Seniuks sako:

— Pasakyk pasaką — gausi ugnies.

Teip tas tuoj dasimislij: „Musėt ir anų prašė pasakos sakyt, kad nedavė ugnies — ir man neduos, jei nesakysiu. Reik sakyt." Klausės seniuko:

— Pasakysiu pasaką, jei nesakysi: „Meluoji."

Seniuks apsiėmė nesakyt „meluoji". Teip ir pradėjo sakyt. Sako:

— Mes trys stavorčiai išėjom į mišką. Vaikščiojom par dieną meškeriodami. Atsibodo kartu visiem bevaikščiojant — parsiskyrėm, vaikščiojom po vieną, kol išaušo diena. Noriam suseit — nebegal atrast. Aš, anudviejų beieškodams, labai daug vaikštinėjau ir, radęs taką, ėjau ėjau ir nuėjau į dangų. Išvaikščiojau visą dangų — anudviejų rast negalėjau. Sutikau ponudievą. Klaus:

— Ko tu čion vaikščioji?

Pasakiau:

— Ieškau stavorčių.

Ponusdievs sako:

— Tavo stavorčiai ant žemės. Eik tu sau iš dangaus!

Subartas bėgau greitai, norėjau išeit tuo pačiu taku, kur įėjau. Vaikščioju vaikščioju — neberandu. Susitikau antrą kartą ponudievą.

— Ar dar tu tebesi? — sako.— Jug aš tau sakiau eit sau iš dangaus!

Nusigandęs pradėjau sakytis, kad tako neberandu, kur įėjau. Davė man ponusdievas tris maišus pelų nusivyt virvei ir išsileist iš dangaus šniūru. Teip ir padariau: nusivijau virvę, prikabinau vieną galą prė tuščios vietos danguj, daugiau pats leidžiaus žemė. Visas šniūras įsitempė, o dar žemės neprisiekiau par tris sieksnius i[r] tintaluoju pasikabinęs. Priėjo vakaras — atjojo arklininkai į arkligonę, susikūrė ugnį ties pat manim. Par naktį kūreno — teip išdžiovino, kad aš visas tuščias palikau. Rytą arklininkai sukilę nujojo namo. Pakilo saulė. Į dešimtą adyną bitys atlėkė ir susispietė į mani. Tos bitys teip geros, medingos — prinešė medaus mani pilną. Ilgai bekybodams, išalkau. Ėmiau — viena ranka tūriuos į šniūrą įsikabinęs, o su antrąja pro subinę kabinu medų ir valgau. Saldaus daikto par daug priėdžiau — palikau sunkus, bamt i[r] nukritau. Einu vel ieškot stavorčių. Beeidams radau sriaunų upelį. Norėjau parbrist, bet negalėjau: gilus buvo. Pasistengęs šokau, bet subinė parplyšo, ir išbėgo medus visas iš manės i[r] nuskendo į upelio dugną. Teip man gailu palikt to medaus. Radau arklio pėdą. Su kozeriu kepurės susėmiau visą vandenį ir supyliau į tą pėdą. Potam susigrandžiau medų iš galo upelio ir vel suėdžiau.

Ėjau toliau. Beeidams radau žmonis bekuliant žirnius ąžuole: virkščiai krito žemė, o grūdai prė šakų prikibę pasiliko.

Einu toliau. Bevaikščiodams pritrūkau laukų, įėjau į mišką. Ten ilgai bevaikščiodams, dideliai išalkau. Preinu prė apušės medžio — išgirdau berėkiant genuičius. Įšliaužiau į apušę tris sieksnius, norėjau išimti, bet nepasiekiau. Įlindau visas ir radau šešius genuičius. Suėdžiau visus. Labai priėdžiau, reik išlįst — nebegal. Kišu ranką — neiškišu, kišu koją — neiškišu. Parbėgau namo, atsinešiau kirvelį, prasikirtau didesnę skylę ir išlindau. Potam kirvelį nešins einu toliau. Vel priėjau upelį. Platus — nėr ko daryt, o reik pareiti. Padėjau kirviuką ant vandenio, norėjau pareiti kirviuku, bet kots nuskendo, o gelžis ant vandenio sudegė. Nebeturėdams kuom globtis, atsigulau — pats par savi ir parėjau sausas. Einu vel pakrūmėm, žiūriu — mano tėvas ant tavo tėvo šikt į peklą bejojąs.

Seniuks atsiliepė:

— Meluoji, durniau! Mano tėvs seniai mirė — aš pats pakavojau!

Teip šitas sakytojas sako:

— Nu, tai turi duot ugnies, kad žadėjai nesakyt „meluoji", o neiškentei.

Tuoj seniuks atidavė anųdviejų skūros šmočiukus, kur buvo išrėžęs, ir davė ugnies. Tas, gavęs ugnies, atėjo į tą vietą, kur buvo draugai, bet neberado. Ir jis pats, dienos sulaukęs, viską pametins, ugnį palikins ėjo namo. Teip pasibaigė jų stavorčysta, teip ir pasaką pabaigiu.

125. NELAIMĖS JAUKINTINIO

Katalikas kalvis vedė pačią liutarką. Jam patiko, kad graži buvo, ir vidutinio sutikšano gyveno. Bet, žinoma, prė gražios ir nereikalingas kimba. Vienas jaunas vaikinas pradėjo tankiai lankytis pas kalvienę ir į savo ukvatą traukt. O ta, geros širdies būdama, užim ir savo locnasčių nepavydž. Tuomi jis ir labai priprato. Patyko, kada kalvio nėr namie, tai anas bėg pas kalvienę ant nakvynės.

Bet vieną kartą atsitiko teip. Kalvis išvažiuoj į jomarką iš vakaro ant rytojaus visiem žinant. Šitas paprastasis, vakaro sulaukęs, leidžias pas kalvienę: žino pevnai, kad vyro namie nėra. Laikas buvo vasaros. Nuėjęs pabarškino į langą. Išėjo kalvienė, atidarė duris, įsileidė į vidų kaip gerai pažįstamą. Duris uždarius,

ėjo į vietą poilsio ir gulo. Podrauge ir atėjusysis nor pasilsėt, glaudžias prė jos. Kalvienė — žvičaina, nepriim jo su storais rūbais. Prisako jam pasidėt savo dėvinius lig paskutinio, ką šis ir paslušnas padaryt. Nusinėrė kaip tarakanas, grynas kanduolas, o savo kevalus džiovė ant pečiaus. Bet par nelaimę užkrito už pečiaus į ankštą vietą. To nežiūrėdams — be strioko mislijo atrasti — glaudės prė kalvienės į lovą ir mislijo pasitiešyt. Bet pusnaktį brast prė durų kalvis beldž, kad įleistų pati. Sukilo abudu. Suprant, kad kalvis įein,— kur reik dėtis? Strioke nebe čėsas ir rūbų susiieškot. O kalvienei reik eit durų atidaryt. Buvo skrynė viduj anglių piliama. Pribėgus kalvienė atidarė tą skrynę, sako:

— Krisk čion, aš uždarysiu, ka[d] tik įėjęs vyrs nerastų! Jis ilgai nebus — turbūt kad ką nont užmiršo, pasims ir vel išeis.

Jaukintinis, nieko nebelaukdams, tuoj ir įsimovė į tą skrynę ant anglių.

Kalvis, už durių būdamas, girdž viduj didį brazdėjimą ir tuom suprato, kad ne tuoj išėjo pati durių daryt. Įleists į trobą, pasidirbo šviesą. O pati vien tik klaus:

— Ko sugrįžai, ar užmiršai ką, ar grįši tuoj vel važiuot?

Kalvis priėjęs pasuko skrynę anglinę — sunki pasirodė. Paėmęs spyną ir užrakino: numanė divną paukštį. sugavęs. Nė lauka nebėjo, nusitaisęs ant tos skrynės ir atsigulo. Kad ir sakė pati: „Gulk, širdel, į lovą — geriau pasilsėsi, ant skrynės nuvargsi",— bet kalvis gulos ant skrynės.

Rytą, išaušus dienai, atsikėlęs kalvis, išėjęs pasikinkė arklį, pasikvietė kitą žmogų, paėmę skrynę, iš vidaus išnešė, įdėjo į ratus, ir išvažiavo kalvis.

Pati kalvio, žinodama, kad jos jaukintinis yra to skrynė, dar plikas, rūpinos, kad nesušaltų, kol ant turgaus nuveš, bo ta diena buvo jomarko. Bet kalvis nuvažiavo į balą šaly vieškelio ir važinėj po balą vandeny.

Važiavo poni didi su trim dukterim koče. Bet kol privažiavo vieškeliu pryšais, matė — žmogus važinėj ir važinėj po balą vandeniu. Mislij, kad pusprotis teip dirb. Bet kaip privažiavo ties juom, poni liepė savo purmonui apsistot. Ir žmogus su skryne privažiuoj arty pakraščio. Poni pradėjo klausti:

— Žmogau, ko čionai važinėji po vandenį?

Kalvis atsakė:

— Loskava poni, turiu velniuką auginamą, tai man ir reik važinėt po balą vandeny.

Panelės pradėjo prašyt, kad parodyt velniuką, sakės dar niekada nemačiusios. Kalvis rokuoj:

— Negaliu rodyt, bo jegui išbėgs? O man brangiai kaštuoj.

Poni klaus:

— O kiek jis mok?

Kalvis sako:

— Šimts rublių.

Panelės, bučiuodamos rankas motinos, prašo, kad užmokėtų tą šimtą rublių, ale ka[d] tiktai anos gautų pamatyt, koks velniuks. Poni, dukterų prašoma, prisišaukė žmogų arty, pojezde būdama, užmokėjo piningus — šimtą rublių — ir prašė atidaryt skrynę. Kalvis ėjo prė savo ratų, o poni ir panelės trys iš kočo išsikišusios žiūrėjo,— lipt iš kočo bijojo, kad kartais nepult viršum ant jų. Kalvis atrakinęs skrynę atidarė ir suriko:

— Dabar eikit su peiliais arty!

Jaukintinis strioke ko belauks — stojos to skrynė ir šoko lauka. O panelės žiūrėjo su dide atstražnasčia. Bet kaip tik pamatė, rankas plodamos, sušneko:

— Mamunečka, patiniuks!

O velniuks iškliuvęs bėgo vandeniu par balą kliunku kliunkais. O kalvis paskui pašol gintis.

Teip man kits sakė, ir aš teip rašiau.

126. VILKAS ĮDUOD ŠUNEI KAILIUS RAUGYT

Kitą kartą senovė prėš kryžiokų vajavojimą Lietuvos kuningaikštystės ir Žemaičių buvę tame kampe labai daug miškų ir visokių žvėrių: buvę meškų, o vilkų — daugybė. Ir žmonys stabmeldžiai — pagonais [juos] vadinę kitų šalių žmonys, kurie tikrą dievą garbint mokėjo. Tuomi lietuviai su žemaičiais daug burtų i[r] spėliojimų, tuščių vierijimų turėję: sakydavę, kad yra raganų, laumių iš moteriškų, mokančios žavėt ir galiančios į viską pasiverst. O iš vyriškų — žavėtojai vilktakais pasiversdavę. Tai jų gadynė ir šunys su vilkais suseidami šnekėdavęsys. Sako, šuva su piemeniu išbėgęs į lauką. Bebėgdams įlindo į krūmus ir tropijo tiesiai prė vilko. Vilkas capt ant sprando šunei ir užsėdęs. Šuva, strioką pamatęs, pradėjo gvoltas šaukt. O jo piemuo išgirdęs šauk savo šunį:

— Meistrai, Meistrai, Meistrai!

Vilkas, balsą piemens išgirdęs, sustojo šunį smaugt. Atleidęs gerklę, klaus vilkas:

— Koks tu meistras?

Šuva pasisakė vilkui mokąs gerai kailius raugyt. Vilkas gant

gerus penkius kailius turėjo, tą nedėlę nunertus: tris senių ožkų, du dideliu gėrų. Vilkas paleidė šunį, rokuojas geruoju susistoję. Vilks sako:

— Nu, tai eikiam su manim. Aš turiu penkius kailius, tai man išdirbk. Už tavo darbą aš tavi ant meilės užprašysiu.

Teip surokavę. Vilkas įdavė, o šuva priėmė penkius kailius del išrauginimo.

Parsinešiojęs šuva kailius ir įraugęs po tiltelio, iš kiemo einamo į ūlyčią. Gant ten jam buvo gera vieta.

Bet nelaimė atsitiko toki. Įėjęs į kuknę, už ugnies norėjęs užlįst atsigult. Šliaužęs pagal mūriuką ir nustūmęs pieną su puodžiuku į ugniakurį. Gaspadinė ten pat buvus, večerę virus. Supykus ant šunies už tos iškados padarymą, pagriebus samtį, verdančios putros pasėmus, šliūkš Meistrui ant akių, surikus:

— Von lauka, padleca, nelandęs po užugnį!

Šokęsis greičiausiai, puolęs pro duris lauka — o jau akys plink. Pabėgęs ant kiemo, krapštęsis su kojum no akių karštumą. Bet viena akis no nuplikimo išgedus ir išvarvėjus.

Po to nusidėjimo gaspadinei nė į vidų nieks nebeleidž, nė ėst nieks nebeduod — suvisu Meistrui badas. Ką daryt? Paralkęs išsitraukęs vieną kailį iš patilčio ir suėdęs. Kitądien — kitą, potam vel kitą — teip ir lig paskutinio išnaikinęs.

Po nekurio laiko išėjęs su pusberniu Meistras į arklius ir susitikęs su savo bandžiuliu vilku. Vilkas klausiąs:

— Nu, meistrai, ar jau gatavi kailiai?

Šunelis, nuleidęs akis, sakąs:

— Blogai nuėjo su manim ir kailiu: ant čėso neišdirbau.

Apsisakęs šuva vilkui visą savo prypuolį, prisipažinęs, kad ir kailius išnaikinęs. Vilkas sakęs:

— Aš negaliu dovanot, man nemaža iškada: penki kailiai tai ne žertai. Duosiu po sūdu.

Šuva atsakęs:

— Duok, duok, ką gi padaryt: jug aš ne tyčia išnaikinau, ale iš bėdos.

Vilkas klausiąsis šunies:

— Kokius tu sūdžias apsiskirsi iš savo pusės?

Šuva pasakęs:

— Teisingus.

— O kokius? — vilks klausęs šunies.

Pasakęs:

— Ožį, gaidį ir katiną.

— Gerai, ant tų susigadiju,— vilkas atsakęs.

Šuva klaus vilko:

— Nu, kokie tavo sūdžios?

Vilkas pasakęs:

— Meška ir lapė. Man užteks dviejų, bo miškiniai mandresni.

Netoli no miško ant lauko buvęs ąžuolas didelis. Prė to ąžuolo sutarę suseit ant rytojaus dešimto adyno. Tuo apsirokavimu parsiskyrė.

Antro dieno vilkas užsiprašęs sūdžias — meška su lape, atėjo į palaukę. Žiūr žiūr ant sodžiaus — nemato ateinant šunies su sūdžium. Meška sako:

— Eikiam prė ąžuolo. Aš, palipus į medį, pasižiūrėsiu, geriau matysiu.

Priėjo visi prė surokuotos vietos. Meška tuoj rungu rungais įlipo į medį. Pamačius — no sodžiaus atein keturi. Pradėjus sakyt vilkui ir lapei:

— Blogai mum išeis: atsived šuva sūdžias labai unoravus. Viens su didele barzda, baltu ploščium, su dviem dzidum, krestiką ažpakaly neš pastatęs ir kur tik prein mišką, grieb į rankas rykščių. Antrasis rainuotu mundierium, tas štangą stačią nešas. Tretysis musėt vaiskavas, raudona karda, cidabriniu rūbu, su dviem šoblium.

Meška pasibaisėjus įlipo aukščiau į ąžuolą. Lapė, atstražnumo pilna, prigulo už laužiuko. Vilkas sėdėjo. Prėjo šie — vieną vilką temato. Gaidys sustojęs sušneko:

— Padėk dieve, vyrai!

Lapė, norėdama gerai įsistebėt, sukuštėjo už laužiuko. Tiktai katins strykt viršum ant laužo mislydams, kad žiurkė brazd. Lapė akyla pamatė greitai, kad su štanga puol ant jos,— ta tuoj fort į mišką. Šuva, pamatęs lapę nubėgant, tas tuoj paskui gintis. O katins, parsigandęs no lapės, tas tuoj puolė į tą ąžuolą. Gaidys, strioką pamatęs, suriko šaukt:

— A[r] jūs padūkot, a[r] jūs padūkot! — ir lasavodams plu plu plu plu į ąžuolo viršūnę. Meška džiūpt žemė iš ąžuolo, strioko parimta: pamatė, kad jau du puol ant jos tokie galingi. Viens su štanga, rainuotu mundieriu, sako: „Turbūt palicijants",— o antrasis su dviem šoblėm: „Tikrai asasorius, gal mani surašta-vot." Virsdama par galvą, nusileidė į mišką. Ožys, sujudimą pamatęs, lipą pastatęs, leidės namo. O vilkas, viens palikęs, nyrino pas bandą vel kailių storotis. Bet žadėtą žodį del šunies norėjo išpildyt, kaip buvo sakęs, paduodams kailius raugyt: „Kad išdirbsi, tai aš tavi ant meilės paprašysiu." Po to sūdo trečiam vakare, jau gerai pritemus, atėjęs vilkas į pakluones, sušukęs:

— Prošu na kapusti.

Šuva, kieme būdams, atsakęs:

— Mat tibie <...>.

Už tai vilkas įpykęs ryžos atmonyt šunei už iškados padarymą ir toj pačioj nakty to šunies gaspadoriaus treigį kumelį papjovęs. Vilkas čestavojos ir mislijo, kaip šunei kailį nunert. Šunelis gant atsargus buvo, bet nesitikėtai šunies nelaimė. Gaspadorius pasikinkęs arklį važiuot į svečius, ir Meistras, jam važiuojant, iš ukvatos bėg kartu. O buvus vaišių vieta už aštuonių vorstų no namų ir par mišką važiuojama no trejeto vorstų,— miško kels. Gaspadorius iš namų išvažiavo dieną, o kol grįžo namo, prisėjo naktis. Važiuojant par mišką, užstoję trys vilkai. Važiuotojui ir arkliui nieko nedarę, o šunelį suėmę, nėrė kailį kuo greičiaus. Bet besidalydami, besivaržydami Meistro kailiu, sudraskę į skutus ir iš to ko tik nesusipykę vilkai tarp savės. Bet, palikini tą vietą, nusinešinę no kelio į tankų liekną, susitaikinę. Ir sutarę teip:

— Kam mum kailis reikalings — jug mes turiam ir savo. Daugiau to nebedarykiam ir cielų kailių nebelaikykiam, bet, kur pakliūk, griebkiam, plėškiam ir ėskiam.

No to laiko, kaip sutarę tie trys, teip ir visiem patiko ir lig šiol įvyko. Vilkas tą daro: sutikęs gyvuolį, grieb, plėš ir ėda. O šuneliai no vilko atsargiai saugos, bo tai ne brolius susitikt.

127. APĖ TREJOPAS MOTERIŠKAS

Kitą kartą, kada Jezus Kristus ant žemės buvo, ėjo mokydams svietą, tuose laikuose buvę ir velnių ant svieto, ir rodydavęsys kūne, pasiversdami į viską: į paukščius, į gyvuolius ir į žmonis. Teip kad išgirdo žmonys, kad atein į jų šalį, į pamarį mokytojus ir plauks par marę į Samariją, moteriškosios, mergaitės susitarė — dobras būrys — vienos pačios, be vyriškų eit laukt mokytojaus į pamarį. Tai ir nuėjusios laukė.

Dar neateinant mokytojui, norėdamos pariškadyt anum, piktos dvasios pasivertė į padabenstvą anų moteriškių ir tiek pat skaitliaus, kiek jų buvo. Priėjo ir pradėjo čydyt jas, žodžiais neprijemnais nutarliot. O pirmiau atėjusiosios pradėjo tūrėtis. Iš to kilo tarp anų didis alasas.

Atein mokytojus su apaštuolais į pamarį — girdž didį alasą ir barnį. Siuntęs šventą Petrą apaštuolą sugadyt, nutildyt to didžio alaso. Petras nuėjęs draudęs draudęs — nieko nemačij, nieks

neklauso. Supykęs išsitraukęs šoblę iš makščių, pradėjęs no krašto kirst galvas žemė. Ir iškirtęs visas, kiek tik ten buvo, sugrįžęs prė ponudievo. Klausiąs mokytojus:

— Ar sugadijai?

Sakąs:

— Pone, nieko negalėjau padaryt: draudžiau draudžiau — nieko neklauso. Griebiau ir nukapojau visum galvas.

Pons dievas pabaręs šventą Petrą. Sakąs:

— Jug mes einam taikyt svieto, ne žudyt. Eik atgaliau pridėstyk galvas vel prė kūnų — ir prilips, ir bus gyvos, teip, kaip buvusios. Ir netruk, bo tuoj sėsme į laivę, irsmės į Samariją.

Apaštuols nugrįžęs. Gi ką jis ten bežinos, katra katros galva. Ėmęs no krašto ir dėstęs prė kūnų, ir kaip tik pridėjo, teip ir prigijo, ir visas atgaivino vel. Bet kad kriku krikais susimaišiusios buvo, tai tikos pridėti moteriška galva prė velnio kūno, o velnio galva — prė moteriško kūno. O kitai atsiteko tos pačios moteriškės kūnas ir jos galva.

Todel už tai ir yra moteriškosios trejopo gatunko. Vienos, katros moteriškės galva kliuvo pridėt prė velnio kūno, tai tos, tos plemetos ir dabar kurios yra, tai razumnos ir kreipias geriau į davatkas nekaip už vyro eina, bo del to, jog velnio kūnas sėklos neišduod. O katra yra plemetos tokios — moteriškas kūnas, o galva velniška, tai tokios ukvatnos ištekėt, bet, už vyro nuėjus, labai im viršų ant vyro, nor, kad jos valdžia, jos kamanda būtų, ir su didžiausia drąsa, be gėdos, be uvogos vyrą niekin, o savi mandresne daro. Kad vyras jos paklauso, pasiliekt ant jos žodžio, tai tada išrodo kantena, linksma, kac ana ir blogiausiai nurokuotų. O jeigu vyras jos ginčui užsprečij, tai savo nekantenumu netur gėdos išrodyt visiem, kad ji pikta ir atšaiži pasidaro del visų. Toki moteriškė tikrai yr plemetos anų laikų velnio galvos. Trečias gatunkas plemetos moteriškių iš tos paeinąs, katra yra pasilikus ta pati galva, katros kūnas. Tos yra žmonos labai žmoniškos. Mergaičium dar tebebūdamos, tos plemetos del visų mielos, del to, kad tykios, paslušnos, spakainos, uvožnos, už vyro išėjusios, labai geros draugystoj. Visus jai nepatikimus nutūr kantrybė. Sekratnos, teisingos. Tokios moteriškės, palikusios vyro draugėm, aniuolais yra, bo mok savo išmintingu uvogu nukamandavot spakainumą ir visą amžių pargyven su vyru nesimušusios.

No to laiko, iškapojimo švento Petro, velniai pražuvę, už tai, kad sumaišė su moteriškum, kaip žvyrą su skalkiais. Tiktai išrodymas jų matomas, prė katros moteriškės įmaišyti.

Yr spasabas, kaip gal pažint, ir dar mergės kol tebėr, katra sumaišyta, norint labai slepias: pirmo gatunko moteriškosios ciekaunos ir melagės; antro gatunko — keikūnės, kitų neapkenčiančios, daug — ir vagilkos; trečio gatunko — vėžlybos, linksmos, turtingos,— duoslios, o vargingos — kantrybė užsilaikančios, niekam savo nedastotku nesiskundžias.

128. PASAKA AUGENIJOS, APRIKOS KARALIENĖS

Kitą kartą buvęs miestas, Celebram vadinams, labai didelis. Užsilaikė vyresnybė, gubernatorius ir daug didžių ponų.

Vienas kupčius, vardu Jokūbas, milijončiks buvęs: turėjęs daug buodžių, daug gizų, dvylika purmonų. Ir turėjęs sūnų Elderbertą, dukterį Augeniją, našlys gyvenęs. Turėdavęs užsiėmimą kupčiaut i[r] po kitas karalystes.

Vieną kartą užsimislijęs išvažiuot į kitas karalystes ant penkerių metų kupčiauti — abudu su sūnum Elderbertu, o namie paliekt dukterį Augeniją valdyt visus turtus ir kamandavot kupčysto. Ir palikęs brolį savo Jokūbas par apiekūną Augenijai, dėdę jai. Tas buvęs popu tam pačiam mieste.

Išvažiavęs tėvas su sūnum, o Augenija kamandavojos pasilikus. Bet ir tas dėdė jos, kaipo no tėvo nuznočyts apiekūns, ateidavęs kas dieną apžiūrėt. Augenija iš prigimimo buvus labai gražį panelė. Amžiaus septynioliktus metus dar tebevarius, bet kaip raškažniai augus, derlinga buvus,— ciela pana. Tas jos dėdė par tankų lankymąsis labai į ją įsižiūrėjęs, pradėjęs gundyt ant savo ukvatos. Kartkartėm pariškadijama, nesumanė Augenija, ką reik daryt. O atsikratyt negalėdama, vieną kartą savo slūgum liepus iškūrint pirtį. Tą prigatavijus, atėjęs dėdė. Teip pat apseinąs kaip ir kitais kartais,— klapatij ją. Augenija su drąsumu dėdei pasakius:

— Kad jau nori ant savo ukvatos atvesti, tai eisme į asabną vietą, ten galėsi ant savo valės pastatyt,— pirtis prigatavyta.

Ant žodžio Augenijos dėdė su ukvata, kaip jau popas, nusiruošė į pasakytą vietą. Atėjus ir Augenija. Jam besirėdant žemė drabužius, Augenija išsprukus pro duris ir, užrakinus dėdę pirty, nubėgus į miestą, pasamdžius du stačkiu, kurie, atėję su dratiniais bizūnais, tą dėdę jos teip pričiežę, jog jis iš to cielus metus sirgęs. Potam į antrus metus atsigeivelėjęs ir, išsigirdęs, kur Jokūbas kupčius yra, nurašęs gromatą prė Augenijos tėvo didžiausiai neteisingą, darodęs baisį pasileidimą Augenijos. Apra-

šęs, kad stojos miesto paleistuvė, išskleidus turtą, tėvo paliktą, par dienas benkietavoja, naktim paleistuvauja su miesto bendrais, o jo rodos neklausant.

Tokią gromatą tėvas įgavęs, parskaitęs pavierijęs brolio savo raštu. Smarkiausiai įpykęs ant dukters, ryžos smerčiu dekratavot už jos nepildymą žodžio tėvo. Zaras siuntęs savo sūnų, o brolį jos važiuot namo ir parvažiavus anė žodžio nesikalbėt su seseria, bet sulig pamatymu tuoj nušaut.

— Tik jos širdį išėmęs man parvežk! — teip Jokūbas tėvas sūnui savo liepęs.

Elderbertas, vierniausis sūnus del tėvo, siunčiams važiuoj. Parvažiavus į savo miestą, prisiėjo pats vidurys nakties, dvylikta adyna. Įvažiuoj į savo ūlyčią, kame jo palociai buvo. Iš tolo pamatęs šviesą pro langus ketvirtam piontre, tai ir brolis pamislijo, kad teip yra, kaip gromato rašyta buvo. Bet, privažiavus prė kiemo vartų, užstojęs sargas. Elderbertas klausiąsis sargo:

— Kodel šviesa dar tebėr stancijose viršutiniose — jug jau vėlus laikas, nebvalna šviesos belaikyt?

Sargas atsakęs:

— Liūb ta pana ilgai melstis — lig dvylekos ir ilgiau, tai jai ir gubernatorius dazvalij šviesą laikyt, kiek tik ji nor.

Tuomi žodžiu sargas atmainė jos broliui mislę. Elderbertas, norėdamas datirt teisybės, įleistas į kiemą įvažiuot, prašė sargo pastatyt kopėčias prė lango iš lauko pusės ir prilipęs žiūrėjo į stancijas, norėdams matyt, ką daro Augenija. Pamatė — žvakę pasistačius, kningą nusitvėrus, pati atsiklaupus, meldžias. Mato — teisybė sargo, bet ne dėdės par gromatą sakyta. Nulipęs no koptų, ein į stancijas pas seserį. Sulig pro duris įėjo Elderbertas, tuojau Augenija, brolį pamačius, norėjo eit sveikyt. Bet Elderbertas, tėvo įsakymą pildydams, atkišo prėš ją puštalietą ir sako:

— Nelįsk, bo tuoj šausiu!

Augenija parsigandus atšoko atgaliau. Tarė:

— Mielas broli, jei to verta esmu, tegul ir teip padarai. Ale pasakyk, už ką smerčiu dekretavoji.

Brolis jai patulmočijęs:

— Nepildei tėvo tavo žodžio, stojais paleistuve, išskleidei turtus tėvo, už tai ir esi no tėvo smerčiu korota. Žinojai, kad tėvas blogų darbų neliūbij.

Augenija, apsipylus ašarum, kalbėjos prėš brolį. Sakius:

— Vis neteisybę, brol, man sakai, aš to nepadariau. Imk šviesą, veskis slūgas, paržiūrėk visaką, o atrasi — viskas tebėr, kai buvo: pilna ir tavorų, ir yra piningų.

Brolis, norėdams pevnastį žinot, ėmė slūgas, ėjo. Paržiūrėjęs buodėse tavorus ir kaso piningus, vis gerai radęs. Sugrįžę į stanciją, užsidarę vienu du sekratnai pakajuj. Pradėjęs sakyt brolis seseriai:

— Ką dabar reik daryti, kad mani tėvas mano ir tavo siuntė važiuot namo ir tavi nesikalbėjus sulig pamatymu nušaut ir širdį išplėšus parvežt? Tavi gyvą paliksiu — tėvui neviernas būsiu.— Sakąs: — Iš kur imsiu širdį jam parodyt?

Augenija sakant:

— Brolait, teip padaryk. Šitai mano stavorčka kalelė — papjaukiam ją, išimkiam širdį, ir parveši tėvui: juk jis nepažins, bo mėsa — mėsa.

Elderbertas sakąs:

— O kad tėvas pagrįžęs ras tavi, vienok aš būsiu kaltas akyse tėvo už apgavimą jo.

Augenija sakant:

— Broli mano, tiktai palik mani gyvą — aš tuoj išeisiu, kur akys matys, o kojos neš.

Sutarę teip ir padarę: papjovę tą kalelę, išėmę širdį, įsivyniojęs brolis į popierius ir tuoj pat naktį Elderbertas važiavęs atgaliau, tiktai teprabuvęs tris adynas. Teip ir Augenija, ėmusis naujas suknes, naujus čeverykus, penkius svarus duonos pasėmus, teip apsitaisius, drauge su broliu ir iškeliavus pėsčia, par miestą išvažiuojant broliui, išlydėjus. Atsisveikinę ūlyčios gale, Elderbertas nuvažiavęs vieškeliais, o Augenija nuėjus par laukus tiesiai į miškus, lindus kuo toliaus į Aprikos girias. Teip nuklajojus toli, par dienų dienas eidama, kad ir norėjus būt sugrįžt atgaliau,— nebegalėjo, bo nebežinojusis, kur asanti.

Parbuvus miške Augenija dvylika metų. Par teip ilgą čėsą pritrūkus duonos, nuplyšę drabužiai, palikus nuoga. Dangsčiusis su lapais, su tošim ir su luobum no vabuolų, o valgydavus uogas, riešutus, vinagradus, o kartais, tų nesant, reikdavę valgyt ir liepų lapus ir žoles. Tokiame varge gyveno duktė Jokūbo kupčiaus, didžiausio pono. Viena bebūdama miškuose, labai ilgėjos, todėl, savi tiešydama, rozniausias pasakas pati sau kalbėjusi.

No jos išėjimo į mišką dvyliktiems metams baigiantis, Aprikos karalaitis su dvylika adjutentų išjojęs ant paliav[onės] po girią. Šunys beskrajodami atradę ją, pradėjo lot. Ši, no šunų lenkdamos, įlipus į pilipono medį, tarp lapuotų šakų slėptis norėjo, bet, šunim neparstojant lot, prijojęs pats karalaitis. Pamatęs — tarp šakų medy yra. Ištiesęs strielbą šaut. Augenija, matydama karalaitį noriantį šaut, bijodama smerčio, atsiliepė:

— Nešauk, aš esmu žmogysta.

Karalaitis liepęs lipt lauka. Augenija atsakė:

— Negaliu, nes esmu moteriška ir asu nuoga.

Karalaitis numetęs no savės ploščių ant žemės ir šunis vedins pajojęs toly ir medy asančiai moteriškai prisakęs išlipt ir apsisiaust su jo ploščium, o jei neklausys, tai žemė šaut žadėjęs. Tą prisakymą karalaičio Augenija pildžius: išlipus iš medžio ir, paėmus ploščių, apsisiautus. Karalaitis, prijojęs prė jos arty, tuoj ėmęs už rankos jos, bijodamas, kad nenubėgtų, kaip jau miškinė. Ir teip džiaugęsis karalaitis, kad miškinę paną sugavo. Kad Augenija buvo labai graži, tai karalaičiui labai patikus. Užtai karalaitis pats prė savės ant savo arklio pasiėmęs, sutriūbijęs, sušaukęs adjutentus, jojo namo ir, parsinešęs į savo palocius, aprėdė slūgos drabužiais poniškais, ir su karalium vienkart valgydavus Augenija,— teip karalaitis ją vaišino, norėdams miškinę prisipratyt. Bet prabuvus Augenija pusę metų, rados daug raškažnesnė ant kūno, atgijo, savo padorumu ir paslušnumu teip įtiko karaliui, jog musėjo ir apsiženyt ją. Stojusis karaliene, Augenija visu širdies spėku storojos kaip tik geriau įtikt vyrui ir, matydama karalių kanteną iš jos linksmumo, apsakinėdavus jam tas pasakas, kokiomis ji, būdama girio, savi bovijus. Ir teip savo miela kalba teip pripratinus vyrą savo karalių ant klausymasis jos pasakų, kad sakydavęs:

— Geriau dieną vieną nevalgęs arba naktį nemiegojęs praleist nekaip vieną vakarą būt negirdėjęs malonių žodžių tavo,— bo užvis labjaus vakaro laikuose liūbijus apsakinėt.

Ir teip laimingai praleidę penkerius metus didžiausio malonė. Par tą laiką sugyvenę du sūnu, ir tie augę labai derlingi.

Baigiantis penktiem metam, Augenija pradėjus mislyt apė tėvą savo ir tėvynę prigimtojo krašto. Mislijant: „Brolis išvažiavo, ašai išėjau — paliko visi tėvo turtai ant svetimų rankų. Kaip pagrįžo tėvas, kaip jis rado savo namus, ar užlaikytus, ar išgaišytus — nieko nežinau." Mislij eit dasižinot, o vyrui bijo pasisakyt, kur jos gimtinė yra. Taigi pradėjus prašyt. Sakius:

— Šviesiausis karaliau, norint vadinuos karalienė, o apė tavo karalystę nieko nežinau. Pazvalyk mani važiuot pasivažinėt į kitus miestus.

Karalius ant jos prašymo turėjo pazvalyt, bo labai ją mylėjo. Del savo zabovos išvažiuodama pasiėmė ana ir abudu vaiku. Ir davė karalius penkis batalijonus vaisko ir du adjutentu iš tų, su kuriais rado ją miške, giriose medžiodami, del sargybos, — kaipo karalienę su gadnasčiu išleidęs. Bet Augenija sėdus į akrotą

ant vandenio — norėjo pasivažinėti. Teip ten kartu buvęs vaiskas akrote ir tie du adjutentai prė karalienės vienam paragrape. Teip tie adjutentai pradėję pariškadyt — norėję ant savo ukvatos atvesti. Teip karalienė, nenorėdama pasizvalyt, o matydama negalėsianti iš jų išsisukt, tarus par prasną žalnierių, kad sukt akrotą greičiaus, kur miestas arčiausis. Priplaukus akrotui prė pakraščio, apsistojęs. Karalienė ėjus į laivę sėst, bet norėję ir adjutentai kartu eit. Karalienė nesizvalijus, ir pasilikę akrote.

O karalienė su laivininku plaukus prė krašto ir išsėdus iš laivės. Ėjus į miestą viena pati. Nuėjus tiesiai į kromus, nusipirkus vyriškus ir purmoniškus drabužius,— vis kaip reikiant. Nusipirkus šikšnos valizą, į tą sudėjus savo karališkas suknes, o su tais purmoniškais drabužiais apsitaisius, valizą pasėmus ant pečių, pėsčia, daiktus nešina, visus palikina, iš miesto par laukus, par miestus, ir parkeliavus į savo gimtinį miestą. Apsistojus menko lindynėlė pas žydelį. Išklausinėjus pro Jokūbą, kupčių didįjį, ir pasisakius — asąs purmonu, norįs slūžbą gaut. Žydas rodijęs pas didį kupčių Jokūbą eit, sakęs:

— Dabar jo trys purmonai serg rauplėm, eik ten — ir gausi vietą.

Ir pats žydelis vedė parodyt, kur yra ponas. Nuėjo abudu kartu — purmonas ir žydas. Ponas klausęs:

— Ko nori?

Žydas sakęs:

— Šitas purmonas nor prė pono slūžbą gaut.

Ponas sakęs:

— Gerai, primsiu, bo man reik purmonų.— Ponas klausęs: — Kaip vadinies?

Šis pasisakęs:

— Augustinas vardu.

— O kaip pavardė? — kupčius klausęs.

Atsakius:

— Daugmainęsis.

To ir gana. Ponas priėmęs purmoną, suderėję algą: ant mėnesio po dvylika rublių. Jau tai ir gyven tėvynė Augenija, slūžij pas tėvą savo par purmoną. O kas dėjos su vaisku jos ir su adjutentais ir su vaikais, tai ji nieko nežino, bo ji paliko juos visus akrote, ir gana.

Su anais atsitikę teip. Laukę karalienės pagrįžtant tris adynas. Nebesulaukdami su visa načelstva pasijudinę iš akroto, priplūdęs miestas, pradėję ieškot karalienės. Iškratę visus pakraščius ir

neradę, grįžo į akrotą ir važiavo namo prė karaliaus savo. Bet dar kliūtis ant kelio — sudūmojo adjutentai, sako:

— Kad jau nebė motinos, kam bereik ir vaikų!

Užnarinę špyžiaus kulipkas ant kakliukų tiem vaikam ir sumetę į vandenį, į marę. Patys parvažiavę pas karalių į Apriką. Klausiąs karalius:

— Kur padėjot karalienę?

Atsakę adjutentai:

— Kaip nežinai, iš kur paėmęs, teip nežinom, kur paliko.

Teip ir visas vaiskas, ten buvęs, prisviečijęs: nuėjus į miestą ir pražuvus; apstoję visą miestą iškratę, o niekur neradę, teip ir grįžę atgal be karalienės.

Apėmęs karalių didis gailestis teip geros jo prietelkos pražuvimo. Nebsumojo, ką bedaryt. Mislijo: kad iš girios buvo, tai gal ir vel į girią išėjo. „Ot nelaimė didi, kad aš pats drauge nevažiavau. Dabar nežinau, nė ko klausyt, nė kur ieškot." Teip karalius kalbėjęs ir didžiam gailesty skendęs. Bedūmodams praleidęs šešius mėnesius: laukęs, bene atsiras iš kur. Nebesulaukęs, nesitverdams savo kaily iš didžio gailesčio, ryžos važiuoti ieškoti po visą karalystę, po visus didžiuosius miestus. Leidęs apgarsinimus, kad ieškąs karalienės pražuvusios, o jei kas kur prijovyt, tai tam didžias dovanas žadėjęs. Kaip apsirokavo, teip ir važiavo miestas no miesto ir vel lig miesto. Teip ir atvažiavo į tą miestą, kur Augenija, o jo poni karalienė, buvo pas kupčių par purmoną.

Tame mieste prisiėjo karaliui nakvynė. Kaipo pas vyriausį kupčių ir didį bagatyrą tai ir gubernatorius nurodijo karalių nakvot pas Jokūbą. Įvažiavęs karalius į miestą apjoviję, kad karalienės ieškąs. Tai jau Augenija žinojo, kad jos vyras atvažiavo. O anos nieks nepažino — nė tėvas, nė brolis — no pat pristojimo par purmoną lig atvažiavimo jos vyro karaliaus. O par tą čėsą — septynetą mėnesių — būdama po stainę, čėso gavus, labai gražiausių pasakų apsakinėdavus, teip pat varius tokią madą, kaip girio būdama buvo papratus. Tai ir gavus tokį vardą — Augustins istorninks, po visą miestą minavojamas buvęs. Tai ir jos ponai — tėvas su sūnum Elderbertu — žinoję purmoną meliodninką tame čėse, kada jos vyras, o karalius Aprikos, nakvojęs pas anos tėvą ir brolį. Tai atsitikę teip. Jokūbas, didis ponas, priėmęs aukščiausią asabą į nakvynę, norėjęs linksmiai pavaišyt. Kaipo pats būdamas senas, pavadinęs ir kitus senus vyrus: savo brolį popą, ir gubernatorių, ir byskupą, ir jo mylistą kuningaikštį, ir byskupo brolį grapą,— senus ponus suprašęs del pavaišinimo karaliaus.

Karalius su dvylika adjutentų — buvęs su tais pačiais, su kuriais radęs girio Augeniją,— kupčiaus palociuj vieno stancijo vakaro laike vaišinos — svečių septyniolika asabų. Po večerės karalius buvęs smūtnas ir nė su vienu ponu, ten asančiu, nešnekėjęs, pasirėmęs ant stalo kertės, rymojęs. Namiškiai ponai dyvijos, tarp savės kalbėdami:

— Kodel karalius teip smūtnas?

Taigi sūnus Jokūbo Elderbertas, kaipo namiškis, apsidrąsinęs klausęs:

— Šviesus pone visokios bagotystės, esi galingas — kodel teip smūtnas?

Karalius atsakęs:

— Kaip nebūsiu smūtnas, kad nėr man kas palinksmintų žodžiais, kaip asmu papratęs šiokiuose laikuose po večerės, kaip mano pati mani linksmindavo, apsakinėdama roznių istorijų mislinių.

Elderbertas, pažinęs norą karaliaus, bešnekėdams su juom, prašneko teip:

— Didis pone, gal pasizvalysi: yra mano vienas iš purmonų, sugebąs labai puikias pasakas pasakot, nevet tur vardą po visą miestą — Augustins istorninks. Norint mažiausia asaba, o gal tamstos aukščiausia gadnastis pasizvalyt?

Karalius, norėdams nuramyt savo smūtnumą, pasizvalijo — liepė:

— Tegul ateina.

Ponas nusiuntė žinią į stainę ir kvieč purmoną Augustiną į palocių. Jau ši pradėjo mislyt: ar bus dasižinoję, kad ji čion yra — tėvo duktė, brolio sesuva, o karaliaus pati? Vienok, to nežiūrėdama, ėjo po aptaisu purmono į palocių. Įėjus atidavė labą vakarą karaliui ir visiem ten asantiem. Stojęsis purmonas visų akiveizdo ir laukęs, kas ką sakys. Karalius taręs:

— Pasakyk mum kokią pasaką pritinkamą.

Purmonas atsakęs:

— Šviesiausis karaliau, pasakysiu tokią pasaką, kad bus iš klausančiųjų vieniem divna, antriem linksma, tretiem verksminga. Ale kad būt vartos už durių po dvylika žalnierių, o už langų po šešius.

Iš tokio užjovijimo visiem ausys stačios stojos, ir su uvoga klausės visi, ir pats karalius. Purmonas praded sakyt. Sakąs:

„Kitą kartą buvo kupčius, turėjęs sūnų ir dukterį. Kupčiavo ten, kur gyveno, ir kitose karalystės,— turėjęs užsėmimą kupčiaut.

Vieną kartą pasimislijęs išvažiuot ant daug metų į svetimas karalystes del kupčiavimo abudu su sūnum, o dukterį palikę namuos kupčystą varyt. Ir tėvas dukters palikęs brolį savo jos užveizėtoju, apiekūnu, kuris ateidavo pas ją kas dieną. Bet par tankų lankymą įsižiūrėjęs į ją, kad ji labai graži buvo,— pradėjo gundyt ir su gvaltu kviest ant savo ukvatos, ko ši nenorėdama dasileist, o negalėdama atsikratyt, padarė teip. Liepė slūgum iškūrint pirtį, o atėjusiam dėdei pradėjus gvoltavot ją, ana tarė:

— Kad jau nori ant savo valės pastatyt, tai eikiam į asabną vietą. Yra pirtis šilta — eikiam, ten galėsi su manim elgtis kaip tinkamai.

Dėdė anos su džiaugsmu skubinos, norėdams savo norą dapildyt. Jam nuėjus į pirtį, atėjo ir duktė brolio jo. Bet jam besirėdant žemė, duktė, išpuolus pro duris lauka, užrakino vieną patį dėdę pirty, greičiausiai nubėgusi į miestą, pasamdė du stačkiu, kurie atėję su dratiniais bizūnais teip pričiežė, jog jis iš to metus cielus parsirgo."

Dėdė dukters, o brolis Jokūbo, būdams prė karaliaus vaišinimo pakviestas, girdėdams purmono kalboj apsakymą, praeituos čėsuos kas tikos, atsimen, kad jam ta pirtis teip užkliuvo. Tiktai mislij, ant purmono žiūrėdams: „Iš kur tu žinai, kad teip yra atsitikę?" Purmonas sako toliau.

„Dėdė pagijęs pajuto, kur yra brolis jo, o dukters tėvas, kokio karalysto, nuleidė gromatą, surašęs didžias neteisybes ant jo dukters: darodydams, kad pasileidė miestiškai, paleistuvauja, benkietavoja, dėdės gerų rodų neklauso, kartum grajija, vakaruškas provija ir išskleidė turtą visą tėvo ant niekų. Tokią gromatą gavęs tėvas no brolio viernai pavierijo, kad teip yra. O nesikantanavodams ant dukters, didžiai įpyko už nepildymą tėvo žodžio, dekratavojo smerčiu pakorot. Ir tuojau siuntęs tėvas sūnų savo namo važiuot ir įsakęs, kad „parvažiavęs sulig pamatymu seserį nušauk, tik jos širdį išplėšęs man parvežk." Įsakymą tėvo pildo sūnus: liepiams važiuoj. Bet parvažiavus atsitiko vidurnaktį į savo miestą įvažiuot. Vėlam čėse visur šviesos nebebuvo, o savo palociuj matė šviesą. Mislijo ir brolis, kad teip yra, kaip gromato rašyta. Bet, privažiavęs prė kiemo vartų, sutiko sargą. Klausės:

— Del ko visam mieste šviesų nebėr, o čion dar su šviesa?

Sargas atsakęs:

— Liūb ta pana ilgai melstis — teip jai ir gubernatorius dazvalij šviesą laikyt.

Brolis, įvažiavęs į kiemą, netikėdams, kad teip būtų, kaip sargas sakė, liepęs pastatyti koptas iš lauko pusės. Prilipęs prė lan-

go žiūrėt, pamatęs, kad viena pati: žvakę pasistačius, kningą pasiėmus, pati atsiklaupus meldžias. Broliui atmainė mislę. Ėjęs į stanciją pas ją. Ši, brolį pamačius, puolė arty sveikyt, bet brolis velug įsakymo tėvo atkišo puštalietą prėš ją ir sako:

— Nelįsk, šausiu, bo esi dekretavota no tėvo tavo!

Parsigando sesuva. Atsitraukus abula keletą žingsnių, sakė:

— Broli mano, jei to verta asmu, tegul ir teip padarysi, ale pasakyk, už ką smerčiu koroji.

Brolis jai patulmočijo:

— Kad stojais paleistuve, išskleidei turtus tėvo, visą gerą ant niekų apvertei, o už nepildymą tėvo palikto įsakymo esi no tėvo dekretavota smerčiu.

Sesuva sako:

— Mielas broli, vis neteisybė yra, kaip kalbi. Paimk šviesą, veskis slūgas, paržiūrėk visas vietas — viską gerai atrasi.

Brolis teip ir padarė: ėmė šviesas, vedins slūgas parėjo visas buodes — vis gerai rado, ir piningų kaso padaugyta par keturias dalis aukščiau, kaip anie išvažiuodami — tėvs su sūnum — kiek paliko."

Sako:

„Brolis, sugrįžęs į stanciją, užsidarė su sesere sekretnai, šnekas maloniai. Ir sakęs brolis jai:

— Ką reik daryt, kad man tėvas tavo ir mano prisakė tavi nušaut ir širdį išplėšus jam parvežt?"

Prė tų žodžių purmono pasakos tėvas atsimen, kad jis teip savo dukterį dekratavojo su išrodymu visiem. Sukrutėjo ir žvilgterėjo ant sūnaus mislydams: „Jug tarp mūsų teip buvo." Sūnus vel savyj mislij ir atmen, kad teip buvo su jais, stebias ant sakytojaus — iš kur tu žinai apė jų praeitus padarytus tarp savės dekretus. Vienok tykiai klausos visi ir lauk, kaip pabaiga bus.

„Sesuva atsakė:

— O teip padaryk, broli mano. Šitai mano stavorčka kalelė — papjaukiam tą, išimkiam širdį, ir parveši tėvui: jug jis nepažins, bo mėsa — mėsa.

Brolis sako:

— O kad tėvas, savo čėse parvažiavęs, ras tavi gyvą — vienok aš pasidarysiu melagis tėvui!

Sesuva atsakė:

— Broli mano, neberas manės tėvas: aš eisiu šioj pat nakty, kur akys mato, o kojos neš."

Sako:

„Kaip sutarė, teip ir padarė. Papjovė kalelę, išėmė širdį, įvy-

niojo į popierius, ir brolis ėjo važiuot, ir sesuva, apsitaisius naujum suknium, naujais čeverykais apsiavus, penketą svarų duonos pasiėmus, ėjo paskui brolio ūlyčia par visą miestą. Išlydėjus atsisudievijo su broliu ir ėjo par laukus tiesiai į mišką. Įlindus giliai tankynuos, nakvynę rado. Nežinodama, kur nueiti, plūdo ašaros, mislijo, kame kur smertį gaus. Sulaukus dienos, ėjo dar toliau į mišką. Teip nuklajojo į toliausias girias. Par ilgus čėsus bebūnant girio, pritrūkus duonos, kentėjo didį alkį. Valgius riešutus, uogas, medžių lapus, žoles ir teip vargingai parbuvus girio dvylika metų. No lytų, no rasų drabužiai nupuvę. Viečna sirata būdama, par teip daug metų žmogaus nematydama, iš didžio rūpesčio ir prasno valgio pasilpo suvisu. Nuogumą dangstės no vabuolų, no musių medžių lapais, tošim, luobum. Iš priežasties dėdės jaunysto pana ant kokio galo atėjo!

Baigiantis dvylikai metų, kaži kokios karalystės karalaitis su dvylika adjutentų išjojęs ant paliavonės į didžiąją girią. Beskrajodami šunys užbėgo, atrado ją ir lojo be atstojimo. Ana, pabūgus šunų, įlipo į medį, bet šunys be atstojimo lojo. Ant balso šunų karalaitis prijojęs pamatė — medy tarp plačių lapų pasislėpus yra gyvas daiktas. Ištiesęs strielbą, norėjo šaut. Ji, matydama šausiantį, medy būdama, pradėjo kalbėt:

— Nešauk — aš esmu žmogysta!

Karalaitis sakė:

— Lipk lauka!

Ana atsakė:

— Nedrąsu, bo asmu moteriška ir asmu nuoga.

Karalaitis numetė no savo pečių burką ir prisakė jai išlipt ir apsisiaust, o pats šunis vedins pajojo toly. Reik klausyt įsakymo: neklausys — nušaus. Ji išlipo iš medžio, apsisiautė su karaliaus ploščium. Karalaitis prijojo ir paėmė ją pas savi ant arklio. Sutriūbijo, sušaukė adjutentus ir jojo namo."

Čia jau karalius pradžiugo klausydamasis, kad jau šnek pro tą pačią, kurios jis ieško, bo jis pats — tas radėjis girio. Lauk, bene pasakys, dabar kur ana yra. Teip sako:

„Karalaitis, parsinešęs namo, į savo palocius, padavė savo slūgum paniškum, kad ją aptaisytų velug jos prigimimo. Aprėdė su suknėm, ir karalius ją laikės savo stalyčio. Tuomi džiaugės, kad miškinę paną turįs."

Jau čion ant tų žodžių sakymo purmono labai širdingai karalius klausos ir stebias su malonumu širdies, kad jis pats tuo užlaikytoju buvo. Šnek daugiau purmonas — sako:

„Norint iš girios, prasno mitimo buvo, liesa ant kūno, ale iš prigimimo graži. Prė karaliaus bebūdama, skaniais valgiais atgaivyta, labiausiai azdabna pana stojos. Ir teip karalaitis, valno stono būdamas, iš didelio jam patikimo jos musėjo paimti ir už moterį sau."

Čion jau pas tas asabas mislio eiškus supratimas yra iš pasakos purmono, kad prė jų prigul purmono kalba: dėdė žinos, kad jis pariškadijęs; tėvas žinos, kad jis dekretavojęs savo dukterį ant smerčio, o dabar girdžia, kad kalės širdį jo sūnus jam parvežė; brolis žinos, kad gyvą palikęs seserį; karalius žinos ir jo adjutentai mislio žino, kad ją rado girio, kurios važiuoj ieškodami. Tą jau girdž iš pasakos purmono, kokio padėjimo ana buvo — kad kupčiaus duktė ir mieste augus, o ją radę miške, mislijo, kad miškinė. Purmonas kalb daugiau, sako:

„Apsiženijo karalius, ir gyveno penkerius metus geriausio malonė. Par tą čėsą sulaukė dviejų sūnų. Ir labai linksmai tarp savės stavorčiavo. Bet užėjo karalienei ant mislės, kaip jos tėvas rado savo namuose, kaip pagrįžo,— kad ji išėjo, brolis išvažiavo vidurnaktį — paliko ant svetimų rankų visi turtai. Ryžos grįžti dasižinoti pas tėvą, ar gyvas yra, ar yra namie. O savo vyrui karaliui neatsivožijo sakytis, kad ji nor dasižinot pro tėvą savo. Ana padarė teip. Prašės karaliaus, kad pazvalyt jai važiuot po jo karalystę apsižiūrėt. Sakius:

— Vadinuos karalienė, o apė karalystę nieko nežinau.

Karalius, kaipo didžiai ją mylėjo, teip ant jos prašymo daleidė važiuot. Dar del šanaunasties karalienės pridavė du adjutentu ir vaisko penkius batalijonus. Karalienė del savo zabovos pasėmė su savim ir abudu sūnu ir sėdo į akrotą — norėjo ant marių pasivažinėt. Bet akrote visi buvo vaiskai, ir karalienė, ir adjutentai; tiedu vieno stancijo su karaliene po jos azdaba, trauk meilė jų akis. Ir pradėjo pariškadyt, priversdami ant savo ukvatos, ko ši nenorėjo dasizvalyt, o negalėjo atsigint geru žodžiu. Musėjo duot žodį par žalnierių prė valdytojaus akroto, kad sukt akrotą greičiaus, kur miestas arčiaus. Privažiavus miestą, ėjo karalienė viena, palikina vaikus akrote, į laivę, sėdo važiuot į miestą. Norėjo kartu sėst ir adjutentai, vienok, karalienei nezvalijant, turėjo pasilikt. Karalienė, nuvažiavus laive prė krašto, įėjo į miestą — tiesiai į kromus, pas viską parduodančius prašė valizo — tą padavė kupčiai. Ir prašė vyriškų purmoniškų drabužių. Tuos gavus, užmokėjo, kiek reik. Įėjusi sekretnai į kambarį, apsitaisė vyriškais purmoniškais drabužiais, o savo karališkas suknes sudėjo į valizą. Tą pasiėmus nešina išėjo iš miesto ir tiesiai par lau-

kus, par kitus miestus parėjo pas savo tėvą į miestą. Dabar par purmoną slūžij šitai pas poną ir tėvą savo — stainė yra."

Karalius stojos stačias, prašo, kad atvestų kuo greičiaus. Sakytojus atsakė:

— Be manės neras.

Teip daleidė grįžt į stainę sakytojų, ir tai po sargyba. Nuėjo į stainę, atsirakino valizą, purmoniškus drabužius numetė šalin, apsirėdė savo suknium karališkum, užsidėjo čepčiką, tą patį, kaip karaliene būdama dėvėjo. Apsirėdžius tuomi visu aptaisu, ėjo į palocių tėvo savo iš antro karto tą patį vakarą ir prė vyro savo, karaliaus. Atėjus į stanciją, pamatė karalius ją ir pažino tuojau. Iš didžio džiaugsmo puolė sveikyt. Pabučiavęs prės visus pripažino žodžiu sakydams:

— Viernai ta yra mano prietelka, kurios ieškojau.

Karaliui didžiausis džiaugsmas, kad atrado. O kaltininkai visi akyse: dėdė pirms pariškadytojus ant pikto, potam adjutentai. Kaip tarp jų pačių, klausančių pasakos, atsirado kaltininkai, teip karalius dazvalijo ir iš jų, katrie nekalti, sūdyt tuos, del katrų Augenija negalėjo būt savo teisybė. Tai sūdijo vyskupas, brolis vyskupo grapas ir jo mylysta didis kunigaikštis ir dešimt adjutentų ir gubernatorius to miesto — tas pats, katras dazvalijo jai šviesą laikyt. Paskirtiejai sūdžios nusūdijo teip: dėdę ant vidurio miesto iš dvylikos karabinų nušovė už nevzenčną apsiėjimą su jaunystės asaba, adjutentus ant arklių ištampė už kabavojimą karalienės. Karalius tėvui už užlaikymą teisybės dovanojęs du šimtu raudonųjų imperijolų, broliui Elderbertui dovanojęs savo karalysto kunigaikštystę už nedarymą dekreto be datyrimo.

Teip didžiausis dyvas stojęsis visam mieste, o žodis sakytojaus išsipildė: „Iš klausančiųjų bus vieniem linksma, antriem divna, tretiem verksminga." Karalius adjutentų atstojo, karalienė sūnų savo raudojo, kad pasakė, kad neparvežė prė tėvo.

Dyvai tokio atsitikimo ir lig šiol tebėr, kaip nebuvo, teip ir nebėr.

129. [PASAKA] LIUDAMERIJOS DAVATKOS

Teip sakė: buvę bagoti žmonys, gyvenę sodžiuj tarp susiedų ir turėję vienutinę dukterį, kurią labai tėvai mylėjo už tai, kad tą vieną teturėję ir kad graži labai augus raškažniai ir labai guodojama no tėvų, visokioj valioj užlaikoma. Paaugusiai Liudamerijai į dešimtus metus pasamdę tėvai mergaitę, gerai mokytą

rašto, kuri mokėjo ne tiktai kningas skaityt, bet ir rankos raštą gerai skaitė ir rašė. Teip to viso išmokė ir Liudameriją par trejus metus, prė anos ustaun[iai] būdama.

Liudamerija paaugus į cielą mergaitę. Būdama mokyta, ėmės nuomonę savy mislydama: „Mataus, esmu graži, dar mokyta, turiu tėvą bagotą, daleidž tėvai daryt, kaip aš noriu, tai ar verts man su visais šnekėt, su visais lygytis ir stavorčiaut su šiokium tokium mergpalaikėm arba su bile kokiais vaikesais,— tai ne!" Teip apmislijus, pradėjus užsivest skrumnia, tykia, maž tekalbančia. Ir pasirodė tėvams labai nobažna ir mylianti ponudievą. Tuomi tėvai dar didžiau ją pradėjo mylėt ir užlaikyt teip, kaip ji nor.

Liudamerija užsimislijo prašyt tėvo, kad jai pastatytų trobelę asabniai, kad ši galėtų, kada nor, pasimelst viena pati spakainiai. Sakanti tėvui:

— Čionai tai aš negaliu melstis: pariškadij bernai bliūznierčiai, girdžiu žodžių neprijemnių, tai aš negaliu teip ilgai tvert.

Tėvas ant jos prašymo kuo greičiaus storojos balkių ir pastatė trobeles pryš savo namus ten pat kieme — nedides, bet gražias, kaip jau myliamai dukteriai. Tenai Liudamerija, tose naujai pastatytos trobelės, pradėjo gyvent. Maž kada ateidavus į trobas, kur tėvai ir šeimyna būdavus, ir tai dienos laike, o naktim visada nakvodavus savo trobelė viena pati.

Kaip ana užsėmus teip elgtis, tai visi pradėjo sakyt, kad Liudamerija bus davatka. Tai ir kožnas, atsiminęs apė aną šnekėdamas, pasigailindavo, sakydavę:

— Iškada Liudamerijos, kad, toki graži būdama, davatkiuojas. Geriaus būt ėjus už vyro.

Teip girdėdami, jaunūmenė savo kaily neliovės, kaip mislio prė jos kibo užtat, kad žinojo jos gražumą ir gyrimą kitų tankiai girdėjo.

Teip vieną kartą ten pat gyvenęs, tam pačiam sodžiuj, jaunas vaikinas, bagotas tėvūnaitis, dasimislijo teip padaryt. Ėmęs parašęs raščiuką prė Liudamerijos tokiais žodžiais: „Liudamerij, noriu pasiklausti tavės: argi teisingai žadi būt davatka? O kad pasizvalytum eit už vyro, tai aš imčia tavi sau par prietelką, ir būtum žmona, no visų šanavota, bo žinai mani bagotą." Nunešęs tą raštelį naktį ir prilipęs prė lango Liudamerijai, kad atsikėlus pamatytų. Ir buvęs prašęs, kad parskaičius, kaip apmislij, kad duotų atsakymą par raščiuką, padėdama už lango, kad jis, atėjęs naktį, galėtų rasti. Del to sekretnai darė, kad bijojo nusidėt Liudamerijai: par raštą kalbino, bo kitaip ana niekur nesidavė preit.

Liudamerija, radusi rytą raščiuką, prė lango prilipytą, atsidarius langą, paėmus, parskaičius — juokias, savy mislydama, būk teip kalbėjus: „Matai, besą kas apė mani mislij!" Bet par tą dieną dūmojus, kokį atsakymą reik duot. Prė vakaro parašius teip: „Ant to klausimo dabar nieko aš tau nepasakysiu — palūkėk, duok man čėso pasimislyt. Ateik kitą nedėlę tam pačiam čėse pas mano trobelę — rasi znoką, to pačio vieto padėtą, tada žinosi." Teip parašius, vakare guldama padėjo už lango į tą vietą, kaip jis atėjęs galėtų rasti.

Jaunikis dobras bikis, vakaro sulaukęs, kaip tik jau tamsu, ėjęs žiūrėt, ar bus padėtas del jo atsakymas. Teisingai — atėjęs radęs prilipytą popieriuką. Pasiėmęs parsinešęs namo. Apskaitęs, kas buvo parašyta, ir tiek. Laukęs prisakyto čėso.

Bet šitoki kliūtis atsitiko po to buvimo pas Liudameriją. Teip pat antras iš susiedų pamislijęs: „Kažin ar neit — o gal eit už manės?" Vieną vakarą nuėjęs prė lango, brazdinęs — norėjęs nont par langą pasišnekėt, bet Liudamerija nesigarsinus. Pagrįžęs namo nieko nedasižinojęs. Ant rytojaus pasimislijęs: „Parašysiu žodžiais mano į popierių ir prikabysiu prė jos lango, o ji atsikėlus pamačius turės žiūrėt. Bil ji pati mok parskaityt, tai kits nieks nežinos." Kaip apmislijo, teip ir padarė. Parašęs ant popieriuko klausdams: „Liudamerij, jei nesi dievui prisiekus būti davatka, tai eik už manės. Aš no pat mažystės tavi augančią kad mačiau, džiaugdavaus ir sakydavau, kad užaugs man panelė. Matušė mano myl labai tavi, kad mato užvedimą skrumną. Būtum del jos gera marti, o del manės gera pati. Tik duok žodį, ar eitum, tai aš, paėmęs piršlį, tuoj ateičia!" Teip parašęs, nunešęs prė jos lango ir prismeigęs su adata. Palikins nuėjęs sau toly, nebegarsinęsis prė lango.

Ant rytojaus Liudamerija pamačius prė lango romų prismeigtą popieriuką, atsidarius langą, paėmus, parskaičius. Mato, kad jau antras susiedas apė ją teiraujas. Gadnas gaspadorius, seniai tėvas jo buvęs miręs, su motina valdę gaspadorystę, bagotai gyvenęs. Liudamerija, neradus prašymo duot atsakymą par znoką, nežinojo nė pati, ką su tuo daryt.

Vakaro laike, jau gerai sutemus, pradėjo brazdyt į langą. Liudamerija prisiartinus klausus:

— Kas čion asat?

Atsiliepęs pro druną:

— Aš atėjau, noriu pasišnekėt — kaip žinai, jei radai znoką mano.

Liudamerija atsakius:

— Žinau norą tavo. Ale dabar tuoj pasakyt nieko negaliu. Ateik po dviejų dienų čion prė lango. Tik saugokis, kad kas nepajustų. Tai tada aš tau pasakysiu, kaip bus. O dabar eik sau.

Tuo nešins parėjęs namo. Sulig tas nuėjęs, gal adyna praėjo — šit vel prė langiuko pabrazdino. Liudamerija žvilgterėjus pamačius, kad gromatą konverte prė stiklo pridėjęs tūriąs. Vieną šypelį atidarius — pro tą įmetęs gromatą į vidaus pusę. Uždarius langiuką, paėmus gromatą, išsiėmus iš konverto, skaitant: „Mylimiausia asaba, širdies mano patieka Liudamerij! Kaip esi graži, būk teip gera — prižadėk būt man par stavorčką ir moterę mano, bo aš iš meilės gatavs esmu tavi kaip cukierką su visa medivone sučiulpt. Nebijok už manės eiti, bo asu bagotas ir gerai mokytas. Už manės būdama, poni būsi. Netoli viens no kito augę, lauks su lauku susein,— bus ir tėvai čia pat, nepasilgsi. Ir prašau labjausiai duot man atsakymą, ar žadėsies būt mano."

Pabaigus gromatą skaityt, Liudamerija pakėlus akis į langą — bežiūrįs, dar tebebuvęs nenuėjęs. Ir tam teip pasakius, kad ateik nedėlios vakare, tai aš būsiu pasitulmočijus.

Jau šitą mato par lauką atėjusį. Tai jau Liudamerija mato, kad ją trys nor paimti. Iš to dar daugiau pradėjo savi uvožot už gadną. Ir apmislijus, ką su jais reik padaryti. Pagal jos prisakymą del jų kožnas savo čėsą keravojęs, bet priėjus laikui, atėjo katras savo čėse. Pirmasis kaip atėjęs, įsileidus į savo trobelę ir davusis pašnekėt, bet trumpai. Išleisdama įsakius:

— Ateik septinto adyno vakare po nedėlios pėtnyčio, tada padarysme rokundą, o dabar eik sau.

Jaunikis išėjęs linksmus, džiaugsme didžiam, kad jam teks teip graži, kur no visų giriama.

Potam savo čėse prisakytam atėjęs antrasis — ir tą įsileidus į trobelę, pašnekėjo. Klausus to antrojo:

— O gal žino kas, kad tu su manim darai rokundą?

Atsakęs:

— Liudamerij, nieks daugiau nežino, kaip tik dievas, aš i[r] tu.

Liudamerija sakant:

— Nu, tai teip ir daryk, kad nieks nežinotų, bo kad kiti žinos, tai patrotytumėm šlovę abudu. To reik keravotis.— Teipogi įsakė tam antrojui daugiaus niekad nevaikščiot, kaip tik po nedėlios pėtnyčios vakare devinto adyno ateit.— Tada,— sakant,— padarysme rokundą. O dabar eik sau.

Ji išleidus, užsidarė ir užsirakinus duris.

No pirmo pasijovijimo paeilium priėjus, savo čėse atein ir tretysis vakare, kaip jau tėvo trobose yra sugulę. Pasigarsin už lango, kad jau yra. Liudamerija įsileidž ir tą į vidų del pasišnekėjimo. O įėjęs vaikinas ir drebąs, mažai žodžio galįs pasakyti. Liudamerija jo klausiant:

— Ar nušalei, ka[d] drebi, ar bijai?

Atsakęs jaunikis:

— Drebu iš didžios malonės, kaip tavi matau. Gražumas tavo neduod spakainasčio širdžiai mano.

Nu, nieko. Teip Liudamerija sakant:

— Jei viernai tu misliji mani imti, tai po nedėlios pėtnyčios vakare ateik dešimtai adynai baigiantis arba vienuolekto adyno. Anksčiau neateik, bo aš nebūsiu dar čion savo stancijos.

Ir tuom trumpu pašnekėjimu tuoj siuntus, kad eit sau. Eit išėjęs, ale iš džiaugsmo ko tik neverkęs, aidams namo: bile Liudamerija prisiim į rokundą — galbūt bus ir už pačią. Parėjęs namo, tuom džiaugsmu užmigt negalėjęs par naktį. Ką daryt — reik čėso paskirto laukt,— tuom ir kantants.

Liudamerija, matydama, kad jie trys jąja varžos, o tarp savės jie nežinos, kad jie ne viens pas ją atein, apmislijo su jais teip nusikratyt. Paprašius savo tėvo padirbti greičiausiai grabą. Sakanti:

— Kad aš turėsiu trobelė grabą po akim, tai geriau apsiginsiu no pakusų.

Tėvas, matydamas jos gerą užvedimą, ant prašymo tuojau pavadino meistrą, padirbdino grabą ir nunešė pas ją į trobelę. Tuom tarpu Liudamerija, turėdama čėso ir vis, ko reikiant, iš perkelio pasiūdino baltus ilgus rūbus su sparnais. Pataisė aniuoliškus, potam iš juodo kaliko vel teip pat išsiūdino ilgus rūbus ir, ištaisius lyčyną iš to paties kaliko, užsimaunamą ant galvos, su devyniais ragais, pakabinusi kambary sekretnai ir laikius lig reikalo čėso. Taigi teip buvę, sako.

Atėjęs čėsas užprašytasis, jau pėtnyčios vakars — skubinai lauk tik tos adynos, kad būt po žodžiu, kaip Liudamerija įsakė.

Pirmasis, katras buvo ten pat sodžiuj, stojus septintai adynai, skub pas Liudameriją, paprastais drabužiais, kasdieniniais, kad namiškiai nesuprastų. Taigi nuėjus pasigarsinus įsileidė į trobelę Liudamerija. Daro tikrą rokundą su prysiega. Klausus Liudamerija atėjusiojo vaikino — sakant:

— Nu, tai dabar pasakyk man: ar tikrai nori mani imti už pačią?

— Liudamerij, kaip tik mani gyvą matai, teip viernai noriu paimti už stavorčką.

Liudamerija sakant:

— Nu tai, jei išklausysi, ką aš liepsiu, išpildyt, tai aš eisiu už tavės.

Jaunikis sakąs:

— Nont nežinau ką lieptum, ka[d] tik man būt galiama, tai vis išpildysiu.

Liudamerija įvedus į antrąjį kambarį, parodžius grabą, sakant:

— Šitai paimk tą grabą ir neškis ant kapų, ir aš nueisiu kartu. Jei pargulėsi tam grabe par naktį — aš užvožus paliksiu, o rytą auštant vel atėjus kad teberasč beguliant. Tai teip jei padarysi, tai aš vierysiu, kad mani ščyrai nori imti. O jei to nepadarysi, tai aš neisiu už tavės.

Drąsus jaunikis, atvogos pilnas, apsim viską tą išpildyt, ko nor Liudamerija: im grabą ir ein, ir Liudamerija palydž. Nuėjo abudu ant kapų,— jų pačių lauko gale buvę kapai prė miško. Užėjo ant vidurio kalno, pasidėjęs grabą, atvežę; atsigulęs jaunikis, užvožus paniškoji ir palikus, parėjus namo. Drebant širdis, imant baimė, nežinąs, nė ką daryt. Kaip dieną dirbęs ką ten namie, grąžčiuką nedidelį turėjęs kišeny, užgriebęs pas savi, tame grabe būdams. Pasiėmęs ir pragręžęs po kelias skylaites į šonus grabo ties akim del atstražnasties, kad nont ką galėt matyt. Abiejos pusės pasitaisė del matymo skylaites, pasisukydams po grabą.

O Liudamerija sulig parėjo namo, tuoj už valandos atėjęs antrasis pasigarsin prė lango. Ana įsileidž ir į vidų. Pasisveikinę. Teip tuoj sakant Liudamerija:

— Pasakyk man trumpai: ar teisingai mani misliji imti už pačią?

Atėjusysis sakąs:

— No pat piemenystos jau aš tavi širdy myliu — imsiu, ka[d] tik eitum!

Liudamerija sakant:

— Jei išpildysi, ką aš tau prisakysiu, tai aš eisiu už tavės.

Jaunikis sakąs:

— Ką tik nori, tą liepk — vis galiu padaryt.

— Gerai,— Liudamerija sakant.— Šitai drabužiai del atstražnasties perkeliniai ir gražiausiai aniuoliški, su sparnais. Apsivilk tais ir nueik ant kapų mūsų į pamiškę — ten yra nabašninkas, su grabu padėtas ant viršaus, nekavotas. Išbūk prė grabo par

naktį, tai aš tada vierysiu, kad viernai mani žadi imti. Dar šitaĩ žvakė vaškinė — tą galėsi užsidegt, ten nuėjęs, del drąsos.

Apsim vis, bile tik prižad eiti Liudamerija jam už pačią. Paėmęs tais gražiais rūbais apsivilkęs, paėmęs žvakę, nuėjęs į pamiškę prė kapų. Užsidegęs žvakę, einąs ieškot, kur tas yra nabašninks. Preinąs ant vidurio kapų — grabas baltuoj. Priėjęs iššonui par tris sieksnius ir sustojęs. Naktis tamsi, tik žvaizdėta, ir oras buvęs labai tykus, žvakę galėjęs žibyt. Kaip tik prisiartinęs su šviesa, tas, grabe būdams, pamatė pro pataisytas skylaites žiburiavimą. Visas pradėjęs virpėt iš baimės. Mislioj žino, kad jau vidurnaktis, o kas čion švieč, nežino. Nusiraminęs [nuo] didžio nusigandimo, pradėjęs stebėtis par skylaites. Išvydęs, kad aniuolas, baltuose rūbuose, su sparnais, su žvake žibančia sergst jį. Kaip tik priėjo, teip ir nebeein toliau. Džiaugias, grabe būdamas, kalbąs tylum:

— Dėkavoju tau, ponudieve, kad tu man aniuolą ant sargybos atsiuntei. Nusėt dar aš tau nesu nusidėjęs labai, kad mani gelbi.

O saugotojus bijo nabašninko, kad nepradėt keltis. Vienok savi ramin, kiek spėdams, mislioj: jug nė viens numiręs nebekėlės — ir tas nebekelsis.

Liudamerija kaip išleidė antrąjį, tuoj pribuvo ir tretysis. Pasigarsin prė lango, pradėjo brazdyt, kol Liudamerija atsiliepė. Zaras ėjusi įsileidė į vidų ir tą. Kaipo mokytas vyras, žvičainas, tuoj įėjęs abi rankas Liudamerijai pabučiavo, linksmas išrodė. Klausjo Liudamerija:

— Ar nebijojai eit, kad naktis tamsi?

— Tai ne.

— O ką dabar mudu kalbėsme? — klaus Liudamerija jaunikio.

— Ot teip, kaip sutarėm aną vakarą, kalbėkiam. Padarykiam tikrą rokundą, ir gana. Aš imsiu, o tu eik už manės, ir gana.

Liudamerija sakant:

— Teip kalbi, o kažin kaip misliji: gal tik apvilti mani nori, o ne už pačią imti.

Jaunikaitis, tvirtas, dalikatnas it ponaitis, su pilna drąsa atsakė:

— Liudamerij, tu patieka širdies mano, aš viernai sakau, kad tavi noriu už moterį turėt, neabejotinai kalbu.

Liudamerija jam sakant:

— Nu, gerai, tai jei mani viernai misliji imti, tai jei padarysi, ką aš liepsiu, tai aš eisiu už tavės.

Jaunikis sakąs:

— Jei tik ne smertį liepsi darytis, o daugiau viską galiu.

Panelė sakant:

— Yra ant mūsų kapų nabašninks, su grabu padėts ant viršaus. Parnešk jį man čion lig trobelės, potam ir vel galėsi nunešt. Ale kad tai padarysi, tai tada aš tevierysiu, jog viernai imsi.

Teip bešnekėdama, įėjus, išnešus drabužius juodus, duodama sakant:

— Ot šitai apsivilk tais rūbais del drąsos. Kad ką ir sutiktum, tegul kits tavės bijos, ne tu kito.

Ką šis ir pagatavs. Apsitaisęs juodais rūbais, ant galvos su devyniais ragais. Išėjęs mislijąs: „Kaip tu, dieve, duosi, teip."

Nueinąs ant kapų. Pamatęs šviesą. Žiūrįs, kad aniuolas stov baltuose rūbuose su žvake, sergst nabašninką. Sustojęs mislijąs: „Musėt yra švents kūns, kad aniuols saugo." Nėr ko daryt. Grįžtų atgaliau — neišpildys jos įsakymo, nebegaus Liudamerijos už pačią, o tos kanečnai nor. Mislijęs: „Eisiu prašysiu aniuolo, kad pazvalyt man tą nabašninką su grabu parnešt tiktai del žodžio išpildymo ir vel apsimsiu atnešt, kad ir tokiuos juoduos drabužiuos; jug jis, aniuolu būdams, žino, kad aš asu žmogus." Teip apmislijęs, ein arty. Tik prižengė, par kokį dvidešimt žingsnių jau bebuvo,— aniuolas žvilgt, pajutęs brazdant. Pamatęs, kad juodas su ragais prein.

— Dieve saugok!

Trim žingsniais no kapų į pakalnę nusileidęs, bėg be dvasios, kaip tik spėdams!

Kaip ūmai šviesa pražuvo, o žemės trinkėjimas atsirado, nebedatūrėjo nė grabe guliantysis. Su keliais atmušęs grabo viršų, sėdęsis grabe. Pamatęs šešėlį — baltuoj į pakalnę toly, o čion užlip juodas su ragais. Šokęs iš grabo stačias; kad jau aniuolas nubėgo, tai yra tikras velnias atėjo. Primaliavojęs kelnes iš striokо. „Ot nelaimė! — mislijąs.— Nė mergos gausiu, ir gyvybės atstosiu." Bėg ir tas pakrisdams, kol gyvas, lig panelės.

O tretysis, pamatęs aniuolą nubėgant, sustojęs žiūriąs — mislijąs: „Ko tu bėgi nuo manės? Jug tu žinai, kad aš asmu žmogus." Pasižiūrįs — kad jau nabašninks stojas iš grabo. Šiurpt baimė parėmus, puolęs atgal į pakalnę, nata leistis namo. Griovys ne griovys, akmuo ne akmuo — nieko nebežiūrįs, par galvą virsdams, ka[d] tik išbėgt. Kaip viens, teip ir visi bėgę, kiek spėję, par lauką, o visi pagal kits kitą į vieną vietą — pas Liudameriją. Pirmasis, pripuolęs prė durių, barškinos, kad įleistų. Durys užrakytos, nebėr kas leidž į vidų — neįein. O mato, kad pripuol striokai neberegėti. Aniuols pradėjęs drebėti. Nabašninks puol prė aniuo-

lo, kad ratavotų no velnio. Pamatęs prė durių Liudamerijos, pribėgęs griebęs į glėbį nabašninks aniuolą. Surikę abudu nelabais balsais: aniuolas bijo nabašninko, o nabašninks bijo velnio, o ir velnias bijo nabašninko,— visiem tas pats strioks no kits kito. Tiktai kaip prė durių susibėgę, pradėjo gvoltas šaukt, kaip išdavė balsus, tada pasižino viens kitą, suprato, kad pažįstami esą. Parsimanė visi no Liudamerijos išjuokti. Brazdin į duris — nebeatsiliep ir neleidž į vidų. Tas, katras buvo juodais drabužiais, tuom velniu, tai tuoj nusivilkęs sudraskė. O aniuolas nusinešė namo. Parėjo visi į vieną vietą ten pat sodžiuj. Suėję į klėtį, užsidarę šnekėjos, keikdami Liudameriją, ir visokius atkerštus žadėjo jai padaryti. Bet gėdingum akim ir ant kits kito žiūrėjo. Bet padėjo sutarmę uždraustiną, kad niekur niekada niekam neprasitartų pro tokį atsitikimą. Sutarė visi trys klausytis, Liudamerija ar pradės čydytis iš anų, bo ji eiškiai žinojo juos visus, kas jie tokie. Iš zlasties ir gėdos savo kaily neliovės tie trys vaikinai ir sakę viens kitam:

— Tai kad apgavo, tai apgavo! Ot brolait, davatka ką išmislijo del mūsų, ka[d] ją sutraukt!

Antrasis sakąs:

— Kad ji maža būt padvėsus, kad aš jos savo akim būč nematęs.

Tretysis sakęs:

— Nu tegi už tokį išgandinimą, kad man dabar širdis tebedreb! Kad žinotų mano matušė, tai ryto pat ją nuėjus išlojot!

Po tokio pašnekėjimo išsivaikščiojo katras sau į savo namus.

Tiedu sodiškiai tankiau suseidavę ir dyvydavęsis iš savo durnumo. Bet labiau padyvydavę aną, par lauką atėjusį. Teip sakę:

— Tegul mudu durni, kad nemokyti, ale kaip Petras, mokyts vyras,— kaip tu galėjai pasiduot mergai apgauti? Kad vyras mergę apgaun, tai maži dyvai, ale kad merga apgavo vyriškus, dargi tris, ir visus vienu kartu, dar tokius razumnus vyrus, tokius tėvūnaičius gaspadorius, tai ne žertai. Nieduokdiev landyt prė mergos sekretnai, tai neišeis gerai. Geriaus, kad jau nori ženytis, tai imk piršlį ir eik publičnai, tai užvis gražiau būtų.

Antrasis šnek:

— Eik tu, niekši,— ar pirmoji... Nusmuk pas mergas vakarais, kur mandrios. Ūlyčia einant, susitikus užsiprašo ir pasako, kada tėvų nebus namie. Arba kad ir tėvai yra, vis tiek. Seklyčio kad gul vienos pačios, gi sulig prė lango, žiūrėk — jau puslangis pravirs. Pasiekęs atsikabyk antrą pusę lango, atsidaręs lipk drąsiai — žinai, kad jų tam ir palikts langs nedaryts.

Jokūbas tai pašnekėjo, kad pirmiau ant mergių čėstį turėjo. Ir į daug vietų nuėjęs, o vis čėstį turėjęs.

Povils sakąs prėš Jokūbą:

— Gerai tau, kad vesdavos. Ir mani viena čia pat, mūsų sodžiaus, buvo įsimylėjus, užsiprašydavo. Vienądien aš pareinu iš lauko aręs, o ji žąsiukus varė namo. Matau, kad stov, tyčia lauk, kol aš priėjau. Sako: „Povil, ateik šįvakar į daržinę. Tarpe aš viena pati guliu briko, o kiti lip aukšty į nampusę. Aš tau vieną daiktą duosiu." Teip aš, parėjęs namo, po večerės, pavargęs no darbo, nuėjau gult į savo klėčiukę. Ką tik norėjau užmigt — šuva labai pradėjo lot. Ėjau pasižiūrėt ant kiemo — misliju, gal vagis sukinas. Nusiundžiau — niekur nieko nejutau. Bevaikščiodams atminiau, kad ta mergė užprašė ateit. Ėjau par kluonus tiesiai į jų daržinę. Teisingai, žiūriu — tarpe brika kelioninė ir to briko gul, šiauduose paskendus. Pasistojau ant paskutinio rato, pasiekęs apčiupinėjau — yra. Aš, nieko nesakęs, ir įlipau į briką pas ją. Ana zaras mani ir apsikabino par pusę ir spaudžia prė savės. Aš ją kalbinu — nieko nesako. Pradėjau ją čiupinėt, pagriebiau už burnos, braukiu par žandus — skūra surukus ir kaulai vieni. Norėjau pabučiuot — skarelės kertę įsikandus, nesidavė. Jau pradėjau trauktis toly — ana labiau spaust pradėjo prie savės ir pradėjo dideliai šaukt: „Vaikai vaikai, eikšękit, kažin kas mani užgulo ir tūr!" Supratau, kad motina buvus tos mergės, kuri mani buvo užprašius. Dieve ratavok,— kad susijudinau, tai su visa brika ko tik neapverčiau. Lauksiu aš, kol vaikai nusitvers,— kad leidžiaus išsitraukęs, kad tvoros tratėjo. Nevet kojų pirštus nusidaužiau, par naktį negalėjau užmigt, iš skaudumo parselpiau. Ir mislijau, kur sutikęs, užmušti tą mergą už tokį apgavimą, kad pasisakė ji ten guliant, o motiną į savo vietą paguldė. Bet susėjus parsiprašė ir apsisakė, kaip buvo. Viernai ji ten gulėdavus, to briko. Bet atsitikę teip. Tądien duoną kepusios, šilta troba,— teip ir motina į daržinę ėjus gult, o nenorėdama į nampusę, giliai į šiaudus eiti, tai gulusis briko, o dukterį nuvarius toliau į šiaudus. Teip ji man apsakė ir parsiprašė. Sakės, kad ir jai širdis drebėjus: jegui motina numanys, kad ji priim vaikesus, tai jai skūrą par galvą nuners. Ten mergičkos būtų geros, ale motina nelaba. Teip, brali, aš jau buvau del mergos striošytas. Buvau užsižadėjęs ir dieną niekada prė mergos nagų nekišti. Ale ar ibelis mani nešė pas Liudameriją? Ant tokio išgąsčio atvarė — gal sakyt, par amžius kitiem teip nebeatsitiks.

Jokūbas sako:

— Povilai, ar žinai: kad dabar kiti žinotų tokį mūsų išnarvo-

jimą, tai juoktuos, kojas paraitydami, iš mūsų. Nu, tegul. Kaip suseisme Petrą, kai jis bus apmislijęs, ką su jąja daryt, kuom jai atmonysme. Ale be atkeršto negal praleist: par jos tokį nežbažną išmislą galėjo mum visus ant smerčio atvaryt.

Po nelaimės laiko Petras nė nosies neberodė į tą sodžių, kur myliamoji buvo. Jam rodės, kad visi jį mato tokiu, kaip jis buvo juoduos rūbuos no Liudamerijos aptaisytas. Klausės ausis ištempęs, kada išgirs čyderstvą iš jų tokio atsitikimo.

Žiemos laikui atėjus, Petrui tikos nuvažiuot į Prūsus. Ir buvę iš Indijos žemės atvažiavę lendrauninkai, didi mandročiai, turėję rožnių neregėtų daiktų. Parodę tokią mosą: kad į delną pasitepa — tamso išduod didžius spindulius šviesos, kad gal apsišviest ir viską matyt, o kad užgniauži, tai pasikavoj šviesa. Nusipirkęs Petras tos mosties apsčiai, kaip galėjo užtekti trim pasitept į delnas. Ir gavęs nupirkt kningas dideles aukso litarais. Parvažiavęs namo, įdėjęs į savo mažą skrynelę, niekam nerodęs ir nekalbėjęs pro tokius daiktus, kad jis tur. Bet kaip sulaukė dienos švento Petro, velug vardo savo pakėlęs balių. I[r] susiprašęs jaunūmenę. Ir tie buvę prašyti par lauką draugai jo. No to čėso pradėję stavorčiaut ir suseit tankiau. Pradėję taravotis, kuomi Liudamerijai atmonyt. Petras apsako apmislijimą savo del tų dviejų. Sakąs teip:

— Sudėkiam piningų, kiek reik del nupirkimo matarijos balto perkelio trisdešimt mastų, paduokiam siuvėjai, kad išsiūtų visiem trim tokius rūbus, kaip ji buvo išsiuvus vienam.

Kaip sutarė, teip ir padarė: Jokūbas padavė penkius rublius, Povilas — tris rublius del to reikalo, o Petras nupirkdino matariją ir išsiuntė par rubežių, kas pasiūdin teip, kaip jie nor, del nedasižinojimo.

Petras vis jau gatava kaip sutiekė, priėjo ruduo, sukako metai su dviem nedėlium no ano jų pas ją lankymo. Taigi pasivadino tuos du — Povilą su Jokūbu — pas savi, pasimylėjo, del drąsos užtraukę baldaroso. Sulaukę dešimtos adynos, apsirėdę visi trys baltais rūbais, pasitepę mosčia į delnas, paėmę kningas, ėjo pas Liudameriją pravodyt į dangų. Nuėję pačiam įmigy prė tėvų trobos, pas duris sustoję, po eile pabarškinę į duris. Išėjęs tėvas tų namų atidaro duris ir parsigando pamatęs baltus, o iš rankų spinduliai visiem — šviesa neregėta. Puolęs ant kelių tėvelis, mušas į krūtinę, žiūr akis pasproginęs — nebežino, ką daryt. Šie vienas, paėmęs už rankos, taręs:

— Stokis.

Atsistojęs tėvas. Šie tėvą vedini suėję į gryčią, užleidę visi šviesas ir pradėję sakyt:

— Nebijokitės, palaiminti asate tėvai, kurie užauginot dukterį šventablyvą. Mas asam apaštuolai iš dangaus — Petras, Povilas ir Jokūbas. Siuntė mum ponas dievas prė dukters jūsų, kad įpravodytumėm į dangų, bo gadna yra su visu kūnu imti į dangų už jos gerus darbus.

Motina atsisėdo lovo parsigandus, dūsau, ašarom apsipylus, ir sako jiem:

— Šventiejai tarnai dievo, jūsų valia, jūsų dalis. Eikit pas ją, bo ji savo pūstelninkiško trobelė yra.

O tėvas pakrito ant kelių, į suolą įsikabinęs i[r] dreb. Apaštuolai sako:

— Eik, motin, atvesk ją, bo mum reik primt iš rankų gimdytojų.

Motina alpdama, virsdama ein atvest dukters. Pribėgus prė durių trobelės, baldant ir šaukiant:

— Šventa Liudamerij, šventa Liudamerij, kelkis! Atėjo apaštuolai iš dangaus, pravodys tavi ten.

Liudamerija šokus iš lovos, išgirdus balsą motinos, striošlyvai nusigando. Puolus atidarius duris — mato ir ji pati gryčio šviesas brangios grožybės. O motina viena valia šnek jai:

— Apaštuolai tavi pravodys į dangų, dukteraite mano. Garbinai dievą čion būdama, garbinsi ir danguj.

Liudamerija buvo mokyta rašto, skaitydavus kningas, žinojo, kad danguj nereik su drabužiu — tuoj patraukus antį marškinių, nusinėrus plika kaip tarakanas, pirma motinos bėgant į gryčią, sulig par slenksnį klaupusis ant žemės, ėjus keliais prėš apaštuolus kalbėdama:

— Šventi apaštuolai, tarnai dievo, dėkavoju jum, kad atėjot mani į draugystę šventųjų pravodyt. Garbinot dievą jūs, garbinau aš, garbinsme dabar visi danguj būdami.

Teip melsdamos, prisiartino prė jų ir bučiavus kojas visiem. Nubučiavus pasveikinus, atsistojus prėš juos ir drebant. Šie vienas pradėjęs sakyt:

— Liudamerija, gerai padarei, kad užsislūžijai būt verta į dangų nešimo, bet eik paimk krikšto rūbą: par orą kol eisme, reik būt baltu apdangu.

Liudamerija tuojau rukt rukt rukt lauka, nubėgus į savo trobiukę, atsirakinus skrynę, paėmus tulių marškinius,— turėjus gatavus,— apsivilkus tais, vel bėg prė apaštuolų. Kaip sugrįžus į tėvų trobą, tuojau Petras atskleidęs kningas, rodąs Liudamerijai

ir tėvam: aukso litarum didelium it patkavum užrašytas vardas: „Liudamerija, eikšen į dangų",— kuriuos ji pati parskaitė. Puolus tėvam pasikloniojo, pasakė sudiev, išein su apaštuolais, o tėvai verkdami išleidž. Tik prašo motina:

— Liudamerij, šventa esi, būdama danguj, neužmiršk ir mūsų, priimk pas savi ir mani, motiną tavo. O abidvi būdamos danguj, ir tėvą atviliosme.

Išleidę pro duris, žiūr tėveliai suklaupę ant slenksnio, o apaštuolai du ein greta šviesdami taką. Tretysis atsisukęs pasakęs tėvam:

— Eikit į trobą ir melskitės lig aušros, o mes eisme lig savo tako žemės keliu.

Parodęs par kluoną į tą pusę žvaigždę šviesią, ir nuėję. Vėjui pučiant, Liudamerija, pagauta šalčio, styrin tarp jų drebėdama. Kaip tiktai išėjo skersai ūlyčios į kluoną, skubiai pradėję eiti. Nusivedę į pakluones tarp stangių beržynėlių, sustoję ir sako apaštuolai:

— Liudamerij, dabar kelkis į dangų!

Gi ši tuoj stypt stypt šokt į aukštą — vis krint atgal. Ir vieną koją parietus, su kita spiriantis — vis tiek pat krint ant žemės. Tuojau Jokūbas kapt už čiupros, ranka prė žemės prispaudęs, užsėdę Petras ant galvos, Povils ant kojų. Jokūbas, pasilaužęs beržo rykščių, pradėjęs duot no galvos ligi kojų. Nuplyšinėjusios tulės no nugaros, aptekus krauju. Potam apvertę antrą pusę ir vel duot no smakro lig kelių — vis vien duod i[r] duod, kol tik tulės nusiaižė ir no antros pusės. Kaip įnirtę, nebegailu nė malonės vietų sukapot. Visą kiaurai nukoroję, kol tik iš visų pusių krauju aptekus. Tik šnekėję tarp savės:

— Tik pusgyvę palikiam.

O tai nagrada toki Liudamerijai už jos jų išnarvojimą! Priplakę ir palikę, apvertę kniūpsčią. Paėję toliau, nusirėdę drabužius ir mosą iš delnų ištrynę. Petras nuėjęs namo į savo sodžių nešins visus drabužius baltuosius, o Jokūbas su Povilu į savo sodžių sugrįžo. Parėję į katras savo namus, gulęsis, i[r] gana.

Kaip išaušę jau diena, tėvai Liudamerijos kuo greičiaus savo vaikesą raitą išsiuntę pas gimines, toliau buvusias, o pusbernį, mergelę, piemenį išsiuntę į sodžių suprašyt visus, kad sueitų ant pasidžiaugimo ir dasižinojimo, kad jų dukterį išnešė apaštuolai į dangų. Prašomi ėjo kiti visi — ein ir šiedu drauge.

Ant tų naujų dyvų suėjusiem susiedam sako tėvai užtrokšda-[mi], apgesdami, verkdami iš džiaugsmo — apsako apaštuolų gra-

žumą, rūbų baltumą, spindulių šviesumą, dangaus kningos auksinės gražumą. Dyvai ir dyvai visiem: kas tai galėję būti! Sakė, šnekėjo ir visus mylėjo. No didžiai širdingo tėvų sakymo suėję susiedai nieko negalėjo išmanyt. Vyriški dyvijos, moteriškosios verkė, matydamos, motina kad verkdama šnek. Kiti vierijo, kiti abejojo, treti, jiem nematant, tyčiojos. Tėvas ir motina prašė susiedus:

— Gerkit ir valgykit, tai Liudamerijos veselė — ana dabar danguj su šventaisiais benkietavoj. Neužmirš ana ir mūsų, ten būdama. Gal sakyti, visas sodžius bus čėslyvi, kurie prė jos šauksis.

Teip malonių apsakymų susiedam besiklausant no tėvų, šit atvažiavo trys purmankos pamilijantų, prisėdę pilnos brikos. Rand jau pilnas trobas žmonių. Jau tiem atvažiavusiem visi apsako tą navyną. Eina svečiai į trobą, sveikin tėvus, klausos su nusiminimu: tai ne žertai, kad iš jų pamilijos paimta į dangų su visu kūnu.

Svečiai į trobas suėjo, o pusbernis atvažiavusių svečių nukinkęs arklius joj į pakluones, į ganyklą. Prijojęs prė tvoros, pamatęs — raudonas, kruvinas kaip strūkas ropa repetuoja ant namų. Nusigandęs, ir arkliai pradėjo baidytis. Atsisukęs atgal su visais arkliais. Raitas parjojęs greičiausiai namo į kiemą, pradėjęs šaukt:

— Eikit žiūrėt, eikit žiūrėt, kas ten pakluonės raudonas, kruvinas ropum ein ant še[n].

Striokaunai šaukęs pusbernis — visi sujudo eit žiūrėt. Pirmiau vyrai, paskui, kur ciekaunos, ir moteriškos; kas gi ten būtų? Nuėję pamatė — raudonuoja, teisybė. Ein arčiau, žiūr — Liudamerija: nuoga, nuplakta, nukruvyta, ledva gyva. Pribėgęs dėdė nusivilkęs savo drabužiu užklojęs ją. Kaip suėję daugiau, susupę, paėmę parnešė namo, parodė tėvam. Šitai tiem naujas išgąstis! Ką tik džiaugės, kad savo rankom padavę į dangų įpravodyt, o dabar mato — kruvinai nuplakta ir vos gyva. Pradėjo tėvai visa galva raudoti. Parstoję ir susiedai baliavoti. Klaus motina Liudamerijos:

— Kas atsitiko, kad tavi apaštuolai paliko, dar ir priplakė?

Liudamerija nieko neatsakė motinai, bo jau nebeiškalbėjo.

Teip ant niekų nuėjo visa šlovė ir davatkos nobažnos užsivedimas. Ko buvo pelnius Liudamerija, to ir dastojo. Nėr ko dyvytis: maž ir visos davatkos to vertos už liežuvius.

130. PASAKA ALENOS NELAIMIŲ IR TRIJŲ BROLIŲ

Kitąkart buvęs bagotas gaspadorius, gyvenęs sodžiuj. Vedęs moterį ir gyvenęs gražiai. Begyvendami sulaukę paprastai trijų sūnų par dešimt metų. Vyro pati, vaikų motina, įsirgus ir mirus. Palaidojęs tą.

Praleidęs pusę metų našlaudams, matąs vyras, kad sunku su mažais vaikais gyvent be tikros gaspadinės. Vedęs antrą pačią ir teip pat gyven gaspadorysto.

Buvus darbšti žmona, bet nemazgotburnė, sugebėjus keikt.

Teipgi po eile gyvendami sulaukę dukters. Prė krikšto davę vardą Alena. Šita Alenėlė paaugus į trejus metus. Kito mažesnio nebebuvo, kaipo mažoji, no motinos labai myliama.

Vieną kartą Alena pradėjus prašyti gerti. Motina Alenos siuntus povaikius su aukso taure į šaltenį vandenio pasemt ir įnešt Alenėlei gert. Vaikai, paėmę taurę, išėjo. Bet besavaliodami paskandinę taurę auksinę šalteny — nugrimzdus ir pražuvus, kad rasti nebegalėjo. Pamotė supykus teip sukeikus:

— Kad jūs visi vilkais išbėgiotumėt!

Kaip pasakius, teip ir įvykę: ant rytojaus į tą čėsą visi trys tie sūnai pavirtę į vilkus ir išbėgę į mišką.

Ir teip jiem vilkais asant praėję dvylika metų. Alenėlė, viena augdama, ne kartą šnekėjus:

— Del ko aš viena tesu? Kitų susiedų yra daugiau vaikų — yra su kuom bovytis, o aš viena.

Tėvas jai ant jos klausimo apsakydavo, kad ir jai buvę brolių, būtų su kuom bovytis.

— Ale kad tavo motina prakeikė juos.

Alenėlė klausiant:

— Del ko?

Tėvas pasakydavęs:

— Del tavės. Siuntė vandenio į šaltenį su auksine taure. Jie išbėgę besemdami paleidė, ir pagrimzdo. Už tą iškadą tavo motina pasakė: „Kad jūs visi vilkais išbėgtumėt." Ir išbėgo.

Alenėlė prė motinos bagotos augo raškažniai. Bet paaugus, į razumą suėjus, pradėjus mislyt vien apė brolius: kaip juos galėtų atrastí ir išvaduoti no prakeikimo.

Alena, jau penkiolikos metų būdama, ryžos kanečnai eit į miškus ir ieškot brolius, bet bijojo motinai pasisakyti. Vienąkart, pakūrus pečių gryčios, buvę labai dūmų. Motina ir išėjus par padūmį į susiedus. Alena tuom tarpu pamislijus išeiti brolių ieškoti. Po greitumu apsiavus kojas, apsivilkus su ruika ir paėmus

tris saujas kruopų ir vieną saujukę druskos. Bet, bijodama, kad motina nepareitų, skubinos greitai išeit ir, daugiau nieko nepaėmus, ėjus kuo greičiausiai par lauką į mišką, par miškus — vis toly, vis gily. Teip bevaikščiodama paklydus, bo užtai, kad savo amžių nebuvo buvus miške. Jau ir saulė nebeaukštai, o Alena nieko gero nerado. Bevaikščiodama po girias, išalko, nušalė, jau vėlu, o namų nebežino. Jau striokai ima. Alena, radus tokį takelį, pradėjus tuom eiti. Beeidama pamačius trobelę. Ėjus prė tos trobiukės. Preinant arty, duris atdaro, įeinant į vidų — pečius pakurtas, trys puodeliai prėš pečių prikaisti, stalas, ant stalo trys bliūdeliai ir kožnam po šaukštą įdėta, trys krėslai apė stalą, trys lovos, o žmogaus nė kokio niekur nematant. Kad jau žmogaus nematyt, o ji labai išalkus, paėmus šaukštą vieną, užsrėbsiant to viralo, kol nieko nėra. Kaštavojant iš vieno puodžiuko — viens vanduva, kaštavojant iš antro puodžiuko — ten pat vanduva, kaštavojant iš trečio puodžiuko — ir taip pat vanduva verd, i[r] tiek. Alena ėmus po saujelę kruopų pridėjus į kožną puodelį ir po žiupsnį druskos į visus, kiek miera, ir pritraukus anglių, kad virtų. Ir jau laikas saulės laida buvęs. Pasižiūriant pro duris — atbėg takeliu trys vilkai. Parsigandus Alena — niekada nebuvo mačius tokių žvėrių — puolus už pečiaus ir užlindus ir kenčiant. Tuoj subėgę į trobelę, brazda brazdais išsinėrę iš kailių, sumetę į kertę ir palikę žmonim. Pradėję šnekėt ir tuoj sėdę valgyt, pradėję srėbt savo viralus. Viens sakąs:

— Kas gal būt, kad mano nebe toks virals, kaip visada kad būdavo?

Antrasis sakąs:

— Ir mano nebe toks.

Tretysis sakąs:

— Ir mano nebe toks.

Viens sakąs:

— Turbūt kas nont buvo įėjęs į mūsų trobelę.

Kits sakąs:

— Ogi gal Alena, mūsų sesuva, buvo?

Vyresnysis surikęs didžiu balsu;

— Kad ji ateitų, tuoj sudraskytumėm — ką mes turiam vargt del jos!

Vidutinysis sakąs:

— Eik, brol, nė draskytumėm, nė ko: jug ji nekalta, tik jos motina mum prakeikė. O kad ji būtų, bent būt kam trobelė pabūt, ir viralo ji pataisytų. Būtų kas išleidž, būtų kam laukt, nont vakare parėję pasišnekėtumėm. Pasakytų, kas mūsų tėviškė de-

das, tėvas mūsų ar tebėr gyvas. Aš jau labai norėčia, kad Alena ateitų — turbūt jau užaugus.

Vyresnysis sakąs:

— Aš tuoj ją sudraskyčia!

Vidutinis sakąs:

— O aš užtarčia, neleisč draskyt.

Alena, ten pat būdama, girdž jų šnekalus. Baimė didžiausia — smertis kaip tik matant. Ašaros neverkiant par skruostus pilias. Dūsuoti bijo, kad nepajustų, o alkana! Nebežinos, ar atliks gyva, ar ne, ar pagrįš pas savo tėvus, ar ne. Numano eiškiai, kad tie yra jos broliai, ale bėda didžiausia, kad teip piktai gražoj vyresnysis brolis. O ką veikt, kur dėsis — reik kentėt, laukt, kol jie suguls. Kaip jie pradėjo gult, žiūr Alena, už pečiaus būdama, kur gulsis tas, kuris už ją užtaravojo. Atsigulo tas tuoj pas pečių asančio lovelė. Kaip jau išvargę, tuoj sumigo. Alena, išlindus iš už pečiaus, ėjus palengvaite prė to, katrą girdėjo už ją užtariant. Priėjus paėmus ranką jo — tuoj pajutęs. Pradėjus verkt, prisiglaudus bučiuot brolį, pasisakius, kad ana esant sesuva jų Alena. Sakant:

— Broliai mano, kodel ant manės nekanteni: jug aš jum nieko blogo nepadariau. Jug aš buvau maža, kad jau jūsų nebeliko namie. O kad tėvas pasakydavo man, kad buvot broliai, užtai palikina tėvus ėjau ieškot jūsų iš meilės.

Teip pasišnekėjo su geresniuoju broliu tykiai. Tas jai vėl liepęs eiti už pečiaus. Alena užlindus už pečiaus, mislijant: „Ant ko mano gailingums atėjo: ėjau brolių ieškot, o gal sau smertį atrasiu." Verkus ir pardrebėjus iš baimės par visą naktį be miego.

Rytą prėš dieną sukilę visi, pradėjo ruoštis: pečiui medžių įnešę, vandenio pasisėmę, puodžiukus prisipilstę ir pro aušrą taisęsis jau pečių kurti. Tas brolis, katras žino, kad Alena yra, pradėjęs sakyti:

— A[r] jūs žinot ką: ar vakar buvo kas, ar nebuvo, o viralą kitonišką radom. Bet šiandien man šmotą stipriau. O kad būtų Alena, tai ji vis mum gerą viralą pataisytų.

Mažesnysis sakąs:

— Ir man stipriau.

Teip tas vel sakęs:

— O kad ateitų Alena, ar primtumėm?

Vyresnysis sakąs:

— Tuoj sudraskytumėm!

Teip tas, katras jau žino, kad ji čia pat yra, sakąs:

— Brol, kam teip piktai kalbi? Kuom ji kalta: jug ji maža buvo, kad jos motina mum prakeikė. Ale tą uvožok, kad ji, palikina tėvą motiną, eitų mūsų ieškot į mišką,— koki jos meilė del mūsų būtų! Argi galėtumėm ką pikta jai daryt už jos tokį gailingumą mūsų?

Mažesnysis įsiklausęs visą šnekalą ir pradėjęs verkt. Vyresnysis, pamatęs mažąjį beverkiant, sakąs:

— Kas buvo, kad aš teip sakau, o kad pamatyčia ateinant, gal aš pirmasis priimti ją būčia.

Tuoj tas vidutinysis sakąs:

— Žiūrėkit, antai ateina!

Sužiurę tiedu abudu pro langiukus — ir nemato niekur. Klausią:

— Kur tu matei ją?

Tas sakąs:

— Padarykit prysiegą, kad nieko nedaryste jai, tai ir jūs matyste.

Šiedu abudu, rankas pakėlę į aukštą, sakę:

— Ot prisiekiam, kad nieko nedarysme!

Tai tas gerasis brolis sakąs:

— Alena sesuva mūsų, esi čia pat — eik šen!

Alena ir išlindus iš už pečiaus, puolus po kojų vyresniojui broliui, verkdama parprašius, kad nepyktų ant jos, ir klausus:

— Pasakykit, kuom reik jum ratavot?

Jie visi verkti pradėję už jos gailesį ant jų ir sakę:

— Sunkus daiktas, kas gal už mum išpakūtavot, kol mum atvaduotų no to keiksmo. Reik išpasninkaut tylėjimu trejus metus, bo mes asam atkeikti no saulės užtekėjimo lig užsileidimo: par dieną žvėriais asame, o naktį žmonim. Ale kas tą gerą padarys del mūsų?

Alena tuoj to pačio valandoj prėš pat saulės tekėjimą prisiekus ponui dievui ir broliam pakūtavot už juos. Ir anie prisakę jai:

— Kad eisi namo, tai eik prėš vėją, tai atrasi kur išeit į laukus,— teip terasi savo namus. O mes nubėgsme į mišką, kad mūsų nematytum, bo nepratusi esi žvėrių matyt, tai bijosi.

Sulig tuo regėjimu atsisudievijo, ir Alena išėjo par miškus prėš vėją namo, o jie nubėgo savo takais.

Alena pagal įsakymą brolių ėjo ėjo prėš vėją ir atradus laukus, ir parėjus namo ant pavakarės antros dienos. Paralkus didžiausiai. Zaras motina, pamačius ją, klausiant:

— Kur tu buvai pražuvus no vakar dienos?

Alena nieko nesakant, pro motinos šalį įėjus į trobą, tuoj griebusis už duonos ir valgius. O motina, įsekus paskui į gryčią, vel klausiant Alenos:

— Tai kur tu buvai?

Alena nieko motinai neatsakant — pagal savo prysiegą nebegal kalbėt. Motina supykus, kad klausiama Alena nieko neatsako, paėmus palką it botkočio driūtumo, priėjus arty, spyravojant par gvoltą:

— Sakykis, kur buvai, bo tuoj primušiu negyvai!

Bet Alenai nieko nesakant, pradėjus palyt su tąja palka. Bet Alena, ir mušama no motinos, anė „ai" neištarė. O motina tol mušo Aleną, kol pati priilso, ir mušdama sakius:

— Sakyk, kur buvai, sakyk, kur buvai...

Alena ašarojo, verkė, no motinos mušama, o tylia, pildo savo prysiegą. Dar motina pagražojus Alenai:

— Palauk, pareis tėvas — duos tau, kad tau plaučiai skambės, tai tu pasisakysi, kur buvus!

Parėjo tėvas — skaržij motina jam, kad duktė nesakos, kur buvus: kaip tik vakar pražuvo no pietų, tik šiandie teatsirado pavakare. Ein tėvas klaust Alenos. Įėjęs par gryčią į kamarą, rado Aleną beguliant. Nieko neklausęs, išėjo atgal į gryčią. Motina klausiant tėvo:

— Nu, kaip tau sekės — ar prakalbinai?

Tėvas atsakęs:

— Nieko neklausiau — beguliančią radau.

Motina:

— Tai reikė klaust — gal būt pasisakius.

Tam vakarui paliko teip. Vasaros laikas, sulig vakaru gulos visi. Ant rytojaus išaušus sukilę visi, kėlusis ir Alena. Pradėjus vaikščiot, griebusis už darbo, ką pirm ieškojimo brolių namie dirbdavo. Motina klausiant:

— Alen, kur padėjai rėtį su vilnum? Vakar, pečių kurdama, [mačiau] — buvo ant pečiaus padėts, o dabar niekur nerandu.

Alena tylia, bo kad nebuvo, tik tyčia motina užmetė klausimą, kad Alena atsakytų, ar šiaip, ar teip. Motina tuoj supyko, pradėjo keikti:

— Dar tu su manim nekalbėsi! — Griebus kočylą ir sakius: — Tuoj užmušiu!

Ale tėvas nutvėręs už kočylo, ištraukęs iš motinos rankų, neleidęs mušt. Motina barusis keikdama kiek tinkamai. No motinos barama, Alena pradėjus verkt ir įėjus į kamarą. Po valandos

įėjęs tėvas pas Aleną į kamarą, radęs labai beverkiant. Paimts gailesčio, priėjęs arty, maloniai klausęs:

— Kas tau tikos, mano duktė, ko nepasisakai? Neverk — aš motinos nebezvalysiu tavės bart, gali man pasisakyt. Kad tau nont kana kaip būt kas padaręs, tai nebijok manės.

Alena, no tėvo tiešijama, apsišluostė ašaras, paėmus ranką tėvo, pabučiavus, o nieko nekalbėjus. Nebeišmislijąs nė tėvas, kas gal būti. Palikins Aleną kamaro, išėjęs lauka. Tuoj motina išsekus paskui, klausiant tėvo:

— Nu, ar sakė, kur buvus?

Tėvas liūdnu žodžiu atsakęs motinai:

— Nieko nekalbėjo, anė žodžio — verk, ir gana. Aš jau geruoju klausinėjau.

Motina sakant:

— Reik duot špetnybei su patūrėtojais, tai ir prašneks!

Tėvas uždraudęs, motina kad jai nieko nė sakytų, nė darytų. Sakąs:

— Lai būn teip pat, matysme toliau.

Bet šeimynykščiai paleidė kalbą į sodžių, kad Alena, mūsų gaspadorių duktė, nebėlė paliko. Išėjo garsas visur. Vieni dyvijos, kiti čydijos. O motina, girdėdama juokiantis iš dukters jos, kad jau visi nebėle vadin, tai savo zlasty nesiliovusi ir pradėjus nebekęst Alenos. Pradėjus spaust prė darbo, šandyt su valgiu, skrumnyt kartu su šeimyna prė stalo, kur valgis prasnas, o gardynų niekad nieko nebeduod. Alena pradėjus silpnėt jaunysto. O be kokio nujautimo,— kaip samdininkę teužlaiko, niekin, tikra motina nebekenč, visada pusalkė. Po sugrįžimo iš miško no brolių su prysiegos pakūta prabuvus prė tėvų tris nedėles, matantis, kad nebedatūrėsiant nė gyvybė pas tėvus, ryžusis išeit, kur akys mato, o kojos neš. Nedėlios rytą atsikėlus anksti, kol visi tebegul, apsitaisius kiek reikiant, paėmus duonos riekigalėlį, bo daug nebuvo iš ko pasimti,— rakinama duona no motinos po raktu būdavus visada, kad kas kąsnio be čėso nepaimtų,— tuo regėjimu ir sudiev. Įėjus į kelią, ėjus po greitumu par visą dieną. Nuėjus tą dieną aštuonias mylias. Priėjęs jau vakaras — kur eis nakvynės prašytis, kad negal kalbėt. Jau prė brėškai čėsui, šaly kelio dvars. Einant Alena į tą dvarą. Įėjus į apluoką, radus šiaudų kaugę, radus kopėčias pastatytas. Užlipus tum kopėčium ant kaugės į viršų, kad šunys neužtiktų, ir įsispaudus į šiaudus. Pipkorius senis, pipkę smilkindams, atėjęs pas kaugę šiaudų, naštą susikirtęs, į kesčius įsidėjęs, nuėjęs, o anglį no pipkos užkrėtęs pasiliko šiauduose. Vėjui pučiant, įsidegė šiaudai, ir užsikūrė kau-

gė. Pamatę dvariškiai, kad jau kaugė deg, subėgę gesyt. Kad visa kaugė neužsidegtų, surėmę su kartim, grūdę kaugės pusę prėš vėją. Nuvertę šiaudus, rand mergę nepažįstamą. Ištraukę iš šiaudų, tuoj visi šaukę:

— O, tai ta merga uždegė kaugę, o įmigy būtų ir visą dvarą sudeginus!

Nauja nelaimė Alenos. Ved prė pono, parodo kaltininkę ir sako ponui, kad šita mergė uždegė kaugę šiaudų ir visą dvarą būt užkūrus, mum sumigus. Ponas klausęs Alenos:

— Iš kur tu toki asi?

Alena tylia. Ponas užbloškęs par žandą su plaštaka ir smarkiai surikęs:

— Sakykis, iš kur tu esi?!

Bet Alena vis tylėjus. Alena, užgauta no pono, pilias ašarum, o kalbėt nieko nekalbanti. Ponas spičavojęs, ilgai klausinėjęs, kas esi ir iš kur, bet, Alenai tyliant, ponas liepęs vest urėdui prė mergaičių į jų trobą ir liepęs prisakyt mergėm, kad anos, vienos pačios bebūdamos, kad išklausinėtų, iš kur ana yra, o čia nieks jos nepažįsta.

Urėdas, nuvedęs Aleną į šeimyninę, padavęs mergėm ir viską teip prisakęs mergėm padaryt, kaip ponas liepęs. Dar urėdas no savės įsakęs gaspadinei, kad duotų jai valgyt, dar ir tą prisakęs, kad keravotų, kad naktį neišbėgtų. Gaspadinė, įsivedus į savo stanciją, davus večerę, pavalgydinus kaip reikiant. O Alenai labai pravertę, bo par dieną buvus išalkus. Potam gaspadinė pagal įsakymą urėdo klausinėjus, kaip tik ką išmanydama, bet Alena nieko neatsakius. O nuomone pilna išrodant. Gaspadinė davus lovą, paguldžius žmoniškai, parnakvinus. Ant rytojaus davus gaspadinė dar ir pusrytį Alenai. Ale išeit niekur neišleidžia.

Ir tuoj rytą atėjęs urėdas pasižiūrėt, ar tebėra Alena, arba kaltininkė. Klausęs gaspadinės:

— Prašnekinai?

Gaspadinė sakant:

— Turbūt nebėlė, bo niekaip neįkalbinau. Nuomonę gerą tur, nėr nuklaikus.

Urėdas, paėmęs už rankos Alenai, nuvedęs pas ponus ant sūdo. O to pono sūnus buvęs kito gubernijo par gubernatorių ir ant to būrio buvęs atvažiavęs pas tėvą į aplankius. Kad urėdas Aleną nuvedęs pastatęs pas gonkas, išėję ponai žiūr ant kaltininkės. Senasis ponas stramužij Aleną ir klausinėj. O sūnus pono žiūriąs tik į akis. Kaip jam nurodė jos nekaltybė, kas tą žino, tiktai sūnus, prėš tėvą atsisukęs, sakęs:

— Nekalta ana to gaisro, dovanok jai.

No to žodžio ėjęs sūnus į stanciją ir tėvas tuojau. Bet vel užmislijęs jaunasis ponas, pradaręs langą, pasišaukęs urėdą ir liepęs:

— Nuvesk tą mergaitę į kuknę ir paduok po sargyba, kad ji neišbėgtų, lai būn lig rytojaus.

Kaip ponas prisakė, teip urėdas ir padarė: nuvedęs į kuknę, atidavęs gaspadinei ir liepęs prižiūrėt, kad neišeitų niekur. Gaspadinė ir užlaikant: valgydinant ir nakvinant.

Ryto metą po antros nakvynės Alenos dvare pono sūnus atviešėjęs važiuoj namo. Išvažiuodamas paėmė Aleną su savim ir išsivežė į kitą guberniją. Parsivežęs laikė pas savi ir draugė jo pakajavosios. Alena vaikščioj po visas stancijas. Parėdę poniškai, ir tuos pačius valgius užžyvojus, ką ir gubernatorius valgydavęs. Norint nebėlė išrodė, vienok prė tikros nuomonės, išminty užsilaikė. Pabuvus po akių gubernatoriaus dvylika dienų, teip jam pasidabojo, kad užsimislijęs skubinai ir apsiženijo Aleną.

Motina to gubernatoriaus pas jį viešėjo. Tai motinai smarkiai nepatikus del to, kad nebėlė, o vel kad biedna, be unoro, tai ta nekentus [lig] smerčio Alenos, savo sūnaus pačios ir savo marčios. O vyrui Alena buvus gera, mylėjęs ją.

Toliaus begyvendami, sulaukę sūnaus. Tuojaus vyro motina prisitaisius Alenos vaiką nugalabijo, o jai pačiai, nukirtus kalakutui galvą, su kraujais sumozojus drabužius, rankas, burną ir pasakius, kad vaiką suėdė Alena. Ot ir vel Alenai smūtkas: gailestis sūnaus ir bėda no vyro. O motina su didžiausiu gvoltu skundž, kaltin marčią ir velij, kad ją nusūdyt ant smerčio. Vyras kaip ant jos žiūria, gailu jam, i[r] gana. Nė ans pats nebesumano, ką daryt. Pajuto ponai kiti, jam lygūs, visi rodij pagal motinos skargą tą nužudyt, o jam kitą ženytis, sakos tokios motinos nė ant svieto negirdėję, katra savo vaiką ėstų. Kad jau teip daro, tai verta smerčio! Norint kas kaip sako, o gubernatoriaus, vyro jos, gera širdis ant anos — tas prėš visus užtaravoj ją, nedaleidž ant smerčio sūdyt, del ateinančio čėso žad būt pats sargybu jos, kad daugiau to nepadarytų. Ant to ir paliko: gyven vel, kai gyvenę. Bet senatoriai sūdžios padėję terminą tokį: kad kitą kartą ji teip padarytų su teisingu prirodymu,— tai be kokio užtarymo tuoj ant smerčio ją pačią. Tą dekretą nuspręstą dažinojo ir vyro motina. (Matysime, kas toliau dėsis.) Alena gubernatorienė savo laikuose sulaukė kito sūnaus. Čia jau vyras gubernatorius im po savo valdžia — no motinos atėmė kūdikį, išnešė į kitus namus, pastatė mamką, pridavė slūgas, ir augin sūnų. O jo motinos niekada nė

pamatyt neleidž. Senoji poni atein ir mato tą vaiką, o Alena nemato savo vaiko. Bet nedorybė motinos, kad nekenč marčios: mislijus, ir su tuo sūnum ką reik padaryt. No gimimo praėjusios trys nedėlės — padirbus senoji poni teip. Uždegus pirtį tyčium. Kaip pradėjo pirtis degt, o vė[ja]s pūtęs tiesiai į dvarą ant kitų trobų. Pamatę gaisrą, visi bėgt pradėję iš visur: kiti prė ugnies gesinimo, o kiti sujudę kraustyt iš kitų trobų, kurios po vėju buvo. Teip senoji poni, įpuolus į stanciją pas nenką ir liokaikas, šaukiant gvoltu:

— Bėkit kraustyt po vėju asančių trobų, bo viskas sudegs! — Sakant: — Aš prė vaiko pabūsiu.

Teip tos, siunčiamos no ponios, ir išbėgusios visos. Senoji poni viena prė vaiko pasilikus. Kaip tik viena tebuvus, tuoj, vaiką palikina, nubėgus pas Aleną, sakant:

— Eik žiūrėk, vaikas tavo prigers! Nenka plovė, pamačius gaisrą, išbėgo, ir liokaikas išsivedė.

Alena tuomi striokaunai pakvietimu nuėjus greičiausiai į tas trobas, kur buvo vaikas, ir senoji poni paskui kartu atskubėjus. O jai jau viskas kartu buvę prigatavyta. Tuoj, sulig į stanciją suėjusios, tuoj senoji poni pagavus šmirkštynę, pritrauktą kraujo, purkštus ant marčios, sutaškius suknias, burną ir rankas su krauju. Alena bėgus lauka, o poni senoji pasilikus vaiką į sklepą įnešus ir ūmai įkišus į mūrinį urvą, kur buvęs pataisyts vandeniui išbėgt, ir, tuojau išbėgus ant gonkų, pradėjus gvoltas šaukt ir mot, kad kas ateitų. Dvariškiai išgirdę puolę arty klaust, kas atsitiko. Motina sakant:

— Eikit žiūrėt: marti pagavo vaiką įpuolus ir išsinešė, nežinau, kur padės!

Padavė žinią nenkai, liokaikum. Tos parbėg — teisybė, vaiko nebė[r] ir jau kraujų pritaškyta. Ein, žiūr, kur Alena — rand znokus, kad yra kraujo. Pavierij visos, kaip senoji poni sako. O ji darodo, kad suėdė, ir gana. Stojos didis verksmas. Bėda nenkai ir liokaikum už nekeravojimą. O pono nebuvę namie. Parkvieč poną, apsako visus pripotkus, visus kitus kaltin už nepilniavimą įsakymo. Ale užvis kaltesnė palikt Alena už suėdimą. Senoji poni apgarsino visur del giminės ir vyresnybei, kurie už pirmąjį buvo sūdiję. Visi dasižinojo — suvažiuoj del datyrimo: argi galėjo vel teip būt? Tikrai rand tą tiesą. Nieks nė iš giminaičių nebeein nė arty prė Alenos, skaito visi už razbaininkę. Ir ponybė po nuspręstu dekretu, iš pirmo būrio sūdij visi ant smerčio. Koki Alenai širdis: gailu vaiko, smertis pačiai, plūst ašaros, o kalbėt negal. Akyse jos, jai girdžiant, motina skaržij prėš vy-

resnybę. Tiktai jos vyras nebeužtar, ale ir nekaltin. Vaikščiojąs smūtnas, pilnas altaracijos, o kad ant Alenos pasižiūrįs, jam gailu jos: iš akių išrodant, kad nekalta ji. Bet užtūrėt no sūdo nebegalįs: kad buvęs pasirašęs, kad kitąkart teip padarytų, tai tegul ein ir ji pati ant smerčio. Ot nelaimė! Ponai sūdai sprendę dekretą, kokiu smerčiu ją reik korot. Šaut negerai, kart negerai, pjaut negerai, skandyt negerai. Sutarė teip: suvežti šiaudų krūvą, uždegt, kaip įsikurs gerai, įstumt į ugnį, i[r] gana, tai nė vyrs nematys jos kančios. Tuoj sūdžios liepę šiaudų penkius vežimus atvežt, prigatyvyt ant padvarijos. Teip tarnai ir padarę, tuoj privežę. Ale Alenos vyras gailiąsis didžiausiai, kad ir kiti ponai mato ir numano, kad vyrs jos gailias. Ėmęs gubernatorius pradėjęs čestavot sūdžias. Nugirdęs, teip ir palikę tą dieną. Potam antrą dieną ponai iš pagirių slabni, vel namiškis pons par sniedavonę pradėjęs čestavot, su romu arbatos davęs, ir užtrukino čėsą — po dvylekos nebevalnia dekretavot. Ir vel palikę ant rytojaus. Tai vis namų pons trukinęs, ka[d] tik ilgiau gyvastį jai užvilkt. Bet jau trečią rytą, sulaukę anksčiausiai ryto, sukilę prėš saulės tekėjimą, tuoj sujudinę vyrus susirinkt ir išvedę Aleną ant padvarijos — tuojau apskaitys dekretą, degs kaugę, kaip įsikurs, ir įstums į ugnį. Zaras iš susirinkusių pradėję sakyt:

— Kas ten atein par lauką, kas ten atein? Trys vyrai ir labai gražiuos rūbuos!

Viens no kito pradėję žiūrėt į lauką, ne į ponus: jau maž visi sukę nugaras ant ponų. Teip ir ponai sužiurę, kas ten yra, kad susirinkusių žmonių naujas bruzdėjims atsirado. O vyras Alenos, prėš ponus sūdžias pripuolęs, sakąs:

— Neskaitykit dekreto, palaukiam, ką anie pasakys, kur atein! — Nont jis nežinojo, kad jie ką gero galėt padaryt, vienok, gailėdamasis pačios, norėjo nont kelias minutes pratęsti jai gyvybę.

Šit zaras įėjo tie trys vyrai į dvarą, eina tiesiai į žmonių būrį, stoviančių suvarytų del išklausymo dekreto Alenos smerčio. Kaip tiktai priėję arty, žmonys pradėję skirtis į dvi dali ir jiem, tiem aukso rūbuos vyram einantiem, taką davę. O ateinantiejai ėję be sustojimo tiesiai prė ponų. Ir pamatę Aleną, seserį savo. Visų pirma prė jos priėję, pradėję sveikyt, bučiavę rankas Alenos ir veidą jos nuliūdusį. Ant jų sveikinimo ir Alena pradėjus kalbėt, bo ta valanda buvo — sukaktuvė trejų metų, kaip Alena buvo padarius prysiegą prėš dievą ir prėš brolius išpasninkaut tylėjimu trejus metus dėl atvadavimo brolių no motinos keiksmo. Sužiurę ponai, sūdžios su uvoga: kas tie yra do vyrai — kad kara-

liškuose rūbuose, tai ir didi. To nieks nežinojo; nė Alenos tylėjimo, nė kad tie gražiausi vyrai yra jos broliai. Tik smarkiai visiem užkrito nauji dyvai, ir kožnas stebėjos mislydami, kas dabar bus. Prasniejai žmonys žiūr su baime į atėjusius, mislij, kad visi karaliai. Atėjo iš miško par lauką be kelio, tai šneka tarp savės:

— Turbūt vaiskus palikini miškuose jie vieni atėjo.

Ponam sūdžium ir jos vyrui gubernatoriui ėmė didelis sustabums, kad jo pati buvo nebėlė par trejus metus be dviejų nedėlių — no jo paėmimo ją į savo rankas,— o dabar šnekėt pradėjo! Dyvai ir džiaugsmas kartu Alenos vyrui gubernatoriui! O tai ta adyna buvo susėjimo jų dabar prėš saulės tekėjimą, kaip tada, kada miške Alena šnekėjos su broliais. Smertino bėdo buvo Alena tada — teip pat radę broliai ją ir dabar pagatavotą ant smerčio.

Ale kas apsakys šio būrio džiaugsmą Alenos. Kad datūrėjo iki galo savo prysiegą, džiaugės Alena. Antra, kad valna kalbėt, džiaugės Alena. Trečia, kad atliko no smerčio, džiaugės Alena. Kiek ten buvo džiaugsmo jos vyrui iš atmainos tos, kad buvo ant smerčio dekretavota, o dabar atliko gyva ir no visų šanavota. Apsisakė Alena prėš brolius, prėš vyrą ir prėš ponus sūdžias priežastį savo tylėjimo par trejus metus, apsisakė no motinos paniekinimą ir smūgius, kiek ji nukentėjo, darodė priežastį šiaudų kaugės uždegimo, darodė nekaltybę savo del vaikų pražuvimo, sakė:

— Ieškokit — atraste: motina vyro nužudė mano abudu sūnu, o aš,— sakant,— neėdžiau vaikų savo. Nekaltai motina mani apskundė!

Ant jos apsakymo tuojaus vyras, sūdžios prisakė slūgum, kad ieškotų to vaiko, kur antrąkart pražuvo. Slūgum pradėjus ieškot, atrado tuose namuose, kur augino nenka, sklepe įkištą į mūrinę skylę, kur buvus pataisyta del vandenio išbėgimo. Įnešę vaikelį, visiem ponam aprodę, kad sveikas kūnelis, niekur nė kąsnis nenukąstas, tiktai nebegyvas. Alena, pamačius sūnų savo, par senosios ponios zlastį nužudytą, pradėjus verkt. Verkęs vyras, verkę ponai, verkę broliai, verkę ir visi kartu, kiek tiktai buvę, o kits iš skausmo širdies nevet atsitūpęs verkęs.

Po sūnaus apraudojimo sūdžios sūdiję to vyro motiną ant to paties dekreto, kas Alenai buvę prigatavyta. Kuo greičiaus užkūrę slūgos šiaudus, suvežtus ant padvarijos, nuvedę ir įstūmę ponią senę kapladantę. Teip matę visi sukviestiejai tokį smertį senos ponios už jos nedorybę, bet visi sakę: to yra verta už jos nežbažną nedorumą del visų. Tai visi dvariškiai džiaugęsis tokiu

pat džiaugsmu, kaip Alena no smerčio atlikus kad džiaugės. Tai anie, kurie buvo senės įveikti, džiaugęsis, kad ją ant smerčio nuvarė. Teip nedoro žmogaus nieks negailias.

No to karto Alenos nelaimės pasibaigusios, o jos vyras gubernatorius pakėlęs didį balių. Mylėjęs ponus ir žmonis, suėjusius iš visų šalių. Koks te[n] buvęs benkietas! Gražybės visokios, puikybės nė kokios. Mylėjo par dieną ir visus par vieną — senus ir jaunuosius, didžius ir mažuosius. Išvirę katanų katilus, apdaliję visiem: kur dideliem, po pusantro, kur mažiem, po pusę. Ale riebums buvęs, tai gana: du kąsniu kandus, jau lašiniai buvę matyt. Teip primylėti, ėję visi namo, benkietą pabaigę. Teip ir aš pasaką pabaigiu.

131. PASAKA BIEDNO BAGOČIAUS

Pasakojo seni žmonys, kad kitą kartą buvę du broliai, gyvenę gaspadoriškam gyvenime. Vienas žanotas ir jau turėjęs trejetą vaikų, tas buvęs gaspadorium. Antrasis brolis — nežanots, tas buvęs prė brolio. Abu kartu dirbdavę. Bet šitas nežanotasis turėjęs labai didelį norą rast piningus. Kožną dieną apė tai mislydavęs.

Bet vieną kartą atsitikę teip: subatos vakare pasilikęs viens pats pirty. Ir pradėjo šnekėt šaly. Sakąs:

— Žmogau, atkišk ranką — gausi piningų!

Tas žmogus ir ištiesęs į tą pusę ranką, kur kalbėt pradėję. Sulig šio ištiesimu tuoj ir įdėję čeresliuką nertinį, bet padabno sunkumo į abu galu, galai uždirbti, par vidurį tarpas del įkišimo. Kaip tik gavęs, sugniaužęs ranko ir ėmęsis drabužius no karčių ir ėjęs lauka iš pirties. Kaip išėjęs, ką jau gavęs, nė žiūrėt nežiūrėjęs, įdėjęs į kišenį, apsivalkstęs drabužiais ir ėjęs namo. Večerę pavalgęs, įlindęs gultis į kamarą. Ant ryto kaip išaušę, atsikėlęs, apsivalkstęs su šalbierka, su ruika ir išėjęs par kiemą į ūlyčią, į kluoną, pro pirtį į pakluones, į beržynėlį tankų, įlindęs tuoj už tvoros ir atsisėdęs. Išsitraukęs iš kišenio vakar gautus piningus su čereslu: žiūrėsįs, kiek ten yra. Išėmęs vieną imperijolą auksinį — tuoj atsiradęs antras tam čeresle. Išimąs antrąjį, žiūriąs — ir vel yra viens. Pamėginęs dėt atgaliau — vis daugiau nėra, kaip tiktai viens, o kad išim, tai vieno niekados netrūkst. Pradėjęs mislyt: „Ką aš dabar pirksiuos už tuos piningus? Pirksiu arklį gražų. Už kiek,— mislijęs, — pirksiuos? Už du šimtu rublių." Tuoj pradėjęs imti iš to čeresliuko po vieną imperijolą — penkrublį auksinį — ir dedąsis šaly savės. Atskaitęs ke-

turiasdešimt štukų del arklio. Potam mislijąs: „Tokį gražų arklį turėdams, kuom aš čia užlaikysiu? Reik dvaro. Pirksiuos dvarą! Už kiek? Už dvidešimt tūkstančių." Vel imąs iš to čeresliuko po vieną piningėlį ir skaitąs. Išėmęs keturius tūkstančius štukų ir dėjęs šaly į krūvą. „Nupirkęs dvarą, argi vienu arkliu apsiginsiu? — šnekąs pats sau.— Reik dvare dideliam trisdešimties arklių darbininkų. O po kiek už tuos mokėsiu, kad būt geri? Reik, visi kad būt šimtarubliniai." Imąs po vieną piningėlį ir skaitydams dedąs apė savi. Išėmęs šešius šimtus štukų del arklių pirkimo. Potam tiem arkliam šert pirkęs avižų — del kožno arklio po dvidešimt penkius pūrus. Ant pūro mokėjęs po pusantro rublio. Avižų pūrų septyni šimtai penkiasdešimt — piningų rublių tūkstantis šimtas dvidešimt penki. Ėmęs piningėlių iš čeresliuko del to reikalo du šimtu dvidešimt penkius ir dėjęsis vis apė savi.

Teip besumavojant ir beskaitant piningus, praėjo visa diena. Pažvelgęs, kad jau saulė nusileidė, nu, daugybė piningų — kur juos besusems, o nueit negal — gailu palikt, gražiausiai piningai žėr! Sėdįs. Par naktį parbuvęs prė piningų. Ryts išaušo, šviesu paliko. Kaip jis ant piningų žiūr, teip apė jų reikalą ir mislijąs. Pradėjęs dūmotis: jug reik tiem arkliam pakinktų — kiek arklių, tiek pavalkų. Pavalkam po tris rublius mokėsįs, už vežlankius po du rubliu, skaitąs vel trisdešimt štukų. Daugiau skaitęs del brikų, del ratų, del žieminių pavažiuojamų. Ėmęs piningėlių penkiuskart daugiau, ne kiek del pakinktų išėmė. Potam pradėjęs mislyt: jug reik dvare ir raguotų gyvuolių. O kiek? Šimto štukų. Kokio brangumo? Po trisdešimt tris rublius ir trisdešimt tris kapeikas už kožną štuką. Dešimtą dalį pridėjo daugiau, kiek už arklius mokėjo. Ir teip po vieną piningėlį ėmęs iš čeresliuko ir dėjęsis apė savi. Samdęs darbininkus — tiem aprokavęs, kiek reiks algos par visus, kiek reik prė dvaro žmonių, urėdų ir visų darbininkų ir piemenų, tai tiek, kiek už raguotus gyvuolius mokėjo, atrokavęs. Ėmęs po piningėlį ir dėjęs apė savi. Viso dvaro visiem reikalam kiek tik kur reiks, dar atsiskaitęs dvi dali daugiau, kaip kiek už visus gyvuolius mokėt reikė. Potam pradėjęs mislyt: kiek reiks žanatvei piningų? Apmislijęs, kad užteks dukart tiek, kiek dvars ir gyvuoliai kaštuoj. Ir no visų piningų no šimto ketvirtą procentą pasidėsįs zopostui.

Teip beskaitant piningus, praėjus ir antra diena. Užėjus naktis — nėr kur eiti no piningų. Sėdįs vel antrą naktį. Namiškiai dejuoja, klausinėja susiedų, ar nematė kas kur. Sako:

— Buvo kartu pirty subato ir sveiks buvo, parėjęs večerę valgė ir kamaro atgulo, tik rytą nedėlio neberadom iš nakties

ir nežinom, kur jis būtų. Misliom, kad į bažnyčią išėjo, ale būt parėjęs. Trečia diena nėr namie. Kurgi jis būtų?

Utarninke liep gaspadinė mergei pagirdyt veršius. Mergelė nešina putrą nuėjus į kluoną, šaukinant veršius. Veršių niekur nėr. Teip ta mergė, ieškodama veršių, nuėjus lig pirties ir nerandant. Eisiant žiūrėt į pakluones. Priėjus prė tvoros, pamatęs tas dėdė ją, o ji dėdę pamačius. Einant artyn. Dėdė pradėjęs sakyti:

— Morta, atnešk man valgyt, aš tau tos pusę krūvos piningų atiduosiu.

Ta mergė žiūriant, kad jų dėdė apsikrovęs piningais apsukui savės. Tuojau bėgus namo, pasakius gaspadoriui ir gaspadinei, kad ji radus dėdę pakluonės už tvoros besėdent — ir piningais apsikrovęs. Sakant ta mergė:

— Bet kad mani pamatė, pradėjo prašyt: „Morta, atnešk man valgyt, aš tau pusę krūvos tų piningų atiduosiu." Neškit jam valgyt — gauste šmotą piningų.— Ir sakant ta mergė: — Eikiam, aš parodysiu, kur ans yra.

Dyvai broliui gaspadoriui.

— Nu, testov,— sakąs.— Gaspadin, paimk ką nont, nešk jam valgyt. Ne dyvai ir išalkti: jau kaip tik subato večerę valgė, tai tiek, o jau dabar utarninko ryts.

Eina visi trys žiūrėt, kas tą dėdę teip apdovanojo su piningais. Teisingai — atradę ir visi pamatę, kad krūvos piningų aukso žėr, kad gražu žiūrėt. Brolienė tik nunešus sūrio pusę, storgalį — nebminkštą, ale ir ne kietą, tiktai sausą. Tuoj priėjus padavus, tuoj kandęs valgyt. Gaspadorius klausiąs:

— Brol, kur radai teip daug piningų?

Tai tas piningius apsakęs. Sakąs:

— Teip. Subatos vakare, kaip pasilikau pirty vienas, pradėjo kažin kas šnekėti šaly. Sako: „Žmogau, atkišk ranką, gausi piningų." Aš ranką ištiesiau, ir įdėjo čereslėlį. Sugniaužiau, i[r] tiek. O nieko nejutau nė įeinant, nė išeinant. Pasėmiau drabužius, išėjau lauka, apsitaisiau. Tamsu buvo, nieko nemačiau, tik kalbą girdėjau. Dar pasakė: „Kiek reik, kad paimsi, tai tą čeresniuką mesk į vandenį bėgantį." Parsinešiau namo, ranko apgniaužęs, apčiupinėjau — daugiau nė[r], kaip tik viens piningėlis. Tą išėmiau — tuoj kits atsirado tam čeresliuke. Išėmiau antrą į rankas — ir vel viens atsirado. Tus du įdėjau — ir daugiau nebuvo, kaip tik viens.

Teip apsakęs visiem girdžiant — broliui, brolienei. Ir ta mergė visą jo kalbą girdėjus. Po to apsakymo parodęs ranko tą čeresliuką ir tuoj metęs į vandenį sakydams:

— Dabar man nebereik! — bo ten pat buvęs sriaunus siauras upelis.

Ir kaip tik to sūrio užvalgęs sauso, bevalgydams pradėjęs springt. Užtroškęs ir numiręs ten pat ant tų piningų. Norint daugybę piningų turėjo, bet kad alkį kentėjo, tai iš paralkimo greits smertis. O tie piningai išimtieji nebepražuvo. O to čeresliuko, kur jis numetė į vandenį, norint matė žiūriantiejai visi trys, kur jis krito, ale ir ieškodami neberadę, tiktai kad rodęs, tai matę, kad buvęs toks, kaip būt siūlų nudirbtas ir ilgumo sprindžiu ir juodas. Skarbai palikę, o jam gyvybės nelikę.

Kad iš bado mirė, tai biednas bagočius. Kurie tą navyną girdėjo, visi teip šnekėję: biednas bagočius! Paliktuosius piningus brolis gaspadorius nuvartojęs ir tą mergę apdovanojęs. Bo ir dievas žino: kas vaikus augina, tai tiem tik turtas reikalingas. O lokamčiui ir šykštuoliui tankiai blogas galas.

132. KARALIUS NO SODIEČIŲ GASPADORIŲ AŠTUONIŲ NORĖJĘS ŽEMĘ ATIMTI

Sakė teip. Kitą kartą buvęs sodžius — aštuoni kiemai netoli no miesto prė vieškelio ant gražiausio pleno. Karalius važiavęs paštos arkliais tuom vieškeliu pro tą sodžių, nusižiūrėjęs ant pleno padoraus — teip jam pasidaboję, kad jis pamislijęs: „Gražus čion žemės plenas — pritikt mano dvarui būt."

Parvažiavęs namo, atrašęs to miesto gubernatoriui, kad, pašaukęs tus žmonis to sodžiaus, kur yra prė miesto šaly didžiojo vieškelio, išklaustų, ar jie nor išsikelt iš savo vietų ir eit kitur gyvent. Kur katras norėtų, tai jiems duot karalius vietas.

Valdytojus rėdybos po įsakymu karaliaus kuo greičiaus pasiuntęs asasorių pavadint gyventojus, visus aštuonius gaspadorius. Asasorius sėdęs į arklį, nuvykęs į sodžių, sustrajijęs visus aštuonius gaspadorius, kad tuoj pribūt į miestą prė valdytojo rėdybos.

Gaspadoriai be kokios sprečkos skubinos važiuot ir išpildyt įsakymą asasoriaus. Nuėję prė kviestojo pono, klausąsis, ką pasakys ir kam juos kvietė valdymieris. Gubernatorius paskaitęs jiems iš rašto karaliaus žodžius ir darodęs, kad karalius nor dobravalnai su jum susigadyt. Sakąs gubernatorius:

— Karalius nor jum parmainyt iš ten, kur jūs gyvenat: duos jum vietas kitur, o ant jūsa žemės ploto nor statyt sau dvarą. Ar užsistupyste?

Šie atsakę:

— Gal karalius kitur vietą apsiskirt del dvaro, o mes noriam, kaip gyvenę, ir gyvent.

Po tokio užjovijimo gaspadoriai sugrįžę namo, o gubernatorius nurašęs karaliui, ką jie šnekėjo, ir darodęs, kad jie nenor iš savo vietų eit.

Vel karalius atsiuntęs tokį klausimą del tų sodiečių. Rašęs teip: „Jei man atsakyste, ko aš klausiu, tai jum paliks, kaip buvę, o jei neatsakyste, tai turėste išeit iš ten." Užklausims toks buvęs — karalius sakąs: „Įsimetė į mano druską kandys — visur, visuose špiklieriuose. Ką reik daryt, kuom kandis iš druskos išgint? Duokit atsakymą."

Sodiečiai, apturėję par gubernatorių no karaliaus tokį užklausimą, nesumanę, ką reik daryti, kaip reiktų pritinkamai atspėt. Rūpinęsis ir šnekėję suseidami, o atiduot savo vietų nenorėję. O čėsas nuspręsts, kad par aštuonias dienas būt atsakyta.

Teip jiem besirūpinant, kur nebuvęs atėjęs šiaučius į jų sodžių. Radęs juos besirūpinant, klausęs, kas yra. Tuoj šie apsakę šiaučiui karališką užklausimą. Tas šiaučius sakąs:

— Duoste man visi po du kiaušiniu ir kvartą arielkos — aš jum pasakysiu, kaip reik duot atsakymą karaliui, ir bus gerai.

Tuoj visi gaspadoriai suėję pas vieną ir prižadėję duot šiaučiui, kaip jie prašo, bile tiktai duotų jiem rodą. Šiaučius sakąs:

— Nurašykit karaliui teip: kad kandys į druską įsimetė, tai reik ledus iš prūdų kirst ir į ašis kraut, potam sudeginus ir su tais pelenais barstyt į druską — ir pabėgs kandys, išnyks iš druskos.

Šita šiaučiaus roda gaspadoriam patiko, bo jie iš savės nieko neapmislijo, kokį duot atsakymą karaliui. Sudėję piningus, pasiuntė vaikesą į miestą — parnešė tris kvartas arielkos. Patys gėrė ir šiaučių mylėjo. Zaras surašydinę atsakymą teip, kaip šiaučius pamokęs, ir išsiuntę karaliui.

Potam vel karalius atrašęs. Atrašęs: „Atvažiuosiu pats į namus pas jum ir rodysiu rankum. Išrinkit iš jūsų aštuonių vieną, katras prėš mani stotų ant atspėjimo. Tai jei atspės mano mislį, tai paliksiu jum, kaip buvę, o jeigu neatspės, tai atimsiu gražaus pleno vietą."

Vel sodiečiam naujas rūpestys: kas dabar gal žinot, kaip karalius rodys ir ką rodydams mislys? „Tai jau dabar tai atstosme savo ploto žemės: nieks nerasis, kad kas galėtų mislį žinot." O šiaučius buvęs išėjęs į miestą. Gaspadoriai šneką suseidami:

— Jug iš mūsų nė viens neapsimsme stot prėš karalių. A[r] girdi, susied, reik mum vel to šiaučiaus. Tai jei jis galėtų stot už mum, mūsų viens atsitrauktumėm, o jį į tą vietą pastatytumėm.

Kaip sutarė, teip ir padarė. Nuvažiavo į miestą trys gaspadoriai, susiieškoję tą šiaučių, mylėjo ir apsakė viską, ką dabar karalius prisakė. Prašo vel — sako:

— Dabar duok rodą — duosme dovanas, kokis tik norėsi.

Tas šiaučius sakąs:

— Statykit mani vieto savės prėš karalių: jei jau aš neatspėsiu, tai jūs nė tiek.

Gaspadoriai su loska užėmę šiaučių parsivež į namus ir vaišinę, ligi kol karalius atvažiavęs.

Karalius savo čėse paznočytam atvažiavęs. Gaspadoriai prėmę visi aštuoni, aprinkę vietą, kur sustot. Karalius sustojęs ant aprinktos vietos, išlipęs iš pojezdo — karalius ir keturi adjutentai,— priėjęs prė stoviančių vyrų, pasveikinęs žodžiu labos dienos. Gaspadoriai atidavę karaliui pašlovinimą. Karalius taręs:

— Nu, viens eikit iš būrio prėš mani šnekėt.

Septyni palikę eilė bestovį, o šiaučius stojęsis asabniai. Ir karalius paėjęs prė pretininko arčiau par tris žingsnius. Karalius, iškėlęs vieną ranką ir vieną pirštą ištiesęs, rodąs į aukštą. Tuoj tas šiaučius rodęs su vienu pirštu į žemę. Karalius nuleidęs ranką. Potam karalius ištiesęs tiesiai visą ranką prėš šiaučių ir tūrįs delną išplėtęs. Šiaučius prėš karalių ištiesęs ranką sugniaužęs — ir tūrį prėš kits kitą. Karalius nuleidęs ranką — nuleidęs ir šiaučius. Vel karalius patiesęs ranką prėš šiaučių tiesiai, kitus pirštus sugniaužęs, o vienu pirštu rodąs į jį. Šiaučius tuoj prėš karalių du pirštu atkišęs ir tūrįs. Patūrėjo prėš viens kitą. Karalius nuleidęs ranką ir, nugrįžęs prė adjutentų, paėmęs popierių, parašęs: „Gyvenkit, kaip gyvenę — vis atspėjot." Sėdę su adjutentais į pojezdus ir išvažiavę namo.

Gaspadoriai, gavę spakainastį, džiaugęsis, baliavoję ir šiaučių traktavoję po aštuonius kiemus par aštuonias dienas — viena valia baliai.

Pagrįžę namo, adjutentai klausę karaliaus:

— Pasakyk mum, kad stojai su savo žmonim ant rokundos tylėjimu, rodėtės rankum, o kad pasirašei, kad atspėjo, ką ans gaspadorius priešais rodė? Kaipgi mislijai, kad, iškėlęs ranką, rodei į aukštą su vienu pirštu?

Karalius sakąs:

— Aš rodžiau, kad yra dievas danguj. Ans parodė, kad yra ir ant žemės. Teisybė — atspėjo.

Ką karalius sako, tą ministrai tuoj užrašo. Potam adjutentai klausę:

— O kad prėš jį rodei delną ištiesęs, kaip tada mislijai?

Karalius sakąs:

— Aš tada mislijau, kad mes visi po akim ponudievo teip kaip ant delnos. O ans parodė: dar ir sugniaužti jo ranko. Teisybė — atspėjo.

Vel klaus karaliaus adjutentai:

— O kad rodei su vienu pirštu į jį, kaip tada mislijai?

Karalius sakąs:

— Aš tada rodžiau, kad dievas sutvėrė vienu pirštu. O ans parodė: su dviem ir su visa sauja. Teisybė — atspėjo: atsiminiau pats: kad dievas pirmąjį žmogų iš molio lipė, tai su vienu pirštu nebūt nulipęs, ale ėmė su dviem pirštais ir su visa sauja. Už tai, kad viską atspėjo, del to ir pasirašiau, kad jum dovanoju.

Adjutentai negalėjo vieryt tuo, kad tas gaspadorius galėjo tą pačią mislę mislyt, kaip karalius kad mislijo, dūmodami savy: kaip jie buvo matę jį pryšingai rodant, teip turėjo būt ir mislis jo pryšinga. Adjutentai prašąsis karaliaus, kad leistų juos važiuot pas tus žmonis del datyrimo, argi galėjo tą pačią mislę mislyt, kaip karalius kad mislijęs. Karalius dazvalijęs važiuot datirt jo mislės. Ale strošyt nezvalijęs, del to kad buvo pasirašęs, kad dovanoju. Sakęs:

— Žinokit, kad karališka ranka nelaužoma.

Adjutentai, paėmę piningų del kelio, nagradai del to gaspadoriaus, kad sakytų teisybę, ėję važiuot su daleidimu karaliaus. Atvažiavę į tą sodžių pas tus žmonis, radę visus girtus, ir nebuvę su kuom šnekėt. Sugrįžę į miestą pas gubernatorių ant nakvynės.

O no jų pasirodymo į sodžių tai sodiečiai kaip apmatė, vel no naujo nusigandę, mislij: nu, dabar tai doros nebus. Parstoję baliavot, pradėję dūmot: ar išmislys karalius dar ką nont? Ant rytojaus pamatę dešimto adyno — atlek vieškeliu pašta. Pažinę, kad tie patys, kur vakar buvę, įvažiuoj į jų sodžių. Susirinkę visi, vyrai jau buvę išėję prėš ponybę ir stovį visi eilo. Adjutentai išsėdę iš pojezdų, priėję pasveikinę žodžiu vyrus stoviančius, o vyrai atsakę jų gadnasties žodžiais. Adjutentai sako:

— Nesibijokit, vyrai, mes jum niekuom nebeapieškosme. Tiktai mes važiavom iš dabravalnos valės dasiciekavyt, kaip tas mislijo, katras su karalium stojo ant rokundos. Apsakyk mum — gausi dovanas.

Gaspadoriai atsakę:

— Pasirašykit — pasakysme.

Adjutentai visi savo rankum pasirašę, kad iš to jum blogo nebus. Šiaučius tebebuvęs tam sodžiuj. Stojęs prěš adjutentus, sakąs:

— Aš su karalium rokavaus mislio, o tamstum dermui negaliu sakyt žodžiu.

Adjutentai sako:

— Gausi ant kožno darožijimo po dešimt rublių.

Šiaučius ant to susigadijęs. Tuoj trisdešimt rublių padėję. Šiaučius praded sakyt:

— Pirmas karts: karalius rodė, ranką iškėlęs prěš mani į aukštą, mislydams, kad aš tavi galiu pakart. O aš jam parodžiau: tavi užmušęs galiu į žemę įkišti. Antras: karalius rodė prěš mani delną atkišęs, mėgin mušt par ausį. Aš jam parodžiau ranką sugniaužęs, mislijau: o aš tau su kūloku. Trečias: karalius rodė su vienu pirštu į mani — mislij man akį išdurt. O aš jam atkišau du pirštu, misliju: kad tu man vieną, tai aš tau abidvi aki išdursiu. Karalius nuleidė ranką, pamislijo, geriau su abiem akim grįžt namo nekaip be akių palikt.

Adjutentai datyrė tikrą teisybę, kad nieks žmogaus mislės negal žinot. Agi adjutentai sakę:

— Mes ir mislijom: kaip tu gali žinot karaliaus mislę, kad jam vis atspėji?

Šiaučius atsakęs:

— Kaip aš atspėsiu karaliaus mislę, kad karalius nežinojo mano mislės. Karalius mislijo, kad su gaspadorium rodąsis,— o su šiaučium.

Adjutentai sako:

— Kaip tu galėjai kištis į gaspadorių rokundą šiaučium būdams?

Šiaučius atsakęs:

— Po užmokesčiu aš visur dirbu, ka[d] tik galiu.

Ant to žodžio pabaigė kalbą.

133. PONAS AUGIN AUGINTINĮ

Sakoma teip. Senovės gadynėse buvę ponų daugiau nekaip dabar, mūsų gadynė. Ir par apstumą jų nekuris atsirasdavęs ir mielaširdingas, kaip tai čion pamatysme.

Ponas abuvatelius turėjęs dvarą nekaip didelį, ale bagotai gyvenęs. Ir turėjęs du sūnu savo locnus. Bet, važiuodamas keliu, sutiko moteriškę su nedideliu vaikeliu, kaip no trejų metų. Bai-

siai šlapias čėsas buvęs ir kelias bjaurus, o moteriškė vedina vaiką brenda. Ponas, matydams nebejauną moteriškę, o vaikelį mažą, paklausęs — sakąs:

— Motin, ar savo sūnelį vedi?

Moteriškė, no pono paklausta, žiūriant išsišiepus, o nieko nesakant. Ponas vel klausęs:

— Motin, ar tu savo vaiką vedies? O gal siračiuką kokį, kad teip mažą teip špetnam kely šlapiausio eini?

Moteriška pažiopsojus atsiliepus:

— Kaipgi neisi, kad nėr ko valgyt namie.

Ponas klausiąs:

— Tai kur eini dabar?

Moteriškė sakius:

— Eisiu į sodžių. Kaip nont ir žyvysiuos pati, ir tą vaikelį bene išmitys[iu].

Ponas gailingas, pauvožojęs biednystą jos, pradėjęs atsakyt:

— Nu, eikšę, tai aš tavi pavešiu lig sodžiaus.

Purmonui liepęs sustot. Priėjus moteriškė, padavus tą vaikelį į briką ir sakant:

— Ponuti, ka[d] tiktai tą vaikelį nuvežtum lig sodžiaus. Tuoj pirmo grytelė paleisk, prė kiemiuko privežęs — ten mano brolienė jį prims. Aš kaip nont nueisiu.

Ponas, paėmęs vaikelį, sakąs:

— Sėsk ir tu pati — nuvešiu kartu. Gal vaiks rėks, kad tu pasiliksi.

Moteriškė sakant:

— Ponuti, kur aš sėsiuos į tamstos briką gražią, teip nušlapus būdama.

Ponas sakęs:

— Nu, nieko, kad ir nušlapus: jug jau kad nušlapai, tai jau ir pavargai, o sodžius dar toli — keturi vorstai.

No pono liepiama, įsikapanojus į briką ir moteriškė. Liepęs pons sėstis šaly purmono. Moteriškė atsisėdus priešais poną. Klausįs ponas:

— Argi tavo tas vaikas, kad tu toki sena išrodai, o vaikas dar mažas?

Moteriškė atsakius:

— Eik, ponuti, ko čia jis bus mano,— sesers. Aš kad ir turėjau vyrą, ale vaikų neauginau.

— O kur tavo sesuva,— ponas paklausė,— kad tu jos vaiką augini?

Moteriškė sakant:

— Eik, ponuti, daug sakyt, maž klausyt. Mat, ponuti, buvo teip. Mano sesuva slūžijo prė ponų ir kalbos labai gražiai lenkiškai mokėjo, po dvarus, po klebonijas slūžydavo. Ale jau mirė, amžinatils.

Ponas klausįs:

— Tai ar ji buvo žanota? Kur jos vyras?

Moteriškė sakant:

— Eik, ponuti, kas čia duos jai tą vyrą. Viens liokajus dar buvo žadėjęs imti — nusidėjo ponui rudenį, ir atidavė į maskolius, teip ir tiek, ir atliko no jo.

Ponas paklausęs:

— Tai kaip ji tą sūnų iš kur gavo?

Moteriškė sakant:

— Ponuti, matai, teip buvo. Mano sesuva slūžijo prė pono par gaspadinę. To pono buvo paliverkėlis no dvaro toli, ir ji ten buvo. Jauna graži buvo, gaspadinystę valdė ir ponam teip buvo įtikus, kad jau trejus metus ant vietos buvo išbuvus, ant ketvirtų metų jau būt buvus, kad ne toki nelaimė būt atsitikus — neduok dieve!

Ponas klausis:

— Kas do nelaimė atsitiko?

— O teip, ponuti. Ponas pardavęs daugybę javų kupčiam, ir reikėję nuvežt. Vežę javus iš didžiojo dvaro, vežę ir iš paliverko. Teip gaspadorius — urėdas — išvažiavęs kartu su javais, ir vyriškų nebebuvę daugiau, kaip tik kerdžius prė bandos. Gi naktį užpuolę razbaininkai vagys, apstoję išrubavoję paliverką, ėmę, kas tik jiem patiko. Mat, ponuti, vienas moteriškas terado — ko jie bijos! Važiuoti atvažiavę — kokios trys purmankos prisėdusios po du vyru. Panaktinis teip sakęs, bo jis matęs, kad atvažiuoj, girdėjęs, ale mislijęs, kad urėdas sugrįžta, javus nuvežęs. Kaip įvažiavę į padvariją, panaktinis preinąs arty. Šunys loją, žiūrįs, kad nepažįstami. Tuoj išlipę iš ratų, klausę panaktinio, ar yra urėdas. Tas pasakęs, kad nėra namie — išvažiavo su javais. Tuoj panaktinį paėmę ir pririšę prė šulo vartų. Sens žmogus buvęs, nusigandęs, ir gana. Prigrūmoję, kad tylėtų, sakę: „Tuoj šalts paliksi!" Priėję prė durių, pabeldę — mergiukė ir atidarius duris. Ir ta mislijus, kad jų gaspadorius parvažiavęs beldž duris. Sulig atidarymu supuolę į vidų su strielbum, su peiliais. Tuoj visur visus apžiūrėję. Gi daugiau nieko neradę, kaip tik mano seserį gaspadinę ir dvi merges, ir seniukė, kiaulių šėrikė, buvus. Gi tas tuoj suraišioję, i[r] gana. Viens toks barzdyla pasilikęs tam

pakajuj, kur mano sesuva gulėjus, gi surištai ką tik norėjęs, tą daręs. Tai tada ir apvylė ją. Šitai tas sūnelis ir prigimė. Ji kaip įsirgo, no ponų atliko, prabuvo pas mani tus metus ir numirė, ir paliko man tą vaiką augyt.

Moteriškė visą atsitikimą ponui apsakė, kol lig sodžiaus nuvažiavo. Ponas nusižiūrėjęs ant vaikelio — ponui patikęs: geltonų plaukelių, rudų akelių, apuolveidis. Ponas pamislijęs: toks užaugytas, gerai išmokytas, tur būt natūralnu žmogum, bo rudakiai mandrūs. Ponas sakąs tai moteriškei:

— Ar žinai ką, moteriške, atiduok man tą vaiką — aš gražiai užaugysiu su savo vaikais kartu, bo ir aš du sūnu turiu dvynuckiu.

Moteriškė sakant:

— O dieve, ponuti, ka[d] tik imtum. Matau, tamsta mielaširdingas esi. Žinoma, kad geriau pas tamstą augtų, kad ir po kuknę, ogi aš biedna prigirdysiu kur, besivedžiodama jį, ir tiek.

Tokiam šnekale nuvažiavę ponas su moteriške lig sodžiaus ir sustoję pas grytelę tos moteriškės pažįstamos. Zaras moteriškė išlipus lauka iš brikos ir sakant:

— Nu, tai, ponuti, kad žadi užaugyt, tai vežkis tą vaikelį — bent man klapats atsimestų.

Ponas paklausęs, to vaiko motinos po tėvu koki pavardė. Moteriškė sakant:

— Klimyčia. O vardas vaiko — Klemiuks.

Ponas, pasakęs sudievu, tuo regėjimu ir nuvažiavęs, vežinas vaikelį Klimiuką. O moteriškė neklausė pono, iš kur jis buvo, tik nepažįstamui ponui atidavė tetulė sesers sūnų.

Ponas buvo ne no čia pat, bo ir par sodžių kad važiavo, daug žmonių matę, ale nieks nepažinę, koks pons važiuoj. Parvažiavęs ponas į savo dvarą parvežtąjį vaiką aprodo visiem, bo ir jo purmonas žino, matė ir girdėjo kalbą moteriškės — tas svietku buvo, kad ponui tą vaiką dovanojo. Zaras ponas prisakė poniai duot gražius marškinėlius, liepė liokajui vestis į kuknę ir kad kukarka duotų valgyt del Klimiuko, pavalgydinus, kad, pašildžius vandenio, nuplautų visą ir aptaisytą atvestų į pakajų prė ponų vaikų. Kaip ponas įsakė, teip slūgos padarė. Nužvičajiję vaikelį atvedė į stanciją prė pono ponaičių, gi Klemiuks zaras priprato gero vieto. Gulėt poni liepdavus vestis kukarkai į kuknę, o dienum bėgiodavęs su ponų vaikais. Bet kaip purmonas apsakęs, kad Klimyčios vaiks, teip visi Klimiuku ir šaukę.

Augęs Klimiuks dailiai pas poną ir striošniai mandrus išrodęs. Teip gražiai augino ir mokė paaugusį kartu su pono ponaičiais. Teip laimingai dasiekė į šešioleka metų amžiaus Klimiuks.

Ponui pašokę į mislį paprektikavot visus, katras, užaugę į pilnus vyrus, ant ko geriau ukvatysis. Vieną dieną vasaros laike pasišaukęs savo sūnu abudu ir Klimiuką, pats ėjęs ir vaikus vedęsis. Išėję keliu ir einą par laukus vis toly. Vaikai tėvo klausę:

— Kur eisme?

Bet pons nesakęs nė vienam, kur einą. Išėję iš savo laukų, įėję į mišką. Vienas jo sūnus, žvalgydamasis į medžius, sakąs:

— O tai gražus miškas! Kas čion balkių, kas čion balkių, ot matarijolo dvarui budavot!

Tai jau to ukvatą pons išgirdo, kuom jis pasidžiaugė. Tam liepęs grįžt namo. O vaikai nežino dėl ko, bo ponas jiem netulmočij, del ko juos vedas.

Vieną nugrąžinęs namo, o dar su dviem einą toliau. Išėję į laukus akminuotus. Vel jo sūnus sakąs:

— Žiūrėkit, kiek čion akminų — daugybių daugybės! O tai kur gražus daiktas dvarui mūryt — tai ilgiausius amžius užtektų! Tai ne medžio — mūriniai pastovai, gerai sumūryti, du šimtus metų gal stovėt.

Tai jau ponas datyrė ir iš antrojo sūnaus savo, iš ko jis džiaugės. Liep eit ir tam namo. O augintinis vis tylįs eidams.

Sūnui nugrįžus namo, ponas su vienu augintiniu palikęs. Keliavę toliau. Ėję ėję, išėję į dvaro lauką. Radę beariant artojus šešius, šešius jungus prė miško netoli. Vienas artojus ariąs ir vienas jautis didelis, gražus. Sulig pamatęs Klimiuks tus jaučius gražius, prašnekęs savo ponui:

— Oje, kad čion jaučiai gražūs! Pavokiam vieną, tą didįjį.

Ponas matęs, kuom Klimiuks džiaugias. Dar norėdams datirt, kaip tu tulmočysi, kaip gal pavogt, ponas sakąs:

— Kaipgi pavogsme, kad ar?

Klimiuks sakąs:

— Kodėl, gal greit pavogti.

Pons klausiąs:

— Ogi kaip, kad pulks artojų, o visi aregei — jug iš rankų neištrauksi?!

Klimiuks sakąs:

— Ogi teip padarykiam. Ot aja vidury lauko ąžuolas didelis, o matyt, kad no pat žemės šakos. Įlipk į tą ąžuolą ir šauk dideliu balsu: „Dyvai, dyvai, dyvai!..“ Ir pradės sustoję žiūrėt, kas ten šauk. O šaukt neparstok, kol tik anie pradės eiti žiūrėti, kas čion

šaukia ir kokius dyvus parodys. Tai kaip anie pradės eiti ant te[n], visų bus nugaros ant miško. Tai aš tuo tarpu pribėgęs tą didįjį jautį atjungsiu, uodegą nupjovęs, antram jaučiui į gerklę įkišiu, o tą nusivesiu į mišką. O kad jie, artojai, suėję klaus, kas do dyvai, tai aniem pasakyk teip: „Kaipgi ne dyvai, kad beariant jautis jautį prarijo." O medy būdams, matysi, kad aš teip padariau.

Ponas, norėdams datirt, argi gal teip pavogt, ant įrokavimo Klimiuko nuėjęs, į tą ąžuolą įlipęs ir šaukiąs:

— Dyvai, dyvai, dyvai!..

Artojai sustoję išgirdę šaukiant. Visi einą arty žiūrėt, kas ten šauk ir kokius dyvus pasakys. Kol jie nuėjo lig ąžuolo, Klimiuks teip ir padirbęs: pribėgęs, gražiojui jaučiui uodegą nupjovęs ir antram jaučiui į gerklę įkišęs, o tą gražesnįjį nusivedęs į mišką. Ponas, būdamas ąžuole, matąs, kad jau Klimiuks padarė, kaip žadėjo. O suėjusiem artojam klausiant, kas do dyvai, ponas sakąs:

— Argi ne dyvai, kad beariant jautis jautį prarijo?!

Artojai atsisukę žiūrį — vieno jaučio nebematyt. Einą žiūrėt arty — teisingai, vieno jaučio nebėr, o į antrąjį įlindęs, tik uodega lauke. Griebę už tos uodegos traukt — uodega nutrūkus, ir tiek, o jaučio ir nebėr. Tuo tarpu ponas išlipęs iš ąžuolo, ėjęs į tą šmotą, kur Klimiuks su jaučiu įlindo į mišką. Ponas mišku einąs, einąs ir užėjęs Klimiuką su jaučiu. Klausiąs ponas:

— Tai kur mes dabar jį dėsme?

Klimiuks sakąs:

— Ogi veskiamės giliau į mišką, kur gražio vieto, pasrauty, kur rasme vandenio arti, ant kalnelio pasipjausme, kursme ugnį, nusilupę ir kepsme.

Ponas mislijąs: „Nu, testov, žiūrėsiu, kaip tu darysi." Potam sakąs:

— Nu, veskiamės.

Nusivedę į miško gilumą par pusę vorsto, radę srautą, par tą parėję — tuoj gražus kalnelis. Sustoję. Ponas žiūrįs, o Klimiuks tuoj nusijuosęs no pilvo juostelę, supančiojęs pirmąsias kojas su tuo jaugtu, kuriuo vedės, tuoj pririšęs prė medžio, papjovęs margąjį keršį, tuoj kūręs ugnį. Sakąs ponui:

— Ko bežiūri — lupkiam i[r] kepkiam mėsą! Jug mes prė jautienos pripratę.

Ponas sakąs:

— Argi nebijai, kad kas rastų?

Klimiuks sakąs:

— Ko aš bijosiu! Kad nori, eik tamsta mani gandyt.

Ponas — ciekaunas. Kad jau išėjo del datyrimo ciekavasčių, einąs į mišką toliau, o Klimiuks, pasilikęs prė ugnies, lupąs jautį ir kepąs mėsą atsipjaudams. Ponas ir kaukiąs, ir niūkiąs, ir švelpiąs daugiau kaip adyną. Ateinąs — nieko neatbojąs Klimiuks, dirbąs savo, ir gana. Pamatęs poną, Klimiuks sakąs:

— Eikšę geriau mėsos kept — žinai, kad manės su niekais nepabaidysi.

Ponas sakąs:

— Tai argi tu ir nebijai?

— Mat kad nebijau,— Klimiuks atsakęs, potam klausiąs pono: — O tamsta ar bijai, kad vis apė baimę šneki?

Ponas, nenorėdams mažesniu už Klimiuką išrodyt, atsakęs ant jo klausimo:

— Matai, kad tu jaunesnis, bloznas nebijai, tai ko aš bijosiu!

Klimiuks sakąs:

— Nu, būk tamsta prė ugnies, o aš eisiu tamstos gandyt.

Pons sakąs:

— Nu, eik.

Ponas atsisėdęs, o Klimiuks nuėjęs į tą pusę ant lauko. Pons mislijąs: „Iš kur tu turi tokią atvogą, dar jaunas būdams."

Klimiuks pavaikščiojęs, kol radęs eglę dailią. Nusilupęs luobą, pasipjovęs palką karklynę. Tus nešins ėjęs į palaukę ir, no ten eidams, daėjęs no tokio tolumo, kaip jau ponas gal girdėt, ir pradėjęs lasavot drūktu balsu:

— Šitai vagis, imkit, vyrai, tūrėkit, tūrėkit, tūrėkit!

Potam drioks su palka par luobą, duodąs po kokius tris keturius kartus ir šaukiąs:

— Kur jautį padėjai?

Potam laibu balsu, savo paprastu:

— Ojetus, dėdait, nemušk: ne aš viens vogiau, ir mano tėvs vogė — antai yra pas ugnį!

Vel drūtu balsu surinkąs:

— Šelma, kur jautį padėjai?

Ir vel su palka par luobą drioks, drioks, tekš. Tuoj paprastiniu balsu mušdams pats rėk:

— Ajetus, ajetus, nemušk, jug ne aš viens vogiau, ir mano tėvs vogė! Antai kur sėd pas ugnį, pasipjovęs jautį, kep mėsą! Eikiam, aš parodysiu.

Ponas girdžiąs visus žodžius — paėmus baimė. Mislijąs: „Gi gal nutvėrė dvariškiai, kad jau girdėt muš. O kad jis sako, kad ir aš vogiau, gi gal primušti ir mani. Neduok dieve! Ko aš čion

turiu su tuom bloznu derkliavotis — dar gal paršaut iš patamsio naktį prė ugnies asant. Geriau tegul jį šunys — eisiu namo viens, palikins jį, bo doros su juo nebus. Kad jau nutvėrė, tai ir primuš."

Ponas teip mislijo, pasitraukęs no ugnies į tankyniukus. Zaras suvisu čia pat pradėjęs par krūmus Klimiuks bėgt, rankas išplėtęs, alksnius braukt ir su kojum į žemę smarkiai mušt ir lasavot ir pult į tą pusę, kur ugnis. Neduok dieve — ponas, susigriebęs už skvernų, leidęsis tekins par mišką į savo dvarą. Kol parėjęs, ir aušti pradėję, o tik leidęsis — vis rodęsis, kad kas genas.

Klimiuks preinąs — pas ugnį nebė[r] pono. Ir kepęs viens pats jautį, kol atbodę. Penkias dienas prasėdėjęs, o nieks neatėjęs. Klimiukui atsipriklijus jautiena, kad ir kepta, kad be druskos. Ėjęs namo pas poną. Ponas, kuris jį užaugino, jau gerai žino, kad jo augintinis vagis. O ką reik daryt? Nebenorįs ponas nė akim matyt. O Klimas ein pas poną, ir gana. Bo del to, kad ans čion augytas, tai jis rokuojas sau už tėviškę.

Ponas, norėdamas Klimiuku atsikratyt, sakąs:

— Nu, išvok tu mano svirną, tai tu būsi mandrus.

Klimiuks sakąs:

— Suderėkiam, bo aš tamstos daiktų nenoriu: kad ir pavogčia, kur aš dėsiu! O dermui dirbt negaliu.

Ponas prižadėjęs dvidešimt rublių duot, jei jo svirną išvogt. Klimiuks kodel ne — apsimąs. Augintinis tik prašęs pono:

— Duok man pradžiai tris rublius, tai aš eisiu sau, potam parėjęs išvogsiu.

Gerai — ponas davęs tus tris rublius. Klimiuks, piningų gavęs no pono, ir išėjęs, kur jo galva neš.

Tuom tarpu ponas, nuvažiavęs pas kitą poną, gavęs britvoną, parsivežęs. Dienum pririštą laikydavęs, o naktį paleisdavęs. Liepdavęs užrakinėt visus vartus, kad kartais netikėtai koks žmogus nepasisuktų, bo būtų tuoj sudraskytas. O kad nieks nevaikščiotų iš namiškių, tai visiem prisakęs, kad niekur nieks neitų ant padvarijos, kol nebus britvonas pririštas. Teip ir mislijąs ponas: gal ir nebesugrįš, kad išėjo, Klimiuks, bo ir kitur neiškęs savo paprasto darbo. O kad pareitų dienos laike, tai nieko nepavogs, o nakties čėse tai jį tuoj britvonas sudraskytų. Tuomi nusivylęs, ponas bespečnas laukė, kada Klimiuks pasijovys.

Klimiuks po dviejų nedėlių parėjęs pas savo poną nakties laike, apė vienuolektą adyną, parsinešęs virkščių žirnių, į vadžias prisirišęs, naštą, parkėlęs par vartus į kiemo pusę tą naštą, sku-

binai įlipęs, pasiskleidęs virkščius, įsigulęs, susivyniojęs ir ridinąsis par padvariją prė svirno. Užpuolęs britvonas. Griebęs už virkščių — nėr kam įkąsti. Ir nieko nepadaręs. Klimiuks prisitraukęs prė durių it kupetys, virkščios paskendęs. Atsistojęs, išsitraukęs raktą iš kišenio, atsirakinęs duris ir įėjęs į klėtį. Radęs klėty lašinių, radęs miltų pikliavotų, o turėjęs butelką arelkos. Radęs geldą, tą paėmęs, supylęs arelką, įblendęs miltų, pataisęs putrelę. Mėsą pjaunąs, mirkąs į tą pakliopką ir kišąs pro duris prasiverdams del šunų. Lašinių paltį kol sušėręs — vis davęs pamirkydams į tus miltus, sumaišytus su arelka. Britvonas, kol priėdė, ir pasigėręs. Tas kripuliuodams paėjęs toly, tai kiti šunys prė durių tykoję. Klimiuks davęs visiem, kol tik visus prišėręs. Ir visi šunys priėdę ir pasigėrę ir išvirtę. Klimiuks, nebejusdams šunų prė durių, atsidaręs duris, žiūrįs, kad šunys visi ir britvonas gul, ant šonų pavirtę. Pasiieškojęs klėty šniūriukų, išėjo, suraišiojęs visus šunis už uodegų ir sukabinėjęs ant tvoros, parsvėręs vienus į vieną pusę, kitus į kitą pusę. Potam ėmęs iš klėties ir nešęs lauka, kas tik pakeliama, ten pat už klėties dėjęs į krūvą. Pasidarbavęs kokį ketvertą adynų, potam ėjęs sau, palikinas visus daiktus išneštus ir šunis sukabytus ir duris klėties atdaras. Nuėjęs į daržinę to paties pono, gulęsis į šiaudus, lig dienai numiegojęs.

Kaip išaušę, atsikėlęs ateinąs į dvarą — jau ponas bevaikščiojąs apė svirną su tarnais savo ir besidyviją. Klimiuks priėjęs, sakąs ponui:

— Nu, ar aš neišpildžiau savo prižadėjimo? Svirnas išvogtas, ir pono britvonas su kitais šunim ant tvoros ilsias.

Ponas surikęs zlastingu balsu ant Klimiuko:

— O tu vagis, kam britvoną nužudei?

Klimiuks sakąs:

— Nepyk, pons, nenužudyts britvons, tik girtas. Kaip išmiegos, ir atsistos. O manės vagim nevadyk, bo aš nieko ponui neišnešiau — viskas tebė[r]. Tiktai už dapildymą žodžio atiduok septyniolika rublių.

Ponas nelaužė žodžio, ėjo į stanciją ir išnešęs septyniolika rublių padavė Klimiukui. Ir klausęs, kaip reik britvoną atgaivyt. Klimiuks liepė įpilt saldaus pieno britvonui ir visiem šunim į gerkles — ir atsigaus. Ka[d] ponas ir skubinai ratavojo britvoną, bo nugąstavo didžios štropos no to pono, kano buvo britvonas. Atgaivint atgaivino, bet britvonas slabnas ir par dieną buvo. Ponas ir vandenio šulnio ko tik nepritrūkęs belakindams šunis. O Kli-

miuks, į kuknę įėjęs, prašė valgyt kukarkos — sakės, kad par naktį dirbęs, tai nevalgęs negalįs būt.

Ponas, rūpestingas del augintinio, kad užauginęs vieto gero žmogaus vagį, nebeišmanęs ir pats, kaip juom reik nusikratyt. Dar pasakęs liokajus, kad yra Klimiuks, neišėjo niekur. Ponas, pasišaukęs Klimiuką, sakąs:

— Pavok tu mano arklius, kad jau tu darais dideliu vagim. O kad nutversiu, prikorosiu ir po sūdu paduosiu.

Klimiuks sakąs:

— O kad pavogsiu, kiek duosi?

Ponas sakąs:

— Nu, kad pavogsi, tai gausi šimtą rublių.

Apsiėmęs augintinis, pasakęs:

— Bus pavogti,— ir išėjęs sau.

Ponas prisakęs purmonam, kad dieną naktį sėdėtų prė arklių. Pridavė antrąjį purmonui draugą ir liepęs saugot — vienam dieną, o antram naktį ir kad pamovę arklius rankos tūrėtų, bo jegui pavogdys, tai prižadėjo į vaiską atiduot abu.

Kad jau ponas didžiausiai prisakė, tai jau purmonai ir keravoj, tūr nusitvėrę.

Klimiuks no išėjimo neparėjo du mėnesiu. Ilgą čėsą kad neberodės, tai jau ponas mislijo, kad nebegrįš niekada, teip dūmojo, kad bevagiant kur nont kas užmušo. Bet, baigiantis antram mėnesiui, parėjo Klimiuks vienu švarkeliu ir nušlapęs. Įėjęs tiesiai prė stainės. O jau čėsas buvęs apė dešimtą adyną naktį. Priėjęs prė durių, pabaldęs. O purmonai stainė su šviesa atsiliepę ir klausę:

— Kas čion ein?

Atsakęs Klimiuks:

— Aš einu. Jug pažįstat mani. Leiskit mani į stainę, bo aš labai sušalęs esmu.

Purmonai saką:

— Ponas mum prisakė didžiausiai, kad nieko naktį neįsileistumėm, o labjausiai tavės. Sakė ponas, kad tu žadėjęs ir arklius pavogt, kaip svirną kad išvogei.

Klimiuks pradėjęs, už durių būdamas, verkdams kalbėt — sakąs:

— Pasigailėkit manės, leiskit nont valandėlę pasišildyt — aš tuoj galėsiu išeit. Žinote, kad aš sirata, ponas užaugino, o tėvo motinos neturiu. Kas mani priglaus, kur aš nueisiu, kur aš pasidėsiu? Primkit nont valandėlę. Aš jum nieko blogo nedarysiu.

Purmonai, girdėdami jo verkimą ir tokį prašymąsis, pasigailo. Pradėję viens kitam sakyti:

— Įsileiskiam — ką ans mum padarys: jug mudu du. Teisybė — biednas, kurgi jis dėsis?!

Po tokio šnekalo viens purmonas duris ir atidaręs, įsileidę Klimiuką į stainę. Žiūrį — Klimiuks vienu švarkeliu, nušlapęs, o jau naktis, nušalęs, verkiąs įėjęs, i[r] gana.

— Mieli prieteliai, dėkui jum, kad mani globiat, bo žinot ir judu patys, kad aš neturiu kur galvos priglaust. Buvau nuėjęs prė pono į dvarą, norėjau slūžbą gauti. Pabuvau pusantro mėnesio — gi pamislijo ir atstatė. Davė šitai arelkos butelį, ir tiek — tai visas mano uždarbis. Šekit, jum tą atiduodu.

Purmonai tuoj tą butelį paėmę no Klimiuko, saką:

— Reik pakaštavot, kitų dvarų ar gera arelka.

Tuoj viens dobrai palenkęs, antrasis, paėmęs butelį, vel dobrai palenkęs. Užtraukę gerai purmonai, daugiau kaip pusę butelio nuvarę zaras. Spiritas buvęs — ir linksmesni purmonai, pradėję meiliai šnekėt su Klimiuku. Po valandos vel užėmę po burną ir pabaigę butelką. Daugiau šneką, šneką. Pradėjęs Klimiuks snaust ir prašęsis, kad leistų gulti — sakęsis asąs pavargęs. Šiuodu purmonai, jau linksmūs ir drąsūs, saką viens kitam:

— Lai jis gul, kad nor, o mudu dabar par naktį nemigsme.

Klimiuks gulos, o purmonai pilni šnekalo ir šviesą žibin stainė. Mislijos tris naktis negulėt, o kaip reik — trys adynos neišėjo, kaip ir sumigę abudu. Klimiuks numiegojęs. Pakyląs — knark purmonai abudu. Ogi ko Klimiuks belauks? Paėmęs, arklius vedins išėjęs sau, ir sudiev! Nusivedęs į pamiškę ir laukęs dienos. Ryts kaip išaušęs, apė dešimtą adyną parjojęs su arkliais į dvarą. O purmonai, pakilę neberadę arklių, abudu išbėgę no pono, kad neatiduotų į vaiską, kaip ponas buvo sakęs.

Klimiuks ponui arklius sugrąžinęs, ale suderėto nagrado reikalavęs — kad pons užmokėtų šimtą rublių. Ponas užmokėt užmokėjęs, ale sau plaukus plėšęsis no galvos iš zlasties, kad jo augintinis teip žudo.

Dar ponas pamislijęs teip su Klimiuku [padaryti]. Sakąs ponas:

— Nugi pavok tu no mano ponios auksinį žiedą no rankos, tai gausi du šimtu rublių.

Klimiuks apsėmęs. Po tokio suderėjimo Klimiuks išėjęs iš pono, gavęs šimtą rublių, ir žadėjęs sugrįžęs pavogt žiedą no ponios rankos. Ponas pasilikęs šneka su ponia:

— Jei dar sugrįš tas mūsų neprijatelius, tai vieto piningų gaus kulipką į kaktą — tai to jis vertas tėra. O žiedą dėvėk ant rankų, aš pats būsiu sargu,— pons teip pasakęs.

Klimiuks, po išėjimo no pono praleidęs aštuonias dienas, dasižinojęs, kad nabašninką vyrišką ką tik pakavojo. Nuėjęs į kapus naktį, išsikasęs, atsidaręs grabą, išsiėmęs, įsirišęs į šniūrą ir parsinešęs į dvarą pas poną. Įėjęs į sodną, tuoj prė stancijos lango, kur ponai gulią, prėjęs, pasimetęs nabašninką ir pradėjęs langą lupti. Ponas pajutęs tuoj lovo atsisėdęs, pasiėmęs strielbą dubultuvką ir žiūrįs, kas čion darysis. Baimės neturįs, bo žinąs, kad tai bus Klimiuks. Mislij: „Kad tik, atplėšęs langą, pradės lįst — duosiu aš jam į kaktą."

Klimiuks, atlupęs langą, išėmęs tuoj tą nabašninką ir kišąs. Sulig įkišęs lig pusė, tuoj ponas iš abiejų trapt trapt ir iššovęs į lendantį pro langą. Sulig ponas iššovė, tuoj Klimiuks ir paleidęs atgaliau — ir nukritęs. O Klimiuks, pametęs nabašninką, pradėjęs nernėt ir dusti, potam nutilęs ir nubėgęs viens pats į rūmo galą ir klausąsis, kas čion darysis.

Iš tokio atsitikimo, kad ponas stancijo sušovė, poni ir dreba, o dar langas atdaras. Ką reik daryt? Ponas apsimovė batais, apsivilkęs sakąs poniai:

— Eisiu įdėsiu langą ir nuvilksiu Klimiuką į sodno galą, bo kad kiti pajus, išeis skarga — geriau, kad nieks nežinotų.

Teip poniai pašnekėjo ponas ir išėjo. Tuoj priėjęs rado langą, pastatytą prė mūro. Paėmęs pristatęs į vietą, kur buvo, ir su langenyčia uždaręs, o nušautąjį paėmęs ir vilkęs į sodno galą. Ponas kur tik dedąs, vis rodąsis, kad negerai. Teip bemierkavodams, ilgai užtruko.

Tuom tarpu Klimiuks įėjęs į stanciją pro tas duris, kur ponas lauka išėjo. Poni sakant:

— Chukana, eik pas mani gult, bo aš visa baimė.

Klimiuks, priėjęs prė ponios lovos, tuoj numovęs batus, nusivilkęs ir atsigulęs šaly. O turėjęs butelį senų mielių supuvusių. Tuoj tą butelį atkišęs ir paliejęs lovo tarpe pačios. Dvokiąs smokas — poni sakant:

— Kas čion tei[p] susmirdo baisiai?

Klimiuks sakąs:

— Man viduriai pasileidė, kaip susitampiau.

Poni griebus į tarpą — tuoj ranka ir apsivėlus. Surikus:

— Kelkis greitai — jau susipaškudijai, ranką susitepiau!

Klimiuks, iššokęs iš lovos, sakąs:

— Duok žiedą, aš patūrėsiu, kad nesuteptum.

Poni tuojau nusimovus no piršto ir padavus. O poni atsistojus kuopus lovą: perkelinę drobulę prigadytą lankstant, glemžiant, vyniojant į krūvą, kad kitur nesusiteptų. Pakol poni darbavos su lova, Klimiuks, bil tik žiedą įgavęs, tuoj apsiavęs, apsivilkęs, sakąs:

— Eisiu pasižiūrėt lauka, bo man plėš vidurius.

Tuom pasakymu ir išėjęs pro duris. Įėjęs į sodną ir žiūrįs.

Sulig jo išėjimu lauka tai tuoj ponas parėjo, pakavojęs agrastynuos nušautąjį. Klimiuks ir matąs, iš katro krašto pons atein. Ponas, į stanciją įėjęs, klausiąs ponios:

— Kas čion teip smirdžia špetna smarve?

Poni sakant:

— Taigi žinai, kas smird: jug tu susišmeižei ir lovą mano pridergei!

Ponas sakąs:

— Ką šneki?! Aš nebuvau prė lovos priėjęs!

Poni:

— Kaipgi nebuvai?! Kaip nušovei, išėjai pakavot jo ir sugrįžęs gulais pas mani į lovą ir susišmeižei! Dar ir žiedą paėmei, kad nesutepčia, bo priliaukojai lovą ir sakeis, kad susitampęs su Klimiuku, kol nunešęs, ir pasileidę viduriai.

Ponas sakąs:

— Ar blūdiji, kad teip kalbi! Tai tu prisišpetnijai savo lovą! Aš ką tik dabar įėjau, jį pakavojęs.

Poni sako:

— Nebestriošyk manės! Aš parsigandus tebesu no šovimo — dar tokia paškudna smarve mani apleidei! Atiduok žiedą, kad nepamestum.

Pons nebežinąs, ką besakyt. Patylėjęs ponas liepęs poniai šviesą įbraukt, uždegt švakę. Poni tuoj ir uždegus. Kaip tik apsišvietė, poni, priėjus prė durių, rodant drobulę suglamžytą, pilną prigadytą. Sakant:

— Kaipgi nežinai: šitai ir drobulė, kur pridergei! Sugrįžęs ir žiedą paėmei, kad nesutepčia, bo aš į tą paškustvą įgriebiau su ranka.

Ponas sakąs:

— Tai iš tikro žiedo nebeturi?

Poni sakant:

— Matai ir pats, kad nebeturiu.

Ponas sakąs:

— Tai peunai Klimiuko ranko. Apgavo, šelma, ir mani, ir tavi! Nu, matysme, rytas kaip išauš, kaip čia bus.

Poni kalbant:

— Taigi jug nušovei!

Pons sakęs:

— Nušaut nušoviau ir nuvilkau par sodną, į agrastynus įtraukiau ir su lentum užmėčiau, kad šunys nedraskytų. Ir įėjęs nebuvau pirmiau, kaip tik dabar.

<...> * Tuojau eiškiai supratę, kad Klimiuks išpildė savo suderėjimą. Po tokių striokų ir po kvapių smokų ponai gulęsis iš naujo ir ilsėjęsis lig aštuntai adynai dienos.

Klimiuks, nuėjęs į tą šmotą, kur ponas pakišo nušautąjį, paėmęs, įsirišęs į šniūrą ir vel nunešęs į kapus. Įdėjęs į grabą ir užkasęs vel tą nabašninką, pats nuėjęs į miestą. Ėjęs į gaspadą ir gulęsis, išmiegojęs kiek tinkamai. Pragulėjęs lig dvylektos adynos dienos — tol gulėjęs, kol išalkęs.

Klimiuks, atsikėlęs gerai pasilsėjęs, nuėjęs į kruogą, nugėręs šnapškės gerai, paprašęs žydės pataisyt valgyt už dvidešimt penkias kapeikas, potam pavalgęs kaip tinkamai. Prė pavakarės ėjęs pas poną į dvarą su žiedu. Dar paėmęs žydą stikliorių drauge, kad kartais ponas ko jam pikto nepadarytų. Klimiuks su žydu, parėję į dvarą, ėję tiesiai pas poną abudu. Žydas klausęsis pono, kad duot darbo — stiklus taisyt, bo ponui kanečnai reikę tą langą pataisyt, kur Klimiuks naktį išlupęs buvo, bo, belaužiant lauka, šypai buvo suskilinėję, o nekurie ir išbirėję. Par tai stikliorius gavo darbo, o Klimiuks parodė ponam ponios žiedą ir prašė prižadėjimo pono, kad užmokėtų, kiek buvo suderėję. Ponas, nenorėdams balamūtu rodytis, stovėjo prė žodžio: atidavė Klimiukui du šimtu rublių. O Klimiuks atidavęs ponios auksinį žiedą. Ponas užmokėjęs ir atsidūksėjęs taręs:

— Senas įtarimas tikrai teisingas: negimdytas — ne vaikas, nesamdyta — ne šeimyna. Teip ir yra. Apsakė man tetulė tavo, kad tavo paėjimas iš vagies, kurį tavo tėvu prirodė. Teip ir yra. Pirmiejai lietuviai įspėjo tą žodį: koki obelė, tokie ir obeliai. Teip ir yra: vagies tėvo esi, ir tu vagim esi. Dabar eik sau, kur tu nori, ir nebegrįžk. Mani žudei gana jau. Aš iš mielaširdystės, pasigailęs tavo mažystės, priėmiau ir užauginau, bo tavo tetulė biedna tavi vedžiojos ubagaudama — būtum vargęs po žmonis, no kiemo ligi kiemo ieškodams žyvnasčio. O pas mani dailiai užaugai. Kad būtum žmoniško proto, būčia tavi apiekavojęs žmoniškai: būč po dvidešimt penkių metų tavo amžiaus davęs kokį gyvenimėlį, ir būtum galėjęs duoną valgyt.

Klimiuks atsiliepė:

— Argi aš durno proto, kad iš pono viena nakčia du šimtu rublių uždirbau?!

Ponas kalbėjo širdingai ir teisingai, o Klimiuks tyčiojos. Ir sakęs:

— Aš dabar ne tik duoną galiu valgyt, ale ir pyragą!

Po tokio šnekalo ponas rūsčiai pasakęs Klimiukui:

— Dabar eik ir nebegrįžk, bo, kartą šavus, atlikai gyvas, o antrą kartą nebeatliksi, jei dar man priklysies! — Ponas sakąs:— Tik tu tesi gadnas velnius gaudyt.

Tuo šnekalu ir išvaręs iš dvaro.

Klimiuks, pabūgęs, poną rūstų pamatęs, teip ir mislijęs išeidams: „Daugiau nebegrįšiu." Ėjęs išėjęs ir po šiai dienai.

Bet Klimiukas, bevaikščiodams po svietą, užėjęs ežerą didelį, iš tolo pamatęs. Sutikęs piemenėlius, kiaules ganančius. Klausiąs piemenėlių:

— Ar yra žiuvies anam ežere, kur matyt priešais pagal mišką?

Piemenėliai saką:

— Kas ten žino su žiuvies buvimu, kad tas ežeras apsėstas no piktų dvasių.

Antrasis piemuo atsiliepęs:

— Ten tik vieni velniai.

Klimiukas pasimislijęs: reik eit pastriošyti tų velnių. Tuo pamislijimu tuoj ir nuėjęs pas ežerą. No miško to pusė atsisėdęs, išsitraukęs saują linų ir vijęsis šniūriuką. Tuoj viens velniuks atbėgęs klausiąs:

— Ką tu čion dirbsi?

Klimiuks sakąs:

— Ežerą rauksiu. Velnius gaudysiu, į tarbą šikšninę kišiu ir nešiuos į kalvę, pasidėjęs ant priekalo, su kūju duosiu ir duosiu, kol atiduos mano tėvo triūbelę.

Tas velniuks sakąs:

— Palauk, nerauk, bėgsiu pasiklaust Lipicieriaus, gal ir atiduosme tavo tėvo triūbelę.

Velniuks nubėgęs, o Klimiuks vijęs ir vijęs šniūriuką. Šit netrukus atbėgęs, sakąs:

— Nu, eikiam abudu lenktynium: katras būsme greitesnis. Jei tu mani pralenksi, tai gausi tavo tėvo triūbelę, o kad aš tavi pralenksiu, tai tavės vieną dalį atimsiu.

Klimiuks sakąs:

— Ką gi tu man padarysi ant bėgimo, kad tu mano sūnaus paties mažojo nepralenksi.

Velniuks sakąs:

— Kur ans yra, tavo sūnus?

Klimiuks parodęs:

— Antai už akmino gul.

Klausęs velniuks:

— Kuom vardu tavo sūnus?

Klimiuks pasakęs:

— Jonelis.

Zaras velniuks ir einąs arty. Tuoj zuikis pakilęs leidęsis į mišką. Velniuks, paskui bėgdams, šaukiąs:

— Palauk, Joni, susilygykiam, palauk, Joni, susilygykiam!

O zuikis ko belauks — bėgęs ir nubėgęs į mišką. Nepaginęs velniuks sugrįžęs pas Klimiuką, sakąs:

— Tai tam tavo durniui nieko nepadariau. Nu, tai mudu eikiam pasiristi.

Klimiuks sakąs:

— Ką tu man padarysi, kad tu mano tėvo prosenutį nenurisi.

Velniuks sakąs:

— Nu, parodyk man tą savo tėvo prosenutį.

Tuoj Klimiuks sakąs:

— Eikiam, parodysiu.

O matęs didelę mešką, kad po lazdynus riešutus tratin. Pavedęs parodęs:

— Ot antai.

Tuoj velniuks priėjęs kopt mešką iš užpakalio, patraukęs už vilnų ir sakąs:

— Senių seni, eikiam pasiristi!

Tuoj meška atsisukus iš lazdyno, griebus ir sulamdžius tą velniuką. Norint ir meškai plaukai dulkėję, bet ir velniuks rėkt pradėjęs ir džiaugęsis išsprukęs iš meškos nagų.

O Klimiuks vejąs ir vejąs šniūriuką ežerui raukt. Velniuks, nubėgęs vel pas Lipicierių, sakęs, kad nieko negal padaryt:

— Bėgau lenktynium su jo sūnum, trejų metų Joniuku, ir negalėjau pagint. Vadinau ristis jį patį — ans parodė savo tėvo prosenutį. Ritaus su tuo ir tai nieko nepadariau. Kad nutvėrė, tai nevet sąnarius mano ko tik neišnardė. O suvisu senas, apžėlęs kaip kelmas. Ale jo stiprumas tai kaip meškos.

Lipicierius sakąs:

— Neškis kūjį, kur bagočių prikalėm prė skrynės piningų už jo lokamstvą. Tas kūjis tur birkavą sunkumo. Vadink jį mesti į

aukštą, katras aukščiau išmeste. Jei tu aukščiau išmesi, tai jis negaus savo tėvo triūbelės.

Krapis velniuks, paėmęs kūjį dvidešimties pundelių sunkumo, atsinešęs pas Klimiuką, sakąs:

— Nu, meskiam tą kūjį į devintą aukštą, tai katras aukščiau išmesme.

Klimiuks sakąs:

— Nu, mesk tu pirma.

Tuoj tas krapis velniuks paėmęs kaip metęs — išlėkęs kūjis arti padebesių ir kaip kritęs atgaliau, tai įsmegęs į žemę per stomenį gilumo.

Klimiuks sakąs:

— Nu, ištrauk tą kūjį!

Veilenčiuks, ištraukęs ir prinešęs arty prė Klimiuko, sakąs:

— Nu, tu dabar mesk.

Klimiuks pridėjęs rankas prė koto ir tūrįs, o pats pasikreipęs ir žiūrįs į aukštą ir nemetąs. Velniuks sakąs:

— Kodel dar nemeti?

Klimiuks sakąs:

— Palauk, reik man pasižiūrėt gerai į dangų, bo ten yra mano keturi broliai kalviais, tai jiem toks būtų kūjis reikalingas. Aš noriu aniem įmesti.

Tai velniuks, pabijojęs, kad Klimiuks neįmestų kūjo į dangų, pagriebęs savo kūjį, paidi bėgt nešins kūjį. Parbėgęs pas Lipicierių, sakąs:

— Maž tik kūjo nepragrajijau: norėjo į dangų įmesti. Bėgau pagavęs: su kuo bekaltumėm lokamčius bagočius į bačkas del degimo sierose, kad to kūjo nebebūtų! Geriau atiduokiam jo tėvo triūbelę — mažesnį trotą teturėsme. Bo vagių triūbelė kad jam teks, tai ir jis tėvo pėdas seks.

Teip velniuks krapis kad kalbėjęs, tai Lipicierius ant Klimiuko tėvo žiūrėjęs, katras buvęs už vagystę jau į peklą atėjęs ir tą triūbelę ranko turėjęs, par katrą pučiant, balsas ėjęs, ir su tuo vagis į krūvą sušaukt galėjęs. Teip biesai paėmę iš tėvo triūbelę, ženklą pekliško kelio, ir nunešę atidavę Klimiukui. No ežero raukimo nuvarę ir tikru tėvo sūnum padarę. Kaip jo tėvas vaginėjo, teip ir Klimiuks tokiu keliu ėjo, kol tik pas tėvą nuėjo. Peklo kad tėvs Klimiuką už sūnų pažino, tai jam Klimiuks triūbelę sugrąžino, par katrą šaukdams, ant vagystės daug draugų turėjo — visi už piktą darbą ir peklo susėjo.

134. ŠIAUČIUS PASTOJ Į DAKTARUS

Kitą kartą buvęs miestas, Mergmoteriu vadinamas. Ten gyvenę daug ponų ir nemaž prasnų žmonių, teipog buvę amatninkų ir daktarų. Čion apie vieną šiaučių papasakosiu — teip, kaip man kitas, gerai žinąs, pasakojo.

Paminavotam mieste buvęs šiaučius, gyvenęs šaly ūlyčios. Ir daktaras antropus ūlyčios priešais šiaučių turėjęs namus užėmęs ir blėtą su parašu prė durių, kad ans yra daktaras. Šiaučius dirbdavęs dieną naktį ir vis sunkiai gyvenęs, nebišmislijęs pats savy, kaip reik verstis, kad galėtų geriau gyvent. Nusižiūrėjęs į daktarą, kad ans gražiai pasirėdęs, vaikščioj su kepelušu, su lazdele gražia, geru švarku — kad ein ant spacieriaus į miestą, tikras ponas išrodo. Šiaučius pamislijęs: „Kad žmogų pamatysiu įėjus pas daktarą, eisiu žiūrėt, kokį jam pažyčką atneš." Kaip mislijo, teip ir darė. Šiaučius, pamatęs žmogų įėjus, einąs tuoj ir jis žiūrėt, ką ten daro. Įėjęs radęs: žmogus pašnekėjęs pro savo namiškius, pasakęs, kad vaiks serga. Daktaras paklausęs:

— O motina ar sveika?

Žmogus atsakęs:

— Sveiki kiti visi, tik tas viens serga.

Tiek šiaučius šnekalo tegirdėjęs. Zaras daktaras atsisėdęs, paėmęs popierių, plunksną pamirkęs į atramentą, pabraižęs kelius žodžius, ir tiek. Daktaras paėmęs tą popieriuką, padavęs tam žmogui ir pasakęs:

— Eik į aptieką.

Žmogus neprašoms išėmęs pusę rublio ir padėjęs daktarui ant stalo, dar į ranką pabučiavęs. Sakąs žmogus:

— Ar būsi, pon, kantanas?

Daktars atsakęs:

— Užteks.

Šiam dyvai žiūriant: už teip mažą darbą pusę rublio užmokėjo ir į ranką pabučiavo. Parėjęs namo, sakąs pačiai:

— Kam čia man kariautis su tąja šiaučysta! Geriau būsiu daktaru: lengviau dirbsiu, o gražiau dėvėsiu. Negi dabar su kūjais trankyt, rankas su ylum badyt, pirštus su pikiu teptis! Gi ir aš galiu teip užsivest, kaip jis, daktaru, ir gana.

Teip aprokavęs, susirinko kūjus, ylas, kurpalius, sukišęs į maišiuką, išnešęs ant rinkos ir pardavęs kitiem šiaučiam visą savo varstotą, o už gautus piningus, nuėjęs į kromus, nusipirko kepalušą, lazdelę gražią. Paėmęs pusę arkužo blėtos, nusinešęs pas maliorių, liepęs numaliavot ir įdėt litarus, kad „Aš daktars ir

viską žinąs". Ant jo prašymo maliorius tuojau ir padirbęs, kaip daktars, šiaučiu buvęs, prašęs, vis gatava. Parėjęs šiaučius namo, zaras prė durių primušęs blėtą su parašu, kad čion daktars ir viską žinąs. Namiukus apčystijęs, kaip ano daktaro matęs, staliuką padėjęs, padengęs su kvartuku šikšniniu, katrą siūdams ant kaklo kabindavęsis, bo matęs, kad ir daktaro uždengtas stalas — ano su siratu, o šio su kvartuku. Pasidėjęs popieriaus, atramento, apsirėdęs ir vaikščiojąs po stanciją — laukiąs, kad kas įeitų. Praėjus viena diena, praėjus antra diena ir trečia, teip praėję ciela nedėlė — naujas daktaras jau suvisu alkanas, nėr ko daryt.

Šitai šešto dieno po jo užsisteigimo daktaro įvažiavęs karalius į jų miestą, ir, par ūlyčią važiuodamas, purmonas karaliaus pažvelgęs, kad toblyčia rodo, kad daktars ir viską žinąs. Ir prisiėję karaliui nakvynė tame mieste. Kur karalius nakvojo, naktį pavogę vieną arklį miesto žiulikai. Purmonui bėda bus, kad karalius pajus. Mislijąs: „Kur aš bėgsiu ieškot?" Atsiminęs purmonas, kad vakar įvažiuodams matė šaly ūlyčios toblyčią „Daktars ir viską žinąs".

Anksčiausiai rytą karaliaus purmons atėjęs baldos į duris. Daktars išėjęs, įsileidęs klausiąs:

— Ką pasakysi?

Purmons sakąs:

— Man šią naktį pavogė vieną arklį. Kad esi viską žinąs, pasakyk, kur ans yra.

Zaras daktars paėmęs popieriuką, pavingiavęs kelias eileles, atkirpęs ir padavęs purmonui, sakąs:

— Eik, ten rasi savo arklį,— parodęs pro langą į aptiekos namus.

Tuoj karaliaus purmonas padėjęs penkius rublius ir išėjęs. Nuėjęs į aptieką, padavęs raščiuką. Žiūrį, žiūrį aptiekoriai — negalį parskaityt — anė litaro nesą, padraikyta, ir gana. Bo tas šiaučius nemokėjęs nė kokio litaro parašyti. Aptiekoriui sakąs purmonas:

— Atiduokit tik man arklį, man liekarstų nė kokių nereik.

Aptiekorius klausęs:

— Kokį arklį?

Purmons sakąs:

— Mano, kur pavogėt.

Nebišmisliję aptiekoriai, ką reik daryt, susitarę: „Kitaip mes jo neatsikratysme: duokiam liekarstų ant leksos — tuoj ans išeis lauka." Kaip sutarę, teip ir padarę: pritaisę liekarstų stiprių dobrą čerką, išnešęs aptiekorius, duodąs purmonui, sakąs:

— Gerk magaryčių, nebijok — tuoj bus arklys.

Purmonui ir akys atšvitusios, bil tik arklys atsiras, bo jam baimė, kad karalius nepajustų. Paėmęs tą čerką, išgėręs ir laukęs, kad arklį atiduotų. Aptiekoriai išvaikščioję į kitas stancijas ir užsidarinėję. Purmonas palūkėjęs valandėlę,— pradėję vidurius plėšt, nebegal stovėt. Bėgęs lauka, puolęs į užkambarį, nusikinkęs, pasiganęs, ką tik apsitaisęs, eisįs — tuoj vel nor savo reikalo. Nėr ko daryt — reik bėgt vel kur į užtrobį. Bebėgiodams ir radęs savo arklį palatko užkištą už medžių krūvos. Nusireikalavęs to vieto, paėmęs arklį ir vedęsis į savo kvaterą. Aptiekoriai juokęsis iš tokio recepto, kad būtinai nieko nėr parašyta, ir iš purmono, kad tik su liekarstum teatsikratę tokiu vagintoju. O daktars ir viską žinąs džiaugęsis, kad penkius rublius gavęs, tai jau ir bagots. Purmonas džiaugęsis, kad arklį atradęs — be bėdos no karaliaus. Tuom visi kanteni buvę.

Savo čėse karalius kaip atsikėlęs, po sniedavonės išvažiavęs namo. Bet parvažiavęs ir įsirgęs karalius: užėmę kaklą. Sutraukęs daktarų šešiasdešimt del gydymo, o pagydyt negalėję. Teip purmonas karaliui darodęs, kad Mergmoterių mieste yra daktars ir viską žinąs — gal ans pagydytų. Tuoj karalius liepęs parvežti ir aną daktarą prė jo del gydymo. Zaras kuo greičiaus atbėgus pašta — veš viską žinantį daktarą prė karaliaus. Gi parvežtasis įeinąs pas karalių — daktarų daugybė, o ligonis kriokegei išsižiojęs, jau nebeiškalb. Visi daktarai, kurie pirmiau buvę prė ligonio, atsitraukę, daleidę žiūrėt tą ką tik parvežtą. Gi ką šis biednas darys, kad jau toki daugybė daktarų nepagydo. Vienok už daktarą vežtas, reik savo pormą parodyt. Tuojaus liepęs kitiem daktaram atsitraukt, kad jau jį užleidž gydyt. Visi ant žodžio išsiėję į kitas stancijas, o šviežusis daktars pasilikęs prė ligonio. Tuoj liepęs liokajui pakurt pečių prėš lovą karaliaus, kur gulėjęs. Liokajus kuo greičiaus pakūręs pečiuką. Karalius akim matąs ir girdįs, tik kalbėt negalėjęs. Zaras kaip tik užkaitęs pečius, daktars uždaręs dureles pečiaus — karštai buvę užkūrę, kad durelės palikusios raudonos. Tuoj daktars liepęs ir liokajui išeiti lauka — ir liokajus išėjęs, palikęs viens daktars prė ligonio. Tuojau ėmęs su čipčiais, kur į samavorą anglis ded, suėmęs dureles špyžines, iškėlęs, patraukęs trikojį gelžinį pas lovą prė pat karaliaus, padėjęs tas dureles ant to trikojo, nusimovęs kelnes — tra tra tra ir susikakojęs ant tų duriukių. Trąša pradėjus degt, dūmai smilkstą karaliui tiesiai į akis, į nosis, bo galva karaliaus buvus nulenkta iš lovos. Karalius zlasty didžiausio: nuomonę pilną turėjęs, ale pasitraukt arba šaukt tai negalėjęs — reikią gert dūmus ir smarvę

naujojo daktaro. Potam daktaras, kaip jau gerai karalių įsmilkęs ir trąša jo ant duriukių sudegus į anglį, tai tada ėmęs atidarinėjęs langus, išleidęs dūmus lauka, o sudžiūvusią trąšą susigrandęs į popierių, supylęs į mozierių cidabrinį karaliaus, sugrūdęs, sumalęs ir pasipylęs ant popieriaus. Karalius visą jo darbą matąs, tik sakyt nieko negalėjęs, tiktai savy mislijąs: „Jei proškas dirbs ir gert duos, tai kad tuoj numirčia." Didžiausia zlastis ėmus karalių. Bet daktaras dirbęs teip: pašaukęs liokajų karaliaus, liepęs pavadyt visus daktarus. Liokajaus paprašyti, zaras visi daktarai suėję. Teip daktaras, viduj buvęs, paėmęs peilį cidabrinį, su tuom peilio galu pakabinęs po dobrą žiupsnį no popieriaus tų liekarstų, kur ans sutaisė iš sudegusios trąšos, ir duodąs kitiem daktaram kaštavot no peilio į burną tiesiai. Visi ir priėmę, bo karaliui pataisytos liekarstos nė viens nedrįso zgordyt. Daktaras duodamas klausęs buvusių daktarų,— sakęs:

— Tokių liekarstų ar davėt karaliui?

Jam vis teip darant, karalius matąs. Žino, kad iš kakos pataisė liekarstas, duod tokiem didiem daktaram. Karalių paėmęs didis juokas, kad jo daktarai paskirti didžių mokslų dabar im kaką į burną no šito daktaro. Par tą juoką šoktelėjo karaliui kosulys ir pratrūko skaudemoji vieta gerklė, išpuolę pūliai ir atleidė smaugimą ir troškimą. Karaliui palikę lengvu, o daktars, šiaučius buvęs, paėmęs vandenio, padavęs karaliui išplaudyt burnai. Karalius atsigavęs. Teip palikę lengvu, kad džiaugęsis, kad jį iš tokio sunkumo paleidė. Vienok, atmindams ant jo darbo, klausęs karalius:

— Kaip tu vožijais mano palociuj teip daryt, kaip tu liekarstas taisei?

Daktars atsakęs:

— Šviesiausis karaliau, kad ta liga to reikalavo: ar par didelę zlastį, ar par didį juoką — teip tegalėjo pagydyt.

Karalius mislijąs: gal ir teip, bo pirmiau gydė šešiasdešimt daktarų, o pagydyt negalėjo, dabar tas, trys adynos tėr, kaip įėjo, — tuoj atmaina: jau karaliui rodos, kaip sveiks, gal lengviai dūsuoti ir šnekėti gal. Tai daktars geras. Karalius visus kitus daktarus atleidęs, o šiaučdaktarį pasilikęs prė savės. Ir patalpinęs savo palociuos jam gaspadą ir liepdavęs kasdien po tris kartus pas jį ateiti ir prisakęs savo liokajui duot valgyt karališkų valgių.

Šiaučius, daktaru palikęs, didžiu ponu tapo. Iš tos ligos karalius pagijęs greitai, todėl daktarą pamylėjęs širdy, ir didžią loską daktars no karaliaus turėjęs. Davę stancijas kituose rūmuose,

ale valgius turėję nešt liokajai karališkus. Teip laimingai daktars prė karaliaus gyven ir po šimtą rublių ant mėnesio im nagrados. Kalbos buvęs mokytas, o rašto — ničnieko. Su daktaryste šiaučiui čėstis neregėta ir gražus gyvenimas pas karalių. Teip laimingai praėję pusė metų.

Toliau atsitikę karaliui, kad iš karališkos bankos pavogę piningų antaliką raudonųjų. Tai karalius nuėjęs prė daktaro ir viską žinančio, pasakęs:

— Apmislyk, kur piningai yra, kur iš bankos pavogė antaliką raudonųjų, ir kas juos pavogė — turėsi man po pusė mėnesio pasakyti!

Tiek pasakęs, karalius išėjęs, o daktarui nu yr bėda: ką jis žinos, kas pavogė! O savo čėse reiks duot atsakymą karaliui. Rūpinas daktaras, mislijąs dieną, mislijąs naktį, o nieko žinot negalįs. Pabūgęs karaliaus koronės — žinąs, kad nepasakys, tai iškris iš loskos, o gal karalius supykęs ir didžiai pakoroti. Pamislijęs: „Reik prašyti, kad mano pačią parvežtų man, kad galėčia sudievu pasakyt, bo nežinau, koks galas gal mani sutikti." Daktaras nuėjęs pas karalių ir prašęs, kad pazvalyt jam jo pačią parvežti. Karalius daleidęs. Tuoj ir išsiuntę paštą, po kelių dienų parvežę daktarui pačią. Tą daktaras priėmęs, vaišinęs gražiai, bo jau buvęs pasilgęs, seniai bematęs.

Ant rytojaus pietus liokajai neš ant dvyleka patrovų daktarui ir jo pačiai. Pirmasis, kaip įnešęs patrovą, padėjęs ant stalo. Einąs lauka liokajus, o daktars pačiai sakąs:

— Tai pirms valgis.

Liokajui pasirodę, kad daktars sako: „Tai pirms vagis." Išėjęs lauka iš tos stancijos, mislijąs liokajus: „Gi daktars žino, kad mes pavogėm piningus." Siunčiąs antrąjį liokajų su antra patrova. Antrojui įsakęs išeidams:

— Klausykis, ką jiedu kalba.

Antrasis liokajus įnešęs patrovą, padėjęs ant stalo, einąs pro duris ir girdįs, kad daktars sako pačiai:

— O tai antras vagis.

O daktars pačiai sakęs: „O tai antras valgis." Potam įėjęs antrasis sakąs kitiem:

— Viernai žino, kad mes pavogėm karaliui piningus, bo, man einant pro duris, prisikišęs prė pačios, sakė: „O tai antras vagis."

Dar trečiam įrokavę patrovą nešt ir klausytis, kaip jam išeinant sakys. Neš ir tretysis liokajus. Patrovą padėjęs ant stalo, einąs palengva par stanciją — daktars ir sakąs:

— Tai trečias valgis.

Liokajui viernai rodęsis: „Tai trečias vagis",— teip sakęs daktars. Kaip tiem trim, teip ir visiem rodęsis daktaro įspėjimas: visi nešė po patrovą, ir visą dvyleka liokajų daktars pripažinęs už vagis. Teip jiem rodęsis, bo už tai, kad visi buvo kartu piningus vogę. Dasižinoję, kad karalius prisakė apmislyt, kur jo piningai ir kas juos vogė, liokajai šnekąsis tarp savės:

— Ką reik daryt? Kad neparprašysme daktaro, tai ans mum išduos karaliui — visi ant smerčio eisme už vagystę!

Teip sutarę: vakaro laike, kaip karalius atsigulęs, tuoj liokajai suėję prė minavoto daktaro, puolę į pakarą ir prašęsis:

— Neišduok mum karaliui, kad jau žinai, kad mes pavogėm piningų antaliką! Duosme katras viens po šimtą rublių!

Dėkavot dievui, jau daktaras ir žino, kas pavogė piningus, kad patys įėję prisipažino. Daktaras sakąs liokajam:

— Mano tuoj buvo žinoma tas jūsų darbas, tik dar knygų nevarčiau, nežiūrėjau, kur jie yra, piningai.

Tuojau viens liokajus atsiliepęs:

— Šulny didžiameje įleisti kaip buvo, teip tebėra antalike.

Ko gi bereik daktarui: vis žinio jau yra. Bet ant liokajų pasiūlytos cenos nekantents daktars, sakąs:

— No smerčio atsipirkt tai ir po du šimtu nedideli piningai.

Liokajai davę ir po du šimtu rublių, bile tik neišduotų jų. Šiaučdaktaris paėmęs du tūkstančius keturius šimtus no liokajų ir pasakęs liokajum:

— Reik žinoti, kas būtų pranykęs iš karaliaus dvariškių tame tarpe po piningų pražuvimo iš magazino.

Tai tuoj liokajai pasakę daktarui, kad viens purmonas užsimušo, no stainių krisdams, o antras išsibėgo. Daktars sakąs:

— Tai aš prėš karalių ant jų darodysiu vagystę.

Prėjus laikui, karalius pakvietęs prė savės daktarą ir klausęs:

— Nu, dabar turi man pasakyti, kas man piningus pavogė ir kur piningai yra.

Daktaras atsakęs karaliui:

— Kur piningai, pasakysiu, yra: didžiameje šulny nuskandyti teip pat su bačka, kaip buvo.

— O kas juos paėmęs buvo?

— Tai tų mano knygos neparodo. Turbūt ar ant smerčio nuėjo, ar į kitą žemę išsibėgo.

Karalius pavierijo daktaru ir siuntė žiūrėt į šulnį, ar yra piningai. Valdymieris, paėmęs žalnierius, išpumpijo šulnio vandenį ir rado antaliką su piningais. Išėmę sugrąžino į karališką magaziną. Už darodymą vierną karalius daktarą apdovanojo su veršio

plaučiais, kur buvę pjovę del karaliaus pietų. Tai plaučius karalius liepęs par liokajų, kad kukoriai atiduotų daktaro pačiai, bo buvo viešnia, tai no pat širdies kad būt ir gastinčius.

Daktaras, gavęs del pačios dovanas no karaliaus, linksmiai, jai važiuojant namo, palydėjo lig pat Mergmoterių miesto ir į pat namus. Bet parvažiavęs daktaras sutarė teip:

— Grįžčia, bet bijau kito tokio atsitikimo. Jegui nebepasives toliau, kaip tie trys kartai — purmonui arklį darodyt, karalių pagydyt ir pavogtus piningus atspėt. Dabar piningų turiu apė tris tūkstančius, gal galiu gyvent ir čion.

Tuoj namus kitur nusisamdę, o tus daiktus naktį išsikraustę ir uždegę. Teip prė karaliaus ir nebegrįžęs. O kad gubernatoriaus vaikas susirgęs, norėję, kad karaliaus daktaras eitų gydyt, tei teip atsakęs:

— Sudegė trobos, sudegė ir knygos daktariškos, o aš nieko neišmanau, nebeišmanau.

135. KUNINGAS PABŪGST BAIDYKLĖS

Kitą kartą seniejai žmonys minavodavę, kad yra baidyklių. Sakydavę, kad velniai vaikščioj, numirėliai parein, pakaruokliai tiek metų vaikščioją, kiek būtų gyvenęs, kad nebūt pasikoręs. Nekrikštytos dūšios vaidinančios ir žmogui savo čėse rodos. Teip seniai šnekėję ir jauniejai girdėję, todėl nakties laike bijodavę eiti arba eidami vis misliję apė baidykles.

Vieną kartą liokajus klebono vakaro laike lig dešimtai adynai užgaišęs mieste. Ėjęs namo į kleboniją par šventorių — išgirdęs šopo tratėjimą didelį, o gerai žinojęs, kad ten nieko nebuvo iš dienos. Pamislijęs: čion ta vieta nabašninkų dedama, tai turbūt koks nabašninks tratinas. Parbėgęs į kleboniją be dvasios, parsigandęs įpuolęs pas kuningą kamandorių, sakąs:

— Kas gal būt, kad šopo tratinas, balsas girdėt? Jug nieko nebuvo iš dienos. Kas ten gal būt? Ar ne koks nabašninks yra parėjęs iš kapų?

Kunigas, matydamas jį striošlyvai sakant, pavierijo, bet tuoj ėjęs kitam kunigui pasakyt teip, kaip liokajus sako. Buvęs antras kunigas, senas ir luošas, nepaeidavęs, ant loskavos. O klebono nebuvę namie. Kamandorius apsakęs senojui kunigui, kad liokajus sako, kad šopo labai tratinas — kas galėt būti? Senasis kunigas sakąs:

— Neškit mani, aš mokėsiu užklausti.

Zaras jaunasis kunigas su liokaju suėmę senąjį kunigą ir nešą par sodną į šventorių ir par šventorių prė šopos. Žinoma, sunkus kunigas, tiedu benešdami pailso ir šniokšč nešdami. Ką tik nor preit prė šopos šie visi — tuoj iš šopos balsas sušneko:

— Ar senį atnešat?

Tiedu, žinodami, kad senį nešą, o kad jau baidyklė atspėjo, zaras blinkt, pametini tata bėgt! Liokajus bėg, ir kamandorius neliektas, o senį kunigą pametę palikę. Tas kunigas paliktasis nebeklausęs baidyklės, kas esi, ale pačiūkš pačiūkš pačiūkš šliaužęs paskui jų atgal į kleboniją ir šaukęs:

— Nepalikit, nepalikit mani, nepalikit!..

Teip ir kunigai įsibaugino no baidyklės, balsą darančios tuščio vieto.

Priežastis baidyklės buvus toki. Vargamistra su zakristijonu susitarę eit vogt savo klebono avinų ir, sulaukę vėlumo, ėję šiuodu į laidarį. O vargamistros pati buvus beeinant kartu su vyrais lig kūčių del geresnio apmislijimo, kokius gaudyt. Potam dasimislijus pasilikt šventoriuj. No vyrų atsiskyrus ir pasilikus. Bet ant vėjo šalt. Įlindus į šopą ir laukus, kol vyrai grįš su avinais. Ir turėjus kišeny riešutų, tai tus ir krimtus ir tratinus, ir kad jai šalt, tai vaikštinėjus. Kaip ji vaikščiojo, o kevalų riešutų pribarstė, tai tuos kaip užmin, trata, ir su dantim kramto, o garsio vieto darės didelis tratėjimas. Liokajų, išgirdus brazdant, nemaža baimė ėmė, ir mislijo, kad nabašninks vaikščioja. O ji, ten būdama, kad pajuto atšniokščiant, mislijus, kad jau vyrai parneš senį aviną, kad sunkiai neš. Todel ir klausus: „Ar senį nešat?" O liokajus, baimės apimtas iš pirmiau, sulig balsą išgirdo, tuoj pametins ir bėgo. Tuo savo didžiu bijojimu ir kunigus į baimę įvedęs.

136. PASAKA ŠIOKI

Gaspadorius balamūtas turėjęs pūkį, del savo balamūtystės pamačninką. Ir kuo didžiausį užvedimą turėjęs krividyt vaikesus, tarnus, darbininkus slūžijančius. Samdydams vaikesą, derėdavęs algą kanečnai ant sėjimo, o piningais niekada neduodavęs. O kad javais suderėdavęs, tai lygdavęs, kad vaikeso bandų nedirbs jo darbininkai: tur nupjaut jo tėvas ar dėdė, ar svetims, o gaspadorius neleis savo vaikeso no savo darbo. O kad ateidavę pjaut vaikeso bandų — ar tai tėvas, ar kits kas nont, tai sulig pirmu kir-

čiu atbėg pūkis ir sulaužo dalgį. Nedaleidž niekam to gaspadoriaus dirvo dirbt svetimam, tik jo šeimynai. O ką jo darbininkai dirba, tai iš to tarnam nė vienam nieko neduoda. Par tai ne vienam vaikesui bandos palikdavusios prė gaspadoriaus. Aplinkui visi žinodami, kad negal pas jį bandų atsimti, tai vaikesai nė stot nebestoję. Bet gaspadorius samdydavęsis iš toliau, iš kitų valsčių arba parapijų, kurie, jo nežinodami, ir eidavę, o ans slūžmą duodavęs didelę, par tai ir gaudavęs šeimyną. Bet nė vienas pagal suderėjimą algos neišsinešdavęs.

Bet vieną kartą atsitikę teip. Gaspadorius iš tolo atvažiavęs į sodžių ir, sustojęs ant galo grytelė, klausęs, ar nėr vaikeso kokio nestojusio. Zaras tėviuks sakąs:

— Gi šitai mano sūnus nestojęs tebėr.

Gaspadorius sakąs:

— Leisk pas mani.

Tėviuks sakąs:

— Ar iš toli asi?

Caspadorius sakąs:

— Iš Juodeikių.

Tėvas sakąs:

— Tai neleisiu savo sūnaus, bo ten nieko nepelnys.

Gaspadorius sakąs:

— Del ko nepelnys? Pas mum laukai geri, užauga, o aš duodu ant bandų.

Tėvas sakąs:

— Kad ir duodi bandum, kaip girdėt, kad nė viens neišsineš algos.

Gaspadorius juokęsis ant to. Aniem besideriant, įėjus gaspadinė to sodžiaus, susiedė. Gana maktinga buvus, žaliūkė, ale ir dauggalinga. Išgirdus, kad der vaikesą gaspadorius nepažįstamas, sakant:

— Aš dar žadėjau samdyt, tik, žinai, tolimiejai algas didesnes duod.

Vel tėvs atsiliepęs:

— Kas iš to, kad ir daug žad, bet kaip reik duot, ir balamūtij.

Susiedė, žvilgterėjus ant sūnaus, katrą samdyt žadėjo, sakant:

— Ot kaip šiam, tai gal duot po pūrą sėjimo, bo viską mok ir nutveriąs yra.

Tuoj juodeikis sakąs:

— Kad visą darbą padirb, tai aš duosiu rugių šešius pūrus, o miežių ir avižų po pusantro pūro sėsiu. O mūsų laukuos paaug vasarojus, tai apsipils javais.

Vel tėvs sakęs:

— Tankiai iš didelio debesio mažas lytus — daug sakai, o kažin ir maž ar parsineš.

Zaras gaspadinė susiedė pakilus kalbo — sakanti:

— Nu, tai leiskit pas jį, kad jau tiek duod — po pusantro pūro sėjimo, o man brangus: mūsų maži laukai, mes negaliam tiek duot.— Tuoj, į tėvą žiūrėdama, sakant: — Leiskit judu, tėvai, o tu, Joni, eik, nebijok nieko: ką suderėsi, tą ir atsimsi. Aš pati būsiu svietku.

Kaip gaspadinė susiedė sustrajijo, teip tėvai ir pazvalijo. Jonis ir pristojo pas Juodeikių gaspadorių — išsivežęs, ir buvę gerai. Bandas pasėjęs gražiai ir neskrumninęs. Užaugusios gražios — reik jau pjaut. Nuėjęs Jonio tėvas pjaut sūnaus bandų — gi tuojau gaspadoriaus pūkis atbėgęs ir sulaužęs dalgį ir vėsuls išmetęs iš dirvos Jonio tėvą. Nėr ko daryti — einąs tėvas namo. Parėjęs pas gaspadorių, prašąs, kad pazvalyt Joniui eit bandos nusipjaut. Gaspadorius su zlasčia atsakęs:

— Ar atmeni, kaip derėjom? Jug aš sakiau, kad tu pats nusipjauk, susigrėbk ir vežkis. Kad šiaudus išsiderėjai, tai dabar žinokis!

Jonio tėvui tas atėjimas — nebenor namo vaikščiot — prašo dalgio pažyčiot. Nieks neduod, sako:

— Sulaužė tavo, sulaužys ir mano dalgį gaspadoriaus pūkis.

Nieko neveikęs, Jonio tėvas palikins išėjęs namo. Bet kaip parėjęs, radęs tą gaspadinę susiedę pas jo pačią atėjus. Pradėjęs guostis ir apsakyt, kas dedas su jo sūnaus bandum, kad negal nupjaut: sulaužė dalgį, ir gana, ir jį patį išmetęs gaspadoriaus pūkis iš dirvos. Jo pati bėdavojantis, o gaspadinė susiedė sakant:

— Nebijok, aš nupjausiu, tik man duok kvartą arielkos ir nuvesk parodyt, kur yra Jonio bandos.

Tas žmogus mislijąs, kad ji vesis savo vaikesus, parnešęs arielkos du buteliu. Atėjus gaspadinė, paėmus dalgį, ir einą abudu. Nuėję lig Jonio bandų — jau saulė buvus vienuolekto adyno. Zaras gaspadinė užtraukus arelkos dobrai, nusitaisius plika ir pradėjus pjaut miežius, o tas žmogus paėjęs varstą ariamą į pakrūmę ir atsisėdęs ir žiūrįs, kas čion dėsis.

Moteriškė pjaunant. Atbėgęs pūkis, stapt sustojęs, žiūrįs, vel paeinąs ir vel žiūrįs iš tolo. Apsukui iš visų pusių apėjęs, apėjęs, apėjęs, sustodams nužiūrėjęs ir radęs tą Jonio tėvą besėdžiant. Priėjęs pūkis sakąs:

— Žmogau, ar tu matai, kas ten do vyrs, kur pjaun miežius <...>? Tai tokio nebuvau matęs. Matyt, kad dabras tekis, tur

būt labai tvirtas. Tai ir aš tokio bijau, neatsivožiju su juom nė pradėt. Geriau lai jis nusipjaun ir grėb, ir vež. Aš daugiau nebeeisiu čion — gal tokiam pakliūti! Bo kiek tūkstančių metų no išmetimo iš dangaus vis po svietą maišaus, o tokio vyro nebuvau matęs laukuos pjaunant! Kas gal tokio nebijot, kad bjauru ir pasižiūrėt!..

Šiuodu šneką, o moteriškė pjaunant nesižvalgydama. Bet, keletą pradalgių išvarius, sustojus, žvalgantis, kur paliko jos žmogus, kad duot arielkos. Pamačius pakrūmė, pradėjus šaukt:

— Čiupku, čiupku! <...>

Pūkis mislijęs, kad jį pjovėjis liep čiupti,— kad leidęsis į Juodupį greičiausiai ir neberodęsis daugiau į dirvą. Tokiu spasabu pargalėjus pūkį.

137. PASAKA TĖVO IR TRIJŲ SŪNŲ, GYVENUSIŲ VIENKIEMY

Kitą kartą gyvenęs gaspadorius vienkiemy, turėjęs tris sūnus teip kaip ąžuolus: du pomėtnu, tretį durnių. Gražus gyvenimas ir puikus sodnas užteiktas, ir tame sodne viena obelė atsirado aukso obeliais teip gražiausiais, teip brangiausiais, kad malonu buvę žiūrėt. Del gražumo obelių negalėdavę skint lig pat apsningant — laikęs del šlovės. Bet par kiek metų dasižinoję į tolimas šalis. Iš toliausiai atvažiuodavę kupčiai žydai, norėdavę nupirkt tų obelių, bet tėvas neparduodavęs — del to, kad, juos valgant, ir dantys auksiniai palikdavę. Tai žydai prašydavę parduot nont lupenų del zavušninkų.

Pajutęs tėvas, kad iš nakties po vieną obelį žūnagei no obelės, liepęs sūnui vyresniojui saugot par naktį, kas gal nuskint. Ant tėvo liepimo ėjęs sūnus į sodną del saugojimo. Bet no vakaro pasaugojęs — nieks neatėjęs. Gulęsis ir parmiegojęs par naktį. Ant ryto atėjęs tėvas klausiąs:

— Ar buvo kas atėjęs?

Sūnus sakąs:

— Nieks nebuvo.

Skaitąs tėvas obelius — vieno trūkst. Klausiąs tėvas:

— Kodel obelio vieno nėra?

Sūnus sakąs:

— Kad par naktį po obelės parstovėjau ir nieko nė jutau, nė mačiau,— teip sūnus rodė tėvui vierną sargybą.

Po tos dienos einąs vakare antrasis sūnus saugot obelės. Ir vel teip: no vakaro palaukęs — nieks neatėjęs, pradėję lynot. Lindęs į pastogę ir pargulėjęs lig ryto. Kaip išaušę, atėjęs tėvas, klausiąs:

— Ar nutvėrei ką?

Sūnus atsakęs:

— Nieks nebuvo. Tum pačium akim tebesu, kaip no vakaro, bet nieko nemačiau.

Skaitąs tėvas obelius — vieno trūkst. Sakąs:

— Kodel neb visi obeliai?

Sūnus atsakęs:

— Nė nieko mačiau, nė nieko jutau, nė pats ėmiau ir nežinau, kur galėjo palikt,— ir tas sūnus išsikalbėjo prėš tėvą.

Priėjo trečias vakaras — tas mažprotis sakąs:

— Eisiu aš dabar saugot obelės.

Tiedu broliai pradėję juoktis — saką:

— Mes su didesniu numanymu, ir tai nenusaugojom, ogi tu, durniau, ką padarysi!

Mažprotis atsakęs:

— Kad tik nutverč — kodel nepadarysiu! Nont znoką parodyčia, kas tą iškadą daro.

Priėjus vakarui, tėvas leidęs ir trečiam eiti saugoti obelės. Nuėjęs įlipęs į obelę ir sėdįs par naktį. Užmigt negalėjęs — bijojęs nukrist.

Vidurnaktį atlėkęs didis paukštis cidabrinis, baltas kaip sniegas, ir nutūpęs į tą obelę auksinę. Ką tik norėjęs nuskint obelį, pradėjęs knebent — tuoj saugotojus, ten pat būdamas, kapt ir nugriebęs už kojos. Sakąs:

— Nu, naguos kaltininkas!

Paukštis pradėjęs prašytis, kad paleistų, bo, sakąs, ir aš didžios bėdos bijau. Paleisk mani, aš tau didį gerą padarysiu.

Durnius klausiąs:

— O kokį gerą padarysi?

Paukštis sakąs:

— O teip: aš tau paliksiu plunksną vieną del znoko, kad turėtum ką rytą parodyt, ir gali pasisakyt, kad buvau sugavęs, ale paleidžiau, o kad reik, galiu suieškot. Kad lieps ieškot, tai jok raitas ir prijosi tris kelius. Tai tu tuom jok, kur ant smerčio rodys kelias. Pajojęs sutiksi vilką — tam atiduok savo arklį, o vilks paėdęs atneš tavi į dvarą, kur aš gyvenu. Ten tu gausi arklį auksinį, mani rasi cidabrinį, o paną — perlo ir diemento gražumo ir paėmęs parsivesi pas savo tėvą.

Teip paukštis įrokavo. Durnius pavierijo, paleidė paukštį.

Ryts išaušęs — atėjęs tėvas, klausiąs:

— Nu, ar matei ką?

Sūnus atsakęs:

— Ne tik mačiau, ale ir nutvėriau! Paukštis obelius skynės — šitai plunksna to paukščio!

Tėvas paėmęs, apžiūrėjęs — gražiausia plunksna cidabrinė išrodant. Tėvas sakąs:

— Kad būtum paukštį nutūrėjęs, o tai būt gerai!

Sūnus sakąs:

— Gal jį atrasti su tąja plunksna.

Tėvs ir liepiąs:

— Kad jau gal rasti, tai eikit ieškot.

Susiėję mandriejai broliai saką:

— Jei rastumėm mes, kad jotumėm raiti, o tas durnius, tai kur jis ras.

Tėvas liepęs jot visiem ieškot cidabrinio paukščio po svietą. Šiuodu mandriejai ėmę arklius gražius pasibalnoję, patys pasirėdę, į arklius sėdę jau jot į svietą — tėvas liepiąs visiem kartu jot. Tuoj ir tas durnius paėmęs arklį blogą, nėr nė balno — maišelį pasiklojęs, sėdęs ir jojęs kartu su broliais. Anie du greta joję, o šis, pasilikęs užpakaly, jojęs kiek begalėdams.

Bejodami prijoję tris kelius: viens ant prapulties, antras ant neščėsties, trečias ant smerčio. Teip parodymą radę, taravojęsis, katras kokiu keliu josią. Tiedu mandriejai joję keliais prapulties ir neščėsties, o tam durniui atitekę jot keliu ant smerčio. Anie nujoję sau, o durnius sau.

Jojęs jojęs, sutikęs vilką. Tuoj tas vilkas sakąs:

— Nu, aš dabar tavi pjausiu!

Jojėjis atsakęs:

— Ką gausi, kad papjausi mani? Aš joju cidabrinio paukščio ieškot.

Vilkas sakąs:

— Nu, tai atiduok man tą savo arklelį, tai aš tau darodysiu, kur rasi paukštį ir arklį ir paną.

Atidavęs arklį vilkui, vilkas pasipjovęs, suėdęs, pasilsėjęs sakąs:

— Nu, dabar sėsk ant manės — aš tavi nunešiu ten, kur paukštį rasi. Ale neimk su visa klėtka, bo klėtka dar gražesnė ir už paukštį. Ir kad parodys arklį, tai rasi labai gražų, bet kamanas dar gražesnes. Arklį imk, ale kamanų neimk, bo aš tavi papjau-

siu, kad neklausysi. Ir teip radęs paną, galėsi imti, ale lovos neimk.

Tai vilkas įkalbėjęs nešdamasis ant savo nugaros. Nunešęs į dvarą ir paleidęs. Einąs į pakajų. Tuoj pirmameje radęs paukštį. Tas tuoj pažinęs ir pasveikinęs jį. Įėjęs į kitą pakajų, radęs paną gražumo nebeapsakyto. Tas paukštis pradėjęs giedodamas panai sakyti:

— Tas yra, kurio sodne auga aukso obeliai. Tas mani buvo sugavęs, prašantis paleidė, tai yra geras.

Kaip tik paukštis įrokavo panai, pana pamylėjo širdžia ir prižadėjo eiti už jo. Tuoj vedės į stainę, parodė ir liepė imti arklį auksinį. Tai, įėjęs į stainę, paėmęs arklį su visum kamanum, bo tos jaspido akminais nusagstytos — kas gal palikt tokią gražybę! Išsivedęs ant padvarijos. Gi tas arklys spindžia kaip morkas, šviežiai nuskustas. Prisivedęs pririšęs prė darželio po langais, ėjęs į vidų. Pana pasirėdžius gražiausiai, drabužiais tokiais, kaip šit prė Zubovo žmonys kad dėvėdavo. O lovos gražybė — nebegal apsakyt: žib, blizg, žėr, ir gana,— tokia gražybė! Kol išvirožytum, tai reik viršininkės, kur dvylika metų yra bandą ganius, tai toki tegalėt apsakyt, kaip ten buvę gražu matyt. Teip tas pusdurnius suėmęs visaką — paną ir lovą, paukštį ir klėtką ir arklį. Pana sėdus į savo arklį, auksinį, paėmus paukštį su klėtka, o kavalierius paėmęs lovą, sėdęs ant vilko, ir išjoję. Dajoję į tą vietą, kur vilkas papjovęs buvo jam arklį. Zaras vilkas šoko par kelį prė pečenkos paliktosios. Jau kavalieriui nebegerai — neš iš kelio į mišką vilkas. Nulipęs no vilko, ėmęs panos lovą, ant savo pečių, nešąsis pėsčias, pana jojant.

Šit susijoj visi ant kryžkelės, kur skyrės. Prijoję broliai — gi be nieko! O tą durnių pamatę — tokią lovą gražiausią neš, pana puikiausia parjoj, ir paukštį cidabrinį parneš. Tuojaus tiedu broliai sustoję, pradėję klaust:

— Tai tu ir radai paukštį, ir paną su arkliu?

— Radau! — tas tuoj pasigyręs.

Šiuodu tuoj — vyresnysis brolis paną pasveikinęs, o antrasis lovą no durniaus atėmęs, nešąsis, joją, o tą durnilą palikę pėsčią. Tas velkąsis paskui namo — ką bedarys.

Tiedu gudročiai kaip parjoję kartu, tėvas pamatęs išėjęs, prėmęs juos. Tėvas klausiąs:

— Kurgi tretysis mano sūnus?

Tuoj vyresnysis atsakęs tėvui:

— Kam jo bereik, valkatos?! Matėm, pėsčias parsivelk. Tik mum patiek meiles — primk mano paną unoravą, kur aš atradau

su broliu.— O gerai žino, kad atėmę no brolio jo čėstį, paveržę sau.

Zaras vyresnysis sūnus tėvo ženijas su tąja pana gražybės. Pakel svodbą, visus giminaičius, jam tinkamus, susiprašęs, susiedus ir šlovinęs savo mandrumą ir brolį, padėtojį jam. O radėjį brolį ir sargybas obelės auksinės nė už ką neskaitąs ir į svodbą neprašąs, pagaliau nė matyt nenorįs. Brolis vaikščiojąs atlikęs. Tai matydami, nuliūdę visi: tėvas ir jo svečiai, suprašytiejai no brolio vyresniojo. Nekurie sakę:

— Del ko brolio trečiojo nėr svodbo?

Vyresnis brolis, pakeltojis susirinkimo, atsakydavęs:

— Ne kam jo čion ir reik: jug mano viskas.

138. GAILESIS MERGĖS VAIKESO, Į VAISKĄ IŠĖJUSIO

Kitą kartą mergiukė labai įsimylėjus vaikesą ir norėjus, kad ją jis ženytuos. Bet pajutę gaspadoriai, kad jie sutinką, įskaržiję kuningui — darodę, kad tiedu sėbrauja paslapčium ant savo ukvatos. Kuningas daleidęs akonumui pabaust tokius, kurie samprotav. Akonumas, norėdams parodyt savo valią,— gi tuoj ruduo buvo,— sugriebęs tą vaikiną, ant katro buvo užsviečiję, ir atidavęs į maskolius ir padaręs meilės skyrių. Ta mergė palikus pas gaspadorių, kur buvus, bet gailėjusis. Verkus ir užmiršt negalėjus.

Po jo nudavimo į vaiską išėjo pusė metų. Subatos vakare, jau vėlai, visi sugulę, o ta mergė pasilikus negulus. Paėmus siūt, šviesą užsidegus. Bet besiūdama pradėjus mislyt apė savo myliamąjį. Ir teip įsigailėjus jo, kad verkus. Jai besidarbuojant, prijojęs prė lango kieme su širmu arkliu ir pradėjęs šaukt:

— Liuce, Liuce, eikšę!

Ši žiūriant, kad vaiskaunas stov po langu. Supratus no balso, kad jos myliamasis. Tuoj išbėgus prašant, kad eitų į vidų. Kavalierius sakąs:

— Aš neisu į vidų, bo mažai čėso turiu. Aš atjojau tavės išsinešti kartu su savim. Tik apsitaisyk, ir josme.

Ta mergė su džiaugsmu, su strioku įbėgus į vidų, apsitaisius, kad nieks nejustų, išėjus, sėdus ant to paties arklio, pas jį į jo užpakalį, ir išjoję. Bet jojant pradėjus imt baimė. O ans jojąs ir jojąs, nieko nešnekąs. Jau ta mergė pradėjus šnekyt, tiešyt jį — sakant:

— Oje, brolait, kokios rankos ilgos paliko vaiske!

Tas atsakąs rūsčiai:

— Kokios buvo, tokios ir tebėr.

Vel sakant:

— Oje, brolait, kokios kojos ilgos palikusios!

Vel atsakąs rūsčiai:

— Kokios buvo, tokios ir tebėr.

Vel ši sakant:

— Oje, brolait, kaip sublogęs: žandai įkritę, nosis ilga!

Vel atsakąs rūsčiai:

— Koki buvo, toki ir tebėr!

O jau šiai žiūriant baisu. O arklio aukštumas, kad rodos, kad medžio viršūnėm joj. Matant, kad doros nebus, numetus šnypštuką, sakant:

— Sustok, brolait, man šnypštuks nukrito!

Sakąs:

— Jau tavo šnypštuks antro rėdybo.

Liucė ir nusigandus: kad sulig nukritimu paliko antro rėdybo,— tai bus blogai... Pamačius šviesą trobelė. O jau numanant, kad pats vidurnaktis. Nebijant nė užsitrenkimo — kritus žemė ir bėgus ant tos šviesos. Sulig ji nukritus, tuoj ir tas jos brolaitis — ana bėgant, o tas genąsis. Bet spėjus įpult į trobelę. Radus budeș. Puolus tarp žmonių budėtojų. O jos ginėjis kaip įbėgęs, tai tuo nabašninks stojęsis ir griebęs į glėbį. Pradėję ristis. Žalnierius sakąs:

— Atiduok man pačią!

O nabašninks sakąs:

— Dar nevinčiavota tau.

— O kam ji vaikesą vilioj iš vaisko mislia sava! Tai aš ją nunešiu už tai į peklą.

Ritęsis, kol gaidys pragydęs. O kaip sugiedojęs gaidys, tai žalnierius išbėgęs, o nabašninkas atsigulęs į savo vietą.

Teip Liucė teatliko no nelabojo už tai, kad del paleistuvystės gailėjos vaikino.

139. DARODYMS, IŠ KUR BAIDYKLĖS ATSIRASDAVO

Senas žmogus ir jau seniai man sakė savo jaunystos atsitikimus prė senos gadynės lažų metuose. Dabar aš pasakysiu to seniuko kalbą. Katrie paukvatijat, prašau pasiklausykit, ale nejuokitės ir nelasavokit, tylėkit dantis sukandę, kojas sukėlę, klau-

sykitės. Tai katras minkštos širdies asate, verkste atsitūpę, išgirdę jo visas nelaimes.

Anas man sakės teip. Buvęs pasiųstas su gromata iš Šakynos no kuningo Varanavičios pas Karpį į Joniškėlį ir nešęs pėsčias. Nueidams ėjęs par Joniškį, par Kriukus ir daėjęs lig vietos. Atidavęs ponam gromatą. Ponas pasakęs:

— Palauk, gausi atrašą.

Šis įėjęs į kuknę, atsisėdęs, išsiėmęs miežinės duonos iš tarbelės ir valgąs. Poni pasisukus į kuknę, liepus kukarkai duot del šio valgyt. Kukarka geros širdies, gi kada ne kada tepasimislijus, įpylus buliono parpurinę torielką tų lėkštųjų, i[r] tiek. Ir tai dar kol ana prisiruošė paduot, maž poris adynų praėjo ir teip dar. Sulig įpylus šiam padėjus, tuoj liokajus įbėgęs sakąs:

— Eik ant gonkų — ponas lauk.

Ką daryt? Jug nebepasisakysi, kad aš valgyt noriu! Su tokiais žinoma: bėk kaip ant ugnies, nepaklausysi — rykščių gausi, i[r] tiek. O dar jaunas tebebuvau — kiek nenutiktum, tuoj į maskolius pasiūlyt. Taigi teip smarkiai noriu valgyt — kad jau kvieč prė pono, pagriebiau tą torielką, gertinai išgėriau, pametins ant stalo ir bėgau prė pono. Išeinu ant gonkų — pons bestovįs. Padavė dvi gromatas ir pasakė:

— Tą, kur su plunksna gromata, pareidams užnešk į Rudiškius pas kunigą, o kur be plunksnos, tai savo ponui parnešk.

Padavęs gromatas, pons į stanciją, o aš ir einu sau alkanas: kas man iš namų — miežių sausa duona tarbo sudžiuvo, susitrynė, i[r] tiek. O gardums buliono, tai nont ausis nusidraskyk. Sako, kad ji būtų tuojau davus, kaip poni kad liepė, tai aš būčia su savo duona pasimirkydams pilnai privalgęs. Užtai išeidams par padvariją ko tik neverkiu. Ale ir tą kukarką pabagaslovijau, kad ją dievs gyvais daiktais apdovanotų, o prė dvaro tas greitai! Potam sakęs teip. Ant Rudiškių liepė eiti, ogi nieko kelio nežinąs. Ėjęs ant Pašvitinio, par Pašvitinį pasidavęs, kaip galva neš, pasiklausdams, ką sutinkąs, ţik klausęsis ant Rudiškių. Dar anopus šašiejaus tebebuvęs — prėjęs vakars. Preinąs sodžių. Mislijąs: reik nakvynės kur nont prašytis. Sodžius nežinomas, nė žmonys nepažįstami. Einąs par sodžių, o nedrįstąs eit į kiemą. O ką tik priebrėškos laikas buvęs. No galo sodžiaus įėjęs, pro kokius keturius kiemus praėjęs mislydams: „Kur įeisiu?" Pamatęs — kieme mergė pas šulinį sem vandenį. Einąs į kiemą prašytis nakvynės. Dar šis neprakalbęs — tuoj ana mergiška, pamačius šį, sakant:

— O, Juozaps beateinąs! Juzait, įnešk tą viedrą vandenio į prysenį ir pastovėk, aš zaras atbėgsiu!

O ji pati bėgus ir nubėgus į kluoną tekina. Teip šis mislijąs: „O tai tropijau, kad radau, kas mani pažįsta, tai peunai gausiu nakvynę." O jis tos mergės nepažinęs. Bet kad ana teip sakė, žadėjo tuoj atbėgt, paėmęs viedrą su vandeniu no šulnio ir įėjęs į prysenį, pasidėjęs viedrą ir stovįs. Girdįs, kad viduj šnek prodruna. Ale neinąs į trobą, laukiąs tos mergės. Už mažos valandėlės išgirdęs, kad atbėg. Įbėgus į prysenį, prodruna klausiant:

— Juozap, ar asi?

Šis atsakęs:

— Asu.

Ir ne prė jo einant, ale įėjus į kamarą. Teip šis mislijąs: „Kas gal būti, kad aš jos nepažįstu ir no kalbos nesuprantu, o ji mani vardu vadin?" Tuoj išėjus iš kamaros, sakant:

— Eikšę,— pas antras duris pryseny būdama. Einąs arty. Kaip tik priėjęs prė jos, sakant:

— Še, Juzait, tą bliūdelį ir eik par sodniuką į daržo galą pas pirtį ir valgyk. Aš zaras atbėgsiu.

Sako, siunčiams einu ir, ką padavė, nešuos. O tos mergiškos niekaip neįpažįstu. Nu, misliju, kad jau pas pirtį atbėgs, tai ten mudu pasišnekėsme, tai pasisakys, kas asanti. Sako, nuėjau takeliu pas pirtį, žiūriu į tą bliūdelį — du kleckai lašiniuočiai, mėsos raumenų du šmočiukai ir kilbaso sprindžiu ilgumo šmočiuks ir duonos abrakėlis. Jau čion man geri daiktai! Pas pirties durį atsistojęs, tuoj tą kilbasą ir valgąs, bo labai alkans buvęs.

Sako, pasižiūriu — atein par skersą daržą vyrišks tiesiai ant pirties. Misliju: priėjęs ras nepažįstamą — paskaitys už vagį. Nu, kas einąs, tegul nueina. Įsitraukęs į priepirtį, į patamsį, kol tas praeis, kas atein. Sako, gi priėjo prė pirties ir žiūr ant trobų. Pasidairęs pasidairęs sest ant slenksčio ir atsisėdęs. O šis užpakaly priepirty par kokį sieksnį stovįs pilna burna: kas ne kaip, tik kramtęs kilbasą, teip ir žiopsąs, bijąs bekramtyt, kad nepajustų.

Šit tuoj išgirdęs plekš plekš plekš — atbėg no trobų. Jau šiam šiurpt par kailį baimė parėmus. Mislijąs: „Ar jau mani suimti renkas?" Bet pribėgus ta mergiška — tuoj stojęsis ir tas vyriškis. Nutvėręs į glėbį, susikabinę, pasibučiavę. Ir klausiant ta mergiška:

— Juzait, ar jau suvalgei, kur aš padaviau?

Tas vyriškis sakąs:

— Ką?

Ši vel sakant:

— Ar jau suvalgei, kur aš padaviau su bliūdeliu?

Vyriškis sakąs:

— Ką tu šneki: jug tu man nieko šįvakar nedavei! Aš ką tik dabar atėjau tiesiai par daržus.

Mergiška sakant:

— Kaipgi?! Jug tu par kiemą atėjai, dar viedrą vandenio man įnešei į prysenį!

Tas vyriškis sakąs:

— Ar tu blūdiji, kad teip sakai?! Aš čėso neturėjau anksčiau ateit, užtai dabar, vėlai eidams, ir nebeėjau į vidų, ale čion, kaip buvom susitarę čion suseit.

Mergiška vel pabučiavus sakant:

— Neštukavok, Juzait, atiduok bliūdelį, bo matušė pasiges.

O tas bliūdelį turiąsis ir priepirty stovįs, iš patamsio įnos matąs ir jų kalbą girdįs. Tai eiškiai supratęs, kad ta mergiška jį apsisavino netyčiom. O bijąs subrazdėt, kad jie nepajustų. Toliau, sako, ta mergiška sakant:

— Eikiam į pirtį — musėt bliūdelį padėjai pirty.

Teip kalbėdami suėję į pirtį abudu. Ale durių nepritraukę. Praviros pirties durys — negalįs šis lauka eiti, bijąs, kad nepajustų. Mislijąs: „Pasitrauksiu į patamsį, į galą priepirčio, teip pat jie išeis." Sako, pasitraukiau į galą priepirčio ir tyliu. Tik išgirdau, kad ta mergiška sako:

— Įbrauk šviesą.

Ir pradėjo braukt čierčiką. Misliju: gi kad neras ana to bliūdžiuko pirty, eis į priepirtį žiūrėt ir ras mani. Sako, pasisiekiau į aukštą — užsiekiu pirties viršų. Tuoj uždėjau bliūdžiuką, pats palengvaičia pasispirdams, užlipau ant pirties. O jie, girdėt, prodruna vis šnek, kaip padirbę šviesą ir duris pirties užvėrę. Bet atsimušus šviesa į stogą ties viduriu lubų, ir, kaip girdįs anudu pirty drunant, rodąsis, kad pažįstama kalba tos mergės. Palengva ropum, keliais einąs no krašto. Prėjęs biškį — atsikorus galva į remtinį. Supratęs, kad tai ažnyčia salyklo džiovinama buvus įtaisyta ant pirties, tai ir langelis buvęs — pro tą šviesa į stogą atsimušus. Sako, aš norėjau pamatyt tą mergišką, kad jau anie šviesą tur, pro tą langiuką. Pasisvėriau par remtinį ažnyčios, užsikišau ties langiuku, žiūriu — ir matyt negaliu, kad anie ties durim, tik girdžiu kalbą abiejų. Vyriškis sakąs:

— Nebijok, nebijok...

O mergiška sakant:

— Jegui grieks?

Teip, sako, aš tik norėjau pasilenkęs ant durių pažvelgt, mat labai pasikreipiau — tik kepurė papt pro langiuką į vidurį pirties. Tik aniedu drinkt duris atmušo, nevet siena sudrebėjo, tutu tutais lauka, bru bru bru bru suvirto ant slenksnio priepirčio! Ir ar aniem plyšo kas, ar tropijos striokaunai dvasią paleist, tik girdėjau — dir, klekt. Dar ta mergiška didžiu balsu suriko:

— Šventas aniuole, ratavok — velnias užpuolė!

Sako, tuom strioku ir aš pabūgau. Tai iš to bliūdžiuko susikišęs kleckus, mėsos šmočiukus, tą duoną į kišenius ir kritęs žemė no pirties. Sako, nušokęs no pirties, ir aš išpuolau tuom strioku lauka. Klausaus — tik girdėt tra tra tra... Vel pabuvus — tra tra tra — tvoros trat. Mat anų kraštų, joniškiečių, žabinės tvoros, o kaip tas Juozaps, par daržą skersai parbėgęs, šok par tvorą, tai sutrat, potam vel nutyl, pakol par daržą parbėg, ir vel, kaip šok tvorą pribėgęs, tai ir išgirstu. O tos mergiškos niekur nebegirdėjau.

Potam, sako, pasijutau, kad aš be kepurės. Sugrįžęs į pirtį, pasilenkęs pagraibiau po vidurį pirties ir radau. Paėmęs ėjau sau, bet jau buvo tamsu. Misliju: kur aš dabar eisiu? Sako, įėjau į ūlyčią. Einu toliau, paėjau lig trečio kiemo no to — matyt šviesa trobo. Einąs į kiemą. Priėjęs prė durų, pabaldęs. Išėjus mergiška, įleidus į vidų. Prašąsis nakvynės. Sakančios:

— Galėsi čion pas duris to lovelė parnakvot.

Pasakęs „dėku, dėku" ir tuoj atsisėdęs ant parodytos lovelės. Įeidams matęs, kad pryseny ugnis kūrenas, ugniakure ir katils verd. Sako, nusižiūrėjau po trobą, kad nieko žmonių nematyt, tik toks vaikelis kaip no dešimtų metų ant pliko suolo gulėjęs ir dvi mergiškos tę sukinos. O nė vyriškų, nė senų žmonių viso trobo nematęs, tik užžvelgęs — ant stalo du rėčiai pavožti ir kleckais žaliais nudėti. Bet, pavargęs no tolimos kelionės, tuoj klaupęsis, pakalbėjęs poterius ir taisęsis gulti.

(Aš dar paklausiau seniuką:

— Tai ar dar ir šakyniškiai guldami kalb poterius?

Seniuks atsakė:

— Aš dar kol buvau jaunas, tada labai šakyniškiai buvo pabažni, bet šęlinkui daugiau gano Joselį Kalnelio, Abramį Špekės, Šmuileibį Šakynos nekaip bažnyčią. Žinoma, snukiu ardams kad parein vidurnaktį — tiek jau jam poteriai berūp. Aš, dėkavot dievui, tos mados neturėjau ir neturiu visišku apsigert.)

Sakės toliau seniuks, kas kelionė atsitiko. Rokuoj, nusimoviau batus, nusivilkau sermėgą ir gulaus į lovą. Prisiklojau su savo sermėga ir žiūriu. Tuodvi mergiškos vaikščioj viena valia

par duris — ir į grinčią, ir į prysenį. Bet benoriu užmigt — priėjus viena mergiška pradėjo manės prašyt, kad eičia vandenio įnešti. Sakant:

— Tamsu labai, mes bijom, o večerę verdam, ir tamstai duosme — padaryk loską, brolait. Šit viedras, aš pažibysiu, pryseny būdama.

Ant tokio prašymo kaipgi neisi. Atsikėlęs, kepurę užsidėjęs, viedrą paėmęs, ėjęs pro duris, o ta mergiška žibinant, kad jis matyt šulnį. O antroji tuom tarpu pagriebus šio sermėgą, čebatus, brast pro duris ant kiemo išmetusios, duris uždariusios, su skląsčiais taukš taukš užsklendusios ir sakančios:

— Eik tu sau — gal tu koks vagis esi! Mes vienos mergės tesam, bijom tavi nakvyt.

Gi ką daryt? Sakės, ropum vaikščiodams, susirinkęs čebatus, sermėgą paėmęs. Prė sienos atsirėmęs apsimovęs čebatus, apsivilkęs, mislijąs: „Nu, kur dabar eisiu?" Tamsi buvus, nont į akį durk. Apsičiupinėdams į tvorgalius, nuėjęs į kluoną. Radęs šiaudų kaugę. Apsičiupinėjęs radęs kopėčiukes pas kaugę pastatytas. O ta kaugė aukšta buvus prė daržinės galo. Teip tum kopėčium lipęs į aukštą. Ant kaugės užlipęs, radęs patalą guliamą ir podušką. Sakės, mislijau gultis tam patale ant tos poduškos — vel pabūgęs: jeigu kano guliama, ateis — ras mani svetimą, tai bus striokai jam. Sakės, užlipęs į pat viršų tos kaugės pas skliautus, įsispaudęs į šiaudus, kaip tik buvęs, ir atsigulęs apsivilkęs. Ir mislij: o tai kur nedoros mergos: buvo priėmusios žmoniškai į gryčią — būč lovo pargulėjęs, o dabar reik vargt ir šalt.

No atsigulimo praėjus koki adyna — ir išgirdęs, kad atein šnekėdami prodruna. Priėję prė kaugės. Sakant mergiška:

— Jurgi, šit kopėčios, lipkiam ant kaugės — ten mano patals yra.

Jurgis, graibydams kopėčių, vis už tos mergiškos nutveriąs, kad ta sakant:

— Kad viš ne už kopėčių nutveri, ale už manės!

Jurgis atsakęs:

— Už tai, kad aš tavi geriau myliu nekaip kopėčias.

Mergiška sakant:

— Jurgait, kaip užlipsi ant šiaudų, tada galėsi mylėt, ne daba[r].

Teip šnekėję, kol ant žemės buvę, ir abudu pagal kits kitą užlipę ant kaugės. Ta mergiška sakant:

— Jurgait, šitai poduška, čion mano patals. Aš tankiai čion ateinu gulti. Ale, Jurgait, gulk no krašto: aš bijau nukristi že-

mė! — Juokdamos mergiška sakant: — Už krašto būdams, kad bijosi nukristi, tai geriau prė manės glausies.

Tokiu šnekalu pasitaisę apsičiupinėdami ir sugulę. Ale kad ta mergiška gulusis, tai kaugė sudrebėjus — turbūt dikta buvo. O pakeleivis aukščiau prė skliautų guliąs susirietęs, tyliąs, kad jie nepajustų. Bet ta mergiška kaip gulusis, tai ko tik kojų šio neprispaudus. Bet nieko nepajutę, kad jis ten yra. Sakės, ko jis ten neprisiklausęs, tai nieks negalėt apsakyt. Jis tylįs, kenčiąs, o aniedu be kokio spakainumo kniurvinąsis ir kniurvinąsis. O šis, susirietęs kaip atsigulęs, gi ar ilgai tvert nepakuštėjus?! Pasijudysįs — anie pajus, o ilgiau tvert nebegalįs. Gi atsispyręs gerai su alkūnėm į skliautus — mislijąs: jug kaugė nuolaidi, turės slinkt aniedu žemė, kad aš iš viršaus paspirsiu. Kaip apmislijęs, teip ir padaręs: ūma pasispyręs, kiek spėdams, bo su kojum jutęs, kad jos, tos mergiškos, nugara jo kojų gale. Tuoj abudu džiūpt, džiūpt ir nukritę ant žemės. Ta mergiška sakant:

— Jurgait, tai yra velnias mum numetė, bo dabar pats vidurnaktīs!

Jurgis sakąs:

— Cit, tik tu nenusigąsk, aš velnio nebijau! Ka tik nebūt koks pakaruoklis atėjęs! Ieškokiam kopėčių — aš lipsiu apžiūrėt. Nutūrėsiu, kad ir velns būtų!

Teip sakės: Aš, girdėdams Jurgį drąsų, kur aš betversiu: pakilau ir pagal stogą nio kaugės nušliaužiau ant žemės. Kad jie mani nematė par didelį tamsumą, abudu sakė, kad nelaba dvasia. Jurgis dar pridūrė:

— Jutau par šiaudus šnabždant. Žinok, durne, kad dvasia nešnabždės!

— Tai gal pakaruoklis? — ta mergė atsiliepė, ant žemės būdama. O Jurgis, kopėčium palipęs, klausęsis. Tas brast žemė atkrito, o mergiška sakant:

— Jurgait, apsižegnokiam į visas puses ir eikiam iš čia!

Jurgis sakąs:

— Kaipgi dabar bemačys žegnojus — reikė atėjus žegnotis. Kad jau apstojo — mūsų darbai ir nelabuosius sujudino!

Mergiška sakant:

— Delto blogai nereikė daryt!

Jurgis sakąs:

— Užtai kam tu užsiprašei mani?! Be baimės būč begulįs namie. O dabar rankos drebėt pradėjo. O kepurės nerandu.

Anudviem bešnekant, ir jis ten pat netoli ant kluono stovėjęs ir visą jų kalbą girdėjęs. Sakės teip: Man nesitikėtai ir užpuolė

čiaudulys. Kad ir norėjau užsitūrėt, kada matęs — su šturmu suprunkščiau. Tai neduok dieve,— kad jiedu šoko bėgt, tai žemė trinku trinkais! Kad ir nematyt, ale tranksmą girdėjau. Mat par tą strioką nebetropijo tuo taku, kur atėjo, tik išgirdau, kad liu liu liu liu po vandenį pradėjo pliumpsėt. Sakės, paėjęs arty ir klausąsis. Ta mergiška šaukiant, dvasią gaudydama:

— Ratavok, prigersiu!

O Jurgis puolęs į kraštą po aleryną jūrės. (Kad nebūt tamsu, sakęs, tai jis pats būt puolęs ratavot. Ale ne tamso būt neįkritę.) Kaip jau išlipę abudu ant krašto, Jurgis sakąs:

— Ot, <...> ant ko tu mani užprašei?! Kur aš dabar eisiu visas šlapias ir purvins! Aš ties pat gilme įpuoliau — ko tik smerčio negavau!

Sakės, girdėjęs teip mergišką sakant:

— Jurgait, eikiam į kamarą — aš duosiu drabužius kitus — parsivilksi.

Jurgis sakąs:

— Preisi prė kamaros — šuva pajus. O toks pikts — gal blauzdą parplėšt patamsy.

Mergiška atsakius:

— Šuva kūtė uždaryts. Aš iš vakaro uždariau.

Kaip sutarę, teip padarę. Ir nuėję abudu žliugini.

Sakės teip: Aš pasilikęs misliju: kur dabar reik eiti? Pats vidurnaktis gal būt, o tamsums toks, kad jau nebereik tamsiau. Pasigrabinėdams einąs su atstražnasčiu, kad kur neįlįst į kokią linmarką, kaip aniedu kad sulindo. Bet priėjęs radęs tvorą. Par tą parsitratinęs, norėjęs išeit į ūlyčią, bet par tamsumą negalėjęs atrast. Po kluonus, po daržus vaikščiojęs. Užėjęs pastovą. Žiūriąs, kas čion būtų. Radęs duris — nučiupinėjęs supratęs, kad klojimo. Pastūmęs, ir atsidariusios. Įėjęs į jaują pasišildyt — gi mažai šilta. Smirdžiant maliava, i[r] gana. Pakėlęs rankas į aukštą, graibąs, toly eidams. Sugriebęs ardus be javų. Apė pečių pačiupinėjęs — radęs čierčikų. Įsibraukęs apsišvietęs — žiūriąs, kad ardai sustumti į krūvą ties viduriu jaujos, brikelė numaliavota užkelta džiovinama. Šilima toki kaip grinčio,— vidutinė. Mislija: čion būt gerai pargulėt. Ale jegui ateis kas, ras — už vagį suims. O lauke šalt. Pamislijęs — pasilipęs ant pečšalės, užsilipęs ir ant pečiaus, potam įsikibęs į ardus, įlipęs į tą brikelę. Mislijąs: ot čion tai galiu gulėt spakainiai lig dienos, o dienai praaušus, vel galėsiu eiti, kur noriu. Kad kas ir įeitų, tai nematys. Sakės: šeip pamislijau ir apsidrąsinęs atsigulau. Ką tik jau buvęs beužmiegtąs, tiktai gyrkš duris klojimo sugirgždino. Šiam miegai ir nudul-

kėję. Klausąsis, kas čia bus. Išgirdęs — įein par klojimą lasavodami. Jau ir šiam šiurpterėję. Mislijąs: ar bus pajutę, kad aš duris darinėjau,— gal jau apstojo vyrai? Gi tuoj bematant suėję į jaują dviejau ir šneką. Vyrišks ir mergiška. Tas vyriškis sakąs:

— Palauk, aš įbrauksiu šviesą — argi čia mudu patamsy būsme?

Tuoj įbraukęs čierčiką, sakąs:

— Morta, duok lempelę su alyvu, uždegsiu, reik apsižiūrėt, kad ko nebūtų. Aš jau nesu durnas, mani visos vištos neapšik! Aš atstražnas: ka dviejau šneku, tai trečias negirdės!

Paėmęs lempelę, apsižvalgęs po jaują — tuščia, niekur nieko nėr. Vel prinešęs pastatęs lempelę ant pečiaus. O Morta paprašius peilio — sakant:

— Marčiuk, duok peilį pyragui suraikyt.

Vyriškis sakąs:

— Dabar mudu tai, ką noriam, galiam šnekėt ir daryt — nieks šiam laike nė girdės, nė matys.

O šis vis girdįs, būdams brikelė ant ardų. Mergiškoji sakant:

— Nu, prašau, užkąsk, Marčiuk, pyrago, kilbasų su česnaku, kad strainesnis būtum.

Vyriškis atsakęs:

— Man nereik nė česnako, aš atbuls ant mergės užšoku! Palauk, Morta, pabučiuok, tai valgysiu.

Tuoj takš ir pabučiavus. Ir prašant:

— Valgyk, Marčiuk.

Bet Marčiuks sakąs:

— Palauk, Morta! Ar tu mislij, kad aš tuščias, teip kaip tu kad kaip ankštis plona?! Gi žiūrėk, kas čia! — Ištraukęs kijevskos nalivkos butelką: — Tai ta del tavės, Mortait.— Teip sakydams, cakt pabučiavęs, vel sakąs: — Man ir antras kišenis netuščias! — Išėmęs sakąs: — Šit nolio pusbuteliuks! Galiam mudu pasimylėt ir pagulėt.

Sakės senuks, teip tada buvę. Anie šneką pas duris prė slenksnio, o šiam rodąsis, kad pažįstama kalba to Marčiuko. Kad jie su šviesa, teip šis, pakėlęs galvą, par brikelės galą pasižiūrėsįs. Gi nelaimė! Mat nuspaudęs brikelės tą galą. Buldu buldais no ardų su visa brikele ir jis pats ant žemės į prydurį! Tai šiuodu kad surikę gvoltas — Morta su Marčiuku — ir par slenksnį iš jaujos į klojimą virstinai išvirtę. Matyt, parsigandę didžiausiai. Tai tatu tatais išbėgę lauka. O šis nukrisdams užsigavęs kairiąją šlaunį — buvus pritrenkus brikelė krisdama. Bet jų uždegta lempiukė palikus ant pečiaus pastatyta, tai šiam šviesa palikus.

Švieso ropum šliaužydams susigraibęs kepurę, potam, į pečių atsiremdams, atsistojęs, mislijąs: kas čia darysis, kad paeiti nebegalėsiu?! Valandėlę parymojęs — parėjęs didysis skaudums, pradėjęs vaikščiot. Nont paraišdams, ale paeinąs. Priėjęs prė pryšakio pečiaus, žiūrįs — pyrago bulka po kojų. Tos pasilenkęs paimti — pamatęs butelio šukes, ir lūgniuks pas slenksnį. Potam žiūrįs — šešėly baltuoj. Priėjęs arty — torielka sudužus, o kilbaso — viena ciela baranka kaip dobra dešra, daugiau šmočiukais išsimėtę. Teip, sakės, paėmęs tą kilbasą, susirinkęs šmočiukus, susikišęs į kišenius, tą pyrago bulką įsidėjęs į savo tarbiukę, mislijąs: eisiu sau, kad kartais nesugrįžtų susimisliję. Paėmęs lempelę užpūsti, kad šviesos nepaliktų, pažvelgęs — pečiurko geltonuoj buteliuks. Prikišęs šviesą arty — gi nolis palikęs. Paėmęs ir tą, įsikišęs į kišenį, užpūtęs lempiukę ir išėjęs iš tos jaujos. Išeinąs par klojimą ant kluono — oras nusipagadijęs, žvaizdėta. Matąs sietyna, numanąs, kad jau pusgaigystė. Išgirdęs, kad kul po sodžių. Ėjęs į ūlyčią. Par sodžių baigiąs eiti, ant galo pas įnamiuką matąs šviesą — žėr pro langus. Kad jau sukilę, įėjęs, vardą dievo pagarbinęs, prašęsis:

— Pazvalykit pasilsėt.— Sakąs: — Anksti pakilau, o dar diena nebus.

Tuoj moteriškė klausiant:

— O kur tamsta eini?

Sakės, atsakiau:

— Į Rudiškius.

Moteriškė pradėjo dejuot, sakant:

— Dieve ratavok, ir nakties ilgums — ciels mėnuo! — Sakant: — Kaip par naktį šviesos negesinau, teip atsibodo čia be miego, tai galva kaip pasvaigus.

Sakės, paklausęs:

— Del ko nemiegojai?

Moteriškė sakant:

— Gi šit sūnus mano Juozaps vakar vakare ėjęs pro pirtį anam gale sodžiaus — pasirodžius baidyklė toki, kad striošnu. Parbėgo parsigandęs ir par naktį neužmieg. Sulig akis sudės — ir šokas iš patalo. Tai nubėgau pas gaspadinę, gavau švento Ignacijušo vandenio. To uždaviau parnešus, dar susmilkiau su devintinio žolelium, tai dabar primigo biškį.

Sakės teip: Man bešnekant, pradėjo aušt. Ką tik jau noriu išeit — šit pribėgus prė lango sušneko:

— Prašom prė kunigo ateiti.

Moteriškė sušuko:

— Eikšen į vidų, pasakysi, kam vež kunigą, kas susirgo. Ar senutė nublogo?

Įėjo pusmergė į trobelę ir sako:

— Mūsų Marijoną šiąnakt pakaruoklis išgąsdino. Viena gulėjo ant kaugės šiauduos — atėjęs numetęs no kaugės ir dar, nuvilkęs į koželką, linmarką, maudęs maudęs, ko tik čystai neprigirdęs.— Pusmergė sakant: — Gyva dar atlikus, ale dabar dreb, mėlyna visa. Kokius keliuskart nutampė, teip ir susistriošijo kunigo važiuot.

Moteriškė, rankas laužydama, bėdavojantis ir sakant:

— Tai tas pats ir mano sūnų išgandino. Vakar vakare, ką tik pribrėškus, ėjęs pro Gelažiaus pirtį — baisiausis ant pirties brazdėjęs. Parsigandęs parbėgo. Ot dabar ir serga.

Teip sakės: Ans, pasiklausęs jų šnekalų ir bėdų, ėjęs sau, pasiklausdams kelio, par šašiejų. Ir atėjęs pas koplyčią Jakiškių. Pusryčio laiks buvęs. Priėjęs prė koplyčios, pas duris atsiklaupęs, papoteriavęs, ir, paėjęs į užvėjį, atsisėdęs. Užtraukęs porį malkų iš buteliuko, išsiėmęs iš tarbelės pyrago bulką, kilbasą, stipriai pavalgęs, pailsėjęs biškį ir vel ėjęs. Daėjęs lig Rudiškių. Įėjęs pas kunigą, atidavęs gromatą, gavęs no kunigo griviną piningų ir arbatos dvi skleinyčias ir išėjęs namo. Prėš saulės laidą ir Šakyno atidavęs ponui gromatos atrašą. Ėjęs gultis, bo buvęs pavargęs: nęilga diena, o numanąs, kad penkias mylias su viršum parėjęs.

Ant rytojaus kitiem klausinėjant, kas tikos kelionė, viską apsakęs ir likusį pyragą ir kilbaso šmočiukus kelius ir buteliuką nolio aprodęs. Klausydamasys, kurie girdėję jo apsisakymą no Šakynos lig Joniškėlio nuėjimo ir pargrįžimo, kas atsitiko kelionė, tai dyvijęsys ir juokęsys kojas paraitydami. O jo motina sakius:

— Kaip dar tu gyvs atlikai?!

Potam sakės teip: Po kokių penkiolekos metų no to laiko — jau buvęs žanots tas seniuks, kur man kalbėjo, ir sūnų savo turėjęs dvylektų metų — nuvažiavęs į Meškuičius ant jomarko rudeninio. Sustojęs gaspados pas Guntį gaspadorių. Ten ir daugiau žmonių buvę iš visur suvažiavusių. Kaži kas toks nepažįstamas pradėjęs sakyt:

— Tai kad mani atvažiuojant buvo kipšas apstojęs! Šašiejum važiavau pribrėškus — ties Lydekiais sustoję arkliai prėš tiltą,

nebeein, ir gana, nont kana ką daryk. Dirbaus kokią adyną. Žvalgaus — niekur nieko nematyt, o nein arkliai. Ledva ne ledva parvažiavau tiltą. O daugiau vel bėg, kaip bėgę. Musėjo būt kokios žebelės.

Seniuks sakės: Aš atsiliepiau:

— Argi būtų žebelių?

Ant mano žodžio tuojau moteriška žaliūkė, neaukšta, suskato, prė stalo sėdėdama:

— O tai žmogus ir čia mat kalb — nebus mat baidyklių! Aš dar mergės tebebuvau tėviškė, kad į mūsų sodžių buvo įsisukus nelaba dvasia — tai striošnu! Viena nakčia ko nepridirbo, tai baisu! Aš pati buvau užmiršus brostvas pirty iš subatos. Atminus ėjau parsinešt, dar dviejau buvom. Gi sulig į pirtį įėjom, įbraukę šviesą, aš dar žvalgaus brostvų — gi tuoj pro langiuką šmūkš juods kaip katilo dugnas įkrito į pirtį. Džiaugėmės išbėgę. O ant pirties tratėjims — tai gelbėk dieve! Nevet sirgti kitam teko ir prė smerčio kone privarė. Išgąstis — tai ne žertai! Vel sodžiuj viena mergaitė toki učcyva buvo — tą pačią naktį kaip mani kad gandino — ant kaugės gulėdavo — užpuolęs no kaugės nugrūdęs ir nuvilkęs į koželką, linmarką, primurdęs primurdęs, led gyvą išmetęs ant krašto. Paršalus, kol atsigavus įeit į vidų — ko tik nenumirė. Iš to blogai sirgo, ir kunigą teko vežti.— Potam sakant toliau: — Kaip girdėjos, kitus iš jaujos išginęs, jodęsis — striošnu kaip! Mat kad buvo brikelė maliavojama ant ardų užkelta ir stipriausiai uždėta. Jau trys dienos buvo, kaip stovėjus. O kad pasisuko nelabasis, tai bežiūriant par galvą nulėkus, ir ko tik jų neužmušęs. Dar dviejau buvę. Ką čia reik šnekėt, kad nėr baidyklės! Jau kaip įbdugino visus, tai visas sodžius bijojo. Būdavo, sulig vakars, tai sutemus nieks niekur nebeeidavo.

Teip su visu spėku moteriškė tvirtinus, kad yra baidyklės, ir kurie buvę ten gaspado, klausęsis išsižioję. Ir daugums vierijo, bo drąsiausiai, į visas puses pasižvalgydama, apsakius. O šiam ir juokai, ir zlastis buvus klausantis. Tiktai dar atsakęs prėš moteriškę:

— Piktadarbiam ir naktininkam baidyklės terodos.

Moteriškė paraudonavus tuoj ir sragiu balsu atsakius priešais:

— A[r] šiokiem, a[r] tokiem, ale rodos. Mat pats dabar sakai, kad rodos, o pirma sakei, kad nėr baidyklės.

Seniuks:

— Tokiem nerodos, katriem kleckai tenk.

Moteriškė:

— Tamsta manės neparspėk, aš nemeluosiu, tai ne įnamė.

Seniuks:

— Jauna būdama, mokėjai kleckus virt — kodel negali būt gaspadinė?!

140. ŽEMAITIS NUPERK VOKIETĮ UŽ JAUTĮ

Kitą kartą buvęs bagotas žmogus. Gyvenęs vienkiemy, apsčiai turėjęs žemės ir plačias ganyklas. Užaugindavęs gyvuolius raguotus — gražius i[r] didelius jaučius. Žmogus buvęs darbininkas kietas, ale nemokytas.

Vieną kartą pasimislijęs vesti jautį parduot į Mintaują, kad brangiau gautų, bo namuose pigiai teduodavę žydai — ir už didelius jaučius, penkergius, šešergius, tiktai siūlodavę po penkiolika šešiolika rublių, i[r] tiek. Įrokuotas no kitų, kad už tokį jautį Mintaujo užmokėtų trisdešimt rublių, teip tas gaspadorius paėmęs žalį baltslėpsnį, užrišęs šniūrą ant ragų ir išsivedęs į Mintaują. Kaip įėjęs į miestą, vedantis jautį ūlyčia, kupčiai pradėję derėt. Klausę:

— Žemaiti, kiek tu nori už jautį?

Žemaitis pasakęs:

— Keturiasdešimt rublių.

Derėtojai mato, kad jis brangin, prašo, ko neverts. Ir no lėto žmogaus išrodymo suprato, kad jis mažai miesto tėr matęs. Susitaravojo jį apgaut. Žemaitis ūlyčia jautį vedęsis, o kupčiai, kurie derėję, paskui eidami ir pradėjo dyvytis ir šnekėt tarp savės. Sako:

— O tai jautis, koks čia jautis! Kad ans būt mokyts, tai tas žmogus už jį gautų du šimtu rublių.

O žemaitis jų šnekalą girdžia. Teip tam žemaičiui ir pamilo didi piningai už jautį paimti. Sustojęs pradėjęs klausti tas žemaitis tų miesto žulikų:

— Tai kaip reikia jautį išmokyt?

Tuojau iš trijų viens pribėgęs prė žemaičio ir sakąs:

— Žmogau, tu duok tą jautį į iškalą — išmokys, tai gausi už jį du šimtu rublių. Ką tu misliji: toks jautis tai ne žertai, o dar tekis tebėr — greit gal išmokyt.

Žemaitis klausiąs:

— O kur moko?

Tas miesčionis sakąs:

— Eikiam, aš parodysiu. Daug tau nekaštuos: ant mėnesio atiduok į iškalą — už trisdešimt rublių išmokys.

Žemaitis vedins jautį ir einąs paskui, kur ved vedėjis. Privedęs prė kiemo, parodęs:

— Įvesk čion ir palūkėk, aš pasakysiu. Išeis daraktoriai ir pasakys, kaip greitumo išmokys.

Teip žemaitis su jaučiu įėjęs į kiemą ir laukiąs. O vadovas įėjęs į stancijas. Už mažos valandėlės išėję trys: du ponai su akuliorais ir tas, kur žemaitį atvedė. Priėję ponai prė jaučio žiūrėdami šneką tarp savės vokiškai ir paminavoję:

— Dobra bulis, dobra bulis, gute bik.

Žemaitis nusiėmęs kepurę prėš ponus ir klausiąs:

— Ponai, ar primste mano jautį ant išmokymo?

Ponai atsakę:

— Oje, tokį jautį gal išmokyt, kad dyvnas ans gal būti. Ir kad jį paduosi mokyt, tai tą pažyčką, ko jis bus vertas, minavosi tu ir vaikui pasakysi.

Teip pasakę, parodę vesti į kūtę ir liepę įeit į stanciją — gausi raštą. Žemaitis su didžiu džiaugsmu įvedęs jautį į parodytą vietą, pririšęs. Einąs į stanciją gražiausių namų. Apsišluostęs nosį, dar sustojęs, apsižvalgęs į namų gražumą. Žiūrėdams mislijąs: „Kad man tą jautį išmokys, kad aš gausiu du šimtu rublių, tai turiu namuos dar penkius jaučius, o kad visus išmokęs parduosiu, bus tūkstantis rublių, tai ir aš tokius namus išsistatysiu." Tokiu džiaugsmu ėjęs prė ponų. Sulig į stancijas įėjęs, tuoj ponas priešais su raščiuku išėjęs iš kitų stancijų ir, duodams žemaičiui tą raščiuką, pasakęs:

— Ateik po mėnesio — rasi jautį išmokytą. Tik atsinešk trisdešimt rublių užmokėt už mokymą!

Žemaitis paėmęs raščiuką no pono, palenkęs galvą, pasikloniojęs ponui ir išėjęs sau namo. Parėjęs namo sekratnai pačiai apsisakęs, kur jautį palikęs, ir prisakęs niekam nešnekėt, kad nedasigirstų kiti, kad nepradėtų vest daugiau ten į mokslą, jegui jo kitų jaučių nebeprims, kad daug prives.

Taigi, tą mėnesį išleidęs, einąs į Mintaują paimti jaučio iš iškalos ir vest ant turgaus. Nuėjęs įeinąs į tą kiemą, kur jautį paliko. Sutikęs vokietį jauną, klausiąs žemaitis:

— Ponal, ar jau išmokėt jautį? Atėjau atsimti.

Vokiečiuks sakąs:

— Eikiam į trobą prė daraktorių.

Tuo pavadinimu ir suėję abudu į pryšakinį kambarį. Tuojau išėjęs ponas su akulioriais, sakąs:

— Nu, ką tu, žemaiti, pasakysi?

Tuojau tas žemaitis pasisakęs ponui, kad jaučio atėjęs atsimti, ir raščiuką padavęs. Ponas, žiūrėdamas į raščiuką, klausiąs:

— Ar atnešei trisdešimt rublių?

Žemaitis sakąs:

— Yr, pon!

Ir tuoj išėmęs iš bumažninko piningus — trisdešimt rublių, padavęs ponui. Zaras tas pons pašaukęs kitą iš kito kambario. Tam atėjus, prisakęs tas ponas, katras piningus paėmęs, rodydams į žemaitį, sakąs:

— Vesk tą žmogų ir parodyk, kur jo jautis yra.— O atsisukęs žemaičiui prisakęs: — O tu, kaip jis parodys tau tavo jautį, tai nežiopsok, griebk ir rišk šniūrą ant sprando. Bo jis dabar mokytas, gal iš jaučio pasiverst į žmogaus padabnumą. Bet tu apseik drąsiai!

Žemaitis palenkęs galvą, padėkavojęs ponui ir sakąs:

— Nu, aš nuvaldysiu jį.

Vedėjis nuvedęs žemaitį skersai ūlyčios, įsivedęs į stanciją. Palengva pirštų galais einąs pirma ir liepiąs eit kartu ir žemaičiui. Įvedęs par kambarius keturius ir pravėręs duris į penktąjį kambarį ir parodęs žemaičiui:

— Šitai tavo jautis.— O pats atsitraukęs į užpakalį.

Žemaitis įeinąs — žiūriąs, kad sėd driūktas: riebus, plika kakta, išrodo poniškas. O buvęs vokietys labai driūktas. Tas vokietys žiūrįs į tą žmogų:

— Ko tu čion įėjai?

Tiktai iš didybės skersum akim ir sprandą pasukęs žiūrįs, o sėdėjęs. Zaras žemaitis atsistojęs prėš jį, juosiąsis šniūrą no pilvo ir sakąs:

— Nu, mano žali baltslėpsni, eisme ant turgaus!

Teip pasakęs, brast šniūrą ant sprando. Tas vilkt lauka — tas vokietys nepasiduot. Tutu tutais po stanciją tampytis. Tas vokietys buvęs brūnais drabužiais, o marškinius užsileidęs ant kelnių, tai žemaičiui peuns išrodyms, kad jo žalis baltslėpsnis. Kad vokietys vedams tūrias, tai žemaitis sakąs:

— Veizėk, koks tu dabar kapriznas palikai, kad išmokė! Ar tu atmeni, kad tu veršiu buvai, kad aš tavi putra girdžiau, tai uodegą sukdams, prė manės bėgai?! — Žemaitis surikęs: — Žali, eikiam!

Patraukęs su šniūru, ir pakritęs vokietys ant žemės, pradėjęs gvoltas šaukt. O žemaitis spiriąs į pasturgalį ir šaukiąs:

— Šiu, kelk, žali!

Tą trenksmą išgirdę, pradėję bėgt iš kitų kambarių, supuolę žiūrėt slūgos, vaikai to pono. Radę, kad jų poną ir vaikų tėvą prasnas žmogus su šniūru už kaklo užkabinęs temp ir volioj po aslą. Tie griebę ratavot tėvą ir poną savo, tą žemaitį traukt no jo. O tas žemaitis nepasiduot! Sakąs:

— Jug čion mano jautis! Kad jau išmokyts, tai jūs noriat atimti! Jis du šimtu rublių mok. Padėkit piningus, tai aš jum paliksiu jį.

Tiktai, žinoma, vokiečiai mokyti, tai ir sumislūs. Greitai padavę žinią palicijai — ta pribuvus ir suėmus žemaitį, suaraštavoję už vokiečio tampymą. Bet žemaitis be nusiminimo tūrėjęsis, kad ir ant sūdo pastatę. Sakęs, kad tas yra mano jautis, bo mėnuo yra, kaip aš jį atvedžiau parduot. Ne pardaviau, bet palikau mokyt ir už mokymą suderėjau trisdešimt rublių. Dabar šiandien užmokėjau piningus, ir jie man parodė jį ir sakė, kad tas tavo jautis yra. Už tai aš jį ir vedžiaus. Bo sakė daraktoriai, kur jį paėmė mokyt: „Kad išmokysi, būsįs verts dviejų šimtų rublių."

Tai išgirdę, sūdžios nusijuokė ir žemaitį paleidė namo eiti. Suprato, kad miesčionys sodiškį apgavo. O žemaitis, jaučio atstojęs ir trisdešimt rublių pridėjęs, išėjęs iš Mintaujos namo verkdamas.

141. PASAKA TRIJŲ PORTRAKTŲ, NO TĖVO PALIKTŲ

Kitą kartą tėvas prėš savo smertį prisivadinęs savo sūnų ir padavęs tris portraktus ir prisakęs po tais portraktais panos ieškotis. O tie buvę katras sau, kitoniško atspaudimo.

Po tėvo mirimo sūnus į metus užsimislijęs ženytis. Ir pildęs tėvo įsakymą: išsirinkęs vieną iš tų visų sau geriau tinkamą portraktą ir išjojęs į svietą ieškot. Porą nedėlių pajodinėjęs ir radęs akurat tokią kaip portraktas rodo. Tai su tąja ir padaręs zaručinas ir apsiženijęs.

Veselės čėse buvęs paprašęs seną bobą del ruoštos prė kuknės. Kaip tik parvažiavę po vinčelgų su jaunąja, sėdę už stalo visi kiti svečiai — ir jaunasis su jaunąja teip pat buvę už stalo. Žinoma, kaip jau jaunamartė, visi stebias. Po tų pietų šita senė boba priėjus prė jaunojo, sekratnai vienam ir pradėjus sakyt:

— Gaspadorait, neik su savo pačia gulti, bo ji čerauninkė. Arba kad ir eitum su jąja gult, tai neužmik. Bo žinok no to, kad

ana už stalo nieko nė gėrė, nė valgė, tai ana naktį bėgs ieškot kur paėsti.

Teip toks tos moteriškės buvo parsergėjimas. Jaunasis ir stebias. Lauk vakaro — žiūrės, ką ji darys.

Vakarui priėjus, zaras jaunoji skubinai vadinant gulti: darantis pavargus ir prašant vyro, kad eitų abudu į klėtį. Prašomas eiti, ėjęs. Ale vis mislio turėjęs: kad ir gulsis, kad tik neužmigtų.

Jau į vidurnaktį, apė dešimtą arba vienuolektą adyną, pajutęs, kad ana kelias iš savo lovos ir, priėjus prė šio lovos, klausantis, ar miegt, ar ne. Teip jis knarkiąs, rodąsis, kad miegąs, o juntąs ir mislijąs: ką tu dabar darysi? Pasiklausius atsistojus girdžiant, kad knarkia, pradėjus taisytis, apsivalksčius ir išėjus pro duris. Teip ir ans paskui, jai nejuntant, apsitaisęs ir ėjęs žiūrėt, kur tu eisi. Gi ši tiesiai ant kapų ir einant. Buvę kapai netoli ir buvęs žmogus neseniai pakavotas, tik trys dienos. Išsikasus, išsiėmus iš grabo, pradėjus ėsti. Vis, kur minkštumai, nugraužus, burną nudraskius, drabužius nugraužus, subinę išėdus, rietus. Kaip jau paėdus, sumetus kaulus į grabą ir vel su grabu į duobę įmetus ir apkasus. Palikina grįžus vel namo.

O vyras vis matęs, visą darbą jos. Kaip ji namo nuėjus, teip ir vyras paskui parėjęs. Įeinąs į klėtį — radęs ant savo lovos besėdent. Kaip pamačius šį įeinant, klausus:

— Kur buvai išėjęs?

Šis atsakęs:

— Čia pat buvau, po kūtes vaikščiojau.

Vel sugulę katras į savo patalą. Ir teip lig dienos neužmigęs jaunasis. Potam rytą, kaip sukilę visi, ir šie jauniejai atsikėlę, suėję į vidų. Jaunasis pasveikinęs visus svečius, o jaunoji nė vieno nesveikinus. O kad sėdę pusryčio valgyt, tai jaunoji sėsti sėdus kartu už stalo, ale nė gėrus, nė valgius nieko. Teip jaunasis pradėjęs pykti, kad visi šauk, kodel nevalgo nieko jaunoji. Atsikėlęs iš už stalo, pavadinęs ir pačią, išsivedęs į kambarį, pradėjęs sakyti:

— Kodel tu nevalgai su kitais kartu?

Ana atsakius:

— Kad aš nenoriu!

— Teip, tu nenori, kur visi valgo, o kur nė šuva neėstų, nabašninkus, tai tu ryni! Jug aš mačiau, kur tu buvai šią naktį ir ką tu ėdei!

Tuoj ši sakant:

— Kaip tu matei?

Jaunasis sakąs:

— Kad tu išėjai, ir aš ėjau žiūrėt, kur tu eisi, ir mačiau, kad tu nabašninką išsikasus ėdei.

Teip tuoj jaunoji supykus sakant:

— Tai tu kaip šuva ir sekiosi paskui manės. Nu, kad jau nori, tai ir būk šunim!

Tuoj sulig tuom žodžiu ir pavertus į šunį, pradarius duris ir išginus lauka. Tas išgintas dar įbėgęs į gryčią — gi tuoj veselninkai pradėję spardyt, už uodegos nutvėrę, ratu sukt, į zoslaną ko tik neužmušęs viens veselninks ir mestinai išmetęs pro duris.

Kaip gaspadorių į šunį pavertė, [jo] nebemato svečiai. Misliję, kad pasikavojo, nebenor, kad jie bebūtų. Tuojau ir pradėję skirstytis ir važinėt sau. O šuneliui nė[ra] kur dėtis: tas no savės, kits no savės muš. Bėgęs į svietą. Katras gerin, prė to artinąsis, katras mietą [imąs], no to bėgąs. Beklajodams susitikęs viršininką. Tas pradėjęs jaukyti, duonos davinėti. Matąs, kad tas viršininkas užlaikys — apsiėmęs prė jo būti. Ir viršininkas džiaugiąsis, prisipratinęs sau šunį gerą. Tai pas tą viršininką * prabuvęs trejus metus. Vis prė bandos vasarum. Teip viernai slūžijęs, kad daug kartų ir piemenis, ir patį viršininką paleisdavęs namo: viens pats pas bandą palikts ir paganydavęs. Už tą jo supratimą ir keravojimą bandos labai buvęs myliamas no viršininko ir visiem žinoms par išgyrimą no viršininko ir piemenų, turėjęs vardą Gerasis šunelis.

Trečią vasarą baigiant, ponas važiavęs keliu, o viršininkas šaly kelio ganęs bandą. Privažiavęs ponas prė viršininko ir sustojęs prašąs:

— Duok ugnies cigarui užsidegti.

Viršininkas kol ugnies įskėlęs, banda pradėjus eiti ant javų. O piemens nė vieno nebuvę. Zaras viršininkas pradėjęs sakyti:

— Bėk, Gerasis, už galvijų, neįleisk į javus, pagrąžink atgal.

Zaras šunelis ant žodžio nubėgęs no pusė vorsto tolumo ir sugrąžęs visą bandą prė viršininko. Ponas, matydams tokį nuomonį šunies, pradėjęs džiaugtis ir sakyt:

— O tai kad tavo šuva razumnas, kad jis teip gyvuolius mok pavaryt ir suprant pasakyts, kur varyt.

Ant pagyrimo pono viršininkas pradėjęs apsakinėt visus jo gerumus. Teip įgyrė ponui, darodydams šunies nuomonus, jog ponas užsiukvatijo ir atpirko už dvidešimt rublių. Įsidėjęs į vežimą šunelį ponas ir nusivežęs. Bo poną smarkiai vagys vogdavę, tai ponas mislijąs: kad gerą šunį turėsiu, apgins vagis.

Prabuvęs pas poną metus. Rudens laike, jau ilgos naktys, o dar pėdsako nėra, užplūdę vagys pono dvarą rubavot. O buvę girdėję, kad ponas tokį šunį tur, kad žmogaus razumo. Ir žiūrį ir klausąsis, kada pradės garsytis tas gerasis šuva pono. O giriamasis nė „ai" nesakąs, bėginėjąs kartu su vagim, kol tik viską išvogę iš svirno. Arklius pasikinkę išvažiavę, ir šuniuks išbėgęs kartu su vagim. Parvažiavę vagys į girią, į sklepus sukavoję visa, ką parsivežę, ir arklius, ir patys sklepuos susikavoję. Šunelis vis apmatęs, parbėgęs atgaliau į dvarą. Ponas, radęs išvogta, žadėjęs nušaut šunis, kad nelojo vagim vagiant. Teip šunelis pradėjęs ponui į skverną įsikibdams tampyt. Ponas von pavaręs.

An to būrio ir atėjęs ubagais tas viršininkas, katras buvo pardavęs tą šunį ponui. Šunelis pripažino senį ir pribėgęs pradėjęs gerytis ir rankas laižyt. Ponas pamatęs — piktas, altaringas, kad labai apvogė — pradėjęs ubagui sakyt:

— Mat kad tas šuva niekam nevertas — ir prė svetimo gerinas.

Ubagas sakąs:

— Ponali, kaipgi jis negerysis, kad jis mani pažįsta: jis pas mani išbuvo trejus metus. Jug aš pats ponui ir pardaviau už dvidešimt rublių.

Ponas, išgirdęs ubago kalbą, dar didžiau supykęs ir pradėjęs bartis ant ubago. Ponas sakąs:

— O tai šelma esi tu: įgyrėi, kad geras šuva, ir teip brangiai aš tau užmokėjau, o dabar niekam nevertas. Vagys išvogė svirną, arklius ir daugybę man iškados padarė, o šunys nė vamt nesakė! Kad būt loję, būtų pajutę kas nont ir būtų paginę vagis.

Pono barnio pasiklausęs, ubagas prisišaukė šunelį ir sakęs:

— Gerasis, kam leidai vagim išvogt pono dvarą? Vesk dabar, parodyk, iš kur buvo vagys!

Zaras šunelis nutvėręs ubagui už skverno ir tempiąs. Ubagas ir einąs. Išvedęs ubagą lauka ir cypiąs prė durių pribėgęs. Pradarę duris — pribėgęs ponui nutvėręs už skverno, tempiąs lauka. Išėjęs ir pons. Ubagas sakąs:

— Ponali, klausyk to šunelio — ans tamstai parodys, kur vagys bus, tik sek paskui jo, ir ką tik jis ves, tai vis liepk su juo eiti.

Ponas paklausė ubago parodijimo, apsiėmė klausyti. Ir, į šunį žiūrėdams, ponas sakęs:

— Vesk parodyk, kur yra vagys!

Gi šuva tuoj įkibęs į skverną ponui ir tempiąs. Pavedęs poną, pribėgęs ir ubagą tempiąs. Ein abu. Ubagas sakąs tam šunei:

— Bėk tu pirma, o mes su ponu eisme paskui tavės.

Šuniuks pasivizginęs ir bėgąs. O ponas sėdęs raitas į arklį — dar viens buvęs užsilikęs no vagių. Ubagas einąs pėsčias. Šuva bėgąs į miestą, ir šiedu kartu nusekę. O mieste buvo vaisko, ir ant to būrio radę bemuštravojant ant rinkos. Šunelis bėgąs ir žiūrįs atsisukdams į šių akis. Pribėgęs prė vyresniojo, įkibęs už padalkų, patempęs, bet vyresnysis siekės su šoble kirsti. Šuva pašokęs atgaliau ir vel žiūrįs į poną ir į ubagą. Pribėgęs prė ubago, įkibęs į skverną, privedęs prė vyresniojo ir paleidęs. Ir žiūrįs į akis ir į visą partiją žalnierių, kiek tik ten buvo. Ubagas pradėjęs sakyt ponui:

— Prašyk vyresniojo, kad eitų su vaisku ieškot vagių. Tas šuva rodo, kad reik sylos, o jis parodys, kur vagys.

Ponas su vyresniuoju sušneko, ir apsakė ponas savo pripotką ir šunies rodymą. Vyresnysis liepė ubagui, kad lieptų šunei žalnierius iš eilės, kaip stov, kad pribėgęs nuvestų į kitą šmotą, tai jei, jam matant, tas šuva teip padarys, tai galės juom vieryt. Tuojau ant prisakymo vyresniojo, visiem matant, ubagas prisišaukė šunį sakydams:

— Gerasis šunelis, jei tie vogė, tai lok juos, o jei kiti, tai vesk po vieną į kitą šmotą.

Tuoj tąs šunelis pribėgęs ir kimbąs į padalkas ir vedąs į parodytą vietą. Vieną nuvedė, potam kitą. Teip suvedęs lig pusantro šimto žalnierių. Visi stebėjos iš šunies darbo ir pavierijo. Vyresnysis pats pradėjo sakyt, kad reik eit paskui jo, kur tik jis ved. Susistrajijo vaiskai, ir ponas, ir ubagas pirma su šunim, kuris gerai numano šunies būdą. Bėgo šuva tiesiai į mišką, sekė visi paskui. Mišku ėjo penkius vorstus. Ir pribėgęs šuva sklepus pradėjęs kasti. Prein žalnieriai, atspardo samanas — radę duris. Tas atidarę, įėję radę dvidešimt keturius vyrus. Tuos suėmę, atradę daugybę gėrybių visokių. Potam darodęs, kur sklepai, kur padėjo iš svirno, kur išvogė. Darodęs, kur arklius įvedė. O vis žemės slaptynė buvę ištaisyti. Su vaisku viską atėmę ir vagis suėmę. Tai ir ubagui ponas vel pridėjęs dvidešimt rublių, ir vaiskam užteko, ir ponam viskas sugrįžo, kiek buvo visada išvogę. Teip šunelis paliko didei garsingai slaunus.

Iš tokio atsitikimo dasigirdo ir tolimi ponai. O vienam ponui vogdavę vaikus. Du vaiku jau buvę pavogę mažus iš lopšio. Teip tas ponas, dasižinojęs tokį šunį razumną, atvažiavo pas tą poną, kur tas šuva buvo, prašė parduot už didžius pinigus. Ir nupirko. Užmokėjęs septynius tūkstančius rublių ir išsivežęs. Parsivežęs pristatė prė lopšio sūnų karavūlyt, kad nepavogtų.

No pristatymo šunies išėjusios dvi nedėlės. Vienoj nakty, pačiam vidurnakty, pradėjęs šuva loti ir smarkiai draskytis. Sujudo visi, ir šuva pro langą iššoko su vaiku kartu. Įbraukė šviesą, žiūr — jau vaiko nebėr. O šuva ant padvarijos loj, riejas, tratinas. Išbėgę ant padvarijos, radę — šuva vaiką beturįs apžergęs. Eiškiai suprato, kad išratavojo. Ponas didžiausiai šunį pamylėjo. Nusamdė tris liokajus ir pristatė prė šunies — kur tik ans bėgs, ten jie tur kartu sekti.

Vieną kartą šuva nubėgęs į miestą, ir liokajai kartu buvę. Suėję pas žydą, ir šuva buvęs kartu. Atsisėdęs ant krasės šunelis ir sėdįs. Žydai pradėję juoktis iš tų trijų vyriškių, kad paskui šunies vaikščiot reik. Tiem liokajum paėmus gėda ir zlastis. O kuknė karštai kūrinusis. Paprašę žydės, kad, įkaitinus kačergėlę, išdurtų akis tam šunei, ką ši ir padarė — pakaitinus gelžį, movus tiesiai į akis ir išsvilinus.

Matydams didį zdrodą, šunelis puolęs pro lango šypą ir išbėgęs. Nebe pas poną grįžęs, ale bėgęs į savo namus. Pas pačią parbėgęs. Pamačiusi pati sakant:

— Ar jau pabėgiojai šuneliu — gal jau atbodo? Dabar būk žvirbleliu!

Kaip tik pasakius, teip tuoj ir pavirtęs į žvirbliuką. Pradėjęs lakstyt.

Belakstant vasarą nulėkęs į dvarą, į gužlizdį apsirinkt gaspadą. Ten belakstant po dvarą, pamatęs ponas jį ant padvarijos ir pažinęs, kad ne paukščiu sutvertas, ale no čerauninkės paverstas. Bo ir tas ponas buvęs didis čerauninkas. Pradėjęs kalbyt ir sakąs:

— Stok pas mani, aš tavi padarysiu žmogum.

Ir tuoj pavertęs žmogum, įsivedęs į vidų, pamylėjęs. Ir, padavęs visus raktus, prisakęs liokaju būt. Į dešimt kambarių pazvalijęs eiti, o į vieną užgynęs po smertelna korone, kad niekada neitų.

Teip ten prabuvęs dvejus metus. Ir neiškentęs: vieną kartą, ponui namie nesant, atsirakinęs ir įėjęs. Apžiūrėjęs,— kad daugiau nieko neradęs, tiktai skrynę. Atsirakinęs tą, radęs kningų prikrauta, o daugiau nieko. Pradėjęs žiūrėt tas kningas. Vieną pavartęs, kitą pasklaidęs, paėmęs trečią — radęs tokius žodžius: kaip tik nori, į tą gali pasiverst pats arba kitą paverst, tik tus žodžius išmok ant pomėtės. Pradėjęs skaityt — gal, kaip tik nori. Tuoj išsimokęs tus pirmiau, kaip gal ir paversts atsigauti, potam išmokęs, kaip gal kitą paversti, į ką norėsi. Teip vis apžinojęs,

užrakinęs skrynę ir tą kambarį, padėjęs raktus ant stalo, pasivertęs vel į žvirblį, parlėkęs pas pačią. Pati pamačius sakant:

— Ar jau parlėkei, žvirblel, gal jau atbodo būt žvirbleliu? Dabar būk arkleliu. Dar aš tavim pavažinėsiu!

Teip šis tuoj pasivertęs į žmogų, sakąs jai:

— Tai tu būk kumele!

Dar ana nenoriant pasiduot, na ta ginčytis, nu ginčytis! Ir pritrūkus žinios jo buvusioji pati, šiam daugiau žinios, kad šviežiai mokęsis buvo. Ir pavertęs į kumelę ją ir padavęs cigonui ant metų. O rambi buvus, bo panaberna. Nu, tai cigons mokęs savotiškai: par metus dyžęs, po visus jomarkus, kur tik kliūt, ten lakstęs ir sugrąžinęs už metų jau parjotą į kiemą. Sulig pamačius jį, tuoj pavertus į arklį. O šis nebežinąs, kaip atsigaut,— par metus užmiršęs, bet tik žinojęs ją nutūrėt, kad nebeparsimainytų iš kumelės. Ana buvus kumele, o jis eržilu. Kritęs viršum ir jojęs ją. Tai ir po šiai dienai eržils kumelę joj ir apgal.

142. PASAKA RIEŠUTO

Pasaka riešuto labai graži,
Iš jos juokias ir vaikai maži.

Kitą kartą trys mergiukės skalbusios žlugtą upely šaly kelio pas tiltą. Pamačiusios atjojant karalaitį ir šnekančios tarp savės. Viena sakant:

— Kad tas karalaitis mani apsiženytų, tai aš jam pagimdyč sūnų, kad užaugęs viena rieke duonos visą karalystę pašertų.

Antroji sakant:

— O kad mani apsiženyt, tai aš jam pagimdyčia sūnų, kad užaugęs vienu linu visą karalystę apdengtų.

Trečioji sakant:

— O kad mani apsiženyt, tai aš jam pagimdyč tokį sūnų, kad būt saulė kakto, mėnuo pakaušy, o visas žvaizdėts.

Kad anos teip šnekėjo, karalaitis visų kalbą girdėjo ir prijojęs taręs į tą trečiąją:

— Eik su manim, būsi mano poni.

Ta mergaitė, katrą pavadino karalaitis, tuojau, pametina žlugtą skalbti, atsisudievijus su tum dviem stavorčkum ir nuėjus kartu su karalaičiu.

Karalaitis, kaip parsivedęs, ir apsiženijęs ją. Labai buvus padori, maloni ir gera pati.

Pragyvenę septynius mėnesius po apsiženijimo — atsitiko vainos jo karalysto, ir reikė ir pačiam karaliui stot ant vainos del kamandavojimo.

No išjojimo karaliaus iš namų praėjo keturi mėnesiai be pagrįžimo namo. Tame tarpe, karaliui namie nesant, karalienė pagimdžius sūnų — teip gražų, kad saulė kakto, mėnuo pakaušy, o visas žvaizdėts. Ir tuojau parašius gromatą, įdavus slūgai ir išsiuntus prė karaliaus, apjovydama, kad ji tokį sūnų pagimdė. Slūga, eidams lig karaliaus, par tolumą negalėjo daeiti viena diena. Keliavęs par dieną, prėjus vakarui, apsinakvojęs. Pas čerauninkes patropijęs nakvynės užeiti. Šiam atsigulus ir užmigus, čerauninkė paėmus gromatą iš kepurės to nešėjo, atplėšus ir parskaičius. Radus parašyta tokius žodžius: „Malonus mano vyre karaliau, pasidžiauki su manim, moteria tavo, kartu: pagimdžiau sūnų teip gražų — saulė kakto, mėnuo pakaušy, o visas žvaizdėtas." Toks vaikas buvo, teip motina ir parašius tikrą teisybę. Teip ta čerauninkė tą gromatą pasilikus sau, o kitą parašius teip: „Karaliau, gimė sūnus toks: šuva kakto, kalė pakaušy, o visas skauduliuots. Ką reik daryt su juom?" Įdėjus į konvertą ir, įdėjus tą savo rašymo gromatą į slūgos karalienės kepurę, apmainė čerauninkė gromatas.

Pranakvojęs karalienės slūga atsikėlęs ir išėjęs. Prė karaliaus nunešęs gromatą, padavęs. Parskaitęs karalius radęs tokį parašymą: „Karaliau, pagimdžiau sūnų, ale teip divną, kad šuva kakto, kalė pakaušy, o visas skauduliuots. Ką reik daryt su juom?"

Karalius, parskaitęs gromatą, radęs teip aprašyta pro sūnų, teip supykęs ir tuoj parašęs atsakymą, kad kuo greičiaus būt nužudytas sūnus, kad jis neberastų sugrįžęs. Įdavęs gromatą karalienės pasiuntiniui ir liepęs nešt kuo greičiau prė karalienės atsakymą. Slūga parnešęs. Karalienė paėmus, parskaičius karaliaus žodžius, radus tokį parašymą: „Kad jau tokį sūnų pagimdei, tai kuo greičiau nužudyk, kad aš nerasčia pagrįžęs, bo tau pačiai bus smertis!"

Parskaičius karalienė gromatą karaliaus, norėdama jo visada klausyt, turėjo sūnaus atsižadėt, nont buvo gražiausis ir divniausis. Išlaikius dar pusę metų, bet, bijodama rūstybės karaliaus del savės, norint didžiausiai sūnaus gailėjos, vienog įdėjus į lopšelį lentinį, gerai suklijuotą, ir paleidus į upę didžiai bėgančio vandenio. Ir nuplaukęs vaikelis pavandeniui į marę.

Žiuvininkai žvejodami sutikę lopšelį ant marės beplaukiant. Sugavę, paėmę į laivę — radę vaikelį tam lopšelį teip gražų, kad saulės spindulys kakto, o mėnesio pakaušy, o visas žvaizdėts.

Parsivežę ir auginę mislydami, kas tai par divną vaiką: tur būt aukštos giminės arba jis bus didžiu.

O karalius iš tos zlasties negrįžęs namo penkerius metus. Potam po penkerių metų kad sugrįžęs, tai nezvalijęs karalienei anė paminavot prọ sūnų. Teip ir gyvenę be kokio vaiko.

O ribokų sugautasis dailiai augęs pas juos ir užaugęs į dvyleka metų.

Dasimislijęs karalius tokį prektiką padaryti. Pripylęs bačką riešutų ir pastatęs ant gonkų. Ir išleidęs apgarsinimą į visą miestą: kas išlyguos tus riešutus — ant žodžio po du riešutu ir kad nė žodžių nepritrūktų, nė riešutų, tai tas gaus pusę karalystės. Toks apgarsinims išėjo po visą miestą, ir visi galėjo eiti prė karaliaus palociaus. Didi būriai jau buvo suėję, ale nieks negalėjo apmislyt, kaip reik pradėt lyguot. Daugybė jau buvę, bet dar daugiau ėję.

Einąs sens žmogus no šešiasdešimt metų, ir tas tų dyvų žiūrėt. Prė to senio prisitaisęs ir tas vaikelis. Ant ūlyčios einančiam klausęs:

— Senel, kur eini?

Senelis atsakęs einąs žiūrėt karališko apgarsinimo. Ir pavadinęs seniuks ir tą vaiką eit į tą susirinkimą. Einą abudu. Kaip priėję, išgirdę šaukiant:

— Kurie šviežiai atėjot, eikit arčiau ir skaitykit apgarsinimą! Kas išlyguoste tą silkinę bačką riešutų, no riešuto po žodį sakydams, tai gauste pusę karalystės.

Teip tas vaikelis no dvylektų metų priėjęs apsiėmė išlyguot. Ant jo apsiėmimo visi kiti atsitraukę, o jį daleidę lyguot ir žiūrėję, ar išeis lygiai. Tai dabar pradės lyguoti vaikas ir kalbėti. Teip sakęs:

— Kitą kartą, du riešutu, trys mergiukės, du riešutu, žlugtą skalbės, du riešutu, prė upelio, du riešutu, šaly kelio, du riešutu, gale tilto, du riešutu. Ir pamatė, du riešutu, atjojant, du riešutu, karalaitį, du riešutu. Ir kalbėjos, du riešutu, tarp savės, du riešutu. Viena sakė, du riešutu: „Kad jis mani, du riešutu, apsiženyt, du riešutu, tai aš anam, du riešutu, pagimdyčia, du riešutu, tokį sūnų, du riešutu, kad ans, du riešutu, užaugęs, du riešutu, su viena, du riešutu, rieke duonos, du riešutu, visą, du riešutu, karalystę, du riešutu, papenėtų, du riešutu." Antra sakė, du riešutu: „O kad mani, du riešutu, apsiženyt, du riešutu, tai aš anam, du riešutu, pagymdyč, du riešutu, tokį sūnų, du riešutu, kad jam, du riešutu, vienu linu, dù riešutu, apdengtų, du riešutu, visą karalystę, du riešutu." Trečia, du riešu-

tu, sakė, du riešutu: „O kad mani, du riešutu, apsiženyt, du riešutu, tai aš anam, du riešutu, pagimdyčia, du riešutu, tokį sūnų, du riešutu, kad būt, du riešutu, saulė, du riešutu, kakto, du riešutu, mėnuo, du riešutu, pakaušy, du riešutu, o visas, du riešutu, žvaizdėtas, du riešutu." Ir prijojo, du riešutu, karalaitis, du riešutu, ir paėmė, du riešutu, tą trečiąją, du riešutu, parsivedė, du riešutu, į savo, du riešutu, karalystę, du riešutu, ir paėmė, du riešutu, ją už pačią, du riešutu. Ir gyveno, du riešutu, labai gražiai, du riešutu. Ir ištiko, du riešutu, didės vainos, du riešutu, jo, du riešutu, karalysto, du riešutu. Ir išjojo, du riešutu, karalius, du riešutu, ant vainos, du riešutu. Tame tarpe, du riešutu, karalienė, du riešutu, pagimdė, du riešutu, sūnelį, du riešutu, teip gražų, du riešutu: saulė kakto, du riešutu, mėnuo pakaušy, du riešutu, o visas žvaizdėtas, du riešutu. Tuojaus rašė, du riešutu, gromatą, du riešutu, pri karaliaus, du riešutu, siuntė slūgą, du riešutu, kad nuneštų, du riešutu. Parašyta, du riešutu, buvo, du riešutu, kad užgimė, du riešutu, gražus sūnus, du riešutu: saulė kakto, du riešutu, mėnuo pakaušy, du riešutu, o visas žvaizdėtas, du riešutu. Beeinant, du riešutu, slūgai, du riešutu, priėjo vakars, du riešutu. Įėjo, du riešutu, į nakvynę, du riešutu. Patropijo, du riešutu, pas čerauninkę, du riešutu. Jam beguliant, du riešutu, nukrito, du riešutu, kepurė, du riešutu, ir pamatė, du riešutu, čerauninkė, du riešutu, tą gromatą, du riešutu. Paėmus, du riešutu, parskaitė, du riešutu, ir teip rado, du riešutu, parašyta, du riešutu: „Karaliau, du riešutu, džiaukis, du riešutu, pagimdžiau, du riešutu, sūnelį, du riešutu: saulė kakto, du riešutu, mėnuo pakaušy, du riešutu, o visas žvaizdėtas, du riešutu." Tuojau ėmė, du riešutu, ta čerauninkė, du riešutu, ir parašė, du riešutu: „Karaliau, du riešutu, gimė vaikas, du riešutu, labai špetnas, du riešutu: šuva kakto, du riešutu, kalė pakaušy, du riešutu, o visas skauduliuots, du riešutu." Ir įdėjo, du riešutu, į kepurę, du riešutu, tą gromatą, du riešutu. Atsikėlęs, du riešutu, tas slūga, du riešutu, išėjo, du riešutu, prė karaliaus, du riešutu. Kaip nunešė, du riešutu, tą gromatą, du riešutu, karaliui, du riešutu, parskaitė, du riešutu, karalius, du riešutu. Rado teip, du riešutu: „Karaliau, du riešutu, gimė vaikas, du riešutu, teip navatnas, du riešutu: šuva kakto, du riešutu, kalė pakaušy, du riešutu, o visas skauduliuots, du riešutu." Tuojaus, du riešutu, karalius, du riešutu, supyko, du riešutu, ir parašė, du riešutu, kad kuo greičiausiai, du riešutu, nužudytų, du riešutu, kad jis, du riešutu, pagrįžęs, du riešutu, neberastų, du riešutu. Ir pagrįžo, du riešutu, tas slūga, du riešutu, parnešė, du riešutu, karalienei,

du riešutu, gromatą, du riešutu, no karaliaus, du riešutu. Karalienė, du riešutu, kad parskaitė, du riešutu, rado, du riešutu, kad karalius, du riešutu, liep nužudyt, du riešutu. Karalienė, du riešutu, labai gailėjos, du riešutu, sūnelio, du riešutu, bet bijojo, du riešutu, karaliaus, du riešutu, rūstybės, du riešutu. Ir įdėjo, du riešutu, į lopšelį, du riešutu, ir paleidė, du riešutu, į upelį, du riešutu, srauniai bėgant, du riešutu. Ir nuplaukė, du riešutu, į marę, du riešutu. Žvejotojai, du riešutu, pamatę, du riešutu, lopšelį, du riešutu, priplaukė, du riešutu, su laivėm, du riešutu, ir sugavo, du riešutu, tą lopšelį, du riešutu. Ir atrado, du riešutu, vaikelį, du riešutu, su znokais, du riešutu: saulė kakto, du riešutu, mėnuo pakaušy, du riešutu, visas žvaizdėts, du riešutu. Ir parsivežė, du riešutu, į namus, du riešutu, ir augino, du riešutu, lig dvylekos metų, du riešutu, ir pasislėpė, du riešutu, tie spinduliai, du riešutu. Ir išėjo, du riešutu, karaliui, du riešutu, toki mislė, du riešutu: kas išlyguos, du riešutu, riešutų bačką, du riešutu, tam duos, du riešutu, pusę karalystės, du riešutu. Ir išleidė žinią, du riešutu, visur, du riešutu. Ėjo visi, du riešutu: ėjo seni, du riešutu, jauni ėjo, du riešutu, ėjo maži, du riešutu. Beeinąs, du riešutu, senelis, du riešutu, ūlyčią, du riešutu. Paklausiau, du riešutu: „Kur eini?" — du riešutu. Pasisakė, du riešutu, einąs, du riešutu, ir jis, du riešutu, pasižiūrėt, du riešutu, tokio susėjimo, du riešutu. Pavadino, du riešutu, ir mani, du riešutu. Ėjau kartu, du riešutu. Tai dabar, du riešutu, pamatyste, du riešutu, tokius dyvus, du riešutu, bo aš patsai, du riešutu, asmu, du riešutu, karaliaus, du riešutu, sūnus, du riešutu. Šitai, du riešutu, znokai, du riešutu: saulė kakto, du riešutu, mėnuo pakaušy, du riešutu, visas žvaizdėts, du riešutu.

An tų žodžių, baigęs semti riešutus iš bačkos, ir pasirodę spinduliai tokie, kokie rodės motinai, tuoj jį pagimdžius. Tai motina puolus arty ir priėmus už rankos, o karalius už antrosios, įsivedę į stancijas. Didis džiaugsmas tėvam atsiradęs, kad sūnų atrado. Ir jam teko žadėta no karaliaus pusė karalystės.

Tai ten toks buvęs džiaugsmas, kad negal nė žmogui pasakyt. Ot toks, toks buvęs džiaugsmas, kaip vaikam, kad gaun po saują riešutų — kokį tur džiaugsmą, tai tokį ir karalius su karaliene turėję džiaugsmą. Tai dabar ir visi džiaukitės, girdėję, „po du riešutu".

143. PASAKA NYKŠTUKĖLIO

Kitą kartą du seniai bezdėję bezdėję į akmino piestą ir subezdėję nykštukėlį. Atsiradęs toks didumo kaip širša ir pradėjęs šnekėt. Sakąs:

— Eisiu iš čia, eisiu iš čia...

Teip kiti visi žiūrį, kas čion šnek,— nieko nemato. Paėmus mergė ir du vyrai akmino piestą, išnešę pro duris į kiemą ir pametę ant lytaus: pamisliję, kad apsėdo koki nečysta dvasia tą piestą, kad jau balsas iš jos išeina. No tos piestos lauka išnešimo nieks to kertė nebegarsinęsis. O nykštukėlis prikibęs prė apvarčio piemeniui. Tas piemuo ėjęs pas bandą į mišką ir nunešęs nykštukėlį. Miške įėjęs į vandenį tas piemuo — nykštukėlis ir pasilikęs ant vandenio. Nusiplaudinęs no piemens apivarų, kur dėsiąsis — jug prigert bijąs. Išplaukęs ant kelmelio ir mislijąs: „Liekne būt yr blogai — eisiu ant kalnelio." Šokęs vilko šūkiu ir iššokęs į eglyną. Palindęs po eglės, radęs baravyką. Užėję lyt — palindęs po baravyko. Kur nebuvęs, atėjęs vagis, palindęs po tos eglės, kur nykštukėlis buvęs, ir atsisėdęs. Sėdėjęs lig nakties. Naktį pakilęs jau eit kur nont vogti, bet priėjęs prigimts reikalas. Atsitūpęs kakos tiesiai ant to baravyko, kur nykštukėlis. Teip nykštukėlis matąs, kad jau tas vagis jį apšpetnys,— pradėjęs šaukt:

— Nešik — dursiu!

Vagis pašokęs žiūriąs į užpakalį — nieko nematyt. Atsitūpęs vel — ir vel šauk:

— Nešik — dursiu!

Atsistojęs žiūrįs — nieko nematąs. Paspyręs su koja baravyką ir pašokęs toly, [nykštukėlis] sušnekęs:

— Kam dar spardai? Aš galiu būti draugu.

Vagis klausiąs:

— Kas tu toks asi?

Ans atsakęs:

— Nykštukėlis.

Vagis sakąs:

— O kur tu buvai?

Šis atsakęs:

— Po baravyko.— Nykštukėlis sakąs: — O kas gi pats esi?

Vagis atsakęs:

— Aš esu tikras vagis ir ginklų turiu, tai tavės ir nebijau.

Nykštukėlis sakąs:

— Jugi aš tavės nebaidau. Dar galiu stavorčiu tavo būt. Bo kad nori vogti, tai aš galiu į klėtį įeiti be rakto.

Vagis sakąs:

— Nu, tai eikiam kartu.

Nykštukėlis prišokęs arty, prikibęs prė vagies batų autų kilpos ir sakęs:

— Dabar eikiam.

Vagis, bil ne viens, jau drąsiau eina iš miško į kelią. Ir nuėjo į sodžių. Priėjęs vagis prė bagočiaus klėties durių sakąs:

— Nu, ką dabar darysme — jau prė durių asam?

Zaras nykštukėlis pašokęs prė durių, įlindęs pro rakto skylaitę į jutryną *, atstūmęs zomkaus skląsčiuką ir atidaręs duris. Vagis įėjęs į klėtį ir pridaręs duris: kad jis pasidirbs šviesą, kad nematytų vidiniai. Pakol vagis šviesą padirbo, tuojau nykštukėlis brast skląsčiuką zomkaus užstūmęs ir pradėjęs šaukt didžiu balsu:

— Vagis klėty, vagis klėty!

Išgirdę viduj buvusiejai, sukilę ir subėgę suėmę vagį. O nykštukėlis įlindęs į pelų kibirą, pasislėpęs peluose.

Ryto metą atėjus mergė, pasiėmus krepšą pelų, sumaišius su vandeniu ir sušėrus karvei. O kartu papuolęs ir nykštukėlis sumaišyti su pelais. Ir suėdus karvė.

Potam ta pati mergė nuėjus tos karvės milžti — nebeduodant karvė pieno. Mergelė milždama sakant:

— Pijos, pijos karvaitė...

Nykštukėlis atsiliepęs:

— Nepijos, nepijos karvaitė...

Mergelė nusigandus, palikina karvę, nubėgus į gryčią, pasakius gaspadinei, kad karvė nebeduod pieno ir karvės pilve atsiliep: „Nepijos, nepijos karvaitė." Einant pati gaspadinė žiūrėt. Nuėję gaspadinė, gaspadorius ir ta mergė. Ėmus milžt pati gaspadinė. Paglosčius karvę, pagyrus:

— Mano žalmargė, duok pienelio...

Melžant melžant — nieks netek. Ir gaspadinė sakant:

— Pijos, pijos karvaitė...

Atsiliepęs nykštukėlis:

— Nepijos, nepijos karvaitė...

Visi girdžią: gaspadinė, gaspadorius ir ta mergė. Pabūgę, parstojus milžti ta gaspadinė, atsitraukę šalin no karvės. Gaspadorius sakąs:

— Tai žarnos kas nont yra. O no galvos matyt, kad ana sveika. Pjaukiam: mėsą suvalgysme, o vidurius išmesme, ir tiek. Kito nieko nebus.

Teip aprokavę, teip ir padarę. Tuojau gaspadorius pasišaukęs vaikesą, griebę papjovę karvę, nulupę skūrą ir čvertavoję mėsą. Nykštukėlis, bijodams, kad kartais jo nepažeistų, įlindęs į plaučius ir ten kentęs, nebegarsinęsis.

Šit tą dieną beateinąs ubagas. Gaspadorius tus plaučius ir atidavęs į alūžną ubagui. Ubagas, gavęs karvės plaučius, padėkavojęs gaspadoriui, įsidėjęs į tarbą ir sakąs:

— Dabar eisiu namo — bus vaikam minkštos mėselės...

Išėjęs į lauką. Eidamas ubagas išgirdęs, kad šnek tarbo:

— Nešk, nešk, nepamesk, nešk, nešk, nepamesk...

Sustojęs klausąsis — nieko nebegirdįs. Pradėjęs eiti. Vel sakąs:

— Nešk, nešk, nepamesk...

Ir tas balsas atsimuš tarbo. Tuoj ubagas nusikabinęs tarbą no pečių, tą, kurio plaučiai buvę įdėti, nešąs ranko nuleidęs. Pradėjęs eiti — ir vėl girdįs:

— Nešk, nešk, nepamesk...

Ir rodąsis tam ubagui, kad po kojų šnek. Supratęs, kad tie plaučiai palčyvi. Ištraukęs iš tarbos ir numetęs į pakrūmę.

Sulig ubagas nuėjęs, tuoj pasitropijo vilkui bėgt par tą šmotą. Tas vilkas radęs tus plaučius ir surijęs, mažai kramtęs, teip ir nykštukėlį kartu prarijęs. Potam tas vilkas bėgęs prė avių. Kaip tik norįs avį sugauti, prisiartinąs — tuojau nykštukėlis išlindęs vilkui pro rūrą i[r] šaukiąs:

— Piemenys piemenys, vilkas avis gaudo!

Teip vilkas nebegalįs susigauti gėriuko ar ožiuko, kad parišKadij. Nubėgęs į mišką, trinąs rūrą į žemę. Tada, kad vilkas nor jam snukį sutrint už šaukimą, tai nykštukėlis giliau atsitraukiąs, tada vilkas tuo trynimu sau skaudumą daraąs, ir gana. Ištrynęs vilkas rūrą vel bėgąs į lauką žąsų pjaut. Kaip tik pradėjęs žąsis gaudyt, tuoj nykštukėlis ir šaukiąs:

— Piemenys piemenys, vilks žąsis gaudo!

Ir nebegalįs vilkas sugaut. Supykęs vilkas už jo šaukimą, pripuolęs trinąs į akminą rūrą. Trynęs trynęs, vel bėgęs gaudyt žąsų. Prė žąsų bebėgant, radęs penkius paršus krūmuose. Pradėjęs tus gainiot, žvigdyt. Vel nykštukėlis išlindęs pradėjęs šaukti:

— Piemenys, piemenys, vilkas paršus gaudo!

Tuoj pariškada — ir negalėjęs vilkas nieko papjauti ir suėsti.

Labai paralkęs, pradėjęs prašyt geruoju nykštukėlio, kad lįstų lauka iš jo rūros. Nykštukėlis sakąs:

— Nešk mani į sodžių, tai lįsiu.

Vilkas nunešęs į sodžių, sakąs:

— Dabar sodžiuj lįsk lauka.

Nykštukėlis sakąs:

— Čia nelįsiu, nešk į kiemą.

Į kiemą įnešęs, vilkas sakąs:

— Lįsk lauka.

Nykštukėlis sakąs:

— Dar čion nelįsiu, nešk į trobą.

Vasaros laiks buvęs. Moterys pečių buvusios pakūrusios duonai kept. Teip ir durys buvusios atdaros. Vilks įbėgęs ir į trobą. Moterys, pamačiusios vilką į gryčią įbėgus, tuoj griebusios su kačerga degančia vilką mušt, o kita par strioką duris uždarius. Jau vilkui bėda, moterum papuolus — tai ne su ožkum pas bandą. Matąs vilkelis nabagėlis, kad doros nebus,— pasispyręs šokt pro langą. Gi tuom pasipūtimu nykštukėlis sprukt lauka iš vilko rūros — tiesiai ant pryžedos prėš kaitrų pečių. Ir sutraukęs karštis į krūvą nykštukėlį. O vilkas išpuolęs par langą, išsigelbėjęs no smerčio.

Tai par tai, kad vilkas gyvs atliko, tai vilkų veislė užsiliko. O nykštukėlį kad karštis sutraukė, tai nykštukėlių nė šiandien nebėr. Tai nykštukėlio toks galas — pas duris kamaros, gryčio ant pryžedos.

144. ŠUVA VIERNESNIS IR UŽ PAČIĄ

Kitą kartą žmogus buvęs didžiai sudėjimo gero: ščyras, teisingas, išmintingas ir darbininkas, bet biednas. Turėjęs gražią pačią ir savo menką grytelę sodžiuj. Ten gyvenę par žiemą abu su patele. O ant vasaros pats stodavęs slūžyt prė gaspadorių ar šen, ar ten. Iš tos slūžbos, uždarbio par vasarą, tai misdavę par žiemą, bo ant cielų metų žanoto žmogaus nieks nesamdo.

Teip su tuom geros mados žmogum atsitikę. Pavasarį pristojęs prė gaspadoriaus ten pat sodžiuj, kur jie gyveno. Vasarą, ariant laukiakraštį netoli prė krūmų, užėmęs miegas teip, kad ans paskui žambrio kone virstąs eidams. Tas buvęs čėsas apė dešimtą adyną. Sustabdęs jaučius ir atsigulęs šaly ežės ir tuoj užsnūdęs. Sulig užsnūdimu balsas žmogaus sušnekęs šaly jo:

— Žmogau, kelkis, tavo galvūgaly piningai deg!

Ant balso atsikėlęs, apsižvalgęs — niekur nieko nėr arti. Tuojau blūst liepsna iš po akmino, kur jis gulėjęs galvą pasidėjęs, ir pradėję degt. O artojus stovįs ten pat. Pardegę ir užgesę. Matąs viernai, kad piningai degė. Nieko nė daręs, nė žiūrėjęs, ale ėjęs arti. Paėmęs jaučius, aręs. Išvaręs a[r] penkias vagas — vel teip imąs miegs, kad paeit negalįs. Sustojęs varsto gale ir vel atsisėdęs šaly akmino palanky, nebe tam šmote, kur pirma buvęs sustojęs. Zaras sulig atsisėdimu priėjęs žmogus ir sakąs:

— Žmogau, kad eisi imti piningų, atsivesk stavorčių visų vierniausį, tai piningus išimsi, o viens neišimsi.

Ant tos kalbos tas artojus sukęsis žiūrėt, kas čion šnek. Sukuštėjęs, praplėšęs akis, žiūrįs — niekur nieko nėr. Vel stojęsis ir ėmęs arti. Nedaug kiek bearęs — ir pradėję leist ant postuvio kiti, ir jis paleidęs. Jaučius išjungęs, ten pat palikęs, o pats parėjęs namo ant pietų. Bet vis mislio stovią piningų matyms degimo ir visi tie girdėti šnekalai. Valgydams pietus ir mislijąs: „Eisiu paimsiu pačią, par postuvį nueisme ir iškasme: jug tai kito viernesnio stavorčiaus ir nėr."

Teip apmislijęs, parėjęs į grytelę pas pačią, pasisakęs, kad matęs piningus degant. Pavadinęs kartu eiti išimti, ir išėję abudu. Nuėję į tą vietą. Ir jaučius ten pat teberadę pakrūmė. Priėję prė to akmino, kur piningai degė, atvertę, smeigęs su lopeta, tuoj uždūręs, apkasęs — puodas špižinis yra. Apmatę visą viršų. Pasižiūrį — kad atein žmogus pakrūme tiesiai ant jų. Nenorėdami, kad tas, kur atein, pamatęs juos kasant, kad neitų arty, palikini tą vietą, paėję į pakrūmę ir susėdę, kol ans praeis. Bet sulig atsisėdimu tuoj pati sakant:

— Duok, širdel, aš galvą paieškosiu, kol praeis kas eidams.

Tas vyriškis tuoj ir padavęs jai ieškot čiupro učių. Į jos skraitą pasidėjęs galvą, o ana ieškant. Sulig ans pasikreipė prė jos, tuoj ir užmigęs. O einantysis prėjęs prė jų. Ta moteriškė matant jį, o tas vyriškis, jos skraite galvą įspaudęs, miega. Tas, katras priėjo — jaunas, gražus vaikinas, tik nepažįstamas,— ir sakąs tai moteriškei:

— Ar žinai ką: aš turiu piningų didį puodą auksinių — ot čion ant ežės yra žemės tie mano piningai. Papjauk tu savo vyrą, tai aš tavi apsiženysiu. Tai tu poni būsi, už manės būdama.

Ta moteriškė žiūriant į jį, kad ans šnek,— teip jai gražus jis išrodąs, kad striošnu, malonu žiūrėt. Tuoj ir pameilus gražų vyrą turėt ir ponia būt. Sakant priešais jam:

— Kaip aš jį papjausiu?

Tas sakąs:

— Ogi kaip jis dabar miega, nutvėrus už čiupros, atversk galvą ir patrauksi po kaklo su peiliu.

Ta moteriškė sakant:

— Kad aš peilio neturiu.

Tas tuoj ir padavęs didelį medžkotį. Tuoj ta moteriškė paėmus tą peilį ir, nutvėrus už kaktos plaukų, atvertus gerklę savojo vyro ir iškėlus peilį tuoj jau pjauti. Tas stovėdams dideliu balsu suriko:

— Žmogau, kelkis — tavi pati pjaus!

Tas žmogus šokęsis greitai,— dar pati pritūriant už čiupros. Atsistojęs nusigandęs iš didelio balso ir žiūrįs — pati ranko betūriant didelį peilį. Ir juntąs dar, kad peršč kaktą, kur nurovė betūrėdama. O kas šaukė ir pačiai peilį kur padavė, tas ir pražuvo. Kad šiedu abu tuom strioku no jo balso parsigandę,— nebematę. Tik tuom įsigandinimu vyriškis, palikins pačią, tekins parbėgęs namo pas gaspadorių, o pati pabaliais parsileidus į savo trobelę. Ir patys nebežino, kaip ten buvo, tik abu nusigandę: vyriškis kad pamatė, kad pati nor jį papjaut, nusigando, o ta moteriška nusigando, kad ans prižadino vyrą, o dar ji nespėjo patraukt peilio po gerkle.

Potam po pietų einąs vel arti į tą patį šmotą, bo ten žambris, ten jaučiai. Bet išeinant iš namų išsekęs šuva. Tas artojus susijungęs jaučius, prisivaręs prė žambrio, įstatęs į vagą, ariąs ir mislijąs: „Biednas buvau, biednas ir būsiu. Musėt nečėslyvi piningai, kur buvau pradėjęs kasti, kad negalėjo išimti. O pati labjau lokamijos jais, kad jau sulig parodžiau jai, tuoj ir norėjo papjaut." Ardams teip mislijęs ir kalbąs pats sau: „Musėt mano toks talents būt biednam."

Aręs aręs valandą, mislijąs sustojęs: „Eisiu pasižiūrėt, ar teip tebėr, kaip palikau, ar ne." Sulig einąs į tą pusę, kur piningai, tuojau tas šuva ir lojąs, su strioku puldams ant krūmų. Tas žmogus sustojęs žiūrįs, ką tas šuva loj,— nieko nematąs. O reti krūmeliai,— nė einant, nė bėgant niekur nieko nematyt. Vel grįžtąs arti, nedaėjęs lig tos vietos. Paaręs valandą,— jau saulė pavakarė. Sustojęs arti, atsisėdęs ir mislijąs pro tuos piningus. Besėdėdams ir užsnūdęs. Tuoj šuva po strioku uru ru ru puolęs lodams ant krūmų. Tuoj artojus praplėtęs akis — nieko nematąs. Apsižvalgęs ir dar sėdįs — vel šuva urzdęs ir puolęs lodams ant krūmų į tą pusę. Žmogus išplėtęs akis žvalgąsis — niekur nieko nematyt. Tyčium atsigulęs prė akmino. Mislijąs: jei kas nor eiti prė tų piningų, tegul einie, o ant manės mislys, kad aš miegtu.

Tuoj sulig atsigulęs, vel šuva puolęs į tą pusę, kur tie piningai buvę, ir no to šmoto ginąs. O artojus nekėliąsis nė žiūrėt. Tuoj tuo jo mislijimu užsimerkęs. Ir priėjęs gražus jaunas vaikinas. Sakąs:

— Žmogau, dabar imk piningus, tai išimsi, kad atsivedei viernesnį stavorčių. To niekuom negalėjau nugadyt: ans vis už tavi užstovoj, o mani nesavinas. Tas viernesnis už pačią. Imk pats drąsiai ir vartok tus piningus, bo aš tavo talents esu. Tik į pačios valią neatsiduok, bo pats matei, kad, man prašančiam, zaras paklausė ir būt tavi papjovus, tik aš tavi pasergėjau. Adomas, pačios kad klausė, rojų nutrotijo, o Samsons, kad pačiai teisybę pasakė, iš to smertį gavo.

Teip pasakęs, atsitraukęs. O žmogus atsisėdęs nusižvalgęs — nieko nematąs, tik šuva, ant krūmų žiūrėdams, lojąs. Stojęsis ir aręs lig vakaro. Vakare paleidęs jaučius, priėjęs, atsikasęs ir išėmęs trim gorčiais puodžiuką. Parsinešęs ir pasidėjęs sekretnai, lig kol atslūžij. Atslūžijęs tus metus, potam pradėjęs vartoti. Po tokią dalį imdavęs, kiek gal partekti metams gerai pragyvent. Tai lig šiol gerai tebegyvenąs.

145. [ŽMOGUS ANT KRYŽIAUS]

Kitą kartą žmogus, eidams keliu, prėjęs kryžių. Nusėmęs kepurę, pradėjęs žiūrėt į tą kryžių ir pasigailęs mūkos, kentančios prikaltos prė kryžiaus. Ir pradėjęs sakyt:

— Ponediev, kad tu daug ir ilgai kenti, leisk mani už savi pakentėt ant kryžiaus.

Jam teip bekalbant, ir atsiliepė ant kryžiaus:

— Neiškentėsi tu.

Teip tas žmogus prašąsis:

— Leisk, leisk, nont kiek galėsiu, tiek kentėsiu.

Ant jo prašymo ir stojusis atmaina: nusileidus mūka no kryžiaus, o tas žmogus ir prikibęs prė kryžiaus į vietą mūkos, o mūka pranykus.

Kryžius šaly vieškelio buvęs. Paštorius važiavęs, ir ties pat tuom kryžium pravažiuojant iškritęs šikšninis maišiuks piningų ir palikęs, o paštorius nuvažiavęs. Šit gaspadorius lankęs rugius ir ateinąs eže par lauką tiesiai ant to kryžiaus. Išlindęs iš rugių ant vieškelio, pamatęs tą šikšnos maišelį ant kelio, pagriebęs, įsitempęs į rugius ir nusivilkęs eže. Ką tik tuos piningus atėmė — tuoj priėjo ubagas iš tos pusės, iš kur paštorius atvažia-

vęs buvo. Tas ubagas prėjęs pas kryžių, atsisėdęs ir užsikūręs pipką, o nė kepurės ėmęsis, nė sveikinęs kryžių. Tuoj tą pačią valandą tas paštorius pasigedęs piningų. Susukęs arklius, na lėkti atgaliau. Ieškodams privažiuojąs ties tuom kryžium — radęs tą ubagą besėdent. Klausiąs:

— Gal radai piningus mano?

Ubagas sakąs:

— Ponali, neradau.

Paštorius nevierijąs. Sakąs:

— Atiduok!

Vel ubagas dar prysiegojąs:

— Kad aš neradau.

Paštorius sakąs:

— Kaip tu negalėjai rasti?! Bo aš tavi aplenkiau — tu paskui manės ėjai! Matau, kad su tavim geros dienos nebus!

Griebęs už čiupros tam ubagui tas paštorius, pasimetęs prė žemės, kaip pradėjęs duot, kaip pradėjęs duot ir šaukiąs:

— Prisipažink ir atiduok, bo nepaleisiu, kol negyvai užmušiu!

O tas, ant kryžiaus būdamas, matė, kas nunešė piningus, o tas ubagas suvisu nekaltas. Bežiūrėdams į to paštoriaus didelį mušimą, o to ubago kraują liejant matydams, ir pasigailęs, prakalbęs ant kryžiaus. Sakąs:

— Nekaltą muši!

Kad jau no kryžiaus balsas davės girdėt, paštorius parstojęs mušti,— pametins ubagą, nuvažiavęs sau. Ubagas pasikloniojęs kryžiui, nuėjęs į sodžių.

Šit vel ta pati mūka arty prėjus ir sakant:

— Ar aš nesakiau, kad neiškentėsi? Lipk no kryžiaus! Aš jau tūkstantis ir keli šimtai metų kaip ant kryžiaus kenčiu, o šalikelė būdams, visokių praleidžiu ir niekam niekada nieko nesakiau. O tu dabar teip menką čėsą ir neiškentėjai!

Tas žmogus sakąs:

— Pone dieve, tai kad nekaltai tą ubagą mušo paštorius: piningus, jo pamestus, kits nunešė, o ans ant ubago užsipuolė.

Ponas dievs sakąs:

— Vertai mušo. Bo tas paštorius par lokamstvą buvo sudėjęs tus piningus, tai buvo verts pametimo. O gaspadorius ščyrai prociavoj ir man viernai tarnauj, o biednas, tai tas verts buvo radimo. O ubagas dykavodams veltu svetimą gerą renk, tai tas buvo verts lupimo. Už tai teip ir atsitiko.

Po tokio atsitikimo sugrįžę katras į savo vietą: mūka — ant kryžiaus, o žmogus vel palikęs, kaip buvęs, ant žemės.

PASAKŲ KNYGELĖ

146. [VILKO SUTVĖRIMAS]

Dievas sutvėrė žmogų, o velniui piktumas daros. Ir misli[ja] sau, jog ir aš galiu teip pat nulipyti iš žemių. Velnys nuėjęs pas dievą:

— Dieve, ir aš galiu tą patį padaryti, kai[p] ir tu — sutverti gyvybę.

— Nu, ką tu sutversi? *

— Vilką.

— Nu, lipyk.

Velnys greibės už darbo ir nulipė vilką. Dabar nežino, kaip reik gyvastį įdėti. Ein klaustis dievo. Dievas pasakė:

— Sakyk: „Vilke vilke, tau dievs duod gyvastį, velniui nukąsk kulnį!"

Velnys:

— Vilke vilke, nukąsk kulnį, tau velnys duod gyvastį!

Vilkas nekušta nė kuštėti. Velnys ein pas dievą:

— Dieve, kodel vilks nekušt?

— Todel, kam sakai, kad velnys duod gyvastį. Sakyk: „Tau dievs duod gyvastį — nukąsk kulnį velniui!"

Bet dar velnis, nenorėdams dievui garbę pavesti, kad dievs duod gyvastį, tris kartus sakė, kad „velnys tau duod gyvastį, nukąsk kulnį". Mato, kad nieko nepadarysįs,— paskutinį kartą pasakė sakytus dievo žodžius. Tuoj vilks greibė velniui už kulnių, nukandęs nubėgo sau. Velnys no to čėso paliko be kulnių.

Dar ligi šiol buvo kalbama tarp senųjų žmonių, vilkui esą ant kaktos velnio plaukų, kad, tai pamatęs, negali išrėkti *.

147. [ARKLIO KILMĖ]

Ponas dievas išvarė iš rojaus Adomą ir Ievą ir liepė arti ir ekėti, tuo duoną užsidirbti.

Adomas su Ieva išėjo iš rojaus, nuėjo į pūsčius laukus. Reik

pradėti arti. O kuo ars? Adoms kinkos Ievą į žambrį ir praded arti. O velniai juokias džiaugdamies, jog ne jie vieni paliko nelaimingi *: ir Adoms su Ieva iš tokio puikaus rojaus paliko išvaryti ir turės vargti.

Vienok dievas pasigailo Ievos ir velnius už jų tiešijimąsis dar labiau pakorojo. Velniai juokias, Adoms ar. Nuvaro vagą į antrą galą varsto — randa dievą bestoviant. Ir sako:

— Adomai, kai nuvarysi vagą į aną galą ir apsisuksi varyti atgal, drožk su botagu atgal į užpakalį ir atsisukęs žiūrėk: ką rasi, tai tą kinkyk į ienas, tuo ark.

Teip ir padarė Adoms. Varo vagą — velniai juokias. Atsisukęs atgal, drožė su botagu — ir užkliuvo velniui *. Atsisukęs žiūr — velnio vieto stov ne padabnas į velnį, ale į gyvulį. Adoms, atsivedęs prė žambrio, kinko į ienas. Pasikinkęs:

— Nu, ar klys, ar ne?

Šit ir no šitų žodžių davė ir vardą „arklys".

Dar ir dabar yra galiama girdėti šitokias kalbas pas žemaičių piemenėlius. Sako: visi gyvuliai yra dievo sutverti, o arklys yra iš velnio paverstas. Bo delto visi atsiguldami ir atsikeldami priklaup ant kelių atiduoti dievui garbę, o arklys — tas neklaup, del to, kad no velnio paeinąs.

148. NEKASK KITAM DUOBĖS, BO PATS ĮKRISI

Kupčius važiavęs į kelionę. Ir prisėjo naktis. Pasiprašo nakvynės pas biedną žmogelį ir apsinakvojo. Pasistatė vežimą ant kiemo ir pats atsigulo ant vežimo.

Naktį atein trys laumės. Priein prė lango ir klauso. Viena pasiklausiusis valandą. Klaus antroji:

— Ar gimė vaiks?

— Dar ne.

— Kad būtų gimęs šioj valandoj, tai būtų buvęs vagim.

Klausos antroji laumė prė lango.

— Ar gimė?

— Dar negimė.

— Kad būtų gimęs toj valandoj, būtų buvęs kunigu.

Klausos trečioji.

— Ar gimė vaiks?

— Gimė.

— Tai to kupčiaus turtą vartos, katras gul kieme.

O kupčius girdžia, ir jam rūp. Laumės po tų kalbų išėjo sau.

Kupčius, sulaukęs ryto, ein į trobą pažiūrėti, ar yra gimęs šią naktį vaiks. Teisingai — randa gimusį. Misli[ja] sau: „Ką daryti? Tai tikrai ir vartos mano turtą." Prašo, kad jam tą vaiką parduotų, pasižadėdams gerai užaugyti ir visą turtą atiduoti. To viso tėvai pameilę parduod vaiką. Tas kupčius nusipirkęs išvažiuoj sau. Važiuodams misli[ja]: „Kur aš tą vaiką padėsiu, kad jis mano turto nevartotų?" Privažiavęs didelę girią, pamatė didelę drevę medy. Ir įkišo į tą drevę, mislydams, jog jis čia amžių pabaigs, ir nuvažiavo sau.

Kana koks pons pasitiko tuom keliu važiuoti pro šitą drevę *. Girdžia verkiant mažo vaiko balsą. Pons siunčia kučierių pažiūrėti, kas ten rėk. Radęs vaiką, atneš pas poną. Pons parsivež namo ir augin tą vaiką. Užaug į pilną vaikesą. Buvęs dailaus nuaugimo, kaip sako, gražus jaunikaitis. Ir praminė jam pavardę — Drevinskas.

Šitas minėtasis kupčius netoli gyvenęs no šito pono, katras užaugino šitą Drevinską. Kupčius turėjęs vieną dukterį. Ta duktė įsidabojus * Drevinską, sakant, tą jaunikaitį. Daleidžiant tėvui *, apsiženijusi tą jaunikaitį. Atsiminė tėvs dukters paklausti pono:

— Del ko praminei pavarde Drevinsko?

— Del to, kad aš radau miške *, drevė *, tai aš jam daviau ir pavardę Drevinsko.

Kupčius nusiminė, jog „tas pats, katrą aš įkišau į drevę,— tai jis mano turtą vartos.— Misli[ja] sau: — Kaip reik man nusikratyti no savės?"

Tas Drevinskas mylėjęs dievą *, eidavęs anksti ant maldos *, pakol dar visi tebegul. Kupčius sumislijęs šiteip. Savo viernikus užstato už durių tų, pro kurias žents ein ant maldos, kad iškastų duobę po slenksnio ir lauktų — kas įkris, tą tuoj užkastų, neklausydami prašymo ir šaukimo. Teip ir padarė: jo viernikai iškasė duobę po pat slenksniu ir lauk, kas įkris, bo nė patys nežino, ko laukį.

Atėjus laikui pagal paprotį eiti ant maldos, Drevinskas pabudęs pradėjo taisytis keltis. Pati sudraudė:

— Širdait, ko teip anksti kelies — paspėsi, dar gali pasilsėti.

Paklausęs užmigo ir pamigo. Tuo tarpu kupčius atsikėlęs eis lauka pasižiūrėti, o užsimiršo, ką vakar už durių užstatė. Ėjo nieko nemislydams. Kaip kėlė koją par slenksnį — ir įvirto į duobę. Tarnai jo greibė kasti. Šauk pons kupčius:

— Nekaskite — aš esu, aš esu!

Tarnai, nieko neklausydami, ir užkasė. Tai ir atiteko visas turts Drevinskui.

Tai ir ligi šiol sakoma yra: nekask kitam duobės, bo pats įkrisi.

149. [VELNIAS UŽ BERNĄ]

Kitą kartą viens gaspadorius teip buvęs biednas, kad neturėjęs ko valgyti. Gyvenęs viens pats, neturėjęs nė pačios, nė šeimynos, tik teturėjęs vieną arklelį. Su tuo arkleliu dirbdavęs: ardavęs ir akėdavęs, ale visai biednas buvęs, turto nieko neturėjęs,— duonos, ir tos trūkdavęs.

Vieną kartą išėjęs arti į lauką, palikęs ant lentynos duonos plutgalį. Velnys niekada negalėdavęs į grieką atvesti: vis dievui dėkavodavęs — ar blogai, ar gerai. Velnys pavogęs paskutinį duonos plutgalį mislydams: „Ar tu dabar nekeiksi parėjęs, ka tu neturėsi ko valgyti..."

Tas gaspadorius, parėjęs ant pietų, neranda paskutinio duonos plutgalio.

— Lai būkie dievui ant garbės: teturėjau tą duonos plutgalį, ir tą patį pavogė. Lai valgo sau sveiks.

Velnys tą plutgalį nešins nubėgęs į peklą pas Liucipierį, pasirodęs, kad apvogęs gaspadorių. Liucipierius klausįs:

— Ką sakė gaspadorius?

— „Lai valgo sau sveiks."

Liucipierius subaręs velnį:

— Ne tik tu ką gerą būtum del manės padaręs — dar ir blogą: tik dievą pagarbino, daugiau ir nieko. Eik ir atidirbk tam gaspadoriui.

— Kiek reik jam dirbti čėso už tą duonos plutgalį?

— Trejus metus.

Velnys, atbėgęs pas tą gaspadorių, prašos, kad jį priimtų par vaikesą ant trejų metų. Gaspadorius sako:

— Ką aš tavi priimsiu par vaikesą, kad aš pats neturiu ko valgyti — ką gi aš tau duosiu?

— Ką duosi, tai bus gerai, tik priimk.

Gaspadorius sako velniui:

— Su kuo mudu dirbsime, kad aš vieną arklį teturiu?

— O gal turi kokį kitą gyvulį?

— Turiu ožką.

— Nu, gerai, tu galėsi arti su arkliu, o aš su ožka — man bus gerai.

Gaspadorius priėmė, susigadijo su savo vaikesu. Gaspadorius ein arti su arkliu, o jo vaikesas ein su ožka. Teip ein gerai jo vaikesui arti ir su ožka. Suarė lauką. Vaikesas sako gaspadoriui:

— Gaspador, ką mudu dirbsme? Mudviem par mažai darbo tavo lauke — kažin ką mudu dirbsime? A žinai ką, gaspador?

— Ką?

— Ot pons nukirto mišką, stov vieni kelmai ant tos vietos. Nueik, paimk no pono tą šmotą — mudu padirbsme lauką, pasėsme kviečius.

— Eik tu, niektauzy, ką ten padarysi: vieni kelmai ir šaknys — sakai, padirbsme lauką...

— Klausyk manės, eik tik, paimk no pono, o su padarymu nesirūpyk — man žinoti.

Teip ir padarė: gaspadorius nuėjo pas poną apė miškvietę [kalbėti] — ant lauko dirbti. Gaspadorius ein su arkliu arti, o jo vaikesas — su ožka. Gaspadorius šiaip teip knaiso, o vaikesui su ožka trat vien kelmai. Teimat greitai padirbo lauką, pasėjo kviečius. Teip užaugo kviečiai geri, kaip viens mūras. Matydamas ponas tokius gerus kviečius užaugus, tam gaspadoriui nebeduod tų kviečių — pats pons pjaun ir vež sau. Kaip pons nupjovė ir suvežė į daržinę kviečius, vaikesas sako gaspadoriui:

— Gaspador, eik pas poną, prašyk, kad duotų tų kviečių nons naštą parsinešti už mūsų procią.

Gaspadorius teip ir padarė — nuėjęs prašo pono:

— Ponali, gailėkis ir mūsų, duok mums nons naštą kviečių parsinešti, ką mes dirbom.

Ponas:

— Gerai, pazvaliju tau — neškis, kiek pakeli.

Gaspadorius parėjęs sako vaikesui:

— Pazvalijo pons naštą, kokią pakeli.

— Gerai.

Vaikesas, nuėjęs prė šiaudų kaugės, vijęs virvę tris dienas. Par tris dienas nusivijo virvę — ein parsinešti naštą. Nuėjęs į dvarą pas poną, su savo virve apsuk visą daržinę su visais kviečiais, užsidėjo ant kupros * ir neš.

Pamatė pons, kad neš jo daržinę su visais kviečiais,— ką daryti? Turėjo pons piktą jautį — paleidė tą jautį. Jautis genas subadyti. Pamatė atsigenant jautį — pagreibė už ragų, užsimetė ant naštos, atsisukęs padėkavojo ponui už paviržį:

— Dėkui, pons, ir už paviržį.

Parėjo su kviečiais ir jaučiu.

150. [BOBA BJAURESNĖ UŽ VELNIĄ]

Kitą kartą labai dievabaimings ir teisings gaspadorius apsiženijo sau patinkamą mergaitę. Teip gražiai ir meiliai tarp savės gyveno, kad tarp jų velnys gyvenęs dvyleka metų ir niekaip negalėjęs suvesti į nezgadą savo tarpe. Dvylektuose metuose velnys, nieko nebegalėdams padaryti — suvesti į nezgadą,— apleidęs bėg sau par lauką kitur ant uždarbio. Sutink bobą. Boba klaus velnio:

— Kur bėgi, kur buvai?

Velnys pasisako, kur buvęs ir nieko nepešęs *.

— Ak, tu durnius velnys — par tiek metų nesuvedei į nezgadą! Ką tu man duosi, kad aš tuoj suvesiu į nezgadą?

Velnys:

— Duosiu tris rublius.

— Gerai.

Tuoj boba ein pas gaspadorių į lauką.

— A[r] žinai, gaspador, daug esu svieto mačiusi ir užėjusi, bet teip niekur neužeinu tokių žmonių, kaip tamsta su tamstos žmonele. Kaip gražiai gyvenate, koks tamstų sutikimas,— tai miel malonu pažiūrėti! O tik viena nelaimė, kad tamstos žmonelė tur blogą mislę ir visada kišeny nešiojąs britvą ir vis misli[ja] tamstą papjauti, tik neprisitaiso. Jei nevieriji, tyčia paprabavok: kai pareisi namo, duok pačiai paieškoti galvą ir ūmai pažiūrėk, kas jos kišeny yra,— ir atrasi mano teisybę.

Tą pasakius, boba nuėjo sau. Vingį davus pašol, nubėgo pas šito vyro pačią.

— A[r] žinai, susiedait, gana daug esu svieto mačiusi ir pareėjusi — tokio gražaus sutikimo niekur neužeinu kaip tamstų. Miela pažiūrėti! O tik viena nelaimė yra, kad tamstos vyrelis suvisu neilgą amžių tegyvens.

— Nu, kodel?

— Ot, yra jam galvo viens žils plauks — tas jam trumpin amžių. Kad kas jam tą plauką ištrauktų, tai ir gal ilgą amžių turės. Ale, žinoma, vyriškiem ar gal įrokuoti: vis jie nevierija, sako — baikos. Ot, jei nevieriji tamsta, tai ir pažiūrėk, kai pareis namo ant pietų. Ale įsikišk britvą į kišenį: beieškodama * kaip rasi tą plauką, tai nupjausi.

Pati, tą pašnekėjusi, išėjo sau. Šita gaspadinė teip ir pavierijo. Lauk pareinant ant pietų, pasiėmė britvą į kišenį. Parein gaspadorius. Žinoma, kad gaspadinei rūp apė šitą plauką, o gaspadoriui — apė britvą. Gaspadinė šnekin:

— Širdait, pavargai. Gulkis į lovą pasilsėti.

Gaspadorius atsigulo — gaspadinė:

— Širdait, gal galva nieżti — seniai betrinkta.

Teip bešnekėdama pradėjusi galvą kutinėti — tai ji mislijo rasti tą žilą plauką. Jai beieškant galvą, pats kilo iš ūmo iš lovos žiūrėti, ar teisingai pati laiko kišeny britvą ir nor jį papjauti. Teisingai — rand britvą.

— A, tu mani nori papjauti!

Pradėjęs baisiai mušti, už čiupros draskyti, neleisdams pačiai nė pasiteisyti. Iš to pakilo baisi nezgada *.

Boba ein no velnio atsimti zaploto — trijų rublių. Velnys, tuos tris rublius pamovęs ant ilgo pagaikščio, duod bobai. Boba klaus velnio:

— Kodel ant pagaikščio pamovęs duodi?

— Ka bijau.

— Kodel?

— Del to, kad tu už mani esi daug bjauresnė *: aš dvyleka metų dirbau ir tokios nezgados negalėjau padirbti tarp šitų žmonių, kokią padirbai par trumpą valandą.

Šitie žmonys paskui atrado, kas tarp jų dėjos. Del to ir dabar yra sakoma: saugokis bobos pikčiau velnio.

151. [IŠKASTI VELNIO PINIGAI]

Vienas vaikesas slūžijęs pas gaspadorių ilgus metus *. Begyvendams pas tą gaspadorių, vieną kartą sodne po obels pamatė degant — pradėjo degti pinigai. Tas vaikesas kas tuos pinigus. Atkas pinigus — an tų pinigų rand guliant šunį. Tas šuva neleidžia jo imti pinigų. Užkasė atgal. Teip ir vel kitą būrį prabavoj — vis teip ir teip. Prabavojęs ligi trijų kartų — vis tas šuva neleidž. Paliovęs bekasdyti. Paskui išėjęs kitur slūžyti.

Teip praėjo šmots metų. Paskui, po kiek metų, pamislijęs pasiklausti kunigo. O ten buvęs sens kunigas. Nuėjęs pas tą seniuką:

— Tėvali, aš ten ir ten žinau tokius pinigus — ar tamsta išsiimk sau, ar pavelyk ma[n].

— Vaikiuti, esu sens, baigiu amžių — man jų nereik, tu sau išsiimk.

— Tėvali, kad aš negaliu — man šuva neleidž.

— O teip padaryk. Dabar zarum to gaspadoriaus duktė dirb veselę — ištek. Tai tu kaip nons prisitaisyk ten par kokį aludarį

ar liuobinyką, kad galėtum būti ten par veselę. Tai kaip prasidės pirmą vakarą veselė, tai tu susigatavok lopetą ant ėmimo pinigų ir lauk. Kaip tik atvažiuos ana pusė, tai yra jaunasis su savo brolaičiais, sueis į vidų *, tuo tarpu tu eik kasti pinigų, bo tada tas šuva bus troboj.

Teip ir padarė. Kaip sulaukę veselnykus — jaunąjį su brolaičiais — suleidė į trobą, tuo tarpu puolė kasti pinigų. Atkasė — nėr šunies. Išsiėmė pinigus, pasikavojęs sau, ein į trobą. Troboj tarp veselnykų ir gaspadorių rand didelį suirimą: visi pikti, viens ant kito ieško ambų *, tei[p], kad nė vieno žmogaus linksmaus nerado. Tas vaikesas, įėjęs į trobą, šypsos. Priėjęs viens iš veselnykų paklausė:

— Kodel tu toks smagus, šypsais — mat, kad čia visi smūtnūs ir pikti?

— Mat, ko aš nebūsiu smagus ir šypsosiuos, kad aš velnį tą, katras čion dirb nezgadą, aš apgavau.

Velnys, išgirdęs šiteip, susiprato, kaip jį apgavo. Tik susisuko vėsuls, nuvartė no stalo uzbonus ir skleinyčias ir išdulkėjo pro langą. Sodne neradęs pinigų, išrovė obelą ir nudulkėjo par lauką. Veselė[j] tuoj liko zgada, paliko visi linksmūs.

152. [ŽMOGAUS LAIMĖ IR VARGAS]

Gyvenę du susiedai vienkiemy. Viens buvęs labai bagots, ir viskas vedas: gyvuliai geri, javai visada geri, darbinykai patys siūlytis siūlos, ein į kiemą. Antrasis susieds visai biednas: gyvuliai blogi, javai visada prasti, darbinyko negaunąs pasisamdyti, katrą prašąs ateiti prė darbo, tas atsisako: „Man reik eiti pas tavo susiedą." Bagočiaus darbinykų pilns laukas, o šis nabagėlis viens dirba.

Vieną kartą par rugpjūtį viens pats dirbąs po lauką. Žiūrįs — lauko gale pamiškė muzikants grąji[ja] muziką. Teip tas biednasis sako muzikantui:

— Ko tu čia grajiji?! Eik, man reik darbinykų, o niekur negaunu: biednas esu, nė darbinykai nein.

Muzikants atsako:

— Dirbk, ką aš dirbu, tai aš tau padėsiu. Aš esu tavo laimė.

— Ką aš dirbsiu, ką ten padėsi...

— Ot, pamesk gaspadorystę, imk muzikantystę: eik gyventi į miestą, nusipirk namus, muziką.

Teip ir padarė: pametė gaspadorystę, susikrovęs savo balde-

lius, pasikinkęs arklelį, važiuoj. Kaip tik išvažiavo iš namų — tuoj užsisėdo ant vežimo jo vargs, sėdž ant vežimo. <...> Gaspadorius rokuoj savo vargui:

— Sėdi tamsta man ant vežimo — visi žmonys labai žiūr ir dyvijas. Ar negalėtum pasislėpti no žmonių?

— Kur aš sėsiu, kad žmonys nematytų?

— Va bačka yra — įlįsk į bačką, tai žmonys nematys.

Teip ir padarė: vargs tuoj įlindo į bačką. Gaspadorius, paėmęs špunką, užkišo bačką. Kur dės tą savo vargą? Privažiuoj upę ir tiltą — įmet į upę no tilto, paskandin savo vargą.

Važiuoj toliau. Pagen bevažiuojant viens pons. Pons pravažiavo pro šalį. To gaspadoriaus arklys teip bėg, kad pono arkliai nespėjo bėgti. Pons vadin į karčemą, o kučieriui liep prikišti akminų. Teip ir padaro: įein į karčemą — kučierius prikiš akminų, kad nespėtų. Pons su gaspadoriu susėdę ir važiuoj vel kartu. Tam ponui daros didelė gėda, kad tokiu mažu arkliu, prastais baldais važiuoj paskui jo. Pons prialsino savo ir arklius bevažiuodams greitai, norėdams palikti. Baras ant savo kučieriaus:

— Ko tu neprikišai daug akminų, kad jam būtų sunkus vežims, ka[d] negalėtų paskui spėti važiuoti?

Vel pons vadin į karčemą šitą žmogelių. Įėjo į karčemą — myl, duod gerti ir valgyti ir prašo, kad paskuo jo nevažiuotų. O kučierius kiek beatspėdams kiš akminus, kad jam būtų sunkesnis vežims, kad negalėtų paskui spėti važiuoti.

Pons kaip priprašė šito žmogelio, kad nevažiuotų, kaip pradėjo važiuoti, nebeleidė savo arklio bėgti paskui, pasiliko. Teip nuvažiuoj į miestą, nusisamdo namus *, paskui praded kraustytis savo baldus. Žiūr — jo vežime daugybė aukso. Nuvež pas kupčių tą auksą, parduod — gaun be galo didelius pinigus. „Iš kur tas auksas atsirado vežime?" Mat, kur pono kučierius prikišo vežimą akminų, tai pavirto į auksą. Toliaus nusipirko didelius sau losnus namus, nusipirko muziką, pradėjo grajyti, prisisamdė daugiau muzikantų. Paliko slaunlausiu muzikantu visam mieste. Kur boliai pas ponus ar imeninai, tai ten vis jį kviеč ant grajijimo. Teip palikęs bagotu, kad savo turto galo nežinojęs.

Paskui atvažiuoja jo susieds į miestą. Atėjo pas jį, muzikantą, pradė[jo] šnekėtis. Klaus:

— Kaip palikai bagots?

Pasisako visaką ir pasisako, kur savo vargą paskandinęs. Tas susieds parvažiuodams misli[ja]: „Paleisiu aš jo vargą." Važiuodams namo, atvažiavęs ligi šito tilto, kur sakės paskandinęs savo vargą, sustojęs, pradėjęs braidžioti po upę. Užgriebė su kojom

bačką, ištraukia iš vandens, atkiša špunką — šmakš išlend vargs. Ir prisikibo prė to gaspadoriaus. Jis mislijo, kad bėgs prė savo pirmojo pono, o ne — prisikibo prė jo. Kai parvažiavo namo, teip nubiednėjo, kaip jo pirma buvo biednas susieds.

153. [ŠUNIM IR ŽVIRBLIU PAVERSTAS VYRAS]

Kitą kartą tėvs turėjęs tik vieną sūnų. Numirdams tėvs palikęs sūnui tris poltrektus mergų * ir pasakęs:

— Vaike, kaip ženysies, tai iš tų dviejų poltrektų katra patink, ženykis, o po tuo trečiu poltrektu — tokios nesiženyk.

Teip sūnus paėmęs tuos tris poltrektus pasikavojęs ir gyveno.

Po keletos metų pasimislijęs ženytis. Važiuos į svietą nusiskirti panos. Paėmęs tuos poltrektus, išvažiavęs į svietą. Važinėjęs važinėjęs po svietą — niekur nerandąs patinkamos panos po tėvo paskirtais poltrektais: tuos poltrektus, katrais tėvs liepė ženytis, tos mergės buvusios prastos, negražios pažiūrėti ant poltrekto, o katrą tėvas užgynė ženytis, buvo graži pažiūrėti.

Teip, kaip sakiau, važinėjęs po svietą — nerandąs patinkamos. Grįžtąs atgal ant namų. Privažiavęs didelę girią. Ten bevažiuojant, prėjus naktis, paklydę. Pamatęs miške šviesą pro langą toli miške. Važiuoją važiuoją, privažiuoją mažą trobelę. To trobelė šviesa. Einąs į trobą prašytis nakvynės ar pasiklausti kelio. Įeinąs į trobą — randąs seną bobą ir jauną mergiukę. Kaip pamatęs, teip patikę, tarsi nėr ant svieto gražesnios mergės. Tik ta mergiukė po tuo poltrektu, katrą tėvs užgynė ženytis. Ale, nežiūrėdams prisakymo, tuoj troboj pasisakęs, kur ir ko važinėjąs po svietą, ir prašo senosios bobos leisti savo dukterį, o dukters — kad už jo eitų. Senoji leidžia, o duktė ein su ukvata. Įsidėjęs parsivežė namo, ir gyven. Gyven vieną dieną ir kitą dieną — gyvenas gerai ir visaip kitaip gera, tik valgyti neinanti kartu ir nematąs valgant. Kad vadinąs: „Eikš prė arbatos ar prė pietų", vieną kartą atsisako: „Nenoriu, teip kaži kas šiandie, sergu", kitaip kitą būrį atsisako.

Po kiek čėso atsitiko bolius pas jo susiedą, tik nežinau, kiek toli, kad reikę važiuotiem važiuoti. Teip nuvažiuoj pas susiedą ant boliaus — teipo teip daro: nevalgo ir negeria, sakos:

— Sergu, kaži kas šiandie, negaliu valgyti.

O ten tų namų buvus gaspadorių motina ar koki senutė. Ta nustebėjus į tą jo pačią. Po boliaus važiuojant namo, jos vyrui pasakius vienam pačiam:

— Kai parvažiuosi namo su savo pačia, kai atsigulsi, neužmik, žiūrėk, ką darys tavo pati.

Tei ir padarė: atsigulęs gulįs ir daraąs nemiegtančiu. Jau į vidurnaktį — rangos, kušinas. Jau dešimta vienuolekta adyna — kušinas, rangos. Jau dvylekta adyna — atsikėlus šmukš pro duris lauka. Pats atsikėlęs ein žiūrėti, kur jo pati. Pašol bėgti par lauką į lauko galo kapelius. Buvęs neseniai kavots to paties dvaro andinarčiks. Nubėgus į tuos kapelius, kasanti kasanti kapą, atkasus pradėjus ėsti — ėdanti tratinanti. Pats sugrįžęs, atsigulęs — lauk pačios. Šit įein į trobą — pats klausia:

— Kur buvai išėjus teip ilgai?

— Mat, širdait, kaži kas — teip širdis pykti pradėjo, tai ėjau ant vėjo.

— O teip bene ne nabašnyką ėdei?

— O teip paskui manės sekiosi — kad nori būti šuneliu, tai būk!

Ir pavirtęs į šunelį ir išbėgęs jos vyrs, o pati paliko dvare begyvenanti.

Tas šunelis bėgąs bėgąs, radęs viršinyką su keliais piemenim beganant bandą. Tas šunelis pradėjęs bėginėti apė bandą, pradėjęs lungytis apė viršinyką. Viršinykas pradėjęs gerytis. Teip prijunkęs, teip tam viršinykui gers, teip suvarinėjęs gyvulius. Tas seniuks atleidęs vieną piemenį ir kitą piemenį — vis išganąs bandą su tuo šuneliu. Jau atleidęs ir paskutinį piemenį, pasilikęs viens pats su šuneliu. Tas jau ir pats pareinąs seniuks namo išsivirti valgyti, pats pavalgąs, atnešąs ir šuneliui torielkėlę ėsti.

Vieną kartą parėjęs namo išsivirti valgyti ir šuneliui atnešti, paliko šunelį beganantį bandą. Važiuoj ponai. Rand beganant bandą: nėr žmogaus — varinėj gyvulius. Šit bežiūriant atein viršinykas, atneš torielkytė ėsti. Teip tie ponai pradėjo derėti tą šunelį:

— Ka[d] tau tas šunelis išgano viens tokią bandą, tai ar neišsaugotų man vaiko: man tuos vaikus trečią naktį po gimimo pavag — nė kokie panaktiniai neišsaugo.

— Kodel, parduoti galiu parduoti, ale kad ir man reik — kas man bandą padės ganyti?

Tas pons der: duod šimtą rublių, duod antrą, tris ir keturius — ir atiduodąs už keturius. Tas pons parsivežęs šunelį laiko.

Šit gimė ponui vaiks. Šunelis saugąs. Vieną naktį išsaugojęs, šit ir antrą naktį išsaugojęs. Trečią naktį vidurnaktį šunelis sučipęs, šokęs pro langą į kiemą, kieme pradėjęs rietis. Riejas, draskos. Parsiriejo, nutilo. Išein pažiūrėti — rand vaiką pas šunelį,—

atėmęs. Daugiau no tos nakties nieks nebevag vaiko. Pons džiaugias, kad paliko vaiks.

Šitai atvažiuoj kits pons pirkti to šunelio:

— Kad tau išsaugojo vaiką, tai gal man išsaugos dvarą: man tris kartus išvogė dvarą, kad nieko neliekta.

Teip der šunelį ir atperk už šešius šimtus rublių. Parsivež šunelį — tas saugo šunelis dvarą. Saugąs vieną, kitą naktį.

Šit atvažiuoj į dvarą vagys vogti. Vagys ein į staines, kinko arklius į brikas, ein į svirnus, kraun turtą — šunelis tas nieko nesakąs, bėg kartu su vagim. Vagys susikrovės visą turtą ir išvažiavo. O šunelis vis bėg kartu, pakelėmis maižiodams. Vagys nuvažiavę į didelę girią; važiuoj, privažiavę kalną, toj pakalnė sustoj. Vagys atsidaro duris sklepo žemė [je], sukraun daiktus. Toliau — pavažiavę toliau, atidaro kitą sklepą — sukrovė brikas. Tą uždaro sklepą — toliau į kitą sklepą suded arklius. Dar pa-ein — į paskutinį suein patys ir užsidaro. Šunelis bėginėja dar ligi paskutinio sklepo. Kaip tik patys vagys suėjo, tada šunelis pasiliekta bebėginėdams. Daugiau pašol — parbėg namo į dvarą pas poną.

Sulaukęs ryto, atsikėlęs ponas ein į stainę — nebėr arklių, ein į svirną — nebėr viso turto. Apžiūrėjo — neranda. Tada šunelis paim ponui už skverno, trauk poną. Pons ein paskui. Ved į kazermes. Nuėjęs į kazermes, šunelis tuoj tampo už skvernų vienam, kitam, teip ir toliau — rodo, kad reik paimti vaisko. Nu, pons prašo vaisko, kad eitų, kad liep šunelis. Vaisks taisos eiti. Vaiską temp prė zbrojų * — paim ginklus. Praded tempti eiti jiem. Ved ved į girią. Ved prė vieno sklepo, kur daiktai yra. Tuoj atidaro sklepą — atrand daiktus, katruos išvogė no ketverių metų pirm, tai yra jau vag ketvirtą kartą visą dvarą. Atranda visus daiktus. Nu ved toliau — prived, kur stov brikos. Privedęs tuoj drasko žemę, kasa to vieto — rand brikas ir važius visus, katrus jau buvo ir pirma išvogę. Toliau ved — priveda te[n] vel, kur stov arkliai. Privedęs praded kasti žemę. Tuoj kas vaisks. At-kas — rand duris. Atidaro — rand arklius ir pakinktus. Toliau ved — prived, praded kasti žemę vaisks, o poną trauk už skverno toly nernėdams. Vaisks praded durių ieškoti — tada rodo, kad reik ten kiek zbrojaus. Kaip tik atrado duris, nor atidaryti — praded šaudytis iš vidaus, nenor pasiduoti. Paskui turėjo — vaisks paėmė. Pons džiaugės, atradęs turtą, dar savo neprietelius vagius.

Tas šunelis tuo tarpu pamislijo bėgti pas savo pačią į savo dvarą. Bėg bėg ir parbėgo į dvarą. Jo pati pamatė jį:

— O, mano vyrelis parbėgo! Nu, bėgiojai šuneliu, tai dabar lėk žvirbleliu!

Tuoj ir pavirtęs į žvirblelį, nu, ir išlėkęs į svietą. Lėkęs lėkęs, radęs trobelę ir ant tos trobelės keletą žvirblių. Nusileidęs pas tuos žvirblius, su tais žvirbliais nusileidęs ant kiemo lesinėjo. Šit išein senis. Pabėręs saują grūdų tiem žvirbliam. Ir sušnekęs senis:

— O, žvirblelis atlėkęs! Tu pirma buvai žmogum, paskui šuneliu, o dabar žvirbleliu. Eik tu pas mani — aš tavi padirbsiu vel žmogum.

Ir pavirtęs iš žvirblio į žmogų. Tas senis įsivedęs į trobą. Troboj radęs du vaikus. Tie vaikai buvę to pono, kur tas šunelis saugojo no pavogimo, bo tas senis pasisakęs.

— Kad tu man neleidei pavogti trečiojo vaiko no to pono,— senis sako,— būk pas mani. Aš tau darbo neužduodu kitoniško, tik man apsaugok namus ir su tais vaikais bovykis.

Šis daugiau nieko ir netur darbo: su vaikais bovijas, žvirblius palesin. Tas senis išein į svietą, paliekta jį namie ir paliekta jam visus raktus skrynių — dvyleka raktų — ir pasako jam:

— Su tais raktais gali eiti į vienuoleka skrynių, o į dvylektą nevalia eiti.

Pasakęs išėjo ant dienos. Tas klauso, kaip prisakė: ein į parodytas skrynes, o [į] uždraustąją nein.

Šit senis po dienos sugrįžo. Apžiūrėjęs rado gerai. Vel pabuvęs, išėjo ant dviejų dienų. Teip pat paliekta raktus ir prisako, kad neitų į tą dvylektąją skrynę. Teip pat vel padarė: ein į tas vienuoleka, rand daugybes turtų ir pinigų, o tą dvylektą nėjo nė žiūrėti.

Trečią kartą senis išėjo ant ilgo laiko. Tas eis pažiūrėti ir į tą dvylektąją skrynę, kas ten yra. Rand sudėtas knygas mokslo čeraunykystės. Pradėjęs skaityti tą knygą — išsimokęs čeraunykystės iš tos knygos. Dabar sakąs tiem vaikam:

— A[r] žinot, aš jum paversiu į karvelius * ir pats parsiversiu, ir nulėksme pas jūsų tėvus, no katrų jum tas čeraunyks pavogė.

Nu, gerai, visi susigadijo. Pavirto visi į balandžius ir nulėkė pas tą poną. Tas pons, sulaukęs savo vaikų, iš džiaugsmo pakėlė bolių. Baliavojo su gentim ir pažįstamais.

Bebaliavojant tas susimislijo šunelis lėkti į savo dvarą pas savo pačią. Parsivertęs į žvirblelį ir išlėkęs. Lėkęs lėkęs, parlėkęs į savo dvarą.

Pamatė pati:

— O, žvirblelis parlėkė! Pirma buvai mano vyreliu, paskui šuneliu, dabar žvirbleliu. O dabar būk vanagėliu!

— A, tai teip! Aš pribuvau šiokiu ir tokiu, o dabar nebebūsiu vanagėliu — geriau tu būk kumele!

Ir pavertęs savo pačią į kumelę. Kinkąs [į] ienas ir dirbąs. Nenorianti eiti į ienas — duodąs par šonus, turianti klausyti.

154. [ŠUNS BAJORYSTĖS]

Šuva buvęs kitą kartą bajoru. Padavęs savo bajorystes pakavoti katei. Katė užnešus ant kertės ir padėjus. Žiurkė bėgiodama numetus — ožka sugraužus šunes bajorystes.

Šuva prašo katės bajorystių. Katė nerand ant kertės. Šuva pjaun katę už bajorystes, katė — žiurkę, kam numetė no kertės. Tai tarp jų ir ligi šiol nėr zgados. Šuva ir šiandie tebesąs mužiku.

155. [BAJORO MALDA]

Bajors, pasigėręs karčemo, einąs par rinką. Priėjęs bažnyčią, eisįs į bažnyčią. Įėjęs į bažnyčią, ein tiesiai prė didžiojo altoriaus. Priėjęs prė grotelių, atsiklaupęs pradėjo dievą melstis:

— Pone dieve, dovanok kalčias. Aš esu dabar girts, ale aš kad ir girts esu, ale ne bele koks žmogus — bajors esu.

Zakristijons, būdams už altoriaus, atsiliepė:

— Kad ir bajors, kad durns!

— Pone dieve, kokiu sutvėrei, toks ir esu.

Mat mislijo, kad su juom dievs šnekas.

156. [ŠUO IR VILKAS]

Viena gaspadinė nemylėjo labai šunies. Tas šuva, būdams visada alkans, vaikščiojo apė krosnis po lauką, kur zuikelį, kur varlę [norėdamas] rasti del žyravos savo.

Vieną kartą vilks ir užpuolė šunį:

— Aš tavi pjausiu!

Šuva:

— Ką tu gausi mani dabar papjovęs: esu liesas, tik skūra ir kaulai.

— Del ko tu teip esi liesas?

— Del to, kad gaspadinė manės teip nemyli, neduod ėsti. Mintu tik zuikelium varlelium.

— Nu, gerai, aš tavi įtaisysiu, kad tavi gaspadinė mylės. Ale tu iš mano nagų neatliksi nepjautas. Ar yra tavo gaspadinės mažas vaiks?

— Yra.

— Ar nešas į lauką vasarą?

— Nešas, labjausiai par šienpjūtę į pievas.

— Nu, gerai, tai teip padarykiam. Kaip par šienpjūtę išsineš į lauką, tai tu nenueik toli no vaiko, o aš tykosiu pagauti ir nešti į mišką, o tu ginkis ir atimsi no manės.

Nu, teip ir padarė. Par šienpjūtę gaspadinė ir gaspadorius grėb šieną, vaiks, pamests ant pradalgės pakrūmė, voliojas, šuva aplinkui vaikštinėja. Gaspadinė:

— Ar tu neisi, bestija, nevalkiojęsis apė vaiką?!

Tas šunelis bo dūlinėjo netoli. Kur buvęs vilks kopt vaiką neštis. Šuva čypdams, lodams gintis. Gaspadinė ir gaspadorius pamatę:

— Tūrėk, tūrėk, šunelaiti!

Šuva kiek bejmanydams graibo už uodegos vilkui. Vilks panešęs ir pametė vaiką. Gaspadinė pribėgus paėmė vaiką.

— O tu bestija, ir būtų man vaiką nunešęs, kad ne šunelis!

Gaspadorius:

— Ot tau šunies nemylėt! Matai, kad ne šuva, ką ir dabar būtum tam vilkui padarius!

Ta gaspadinė teip pradėjo [mylėt] — par pusę ir košę, ir kitą valgį padalija šunei su vaiku. Tas šuva teip nusipenėjo, paliko riebus.

Vieną kartą šuva išėjo pavaikščioti į lauką. Vilks kur buvęs šmakš prė šunies:

— Nu, dabar aš tavi pjausiu — tu dabar esi riebus.

— Pjausi — pjausi, aš nesisprečiju, bo išpildęs, ale dar palauk. Ot mano gaspadoriaus dukters bus veselė — ateik tą vakarą pas mani, aš tavi įsivesiu į seklyčią, ten bus primėtyta visokių kaulų,— tu paėsi ir aš ėsiu — bus abiem gerai.

Nu, teip ir padarė, vilks paliko šunies nepjovęs. Ant sutarto vakaro atėjo vilks pas šunį. Su šunim įėjo į seklyčią vakare aptamsiais, po pasuole kremt kaulus. Žinoma, veselnykai prilaistę alaus, vyno po pastale. Šuva su vilku ėdė, pradėjo laižyti alų su vynu. Belaižydami pasigėrė. Vilks:

— Aš dainuosiu!

— Nedainuok, bo bus blogai!

— Dainuosiu!

— Nedainuok!

— Dainuosiu!

— Dainuok dainuok, ale bus blogai.

Vilks:

— Aūū, man buvo geriau, pakol neženots buvau!

Visi svečiai sužiuro, bobos su pliauskums:

— Vilks, vilks!..

Pradėjo mušti, kas ką sugreibdams. Tai vilks pro langą išspruko.

157. [TĖVO PATARIMAI]

Tėvs numirdams vaikui [sako], kaip gyvent ant jo gaspadorystės:

— Niekada niekam nesakyk „padėk dieve", visada gardžiai valgyk, naujais batais dėvėk, sermėgai skvernus kas metą pridurk.

Tai vaiks teip ir daraąs: eidams į lauką, nė vienam nesako „padėk dieve", gardžius valgymus valgąs ir teip toliau daraąs, kaip tėvas prisakė. Jo susiedai jį apšaipo: vieni vadin panabernu, kiti nevispročiu. Teip begyvendams, teip nubiednėjęs, kad nebegaląs begyventi. <...> *, nebetur ko valgyt.

... Tėvs dar pridūręs:

— Kaip nebegalėsi gyventi, tai nueik į klėtį, kur yra skersbalky įkalta gembė,— už tos galėsi pasikarti. Ale pirma pasiklausk seno žmogaus, eidams kartis.

Visai nubiednėjęs begyvendams — eisįs pasikarti. Nuėjęs pas seną žmogų pasiklausti.

— Kaip tėvs liepė gyventi, teip gyvenau — visai nubiednėjau. Dabar turiu tėvo paliepimą pasikarti.

Tas senelis pradėjo tulmočyti tėvo žodžius, kaip tėvs mokė gyventi.

— Liepė nesakyti niekam „padėk dieve" — tai visada išeik pirma visų į lauką prė darbo, tai tau sakys „padėk dieve", ne tu kitam. „Valgyk visada gardžiai" — tada tevalgyk, kada jau gerai praalksi, ir bus visada gardu. „Dėvėk naujais čebatais" —

visada nusimovęs nučystyk, padėk sauso vieto, tai vis bus kai nauji. „Pridurk sermėgai skvernus" — tai gaspadoriaus sermėga yra lauks — kas metą vis pridirbk daugiau dirvų, priplėšk dirvonų. Tatai teip tavi tėvs mokė gyventi.

— Nu, aš dabar nebeturiu kuo bepradėti gyventi — eisu pasikarti ten, kur tėvs liepė.

Tas senuks dazvalijo eiti pasikarti:

— Tik man matant karkis.

Tas vaiks, pasėmęs virvelę, nuėjo į klėtį, užsinėręs virvelę už tos gembės, pasileidė. Ta gembė teip valnai įkalta tebuvus — tuoj ištraukė. Ir pradėjo birti pinigai iš skersbalkio.

— Tai matai, tėvs numanė, kad vaiks nemokės vartoti, pakol negaus pavargti. Daugiaus tai mokės geriau gyventi.

Tas pradėj no naujo gyventi, pagal senelio paprotinimą. Gerai gyveno.

158. [PAUKŠČIŲ KARALIAUS RINKIMAI]

Paukščiai ir paukšteliai, susilėkę į kupetą, sutarė pasidėti sau karalių:

— Kokį dabar skirsme ant karalių?

Teip sutarę: lėkti visiem į aukštą — katras aukščiau išlėks, tai tas bus karalium.

Zylelė, mažiausis paukštelis, nusimanydama negalėsianti išlėkti ligi didžiųjų paukščių, sumislijus apgauti kitus paukščius. Pradėjus visiem paukščiam kilti į aukštą, zylė pasiskubino įlįsti į sakalo plunksnas. Įlindus pasislėpė plunksnose.

Kyl kyl į aukštą — jau pradėjo apilsti, jau daug pasiliko. Dar sakals tebekyl į aukštą, o jau kiti visi pasiliko. Zylė mato, kad ir sakals priilso. Zylė šmakš išlindus iš plunksnų kilti į aukštą. Norėjo iškilti aukščiau, tai i[r] būsianti karalium. Bet nelaimė, kad kiti paukščiai pamatė zylę išlendant iš sakalo plunksnų. Pradėjo ją gaudyti už jos šelmanstvą. Pradėjo kavotis zylė, įlindo į mažutę drevelę. Ten negalėdami išimti, užstatė pelėdą saugoti. Pelėdai užsnūdus, zylė išlindo ir nulėkė, kur reik.

Sulek paukščiai sūdyti zylės — neberandą zylės. Pradėjo gaudyti pelėdą — ta ligi šiai dienai tebekavojas. Kur pamato paukščiai, ten lojoj už paleidimą zylės. O sakals no to susirinkimo paliko užtvirtytas ant karalių.

159. [STRIOKO DARBAS]

Ežys išėjęs velykum mielių parnešti — tiktai parėjo ant sekminių. Besiskubydams kai lipo par slenksnį — paliejo ir mieles. Sako:

— Ir darbs strioku nesived!

* * *

160. ŠNEKA APĖ ŽALČIUS

Būk mūsų seneliai laikę žalčius namų gyvulėliais — vietoj šios dienos kralikų ar marinių kiaulelių. Žiemą laikydavę troboj * papečkiuose, vasarą leisdavę į daržus — į kopūstus ir kitas daržoves.

Pažyčką * tokį turėję: katras daugiau turės žalčių, tas daugiau laimės — viskas geriau vedas *, gyvuliai ir kiti namų gaspadorystė[je] arba nelaimės mažiau teatsitinką. Jei tikos kada, susiedas susiedo žaltį užmušo, tai iš to didžiai pykos, sako:

— Tu ant manės nori nelaimę užtraukti!

161. DRUGYS

Drugiai esą ant svieto devyniasdešimt du. Tie drugiai vaikščioją po svietą. Kad pradedą žmogų krėsti — joti, tai par miegą pamato bobą, ir ta pradeda joti.

Drugių gydyms nevienoks: vieni šiuo, kiti tuo — randą daugybę, del to, kad daugybė esą drugių.

162. SLĖGUTIS

Slėgutis slėgiąs žmonis nakties laike par miegą. Pasirodo žila barzda žyds arba mažas vaiks. Pradedąs visada no kojų slėgti. Jei gali surikti: „Gvoltas!" — arba pajudyti ar ranką arba nons ir vieną pirštą, tada slėgutis atgal nuslenkąs.

163. MARAS

Pirm šimto metų ar daugiau laikui prabėgus, buvęs maras — pavietrė. Tai maro ženklas — žyds vaikščiojęs su maišeliu ant kupros nešins. Tas žyds nešnekėjęs nieko, nevalgęs nieko, tik vaikščiojęs. Kur užėjo, ten nieko neliko. Ne tik užėjimu naikino, ale kad į katrą pusę papūtęs dvasią — par devynias mylias nieko nelikę.

Maro šitas žydelis. Sveikam laike, kada dievs nor svietą užlaikyti, tai attolinąs žydelį an ledų marės, ir ten tarp ledų vaikščiojąs. O jei nor svietą nunaikyti, tai daleidžiąs išeiti ant žemės tarp žmonių, tada ir naikinąs.

164. KOLERA

Koleros ženklas boba esanti baisiai didelė, daugiausiai jojant raita. Jei kas jai gera padaro — ar kelį parodo ant miesto arba sodžiaus, ar ką kita, jai paprašius, paslūgavoj, tai prižad nekliudyti. Dar kartais ir to viso sodžiaus prižadanti nekliudyti.

Kolera šnekanti lietuviškai.

* * *

165. [KAIP NETURTINGŲ TĖVŲ VAIKAS TAPO POPIEŽIUM]

Kitą kartą buvę tėvai biedni. Jie turėję du vaikus: sūnų ir dukterį. Ir leidę juos du į iškalą. Mokslas jiems labai vedęsys. Jiems mokytojus davęs dvidešimt kapeikų ir liepęs, į miestą nuėjus, nusipirkti patį pirmąjį daiktą, ką tiktai patiks. Kaip jiems sakė, teip ir padarė. Padavę tėvui tuos piningus. Nuėjo tėvs į miestą, sutiko vieną žydę besinešant vištą. Nu, tą reik pirkti. Pradėjo derėti, pradėjo derėti. Užsiprašė rublio. Nu, ale ji šmotą ir atleidž. Jis jai įdavęs iš pradžios dvi grivini, ir vis tiek, bo kad jis daugiau ir neturėjęs. Nu ta leist, nu leist ir atidavus [už] tas jo dvi grivinas. Parsinešęs namo — ta višta ir pradėjus dėti aukso kiaušinius. Paskui jie labai prasibagotėję.

Paskui pakėlę didelį pokylį, ir atvažiavęs pats myliamasis jų giminaitis — žents. Jis mokėjęs gerai raštą skaityt. Gėręs gėręs, paskui pamatęs tai vištai ant skiauterės aukso litarus parašytus tokiais žodžiais: „Kas tos vištos galvą suvalgys, tas paliks popiežiu tėvu." Paskui tas žents ėmęs derėti tą vištą. Duodąs du šimtus rublių. Tas tėvs neduod. Nu, tai kad jam teip neduod, tai jis apsimetęs liga — susirgęs. Vež šiokius, tokius daktarus, bet jis nesugyj ir nesugyj. Prašo, kad papjautų tą vištą. Tėvui būtų gailu, ale papjovė ir pakepė po pečium. Paskui parbėgo tie vaikai iš iškalos. Prasidengę pečių, rado tą vištą iškeptą, tuoj jiedu nusisukę galvą jos ir suvalgę. Paskui motina pasižiūr — rand tą vištą be galvos. Nu, kur dėsis. Neš žentui, duod. Tas žents supykęs atsako:

— Kad man nėr galvos, tai man ir tos jūsų vištos nereik.

Paskui vel serg, nebesugydo niekaip. Ką jis užsimanė: kad duotų jam tų vaikų širdis ir plaučius. Ką gi, būtų tėvams gailu vaikų, bet tiek pat ir tas vaiks — žents.

Gyvenęs pamišky tirionis. Ir liepę [jam] tėvai tuos savo vaikus, nusivedus į mišką, papjauti ir jų širdis su plaučiais parnešti. Tas tirionis kai vedąsys tuos vaikus, jiedu verkią, jų ašaros kai krentančios, tai vis sidabriniai piningai, o tas tirionis renkąsis

sau. Paskui ėmę tie vaikai jo prašytis, kad jų jis nepjautų. Tas tiricnis sakąs:

— Gi jagu jūs pareiste namo?

Jiedu saką:

— Nebeeisme niekada namo, eisme, kur tiktai mūsų akys mato ir kur kojos neš.

Tirionis sakąs:

— Tai kad man reik jūsų širdis ir plaučius parnešt.

Išbėgę su jais kartu du šuniukai. Tie vaikai saką:

— Papjauk tuos du šuniukus ir parnešk.

Tuos šuniukus papjovė ir jų širdis parnešė namo ir padavė iškepę tam ligoniui. Ir jis sako:

— Kad ne vaikų tos širdys!

Tas tirionis atsakė:

— Tai iš kur aš ėmiau kitas?

Nu, suvalgo tas širdis — ir sugijo.

O tie vaikai nuėjo į Rymą, rado mirusį popiežių tėvą. Daugiaus ėmė rinkti popiežių. Iš visur suvadino visus mokytus žmonis ir padavė visiems į rankas žvakes. Ir kol tris kartus apeis apė bažnyčią, katram ta žvakė užsidegs, tai tas ir paliks popiežium. Paskui nė vienam neužsidegė. Daugiaus padavė tiems vaikams. Jiedu apėjo tris kartus apė bažnyčią — ir užsidegė žvakės. Nu, da nevierij — sako:

— Kad nebūtų su burtais!

Padavė nuo stogo supuvusių šiaudų varpas, jei jau tos imtų žydėti, tai jau bus popiežium. Apėjo tris kartus — ir ėmusios žydėti. Tai tuoj tas vaiks popiežium, ta jo seselė — jam par gaspadinę.

Ir tiek.

166. KAD NEVALNIA BE REIKALO MEDŽIŲ NAIKYT

Vieną kartą buvęs toks žmogus. Kad jis įeidavęs į mišką, tai eidams vis medelius laužydavęs be jokio reikalo. Tai teip visą savo amžių ir daręs. Paskui prė senatvės jam par sapnį pasirodęs aniuols. Daugiaus jam sakąs:

— Eikš parodysiu tavo griekus ir kitų.

Paskui nuvedęs pas tokią upę. Prieiną prė tos upės, žiūrią — ant krašto dvi vištos teip kapojas, teip kapojas, kad kraujai taškos. Paskui sakąs:

— Eikim toliaus — pamatysi daugiaus.

Paėję toliaus — dvi antys po tą upę teip nardos, teip nardos, noriančios prisigirdyti. Šis sakąs:

— Ko jūs čia nabagės teip markstotės? Geriaus eitumėt lauka.

Daugiaus jam sakąs tas aniuols:

— Eikim toliaus — da pamatysi.

Einą toliaus ir randą: viens žmogus neš teip sunkiai balkį par tą upę ir į kaktą kirvį įsikirtęs. Tas žmogus nešdams pasižiūrėjęs į šį ir sakąs:

— Man sunku, ale tau da sunkiaus bus už nereikalingus medelių laužymus. Teip ir aš už tokį pat grieką nešu tą balkį ir kirvį įsikirtęs į kaktą.

Šis klausiąs:

— Taigi aš mačiau, to pačio upė dvi antys teip nardos, teip nardos ir nor prisigirdyti.

Tas žmogus jam atsakęs:

— Tos tai ne antys, bet jos dvi moteriškės. Jos, gyvendamos ant ano svieto, labai gėrė arielką, tai užtai ir dabar jos nor prisigirdyti, o negal.

Paskui klausiąs:

— Kad mačiau dvi vištas: teip labai kapojas, teip mušas,— kas ten tos būtų?

Ans atsakęs:

— Tos tai yra dvi marčios. Jos ant ano svieto, gyvendamos susiedijo, vis lojojos, barės ir mušos, tai užtai ir dabar joms nėra ir nebus atilsio par amžių amžius; mušas ir mušis, kol sviets svietu bus.

Paskui pabudęs iš miego ir ėmęs visiems sakyti, ką kaip matęs ant ano svieto, už kokius griekus kokios koronės. Ir pats ant savės: kad niekada nereikią be reikalo medelių laužyti, užtai yra didelis grieks.

167. [VIENU KIRČIU TRIS ŠIMTUS DIDŽIŲJŲ]

Kitą kartą cigons pristojęs pas vieną gaspadorių par vaikesą. Paskui išleidę tą cigoną į lauką arti. Jis aręs aręs, apsistojęs ir mislij: „Visi cigonai vaikščioj, makaruojas po svietą, o aš einu arti." Jam bemislijant, nusišiko kumalė. O jis dėvėjo su kepalušu, kaip ir visi cigonai. Ant to šūdo apspito daugybė musulų, didelių ir mažų. Teip jis, nusiėmęs kepalušą, davė par tą šūdą ir užmušo daug vabalų: tris šimtus didžiųjų, o mažųjų be skaitliaus.

Daugiaus jis nusikinkęs kumelėlę ir joja. Įsirašęs į kepalušą: „Ivan bagatyrs, išmušo vienu kirčiu daug: tris šimtus didžiųjų, o mažųjų be skaitliaus." Teip ir ant kožno viorsto stulpo jis parašęs, kad čia, tuo keliu, nujojo Ivan bagatyrs.

Važiuoją du bagatyriai ir parskaitą ant kožno stulpo teip parašyta, kad čia, tuo keliu, nujojo toks ir toks Ivan bagatyrs, kad vienu kirčiu išmušęs tris šimtus didžiųjų, o mažųjų be skaitliaus. Jiedu ir šnekąsys:

— Matai, mudu tvirti, o jis da tvirtesnis.

Jiedu susitarę gintis. Ginęsys ginęsys ir pasiginę skaito ant jo kepalušo — tas pats parašas: „Ivan bagatyrs, išmušęs vienu kirčiu tris šimtus didžiųjų, o mažųjų be skaitliaus." Jiedu jo prašą, kad sėstuos pas juos į briką. Įsėdęs, ir nuvažiavę į karaliaus dvarą. Tas cigons įėjęs pas karalių ir sakąs: .

— Šviesiausis karaliau, duok man savo dukterį, o jei ne, tai aš einu pasivajavot su tamstos bagatyriais.

Kada matei, kad karalius jam duotų savo dukterį. Pasakęs:

— Geriau eik pasivajavot su mano bagatyriais.

To karaliaus buvę trys bagatyriai ir už visus tvirtesni. Daugiaus jie visi trys išjoję į to karaliaus lankas netoli nuo to dvaro. Ivans atsigulęs, o tiedu stovėję. Jiedu stovėdami ir pamatę atjojantį. Ir saką:

— Kelkis, Ivan! Ar pats eisi, ar mudu katrą leisi? Jau ot atjoj.

Ivans atsikėlęs ir, parodęs į vieną, sakąs:

— Eik tu dabar.

Tas nuėjęs, ir pradėję muštis. Mušęsys mušęsys — ir užmušęs tas bagatyrius to Ivano aną. Daugiaus atėjęs tas pas tą Ivaną ir atsigulęs pasilsėt.

Šit vel pamatę kitą atjojant. Ir vel šiedu jo klausią:

— Ar pats eisi, ar mudu katrą leisi?

Ivans parodęs į antrąjį, sakąs:

— Dabar eik tu.

Tas antrasis nuėjęs, ir vel susiėmę muštis. Mušęsys mušęsys — ir vel to karaliaus bagatyrių užveikęs. Ir vel sugrįžęs ir tas pas Ivaną, atsisėdęs pasilsėt.

Paskui ir pamatę atjojant to karaliaus bagatyrių patį tvirčiausį. Tas vis mūre užmūryts buvęs par septynerius metus — atjojo ir tas. Šiedu pamatę jau ano biją. Kel šį:

— Ivan bagatyr, kelkis! Ot atjojo pats tvirtasis! Ar pats eisi, ar mum leisi?

Cigons atsakęs:

— Eisiu aš pats.

Ir einąs. Paėjęs kiek ir užsirišęs sau akis, kad nematytų, kada jam galvą nukirs. Ans pamatęs, kad šis užsirišo akis, užsirišęs ir jis. O buvęs netoli šaltenis, toki kiaurynė — ans ir įjojęs su užrištom akim. Tas Ivans laukiąs, kada jam tą galvą nukirs. Nesulaukdams prasismaukęs nuo akių skarelę — žiūria, kad ans po tą klampynę voliojas. Ivans turėjęs tokį kirviuką — pripuolęs ir nukirtęs jam galvą.

Paskui nuėję pas karalių. Nu, jau reik leisti * dukterį už Ivano. Paskui da nenor leist. Paskui liepė nueiti į mišką. Tame miške yra trys milžinai, kad nė su vaisku karalius jiems nieko negalėdavęs padaryt. Daugiaus jis ir einąs, pasiėmęs tą savo kirvelį. Nuėjęs į mišką — toki tankynė. Ir girdžiąs, kad šneka. Nu, tai jau jam ir plaukai pasistatę. Bet jis žiūriąs — netoli jo ant žemės trys aukso kulipkos. Jis tas paėmęs ir įlipęs į aukštą ąžuolą ir klausąsis — jau čyst nebetoli. Jie atėję po tuo ąžuolu ir susėdę. Paskui besišnekėdami ir sumigę. Šis mislij: „Ką dabar reik daryti? Reik mesti su kulipka." Ir buvo ant tų kulipkų parašyta: su viena į senesnįjį, su antra — į antrąjį, o su trečia — į mažąjį. Tuoj jis metęs į mažąjį pirma — tas gatavs. Paskui su antrąja netropijo jis į antrąjį, bet į vyresnįjį — to ir neužmušo. Tas atsikėlęs žiūriąs, kad jo brolis viens nebegyvs,— pamislijo, kad tai jam jo brolis teip sudavė. Jis supykęs davė tam savo broliui — ir tą užmušęs. Nu, šis, ąžuole būdams, mislijąs: tiedu nebegyvi, o da jis vieną kulipką tur, kur šitą gal užmušt. Metęs ir į tą — taukš ir užmušęs.

Daugiaus nuėjęs pas karalių, pasisakęs, kad užmušęs. Daugiaus ein pats karalius pasižiūrėt ir rand užmuštus. Ir vel da neleidž duktės. Dabar liepė nueiti į kitą mišką — ten yra toks žvėrys, kur par du viorstu pritrauk ir praryj. Tas žvėrys buvo dimnas: buvo jam ant kaktos stačiai išaugęs rags. Kad liep, jis ir ein, bo tiek pat, kad neis, tai ir tos karalaitės negaus arba bus smertis. Pasiėmęs savo kirvelį ir einąs. Paskui nuėjęs į tą mišką ir juntąs, kad jau jį trauk, ir kaskarts vis labjau. Jau tas žvėrys jį pritraukęs suvis nebetoli. Šis užlindęs už tokio driūto ąžuolo. Tas žvėrys trauk, kad ąžuols linguoj. Paskui tas žvėrys ir pamatęs, kad jis už to ąžuolo. Kai tik puolęs viršum, — tas rags ir parlindęs par ąžuolą. Tuoj šis greibęs, užkylėjęs tvirtai. Ir parėjęs pas karalių pasakęs, kad prirakinau prė ąžuolo. Daugiaus nuein karalius su vaisku — rand prirakytą. Nu, jau reik leisti dukterį už jo.

Bet da išmislijo, kad yra jo žemė toks kalns, tame kalne yra ragana. Nu, tai jį liepė nueit į tą kalną ir užmušti tą raganą, nu, tai tada leis už jo tą savo dukterį. Daugiau ką daryt? Reik eiti!

Kad neeis, tiek pat negaus tos karalaitės arba bus smertis. Ėjęs ėjęs čielą dieną, daugiaus jam vakars užėjęs. Jis nuėjęs į tokį miestą ir įsiprašęs pas popą ant nakvynės. To popo buvus duktė, o tos popo duktės buvęs jaukintinis *, labai tvirts bagatyrius. Tas ant nakties atėjęs ir užuodęs, kad čia yra koks nors svetims žmogus. Tas ėmęs klausinėt:

— Kas čia toks yra?

Pasakę jam, kad tas ir tas, toks ir toks bagatyrius, einąs ten ir ten. Jis rytą atsikėlęs, nuėjęs ant kelio ir laukiąs šio ateinant. Kai jiedu susitikę, tas ir klausiąs:

— Kur eini?

Šis pasisakęs: ten ir ten, teip ir teip. Nu, tai daugiau sakąs:

— Jei priimsi, eisme abudu, tai ir užmušme, o kad ne, tai tu viens nieko nepadarysi.

Ivans atsakęs:

— Kad tik eini, tai eme.

Nuėję ant to kalno, randą tokį didžiausį akminą. Liepiąs tam cigonui:

— Atversk tu tą akminą.

Ką šis padarys?! Tas paėmęs su viena ranka, atvertęs, žiūrią — yra durys. Daugiau tas bagatyrius sakąs:

— Tai dabar eik tu į vidų su tąja ragana muštis, o aš čia palukėsiu.

Šiam reik eiti — ant to atėjęs. Įeinąs į pirmą kambarį, radęs šešias bačkas raudonas ir šešias žalias. Tose bačkose buvęs vyns. Tose raudonose buvęs labai tvirts, o tose žaliose — labai silpnas. Cigons įsileidęs iš raudonosios ir atsigėręs. Ir pasijutęs, kad jis labai palikęs stiprus, kad jis dabar ir tą akminą jau galėtų numest bent par dvi mylias. Daugiau jis ėmęs tas bačkas ir parmainęs, parkilniojęs: tas raudonąsias padėjęs į žaliųjų vietą, tas žaliąsias — į raudonųjų.

Paskui įeinąs į kitą kambarį ir randąs: sėdž toki baisiausia boba, pypką kūrija. Šį tuoj pamačius, klausianti:

— Ko tu čia atėjai?

Ivans sakąs:

— Gi tavės išvaryt iš to kalno.

Boba sakanti:

— Neisiu, tiktai par vainą.

Ta boba tuoj išbėgus atsigert iš raudonosios bačkos, bet ji atsigėrė iš žaliosios. Ir puolus ant Ivano. Šis kai greibęs, tuoj priplūkęs priplūkęs ir pametęs. Ta boba išsivilkus da atsigėrus,

ir cigons atsigėręs vel iš raudonosios bačkos. Išėję ant lauko ir vel pagavę muštis. Mušęsys mušęsys, Ivans ją ir užmušęs ir su tuo savo kirveliu sukapojęs, ir gana.

Daugiaus jiedu, abuodu bagatyriai, parėję pas karalių. Cigons ir sakąs:

— Ar da neduosi man savo duktės?

Tas karalius nusigandęs:

— Duosiu, duosiu.

Tuoj nuvažiavę bent su keliais šimtais purmankų, parvežę iš to kalno daugybę visokių gėrybių. Karalius jam davęs pusę karalystės ir iškėlęs didelę veselę. Ivans apsiženijęs tą karalaitę, o tuos visus bagatyrius padėjęs par savo pačius didžiuosius ministrus.

168. [MOTERIS IR VAGYS]

Kitą kartą susitarę du tokie vyrai vagys su tokia berazume boba eit vogt į kleboniją peniamo klebono meitėlio. Bet kad ta boba toki berazumė, vis rėkaudavus, lasavodavus, tai jie misliją: „Ką čia su jąja reiktų padaryti?" Eidami pagal šventorių, ją įstatę į šopą * ir jai padavę riešutų, kad ji krimsdama užsibovytų. Tie vagys pasivogę tą meitėlį ir parsigabenę sau. Daugiau žmonys vaikščiodami ir išgirdę ją po tą šopą su tais riešutais besitratinančią, o nežino, kas ten būtų. Duod žinią klebonui. O tas klebons buvęs driūts, nusipenėjęs ir šlubs ant abiejų kojų. Daugiau tas klebons apsivilkęs kamžą, užsidėjęs stulą, pasiėmęs knygą, švęsto vandenio, krapylą ir prašęs, kad jį ten nuneštų. Nešą par šventorių kokie keturi vyrai suėmę. Prinešę prė tos šopos, atidarą duris. Ta boba pamislijus, kad tai tie jos draugai tą meitėlį atsineš. Ji puolus lauka, sakanti:

— Ar riebus, ar riebus klebono meitėlys?!

Tie vyrai nusigandę, iš ūmo kai metę tą kuningą ir atbaigę jam kojas sukyt. Daugiaus tie vyrai suėmę tą bobą ir įstūmę į bažnyčią ant nakties. O tie vagys pabūgę, kad ji jų neišduotų, neišsviečytų. Vidurnakty užlipę ant bažnyčios, pro skylę įleidę virvę, pataisę kilpą. Ji įsisėdus, o tie ir traukią į aukštą. Ta boba pamislijus, kad tai jau ją aniuolai į dangų kel. Pritraukę prė pat viršaus,— ji pamačius žvaizdes ir ėmus visa gerkle rėkti:

— Visi šventieje apaštolai, mūčelninkai, aniuolai, arkaniuolai!..— Ėmus giedot: — Tikiame Jezų Kristų kėlusį ir dangų at-

vėrusį, nuo smerčio amžino mums gelbėjusį, aleliuja, aleliuja, aleliuja!!!

Juo jie aukščiau ją kelią, juo ta boba labjaus šaukiant, rėkiant. Matą, kad jiems bo blogai, blogai ein,— ėmę ir paleidę. Boba krisdama ir ištiškėjo.

* * *

169. [DĖKINGI VILKAI]

Kitą kartą gyveno vyras su savo pačia, bet jiedu buvę labai biedni. Teip ateina šventos kalėdos, o jiedu nieko nebetur — nė medžių kuom nusipirkti. Teip pasimislijo tas vyras nueiti į mišką, pasikirtęs parsinešti. Priėjo jis prė tokio sauso driūto * ir pradėjo kirsti. Bekirsdamas jis išgirdo tokį trenksmą, kai su rogėm atvažiuojant. Žiūr tas žmogelis nusigandęs, bet žiūr, kad atbėg toks ponas tiesiai pas jį ir įbėga į tą eglę *. Šit vel atbėg du vilkai. Tas žmogus jau nusigando. Tas pons prašo tą žmogutį, kad jis nekirstų tos eglės, o tie vilkai stov pristoję. Tas žmogutis bijodams vis kapoj ir kapoj ir nukirto tą eglę. Kaip tik ta eglė lūžo, tai tie vilkai ir sugriebė tą poną. Iš to pono smala tik pasiliejo, ir gana. Tada tie vilkai paėmė tą žmogų už skverno ir nusivedė pas didelį akmenį. Ir pradėjo kasti žemę. Ir atkasė puodžiuką piningų. Tada tas žmogutis pasiėmė tą piningų puodą ir parsinešė namo. Ir paliko tas žmogutis bagotas.

170. APĖ TRIS BROLIUS: DU GUDRIU, VIENĄ KVAILĄ

Kitą kartą gyveno trys broliai: du gudrūs, viens kvailas. Tai jie susimislino eiti į svietą pavendravoti. Įded jiems motina jų katram vienam ko valgyti, ir išeina jie į svietą. Teip beeinant, jie įsinor valgyt. Tiedu gudriejie broliai sako ant kvailo:

— Broli, valgysme iš vieno. Valgysme tavo pirma.

Ir susėd jie valgyt. Išvalgo to kvailio valgymus ir eina toliaus. Įsinori jie vel valgyt. Dabar tiedu gudriejie atsisėdo ir valgo. Eina ir kvailys — jie neduoda. Kvailys sako:

— Taigi mes iš vieno: mano suvalgėm, tai dabar jūsų reik valgyti.

Tie neduod, sako:

— Eik į aną medį, ten yra juodvarnio vaikai, išsiimk, nusipešk ir suvalgyk.

Nuein kvailys, įlip į medį prė juodvarnių. Praded jo juodvarnis prašyti, kad jo vaikų neimtų, sako:

— Mes tau būsim į pagelbą nelaimei atsitikus.

Nebeėmė kvailys juodvarnio vaikų. Apsiverkė ir ein toliaus. Vel tuodu broliai įsinor valgyt. Atsisėdo jiedu ir valgo. Ein ir kvailys valgyt — jiedu neduod. Jam sako:

— Eik tu ten į aną sodną, išmušk tas bites, išsiimk medų, ir bus tau ką valgyt.

Nuein kvailys į sodną pas bites, nor imt medų. Bitelės prašos, kad neimtų medaus. Sako:

— Mes tau būsme į pagelbą nelaimei atsitikus.

Ir ein kvailys į šalį apsiverkęs. Ein toliaus vel jie. Nueina pas karalių ir jie ten apsigyven. Teip tiedu broliai apskundė kvailį karaliui, kad jis žada par vieną naktį vaško bažnyčią su visais altoriais ir visu kuom pastatyti. Pašauk karalius kvailį pas save ir klaus jo:

— Tu žadėjai pastatyti par vieną naktį vaškinę bažnyčią. O kad nepastatysi, tai būsi mirtin sūdytas, bet kad pastatysi, tai gausi mano dukterį sau par pačią ir pusę mano karalystės.

Eina sau kvailys verkdamas. Bet žiūria — atlekia bitelės ir sako jam:

— Ko verki?

— Ką aš neverksiu,— atsakė kvailys,— kad karalius man liep pastatyti vaškinę bažnyčią, o kad nepastatysiu, tai galvą man žad nukirsti.

— Nebijok! — pasakė jam bitės.— Eik ir gulk sau ramiai, bažnyčia bus pastatyta.

Nuėjo kvailys sau, dėjo į akį par naktį *. Atsikel rytą kvailys, žiūr — bažnyčia pastatyta. Nuein jis pas karalių ir pasako, kad jau viskas yra. Atein ir karalius — teip, bažnyčia gatava, pastatyta. Ir toki neišpasakytai graži, kad niekur tokios da nebuvo matyti. Nuein karalius sau į rūmus. Atbėg tie du jo broliai pas karalių ir sako:

— Šviesiausis karaliau, ans brolis žada padirbti par vieną naktį tokį varpą, kad su juo zvanys, tai girdės par tris karalystes.

— Gerai,— karalius sako,— pašaukit pas mane aną savo brolį.

Nuein jie pas kvailį ir sako:

— Eik, tave karalius šauk.

Nuein kvailys pas karalių. Karalius jam sako:

— Tu žadėjai padirbti par vieną naktį tokį varpą, kad su juo zvanys, tai galės girdėti par tris karalystes, tai dabar turi ir padirbti. O kad nepadirbsi, tai liepsiu tave nužudyti.

Ein sau kvailys verkdamas, žiūr — atlek juodvarnis ir sako:

— Ko tu verki?

Šis atsako:

— Ką neverksiu, kad mane broliai apskundė karaliui, kad aš žadąs padirbti tokį varpą, kad su juo zvanys, tai galės girdėti par tris karalystes.

— Būk ramus,— tarė juodvarnis,— bus varpas padirbtas.

Rytą žiūr — varpas gatavas. Nuein kvailys pas karalių, ir klaus jo karalius:

— Ar padirbai varpą?

— Padirbau,— atsakė kvailys.

— Kodel nezvanij?

— Kaip aš zvanysiu be šviesiausio karaliaus paliepimo.

Nuein karalius ir liep zvanyti. Kai suzvanijo, tai neišpasakytas gražumas ir garsumas to balso. Tai net pradėjo iš visų karalysčių važiuoti karaliai pasižiūrėti tokio neišpasakytai garsiausio varpo. Daugiau kvailys priėjo prė to karaliaus ir sako:

— Šviesiausis karaliau, mano anie du broliai žada par vieną naktį iškirsti alkūnėm tamstos aną beržyną.

— Gerai,— karalius sako,— eik ir pašauk pas mane savo anuos du brolius.

Nueina kvailys pas brolius ir sako:

— Karalius judviem liepė ateiti.

Nuein aniedu broliai pas karalių. Karalius jiems sako:

— Judu žadėjote par vieną naktį iškirsti aną beržyną su alkūnėm — tai turiate ir iškirsti. O kad teip nepadaryste, tai būste nužudyti.

Šiedu ėmė gintis:

— Mudu nežadėjom.

— Ot jūsų brolis man sakė.

— Jis meluoj, mudu teip nesakėm.

— Tai ir jūs melavote, kada jį skundėte,— sakė karalius,— o dabar turiate padirbti, ir gana.

Ein anie du broliai į tą beržyną, daužo par visą naktį su alkūnėm beržus. Nusikruvino nusibuvo visi, o nieko nepadaro. Atein vel jiedu pas karalių. Klaus karalius:

— Ar iškirtote?

— Ką mes padarysme, šviesiausis karaliau: nusikruvinom visi ir nieko nepadarėm.

— Ar teip?! — tarė karalius.— Kad jūs savo brolį apskundėt, tai jis padirbo, o jūs tai negaliat.

Tuoj liepė karalius jiem dviem galvas nukapoti. O kvailiui atidavė savo dukterį už pačią ir pusę karalystės. Buvo puikios vestuvės. Ir aš ten buvau, par barzdą varvėjo, burnoj neturėjau.

171. APĖ BOBĄ, BJAURESNĘ UŽ VELNĮ

Kitą kartą gyveno vyrs su savo pačia, ir jiedu labai sutiko. Tai velns juos dvyleka metų gundęs ir gundęs, norėdams juos į nezgadą suvesti, bet negalėjęs ir negalėjęs. Sudžiuvęs kai šakalys, bet to grieko nuo jų negal gauti, ir gana. Teip jis vieną kartą susitinka jų susiedę *. Jinai klaus to velniuko:

— Kodel tu teip sudžiuvęs?

Šis skundžias:

— Ką aš nebūsiu sudžiuvęs, kad dvyleka metų išbuvau pas tamstos kaimynus, o negaliu jų į nezgadą suvesti.

— Na, kas čia do dyvai! — sako boba.— Kiek man duosi — aš juos suvesiu į nezgadą?

Velnias:

— Gausi porį čeverykų.

Dabar nueina ta boba pas tą savo susiedę, ir šnekas jos:

— Teip,— sako,— meiliai tamstos gyvenat, ale neilgai begyvenste.

— Kodel? — klausia šiji.

— Ot teip. Tamstos vyrui auga žilas plaukas viršugalvyj, tai jis turės mirti.

— Ką reiktų daryti? — ši jos klausia.

— Aš už dyką nesakysiu.

Šiji:

— Aš tamstai duosiu žąsį.

— Gerai. Tai pasiimk britvą ir įsikišk į kišenį. Kai pareis vyras, tai prašyk jo, kad jis duotų galvą paieškoti. Tada, kai jis užsnūs, imk ir nupjauk tą plauką.

O ta boba, į lauką nuėjus, tam vyrui teip pat pasakė, kad tamstos pati tamstą pjaus, kada ims galvą ieškoti,— pasikeravok.

Gerai. Parein vyras namo. Pati prašo, lai duoda galvą paieškoti. Jis ir duoda. Tyčia apsimetė miegąs. Teip ji ir išsiima britvą, ims pjauti tą plauką. Vyras kapt jai už rankos:

— Ką tu norėjai dirbt su tąja britva? Tu norėjai mane papjaut?! Aš tau parodysiu!

Ėmė jis tą savo pačią mušti, ėmė mušti. Primušo, teip primušo, tik ką gyvą paliko.

O velns su tąja boba ten netoli žiūrėjo. Tada ta boba tam velniui ir girias:

— Nu, ką, ar aš jų nesuvedžiau į nezgadą?! Tai dabar turi man duoti tą, ką prižadėjai.

Tada velnias, paėmęs trijų sieksnių kartį ir užmovęs tuos čeverykus, padavė tai bobai sakydams:

— Tu esi ir už mane bjauresnė, aš tavės bijau. Aš dvyleka metų apė juos erzdinaus, pykinau ir tai nesuvedžiau į nezgadą, o tu par vieną dieną tiek daug padirbai.

172. NEDORA BOBA

Kitą kartą gyveno viens vyras su savo pačia. Bet ta jo pati labai bjauri boba buvo. Ji neduodavo tam savo vyrui niekur pakajaus. Vis ji jį riedavai ir riedavai. Teip im tas jos vyrs ir pasikar. Paliek ta boba našlė.

Velns norėjo dūšios to pakaruoklio, bet aniuols pasakė:

— Jei tu su tąja boba apsivedęs galėsi išgyventi tiek metų, kiek tas nabašninkas, tai aš tau jo dūšią atiduosiu.

Teip vieną kartą pasitropij vienam gaspadoriui iš to paties sodžiaus į turgų važiuojant: jis susitink tokį ponaitį, o tas ponaitis buvo velns. Jis to gaspadoriaus prašo pavežti. Tas gaspadorius ir paim jį. Praded jiedu ten šnekėtis, ir tas ponaitis jo prašo:

— Ar negalėtumei tamsta man pripiršti pačią?

— Et, ką čia žinosiu. Viena našlė yra pas mums, bet kai tamstai, tokiam jaunam, gražiam ponaičiui, rodyt nenoriu.

Velniuks tuoj:

— Ko čia, ko čia, bus gera, kad ir našlė. Tik tamsta rodyk — man bus gera.

— Ko čia tamsta, jau jinai vieną vyrą nužudė,— sakė gaspadorius.

— Et, ko čia tamsta, gal ans nemokėjo su jąja gyventi.

Teip jiedu besišnekėdami privažiavo prė karčemos. Tas ponaitis vadin į vidų tą gaspadorių:

— Eikim,— sako,— dėde, išgersme po kokią mierelę degtinės.

Įein jiedu į vidų, ir atperk tas karčemninks to gaspadoriaus javus. Dabar jis važiuoj namo, ir tas ponaitis prašos, kad ir jį ans

vežtuos lygiai prė tos našlės. Teip jiedu ir parvažiavo namo. Nuėjo abuodu pas tą našlę, ir sutiko.

Dabar apsiženijo tas ponaitis tą našlę ir gyven. Bet neilgai jiedu geruoju tegyveno. Pradėjo boba vel tą savo vyrą barti ir nebeduoti jam spakainasčio *. Teip ateina tos bobos vyras pas tą savo piršlį ir sako:

— Teisybę tamsta, dėdel, sakei, kad ta boba labai bjauri, dabar ji man neduod niekur spakainasčio, riej ir riej *. Ar negalėtum tamsta man kokią rodą duoti, kaip aš nuo tos prakeiktos bobos galėčia atsikratyti?

— Kodel ne,— tarė gaspadorius,— galiu aš tamstai duoti rodą. Nueik į aną dvaro kaminą ir įlįsk.

— Dėkui už rodą, kad tamsta toks teisingas žmogus. Tai dabar, kai aš nueisiu į aną dvaro kaminą, tai aš pradėsiu ten draskytis. Tai tamsta apsigarsink, kad gali mane iš ten išvaryti, tai gerai užpelnysi piningų. Dabar aš jau einu, pasilik sau sveikas.

Teip ne po ilgo ir ėmė žmonys šnekėti, kad tą dvarą velniai apstojo. Teip im jis ir apsigarsin, kad jis galįs tuos velnius iš to dvaro išvaryti. Ir atvažiuoj tas pons pas tą žmogų. Suder jiedu už penkius šimtus rublių. Nuvažiuoj tas žmogus į tą dvarą, nuein pas tą kaminą, paliep jis tam velniui išeiti, ir išein.

Tas velns iš to dvaro nuein į kitą dvarą, praded ir ten jis draskytis. Išsigirdęs ir ans ponas atvažiuoj pas tą žmogų žinovą, ir jis prašo, kad ir pas jį nueitų tų velnių išgainioti. Tas žmogus, teip pat susiderėjęs penkius šimtus rublių su tuo ponu, nuvažiuoj ir į jo dvarą. Bet dabar tas velnias nebenor eiti laukan. Sako:

— Susied, dabar aš da išeisiu, bet kitą kartą tai jau nebeeik, bo bus blogai.

Dabar tas velnias nuėjo į trečio dvaro kaminą ir vel tuo pačiu būdu pradėjo ten draskytis. Tada tas pons gavęs žinoti, kad tas žmogus gal išvaryti. Nuvažiuoj ir žad jam piningų, kiek tik jam reik, ir išsivež jį. Tas žmogus ten susirenk didį būrį vaikų ir katram į rankas paduoda tarškutį ir liep eiti į dvarą tarškučiais tarškinant. Velns, išgirdęs tokį trenksmą, bėg klaust to žmogaus:

— Kas ten teip baldos?

Tas žmogus atsako:

— Ogi tavo vaikai *.

— Ko jie nor?

Žmogus sako:

— Duonos nebetur ką valgyt. Ot,— rodo su pirštu,— atein ir tavo pati.

Velnias:

— Susimildamas, susied, nesakyk, kad aš čia buvau.

— Prižadėk iš čia išeiti, tai nesakysiu.

— Išeisiu, išeisiu, tik nesakyk, kad aš čia buvau ir kur išeisiu, nes ji man atbėgs paskui.

173. DU LENTPJOVIAI

[Buvo du lentpjoviai.] Jiedu, kur eidami arba prė savo darbo dirbdami, vis ginčydavos. Viens sakydavęs, kad nėra žmogui dūšios, o kits sakydavęs, kad yra. Teip tas sakąs:

— Aš ir tau parodysiu, kad galėsi pats pamatyti, kad yra žmogui dūšia.

Tas sakąs:

— Gerai, parodyk.

Sirgęs kur ten mieste viens bagočius ir jau vis blogyn ir blogyn ėjo ir jau tuoj mirs. Tas ir sakąs:

— Nueik pas tą marinamąjį bagočių ir tu pamatysi jo dūšią.

Tas nueinąs ir atrandąs — jo giminaičiai ir susiedai jau jį apstoję bemariną. Ir šis žiūriąs, kad velniai jį su šakėm, su replėm apstoję tyko. Pamatęs ir dūšią, kad kyšt galvą iš to kūno, tuoj viens velns greibęs su replėm, ta vel spėjus da atgal į kūną atsitraukt. Antrąkart kyštelėjus — vel da velns nesugreibęs. Trečiąkart lindus — tuoj velns su šake pasimovęs ir nusinešęs į peklą.

Teip, parėjęs namo, pasako jis savo draugui. Tas sako:

— Ką ten matei, tai kitiem nesakinėk, bo tai tu pats daugiau nebegalėsi matyti.

Teip pat sirgus ir ne po ilgo buvus marinama viena davatka. Siunčiąs tas lentpjovys tą savo draugą netikėlį pas ją pasižiūrėti. Ten nuėjęs, teip pat radęs žmonių apstotą, ir ji sunkiai merdėjus: purčiusis, kračiusis, į visas šalis varčiusis, ale tos dūšią aniuols pasiėmęs ir nusinešęs į dangų.

Paskui tie žmonys, kurie ten stovėjo, ir saką:

— Kad ir davatka, bet musit buvo didelė griešninkė, kad teip sunkiai numirė. Ot anądien tas bagočius, kur mirė, tai lengviai — ans tai nebuvo griešninks.

Teip tas žmogus nebeiškentęs ir prašneko:

— Eikit jūs, nišmanėliai! Tas bagočius nuėjo į peklą, kad ir lengviai numirė, o davatka, kad ir sunkiai, bet gera ji buvo, šščėslyva nuėjo į dangų.

Da nuėjęs pas trečią ligonį mirštantį — ir nebematęs jo dūšios išeinant iš kūno. Pasisakęs savo stavorčiui. Tas jam sakąs:

— Kam gi kitiems sakinėji, kas užginta?

Tas jo draugas buvęs aniuols. Jį ponasdievs buvęs leidęs ant žemės to žmogaus dūšią nuo prapulties išgelbėt.

PAAIŠKINIMAI

Paaiškinimuose pateikiamos bendriausios žinios apie publikuojamus tautosakos rinkinius ir atskirus kūrinius. Aptariamas rinkinių pobūdis, turinys, sudarymo laikas. Nurodomas kiekvieno kūrinio siužeto numeris tarptautiniame A. Arnės ir S. Tompsono pasakų tipų kataloge *(AT)*, o jo nesant — J. Balio „Lietuvių pasakojamosios tautosakos motyvų kataloge" *(LPK)*. Sakmių siužetų atitikmenys dar nurodomi nacionaliniuose lenkų *(Krz)*, suomių *(Sim)* ir norvegų *(Chr)* sakmių kataloguose. Kai kūrinio siužetas tik panašus į kataloge nurodytą tipą, numeris rašomas skliaustuose. Kūrinio pateikėjas ir jo gyvenamoji vieta nurodoma pagal užrašytojo duomenis. Toliau eina spausdinamo teksto šaltinis. Po ženklo = pažymima, kur yra laikomi kiti to paties kūrinio užrašymai (dažniausiai tikslūs ar pakoreguoti nuorašai), po ženklo ≈ — kiti kūrinio variantai, o greta laužtiniuose skliaustuose — kur šis kūrinys buvo spausdintas. Trumpai apibūdinamos spausdinamo kūrinio išskirtinės savybės, siužeto populiarumas, pateikiamos užrašytojo pastabos. Galiausiai aiškinami žodžiai, sąvokos bei kiti dalykai, kurie tekste redaguojant pažymėti žvaigždute. Dažniausiai tai pačių tautosakos rinkėjų aiškinimai, atkelti iš teksto. Jei aiškinimas buvo išnašoje, jis pažymimas santrumpa *išn.*, o jei pačiame tekste — prie jo nieko nežymima. Visa, kas užrašyta tautosakos rinkėjų, paaiškinimuose pateikiama kursyvu.

JONAS TRUMPULIS

LIETUVIŠKI MITAI, ARBA SENOVĖS PASAKĖLĖS

Taip pavadintas mažo formato (11×8,5 cm) 30 p. J. Trumpulio 1885 m. sudarytas tautosakos rinkinėlis (LMD I 978), kuriame pateikiamos mitologinės sakmės ir viena kita su mitologija susijusi pasaka. Tituliniame rinkinėlio puslapyje pažymėta, kad tai *antra dalis*. Vadinasi, reikia manyti, kad J. Trumpulis anksčiau buvo sudaręs dar vieną sakmių rinkinėlį, kurio likimas iki šiol nežinomas. Rinkinėly surašytų kūrinių pateikėjai nenurodomi. Tikriausiai jie užrašyti Sargūnų k. (Joniškio raj.), nes tituliniame puslapyje pažymėta: *Sargūnuose*.

I skyrius. Pronečystas dvasias

1. **[Velniukai iš Putkos].** *LPK 3338*, plg. *Sim E 381.*— LMD I 978(1) [BLLS 655].

Tradicinis Lietuvoje populiarios sakmės variantas.

2. **[Ripkos mušėjas].** *LPK 3338*, plg. *Sim E 381.*— LMD I 978(2) [BLLS 656].

Tradicinis Lietuvoje populiarios sakmės variantas.

3. **[Svieti, klopca].** *LPK 3454.*— LMD I 978(3) [TD VI p. 106].

Sakmė kiek plačiau žinoma tik Lietuvoje ir Latvijoje; kitur (pvz., livių ir estų tautosakoje) užfiksuotas tik vienas kitas variantas. Spausdinamas variantas

tradicinis, gerai pasektas (žr. *Balys J.* Griaustinis ir velnias Baltoskandijos kraštų tautosakoje.— Tautosakos darbai, VI. K., 1939, p. 105—110).

4. **[Pusponis pas beržą].** *LPK 3420,* plg. *Sim E 51.* — LMD I 978(4).
Memorato tipo sakmė, neturinti tradicinio siužeto.

5. **[Pasikorėlės vestuvės].** *LPK 3277,* plg. *Sim E 841.*— LMD I 978(5) [BLLS 447].
Tradicinis Lietuvoje labai populiarios sakmės variantas.

II skyrius. Piningai degantys

6. **[Iškasti piningai].** *LPK 3642.*— LMD I 978(6) [BUL 77].
Savitas sakmių apie iškastus pinigus variantas.

7. **[Šuva prie piningų].** *LPK 3642, Sim P 571.*— LMD I 978(7) [BUL 76].
Savitas sakmių apie pinigų kasimą variantas.

8. **[Nelaimingi piningai].** *LPK 3642, Sim P 571.*— LMD I 978(8).
Visoje Lietuvoje populiarūs tikėjimai.

9. **[Neiškasti piningai].** *LPK 3642.*— LMD I 978(9).
Visoje Lietuvoje populiarūs tikėjimai.

III skyrius. Eitvarai

10. **[Aitvarų tarnyba].** *LPK 3468, 3476, Sim H 11.*— LMD I 978(10).
Populiarūs tikėjimai.

11. **[Išnešti eglišakiai].** *LPK 3468.*— LMD I 978(11).
Reta sakmė; panašių variantų užfiksuota tik vienas kitas.

12. **[Senas pantis].** *LPK 3464,* plg. *Sim H 1.*— LMD I 978(12).
Savitas ir kitose Lietuvos vietose žinomos sakmės variantas.

13. **[Užmuštas aitvaras].** *(LPK 3478),* plg. *Sim H 71.*— LMD I 978(13).
Originali sakmė; daugiau Lietuvoje jos variantų neužfiksuota.
Saimeniec, saimeniec... — latviškai: šeimininke, šeimininke, jau tavo javus nešantis aitvaras nusibaigęs.

IV skyrius. Vilktakiai

14. **[Vilkačiai].** *LPK 3680, Sim D 1021.*— LMD I 978(14).
Ir kitose Lietuvos vietose žinomi archaiški tikėjimai.

15. **[Kaip nušauti vilktaką].** *LPK 3680.*— LMD I 978(15).
Archaiški, reti tikėjimai.

16. **[Apdaužytas vilktakas].** *LPK 3671, Chr 4005,* plg. *Krz 4005,* plg. *Sim D 1021.*— LMD I 978(16).
Savitas populiarios sakmės variantas.

17. **[Vilktako pamokymas].** *LPK 3320, Sim E 563.*— LMD I 978(17) [BLLS 617].
Savitas sakmių apie medžiotojų burtus variantas.

18. **[Vilktako protas].** — LMD I 978(18).
Originalūs tikėjimai ir sakmė; daugiau užfiksuotų panašių variantų nerasta.

19. **[Senelio bausmė].** *(LPK *773).*— LMD I 978(19).

Originali pasaka, savo struktūra ir požiūriu į vaizduojamus įvykius artima sakmėms.

N u, t a k į s t a v a i...— iškreiptai rusiškai: Na, tai ir stovėk čia dvylika metų!

N u, t a k i s t u p a i — rusiškai: Na, tai eik.

20. **[Arkliu paverstas ponas].** *AT 761.*— LMD I 978(20)≈LMD I 1063(950).

Tradicinis, gerai perteiktas ir kitose Lietuvos vietose žinomos pasakos variantas.

21. **[Senelio patarimas].**— LMD I 978(21).

Originalus kūrinys; daugiau užfiksuotų variantų nerasta.

22. **[Pūstelninkės ir paleistuvės mirtis].** — LMD I 978(22). Originali pasaka; daugiau užfiksuotų variantų nerasta.

VI skyrius. Pasakos maišytos

23. **[Laimė ir vargas].** *AT 735+735A.*— LMD I 978(23).

Spausdinamas variantas kontaminuotas iš dviejų ir kitoms Europos tautoms žinomų pasakų.

24. **[Brolaitis ir raganos].** *(LPK 3651), Chr 3045, Krz 3045,* plg. *Sim D 1791.*— LMD I 978(24).

Originalus populiarios sakmės variantas.

MITAI (ARBA SENOS PASAKĖLĖS)

J. Trumpulio sudarytas 17,5×11 cm formato 40 p. tautosakos rinkinėlis (LMD I 1063) pavadintas „Surinkimas šio ir to ir visokių niekniekių ir užsižymėjims nekurių daiktų. Sargūnuose, Jono Trumpulio. 1887 m." Tačiau po dviejų eiliuotų prakalbėlių į skaitytoją yra kita antraštė „Mitai (arba senos pasakėlės)". Šiame leidinyje vartojama pastaroji antraštė. Rinkinėlio turinį sudaro etiologinės ir mitologinės sakmės, padavimai, pasakojimai, vienu ar kitu bruožu sakmėms artimos pasakėlės. Pabaigoje (reikia skaityti iš antro galo) įdėtos 5 sueiliuotos sakmės ir pasakėlės „Mitiškos pasakėlės, sudėtos į eiles par J. Trumpulį Sargūnuose". Rinkinio vidury (nuo p. 21 iki 36) įterptos M. Slančiausko užrašytos sakmės, tikėjimai, burtai ir prietarai.

25. **[Apie mėnesius].** *(AT 294).*— *P.* Ona Krasauskienė. LMD I 1063(936)= LTR 1208B(1798, 1199).

Originalus retos pasakos variantas.

b r ė ž i u k ų — *sierčikų.*

26. **[Mergelė mėnesyje].** *LPK 3907.*— *P.* Darata Petrauskienė. LMD I 1063 (937)=LTR 1208B(1200).

Tradicinis ir kitose Lietuvos vietose žinomos sakmės variantas.

27. **[Sužalota ragana].** *LPK 3657,* plg. *Krz 4010,* plg. *Sim D 1731.*— *P.* Antanas Rimeika. LMD I 1063(938)=LTR 1208B(1201).

Savitas Lietuvoje populiarios sakmės variantas.

p i r š t u s — *nagus.*

28. **[Įkirstas kirvis].** *LPK 3654.*— *P.* Žigulienė. LMD I 1063(939)=LTR 1208B (1202).

Originalus sakmių apie raganavimus vestuvėse variantas.

29. **[Vilkai baltom pakaklėm].** *LPK 3672, Krz 4005, Sim D 1011.*— *P.* Antanas Rimeika. LMD I 1063(940)=LTR 1208B(1203).

Originali sakmių apie vertimą vilkais atmaina.

30. **[Velnias už bernąj.** *LPK 3290, AT 810A.*— *P.* Jonas Zutis. LMD I 1063 (941)=LTR 1208B(1204).

Tradicinis labai populiarios sakmės variantas. Dievo praamžio vaizdinys į sakmę tikriausiai pateko iš rašytinės literatūros.

31. **[Arklių kilmė].** *LPK 3092.*— *P.* Prancė Rimdžius. LMD I 1063(942)=LTR 1208B(1205) [BLLS 159].

Tradicinis ir kitose Lietuvos vietose žinomos sakmės variantas.

32. **[Žaltys ant kaklo].**. *LPK 3375, Sim F 31.*— *P.* Prancė Rimdžius. LMD I 1063(948)=LTR 1208B(1211).

Tradicinis populiarios sakmės variantas.

33. **[Arielkos vardas].** — *P.* Anelė Ambrasaitė. LMD I 1063(949)=LTR 1208B (1212).

Savitas degtinės vardo etimologizavimas; daugiau užfiksuotų variantų nerasta.

34. **[Arklių paverstas ponas].** *LPK *773.*— *P.* V. Laurinavičius. LMD I 1063 (950)=LTR 1208B(1213)=LMD I 978(20).

35. **[Tabokos kilmė].** *LPK 3240.*— *P.* Gr. Kvašis. LMD I 1063(951)= LTR 1208B(1214) [BLLS 328].

36. **[Vilko prašpartas].** *LPK 3086+AT 165+200+104+103.*— *P.* Juozas Guščius. LMD I 1063(987)=LTR 1208B(1250).

Savita pasaka, kontaminuota iš etiologinės sakmės ir keleto gyvulinių pasakų.

37. **[Pirmas dienos darbas].** *AT 750A.*— *P.* Jonas Grimaitis. LMD I 1063(988)= LTR 1208B(1251).

Savita daugelyje tautų paplitusios pasakos atmaina.

38. **[Vilkui skirtas žmogus].** *AT 934B.*— *P.* Leonora Kaminskienė. LMD I 1063 (989)=LTR 1208B(1252).

Savitas retos pasakos variantas.

39. **[Motinos ir devynių vaikų galvos].**. *LPK 3612, Sim P 411.*— *P.* Ona Krasauskienė. LMD I 1063(990)=LTR 1208B(1253).

Savitas labai populiarios sakmės variantas, išsiskiriantis tuo, kad jame reikalaujama ne šiaip galvų, o motinos ir vaikų.

40. **[Dievo kelionė].** *LPK 3094+3112.*— *P.* Julijona Rimeikienė. LMD I 1063 (991)=LTR 1208B(1254) [BLLS 175].

Spausdinamas variantas kontaminuotas iš dviejų etiologinių sakmių.

41. **[Bėgimas į Egiptą].** *LPK 3105+3104+3188.*— *P.* V. Zigulis. LMD I 1063 (992)=LTR 1208B(1255) [BLLS 202].

Kelios etiologinės sakmės sujungtos į vieną ištisinį pasakojimą.

42. **[Gyvačių kiaušiai].**— LMD I 1063(994, 995, 996)=LTR 1208B(1256, 1257, 1258).

Reti tikėjimai apie gyvačių kiaušinius ir originali, daugiau niekieno neužfiksuota sakmė.

43. **[Gyvačių kerštas].** *(AT 285A).*— LMD I 1063(997)=LTR 1208B(1260).

Toliau seka samprotavimas: *Tai galbūt tie žmonys tų namų tas gyvates bus už kokius dievaičius laikę? Valgymus jiems apieravodami, patys išėję lauka, kad geriau apieros taptų priimtos.*

Originali sakmė; daugiau užfiksuotų variantų nerasta.

44. **[Gyvačių karalius].** *AT 672B*, Chr. 3060, Sim D 741.*— LMD I 1063 (1000)=LTR 1208B(1263).

45. **[Gyvačių karaliaus karūna].** *AT 672A.*— LMD I 1063(1001)=LTR 1208B (1264).

46. **[Saulė verkia gyvatės].**— LMD I 1063(1002)=LTR 1208B(1265).

Retas, archaiškas tikėjimas.

47. **[Gyvatės įkandimas].** — LMD I 1063(1003)=LTR 1208B(1266, 1267).

Originalus pasakojimas; daugiau užfiksuotų variantų nerasta.

48. **[Gyvačių žiemos pasilikas].** *AT 672D.*— LMD I 1063(1005)=LTR 1208B (1269).

Tradicinis retos sakmės variantas.

Visi 42—48 kūriniai apie gyvates tautosakos rinkėjo surašyti vienu numeriu. Tai tarsi atskiras sakmių, pasakojimų, tikėjimų ciklas apie gyvates. Kaip pateikėjas nurodomas *J. Tr.* Gal tai paties J. Trumpulio mokėti dalykai.

49. **[Šunim paverstas vyras].** *AT 449.*— *P.* Antanas Rimeika. LMD I 1063 (1008)=LTR 1208B(1272) [BLMS 128].

Savitas baltuose ir slavuose labiausiai paplitusios pasakos variantas.

50. **[Kaip atsirado Mintauja].** *LPK 3610.*— *P.* J. Kaminskas. LMD I 1063 (1009)=LTR 1208B(1273).

Originalus padavimas. Kituose lietuvių liaudies padavimuose prasmegusių pilių, dvarų ar miestų žmonėms paprastai nepavyksta išvaduoti.

a t m i n i m ą — *atsiminimą, įspėjimą, atspėjimą.*

51. **[Lino mūka].** *AT 1199A.*— *P.* Rozalija Misiūtė. LMD I 1063(1010)=LTR 1208B(1274).

Tradicinis baltuose populiarios pasakos variantas.

52. **[Aniuolų ir velnių sutvėrimas].** *LPK 3001.*— *P.* A. Varašauskas. LMD I 1063(1011)=LTR 1208B(1275) [BLLS 1].

Savitas tradicinės sakmės variantas.

53. **[Ugnies vardas].** *AT 752A.*— *P.* Antanas Rimeika. LMD I 1063(1012)= LTR 1208B(1276).

Originalus tradicinės pasakos variantas.

54. **[Gužo kilmė].** *LPK 3131.*— *P.* J. Jokubaitis. LMD I 1063 (1013)=LTR 1208B(1277) [BLLS 232].

Tradicinis Lietuvoje populiarios sakmės variantas.

g u ž ą — *garnį.*

55. **[Tabokos kilmė].** *LPK 3240.*— *P.* A. Povilanskis. LMD I 1063(1014)=LTR 1208B(1278).

56. **[Piemenukai — gužai].** *LPK 3131.*— *P.* Antanas Rimeika. LMD I 1063 (1015)=LTR 1208B(1279) [BLLS 247].

Originali sakmės apie gandro (gužo) kilmę atmaina.

57. **[Trys svareliai vilnos].** *LPK 3240.*— *P.* J. Trugutėlis. LMD I 1063(1016)= LTR 1208B(1280).

Originali sakmės apie tabokos kilmę atmaina.

58. **[Moterys velnio galvom].** *AT 1169.*— *P.* Antanas Rimeika. LMD I 1063 (1017)=LTR 1208B(1281) [BLLS 84].

Tradicinis populiarios sakmės variantas.

59. **[Dievo teisybė].** *AT 774K.* — *P.* V. Misius. LMD I 1063(1018)=LTR 1208B (1282).

Tradicinis labai retos pasakos variantas.

60. **[Studentas, velnias ir perkūnas].** *LPK 3452,* plg. *Krz 3086.*— *P.* Julijona Rimeikienė. LMD I 1063(1019)=LTR 1208B(1283) [TD VI p. 66].

Tradicinis Lietuvoje ypač populiarios sakmės variantas.

61. **[Apie piningų degimą].** *(LPK 3632, 3642).*— Savo žinomus dalykus surašė J. Trumpulis. *(Iš daug pasakų.)* LMD I 1063(1020)=LTR 1208B(1284—1292).

Tradiciniai tikėjimai ir sakmių apie užkeiktus pinigus nuotrupos.

62. **[Durnas kaip velnias].** — *P.* Jonas Kernis. LMD I 1063(1021)=LTR 1208B (1293) [BLLS 138].

Sakmė plačiau žinoma Latvijoje; Lietuvoje daugiau jos užfiksuotų variantų nerasta.

63. **[Priešgina pati].** *AT 1365B.*— *P.* Petras Kaminskas. LMD I 1063(1022)= LTR 1208B(1294).

Tradicinis daugeliui tautų žinomo kūrinio variantas.

p a t i — *moteriškė.*

v a n d e n į — *upę.*

UŽSIBRĖŽIMAI VISOKIŲ NIEKNIEKIŲ

Taip pavadinta nedidelė 17,5×11 cm formato 22 p. J. Trumpulio knygelė (LMD I 901), kurioje šalia dainelių, etnografinių ir įvairių pieštuku pažymėtų pastabų yra 3 pasakėlės. Rinkinėlis sudarytas 1888 m. Sargūnuose.

64. **Palyginimai.**— LMD I 901(2).

Originali, atrodo, knyginės kilmės sakmė; daugiau užfiksuotų variantų nerasta.

65. **[Zakrastijono pamokslai].** *AT 1785.*— LMD I 901(2).

Abu kūriniai (64—65) J. Trumpulio surašyti kartu vienu pavadinimu „Palyginimai".

66. **Melagystė be galo.** *AT 1930.*— LMD I 901(3).

Savita melų pasakos atmaina.

* * *

LMD I 1060 rinkinyje ant atskiro lapelio 1888 m. Sargūnuose užrašyti du anekdotai. Užrašytojas nenurodytas. Rašysena, popierius ir rašymo metodika rodo, jog jie užfiksuoti J. Trumpulio.

67. **Vaiks ir kuningai.** — *P.* Anelė Ambrasaitė iš Sargūnų k. LMD I 1060 (1490).

Tradicinis reto anekdoto variantas.

68. **Du draugai.** — *P.* Anelė Ambrasaitė iš Sargūnų k. LMD I 1060(1491).

Originalus pasijuokimas.

VAIDINIMASIS, ARBA ŽEBELOS

Taip pavadintas 16,5×10 cm formato 28 p. sąsiuvinėlis (LMD I 907), į kurį J. Trumpulis, matyt, ketino rašyti mitologines sakmes *(pasirodymus nečystų dvasių ir kitų niekniekių).* Tačiau teparašė įvadėlį ir vieną čia skelbiamą sakmę. Toliau dar įdėjo du eilėraščius (apie E. Volterio susidūrimą su lietuviais Dūkštų smuklėje ir liaudies išnaudotojus turčius). Kiti puslapiai liko tušti. Sąsiuvinėlis pradėtas rašytas 1893 m.

69. **[Aukso skrynė].** *LPK 3642,* plg. *Chr 8010, Krz 8010, Sim P 321.*— LMD I 907(1).

Savitas populiarios sakmės variantas.

SENOVIŠKOS PASAKĖLĖS

Taip pavadintas 16×8,5 cm formato 24 p. J. Trumpulio sudarytas rinkinėlis (LMD I 1063) iš 2 etiologinių pasakėlių ir 10 talalušku. Didesnė puslapių dalis neprirašyta. Rinkinėlis datuotas 1893 m.

70. **Šikšnosparnis.** *(AT 330B).* — *P.* D. Impuolis, LMD I 1063(1029)=LTR 1208B(1296).

Originalus tradicinės pasakos variantas su neįprasta etiologine pabaiga.

71. **Šikšnosparnis, varnalėkštis ir tilviks.** — *P.* S. Ripskis. LMD I 1063(1030)= LTR 1208B(1297) [BLLS 271].

Literatūrinės kilmės etiologinė sakmė.

PRANAS NARVYDAS

* * *

Rinkinį, pažymėtą LMD I 318 numeriu, sudaro 50 vidutinio formato (13,5×21,3, 13×20,5, 15×23 cm) ir vienas mažytis (10,7×12 cm) lapelis. 4 lapai, sprendžiant iš rašysenos ir rašymo būdo, yra M. Slančiausko (jo tautosaka paskelbta leidinyje „Šiaurės Lietuvos sakmės ir anekdotai", V., 1975, p. 271—276), o visi kiti — P. Narvydo. Juose net kelis kartus nurodoma užrašytojas ir jo adresas (Trumpaičių k., Joniškio prp.). Visi lapai nedideliais laiko tarpais siųsti J. Basanavičiui į Bulgariją, todėl ir buvo sudėti į vieną rinkinį. Prie P. Narvydo tautosakos tai vienur, tai kitur nurodomas užrašymo laikas (1902 ir 1903 m.), o retkarčiais net ir pateikėjas. Tačiau prie daugumos kūrinių pateikėjai nenurodomi. Matyt, šiuos kūrinius jis užrašė iš atminties. Užrašytą tautosaką P. Narvydas mažais pluošteliais siuntinėjo J. Basanavičiui. Į vieną rinkinį jie buvo susegti vėliau, nesilaikant užrašymo chronologijos. Kadangi tikslią kūrinių užrašymo datą ne visada įmanoma atsekti, spausdinant rinkinio tvarka nekeičiama.

72. **Pasaka iš kuršiško gyvenimo.** *LPK 3656* (plg. *LPK *369).*— Užrašyta 1903 m. LMD I 318(8).

Tradicinis, gerai atpasakotas mitologinės sakmės variantas.

ž e m ė — *vienšėdis.*

v a i k e s a i — *zėnai.*

k r u o g ą — *karčemą.*

k r u o g e l i u — *karčemninku.*

s e r g ė t — *budėt.*

a p i n a s t r i o — *arklių.*

a p s n u k i s — *apinasris.*

73. **[Velnio gyvulys].** *LPK 3090, Krz 2491.*— Užrašyta 1903 m. LMD I 318 (6a).

Tradicinis populiarios etiologinės sakmės variantas.

l i p ą — *uodegą.*

74. **Trys galinčiai.** *AT 301A.* — Užrašyta 1903 m. LMD I 318(8).

Originalus labai populiarios pasakos variantas, išlaikęs daug mitologinių bruožų. Jo pradžioje nėra kitiems šio tipo variantams būdingo motyvo apie barzdotą nykštuką, o toliau — retas stebuklingas padėjėjas — „žemės kasinėtojas, naujienų klausytojas" (pasikartojantis tris kartus). Mitologiniu požiūriu įdomūs ir patys smakai: vienas iš jų yra Vėjas, kitas — Viesulas, dar kitas — ugnį vemiantis Valkūnas. Iš ano pasaulio herojus išsigelbsti ne ant paukščio, kaip dažniausiai esti kituose variantuose, o ant *balto* arklio.

t o k s a r k l y s a t b ė g s — *mat buvę smakų arkliai.*

75. **[Žvakelės kerštas].** *LPK 3538.* — *P.* P. Rubašienė iš Dvelaičių k., Joniškio prp. LMD I 318(9).

Užrašytojo pastaba kūrinio pradžioje: *Atsitikimas kažin kelintuose metuose, tik dar neseniai;* o pabaigoje: *(kas žino, ar tiesa) tas atsitiko Kriukų parapijo Šiaulių apskričio.*

Tradicinis mitologinės sakmės variantas.

ž v a k e l a — *atmosferas.*

76. **Pasaka apė ežį.** *AT 441.* — LMD I 318(10) [LTt III 127].

Originalus Lietuvoje ir Latvijoje populiarios pasakos variantas. Ežį moteris jame ne pagimdo ir ne įsūnija, kaip dažniausiai esti kituose šios pasakos variantuose, o juo pavirsta kūmos užkeiktas vaikas. Retas šioje pasakoje ir etiologinis gegučių motyvas (gegutėmis iš pavydo virsta karalaitės — ežio žmonos seserys). Gaidžio motyvas būdingesnis latvių variantams. Įdomi gaidžio spalvų simbolika (raudona—mėlyna—balta). Karaliaus dukterį ežys gauna kaip tik atjojęs ant *balto* gaidžio.

k a m u o l į — *obelį.*

77. **[Išvaduota karalaitė].** *AT 400+302.* — LMD I 318(11).

Variantas kontaminuotas iš dviejų labai populiarių siužetų. Žmonos netekimo motyvas variante sudvigubintas: iš pradžių herojaus mylimą mergaitę nužudo generolas (motyvas būdingas novelinėms pasakoms), o vėliau jis netenka karalaitės, pakėlęs jos akių raištį.

k u b i l u s — *bačkas.*

78. **Apė bagočių ir beturtį.** *AT 1654.* — LMD I 318(12).

Tradicinis Lietuvoje ir Latvijoje populiarios pasakos variantas.

79. **[Kareivio Brijaus štuka].** *LPK 3670.* — LMD I 318(13), pabaiga — LKLIR F 2—434.

Originali sakmė apie garsų burtininką kareivį; daugiau užfiksuotų variantų nerasta.

p o 2 5—3 0 m e t ų — *musent Rosijoj.*

a d y n ą — *valandą.*

k n i k i ų — *štukų.*

80. **[Auksinė paukštytė].** *AT 567.* — Užrašyta 1903 m. LMD I 318(14).

Tradicinis daugelyje tautų populiarios pasakos variantas. Motyvas apie stebuklingus obuolius būdingas kito tipo *(AT 566)* pasakoms.

l a s ė — *ėdė.*

k e p e n ė l e s — *jaknas.*

n e p a d a b n a s — *pavedus.*

i r g r a ž i ų j ų k e l e t ą — *raginių.*

81. **Senobinė pasaka apė laimes.** *AT 947B*+737B*.* — LMD I 318(16) [BsLPY II 41].

p l a u k u s — *čiuprę.*

82. **[Vaikinas erzina laumes].** *LPK 3693, Krz 5085,* plg. *Sim L 232.*— LMD I 318(17a, b) [BsLPY II 44].

Pluoštelį tikėjimų ir 3 sakmes apie laumes P. Narvydas surašė vienu pavadinimu: *Trumpai apė laumes.* Leidinyje kiekviena sakmė spausdinama atskirai. „Vaikinas erzina laumes" — tradicinis mitologinės sakmės variantas.

Užrašytojo pastaba: *Apė laumes mažai tėra pasakų.* Kažin del ko?

s u s i p e r d ė — išn. *prasidaręs pirtį.*

83. **[Sugauta laumė].** *LPK 3710,* plg. *Sim L 61.*— LMD I 318(17c) [BsLPY II 44].

Originali mitologinė sakmė.

84. **[Laumės verpia našlaitei].** *LPK 3695.*— LMD I 318(17d) [BsLPY II 44].

Originali mitologinė sakmė.

85. **[Pikta močeka].** *AT 480.*— LMD I 318(18).

Tradicinis daugelyje tautų labai populiarios pasakos variantas.

s p u o l ą — *prie ratelio.*

86. **[Paparties žiedas].** *LPK 3644,* plg. *Krz 3100, Sim D 116, P 61.*— LMD I 318(19).

Užrašytojo pastabos: *Teip senovė buvo... Tai teip ėjo toki pasaka, kurią aš atsityręs parašiau.*

d v i p a k l o d e s — *drobules.*

s k ū r ą — *odą.*

87. **[Laimės ieškotojai].** *LPK 3644,* plg. *Krz 3100, Sim D 116, P 61.— (Kiti vel papasakojo tokį atsitikimą).* LMD I 318(19a).

Originalus populiarios sakmės apie paparčio žiedo ieškojimą variantas.

88. **Burteliai.**— LMD I 318(20[1–9]).

Reti senoviniai liaudies tikėjimai, burtai bei prietarai, daugiausia susiję su liaudies medicina.

v o ž y t i s — *svertis.*

s t i k l i n ę — *skleinyčią.*

89. **Senovės poterių palaikų truputytis.**— LMD I 318(20a).

Originalios maldelės nuotrupa.

90. **[Trys broliai].** *AT 613.*— Užrašyta 1902.XII.20. LMD I 318(21) [BsV p. 369—371].

Tradicinis populiarios pasakos variantas.

v o l a s — *tvankas.*

r u p ū ž ę — *krupį.*

91. **[Vokietukas ant pirties].** *LPK 3440.*— LMD I 318(22) [BsV p. 352—353].

Originali mitologinė sakmė, daugiau užfiksuotų variantų nerasta.

92. **[Burtai.]** — LMD I 318 (23[1–9]).

Reti senoviniai tikėjimai, burtai bei prietarai.

p a t a l e — *lovoj.*

a t l i e k i s a v o r e i k a l ą — *susimeži.*

į b a ž n y č i ą — *į bobinčių.*

p a r m i e g ą — išn. *man rodos, kad netikėlių išmislas gali būti.*

k u r k t i — *poriotis.*

s t r i e l b ą — išn. *muškietą.*

p ū k į — *eitvarą.*

e i t v a r ą — *pūkį.*

93. **[Supykinti aitvarai].** *LPK 3477,* plg. *Sim H 191, H 62—63, G 1381.*— LMD I 318(24).

Tradicinis neišplėtotas Lietuvoje ir Latvijoje labai populiarios sakmės variantas.

e i t v a r ą — *pūkį.*
k l ė t i e s — *svirno.*
s t r y d ė t i s — *ginčytis.*
m i e t a — *basle.*

* * *

LKLIR F 2—440 numeriu pažymėtą P. Narvydo tautosakos rinkinėlį sudaro 5 perpus sulenkti didelio formato (21,5×27 cm) lapai, kuriuose surašyta per šimtą mįslių, patarlių bei priežodžių, tikėjimų, burtų bei prietarų ir 7 pasakojamosios tautosakos kūriniai. Pirmajame puslapyje įrašyta data: 1902.XI.1. Pasakojamosios tautosakos kūrinius P. Narvydas užrašė iš atminties. Ketvirtajame puslapyje nurodoma: *Tos pasakos visos yra mano locnos; įsiklausydavau, kaip bandą ganiau, nog savo bendrų ir tebmokėjau ligi šiolei.*

94. **[Laumės ir kūdikis].** *LPK 3691,* plg. *Krz 8013.*— LKLIR F 2 — 440(1) [BsLPY II 44].

Tradicinis labai populiarios mitologinės sakmės variantas.

95. **[Kas lemta, išsipildo].** *AT 834.*— LKLIR F 2 — 440(2) [BsLPY II 42].

Tradicinis Lietuvoje ir Latvijoje populiarios mitologinės sakmės variantas.

96. **Kas goptūre? Rožė.** *AT 812* *.— LKLIR F 2 — 440(43).

Tradicinis retos mitologinės sakmės variantas. Sakmė užrašyta kaip paaiškinimas prie mįslės *„Kas gobtūre?"*

97. **[Laimėta karalaitė].** *AT 851.*— LKLIR F 2 — 440(44) [BsLPY II 43].

Tradicinis pasakos variantas, užrašytas kaip paaiškinimas prie mįslės „Myls mylą mylėjo..."

98. **[Siuvėjas ir giltinė].** *LPK 3493.*— LKLIR F 2 — 440(45) [BsV p. 366].

Originalus retos sakmės variantas.

p a s ž m o n i s — išn. *nežinau, pas kokią tautą.*
k r i a u č i u i — *siuvėjui.*
v o k ą — *antvožą.*

99. **Laumės rykštė.**— LKLIR F 2 — 400.

Retas tikėjimas.

100. **[Skrendantis aitvaras].** *LPK 3485.*— LKLIR F 2 — 400.

Tradicinė atsiminimų pobūdžio sakmė (memoratas).

101. **Trumpa pasaka.** *AT 412B* *.— LKLIR F 2 — 400 [BsV p. 309—310].

Tradicinis lietuvių pasakos variantas.

s t r y d ė t i s — *ginčytis.*
d e r ė t i s — *laižybas.*
m e d u o g a l į — *nuodėgulį.*
d u b ą — *ūkę.*

* * *

LMD I 327 numeriu pažymėtas mažytis tautosakos rinkinėlis, kurį sudaro tik vienas pusiau perlenktas 21,5×27 cm formato lapelis. Jame įrašytas laiškas J. Basanavičiui ir 5 pasakojamosios tautosakos kūrinėliai. Rinkinėlis parengtas 1903.II.8 Trumpaičiuose. Sprendžiant iš rašysenos, rašymo būdo ir laiško turinio, rinkinėlis priklauso P. Narvydui. Prie pasakojamosios tautosakos kūrinių pateikėjai nenurodomi.

102. **Samprotavimas žmonių apė atsiradimą akminų ant mūsų laukų.** *LPK 3015.*— LMD I 327(1) [BLLS 16].

Originalus retos etiologinės sakmės variantas, aiškinantis ne tik apskritai akmenų, bet ir pėduotųjų akmenų kilmę.

103. **[Kurmis].** *LPK 3098.*— LMD I 327(2) [BLLS 183].

Tradicinis populiarios etiologinės sakmės variantas. Kituose šios sakmės variantuose paprastai veikia ne perkūnas, o dievas.

s t i m p — *dves.*

104. **[Užsispyrėlis vėžys].** *LPK 3178.* — LMD I 327(3).

Originalus populiarios etiologinės sakmės variantas; vėžio kėlimosi prieš perkūną motyvas kituose variantuose retai tepasitaiko.

105. **[Voras ir skruzdėlė].** *LPK 3200.*— LMD I 327(4) [BLLS 292].

Kituose šios sakmės variantuose paprastai vietoj perkūno yra dievas.

106. **[Arklys ir jautis].** *LPK 3094.*— LMD I 327(5) [BLLS 163].

Tradicinis etiologinės sakmės variantas.

* * *

LMD I 888 numeriu pažymėtą P. Narvydo tautosakos rinkinėlį sudaro 5 perpus sulenkti didelio formato (21,5×27 cm) lapai, kuriuose surašyta 1 daina ir 7 pasakojamosios tautosakos kūriniai. Rinkinėlis parengtas 1903 m. (šie metai įrašyti po ketvirtuoju kūriniu) ir tų pačių metų balandžio 20 d. kartu su trumpučiu pasveikinimu pasiųstas J. Basanavičiui į Bulgariją. Kūrinių pateikėjai nenurodomi. Matyt, šiuos kūrinius P. Narvydas surašė iš atminties.

107. **Pasaka apė senį ir senelę.** *AT 563.*— LMD I 888(1).

Tradicinis populiarios pasakos variantas. Kituose lietuviškuose šios pasakos variantuose stebuklingus daiktus žmogui paprastai dovanoja šalna (šaltis), vėjas dažniau pasitaiko latviškuose variantuose.

p u o t ą — *balių.*

108. **[Vilkas tarp šventųjų].** *AT 165+AT 1169.*— LMD I 888(2).

Šiame kūrinyje kontaminuoti 2 siužetai: retas anekdotas apie vilką tarp šventųjų ir etiologinė sakmė apie moters ir velnio giminingumą.

109. **[Stebuklinga dūdelė].** *AT 592.*— LMD I 888(3).

Originalus populiarios pasakos variantas.

k a r a l y s t ę — *ar kunigaikštystę.*

110. **[Šventieji ir vilkas vestuvėse].** *AT 791.*— LMD I 888(4).

Originalus tradicinės legendos variantas. Pasigėrusio vilko dainavimo vestuvėse motyvas retas kituose šios legendos variantuose, dažniau jis pasitaiko gyvulinėje pasakoje „Vilkas svečiuose pas šunį dainuoja" *(AT 100).*

v e s t u v ė s — *veselė.*

į b u d e s — *pagrabą.*

111. **Giltinė.** *AT 330.*— LMD I 888(5).

Originalus populiarios pasakos variantas. Vienuose šios pasakos variantuose paprastai veikia velnias, o kituose — giltinė. Šiame variante matome ir velnią, ir giltinę.

d a i l i d ė — *meistras.*

p a b ū k l i ų — *nočynų.*

112. **Kaip Žagarės Naujosios klebonas Lemeževyčia išgelbėjo macytąjį nog velnio.** *LPK 3350.*— LMD I 888(6) [BLLS 678].

Užrašytojo pastaba prieš kūrinį: *Tikras atsitikimas iš praėjusio šimtmečio.* O po kūrinio: *Tas atsitikimas, sako, buvęs apgarsytas latviškuos laikraščiuos 1849.*

k u n i n g ą — *macytąjį.*

E l k i š k i ų — išn. *Elkiškiai vadinas dvaras, ten pirmiau ir dabar gyvena macytajis.*

J u r y — *tuo vardu ponas.*

l i e c s t u — *nu, Jurgi, dėk tu.*

113. **[Uodų ir blusų kilmė].** *LPK 3082.*— LMD I 888(8) [BLLS 132].

Tradicinis retos etiologinės sakmės variantas.

Po kūrinio užrašytojo pastaba: *Tiek težinojau — galas.*

u o d o — *kuisio.*

u o d a i — *kuisiai.*

* * *

LMD I 213 rinkinyje tarp dviejų didelių lapų su Raškutėnų k., Švenčionių aps., tautosaka įsegtas mažo formato (13×20,5 cm) lapelis, kuriame yra 1903.IX.12 rašytas laiškelis J. Basanavičiui ir keletas tikėjimų, burtų bei prietarų. Lapelis, sprendžiant iš rašysenos, rašymo būdo ir laiško turinio, priklauso P. Narvydui. Rinkinys rankraštyne įregistruotas Tamulevičiūtės ir P. Narvydo vardu.

114. **Burteliai.**— LMD I 213(2—9).

Reti senoviniai tikėjimai, burtai bei prietarai.

k u l k o s — *šratų.*

JUOZAPAS STONEVIČIUS

PASAKOS

Visa J. Stonevičiaus tautosaka sudaro vieningą rinkinį, nors surašyta į 7 atskirus sąsiuvinius ir saugoma dviejuose rankraštynuose (LTR 2189 ir LKLIR F 2 — 450). Pirmajame 13,5×22,5 cm formato 36 p. sąsiuvinyje yra 2 pasakos, 1 daina ir 2 mįslės. Sąsiuvinio pradžioje įdėtas trumpas įvadėlis, rodantis, kad tai iš viso pirmasis J. Stonevičiaus tautosakos rinkinys, o pabaigoje — dešimties pasakų, kurios liekančios pas užrašytoją, sąrašas. Tikriausiai čia užsimenama apie pasakas, kurias J. Stonevičius dar moka ir ketina užrašyti, nes vėlesniuose sąsiuviniuose jos užrašytos tarp kitų pasakų ir jau kitaip vadinamos. Data sąsiuvinio pradžioje — 1894.XI.17 — rodo, kada tautosaka pradėta užrašinėti. Antrajame 13×21 cm formato 96 p. sąsiuvinyje surašytos 5 pasakos ir legenda. Tituliniame lape nurodyta: *Pasakos Juozapo Stonevyčios iš sodžiaus Bučiūnų parapijos Gruzdžių 1894 m.* Pagal šią nuorodą visa J. Stonevičiaus skelbiama tautosaka pavadinta „Pasakos". Trečiajame 13,2×21 cm formato 68 p. sąsiuvinyje surašytos 6 pasakos. Pradėta rašyti 1895.I.10, baigta — 1895.II.11. Jo pabaigoje pažymima, kad *dar užsiliekt pomietė 16 pasakų, teisingų ir melagingų, verksmingų ir juokingų,* o jau priduota kartu su įteikiamomis esą 15. Ketvirtajame 16,2×22,5 cm formato 56 p. ir penktajame 13,2×21 cm formato 24 p. sąsiuviniuose yra po 2 pasakas, o šeštajame 15×22,5 cm formato 124 p.— 2 sakmės ir 6 pasakos. Ketvirtajame—šeštajame sąsiuviniuose visi pasakojamosios tautosa-

kos kūriniai iš eilės sunumeruoti, pradedant XVII ir baigaint XXVIII numeriu. Kadangi ketvirtojo sąsiuvinio pradžioje pažymeta data 1895.II.23, tai reikia manyti, kad ir kiti sąsiuviniai prirašyti netrukus. Ir septintajame 15×22,5 cm formato 64 p. sąsiuvinyje, datuotame 1895.IV.21, surašytos 6 pasakos.

Pateikėjus J. Stonevičius retai tenurodo. Dauguma kūrinių užrašyti iš atminties. Tai matyti iš pastabų (pvz., trečiojo sąsiuvinio pabaigoje įrašyta: *dar užsiliekt pomietė*, ketvirtojo sąsiuvinio pradžioje — *pradėta pasakot pasaka, kaip kiti kitados pasakodavo* ir kt.).

115. **Apė Joną, plaukiantį ant marės.** *AT 307.*— LTR 2189(15, 16).

Tradicinis labai populiarios pasakos variantas.

116. **Studentas apgaun čerauninką.** *AT 325.*— *P.* Urniežis iš Stungių k. *(Pasakojo Urniežis, sakęs, jų tėvo tėvui jų senelis sakęs).* LTR 2189(18).

Tradicinis labai populiarios pasakos variantas.

117. **Revizorius sūdij gaspadorių su jo įnamiu.** *AT 1533.*— LTR 2189(19).

Tradicinis pasakos siužetas apie sumanų žąsies padalinimą įjungtas į originalų pasakojimą apie įnamio ginčą su ūkininku.

Chukana...— Mielasis, nebark to žmogaus, jis medaus atnešė (iškreiptai lenkiškai).

118. **Pasaka Rastiniuko.** *AT 461* (plg. *AT 930).* — LTR 2189(21).

Savitas tradicinės pasakos variantas, smarkiai ištęstas, turįs rašytinei literatūrai būdingų ypatybių. Rastiniukas į pragarą eina ne trijų velnio plaukų, kaip dažniausiai esti kituose variantuose, o sužinoti laimingos valandos.

119. **Durnius ieško maišo.** *AT 1600+1643+1696.*— LTR 2189(22).

Pasakos variantas kontaminuotas iš trijų baltuose ypač populiarių siužetų. Kontaminacija įprasta.

120. **Kalviai — tėvas su šešiais sūnais — ein į svietą bėdos ieškot.** *AT 1137.*— LTR 2189(23).

121. **Strielčius mato nusidavimą neregėtą.** *AT 471.*— LTR 2189(24).

Originalus pasakos „Svečiuose pas elgetą (dievą)" *(LPK *472)* variantas. Jame į kitą pasaulį žmogus patenka ne keliaudamas į svečius pas elgetą, kaip paprastai esti kituose pasakos variantuose, o atsitiktinai — paklydęs.

122. **Pasaka Mikalojaus, geradėjo slūžijančių.** *AT 650A* [1].— LTR 2189(25).

Savitas populiarios pasakos variantas, nukreiptas prieš nedorus ponus, su ryškia etiologine pabaiga, aiškinančia, kodėl samdiniai tarnauja iki Mikalojaus dienos. Pabaigoje J. Stonevičius nurodo, kada tarnystės metai baigiasi jo gimtosiose apylinkėse:

Daugumas daro galą metų slūžijantiems ant kalėdų, užvis komariškiai del savo bedieviškų sauvalių, kad galėtų gert, grajyt, šokt ir su skambalais lakstyt kaip velniai žvangėdami pas kits kitą. O kalėdų švenčių gadnumo neužvožoj. Liutarai prasimanė pavasarį, 23 balandžio mėnesio. Ale tikrieji katalikai tebeelgias ant dienos Mikalojaus. Bo ta teisybė visur girdėt. Ar samdantiejai, ar stojantiejai susiėję kad šnek, klausia viens kito: „Ar jau jūs mikulaujatės?" — bet nesako: „Ar jūs kalėdaujatės?" — arba: „Ar jūs jurgiaujatės?" Bet — „Mikulaujatės",— teip yra, teip ir bus.

123. **Pasaka lendrauninko.** *AT 1541+1384+1540+1528.*— *P.* Balčiūnas iš Gruzdžių miestelio *(Girdėjau Gruzdžių miestely no Balčiūno, gaspadoriaus, seno žmogaus, 1872 metuose augusto m. 18 d.).* Užrašyta 1895.I.10. LTR 2189(27).

Variantas kontaminuotas iš 4 populiarių siužetų; kontaminacija būdinga.

<...> — praleista obscenišką vieta.

124. **Pasaka trijų stavorčių.** *AT 192OH (AT 1889E, 1882A ir kiti motyvai).*— Užrašyta 1895.I.23. LTR 2189(28).

Originalus baltų ir slavų kraštuose populiarios pasakos variantas.

125. **Nelaimės jaukintinio.** *AT 1358A.*— LTR 2189(28a).

Tradicinis baltuose populiaraus anekdoto variantas.

126. **Vilkas įduod šunei kailius raugyt.** *AT 102+103.*— LTR 2189(29).

Savitas variantas, kontaminuotas iš 2 tradicinių siužetų. Kituose lietuviškuose AT 102 variantuose dažniausiai šuo vilkui ne raugina kailius, o siuva batus. Labai ištęsta spausdinamo varianto pradžia. Pabaigoje pridedama:

Ot šioj gadynė Nariškino ponystė tarp 40 000 desincinų miškų dešimti metai nė plauko, nė pėdos žiemą vilko nieks nebematė. Rutkausckas Perštelis Nariškino miškų ponu kaip buvo pastojęs, išnaikino, bet šįmet vel atsirado (1894).

127. **Apė trejopas moteriškas.** *AT 1169.— P.* Mateušas Bartkus, 62 m., iš Lukošaičių k. LTR 2189(30).

Sakęs [M. Bartkus] *teip: „Tris pačias nuvartojau, tai tikrą teisybę pats datyriau. Pirmąją kaip turėjau — ė tiktai. Antrosios ir šiandien gailu. O trečioji — nebeduok dieve nė neprieteliui." Šnekėdams pasaką pradėjo, baigdams savi prisidėjo. O aš, kaip jį sakant girdėjau, teip čion užrašiau.*

Tradicinis etiologinės sakmės variantas.

128. **Pasaka Augenijos, Aprikos karalienės.** *AT 883A.*— LTR 2189(31).

Spausdinamas tradicinės pasakos variantas labai išplėstas, suliteratūrintas.

129. **[Pasaka] Liudamerijos davatkos.** *AT 940+1737.*— Užrašyta 1895.II.23 *(1895 metuos mėnesį vasario 23 dieno pradėta pasakot pasaka, kaip kiti kitados pasakodavo).* LTR 2189(1).

Variantas kontaminuotas iš dviejų siužetų, labai išplėstas, subuitintas, kontaminacija reta. Pabaigoje pridėti užrašinėtojo samprotavimai:

Su Liudamerija atsitiko ponų gadynė, lažų metuose. Antras toks atsitikims šioj gadynė — Gruzdžių miestely Franciškus vargamistra priplakė su bizūnu davatką Julijoną, publičnai visiem žinomą. Parsirgo tris mėnesius, o jam bėdos nebuvo. Plakė dienos laike, pas jį ana buvo nukviesta, bet to verta buvo, 1891 metuos.

130. **Pasaka Alenos nelaimių ir trijų brolių.** *AT 451.*— LTR 2189(2).

Tradicinis labai populiarios pasakos variantas. Originalesnė tik jo pradžia ir vieta, kur broliai paverčiami vilkais.

Pastaba prieš pasaką: *Kaip girdėjau sakantį, teip ir užrašau viernai lig žodžio.*

131. **Pasaka biedno bagočiaus.** *(AT 745).*— LTR 2189(3).

Originali sakmė. Turimais duomenimis, daugiau jos variantų neužfiksuota. Sakmės pabaigoje nurodomi tikri atsitikimai, kai buvę turtingi „šimtininkai" savo senatvę baigė didžiausiame skurde.

132. **Karalius no sodiečių gaspadorių aštuonių norėjęs žemę atimti.** *AT 924B.— P.* Jurgis Baranauskas iš Šiupylių miestelio *(Sakė Jurgis Baranauskas, Šiupylių vargonspaudis).* LTR 2189(4).

Savitas retos pasakos variantas.

133. **Ponas augin augintinį.** *AT (920)+1525P+1525J$_1$+1525A+1045+1072+ +1071+1063.*— LTR 2189(5).

Variantas kontaminuotas iš dviejų finougrų, baltų ir slavų kraštuose populiarių pasakų „Meistras vagis" ir „Žmogus su velniu bando jėgas", susidedančių iš daugelio motyvų. Varianto pradžia ir pabaiga originali. Pasaka užbaigiama samprotavimu:

Koks tėviuks, toks ir sūniuks. Kaip anų, teip ir kitų. Podraugė ir mūsų karto. Daug to darbo vartoj, o kur jų amžius, to neatboj.

134. **Šiaučius pastoj į daktarus.** *AT 1641.*— LTR 2189(6).

Tradicinis labai populiarios pasakos variantas.

135. **Kuningas pabūgst baldyklės.** *AT 1791.*— LTR 2189(7) [BLLS 889].

Tradicinis populiarios pasakos variantas.

l a i d a r į — *abares.*

136. **Pasaka šioki.** *(AT 1091).* — LTR 2189(8).

Originalus pasakų apie kvailą velnią variantas. Vietoj pasakose įprasto velnio šiame variante veikia sakmių pūkis (aitvaras). Pabaigoje pasaka irgi susiejama su anų laikų gyvenimu:

Anoj gadynė teip buvo, bet ir šioj gadynė ne kitaip yra prė daug gaspadorių: norint pūkis jo nėra matomas, ale darbai balamūtysčių del ternų parodo, kad jo pilve pūkiai gyvenq. O kaip pas Ramanauską Sauginiuos, tai kapą pūkių rastum. Velug jo neteisybės bagočium skaitos, o del ternų balamūts pirmasis.

137. **Pasaka tėvo ir trijų sūnų, gyvenusių vienkiemy.** *AT 550.*— LTR 2189(9).

Tradicinis blogai pasektas labai populiarios pasakos variantas.

Įdomus užrašytojo pateiktas pasakos simbolikos aiškinimas:

Vienkiemis — lietuviai. Tėvas — viera. Sūnai trys — ponai akalieninkai, gaspadoriai žemturiai ir žmonys bežemiai. Obela auksinė — locna žemė. Obelų nalkintojus — Lietuvos valdymieris. Obelės sargyba — tautos apsigynims. Paukščio nutvėrėjis — visi prociauninkai. Plunksna cidabrinė — gera roda. Jojims paukščio ieškoti — provos vedims. Trys keliai — nevienybė, užvydėjimas, neapkanta viens kito. Vilkas — vadukatas. Radims paukščio, arklio ir panos — išgrajijims provos. Susitikims brolių — viltingi prieteliai. Atėmims panos, paukščio ir lovos — parpirkims vadukato. Aprodyms tėvui rastų daiktų — šlovė turtingųjų. Svodbos pakėlims — pasigyrimas iš veidmainingo ir beteisybio darbo. Tėvo klausims, kur tretysis sūnus — šauk bažnyčia turėt zgadą. Brolio vyresniojo neprašyms trečiojo brolio į susirinkimą — visų didžturčių niekinims už savi mažesnių, pagaliau ir locnų brolių. Tai Lietuvos tautos užsivedimas. Visi primste už teisybę, kad pražuvo vienybė.

138. **Gailesis mergės vaikeso, į vaiską išėjusio.** *AT 365.*— LTR 2189(13).

Tradicinis labai populiarios pasakos variantas. Pasaka irgi užbaigiama J. Stonevičiaus samprotavimu:

Ogi ir šios gadynės ar mažai yra tokių Liucių, kurios gyvos gatavos į vaikesą įlįsti,— ar nevertos nešt ant širmojo! Kokios mergiškos, tokie ir vyriški; kol nežanoti, visus reik daboti ir skersai įkapoti.

Šit kaip žemaičiuos atsitiko šį pat metą. Kamarninkas apsinakvojęs pas gaspadorių. Vakaro laike kamarninkas, seklyčio būdamas, išgirdęs šnekant. Klausęs gaspadinę, kas ten šnek daržinė. Gaspadinė sakant:

— Šeimyna nuėjo gult — vaikesai, mergės — daržinė ir šnek.

Kamarninks sakąs:

— Pone myliausis, kad ir aš ten galėč nueit...

Gaspadinė sakant:

— Kur tamsta, ponait, eisi šalt į šiaudus!

— Gaspadine, panešk podušką, eisiu.

O jau žilas, 75 metų.

139. **Darodyms, iš kur baldyklės atsirasdavo.** *(AT 1776).* — LTR 2189(14).

Labai išplėstas individualizuotas pasakojimas apie keliautojo nuotykius naktį, paremtas tradiciniu siužetu.

140. **Žemaitis nuperk vokietį už jautį.** *AT 1675.*— LKLIR F 2 — 450(1).

Labai ištęstas tradicinės pasakos variantas. Po jo seka samprotavimai apie vokiečių ir dvarininko Nariškino daromas suktybes.

141. **Pasaka trijų portraktų, no tėvo paliktų.** *AT 449.*— LKLIR F 2 — 450(2).

Originalus baltuose ir slavuose daugiausia paplitusios pasakos variantas, neįprasta jo etiologinė pabaiga.

Po pasakos — ilgi samprotavimai apie blogas žmonas ir vyrus, kurie skriaudžia kitus namiškius, apie nelygybę šeimose, apie neteisingus „storastas", „perdėtinius" ir kitas to meto Lietuvos kaimo blogybes.

v i r š i n i n k ą — *kerdžių.*

142. **Pasaka riešuto.** *AT 707.*— LKLIR F 2 — 450(3).

Tradicinis labai populiarios sakmės variantas.

143. **Pasaka Nykštukėlio.** *AT 700.— (Teip vaikus K. Zdanavičios Raubaičių pasakojant girdėjau ir lig žodžio į raštą įdėjau. Bo vaikams tinkanti pasaka. Kurie klausės, tie labai džiaugės ir iš visų atsitikimų labai juokės.)* LKLIR F 2 — 450(4).

Tradicinis labai populiarios pasakos variantas. Praleistas epizodas, kaip Nykštukėlis neša pietus tėvui ir aria (akėja) arklio (jaučio) ausy. Originali etiologinė pabaiga.

j u t r y n ą — *zomką.*

144. **Šuva viernesnis ir už pačią.** *(AT 921B), LPK *894.*— LKLIR F 2 — 450(5).

Originalus retos pasakos variantas. Vietoj įprasto velnio šiame variante pasirodo žmogaus laimė *(talentas).*

145. **[Žmogus ant kryžiaus].** *AT 80A.*— LKLIR F 2 — 450(6).

Tradicinis retos lietuvių pasakos variantas.

JONAS LIDEIKIS

PASAKŲ KNYGELĖ

Taip pavadintą rinkinį (LMD I 822) sudaro 2 nedidelio formato (11×17,5 cm) 15 ir 16 l. sąsiuvinėliai, kuriuose surašyta 14 sakmių ir pasakų.

146. **[Vilko sutvėrimas].** *LPK 3086, Krz 2490.*— LMD I 822(1) [BLLS 140].

Tradicinis lietuvių etiologinės sakmės variantas.

s u t v e r s i — *nulipysi.*

i š r ė k t i — *gvoltas.*

147. **[Arklio kilmė].** *LPK 3092.*— LMD I 822(2) [BLLS 154].

Tradicinis lietuvių etiologinės sakmės variantas.

n e l a i m i n g i — *vargšai.*

k l i u v o v e l n i u i — *sudrožė.*

148. **Nekask kitam duobės, bo pats įkrisi.** *AT 930.— P.* Dovydaitis *(Dovydaitis pasakė šitą pasaką 1876).* LMD I 822(3).

Tradicinis populiarios pasakos variantas. Motyvas apie Rastinuko vedybas su pirklio dukterim kiek pakeistas (kituose variantuose vedybos paprastai įvyksta prieš tėvo valią).

d r e v ę — *ūksvą.*

į s i d a b o j u s — *įsimylėjus.*

d a l e i d ž i a n t t ė v u i — *liepiant.*

m i š k e — *girioj.*

d r e v ė — *ūksvė.*

d i e v ą — išn. *bene dievus.*

a n t m a l d o s — išn. *turbūt į šventvietę, ar po ąžuolu; ta, rodos, sena pasaka.*

149. **[Velnias už berną].** *AT 810A (LPK 3290).— P.* Vincas Saulius *(tiek težinąs tos pasakos Vinsans Saulius).* LMD I 822(4) [BLLS p. 229—230].

Kiek sutrumpintas Lietuvoje ir Latvijoje labai populiarios sakmės variantas.

150. **[Boba bjauresnė už velnią].** *AT 1353.— P.* Kaminskas. LMD I 822(5).

Tradicinis populiarios pasakos variantas.

n i e k o n e p e š ę s — *neveikęs.*

b e i e š k o d a m a — *kutinėdama.*

n e z g a d a — *piktums.*

b j a u r e s n ė — *nelabesnė.*

151. **[Iškasti velnio pinigai].** *LPK 3642.— P.* Stulgys. LMD I 822(6).

Originali sakmė apie užkeiktų pinigų iškasimą.

i l g u s m e t u s — *šmotą metų.*

s u e i s į v i d ų — *grinčią.*

a m b ų — *ukazijų.*

152. **[Žmogaus laimė ir vargas].** *AT 735+735A+(741 *).— P.* S. Bagužas. LMD I 822(7).

Variantas kontaminuotas iš dviejų siužetų apie dalią ir atskiro pasakos „Laimė ir sutapimas" motyvo. Kontaminacija būdinga.

n u s i s a m d o n a m u s — *paim ant randos.*

153. **[Šunim ir žvirbliu paverstas vyras].** *AT 449.— P.* Buožius *(laimėjau šitą pasaką no Buožiaus, nežinau, no ko jis laimėjo).* LMD I 822(8).

Originalus baltuose ir slavuose daugiausia paplitusios pasakos variantas.

m e r g ų — *panų.*

p r i e z b r o j ų — *ginklų.*

į k a r v e l i u s — *balandėlius.*

154. **[Šuns bajorystės].** *AT 200.— (Ta pasaka visiems žemaičiams yra žinoma ir pats daug gali girdėti katrą vieną dieną).* LMD I 822(9).

Tradicinis populiarios gyvulinės pasakos variantas.

155. **[Bajoro malda].**— LMD I 822(10).

Retas anekdotas; užfiksuotas tik vienas kitas jo variantas.

156. **[Šuo ir vilkas].** *AT 100+101.*— LMD I 822(11).

Variantas kontaminuotas iš dviejų populiarių siužetų; kontaminacija įprasta.

157. **[Tėvo patarimai].** *AT 915A+910D.*— LMD I 822(12).

Variantas kontaminuotas iš dviejų siužetų; kontaminacija įprasta.

<...> — toj vietoj skliausteliuose pažymėta: *klaidė rašytojaus.*

158. **[Paukščių karaliaus rinkimai].** *AT 221.*— LMD I 822(13).

Tradicinis pasakos variantas.

159. **[Striuko darbas].**— LMD I 822(14a).

Originalus anekdotas; daugiau jo užrašytų variantų nerasta.

* * *

Rinkinėlį LMD I 288 sudaro 2 vidutinio formato (13,3×21 cm) lapeliai, kuriuose yra 5 pasakojamosios tautosakos kūrinėliai. Šiuos kūrinius M. Slančiauskas, truputį paredagavęs, įtraukė į savo sakmių bei pasakojimų rinkinį „Kas

girdėtis iš senovės" (LMD I 1063). Rinkinėlis sudarytas 1895 (jo gale įrašyta: *Surašau J. L. 5 vasario 1895 m.).*

160. **Šneka apė žalčius.** *AT 285.*— LMD I 288(1)≈LMD I 1063 (741) [ŠLSA 462]=LTR 1208B(1184).

Archaiški, reti tikėjimai.

t r o b o j — *grinčio.*

p a ž y č k ą — *pelną.*

v e d a s — *vyksta.*

161. **Drugys.** *(LPK 3494),* plg. *Sim Q 1.*— LMD I 288(2)≈LMD I 1063(742) [ŠLSA 463]=LTR 1208B(1187).

Retas tikėjimas.

162. **Slėgutis.** *LPK 3690, Sim Q 201.*— LMD I 288(3)≈LMD I 1063(743) [ŠLSA 464]=LTR 1208B(1188).

Populiarūs tikėjimai.

163. **Maras.** *LPK 3494, Chr 7080, Krz 7080, Sim Q 21.*— LMD I 288(4)≈LMD I 1063(744) [ŠLSA 465]=LTR 1208B(1189).

Originalus mitologinės sakmės variantas.

<. . .> — apsirikta. Apsirikimas tuojau atitaisomas.

164. **Kolera.** *LPK 3494, Chr 7080, Krz 7080, Sim Q 21.*— LMD I 288(5)≈LMD I 1063(745) [ŠLSA 466]=LTR 1208B(1190).

Originalus tradicinės sakmės variantas.

PILYPAS GRIGUTIS

* * *

Didžiausio M. Slančiausko pasakų rinkinio „Pasakos" (apie jį žr. Šiaurės Lietuvos pasakos, p. 419) devintasis sąsiuvinis („E" pluoštas) pavadintas „Grigučių pasakos iš Trumpaičių". Mat 7 šio pluošto pasakos yra pasektos, o 4 užrašytos Grigučių šeimos asmenų. Pasakas sekė devynerių metų duktė Agnieška su tėvu Gaudentu, o rašė sūnus Pilypas Grigutis. Prie vienos pasakos pažymėta, jog užrašyta 1894 m. Visas P. Grigučio pasakas perrašė M. Slančiauskas 1894 m. LKLIR jos įregistruotos F 1 — 3862 numeriu.

165. **[Kaip neturtingų tėvų vaikas tapo popiežium].** *AT 567.*— Užrašyta 1894 m. LKLIR F 1 — 3862(IV).

Originalus, sutrumpintas tradicinės pasakos variantas. Kituose variantuose berniukas, suvalgęs dalį stebuklingo paukščio, dažniausiai tampa karalium.

166. **Kad nevalnia be reikalo medžių naikyt.** *(AT 471).*— LKLIR F 1 — 3862(V).

Originali didaktinė pasaka; panašūs pomirtinio gyvenimo vaizdai būdingi pasakoms *AT 471.*

167. **[Vienu kirčiu tris šimtus didžiųjų].** *AT 1640.— P.* Pranciškus Skudra iš Šiaulių *(Užrašė Pilyps Grigutis, jam sakęs Pranciškus Skudra — iš kur? — iš miesto Šiaulių).* LKLIR F 1 — 3862(VI).

Tradicinis labai populiarios pasakos variantas.

l e i s t i — *duoti.*

j a u k i n t i n i s — *myliamasis.*

168. **[Moteris ir vagys].** *AT 1791+1851.— P.* Ignacas Žaleckis iš Žagarės apyl. *(Užrašė Pilyps Grigutis, sakė: Ignacas Žaleckis iš dvaro Jurdaičių Žagarės parapijos).* LKLIR F 1 — 3862(VII).

Variantas kontaminuotas iš dviejų tradicinių siužetų; kontaminacija būdinga.

š o p ą — *ta būda, kur nabašninkus par naktį paded.*

STEPONAS STRAZDAS

* * *

LKLIR F 1—3865 numeriu pažymėtas 21,5×14 cm formato 16 p. sąsiuvinėlis, kuriame yra 6 Vaškų parapijos tautosakos rinkėjo Stepono Strazdo užrašytos, o M. Slančiausko perrašytos sakmės bei pasakos ir 1 paties M. Slančiausko užrašyta pasaka. S. Strazdo tautosaką M. Slančiauskas stengėsi perrašyti tiksliai, tai pažymėdamas pastaboje po pirmosios sakmės: *Aš parrašau tais pačiais žodžiais, kaip radau kraipyta Stap. Strazdo. Jis yra Vaškų par., bet seniai po joniškiečius ir žagariečius gyven.* S. Strazdo rinkinėlis sudarytas 1905 m.; jo gale pažymėta: *28.VII.05.*

169. **[Dėkingi vilkai].**— *P.* Kazimieras Liaudenskas iš Trumpaitėlių k. LKLIR F 1 — 3865(1).

Originali mitologinė sakmė; daugiau užfiksuotų variantų nerasta.

d r i ū t o — *storo.*

e g l ę — *medį.*

170. **Apė tris brolius: du gudriu, vieną kvailą.** *AT 554.— P.* Kazimieras Liaudenskas iš Trumpaitėlių k. LKLIR F 1 — 3865(2).

Tradicinis labai populiarios pasakos variantas.

d ė j o į a k į p a r n a k t į — *t. y. gulos ir miegojo.*

171. **Apė bobą, bjauresnę už velnį.** *AT 1353.— P.* Kazimieras Liaudenskas iš Trumpaitėlių k. LKLIR F 1 — 3865(3).

Tradicinis populiarios pasakos variantas.

s u s i e d ę — *kaimynę, kaimynką.*

172. **Nedora boba.** *AT 1164B+(1164A).— P.* Kazimieras Liaudenskas iš Trumpaitėlių k. LKLIR F 1 — 3865(4).

Prie lietuviams būdingos pasakos „Ir velnias negali pagyventi su našle" *(AT 1164B)* varianto prijungtas motyvas apie velnio išvarymą, pagąsdinus bjauria boba, būdingas pasakai „Boba joja ant velnio" *(AT 1164A).* Kontaminacija tradicinė.

p a k a j a u s — *ramumo.*

s p a k a i n a s č i o — *ramumo.*

r i e j i r r i e j — išn. *Kiti tame šmote sako: kad ta boba liep tam velniui iš savo bezdalų naktyj gulėdama šniūrus vyti, o tas piršlys tą velnį nurodijo į dvaro jaują, kur daug darbininkų par naktį gul, tai ten ir bezdalų daug. Paskui ta boba velnį liepė miškus rauti ir t. t. o tas piršlys vis jį ramino ir taikino.*

o g i t a v o v a i k a i — išn. *Ar tu nežinais, kiek jų pridirbęs.*

173. **Du lentpjoviai.** *AT 808.— P.* Kazimieras Liaudenskas iš Trumpaitėlių k. LKLIR F 1 — 3865(6).

Tradicinis retos pasakos variantas.

ŽANRINĖ SKELBIAMŲ KŪRINIŲ RODYKLĖ

Kūriniai rodyklėje grupuojami pagal A. Arnės ir S. Tompsono tarptautinio pasakų tipų katalogo, o jame nesantys — pagal J. Balio lietuvių pasakojamosios tautosakos katalogo schemą. Kontaminuoti kūriniai dedami pagal pirmąjį siužeto komponentą. Originalūs, neturintys kataloguose atitikmenų kūriniai į atitinkamą skyrių dedami pagal žanrinį giminingumą.

PASAKOS APIE GYVŪNUS

	Nr.
[Šuo ir vilkas]. *AT 100+101*	156
Vilkas įduod šunei kailius raugyt. *AT 102+103*	126
[Vilkas tarp šventųjų]. *AT 165+AT 1169*	108
[Šuns bajorystės]. *AT 200*	154
[Paukščių karaliaus rinkimai]. *AT 221*	158
Šneka apė žalčius. *AT 285*	160
[Gyvačių kerštas]. *(AT 285A)*	43
[Apie mėnesius]. *(AT 294)*	25

STEBUKLINĖS PASAKOS

Trys galinčiai. *AT 301A*	74
Apė Joną, plaukiantį ant marės. *AT 307*	115
Studentas apgaun čerauninką. *AT 325*	116
Giltinė. *AT 330*	111
Šikšnosparnis. *AT 330B*	70
Gailesis mergės vaikeso, į vaiską išėjusio. *AT 365*	138
[Išvaduota karalaitė]. *AT 400+302*	77
Trumpa pasaka. *AT 412B**	101
Pasaka apė ežį. *AT 441*	76
Pasaka trijų portraktų, no tėvo paliktų. *AT 449*	141
[Šunim ir žvirbliu paverstas vyras]. *AT 449*	153
Pasaka Alenos nelaimių ir trijų brolių. *AT 451*	130
Pasaka Rastiniuko. *AT 461*	118
Strielčius mato nusidavimą neregėtą. *AT 471*	121
Kad nevalnia be reikalo medžių naikyt. *(AT 471)*	166
Pikta močeka. *AT 480*	85
Pasaka tėvo ir trijų sūnų, gyvenusių vienkiemy. *AT 550*	137
Apė tris brolius: du gudriu, vieną kvailą. *AT 554*	170
Pasaka apė senį ir senelę. *AT 563*	107
[Auksinė paukštytė]. *AT 567*	80
[Kaip neturtingų tėvų vaikas tapo popiežium]. *AT 567*	165
[Stebuklinga dūdelė]. *AT 592*	109
[Trys broliai]. *AT 613*	90
[Gyvačių karaliaus karūna]. *AT 672A*	45

[Gyvačių karalius]. *AT 672B** 44
[Gyvačių žiemos pasilkas]. *AT 672D* 48
[Gyvačių kiaušiai].— 42
Pasaka Nykštukėlio. *AT 700* 143
Pasaka riešuto. *AT 707* 142
[Laimė ir vargas]. *AT 735+735A* 23
[Žmogaus laimė ir vargas]. *AT 735+735A+(741*)* 152
Pasaka biedno bagočiaus. *(AT 745)* 131

PASAKOS-LEGENDOS

[Pirmas dienos darbas]. *AT 750A* 37
[Ugnies vardas]. *AT 752A* 53
[Arkliu paverstas ponas]. *AT 761* 34
[Arkliu paverstas ponas]. *AT 761* 20
[Senelio bausmė]. *(LPK * 773)* 19
[Dievo teisybė]. *AT 774K* 59
[Šventieji ir vilkas vestuvėse]. *AT 791* 110
[Žmogus ant kryžiaus]. *AT 800A* 145
Du lentpjoviai. *AT 808* 173
[Pūstelninkės ir paleistuvės mirtis]. — 22
[Velnias už berną]. *AT 810A* 149
Kas goptūre? Rožė. *AT 812** 96
[Kas lemta, išsipildo]. *AT 834* 95
Palyginimai.— 64

NOVELINĖS PASAKOS

[Laimėta karalaitė]. *AT 851* 97
Pasaka Augenijos, Aprikos karalienės. *AT 883A* 128
[Tėvo patarimai]. *AT 915A+910D* 157
Ponas augin augintinį. *AT (920)+1525P+1525J$_1$+1525A+1045+1072+1071+ +1063* 133
Šuva viernesnis ir už pačią. *(AT 921B)* 144
Karalius no sodiečių gaspadorių aštuonių norėjęs žemę atimti. *AT 924B* 132
Nekask kitam duobės, bo pats įkrisi. *AT 930* 148
[Vilkui skirtas žmogus]. *AT 934B** 38
[Pasaka] Liudamerijos davatkos. *AT 940+1737* 129
Senobinė pasaka apie laimes. *AT 947B*+737B** 81

PASAKOS APIE KVAILĄ VELNIĄ

Pasaka Mikalojaus, geradėjo slūžijančių. *AT (650A^1)* 122
Pasaka šioki. *(AT 1091)* 136
Kalviai — tėvas su šešiais sūnais — ein į svietą bėdos ieškot. *AT 1137* 120
Nedora boba. *AT 1164+(1164A)* 172
[Lino mūka]. *AT 1199A* 51

JUOKAI IR ANEKDOTAI

[Boba bjauresnė už velnią]. *AT 1353* 150
Apie bobą, bjauresnę už velnį. *AT 1353* 171
Nelaimės jaukintinio. *AT 1358A* 125
[Priešgina pati]. *AT 1365B* 63
Revizorius sūdij gaspadorių su jo įnamiu. *AT 1533* 117
Pasaka lendrauninko. *AT 1541+1384+1540+1528* 123
Durnius ieško maišo. *AT 1600+1643+1696* 119
[Vienu kirčiu tris šimtus didžiųjų]. *AT 1640* 167
Šiaučius pastoj į daktarus. *AT 1641* 134
Apė bagočių ir beturtį. *AT 1654* 78
Žemaitis nuperk vokietį už jautį. *AT 1675* 140
Darodyms, iš kur baidyklės atsirasdavo. *(AT 1776)* 139
[Zakrastijono pamokslai]. *AT 1785* 65
Kuningas pabūgst baidyklės. *AT 1791* 135
[Moteris ir vagys]. *AT 1791+1851* 168
Vaiks ir kuningai.— 67
Du draugai.— 68
[Bajoro malda].— 155
[Senelio patarimas]. — 21
[Strioko darbas].— 159

MELŲ PASAKOS

Pasaka trijų stavorčių. *AT 1920H* 124
Melagystė be galo. *AT 1930* 66

ETIOLOGINĖS SAKMĖS

[Aniuolų ir velnių sutvėrimas]. *LPK 3001* 52
[Mergelė mėnulyje]. *LPK 3907* 26
Samprotavimas žmonių apė atsiradimą akminų ant mūsų laukų. *LPK 3015* 102
Apė trejopas moteriškas. *AT 1169* 127
[Moterys velnio galvom]. *AT 1169* 58
[Durnas kaip velnias].— 62
[Uodų ir blusų kilmė]. *LPK 3082* 113
[Vilko sutvėrimas]. *LPK 3086* 146
[Vilko prašpartas]. *LPK 3086+AT 165+260+104+103* 36
[Velnio gyvulys]. *LPK 3090* 73
[Arklių kilmė]. *LPK 3092* 31
[Arklio kilmė]. *LPK 3092* 147
[Arklys ir jautis]. *LPK 3094* 106
[Dievo kelionė]. *LPK 3094+3112* 40
[Kurmis]. *LPK 3098* 103
[Bėgimas į Egiptą]. *LPK 3105+3104+3188* 41
[Gužo kilmė]. *LPK 3131* 54

[Piemenukai — gužai]. *LPK 3131* 56
Šikšnosparnis, varnalėkštis ir tilviks.— 71
[Užsispyrėlis vėžys]. *LPK 3178* 104
[Voras ir skruzdėlė]. *LPK 3200* 105
[Tabokos kilmė]. *LPK 3240* 35
[Tabokos kilmė]. *LPK 3240* 55
[Trys svareliai vilnos]. *LPK 3240* 57
[Arielkos vardas].— 33

MITOLOGINĖS SAKMĖS

Velniai

[Pasikorėlės vestuvės]. *LPK 3277* 5
[Velnias už berną]. *LPK 3290* 30
[Vilktako pamokymas]. *LPK 3320* 17
[Velniukai iš Putkos]. *LPK 3338* 1
[Ripkos mušėjas]. *LPK 3338* 2
Kaip Žagarės Naujosios klebonas Lemeževyčia išgelbėjo macytąjį nog velnio. *LPK 3350* 112
[Žaltys ant kaklo]. *LPK 3375* 32
[Pusponis pas beržą]. *LPK 3420* 4
[Vokietukas ant pirties]. *LPK 3440* 91
[Studentas, velnias ir perkūnas]. *LPK 3452* 60
[Svieti, klopca]. *LPK 3454* 3
Dėkingi vilkai.— 169

Aitvarai

[Senas pantis]. *LPK 3464* 12
[Aitvarų tarnyba]. *LPK 3468* 10
[Išnešti eglišakiai]. *LPK 3468* 11
[Supykinti aitvarai]. *LPK 3477* 93
[Užmuštas aitvaras]. *(LPK 3478)* 13
[Skrendantis aitvaras]. *LPK 3485* 100

Giltinė. Ligos. Numirėliai

[Siuvėjas ir giltinė]. *LPK 3493* 98
Kolera. *LPK 3494* 164
Maras. *LPK 3494* 163
Drugys. *(LPK 3494)* 161
[Žvakelės kerštas]. *LPK 3538* 75

Užkeikti pinigai

[Motinos ir devynių vaikų galvos]. *LPK 3612* 39
[Apie piningų degimą]. *(LPK 3632, 3642)* 61
[Iškasti piningai]. *LPK 3642* 6
[Šuva prie piningų]. *LPK 3642* 7

[Nelaimingi piningai]. *LPK 3642* 8
[Neiškasti piningai]. *LPK 3642* 9
[Aukso skrynė]. *LPK 3642* 69
[Iškasti velnio pinigai]. *LPK 3642* 151
[Paparties žiedas]. *LPK 3644* 86
[Laimės ieškotojai]. *LPK 3644* 87

Raganos ir burtininkai

[Brolaitis ir raganos]. *(LPK 3651)* 24
[Įkirstas kirvis]. *LPK 3654* 28
[Šunim paverstas vyras]. *AT 449* 49
Pasaka iš kuršiško gyvenimo. *LPK 3656* 72
[Sužalota ragana]. *LPK 3657* 27
[Kareivio Brijaus štuka]. *LPK 3670* 79

Vilktakiai

[Apdaužytas vilktakas]. *LPK 3671* 16
[Vilkai baltom pakaklėm]. *LPK 3672* 29
[Vilkačiai]. *LPK 3680* 14
[Kaip nušauti vilktaką]. *LPK 3680* 15
[Vilktako protas].— 18

Laumės

[Laumės ir kūdikis]. *LPK 3691* 94
[Vaikinas erzina laumes]. *LPK 3693* 82
[Laumės verpia našlaitei]. *LPK 3695* 84
[Sugauta laumė]. *LPK 3710* 83
Laumės rykštė.— 99

Slogučiai

Slėgutis. *LPK 3690* 162

Padavimai

[Kaip atsirado Mintauja]. *LPK 3610* 50

Tikėjimai. Burtai bei prietarai

Burteliai.— 88
Senovės poterių, palaikų truputytis.— 89
[Burtai].— 92
Burteliai.— 114
[Saulė verkia gyvatės].— 46
Gyvatės įkandimas.— 47

Ambrasaitė Anelė — 33, 67, 68

Bagužas S. — 152
Balčiūnas, Gruzdžiai — 123
Baranauskas Jurgis, Šiupyliai — 132
Bartkus Mateušas, Lukošaičių k.— 127
Buožius — 153

Dovydaitis — 148

Grimaitis Jonas — 37
Guščius Juozas — 36

Impuolis D. — 70

Jokubaitis J. — 54

Kaminskas — 150
Kaminskas J. — 50
Kaminskas Petras — 63
Kaminskienė Leonora — 38
Kernis Jonas — 62
Krasauskienė Ona — 25, 39
Kvašis Gr. — 35

Laurinavičius V. — 34
Liaudenskas Kazimieras, Trumpaitėlių k. — 169—173

Misius V. — 59
Misiūtė Rozalija — 51

Petrauskienė Darata — 26
Povilanskis A. — 55

Rimdžius Prancė — 31, 32
Rimeika Antanas — 27, 29, 49, 53, 56, 58
Rimeikienė Julijona — 40, 60
Ripskis S. — 71
Rubašienė P., Dvelaičių k.— 75

Saulius Vincas — 149
Skudra Pranciškus, Šiauliai — 167
Stulgys — 151

Trugutėlis J. — 57
Tr. J. — 42—48

Urniežis, Stungių k. — 116

Varašauskas A. — 52

Zdanavičios K. valkai — 143
Zigulis V. — 41
Zutis Jonas — 30

Žaleckis Ignacas, Žagarės apyl.— 168
Žigulienė — 28

A

abejutis, -ė kvaiša, kvailys
ablava (sl.) varomoji medžioklė
ablavoti, -oja, -ojo (sl.) medžioti
abuvatelis, -ė (sl.) gyventojas
adyna (sl.) valanda
adverija žr. e d v e r i j a
agrazdynas agrastynas
aja aure, ana kur
akonumas ūkvedys
akrotas (sl.) laivas
akuliorai (sl.) akiniai
akurat (sl.) lygiai kaip, taip pat, kaip tik
alasas (sl.) triukšmas, klegesys
alerynas ajerynas
altaracija (sl.) nerimastis, susijaudinimas, rūpestis
altaravoti, -oja, ojo (sl.) jaudintis, graužtis
altaringas, -a (hibr.) susijaudinęs, susikrimtęs
alūžna (sl.) išmalda
ambos (sl.) priekabės
andinarčikas, -ė, (sl.) išimtininkas; kumetis
antalikas nedidelė statinė alui košti
antelazas (sl.) marginiai, margas raštas
apiekavoti, -oja, ojo (sl.) globoti
apiekūnas, -ė (sl.) globėjas
apiera (sl.) auka
apmierkavoti, -oja, -ojo (hibr.) apsvarstyti, nuspręsti
aprokuoti, -uoja, -avo (hibr.) apsvarstyti, apgalvoti; apskaičiuoti
ap(si)griežti, -ia, -ė ap(si)brėžti
apsirokavimas (hibr.) atsiskaitymas, susitarimas
apsisavinti, -ina, -ino palaikyti savu
apšpetnyti, -ija, -ijo (hibr.) subjauroti
aregei aria
arielka (sl.) degtinė
arkužas (sl.) lakštas, lapas
asaba (sl.) asmuo; gymis, pavidalas
asabnas, -a; asabnus, -i (sl.) atskiras
asasorius antstolis
atboti, -oja, -ojo (sl.) paisyti, vengti
atmaina: *be atmainos,* be paliovos
atmonyti, -ija, -ijo (hibr.) atkeršyti
atpakūtavoti, -oja, -ojo (hibr.) iškentėti skirtą bausmę
atprovyti, -ija, -ijo (hibr.) pavalgyti
atpuskai (sl.) atlaidai
atramentas (sl.) rašalas
atsikarti, -ia, atsikorė atsitrenkti
atsimonyti, -ija, -ijo (hibr.) atsiversti, atsiburti
atsitropyti, -ija, -ijo (hibr.) pasitaikyti
atsivožyti, -ija, -ijo (sl.) išdrįsti, ryžtis
atstoti, -oja, -ojo netekti: *dabar tai atstosme savo ploto žemės*
atstražnas, -a; atstražnus, -i (sl.) atsargus
atstražnastis (sl.) atsargumas
azdaba (sl.) puikybė, grožybė
azdabnas, -a (sl.) gražus, puikus
ažnyčia (sl.) vieta ant pirties salyklui džiovinti

B

baika (sl.) niekis, juokas
balamūtas (sl.) išdykėlis, paikšas, apgavikas
balamūtystė (hibr.) paikystė
balamūtyti, -ija, -ijo (sl.) ką nors netinkamai daryti, kvailioti
baldarosas tam tikras svaigusis gėrimas
bel žr. b i l
beskuo štai dėl ko, užtat
bielyti, -ija, -ijo (sl.) lupti (odą)
bikis paaugęs, nemenkas kokio gyvulio ar žmogaus vaikas
bil; bile (sl.) jei, jei tik, kad, kad tik
birkavas 10 pūdų svorio matas
blėdis (sl.) žala, nuostolis, nelaimė
blėta (germ.) skarda
bliužnierčius, -ė kas negražiai kalba, blevyzgoja
bloznas, -a (sl.) paauglys

blūdyti, -ija, -ijo (sl.) kliedėti, svaitėti, niekus kalbėti
blūdnas, -a (sl.) pakvaišęs, paikas
bo (sl.) nes, o; vis dėlto
brali (la.) broleli (sustiprinamoji dalelytė)
brėžiukas degtukas
britvonas (sl.) didelis šuo
brostva (sl.) smulkus tikybinės praktikos daiktas
brūnas, -a (germ.) rusvas
budės budynės, šermenys
budėtojas, -a žmogus, atėjęs į budynes
buinus, -i (sl.) riebus, vešlus
būk (sl.) tarytum, esą
buntavoti, -oja, -ojo (sl.) kurstyti
buodė (la.) prekystalis; nedidelė parduotuvė
būrys tarpas, metas; kartas: *kas apsakys šio būrio džiaugsmą Alenos*
burnosas (sl.) storas apsiaustas

C

ciekaunas, -a (sl.) smalsus
ciekavastis (sl.) smalsumas, domėjimasis; įdomybė
ciongliu (sl.) dažnai, ištisai, nuolat
cirkelis (germ.) skriestuvas
cukierka (sl.) saldainis

Č

čepčikas (sl.) tam tikra kepurė
čepkavoti, -oja, -ojo (sl.) atpjaustinėti
čeraslas žr. č e r e s l a s
čeraunykas, -ė; čerauninkas, -ė (sl.) burtininkas
čeraunykystė; čerauninkystė (hibr.) burtininkavimas
čereslas (sl.) ryšulys pinigams, piniginė
česnis (sl.) vaišių valgis ir gėrimas
čestavoti, -oja, -ojo (sl.) vaišinti
čyderstva (sl.) tyčiojimasis, pajuokimas
čydyti, -ija, -ijo (sl.) išjuokti, juoktis
čierčikas (sl.) degtukas
čipčiai (sl.) žnyplės
čyst; čystai (sl.) visai, visiškai
čiupra; čiupryna (sl.) galvos plaukai
čuinus, -i (sl.) gražus, tvarkingas
čvertavoti, -oja, -ojo (sl.) dalyti, smulkinti
čvičyti, -ija, -ijo (sl.) kapoti, čaižyti

D

dalikatnas, -a (sl.) jautrus, mandagus, švelnus
dapildyti, -o, -ė įvykdyti, atlikti
daraktorius (sl.) sodžiaus mokytojas
darodyti, -ija, -ijo įtikinti
darožijimas (sl.) išaiškinimas
dasekti pastebėti, patirti
dasiciekavyti, -ija, -ijo (sl.) susižinoti, patenkinti smalsumą
dasižinojimas pažinimas
dastoti, -oja, -ojo gauti
dazvalyti, -ija, -ijo (sl.) leisti
dėdina (sl.) dėdienė
dekratavoti, -oja, -ojo; dekretavoti, -oja, -ojo (sl.) nubausti nuosprendžiu (dekretu)
derlingas, -a riebus, gražus, sveikas
dermui (sl.) veltui, dykai
desėtininkas, -ė (hibr.) dešimtininkas, mažažemis
diementas (sl.) deimantas
dimnas, -a (sl.) nuostabus, keistas
dobras, -a (sl.) didokas, ganėtinas, geras
drautis (sl.) ietis
drunėti, -a, -ėjo (la.) pašnibždom kalbėti
dvynuckis dvynis, dvynukas
dzida (sl.) ietis, durtuvas
dziegorius (sl.) laikrodis

E

edverija (sl.) durų stakta
ereza (sl.) erezija; nereikalinga šneka

F

familija (sl.) šeimyna, giminės

G

gadnas, -a (sl.) tinkamas; geras, doras
gadnastis (sl.) vertybė, kilnybė

gant gana
garadas (sl.) tvoros basliukas, statinis
gaspada (sl.) sustojami namai; ūkis
gaspadinystė (hibr.) šeimininkavimas
gaspadorystė (hibr.) ūkis
gašus puikus, gražus
gatunkas (sl.) rūšis; būdas
gėras ėriukas
gešeft (germ.) darbas, verslas
gizas (germ.) mokinys, padėjėjas
glencavoti, -oja, -ojo (sl.) blizginti
godonė pagarba, gerbimas
goptūras (sl.) duonkepės krosnies priešakis, stogelis
grajus (sl.) žaidimas, lošimas
grankulis (sl.) didysis šratas stambiems žvėrims šaudyti
gražoti, -oja, -ojo (sl.) grasinti
grumtaunas, -a (sl.) tikras, vėlus (vakaras)
gūbyti, -ija, -ijo (sl.) kankinti, kamuoti
guodoti, -oja, -ojo (sl.) gerbti
gvoltas (sl.) prievarta; riksmas, skuba
gvoltavoti, -oja, -ojo (sl.) prievarta reikalauti, prievartauti

I

imperijolas (sl.) auksinis pinigas (moneta)
ypas (germ.) smūgis, kirtis
ypata asmuo
įprovyti, -ija, -ijo (hibr.) įkišti
įriktavoti, -oja, -ojo (hibr.) įsteigti, įtaisyti
įrokuoti, -uoja, -avo (hibr.) įkalbėti, įkalbinėti
įstabus, -i greit pastebintis, įsidėmintis; įdomus
iškada (sl.) nuostolis, žala; vieta, kur negalima ganyti
iškala (sl.) mokykla
išliuosuoti, -uoja, -avo (hibr.) išvaduoti
išmierkavojimas (hibr.) ištaikymas, kad pakaktų
išnarvoti, -oja, -ojo (hibr.) išjuokti
išnevožyti, -ija, -ijo (hibr.) apšmeižti, išniekinti, išjuokti
išpakūtavoti, -oja, -ojo (hibr.) iškentėti skirtą bausmę
išpumpyti išsiurbti, ištraukti
išpuolis nelaimė, bėda
išrodymas išreiškimas, išskyrimas; paliudijimas
išskleisti išleisti, išeikvoti (turtą)
išsviečyti, -ija,- -ijo (hibr.) paliudyti, patvirtinti

J

jaspidas (germ.) jaspis (toks mineralas)
jaugtas diržas, kuriuo pririšamas jaučiui prie ragų jungas
jaukintinis meilužis
jenarolas generolas
jovyti, -ija, -ijo (sl.) skelbti, pranešti
jutryna (sl.) užraktas, spyna

K

ka kad
kabavoti, -oja, -ojo (hibr.) liesti, kliudyti, užkabinėti
kalečnai (sl.) būtinai
kalikas (sl.) medvilninis audinys
kalinys kalėjimas
kalitorius (sl.) koridorius; perkasas (po žeme)
kamandorius (sl.) vikaras
kana kažin
kančiukas (sl.) odinis rimbas, bizūnas
kanapka (sl.) minkštas suolas su medine atkalte
kantanas, -a; kantantas, -a (sl.) patenkintas
kantanavotis, -ojasi, -ojosi (hibr.) tenkintis
kantenas, -a; kantentas, -a žr. kantanas
karga liesas, aukštaūgis
kartužninkas, -ė (sl.) kortuotojas
kaštavoti, -oja, -ojo (sl.) ragauti
keinys ritmuša, geinys
kepalušas; kepelušas (sl.) skrybėlė
keravoti(s), -oja(si), -ojo(si) (sl.) saugoti(s)
klastorius aukų, išmaldos rinkėjas (kvestorius)
kliucas (germ.) trinka
kluonas pievutė prie klojimo

knikė (la.) juokavimas, pokštas
kniopėti, -i, -ėjo (la.) kapoti
koc (sl.) nors, kad ir
kočas (sl.) tam tikras vežimas; fajetonas
kočylas kočėlas
kodyla; kodylas (sl.) smilkalai
kozeras (sl.) kepurės snapas
kozonius (sl.) pamokslas
koželka (sl.) kūdra
krapyla (sl.) šlakstyklė
krapis (la.) kipšas, velnias
krapšas krepšys
krasė krėslas, kėdė, taburetė
kredensas (sl.) spinta indams
kriokegei kriokia
krivida (sl.) skriauda; apgaulė, suktybė
krividyti, -ija,- -ijo (sl.) skriausti
kromas (sl.) krautuvė, parduotuvė
kromelninkas, -ė (sl.) pardavėjas, pirklys
krucyti, -ija, -ijo (sl.) tyčia neatiduoti, sukti
kruogas (la.) smuklė
kruogelys (hibr.) smuklininkas
kučierius (germ.) vežikas
kuika (la.) liesa, menka kumelė, kuinas
kukarka (sl.) virėja
kuknė (sl.) virtuvė
kukorius (sl.) virėjas
kulipka kulka
kvartukas (sl.) prijuostė, prikyštė
kvatiera (sl.) butas, kambarys
kvietka (sl.) gėlė; gėlių puokštė

L

lasavoti, -oja, -ojo (sl.) triukšmauti, rėkauti
lašiniuotis virtinis su lašiniais
lavininkas (sl.) suolininkas (dešimtininkas, prievaizdas, paskirtas iš baudžiauninkų)
led (sl.) vos
leksa (la.) viduriavimas
lemežis (sl.) neguvus, ištižęs žmogus, liurbis
lendrauninkas, -ė (hibr.) keliauninkas
lyčyna (sl.) kaukė
lyguoti, -uoja, -avo išdalyti po lygiai
liktorius (sl.) žvakidė
liosas (germ.) burtai
lipa (la.) trumpa uodegėlė
litaras raidė
liūbyti, -ija, -ijo (sl.) mėgti
liuosas, -a (germ.) laisvas
liuteris, liuterka liuteronas, liuteronė
locnas, -a (sl.) savas, nuosavas
locnastis (hibr.) nuosavybė, nuosavas daiktas
lokamčius (sl.) gobšuolis, godišius
lokamytis, -ijasi, -ijosi (sl.) gvieštis, godėtis
lokamnas, -a (sl.) norintis daug turėti, godus, gobšus
lokamstva (sl.) godumas, godulys
loska (sl.) malonė
loskavas, -a (sl.) maloningas, geras
losnas, -a žr. l o c n a s
lūgniukas balutė, šlapia vieta
lungytis, -ijasi,- -ijosi meilintis, gerintis, glaustytis

M

macnus, -i (sl.) stiprų kvapą turintis
macytajis (la.) kunigas
magazinas sandėlis, kur atsargai nederliaus metams pilamas nustatytas kiekis grūdų
maitnastis (hibr.) maistas
makaras rimbas, lazda mušti
makaruotis, -uojasi, -avosi trankytis, bastytis
maktingas, -a (germ.) stambus, tvirtas
maliorius, -ė (sl.) dažytojas
mamka (sl.) žindyvė
mandrus, -i (sl.) gudrus, protingas; išdidus
mantelis (germ.) švarkas
maskolius (sl.) caro kariuomenės kareivis
maž (sl.) gal
medivonė medaus įdaras
meliodninkas, -ė pasakininkas, kas mėgsta daug pasakoti
mergykštė paaugusi mergaitė
miera (sl.) saikas; matavimo įrankis; *kiek miera* kiek reikia
mierkavoti, -oja, -ojo (sl.) taikytis, tvarkytis

morės pastovas, ant kurio uždedamas karstas
mosa; mostis (sl.) tepalas
mozierius (germ.) indelis pipirams, druskai ar kavai grūsti
mozoti, -oja, -ojo (sl.) tepti, terlioti
mūčelninkas, -ė (sl.) kankinys
mūka (sl.) kančia; nukryžiuotojo figūra
musent; musėt (sl.) turbūt
musėti, -ėja, -ėjo turėti, privalėti
musit žr. m u s e n t
musulas mašalas
mušanas mušimas
muterka (sl.) veržlė
muzika smuikas: *išgirdęs didelį trenksmą muzikų*

N

nabašnykas, -ė; nabašninkas, -ė (sl.) numirėlis; velionis; *tėvo nabašnykas* velionis tėvas
nampusė prėslas, šalinė
nata sustiprinamoji dalelytė: *puolęs atgal į pakalnę, nata leistis namo*
navatnas, -a (sl.) keistas
nebėlis, -ė nebylys
necnatninkas, -ė (hibr.) nedorėlis
nenka (sl.) auklė
nevet (sl.) netgi
nezgada (sl.) nesantaika, nesutarimas, kivirčas
nezgrebnus, -i (sl.) nevikrus, nerangus, gremėzdiškas
nežbažnas, -a (sl.) bedieviškas, nedoras
nobaženstva (sl.) pamaldos
nobažnas, -a (sl.) pamaldus
nočyna (sl.) įrankis, įnagis
nolis cukrum saldinta degtinė
nons; nont; norcs; norint nors
nugadyti, -ija, -ijo (hibr.) palenkti į savo pusę, papirkti
nujautimas užuojauta: *be kokio nujautimo, kaip samdininkę teužlaiko*
nukavoti, -oja, -ojo (hibr.) išugdyti, nuimti (derlių laukuose)
nurokuoti, -uoja, -avo (hibr.) nuspręsti, pasakyti
nusidavimas atsitikimas
nusprūsti, -sta, -do ištrūkti, išsisukti
nutrotyti, -ija, -ijo (hibr.) netekti, prarasti
nutrūčyti, -ija, -ijo (sl.) nunuodyti

O

obelys obuolys
obelė obelis
oglos ei (ką šaukiant)

P

pabažnus, -i (sl.) dievobaimingas, pamaldus
padabenstva (sl.) panašumas; pavidalas
padabnas, -a (sl.) panašus; **padabnai** turbūt, matyt
padalka (sl.) apatinis drabužio kraštas
padavimas paliepimas, prašymas
padleca (sl.) niekšas, nenaudėlis
padonasis (hibr.) tarnas, pavaldinys
padvarija (sl.) kiemas, sodyba
pagrabas (sl.) šermenys
painiava klaidinanti dvasia, nelabasis
pakajavoji (hibr.) kambarinė
pakajus (sl.) ramybė
pakajus (sl.) rūmų kambarys
pakara (sl.): *į pakarą (pulti)* nusižeminti, nusilenkti
pakarnus, -i (sl.) nuolankus, paklusnus
pakliopka (sl.) sriuba, gėralas, buza
pakusa (sl.) pagunda
pakūta (sl.) atgaila, bausmė
pakūtavoti, -oja, -ojo (sl.) atgailauti; kentėti
palčyvas, -a (sl.) blogas, negeras
paliavonė (sl.) medžioklė
paliavoti, -oja, -ojo (sl.) medžioti
palyti, -ija, -ijo (sl.) mušti, pliekti
palocius (sl.) rūmai
pameilti, -sta, -o panorti, pamėgti
pamierkavojimas (hibr.) apskaičiavimas, stengiantis ištaikyti
pamilijantas, -ė (sl.) giminė, gentis
pamilti, -sta, -o žr. p a m e i l t i
paminklas atminimas
panabernas, -a (sl.) išdidus, pasipūtęs
panarvoti, -oja, -ojo (hibr.) paerzinti, pajuokti
papilniui kiek reikia, užtektinai

pargobtėlis skarelė kūdikio galvai surišti
pariškada (hibr.) kliūtis, trukdymas
pariškadyti, -ija, -ijo (hibr.) kliudyti, trukdyti
parrokuoti, -uoja, -avo (hibr.) perkalbėti
parsikiesti, -čia, -ė prasilenkti
pasidaboti, -oja, -ojo (hibr.) patikti; pamilti
pasijovyti, -ija, -ijo (hibr.) pasirodyti, atsirasti, ateiti
pasilkas (sl.) geresnis maistas, pastiprinimas
pasitulmočyti, -ija, -ijo (hibr.) apsigalvoti
pasizvalyti, -ija, -ijo (hibr.) sutikti
paslūga (sl.) patarnavimas
paslūgavoti, -oja, -ojo (sl.) patarnauti
paslušenstva (sl.) paklusnumas
pasrautys paupys
pašanavonė; pašėnavonė (hibr.) pagarba, gerbimas
paškudnas, -a (sl.) šlykštus, bjaurus, nemalonus
paškustva (sl.) bjaurus dalykas, šlykštynė
patieka (sl.) paguoda, džiaugsmas
patropyti, -ija, -ijo (hibr.) pataikyti
patrotyti, -ija, -ijo (hibr.) prarasti, netekti
patrova (sl.) patiekalas, valgis
paveikslas pavidalas, išvaizda: *ateidavo velnias paveiksle vokietuko*
pavelyti, -ija, -ijo (sl.) leisti
pavynas, -a (sl.) privalus, būtinas
pavynastis (sl.) pareiga, prievolė
pazvalyti, -ija, -ijo (sl.) leisti
pažyčkas (sl.) pelnas, nauda, turtas
pečelė (hibr.) priekrosnis
pečenka (sl.) kepsnys
pečiurka (sl.) įdubimas krosnies šone kam nors šiltai sudėti
pekla (sl.) pragaras
pelnai; peunai; pevnai (sl.) tikrai; turbūt
pevnastis (sl.) teisybė, tikra tiesa
piliponas (sl.) tulpė
pilniavimas (hibr.) vykdymas
piontas (sl.) gyvenamojo namo aukštas
plecavas (sl.) darbas už sklypą
plecius (sl.) žemės gabalas, sklypas
plėga (sl.) plakimo įnagis; plakimas, mušimas
plemeta dangaus šviesulys, lemiantis žmogaus likimą; planeta
ploščius (sl.) lengvas apsiaustas
pojezdas (sl.) ištaigingas vežimas
poltrektas portretas
pomietnas, -a (sl.) gudrus, protingas
portraktas žr. poltrektas
postuvis popietinis poilsis, pogulis
prabėglas, -a (sl.) vikrus, sumanus
prabočijimas (hibr.) atleidimas
prasnas, -a prastas
prašpartas (sl.) pasas
pravarinė (sl.) tvarte atitverta vieta gyvuliui
pravodyti, -ija, -ijo (sl.) vežti, gabenti
pravornas, -a; pravornus, -i (sl.) vikrus, apsukrus, sumanus
pražyvenė; pražyvenija (sl.) pragyvenimas
pretininkas, -ė (hibr.) priešais esąs žmogus, priešininkas
prijemnas, -a; prijemnus, -i (sl.) malonus, meilus
priklastis (sl.) nemalonumas, bjaurumas
priklytis, -ijasi, -ijosi (sl.) piktintis, erzintis, būti šlykščiam, įkyrėti
priklus (sl.) nepakenčiamas, šlykštus, įkyrus
prikorojimas (hibr.) nubaudimas, bausmė
pripotkas (sl.) nelaimingas atsitikimas
prysenys priemenė
prysiega (sl.) priesaika
prysiegoti, -oja, -ojo prisiekti
prisviečyti, -ija, -ijo (hibr.) parodyti, paliudyti
prišpetnyti, -ija, -ijo (hibr.) pribjauroti
pryžeda priežda
procia (sl.) darbas
prociavoti, -oja, -ojo (sl.) dirbti
prodruna protyliais, negarsiai
proškos (sl.) milteliai
prova (sl.) byla
provyti, -ija, -ijo (sl.) ruošti, rengti; valgyti
provotis, -ojasi, -ojosi (sl.) bylinėtis, ginčytis

publikacija: *pakelti publikaciją* paskelbti
purmanka (sl.) vežimas
purmonas (sl.) vežikas
pūsčius (sl.) dykuma, tyrai
pūstelninkas, -ė (sl.) atsiskyrėlis
putros (sl.) kailiniai, apsiūti gelumbe ar milu

R

randa (sl.) nuoma
raškažis (sl.) lengvas gyvenimas, gerovė, prabanga
raškažnus, -i (sl.) prabangus
ratavoti, -oja, -ojo (sl.) gelbėti
razbalninkas, -ė (sl.) plėšikas, žmogžudys
rėdyba (hibr.) apygarda
remtinis įremta kartis
revidavoti, -oja, -ojo (sl.) darinėti, skrosti
riktavoti, -oja, -ojo (sl.) žiūrėti, ar tinka, taikyti
roda (sl.) patarimas
rokunda (sl.) reikalas; kalba, šneka; sutarimas, atsiskaitymas
rokuoti, -uoja, -avo (hibr.) skaičiuoti; sakyti; **rokuotis, -uojasi, -avosi** (hibr.) skaičiuotis; kalbėtis
romas rėmas
rožnus, -i (sl.) įvairus
rubavoti, -oja, -ojo (sl.) plėšti
rūgoti, -oja, -ojo (sl.) priekaištauti, pykti, barti
ruika (germ.) storas, prastas drabužis
rumpis (germ.) liemuo
ruplis ruplėtas medis

S

selpti, -ia, -ė garsiai pro beveik sukąstus dantis traukti orą
skalkiai kalkės
skarbas (sl.) turtas
skarbonka (sl.) taupyklė
skarga (sl.) skundas
skaržyti(s), -ija(si), -ijo(si) (sl.) skųsti(s)
skyrius: *padaryti skyrių* atskirti
sklainyčia; skleinyčia; sklenyčia (sl.) stiklinė
smūtkas (sl.) liūdesys, sielvartas
sniedavonė (sl.) pusryčiai
soda kaimas
spacieravoti, -oja, -ojo (sl.) vaikščioti, vaikštinėti
spacierius (sl.) pasivaikščiojimas
spadzievotis, -ojasi, -ojosi (sl.) tikėtis
spaviedė (sl.) išpažintis
spaviednyčia (sl.) klausykla
spėkas galia, jėga
spicavoti, -oja, -ojo (sl.) imti nagan, kamantinėti, klausinėti
spilga (germ.) segtukas, smeigtukas
sprečytis, -ijasi, -ijosi (sl.) ginčytis, spyriotis
sprečka (sl.) spyriojimasis, ginčijimasis
sprečnas, -a (sl.) prieštaraujantis
spregtis sprigtas
sragus, -i (sl.) rūstus, atšiaurus
stačkis (sl.) arklininkas
stadala (sl.) klojimas, kluonas
stainavas, -a (sl.) gerasis, važiuojamas (arklys)
stainė (sl.) arklidė
stancija (sl.) kambarys
stavorčiauti, -iauja, -iavo (sl.) draugauti
stavorčius (sl.) draugas
stervienas, -a (hibr.) dvėsena
stonas (sl.) padėtis, būvis; **valno stono** nevedęs, netekėjusi
storaunas, -a (sl.) rūpestingas
strajyti, -ija, -ijo (sl.) raginti; tvarkyti, rikiuoti; *unora strajyti* didžiuotis, pūstis
stramužyti, -ija, -ijo (sl.) teirautis per prievartą, šokdinti
stridėtis, -ijasi, -ijosi (la.) ginčytis
strugas, -a striukas, trumpas
strūkas pagalys
studentas, -ė mokinys, moksleivis
sūdas (sl.) teisimas; teisėjas
sūdnas, -a (sl.), paskutinio teismo (diena)
sūdžia (sl.) teisėjas
sugadyti, -ija, -ijo (hibr.) sutaikyti; **susigadyti, -ija, -ijo** (hibr.) sutikti, sutarti
sukrutinti, -ina, -ino sujaudinti, sužadinti kokį jausmą: *Sukrutintas baime, nebegrįžo į palocių*
sumislus, -i (hibr.) sumanus
sūpeklės sūpuoklės
surokuoti, -uoja, -avo (hibr.) sutarti, susišnekėti

susigadyti, -ija, -ijo (hibr.) susitarti, susikalbėti
susikavoti, -oja, -ojo (hibr.) nuimti derlių (laukuose)
susipaškudyti, -ija, -ijo (hibr.) susibjauroti, apsidirbti
sustabums (la.) nuostaba
sutikšana (la.) santaika, sutikimas
sutulmočyti, -ija, -ijo (hibr.) išsiaiškinti, nuspręsti
svietkas (sl.) liudytojas
svodba (sl.) vestuvės

Š

šalbierka (sl.) liemenė
šanaunus, -i (sl.) gerbiamas
šanavoti, -oja, -ojo (sl.) gerbti
šandyti, -ija, -ijo (germ.) skriausti
šašlejus (sl.) plentas
ščyras, -a (sl.) atviras, nuoširdus, tiesus
šeiminė samdinių kambarys
šelmanstva (sl.) apgaulė, suktybė
šėnavoti, -oja, -ojo (sl.) žr. šanavoti
šeštarnė (sl.) krumpliaratis
šimkorka (sl.) smuklininkė
šypas (germ.) lango rėmas
škada (sl.) gaila
škadyti, -ija, -ijo (sl.) kenkti
šmotas (sl.) gabalas; daug, šiek tiek; vieta
šnapškė (germ.) degtinė
šnypštukas (germ.) nosinė
šniūras (germ.) virvė
šoblė (sl.) kardas, kalavijas
šopa (sl.) stoginė, pašiūrė
špetnas, -a; špetnus, -i (sl.) bjaurus, šlykštus, negražus
špiklierius (sl.) sandėlys
špunka (sl.) volė
špuolė (germ.) ritė
štakietas (germ.) statinis
štapeta (sl.) bėgūnas, kas greitai eina
štropa (germ.) bausmė, bauda
štuka (sl.) pokštas, juokas
štukavoti, -oja, -ojo (hibr.) pokštauti, juokauti
šturmas (sl.) vėtra, viesulas
šumytis, -ijasi, -ijosi (sl.) bartis su grasinimais
šurpštokas (germ.) spaustuvas
šventablyvas, -a (sl.) šventas

T

tabakerka (sl.) piniginė
tagi taigi
tamburka (sl.) nėrimo kabliukas
taravotis, -ojasi, -ojosi tartis
tarba (sl.) maišas
toblyčia (sl.) lenta, iškaba
torielis doleris
torpos (sl.) durpės
traktavoti, -oja, -ojo (sl.) vaišinti
traktierius (sl.) smuklė
tropyti, -ija, -ijo (sl.) pataikyti; tikti; **tropytis** pasitaikyti
trotas (sl.) nuostolis, praradimas
trūkis pertrauka
trunkas (sl.) gėrimas
truoksnis (la.) triukšmas, sambrūzdis
tuinas šakų tvora
tulmočyti, -ija, -ijo (sl.) aiškinti
turmas (sl.) kalėjimas

U

učcyvas, -a (sl.) doras, garbingas
ukvata (sl.) noras, geismas
ukvatyti, -ija, -ijo (hibr.) norėti, geisti
ukvatnas, -a (sl.) norintis, greitas prie ko nors
un (la.) ir
unoras (sl.) garbė, orumas
unoravas, -a (sl.) orus, ambicingas
uolakstis uolektis (maždaug 66—71 cm)
ustauniai (sl.) nuolat
uvoga (sl.) dėmesingumas, atidumas
uvožnas, -a (sl.) atidus, akylas
uvožoti, -oja, -ojo (sl.) atsižvelgti, atkreipti dėmesį; vertinti
uzbonas (sl.) ąsotis
užimti, užima, užėmė imti valdyti, pradėti verstis: *daktaras... turėjęs namus užėmęs*
užjovijimas (hibr.) pasakymas, pareiškimas, pranešimas
užkabavoti, -oja, -ojo (hibr.) užkabinėti
užnagradijimas (hibr.) atlyginimas
užprovyti, -ija, -ijo (hibr.) užtaisyti
užsidėti, užsideda, užsidėjo pasiskirti, pasižadėti
užsimislinti, -ina, -ino; užsimislyti, -ija, -ijo (hibr.) sumanyti, susigalvoti

užsprečyti, -ija, -ijo (hibr.) prieštarauti, priešintis
užsivesti, -da, -dė (hibr.) verstis kuo nors, dirbti
užspėti, -ėja, -ėjo užspęsti
užsviečyti, -ija, -ijo (hibr.) parodyti, paliudyti
užvarduoti, -uoja, -avo užburti
užvedimas elgesys
užvierytojas (hibr.) tas, kuo galima pasitikėti, pasikliauti
užžyvoti, -oja, -ojo (hibr.) valgyti, naudoti maistui, maitintis

V

valdymieris valdytojas; viršininkas
valizas (sl.) lagaminas
vargamistra (sl.) vargoninkas
varta (sl.) sargyba
vartoti, -oja, -ojo leisti už vyro: Dukteris *vartodams, davė gerą pasogą*
večerė (sl.) vakarienė
veilenčiukas velniukas
velug (sl.) pagal
vendravoti, -oja, -ojo (sl.) keliauti
vėžlybas, -a (sl.) mandagus
viernikas (sl.) ištikimas, patikimas tarnas
vinčelgos (sl.) sutuokimo ceremonija
vinčiavoti, -oja, -ojo (sl.) tuokti
viorstas; vorstas (sl.) varstas (1,067 km)
viršininkas, -ė kerdžius
viškos (sl.) patalpa prie vargonų
vodyti, -ija, -ijo (sl.) kenkti
vogos (sl.) svarstyklės
volas (sl.) užtvanka
vožytis -ijasi, -ijosi (sl.) ryžtis; svertis
vzenčnas, -a (sl.) dėkingas

Z

zaručinos (sl.) sužadėtuvės
zarum (sl.) tuojau
zavušninkas (hibr.) auskaras
zbitkas (sl.) išdaiga, pokštas
zbrajus (sl.) ginklas; ginklai
zdroda (sl.) apgaulė, neištikimybė, išdavystė
zelnius (germ.) padėjėjas, gizelis
zėnas (la.) bernas, vaikinas
zgada (sl.) santaika, santarvė
zgardyti, -ija, -ijo (sl.) niekinti
zomkas (sl.) spyna
zoplotas (sl.) užmokestis
zoslanas (sl.) suolas
zvalyti, -ija, -ijo (sl.) leisti

Ž

žalnierius (sl.) kareivis
žebelas; žebelė šmėkla, vaidinuoklis
žėlaunas, -a (sl.) gedulingas
žertas (sl.) juokavimas, sąmojis, juokas
žyčyti, -ija, -ijo (sl.) skolinti
žičkas (sl.) audeklas su skaisčiai raudonais siūlais
žieželka žiežirba
žyrava (hibr.) lesinėjimas, maisto ieškojimas
žiurkė pelė
žyvytis, -ijasi, -ijosi (sl.) maitintis, misti
žyvnastis (sl.) maistas, valgis
žvičainas, -a (sl.) paprastas, mandagus
žvyčyti, -ija, -ijo (sl.) valyti, puošti

SUTRUMPINIMAI [1]

a. — aprašas.
apyl. — apylinkė.
AT — The Types of the Folktale / A. Classification and Bibliography. *Antti Aarne's* Verzeichnis der Märchentypen. Translated and enlargerd *by Stith Thompson.*— FF Communications, N:o 184. Helsinki, 1961.
b. — byla.
BLLS — Lietuvių liaudies sakmės, I. Parengė *J. Balys.*— K., 1940.
BLMS — *Balys J.* Lietuvių mitologiškos sakmės.— London, 1956.
BsLPY — Lietuviškos pasakos yvairios. Surinko *J. Basanavičius,* I—IV.— Chicago, 1904—1905.
BsV — Iš gyvenimo lietuviškų vėlių bei velnių. Surinko *J. Basanavičius.*— Chicago, 1903.
BUL — *Balys J.* Užburti lobiai / Lietuvių liaudies sakmės, — London, 1958.
Chr — The migratory Legends / A Proposed List of Types with a Systematic Catalogue of the Norwegian Variants. By *Reidar Th. Christiansen.*— FF Communications, N:o 175. Helsinki, 1958.
CVIA — LTSR centrinis valstybinis istorijos archyvas.
f. — fondas.
germ. — germanizmas.
hibr. — hibridas (žodis, kurio sudedamosios dalys ne vienos kalbos kilimo).
Krz — *Krzyżanowski J.* Polska bajka ludowa w układzie systematycznym, t. II.— Wrocław—Warszawa—Kraków, 1963.
l. — lapas.
la. — latvizmas.
LKLIR — LTSR Mokslų Akademijos Lietuvių kalbos ir literatūros instituto bibliotekos rankraštynas.
LMD — Lietuvių mokslo draugijos tautosakos rankraščiai LTSR Mokslų Akademijos Lietuvių kalbos ir literatūros institute.
LPK — *Balys J.* Lietuvių pasakojamosios tautosakos motyvų katalogas.— Tautosakos darbai, II. K., 1936.
LTR — LTSR Mokslų Akademijos Lietuvių kalbos ir literatūros instituto Lietuvių tautosakos rankraštynas.
LTt — Lietuvių tautosaka, III. Vyr. redaktorius *K. Korsakas,* tomo redaktorius *L. Sauka.* Medžiagą paruošė *L. Sauka, A. Seselskytė.*— V., 1965.

[1] Po spausdinto šaltinio santrumpos esąs romėniškas skaičius žymi tomą, arabiškas — kūrinio numerį; nurodomas puslapis žymimas raide p. Po rankraštinio rinkinio santrumpos esą skaičiai žymi rinkinio numerį, o skliaustuose esantis — kūrinio numerį.

P. — pateikėjas, pateikė.

prp. — parapija.

RCMVA — LTSR Respublikinis civilinės metrikacijos valdybos archyvas.

Sim — Typen- und Motivverzeichnis der finnischen mythischen Sagen von *Lauri Simonsuuri.*— FF Communications, N:o 182. Helsinki, 1961.

sl. — slavizmas.

ŠLSA — Šiaurės Lietuvos sakmės ir anekdotai. Surinko *Matas Slančiauskas.* Parengė *Norbertas Vėlius* ir *Ada Seselskytė.* Redagavo *Kostas Aleksynas.*— V., 1975.

TD — Tautosakos darbai, VI.— K., 1939.

Собрали сподвижники Матаса Сланчяускаса

Р е з ю м е

Матас Сланчяускас (1850—1924) вошел в историю культуры Литвы не только как просветитель народа, собиратель фольклора, языкового и этнографического материала, но и как организатор собирания народных древностей. Он сплотил вокруг себя немалую группу просвещенных крестьян и ремесленников, которые принадлежали прогрессивному обществу «Атгая», преследовавшему просветительские цели, читали и распространяли литовские книги, собирали фольклор и другой краеведческий материал. В данном сборнике публикуются произведения повествовательного фольклора, собранные сподвижниками М. Сланчяускаса (Йонасом Трумпулисом, Пранасом Нарвидасом, Юозапасом Стонявичюсом, Йонасом Лидейкисом, Пилипасом Григутисом и Стяпонасом Страздасом). Эти произведения отличаются большим разнообразием мотивов и сюжетов, стилистическими особенностями, характерными для фольклора середины северной Литвы. Многие произведения публикуются впервые.

Сборник предназначается для научных целей, однако он будет доступен также всем читателям, которые интересуются фольклором. Поэтому при редактировании правописание того времени заменено правописанием современного литературного языка. Знаки препинания тоже расставлены в соответствии с нормами сегоднявшнего литературного языка, но сохранена оригинальная структура предложений, специфические особенности синтаксиса фольклорных произведений, да и вообще разговорный язык. Диалектные, редко употребляемые и мало известные заимствованные из других языков слова объяснены в словаре. В комментарах указывается номер каждого сюжета по международному каталогу типов сказок А. Аарни — С. Томпсона или каталогу мотивов литовского повествовательного фольклора Й. Балиса. Номера сказаний указываются еще и по национальным польскому, финскому и норвежскому каталогам. Рядом указывается источник публикуемого произведения, приводится его метрика, дается характеристика отличительных свойств, отмечается его популярность. В вводной статье приведены главные факты из жизни и деятельности сподвижников М. Сланчяускаса, охарактеризован ими собранный материал повествовательного фольклора.

LEGENDS AND FOLK-TALES OF NORTHERN LITHUANIA

Collected by the Collaborators of Matas Slančiauskas

Summary

Matas Slančiauskas (1850—1924) is known in the history of Lithuanian culture not only as a public educator, a collector of folklore and of linguistic and ethnographic material, but also as an organizer of the collecting of folklore. He united quite a number of educated peasants and artisans who belonged to the progressive enlightened society called „Atgaja". Its members read and propagated Lithuanian books, collected folklore and other ethnographic material.

The publication "Legends and Folk-tales of Northern Lithuania" deals with the narrative folklore collected by the collaborators of M. Slančiauskas, such as: Jonas Trumpulis, Pranas Narvydas, Juozapas Stonevičius, Jonas Lideikis, Pilypas Grigutis and Steponas Strazdas. The folklore in question is characterized by an extraordinary variety of themes and plots, by stylistic pecularities which are characteristic of Central North Lithuanian folklore. The majority of the items are published for the first time.

Though the book has been published for mainly scientific purposes, it attempts to appeal to all readers interested in folklore. Therefore, the spelling of the texts as well as their punctuation has been edited according to the norms of Standard Lithuanian. However, it retains the sentence structure of the original as well as the specific syntactic pecularities of folklore and spoken language in general. Dialectisms, rare words and loan-words are explained in the glossary included in the book. The items are categorized in the commentary either according to A. Aarne's — S. Thompson's international catalogue of folk-tales, or according to Balys' catalogue of the Lithuanian narrative folklore. The legends are also related to the Polish, Finnish and Norwegian national catalogues of similar legends. The source and the date and place of publication of each item is given in the commentary. The commentary is also supplied with the distinctive traits and dissemination of the items. The introductory article outlines the main features of the life and work of the collaborators of M. Slančiauskas. It also touches upon the narrative folklore collected by them.

TURINYS

Pratarmė 5
N. Vėlius. M. Slančiausko bendradarbiai ir jų surinkta pasakojamoji tautosaka 7

JONAS TRUMPULIS

LIETUVIŠKI MITAI, ARBA SENOVĖS PASAKĖLĖS 35

I skyrius. Pro nečystas dvasias 35

1. [Velniukai iš Putkos] 35
2. [Ripkos mušėjas] 35
3. [Svieti, klopca] 36
4. [Pusponis pas beržą] 36
5. [Pasikorėlės vestuvės] 36

II skyrius. Piningai degantys 39

6. [Iškasti piningai] 39
7. [Šuva prie piningų] 39
8. [Nelaimingi piningai] 40
9. [Neiškasti piningai] 40

III skyrius. Eitvarai 41

10. [Aitvarų tarnyba] 41
11. [Išnešti eglišakiai] 41
12. [Senas pantis] 41
13. [Užmuštas aitvaras] 43

IV skyrius. Vilktakiai 43

14. [Vilkačiai] 43
15. [Kaip nušauti vilktaką] 44
16. [Apdaužytas vilktakas] 44
17. [Vilktako pamokymas] 45
18. [Vilktako protas] 45

V skyrius. Sens ubagėlis 46

19. [Senelio bausmė] 46
20. [Arkliu paverstas ponas] 47
21. [Senelio patarimas] 48
22. [Pūstelninkės ir paleistuvės mirtis] 49

VI skyrius. Pasakos maišytos 50

23. [Laimė ir vargas] 50
24. [Brolaitis ir raganos] 53

MITAI (ARBA SENOS PASAKĖLĖS) 53

25. [Apie mėnesius] 53
26. [Mergelė mėnesyje] 54
27. [Sužalota ragana] 54
28. [Įkirstas kirvis] 55
29. [Vilkai baltom pakaklėm] 55
30. [Velnias už berną] 55

31. [Arklių kilmė] 57
32. [Žaltys ant kaklo] 58
33. [Arielkos vardas] 58
34. [Arkliu paverstas ponas] 58
35. [Tabokos kilmė] 60
36. [Vilko prašpartas] 60
37. [Pirmas dienos darbas] 62
38. [Vilkui skirtas žmogus] 63
39. [Motinos ir devynių vaikų galvos] 64
40. [Dievo kelionė] 64
41. [Bėgimas į Egiptą] 65
42. [Gyvačių kiaušiai] 66
43. [Gyvačių kerštas] 66
44. [Gyvačių karalius] 67
45. [Gyvačių karaliaus karūna] 67
46. [Saulė verkia gyvatės] 68
47. [Gyvatės įkandimas] 68
48. [Gyvačių žiemos pasilkas] 68
49. [Šunim paverstas vyras] 69
50. [Kaip atsirado Mintauja] 70
51. [Lino mūka] 71
52. [Aniuolų ir velnių sutvėrimas] 71
53. [Ugnies vardas] 72
54. [Gužo kilmė] 73
55. [Tabokos kilmė] 73
56. [Piemenukai — gužai] 73
57. [Trys svareliai vilnos] 74
58. [Moterys velnio galvom] 74
59. [Dievo teisybė] 74
60. [Studentas, velnias ir perkūnas] 75
61. [Apie piningų degimą] 75
62. [Durnas kaip velnias] 76
63. [Priešgina pati] 76

UŽSIBRĖŽIMAI VISOKIŲ NIEKNIEKIŲ 77

64. Palyginimai 77
65. [Zakrastijono pamokslai] 77
66. Melagystė be galo 78

* * *

67. Vaiks ir kuningai 78
68. Du draugai 79

VAIDINIMASIS, ARBA ŽEBELOS 79

69. [Aukso skrynė] 79

SENOVIŠKOS PASAKĖLĖS 80

70. Šikšnosparnis 80
71. Šikšnosparnis, varnalėkštis ir tilviks 80

PRANAS NARVYDAS

* * *

72. Pasaka iš kuršiško gyvenimo 82
73. [Velnio gyvulys] 85
74. Trys galinčiai 85

75. [Žvakelės kerštas] 90
76. Pasaka apė ežį 90
77. [Išvaduota karalaitė] 95
78. Apė bagočių ir beturtį 99
79. [Kareivio Brijaus štuka] 101
80. [Auksinė paukštytė] 103
81. Senobinė pasaka apė laimes 105
82. [Vaikinas erzina laumes] 106
83. [Sugauta laumė] 107
84. [Laumės verpia našlaitei] 107
85. [Pikta močeka] 108
86. [Paparties žiedas] 109
87. [Laimės ieškotojai] 110
88. Burteliai 110
89. Senovės poterių palaikų truputytis 111
90. [Trys broliai] 111
91. [Vokietukas ant pirties] 113
92. [Burtai] 114
93. [Supykinti aitvarai] 115

* * *

94. [Laumės ir kūdikis] 115
95. [Kas lemta, išsipildo] 116
96. Kas goptūre? Rožė 116
97. [Laimėta karalaitė] 117
98. [Siuvėjas ir giltinė] 118
99. Laumės rykštė 118
100. [Skrendantis aitvaras] 118
101. Trumpa pasaka 119

* * *

102. Samprotavimas žmonių apė atsiradimą akminų ant mūsų laukų 120
103. [Kurmis] 120
104. [Užsispyrėlis vėžys] 120
105. [Voras ir skruzdėlė] 121
106. [Arklys ir jautis] 121

* * *

107. Pasaka apė senį ir senelę 121
108. [Vilkas tarp šventųjų] 125
109. [Stebuklinga dūdelė] 125
110. [Šventieji ir vilkas vestuvėse] 127
111. Giltinė 128
112. Kaip Žagarės Naujosios klebonas Lemeževyčia išgelbėjo macytąjį nog velnio 129
113. [Uodų ir blusų kilmė] 130

* * *

114. Burteliai 131

JUOZAPAS STONEVIČIUS

PASAKOS 132

115. Apė Joną, plaukiantį ant marės 132
116. Studentas apgaun čerauninką 139
117. Revizorius sūdij gaspadorių su jo įnamiu 142
118. Pasaka Rastiniuko 145
119. Durnius ieško maišo 158

120. Kalviai — tėvas su šešiais sūnais — ein į svietą bėdos ieškot 163
121. Strielčius mato nusidavimą neregėtą 167
122. Pasaka Mikalojaus, geradėjo slūžijančių 169
123. Pasaka lendrauninko 174
124. Pasaka trijų stavorčių 179
125. Nelaimės jaukintinio 182
126. Vilkas įduod šunei kailius raugyt 184
127. Apė trejopas moteriškas 187
128. Pasaka Augenijos, Aprikos karalienės 189
129. [Pasaka] Liudamerijos davatkos 200
130. Pasaka Alenos nelaimių ir trijų brolių 214
131. Pasaka biedno bagočiaus 225
132. Karalius no sodiečių gaspadorių aštuonių norėjęs žemę atimti 228
133. Ponas augin augintinį 232
134. Šiaučius pastoj į daktarus 249
135. Kuningas pabūgst baidyklės 255
136. Pasaka šioki 256
137. Pasaka tėvo ir trijų sūnų, gyvenusių vienkiemy 259
138. Gailesis mergės vaikeso, į vaiską išėjusio 263
139. Darodyms, iš kur baidyklės atsirasdavo 264
140. Žemaitis nuperk vokietį už jautį 276
141. Pasaka trijų portraktų, no tėvo paliktų 279
142. Pasaka riešuto 285
143. Pasaka Nykštukėlio 290
144. Šuva viernesnis ir už pačią 293
145. [Žmogus ant kryžiaus] 296

JONAS LIDEIKIS

PASAKŲ KNYGELĖ 298

146. [Vilko sutvėrimas] 298
147. [Arklio kilmė] 298
148. Nekask kitam duobės, bo pats įkrisi 299
149. [Velnias už berną] 301
150. [Boba bjauresnė už velnią] 303
151. [Iškasti velnio pinigai] 304
152. [Žmogaus laimė ir vargas] 305
153. [Šunim ir žvirbliu paverstas vyras] 307
154. [Šuns bajorystės] 311
155. [Bajoro malda] 311
156. [Šuo ir vilkas] 311
157. [Tėvo patarimai] 313
158. [Paukščių karaliaus rinkimai] 314
159. [Strioko darbas] 315

* * *

160. Šneka apė žalčius 315
161. Drugys 315
162. Slėgutis 315
163. Maras 316
164. Kolera 316

PILYPAS GRIGUTIS

* * *

165. [Kaip neturtingų tėvų vaikas tapo popiežium] 317
166. Kad nevalnia be reikalo medžių naikyt 318

167. [Vienu kirčiu tris šimtus didžiųjų] 319
168. [Moteris ir vagys] 323

STEPONAS STRAZDAS

* * *

169. [Dėkingi vilkai] 325
170. Apė tris brolius: du gudriu, vieną kvailą 325
171. Apė bobą, bjauresnę už velnį 328
172. Nedora boba 329
173. Du lentpjoviai 331

Paaiškinimai 333
Žanrinė skelbiamų kūrinių rodyklė 352
Pateikėjų rodyklė 357
Žodynėlis 358
Sutrumpinimai 367
Сказания и сказки северной Литвы. Собрали сподвижники Матаса Сланчяускаса. *Резюме* 369
Legends and Folk-Tales of Northern Lithuania. Collected by the Collaborators of Matas Slančiauskas. *Summary* 370

Ši-06 **Šiaurės** Lietuvos sakmės ir pasakos / LTSR MA, Liet. k. ir literatūros inst.; Surinko J. Trumpulis ir kt.; Parengė [ir įž. str., „M. Slančiausko bendradarbiai ir jų surinkta pasakojamoji tautosaka", p. 7—34, parašė] N. Vėlius; Red. K. Aleksynas.— V.: Vaga, 1985.— 375 p., iliustr.

Santr., rus., angl. Bibliogr. įv. str. išnašose ir paaišk., p. 333—351. R-klės: p. 352—357.

Leidinyje spausdinama žymaus lietuvių tautosakos rinkėjo Mato Slančiausko (1850—1924) bendradarbių surinkta pasakojamoji tautosaka, esanti LTSR MA Lietuvių kalbos ir literatūros instituto Lietuvių tautosakos ir Bibliotekos rankraštynuose.

Š $\frac{4702360100—007}{M852(08)—85}$ 24—85

BBK 82 3L-6
LF

СКАЗАНИЯ И СКАЗКИ СЕВЕРНОЙ ЛИТВЫ. Собрали сподвижники *Матаса Слančяускаса*. На литовском языке. Издательство «Вага», 232600, Вильнюс, пр. Ленина 50

ИБ № 3873

ŠIAURĖS LIETUVOS SAKMĖS IR PASAKOS. Redaktorė *R. Saukienė*. Dailininkas *G. Karosas*. Men. redaktorius *S. Chlebinskas*. Techn. redaktorė *G. Ramanauskaitė*. Korektorė *L. Giedraitienė*.

Duota rinkti 85.04.25. Pasirašyta spaudai 85.08.15. LV 14323. Leidinio Nr. 11333. Formatas 60×90 1/16. Popierius spaudos Nr. 1. Garnitūra „Baltika", 10 punktų. Iškilioji spauda. 23,5 sąl. sp. l.+0,5 lanko gil. įkl. 25 sąl. spalv. atsp. 26,3 apsk. leid. l. Tiražas 15 000 egz. Užsakymas 1149. Kaina 2 rb 50 kp. Leidykla „Vaga", 232600, Vilnius, Lenino pr. 50. Spaudė Motiejaus Šumausko spaustuvė, 232600, Vilnius, A. Strazdelio 1